PASTE OILE MELE

CLEMENT
ALEXANDRINUL
SCRIERI

COLECȚIA

«PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI»

APARE
DIN INIȚIATIVA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

COMISIA DE EDITARE :

Arhim. BARTOLOMEU V. ANANIA (preşedinte), Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Pr. Prof. ENE BRANIŞTE, Prof. NICOLAE CHIŢESCU, Pr. Prof. IOAN G. COMAN, Prof. ALEXANDRU ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU FECIORU, Prof. IORGU IVAN, Pr. Prof. GRIGORIE T. MARCU, Pr. Prof. IOAN RĂMUREANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, Prof. ADRIAN POPESCU (secretar).

PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

4

CLEMENT ALEXANDRINUL

SCRIERI

PARTEA ÎNTÎIA

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TRADUCERE,
INTRODUCERE, NOTE ŞI INDICI DE
Pr. D. FECIORU

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI — 1982

Prea Fericitului Părinte Patriarh

Dr. Iustin Moisescu

omagiu de prețuire

pentru a fi adus la îndeplinire, cînd bunul Dumnezeu l-a ajutat să fie întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, gîndul nostru, al colegilor de studii de la Atena, care osteneau împreună la învățarea limbii grecești, cu scopul deseori mărturisit de a traduce și tipări în limba noastră scrierile Sfinților Părinți și Scriitori Bisericești din vechime.

Coperta : VL. STOIANOV

INTRODUCERE

A. PRELIMINARII

Cu Panten intră în istorie şcoala din Alexandria. Dar pentru istorie, Panten rămîne un sacrificat, aproape un necunoscut. Nu ştim despre această puternică personalitate, care a impulsionat un curent şi a deschis noi căi gîndirii creştine, decît atît doar că a existat pe la o anumită dată, că a călătorit mult, că a deschis în Alexandria o şcoală după modelul atîtor altora deschise pe timpul său pentru predarea filozofiei, că a fost dascălul lui Clement, că a scris sau n-a scris nimic, că învăţămîntul lui i-a atras laude, că s-a bucurat de mare preţuire şi încă alte ştiri, care nu pot pune în lumină sufletul lui înnoitor, măreţia şi lărgimea gîndirii lui şi, în acelaşi timp, adîncimea simţului lui creştin. Rolul pe care l-a avut Panten pentru dezvoltarea de mai tîrziu a gîndirii creştine alexandrine va fi pentru istorie conjectural. Aceasta este soarta tuturor deschizătorilor de drumuri. Şi după cum Socrate a avut un salvator, pe Platon, tot aşa şi Panten l-a avut pe Clement. Prin Clement trăieşte Panten, această albină din Sicilia, cum îl numeşte ucenicul său, care, după cum spune acelaşi ucenic, a cules florile livezii profetice şi apostolice şi a depus mierea cunoştinţei în sufletele ascultătorilor săi.

Apariţia la sfîrşitul secolului al doilea a şcolii din Alexandria este providenţială, deoarece gîndirea pe care o elaborează, formulele pe care le creează, metodele de cercetare şi planurile unei grandioase sume teologice, depăşesc mediul şi timpul în care şcoala a apărut şi a funcţionat. Intr-adevăr literatura creştină a secolului al doilea, puţină cîtă era, era o literatură de inimă, o literatură entuziastă. Scrierile părinţilor apostolici, ale apologeţilor, chiar ale lui Iustin, sînt scrieri entuziaste în care pulsează o credinţă vie, dar nimic din ceea ce avea să caracterizeze gîndirea şcolii din Alexandria. Creştinii secolului erau la fel. Mărturie ne stă întreaga carte întîia a Stromatelor, în care Clement se sileşte să demonstreze creştinilor timpului său că a-ţi gîndi credinţa, a ţi-o întemeia şi dialectic, nu numai prin trăire, nu este nici primejdios şi nici inutil. Dascălii şcolii din Alexandria, începînd cu Panten şi continuînd cu Cle-

ment și Origen, se străduiesc să arate creștinilor cît este de folositoare filozofia pentru întemeierea adevărurilor creștinismului, ale credinței celei adevărate. Ei au pus în aluatul entuziast și moral al secolului al doilea plămada de gîndire creștină a lui Pavel. Prin ei, Pavel retrăiește și se dezvoltă. Ei sînt cei care fac să crească marele și frumosul copac răsărit din micul grăunte de muștar. Că ramurile copacului ieșit din școala din Alexandria au adăpostit și păsări, care nu sînt «păsări ale cerului» este prea adevărat, dar și firesc. Copacul a crescut pe pămînt, iar cei care l-au îngrijit, care l-au udat și l-au ajutat să crească au fost oameni; dar acești oameni au iubit grăuntele de muștar cum puțini oameni din istoria creștinismului l-au putut iubi și cum puțini au putut gîndi despre el ca acești trei mari dascăli ai gîndirii alexandrine. Gîndirea acestora, deși veștejită de unii uneori, rămîne veșnic tînără și strălucitoare, rămîne mereu fermentul altor gîndiri.

Panten a fost inițiatorul lui Clement, iar Clement inițiatorul lui Origen și al celor de după el și al multora de mai tîrziu, printre care se numără un nume de mare cinste pentru Ortodoxie : Sfîntul Ioan Gură de Aur.

Clement ca și Iustin și ca alții din primele trei secole creștine, suflet pribeag și rătăcitor pe toate drumurile cunoscute ale lumii și pe toate drumurile filozofiei timpului său, caută adevărul, caută odihnă sufletului său. Bate la toate porțile ; întîi la porțile misterelor religiei în care s-a născut ; dar dezamăgit, bate apoi la porțile filozofilor păgîni ; este invitat la mesele lor și se oprește la unele mai mult, la altele mai puțin, la altele deloc ; Symposion îl reține cel mai mult și-l entuziasmează ; mîncările pe care i le oferea erau din altă lume ; semănau cu acelea pe care le rîvnea și cu care credea că-și va potoli foamea. Symposion îl are mai mult timp ucenic dar pe urmă îl părăsește, așa cum l-au părăsit dealtfel toate sufletele neliniștite. Îl părăsește, că a găsit ce căuta. L-a găsit pe marele Dascăl, pe Cîntărețul cîntecului celui nou, cum îi place lui Clement să-L numească pe Hristos. În sufletul lui Clement, însă va rămîne vie amintirea Symposionului la care a luat parte. Tot ce a asimilat la acel Symposion[1]*, Clement îl va face dar Mirelui, de care S-a alăturat. La picioarele Mirelui va depune Clement inima și gîndirea sa și-I va înălța Mirelui cea mai frumoasă statuie de iubire și de gîndire, care va întrece în frumusețe toate formele aurului lui Fidias. Odată ce a dobîndit vestea după care năzuia, copleșit de splendorile adevărurilor pe care le poseda, Clement nu încetează a le propo-*

---

[1] Platon este prezent în lucrările lui Clement în mai mult de 500 de locuri.

văduí. Este un suflet renăscut ; simte că are o misiune dumnezeiască ; simte, cu intuiția lui profundă, că creștinismul secolului său este mai prejos de gîndirea dumnezeiescului său Întemeietor. Hristos a admirat frumosul și l-a prețuit, iar marele Său comentator alexandrin face din toate valorile spirituale ale lumii bunuri care-și găsesc locul lor firesc în iconomia doctrinei creștine. Aceasta este poziția pe care se fixează Clement și o propovăduiește împotriva tuturor potrivnicilor lui. Știe că din victoria poziției sale va urma victoria credinței căreia îi slujește. Veacurile care au urmat i-au dat dreptate ; toate au mers pe liniile gîndirii lui. El inițiază și introduce pentru întîia oară cu tărie — o făcuse în parte și Iustin — dialectica filozofică în demonstrarea credinței creștine și toată strădania lui este a arăta că filozofia, care a fost singurul povățuitor spre adevăr, bine și frumos, este necesară creștinului pentru disciplinarea și întărirea credinței sale. Filozofia a avut un rol, înainte de venirea creștinismului, și are și după ce Cuvîntul a luat trup, a locuit printre oameni și ne-a descoperit «taina cea din veac ascunsă».

Dar din nefericire, lui Clement i-a lipsit timpul necesar să lase moștenire tot tezaurul gîndirii sale. Timpurile de persecuție ale lui Septimiu Sever îl silesc să-și părăsească școala, să se despartă de catedră și să pribegească ; nu mai poate scrie nimic. Toate proiectele sale literare, de care amintește în scrierile ajunse pînă la noi, au rămas simple deziderate ale unui cap și ale unei inimi care se revărsa de prea plin. N-a putut termina decît principiile diriguitoare, anunțate în cartea sa de prolegomene, în Stromate. Pe temeiul acestor principii, gînditorii creștini de mai tîrziu au construit întreaga teologie științifică a creștinismului, care culminează cu Damaschin și Toma de Aquino. Și tot în cartea sa de prolegomene, Clement ne face portretul adevăratului creștin, a gnosticului, cum îl numește el. N-a descris nimeni mai bine chipul creștinului perfect așa cum l-a descris Clement. Dealtfel, creștinul său nu era o ficțiune a imaginației sale, nici produsul unui entuziasm fără control, ci un om în carne și oase, pe care-l întîlneai pe străzile Alexandriei, iar cînd timpul o cerea, pe rug sau sub securea călăului. Zugrăvind gnosticul, Clement s-a zugrăvit pe sine. Concepția lui Clement despre gnostic este una din cele mai interesante. Catehetul alexandrin rezervă gnosticului o treaptă superioară celei a credinței. Simplul credincios rămîne la acceptarea doctrinei creștine : crede, este convins de ceea ce crede ; credința îl mîntuie ; printr-o pornire spontană, primește tot ce-i spune Biserica ; se supune, cum spune Clement, canoanelor bisericești ; întreaga lui viață este un act de ascultare și de îndeplinire a poruncilor ; gnosticul, dimpotrivă, este omul care primește adevărurile credinței prin demonstrarea, clarificarea și cunoașterea acestor adevăruri ; gnosticul ştie adîncimea lor şi le descoperă urmele sub învelişul simbolic al cuvintelor dumnezeieştilor Scripturi ; viaţa lui este o viaţă de libertate ; a trecut dincolo de treapta supunerii şi ascultării ; este prietenul lui Dumnezeu, este Dumnezeu. Între gnostic şi simplul credincios nu este, după cum s-ar părea ,o deosebire de natură, ci una de grad : gnosticul cunoaşte, înţelege, ştie, aprofundează toate adevărurile de credinţă pe care le posedă şi simplul credincios, dar starea lui stufletească este superioară stării sufleteşti a simplului credincios, şi aici pe pămînt şi dincolo, cînd legăturile cărnii vor fi dispărut.

B. VIAŢA LUI CLEMENT ALEXANDRINUL

Clement Alexandrinul, cu numele lui complet Titus Flavius Clement, s-a născut în Atena pe la anul 150, din părinţi păgîni şi cu stare, care au dat talentatului lor copil o educaţie şi instrucţie aleasă. Din detaliile pe care Clement însuşi le dă în lucrarea sa Protrepticul despre misterele eleusiene, se poate deduce că în tinereţea sa a fost iniţiat în aceste mistere. Nu se cunoaşte data convertirii sale, după cum nu se cunosc nici pricinile acestei convertiri. Le putem, însă, presupune. Clement, ca şi înaintaşul său Iustin, era un neliniştit, un căutător de adevăr. A căutat în mistere adevărul şi nu l-a găsit, dimpotrivă, după cum se vede din Protrepticul său, nu numai că l-au dezamăgit, dar l-au şi scîrbit ; l-a căutat apoi în gîndirea filozofilor ; dar nici răspunsurile pe care le dădeau filozofii la marile întrebări ale omenirii nu l-au mulţumit. A căutat mai departe şi a văzut că mai era o învăţătură pentru care mureau oamenii ; a cercetat-o ; şi în învăţătura aceasta, pentru mărturisirea căreia oamenii îşi dădeau viaţa, Clement a găsit adevărul, a găsit liniştea. Clement — o spune el însuşi în Stromate, Cartea I, capitolul XI, 1—2 — a făcut călătorii pentru a asculta pe dascălii adevărului, «pe acei bărbaţi fericiţi şi cu adevărat vrednici. Dintre aceştia, unul, un ionian, care locuia în Grecia, alţii în Marea Greciei, unul din ei din Coele-Siria, altul din Egipt, alţii din Anatolia, unul din Asiria, iar altul din Palestina, evreu de origine ; în cele din urmă am întîlnit un altul — dar primul în puterea cuvîntului şi a gîndirii — şi alături de el am găsit odihnă sufletului meu ; l-am găsit în Egipt, unde era ascuns. Dascălul acesta era într-adevăr o albină siciliană, care a cules florile livezii profetice şi apostolice şi a depus mierea cunoştinţei în sufletele ascultătorilor lui». S-a căutat să se identifice aceşti dascăli. Unul a fost găsit : este Panten, dascălul său din Alexandria, pe care Clement îl elogiază şi pentru puterea gîndirii lui, dar şi pentru smerenia lui, «l-am găsit în Egipt, unde era ascuns». Despre ceilalţi dascăli s-a spus, dar *fără îndestulătoare dovezi, că unul, cel din Grecia, ar fi apologetul Atenagora, iar altul, cel din Asiria, Tațian.*

Alexandria, al doilea oraș din imperiu ca importanță culturală și economică, i-a oferit lui Clement, în afară de dascăl, bibliotecile și un mediu de cercetare și știință, în care se încrucișau cultura greacă, cultura creștină — ortodoxă și eretică, în special gnostică — și cultura iudaică, fermentată de gîndirea lui Filon; un mediu potrivit pentru un tînăr de 30 de ani dornic și setos de cunoaștere.

Toți patrologii sînt de acord că Clement a sosit în Alexandria puțin înainte de 180, că a fost elevul lui Panten zece ani, pînă în 190, cînd Panten și-l-ia ajutor al său și că pe la anul 200, la moartea dascălului său, ia conducerea școlii creștine din Alexandria.

Lecțiile sale au atras mulțime de auditori nu numai dintre creștinii proveniți din clasele înalte, ci și dintre eretici, păgîni și iudei. Printre auditorii săi, cei mai celebri au fost Origen și Alexandru, viitorul episcop al Cezareii Capadociei, apoi al Ierusalimului. Creștinii simpli, însă, priveau cu neîncredere lecțiile înalte ale dascălului, pentru că era laic. Spre a îndepărta astfel de suspiciuni, episcopul Alexandriei l-a făcut preot.

Din nefericire, Clement nu și-a putut continua multă vreme lecțiile sale. În 202—203, persecuția lui Septimiu Sever l-a obligat să închidă școala și să părăsească Alexandria. S-a refugiat în Capadocia, la fostul său elev Alexandru, care era episcop al Cezareii Capadociei.

Despre ultimii ani ai lui Clement avem puține știri și le datorăm lui Alexandru, fostul său elev, cel care l-a găzduit pe Clement, cînd a fost nevoit să plece din Alexandria. Știrile sînt în două scrisori ale lui Alexandru, păstrate de Eusebiu al Cezareii în Istoria Bisericească. Una, din 211, o scrisoare irenică adresată de Alexandru, pe cînd era episcop al Cezareii Capadociei, Bisericii din Alexandria, cu prilejul alegerii lui Asclepiade ca episcop al acestei Biserici. Alexandru termină astfel scrisoarea sa: «Vă trimit această scrisoare, domnii mei și frații mei, prin fericitul preot Clement, bărbat virtuos și încercat, pe care îl știți și voi și-l cunoașteți, care, potrivit proniei și cercetării Stăpînului, fiind aici la noi, a întărit și a mărit Biserica lui Dumnezeu» (VI, 11, 6). Acest final de scrisoare ne dă următoarele prețioase știri: că Clement a fost preot; apoi, că era un bărbat de seamă și cunoscut în Biserica din Antiohia; și, în sfîrșit, că fiind în Capadocia a întărit Biserica de acolo și i-a mărit numărul credincioșilor prin cuvîntul său. A doua scrisoare este din 215 sau 216, adresată lui Origen, pe cînd Alexandru era episcop al Ierusalimului (VI, 14, 8—9). În această scrisoare, Alexandru vorbește de Clement ca de unul care nu murise de mult. Deci Clement a murit nu mult înainte de 215.

Posteritatea l-a prețuit și l-a cinstit pe Clement ; i-a folosit scrierile și gîndirea sa. Eusebiu al Cezareii îl numește : «preasfîntul Clement, care a fost preot al Bisericii Alexandriei» ; *Chiril al Ierusalimului :* «Clement, următor al apostolilor» ; *Pseudo-Dionisie Areopagitul :* «Clement filozoful» ; *Anastasie Sinaitul :* «Marele Clement», «Sfîntul și apostolicul didascal Clement»; *Maxim Mărturisitorul:* «Marele Clement», «Preasfîntul Clement, preotul Alexandriei», «Preasfîntul și preafericitul Clement, preotul Alexandriei», «Clement cel cu adevărat filozof între filozofi». *Unele martirologii îi cinstesc amintirea la 4 decembrie, alături de sfînta marea muceniță Varvara și de sfîntul Ioan Damaschin. În Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane numele său nu apare. Poate că a contribuit la aceasta verdictul pe care patriarhul Fotie l-a dat în lucrarea sa Biblioteca (Cod. 100) asupra Hipotipozelor lui Clement. Fotie spune : «În unele locuri (din Hipotipoze, Clement) pare că vorbește drept ; dar în altele exprimă gînduri cu totul lipsite de credință și prostești ; spune că materia este veșnică ; formulează niște idei, ca fiind întemeiate pe cuvintele Scripturii ; coboară pe Fiul în rîndul făpturii ; are idei năstrușnice despre metempsihoză și despre multe lumi înainte de Adam ; nu gîndește, așa cum gîndește învățătura bisericească, despre originea Evei din Adam, ci rostește cuvinte pline de rușine și lipsite de Dumnezeu ; visează că îngerii s-au împreunat cu femeile și au avut copii cu ele ; afirmă că Cuvîntul nu a luat trup adevărat, ci un trup aparent ; spune monstruozități, că Tatăl a avut doi fii, dintre care cel inferior s-a arătat oamenilor ; dar, mai bine zis, nici acela. Că spune : «se numește și Fiul Cuvînt, în chip omonim cu Cuvîntul Părintesc, dar nu-i Acesta cel care s-a făcut trup ; nici nu este Cuvîntul Tatălui, ci o putere a lui Dumnezeu, ca o emanație a Cuvîntului lui Dumnezeu, care, ajungînd minte, a luminat inimile oamenilor». Și caută să sprijine toate aceste idei pe unele spuse ale Scripturii. Pălăvrăgește și altele nenumărate și hulește, fie el, fie altul, care s-a dat drept Clement» (O. St., III, 202). Fotie ca om de știință, scoate în evidență erorile dogmatice din Hipotipoze, dar are și o rezervă : poate că toate aceste erezii, gîndește el, să nu fie ale lui Clement, ci ale altuia, care i-a falsificat scrierea : «fie altul, care s-a dat drept Clement». Negreșit, astfel de aprecieri, rostite de valoarea științifică și sacerdotală a unui om de talia patriarhului Fotie au avut puterea să influențeze pe redactorii sinaxarelor ortodoxe, au avut puterea să-i facă să-l omită pe Clement la o nouă transcriere a sinaxarelor. Eliminarea lui, însă s-a făcut tacit, nu printr-o hotărîre judecătorească, așa cum a făcut papa Benedict XIV, care, prin Bula din 1 iulie 1748, decretează ștergerea lui Clement din Martirologiul Roman.*

C. SCRIERILE LUI CLEMENT

Despre bogata activitate literară a lui Clement ne dau știri: Eusebiu al Cezareii *în Istoria Bisericească (VI, 13, 14)*, Ieronim *în De viris illustribus (38) — care spune despre Clement : «După părerea mea, Clement a fost cel mai erudit dintre toți — și însuși* Clement *în lucrările sale.*

1. Scrieri păstrate

Următoarele manuscrise au transmis scrierile lui Clement :

Ms. Scorialensis Ω III 19, de la Escurial, din secolul XI sau XII și o copie a acestui manuscris, Ms. Vaticanus graecus 623, din secolul XVI, au transmis scrierea : Care bogat se va mîntui.

Ms. Parisinus graecus 451, provenit din biblioteca marelui bibliofil și filolog Aretas, arhiepiscopul Cezareii Capadociei († între 932—935), cuprinde scrierile : Cuvînt de îndemn către eleni (Protrepticul) și Pedagogul. *Din acest manuscris derivă toate manuscrisele ulterioare. Lacunele de la începutul și sfîrșitul Pedagogului din manuscrisul lui Aretas au fost completate din Ms. Mutinensis III. D. 7 (acum Nr. 126 sau S. 5, 9), secolul X sau XI, din Modena și Ms. Laurentianus V 24, secolul XII, din Florența.*

Ms. Laurentianus V 3, secolul XI din Florența și o copie a acestuia, Ms. Parisinus suppl. graec. 250, secolul XVI, au : Stromatele, Excerptele din Teodot *și* Eclogele Profetice.

*
* *

a. **Care bogat se va mîntui** *(O. St., III, 157—191). Nu se poate spune dacă acest comentar, nespus de elegant și adînc, la textul de la Marcu 10, 17—31 a fost o cuvîntare rostită în fața publicului sau nu ; lungimea ar înclina pentru ultima alternativă. Comentarul a fost scris pentru creștinii bogați din Alexandria, care izbiți de cuvintele Mîntuitorului că* «mai ușor intră cămila prin urechile acului decît bogatul în împărăția cerurilor»*, se întrebau dacă se pot mîntui. Clement le răspunde că bogăția în sine nu e nici bună, nici rea ; ajunge bună sau rea prin întrebuințarea ei. Nu bogăția este o piedică pentru mîntuire, ci patimile, pe care le generează bogăția ; ele îi împiedică să intre în împărăția lui Dumnezeu. Bogații nu trebuie să-și lepede averile, ci patimile. Dacă toți bogații s-ar lipsi de averi, cu ce ar mai putea fi ajutați nevoiașii ? Bogații să-și păstreze avuțiile, dar să se lepede de patimi. Să fie stăpînii bogățiilor, nu robii lor. Un interesant și ingenios comentar face Clement la* *textul din Luca 16, 9, la cuvintele Domnului :* «Faceţi-vă prietenii cu bogăţia cea nedreaptă». *Scrierea se termină cu frumoasa şi pilduitoarea povestire despre Sfîntul apostol şi evanghelist Ioan şi tînărul ajuns căpitan de tîlhari.*

*

Clement avea în planul său de lucru scrierea unei trilogii. N-a reuşit s-o termine. A scris numai primele două părţi : Cuvînt de îndemn către eleni *(Protrepticul)* şi Pedagogul ; *a treia parte,* Didascalul, *de care vorbeşte şi o anunţă în Pedagogul, n-a mai putut-o scrie; a rămas un deziderat. Unitatea acestei trilogii, a acestui triptic intelectual, o dă Cuvîntul, Fiul lui Dumnezeu, Hristos, sub trei înfăţişări : Cîntăreţ în Protreptic, Pedagog în partea a doua a trilogiei şi Didascal în partea a treia,* Pedagogul, *I, 2, 1.*

În Protreptic, Cuvîntul lui Dumnezeu este Cîntăreţul, Care cîntă omenirii cîntecul cel nou, cîntecul cel veşnic al noii armonii, cîntec mai frumos decît al lui Amfion Tebeul, al lui Arion Matimneul, al lui Eunomos Locrianul şi al lui Orfeu tracul, şi-i cheamă pe închinătorii la idoli la închinarea adevăratului Dumnezeu.

În Pedagog, partea a doua a trilogiei, Cuvîntul lui Dumnezeu este Pedagog. Pedagogul îi educă şi-i învaţă cum să se poarte în viaţă, cei care au ascultat cîntecul, cei care au început să cînte cîntecul cel nou, cîntecul lui Hristos.

Cu partea a treia a trilogiei sale, Clement trebuia să intre în «domeniul Didascalului» (Pedagogul, *II, 76, 1). Îl voi lăsa, însă, pe Clement însuşi să ne spună ce gîndea despre coroana trilogiei sale, despre Didascal: «Multe din învăţături,* spune Clement, *sînt spuse în enigme, multe în pilde, dar toate sînt de folos celor ce le citesc»* (Pedagogul, *III, 97, 3). Şi după ce Clement face aceste precizări, îl lasă pe Pedagog să vorbească : «Nu-i sarcina Mea, spune Pedagogul, să dau şi aceste învăţături ! E nevoie de Didascal pentru explicarea acelor sfinte cuvinte. Este, dar, timpul ca Eu să pun capăt pedagogiei, iar voi să ascultaţi de Didascal. Luîndu-vă în mîinile Sale, pe voi, care aţi primit vieţuirea cea bună, Didascalul vă va învăţa învăţăturile acelea. Şcoală este Biserica, iar Mirele ei, unicul Didascal, voinţă bună a bunului Părinte, înţelepciune curată, sfinţenie a cunoştinţei»* (Pedagogul, *III, 97, 3—98, 1).* «*Pedagogul,* spune în alt loc Clement, *ne-a arătat din belşug ce trebuie să păzim cînd sîntem în casă şi cum trebuie să ne îndrumăm viaţa. Pedagogului I-a plăcut să ne spună nouă, copiilor Săi, încetul cu încetul, toate aceste învăţături pînă ce ne va duce la Didascal ; ne-a dat şi ne-a pus înainte pe scurt aceste învăţături cu ajutorul Scripturilor. Acum Îl* *lăsăm pe Didascal să ni le explice. Legea Didascalului vrea să slăbească frica; Didascalul slobozeşte liberul nostru arbitru spre credinţă. Didascalul spune: «Ascultă, o copile, tu, care ai fost bine îndrumat de Pedagog, ascultă învăţăturile de căpetenie ale mîntuirii! Îţi voi dezvălui felul Meu de a fi; îţi voi da acele bune porunci, prin care ajungi la mîntuire. Te duc pe calea mîntuirii. Depărtează-te de căile rătăcirii. Urmează, aşadar, o, copile, calea cea bună, pe care ţi-o voi arăta! Apleacă spre Mine urechile tale, urechile cele ascultătoare şi-ţi voi da ţie vistierii* întunecate, ascunse, nevăzute» (Is., *45, 5). În continuare, Clement arată cum sînt aceste vistierii: «Sînt vistierii nevăzute de neamuri, dar văzute de noi; sînt comori nesecate de înţelepciune, de care minunîndu-se apostolul zice:* «O, adîncul bogăţiei şi înţelepciunii!» (Rom., *11, 33); vistierii multe, date de unicul Dumnezeu; unele descoperite prin lege, altele prin profeţi, altele prin gura cea dumnezeiască; iar altă vistierie, prin cele şapte daruri ale Duhului, însoţeşte cu cîntecul ei, gura cea dumnezeiască»* (Pedagogul, *III, 87, 1—3).*

Prin aceste cuvinte Clement lasă să se înţeleagă care avea să fie conţinutul părţii a treia a trilogiei sale. Avea să vorbească despre învăţăturile de căpetenie ale mîntuirii, despre fiinţa lui Dumnezeu, despre poruncile prin care omul dobîndeşte mîntuirea, despre vistieriile nevăzute ale lui Dumnezeu, descoperite omenirii prin lege, prin profeţi, prin gura dumnezeiască a lui Hristos şi prin Duhul Sfînt.

Din nefericire Clement n-a putut să scrie şi partea a treia a trilogiei sale. Împrejurările nu i-au îngăduit. N-a renunţat, cum spune un patrolog. Ne-a lăsat în schimb acele minunate prolegomene ale Didascalului, ale sumei sale teologice, acele adînci şi cuprinzătoare Stromate, toate lecţii ţinute studenţilor săi, preţuite atît de mult de posteritatea creştină, care au dat lui Clement calificativele amintite mai sus.

b. **Cuvînt de îndemn către eleni** (Protrepticul), (O. St., 1—86; MP, 52—193). *Lucrarea aceasta, în 12 capitole, nu-i atît o apologie, după cum s-a spus, ci o chemare, o poftire, pe care o face Clement închinătorilor la idoli de a pune capăt cîntecelor lor religioase şi a cînta cîntecul cel nou, pe care l-a cîntat omenirii Cuvîntul lui Dumnezeu, Hristos. Este un îndemn, aşa cum arată însuşi titlul, adresat lumii păgîne de a părăsi datinile şi obiceiurile religioase şi a primi credinţa cea adevărată, adevărul, după cum spune Clement. Şi pentru a-i face pe închinătorii la idoli să se alăture corului care cîntă noul cîntec, Clement nu face apologia credinţei sale, nu o apără — căci credinţa lui se impune singură — ci atacă direct credinţele religioase ale elenilor, datinile în care s-au născut; le atacă însăşi religia lor; descrie nebunia şi imoralitatea miturilor* *păgîne; demască falsitatea cultului zeilor; dă la o parte perdeaua care acoperă actele pline de rușine ale ceremoniilor religioase și ale misterelor; îi arată pe zei și pe zeițe așa cum sînt: desfrînați, incestuoși, urîtori de oameni, criminali; pune în lumină prostia închinătorilor la idoli cînd venerează statuile zeilor, niște obiecte tot atît de nesimțitoare și neînsuflețite ca și materialul din care sînt făcute. Ironia nu-i lipsește lui Clement cînd vorbește de toate aceste lucruri. Mai mult, Clement spune lucrurilor de rușine pe numele lor propriu și arată și pentru ce o face. Că spune el: Dacă Dumnezeu nu s-a rușinat să le facă, pentru ce să mă rușinez eu să le spun? Și încă: Nici un mădular al omului nu este de rușine; de rușine ajunge cînd se pune în slujba rușinii cînd face fapte de rușine, oprite de legea lui Dumnezeu. Iar așa nu poate grăi decît numai un om de o puritate dumnezeiască! În sfîrșit, pentru a-i convinge pe închinătorii la idoli de rătăcirea în care se găsesc, Clement aduce și mărturia filozofilor și poeților lor. Cu toate contrazicerile lor, unii filozofi și poeți, mai cu seamă Platon, au întrezărit adevărul cîntat de cîntecul cel nou, au grăit drept despre unicul și adevăratul Dumnezeu.*

Pe tot cursul acestei demascări a înșelăciunii și falsității religiei elenilor, Clement vorbește și de frumoasele adevăruri spirituale și morale ale credinței creștine, iar la sfîrșitul lucrării, face un vibrant apel celor cărora se adresează:

«Să fugim, dar, de închinarea la idoli! Să fugim de ea ca de o stîncă primejdioasă ieșită din mare, ca de amenințarea Caribdei, ca de miticele sirene. Închinarea la idoli înăbușă pe om, îl întoarce de la credința cea adevărată, îl depărtează de viață; este cursă, este primejdie, este groapă, este rău nesățios. Să fugim de valul acesta, care aruncă foc! Închinarea la idoli este insulă vicleană, plină de oase și de morți; în ea cîntă o frumoasă desfrînată — plăcerea — care desfătează lumea cu cîntecu-i vulgar. Treci pe lîngă cîntec! El îți aduce moarte! Să voiești numai și scapi de pieire. Legat de cruce, scapi de pieire. Legat de cruce, scapi de stricăciune! Cuvîntul lui Dumnezeu îți va conduce corabia vieții, iar Duhul cel Sfînt o va face să intre în porturile cerului. Atunci vei contempla pe Dumnezeul meu, vei fi inițiat în acele sfinte taine, te vei desfăta de bunătățile ascunse în ceruri, pe care eu le aștept, pe care «nici urechea nu le-a auzit și nici la inima cuiva nu s-au suit». *Vino, o, omule lipsit de minte, nu sprijinit de toiag, nici încununat cu iederă! Aruncă legătura de pe cap, aruncă pielea de căprioară, cumințește-te! Îți voi arăta Cuvîntul și tainele Cuvîntului, folosind imaginile tale. Avem și noi un munte iubit de Dumnezeu; dar pe acesta nu se reprezintă tragedii, ca pe muntele Citeron, ci-i hărăzit dramelor adevărului, dramelor credinței celei adevărate, munte neprihănit, munte umbrit de păduri sfinte.*

În el nu celebrează misterele bahice surorile zeiței Semela, aducătoare de fulgere, ci fiicele lui Dumnezeu, mieluşelele cele frumoase, care vestesc sfintele ceremonii ale Cuvîntului, alcătuind un cor plin de cuminţenie. Corul este format din drepţi, iar cîntecul este un imn pentru Împăratul Universului. Fecioarele cîntă psalmi, îngerii slăvesc, profeţii grăiesc, sunet de muzică se răspîndeşte ; cei chemaţi urmăresc în grabă pe cei care slujesc şi se grăbesc, în dorinţa de a-L primi pe Tatăl. Vino, la mine, o, omule ! Vino ! Aruncă ghicitul oracolelor şi ceremoniile bahice ! Vino să te conduc la credinţa cea adevărată, la adevăr ! Iată îţi dau crucea, ca să te sprijini ! Grăbeşte-te ! Crede ! Îţi vei recăpăta vederea ! Hristos străluceşte mai puternic decît soarele. Prin El ochii orbilor îşi recapătă vederea. Fugi-va noaptea de la tine, focul nu te va înspăimînta, moartea va pleca ! Vei vedea, omule, cerul ! O, taine, cu adevărat sfinte ! O, lumină, cu totul curată ! Făcliile mă luminează, ca să contemplu cerul, să contemplu pe Dumnezeu. Fiind iniţiat, ajung sfînt. Domnul este marele preot ; şi Domnul, luminînd pe cel iniţiat, îl pecetluieşte ; îl încredinţează Tatălui pe cel ce a crezut, ca să-l păstreze în veci. Acestea sînt ceremoniile bahice ale misterelor mele ! Dacă vrei, iniţiază-te şi tu şi vei dănţui împreună cu îngerii în jurul unicului şi adevăratului Dumnezeu, Cel nenăscut şi fără de moarte ; împreună cu noi cîntă şi Cuvîntul lui Dumnezeu. Acest veşnic Iisus, singurul mare Arhiereu al unicului Dumnezeu, care este şi Tatăl Lui ; El se roagă pentru oameni şi-i încurajează, zicîndu-le : Veniţi ! seminţii nenumărate» ! (118, 1—120, 2).

c. **Pedagogul.** Scrierea, alcătuită din trei cărţi — Cartea întîia 13 capitole, a doua 12 capitole, cu al zecelea bisat, iar a treia 12 capitole — este adresată celor care, vrăjiţi de cîntecul cel nou, au urmat Cîntăreţului, s-au născut din nou prin botez şi au ajuns copii ai lui Dumnezeu. Cuvîntul este Pedagogul acestor nou născuţi. Pedagogul îi creşte, îi educă, le dă reguli de purtare ; îi învaţă cum să mănînce, cum să bea, cum să se poarte la ospeţe, cum să rîdă, cum să doarmă, cum să se îmbrace, cum să se încalţe, cum să facă baie, cum să-şi mobileze casele, cum să se folosească de podoabe, parfumuri şi coroane, cum să se poarte soţii între ei, cum să lucreze, cum să-şi exercite trupul cu exerciţii gimnastice. În capitolele 11 şi 12 din Cartea a treia, Clement face o expunere pe scurt a celei mai bune vieţuiri, ilustrată cu texte scripturistice, şi-şi încheie scrierea (101, 1—2) cu această frumoasă rugăciune către Pedagog : «Milostiveşte-Te de noi, copiii Tăi, Pedagogule, Tată, conducătorul lui Israel, Fiule şi Tată, amîndoi în unul, Doamne ! Dă-ne nouă, care sîntem următori poruncilor tale, dă-ne să împlinim în noi asemănarea chi-

pului! Dă-ne să simțim, după puterea noastră, că Dumnezeu este judecător bun și nu aspru! Dă-ne, Tu, toate; dă-ne să trăim în pacea Ta, să trecem neacoperiți de valuri vîltoarea păcatului, să fim purtați de Duhul și de Înțelepciunea cea negrăită, avînd vreme senină. Noaptea și ziua, pînă în cea din urmă zi, să aducem laudă și mulțumire Unicului Tată și Fiu, Fiului și Tatălui, Fiului, Pedagog și Didascal, împreună și cu Sfîntul Duh. Toate Unicului, în Care sînt toate, pentru Care toate sînt una, pentru Care veșnicia, ale Cărui mădulare sîntem toți, a Căruia este slava, ale Căruia sînt veacurile. Toate Celui bun, toate Celui frumos, toate Celui înțelept, toate Celui drept, Căruia slava și acum și în veci, Amin»!

d. **Stromate.** *În românește cuvîntul Stromate* = Στρωματεῖς *înseamnă:* Covoare. *Punînd în cumpănă acești doi termeni, pentru a alege unul pentru traducerea de față, am ales termenul* Stromate, *pentru că el ajunsese în epoca clasică un termen tehnic; indica o scriere în care autorul avea libertatea să vorbească despre o mulțime felurită de lucruri, fără să urmeze un plan precis. Titlul complet al scrierii:* «Stromate. Note gnostice potrivit filozofiei celei adevărate». *Titlul complet al scrierii este dat de Eusebiu al Cezareii (Istoria Bisericească, VI, 13, 1) și de însuși Clement, modificat puțin, din pricina contextului în care se găsește, în Stromatele: I, 182, 3; III, 110, 3; V, 141, 3; VI, 1, 1). Eusebiu al Cezareii nu dă numai titlul scrierii, ci are și unele minunate și interesante aprecieri: «Clement în Stromatele sale,* spune Eusebiu, *nu face numai un covor din textele dumnezeieștii Scripturi, ci și din textele pe care le ia de la scriitorii eleni, dacă i se pare că aceștia au spus ceva de folos; amintește și dezvoltă învățăturile multora dintre filozofii și scriitorii greci și barbari; îndreaptă învățăturile false ale ereziarhilor; lămurește multe fapte istorice și ne face dovada unei culturi foarte întinse. În toate acestea amestecă și învățăturile filozofilor, fapt care face ca titlul Stromatelor să corespundă cuprinsului» (VI, 13, 4—8).*

Lucrarea are opt Stromate. Stromata întîia (29 capitole): despre raporturile dintre creștinism și filozofie; Stromata a doua (23 capitole): despre credința și gnoza creștină; Stromata a treia (18 capitole): despre căsătorie; Stromata a patra (26 capitole): despre mucenicie și despre gnosticul creștin; Stromata a cincea (14 capitole): despre simbolism; Stromata a șasea (18 capitole) și Stromata a șaptea (18 capitole): despre gnoza creștină și gnosticul creștin; Stromata a opta (9 capitole) nu are nici o legătură cu Stromatele de mai înainte; cuprinde materiale disparate, note destinate altei lucrări.

e. **Excerpte din Teodot** *(extrase din Teodot), gnostic valentinian, însoţite de comentariile lui Clement.*

f. **Ecloge profetice** *(însemnări şi note), aşezate unele după altele, fără o ordine anumită.*

2. Fragmente din scrieri pierdute

a. **Hipotipose.** *În româneşte s-ar traduce : schiţe, încercări,* expuneri *sumare. Am preferat titlul original, intrat în circuitul general. Hipotiposele, în opt cărţi, sînt un comentar la anumite texte din Vechiul şi Noul Testament. Eusebiu vorbeşte pe larg de această lucrare. Nu-i găseşte nici o eroare dogmatică, aşa cum avea să-i găsească peste şase secole Fotie, care le relevă, dar îşi exprimă şi îndoieli cu privire la proveninţa lor. Pe timpul lui Eusebiu era o scriere curată din punct de vedere dogmatic şi cu multe ştiri în ea, de care avea să se servească cu mult folos mai tîrziu teologia. Iată ce spune Eusebiu : «Ca să spun pe scurt, în Hipotipose Clement vorbeşte despre toate cărţile testamentare, fără să lase deoparte scrierile antilegomena, adică Epistola lui Iuda, celelalte epistole catolice, Epistola lui Barnaba şi aşa-numita Apocalipsă a lui Petru. Despre Epistola către Evrei a lui Pavel spune că a fost scrisă în limba ebraică ; Luca a tradus-o cu rîvnă pentru a fi dată grecilor ; de aceea traducerea aceasta are acelaşi stil ca şi Faptele Apostolilor. Pe bună dreptate nu are în fruntea Epistolei : «Pavel apostolul», că spune Clement : «era adresată evreilor, care aveau o idee preconcepută despre Pavel şi-l bănuiau ; a procedat bine, ca să nu-i îndepărteze de la început pe evrei, punîndu-şi numele în fruntea ei». Şi iarăşi, în aceleaşi cărţi ale Hipotiposelor Clement vorbeşte despre ordinea Evangheliilor, tradiţie a vechilor presbiteri. Ordinea este următoarea : Clement spunea că Evangheliile, care au genealogiile, au fost scrise înaintea celorlalte. Evanghelia după Marcu are această rînduială : Petru predica cuvîntul lui Dumnezeu în faţa mulţimii în Roma şi explica, cu Duhul, Evanghelia ; cei care erau de faţă, şi erau mulţi, l-au rugat pe Marcu, care-l însoţea pe Petru de multă vreme şi ţinea minte spusele lui, să scrie cele predicate de Petru. Marcu a scris şi a dat Evanghelia celor care i-o ceruseră. Petru a aflat şi nici nu l-a oprit, dar nici nu l-a îndemnat. Ioan a scris cel din urmă ; văzînd că în Evanghelii au fost arătate cele trupeşti, îndemnat de cunoscuţii săi şi inspirat de Duhul, a făcut o Evanghelie duhovnicească» (IB, VI, 14, 1—7).*

Au transmis fragmente din această scriere : Eusebiu al Cezareii, Ioan Moshu, Sf. Maxim Mărturisitorul, Ecumeniu, Fotie ; un fragment lung, într-o veche traducere latină, care se urcă pînă la Casiodor (540), cu co-

mentarii la Epistolele I Petru, Iuda, I și II Ioan, ce poartă titlul : Adumbrationes Clementis Alexandrini in epistolas canonicas.

b. **Despre Paști.** *Despre această scriere, Eusebiu spune : «În lucrarea* Despre Paști, *Clement mărturisește că a fost silit de prietenii săi să scrie tradițiile, pe care le auzise de la presbiterii vechi, ca să le predea celor de mai tîrziu ; în lucrarea aceasta vorbește de Meliton, de Irineu și de alții, ale căror cuvinte le adaugă» (IB, VI, 13, 9). Eusebiu al Cezareii, Hronicul Pascal, Sf. Ioan Damaschin, Nichifor al Constantinopolei și Catenele au transmis fragmente.*

c. **Canon bisericesc sau către iudaizanți.** *Un fragment, păstrat de Nichifor al Constantinopolei.*

d. **Despre pronie.** *Fragmente păstrate de : Sf. Maxim Mărturisitorul, Anastasie Sinaitul și Codicele Ambrosian grec, 1041.*

e. **Îndemn la răbdare sau către cei de curînd botezați.** *Fragment păstrat în Ms. Scorialensis Y III 19, din anul 1360.*

f. **Epistole.** *Fragmente păstrate de Sf. Ioan Damaschin.*

g. **Fragmente de origine nesigură** *păstrate de : Sf. Maxim Mărturisitorul, Anastasie Sinaitul, Ieronim, Rufin, Chiril al Alexandriei, Dionisie Areopagitul, Catenele lui Nichita, Aretas al Cezareii Capadociei, Sf. Ioan Damaschin și Ioan Malalas.*

3. Scrieri de care vorbește Clement

În scrierile sale Clement ne dă știrea că a mai scris următoarele lucrări :

1) Despre antropomorfism *(Stromata, V, 63, 8 ; 71, 4).*
2) Despre căsătorie *(Pedagogul, III, 41, 3).*
3) Despre facerea lumii *(Stromata, IV, 171, 2).*
4) Despre facerea omului *(Stromata, III, 95, 2).*
5) Despre înfrînare *(Pedagogul, II, 52, 2 ; 94, 1).*
6) Despre îngeri *(Stromata, VI, 32, 1).*
7) Despre înviere *(Pedagogul, I, 47, 1 ; II, 104, 3).*
8) Despre principii și teologie *(B, 26, 2 ; Stromata, III, 13, 1 ; 21, 2 ; IV, 2, 1, 2 ; 16, 3 ; V, 140, 3 ; VI, 4, 2).*
9) Despre profeție *(Stromata, I, 158, 1; IV, 2, 2; 93, 1; V, 88, 4).*
10) Despre rugăciune *(Stromata, IV, 171, 2).*
11) Despre suflet *(Stromata, II, 113, 2 ; III, 13, 3 ; V, 88, 4).*

Lucrările acestea nu apar nici în lista întocmită de Eusebiu al Cezareii, nici în tradiția manuscris. Acest lucru a făcut pe cercetători să nu *le socotească scrieri independente, ci texte mai lungi sau mai scurte din Stromate. Dar tăcerea lui Eusebiu mai poate fi explicată şi altfel : Eusebiu n-a cunoscut aceste scrieri ; iar tăcerea tradiţiei manuscrise tot printr-o ignoranţă a acestor lucrări.*

4. Lucrări pierdute în întregime

În lista de lucrări a lui Clement, întocmită de Eusebiu, mai figurează încă două scrieri : Despre post şi Despre clevetire *(IB, VI, 13, 3), despre care nu se ştie nimic şi nici Clement nu face pomenire de ele.*

LITERATURA

EDIŢII

A. EDIŢII INTEGRALE

Opera lui Clement Alexandrinul este tipărită pentru prima oară de *Petrus Victorius* la Florenţa, în 1550. În 1592, *Fr. Sylburg* publică aceeaşi ediţie îmbunătăţită la Heidelberg. *Daniel Heinsius,* în 1616, o retipăreşte la Leiden, adăugîndu-i şi o traducere latină făcută de *Geniatus Hervetus,* care fusese tipărită la Florenţa în 1551. Ediţia lui Heinsius a fost reimprimată la Paris în 1629 şi 1641, la Köln în 1688. În 1715, episcopul *J. Potter* publică o ediţie îmbunătăţită la Oxford în două volume. Ediţia lui Potter a fost imprimată de *Fr. Oberthür* la Würzburg, în 1778—1779, în trei volume, şi de *R. Klotz* la Leipzig, în 1831—1843, în patru volume. Tot ediţia lui Potter este publicată la Paris, în 1857, de abatele *J. -P. Migne* în Patrologia Greacă, vol. VIII şi IX. În 1869, *W. Dindorf* dă o nouă ediţie în patru volume, la Oxford.

În sfîrşit, cea mai bună şi cea mai completă ediţie a operelor lui Clement Alexandrinul se datoreşte lui *Otto Stählin,* publicată în colecţia : Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, editată de Comisia Patristică a Academiei de Ştiinţe din Berlin. Ediţia lui Stählin are patru volume. Vol. I : Protrepticul şi Pedagogul, Leipzig, 1905 ; ediţia 2, 1936 ; ediţia 3, revăzută de Ursula Treu, 1972 ; vol. II : Stromate, cartea I—VI, Leipzig, 1906 ; ed. 2, 1939 ; ediţia 3, editată din nou de *L. Früchtel,* 1960 ; vol. III : Stromate, cartea VII—VIII, Excerpte din Teodot, Ecloge profetice, Care bogat se va mîntui ; fragmente din : Hipotipose, Despre Paşti, Canon bisericesc, Despre pronie, Îndemn la răbdare, Epistole ; Fragmente de origine nesigură, Leipzig, 1909 ; ediţia 2, editată din nou de *L. Früchtel,* tiparul îngrijit de Ursula Treu, 1970 ; vol. IV, 1—2 : Indice, 1934—1936.

B. EDIŢII SEPARATE

1. **Care bogat se va mîntui.** Omilia aceasta a fost publicată pentru prima oară de *M. Ghislerius,* la Lugdun, în 1623. Au urmat apoi ediţiile publicate de : *C. Segaar,* Utrecht, 1816 ; *H. Olshausen,* Königsberg. 1831 ; *W. Br. Lindner,* Leipzig, 1861 ; *K. Köster,* Freiburg im Br., 1893 ; *P. M. Barnard,* Cambridge, 1897, şi Londra—New-York, 1901 ; *O. Stählin,* Quis dives salvetur, Leipzig, 1908 ; *G. W. Butterworth,* Clement of Alexandria with an English translation, Londra—New-York, 1919, 270—367.

2. **Protrepticul.** *G. M. Butterworth,* op. cit., 2—263 ; *C. Cataudella,* Protreptico ai Greci, testo, trad., com., Turin, 1940 ; *Claude Mondésert* şi *André Plassart,* Clément d'Alexandrie, Le Protreptique, texte, introduction, traduction et notes, Paris ed. 2, 1949 (Sources Chrétiennes, 2 bis).

3. **Pedagogul.** *A. Boatti,* T. Fl. Clemens Alexandrinus, Il Pedagogo, testo, introd., trad., Turin, 1937; *Henri-Irénée Marrou* și *Marguerite Harl,* Clément d'Alexandrie, Le Pédagogue, Livre I, texte grec, introduction, notes, traduction, Paris, 1960. (Sources Chrétiennes, 70); *Claude Mondésert* și *Henri-Irénée Marrou,* Clément d'Alexandrie, Le Pédagogue, Livre II, texte grec, traduction, notes, Paris, 1965, (Sources Chrétiennes, 108); *Claude Mondésert, Chantal Matray* și *Henri-Irénée Marrou,* Clément d'Alexandrie, Le Pédagogue, Livre III, texte grec, traduction, notes, Paris, 1970, (Sources Chrétiennes, 158).

4. **Stromate.** *Claude Mondésert* și *Marcel Caster,* Clément d'Alexandrie, Les Stromates, Stromate I, texte, introduction, traduction, notes, Paris, 1951, (Sources Chrétiennes, 30); *Claude Mondésert* și *Th. Camelot,* Clément d'Alexandrie, Les Stromates, Stromate II, texte, introduction, traduction, notes, Paris, 1954, (Sources Chrétiennes, 38); Clément d'Alexandrie, Les Stromates, Stromate V, Tome I, Introduction, texte critique et index, par *Alain le Boulluec.* Traduction de *Pierre Voulet,* Paris, 1981 (Sources Chrétiennes, 278); Clement d'Alexandrie, Les Stromates. Stromate V, Tome II, Commentaire bibliographique et index, par *Alain le Boulluec,* Paris, 1981 (Sources Chrétiennes, 297); *F. J. A. Hort* și *J. B. Mayor,* Clement of Alexandria, Miscellanies, Book VII, The Greek text with introduction, translation and notes, Londra—New York, 1902.

5. **Excerpte din Teodot.** *R. P. Casey,* The Excerpta ex Theodoto of Clement of Alexandria, edited with translation and notes, Londra, 1934; *F. Sagnard,* Extraits de Théodote, texte grec, traduction et notes, Paris, 1948.

6. **Îndemn la răbdare sau către cei de curînd botezați.** *G. W. Butterworth* op. cit., 370—377.

TRADUCERI

A. TRADUCERI ALE ÎNTREGII OPERE
FRAGMENTE ALESE

a) În limba engleză: *W. Wilson,* în colecția: The Ante-Nicene Christian Library, vol. 4, 12, 22, 24, Edinburgh, 1867—1872. — Fragmente alese: *R. M. Jones,* Selections from the writing of Clement of Alexandria, Londra, 1909; *H. Chadwick* și *L. E. L. Oulton,* Londra-Philadelphia, 1954.

b) În limba franceză: *A. E. de Genoude,* Les Pères de l'Eglise, vol. IV și V, Paris, 1839. — Fragmente alese: *M. N. S. Guillon,* Bibliothèque choisie des Pères de l'Eglise grecque et latine ,vol. I, Paris, 1824; G. *Bardy,* Clement d'Alexandrie, Paris, 1926.

c) În limba germană: O. *Stählin,* în colecția: Bibliothek der Kirchenväter, Zweite Reihe, vol. VII, München, 1934 (Protrepticul, Pedagogul, Cartea I), vol. VIII, München, 1934 (Pedagogul, Cartea II și III, Care bogat se va mîntui și Indici pentru aceste două volume: Indice cu locurile din Scriptură, Indice cu locurile din scrierile vechii Biserici, Indice cu locurile din scrierile necreștine, Indice onomastic și real); vol. XVII, München, 1936 (Stromate, Cartea I—III); vol. XIX, München, 1937 (Stromate, Cartea IV—VI); vol. XX, München, 1938 (Stromate, Cartea VII, Indici pentru ultimele trei volume: Indice cu locurile din Scriptură, Indice cu locurile din scrierile vechii Biserici, Indice cu locurile din scrierile necreștine, Indice onomastic și real). — Fragmente alese: *Th. Rüther,* Gott ruft die Seele. Auslese aus Clemens von Alexandrien, Paderborn, 1923.

B. TRADUCERI SEPARATE

1. Care bogat se va mîntui

a) In limba engleză: *M. P. Barnard,* în lucrarea notată la ediții; *E. W. Butterworth,* în lucrarea notată la ediții.

b) în limba franceză: *N. Fontaine,* Paris, 1696.

c) în limba germană: *L. Hopfenmüller,* Kempten, 1875.

d) în limba română: *N. Runceanu*, Clement Alexandrinul. Care bogat se va mîntui. Traducere precedată de o schiță biografică a autorului și o analiză generală a scrierii, Teză de licență, București, 1907; *Diac. N. M. Popescu*, Tînărul din Nysa, în: Biserica Ortodoxă Română, 39 (1915—1916), 536—537: traducerea capitolului 42, 1—16.

2. Protrepticul

a) în limba engleză: *G. W. Butterworth*, lucrarea notată la ediții.

b) în limba franceză: *D. Cusin*, Paris, 1684; *Claude Mondésert* și *André Plassart*, lucrarea notată la ediții.

c) în limba germană: *L. Hopfenmüller* și *J. Wimmer*, Kempten, 1875.

d) în limba italiană: *Q. Cataudella*, lucrarea notată la ediții.

3. Pedagogul

a) în limba franceză: Cartea I, *Henri-Irénée Marrou* și *Marguerite Harl* lucrarea notată la ediții; Cartea II, *Claude Mondésert* și *Henri-Irénée Marrou*, lucrarea notată la ediții; Cartea III, *Claude Mondésert*, *Chantal Matray* și *Henri-Irénée Marrou*, lucrarea notată la ediții.

b) în limba germană: *L. Hopfenmüller* și *J. Wimmer*, Kempten, 1875.

c) în limba italiană: A. Mazzi, Il Pedagogo, Verona, 1917; *E. Nero*, Il Pedagogo di Clemente Alessandrino, Siena, 1928; *A. Boatti*, lucrarea notată la ediții.

d) în limba română: *Dr. Nicolae I. Ștefănescu*, Clement Alexandrinul, Pedagogul, București, 1939.

4. Stromate

a) în limba engleză: Cartea VII: *F. J. A. Hort* și *J. B. Mayor*, lucrarea notată la ediții.

b) în limba franceză: Cartea I: *Claude Mondésert* și *Marcel Caster*, lucrarea notată la ediții; Cartea II: *Claude Mondésert* și *Th. Camelot*, lucrarea notată la ediții.

c) în limba germană: *C. A. Bernoulli* și *L. Früchtel*, Klemens von Alexandria, Die Teppiche (*Stromateis*), deutscher Text nach der Übersetzung von *J. Overbeck*, Basel, 1936.

5. Excerpte din Teodot

a) în limba engleză: *R. P. Casey*, lucrarea notată la ediții.

b) în limba franceză: *F. Sagnard*, lucrarea notată la ediții.

6. Îndemn la răbdare sau către cei de curînd botezați

a) în limba engleză: *J. Patrick*, Clement of Alexandria, Edinburgh, 1914, 183—185; G. W. *Butterworth*, lucrarea notată la ediții.

STUDII

A. Aall; Der Logos. Geschichte seiner Entwicklung in der griechischen Philosophie und der christlichen Literatur, Leipzig, 1899, vol. 2: Klemens Alexandrinus, 396—427. *L. Alfonsi*, Il Protreptico di Clemente Alessandrino e l'Epistola a Diogneto, în: Aevum, (1946), 100—108. *Același*, In Clementis Alexandrini Προτρεπτικὸν πρὸν Ἕλληνας criticae annotatiunculae quattuor, în: Aevum, (1942), 83—86. *Același*, L'elemento artistico nel Protreptico di Clemente Alessandrino, în: Scuola Cattolica, (1945), 205—216. *Același*, Motivi tradizionali del giovanne Aristotele in Clemente Alessandrino, în Vigiliae Christianae, 7 (1953), 129—142. *Berthold Altaner* — *Alfred Stuiber*, Patrologie. Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter, ed. VII, Freiburg — Basel — Wien, 1966. *H. D. Altendorf*, Die Siegelbildvorschläge des Clemens von Alexandrien in: Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der ältern Kirche, 1967 (58), p. 129—138. *M. L. Amerio*, Il nesso ἀββᾶ ὁ πατὴρ in Clemente Ales-

sandrino, în: Augustinianum, 1976 (16), 291—316. *F. Andres,* Die Engel und Dämonenlehre des Klemens von Alexandrien, Römische Quartalschrift, 34 (1926), 13—37, 129—140, 307—329. G. *Anrich,* Klemens und Origenes als Begründer der Lehre vom Fegfeuer, în: Theologische Abhandlungen. Eine Festgabe zum 17. 5. 1902, für H. J. Holtzmann, Tübingen, 1902, 95—120. *J. P. Arendsen,* Strom. III, 5, 50, în: The Journal of Theological Studies, 20 (919), 236 sq. *J. ab Arnim,* De octavo Clementis Stromateorum libro, Rostock, 1894. *Atzberger,* Gesch. der christl. Eschatologie innerhalb der vornicänischen Zeit, Freiburg im Br., 1896, 336—365: Die wissenschaftl. Bearbeitung der geoffenbarten Eschatologie durch Klemens von Alexandrien. *D. S. Balanos,* Πατρολογία οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατερες και συγγραφεῖς των ὀκτῶ πρωτων αἰώνων, Atena, 1930. *Otto Bardenhewer,* Geschichte der altkirchlichen Literatur, II, Bd., Freiburg im Br., 1903. G. *Bardy,* Aux origines de l'école d'Alexandrie, în: Recherches de science religieuse (1933), 430—450. *Acelaşi,* Clément d'Alexandrie (Les moralistes Chrétiens), Paris, 1926. *Acelaşi,* La théologie de l'Eglise de Saint Irénée au concile de Nicée, Paris, (1947), 115—128. *Acelaşi,* La spiritualité de Clément d'Alexandrie, în: Vie spirituelle, 39 (1934), 81—104, 129—145. *Acelaşi,* La vie spirituelle d'après les Pères des trois premiers siècles, Paris, 1935; despre Clement: 183 sq. *Acelaşi,* Littérature grecque chrétienne, Paris, 1927. *P. M. Barnard,* The biblical text of Clement of Alexandria in the four Gospels and the Acts of the Apostles, Collected and edited. With an introduction by F. C. Burkitt, Cambridge, 1899. *A. de la Barre,* Clément d'Alexandrie, Dictionnaire de Théologie catholique, III, 137—199. *G. Basilakes,* Κλήμενιος τοῦ 'Αλεξανδρέως ἡ ἠθικὴ διδασκαλίᾳ Erlangen, 1892. *P. Batiffol,* Anciennes littératures chrétiennes, I, La littérature grecque, ed. 3, Paris, 1901. *G. Békés,* De continua oratione Clementis Alexandrini doctrina, Roma, 1942. *Acelaşi,* Pura oratione apud Clementem Alexandrinum, în: Studia Benedictina, Roma, (1947), 157—172. *A. Beltrami,* Clemente Alessandrino nell' Ottavio di Minucio Felice, în: Rivista di Filosofia, (1919), 366—380. *E. Benz,* Christus und Sokrates in der alten Kirche, în: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, 43 (1950—1951), 195—224. *M. Barciano,* Καιρος. Tiempo humano e historico-salvifico en Clemente de Alejandria, Burgos, 1976, 330 p. *J. Bernard,* Klemens von Alexandria, Glaube, Gnosis, griechischer Geist. Einführung und Textauswahl, Leipzig, 1974. *A. Bertozzi,* Nota su Clemente Alessandrino, în: Sophia, 17 (1949), 366. *M. G. Bianco,* Il Protrettico. Il Pedagogo di Clemente Alessandrino, Turin, 1971. *Ch. Bigg,* The Christian Platonists of Alexandria, Oxford, 1886, ed. 4, 1913. *H. A. Blair,* Two Reactions to Gnosticism, în: The Church Quarterly Review, 152 (1951), 141—158. W. *den Boer,* Clément d'Alexandrie et Minuce Félix, în: Mnemosyne, 11 (1943), 161—190. *Acelaşi,* Hermeneutic Problems in Early Christian Literature, în: Vigiliae Christianae, 1 (1947), 150—167. *A. Bohlig,* Zum Proverbientext des Clemens Alexandrinus, în: Byzantinische Forschngen, 1968 (3), p. 73—79. *F. Böhringer,* Die griechischen väter de 3. und 4. Jahrhunderts. I. Hälfte: Klemens und Origenes, Zürich, 1869. *F. Bolgiani,* La polemica di Clemente Alessandrino contro gli gnostici libertini des III libro degli Stromati, în: Studi e materiali di storia delle religione, 1967 (38), p. 86—136. *K. G. Bonis,* Das humanistische Ideal nach dem Προτρεπτικὸς des Klemens von Alexandria, în: Θεολογία 1970 (41), p. 47—63. *N. Bonwetsch,* Clemens von Alexandrien, în: Realencykl. für prot. Theologie und Kirche, vol. 4, Leipzig, 1898. Prof. *D. Boroianu,* Clement al Alexandriei, în Biserica Ortodoxă Română, 30 (1906—1907), 888—899; 981—996. Pr. *Marin M. Branişte,* Concepţia antropologică a lui Clement Alexandrinul, în: Studii Teologice, 1958 (10), p. 588—599. *E. Bratke,* Die Stellung des Klemens Alexandrinus zum antiken Mysterienwesen, în: Theologische Studien und Kritiken, 60 (1887), 647—708. *A. Brontesi,* La soteria in Clemente Alessandrino, Roma, 1972. *E. J. Bruck,* Ethics versus Law, în: Traditio, 1 (1944), 97—121. Pr. prof. *M. Bulacu,* Pedagogul lui Clement Alexandrinul, în: Biserica Ortodoxă Română, 1928, p. 6—18. *E. Buonaiuti,* Clemente Alessandrino e la cultura classica, în: Revista storico-crit. di scienze teolog., 1 (1905), 393—412. *F. Buri,* Clemens Alexandrinus und der paulinische Freiheitsbegriff, Zürich, 1939. *G. Butterworth,* Clement of Alexandria's Protrepticus and the Phaedrus of Plato, în: Classical Quarterly, 10 (1916), 198—205. *Acelaşi,* The Deification of Man in Clement of Alexandria, în: The Journal of Theological Studies, 17 (1916), 157—169. Pr. prof. *N. C. Buzescu,* Logos şi Kyrios, în «Stromatele» lui Clement Alexandrinul, în: Studii Teologice, 1977 (29), p. 249—262. *Acelaşi,* Logos în «Protrepticul» lui Clement Alexandrinul, în: Studii Teologice, 1976 (28), p. 48—71. *Acelaşi,* Logos, Trinitate şi ecleziologie în «Pedagogul» lui Clement Alexandrinul,

în: Studii Teologice, 1977 (29), p. 461—476. *Acelaşi,* Premisele unei filozofii creştine la Clement Alexandrinul, în: Studii Teologice, 1958 (10), p. 193—215. *Th. Camelot,* Clément d'Alexandrie et l'Ecriture, în: Revue Biblique (1946), 242—248. *Acelaşi,* Clément d'Alexandrie et l'utilisation de la philosophie grecque, în: Recherches de science religieuse, 21 (1931), 541—569. *Acelaşi,* Foi et Gnose. Introduction à l'étude de la connaissance mystique chez Clément d'Alexandrie, Paris, 1945. *Acelaşi,* Les idées de Clément d'Alexandrie sur l'utilisation des sciences et de la littérature profane, în: Recherches de science religieuse, 21 (1931), 33—66. *H. von Campenhausen,* Die griechischen Kirchenväter, Stuttgart, 1955, 32—42. W. *Capitaine,* Die Moral des Klemens von Alexandrien, Paderborn, 1903. *R. P. Casey,* Clement and the Two Divine Logoi, în: The Journal of Theological Studies, 25 (1923), 43—56. *Acelaşi,* Clement of Alexandria and the Beginnings of Christian Platonism, în: The Harvard Theological Review, 18 (1925), 39—101. C. *P. Caspari,* Hat die alexandrinische Kirche zur Zeit des Clemens ein Taufbekenntnis bewessen? în: Zeitschrift f. kirchl. Wissenschaft u. Kirchl. Leben, 7 (1886), 352—375. G. *Catallamo,* S. Clemente Alessandrino, Brescia, 1951. *Q. Cataudella,* Democrito fr. 55 B 30 Vorsokr., în: Atene e Roma, (1941), 73—81. *Acelaşi,* Minucio Felice e Clemente Alessandrino, în: Studi Italiani di Filologia Classica, 17 (1940), 271—281. *Q. Cataudella,* Citazioni Bacchlidee in Clemente Alessandrino, în: Forma futuri. Studi in onore del Card. Michele Pellegrino, Turin, 1975, p. 119—125. *F. Cayré,* Patrologie et histoire de la théologie, vol. I, Paris, 1945. *J. Champonier,* Naissance de l'humanisme chrétien, în: Bulletin de l'Association G. Budé, N. S., 3 (1947), 58—96. *Ul. Chevalier,* Répertoire. Bio-Bibliographie, ed. 2, Paris, 1905. W. *Christ,* Philologische Studien zu Klemens Alexandrinus, München, 1900. *F. L. Clark,* Citations of Plato in Clement of Alexandrinus, în: Proceedings of the American Philo. Association, 33 (1902), XII—XX. *J. Cognat,* Clément d'Alexandrie, sa doctrine et sa polémique, Paris, 1859. *F. H. Colson,* Strom. IV, 25, 198, în: The Journal of Theological Studies, 22 (1921), 156 sq. Pr. prof. *Ioan G. Coman,* Patrologie, Manual pentru uzul studenţilor Institutelor Teologice, Bucureşti, 1956. *Acelaşi,* Utilizarea «Stromatelor» lui Clement Alexandrinul de către Eusebiu al Cezareii, în «Pregătirea Evanghelică», în: Studii Teologice, 1975 (27), p. 501—521. V. *Courdaveau,* Clément d'Alexandrie, în: Revue de l'Histoire des religions, 25 (1892), 285—321. Pr. prof. *Gr. Cristescu,* Clement Alexandrinul, în: Revista Teologică, 1927 (17), p. 180—186. *F. L. Cross,* The Early Christian Fathers, Londra, 1960. *H. Crouzel,* Le «vrai gnostique» de Clément d'Alexandrie d'après W. Voelker, în: Revue d'ascétique et de mystique, 31 (1955), 77—83. *C. Curti,* Osservazioni sul *Quis dives salvetur* di Clemente Alessandrino, Turin, 1968. *A. F. Daehne,* De γνώσει Clementis Alexandrini et de vestigiis Neoplatonicae philosophiae in ea obviis commentatio historica theologica, Leipzig, 1831. *M. J. Daskalakes,* Die eklektischen Anschaungen des Klemens von Alexandria und seine Abhängigkeit von der griechischen Philosophie, Leipzig, 1908. *P. Dausch,* Der ntl. Schriftkanon und Klemens von Alexandrien. Ein Beitrag zur Gesch. des ntl. Kanons, Freiburg im Br., 1894. *A. Decker,* Kenntnis und Pflege des Körpers bei Klemens von Alexandrien, Innsbruck, 1936. *Deiber,* Clément d'Alexandrie et l'Egypte, Paris, 1905. *Dragomir Demetrescu* Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως ὁ προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας Λόγος, Ἑναίδιμος διατριβή Bucureşti, 1980, 87 p. *F. J. Dölger,* Das Lösen der Schuhriemen in der Taufsymbolik des Klemens von Alexandrien, în: Antike und Christentum, 5 (1936), 87—95. Acelaşi, Χαῖρε ἱερὸν φῶς als antike Lichtbegrüssung bei Nikarchos und Jesus als heiliges Licht bei Klemens von Alexandrien, în: Antike und Christentum, 6 (1941), 147—151. *Acelaşi,* Sonne und Sonnenstrahl als Gleichnis in der Logostheologie des christlichen Altertums, în: Antike und Christentum, 1 (1929), 271—290. *P. Dorchain,* Un sens curieux de ἔκπεμψις chez Clément d'Alexandrie (Strom. VI, 4, 35—37), în: Chronique d'Egypte, 26 (1951), 269—279. *D. L. Dritsas,* Ρυθμικὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἔργων Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως în: Θεολογία, 1977 (48), p. 379—399. *P. Dudon,* Le Gnostique de saint Clément d'Alexandrie. Opuscule inédit de Fénélon, Paris, 1930. *Ed. Dulaurier,* Examen d'un passage des Stromates de saint Clément d'Alexandrie relatif aux écritures Egyptiennes, Paris, 1833. *B. D. Dupuy,* Aux origines de la notion de théologie: prophétie et théologie chez Clément d'Alexandrie, în: Le service théologique dans l'Eglise, Paris, 1947, p. 151—161. *J. Dumortier,* Les idées morales de Clément d'Alexandrie dans le Pédagogue, în: Mélanges de Science religieuse, 1954, 63—70. *Hébert Duperron,* Essai sur la polémique et la philosophie de Clément d'Alexandrie, Paris, 1855. *A.*

Eberharter, Die Ekklesiastuszitate bei Klemens von Alexandrien, în: Theologische Quartalschrift, 93 (1911), 1—22. *H. A. Echle,* Sacramental Initiation as an Christian Mystery-Initiation according to Clement of Alexandria, în: Vom christlichen Mysterium. Gesammelte Arbeiten zum Gedächtnis Odo Casels, Düsseldorf, 1951, 54—64. *Acelaşi,* The Terminology of the Sacrement of Regeneration according to Clement of Alexandria, Diss., Washington, 1949. *Acelaşi,* The Baptism of the Apostles. A Fragment of Clement of Alexandria's Lost Work in the Pratum Spirituale of John Moschus, în: Traditio, 3 (1945), 365—368. *C. M. Edsmann,* Schöpferwille und Geburt Jac. 1. 18. Eine Studie zur altchristlichen Kosmologie, în: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, (1939), 11—44. *J. Egan,* Logos and emanation in the writings of Clement of Alexandria, în: Trinification of the World. A Festschrift in honour of F. E. Crowe, Toronto, 1978, p. 176—209. *H. Eibl,* Die Stellung des Klemens von Alexandrien zur griechischen Bildung, în: Zeitschrift f. Philosophie, 164 (1917), 33—59. *H. Eickhoff,* Das Neue Testament des Klemens Alexandrinus. Ein Beitrag zur Gesch. des ntl. Kanons, Schleswig, 1890. *A. H. C. van Eijk,* The Gospel of Philip and Clement of Alexandria. Gnostic and ecclesiastical theology on the resurrection and the Eucharist, în: Vigiliae Christianae, 1971 (25), p. 94—120. *E. Elorduy,* La fisica estoica absorbida por la filosofia cristiana, în: Symbolae Osloenses, 16 (1948), 195—198. *M. S. Enslin,* A Gentleman among the Fathers, în: The Harvard Theological Review, 47 (1954), 213—241. *V. Ermoni,* The Christology of Clement of Alexandria, în: The Journal of Theological Studies, 5 (1904) 123 sq. *K. Ernesti,* Die Ethik des T. Flavius Klemens von Alexandrien oder die erste zusammenhängende Begründung der christlichen Sittenlehre, Paderborn, 1900. *W. Ernst,* De Clementis Alexandrini Stromatum libro VIII qui fertur, Diss. Göttingen, 1910. *K. F. Evans-Prosser,* On the Supposed Early Death of John the Apostle, în: The Expository Times, 54 (1942—1943), 138. *Fr. Eylert,* Clemens von Alexandrien als Philosoph und Dichter, ein patristischer Versuch, Leipzig, 1832. *J. Fantini,* Sintaxis participial en el tratado: Quis dives salvetur de Clemente de Alexandria, în: Helmantica, 1 (1950), 572—607. *E. de Faye,* Clément d'Alexandrie. Etude sur les rapports du christianisme et de la philosophie grecque au II-e siècle, Paris, 1898; ed. 2, Paris, 1906. *Acelaşi,* De l'originalité de la philosophie chrétienne de Clément d'Alexandrie, în: Annales de l'Ecole des Hautes Etudes de Gand (1919—1920), 1—20. *Acelaşi,* Les «Stromates» de Clément d'Alexandrie, în: Revue de l'Histoire des religions, 36 (1897), 309—320. *D. Fecioru,* Căsătoria la Clement Alexandrinul, în: Raze de Lumină, 2 (1930), 24—30. *Acelaşi,* Concepţia lui Clement Alexandrinul despre filozofie, în: Raze de lumină, 2 (1930), 340—347. *Acelaşi,* Gnosticul la Clement Alexandrinul, Teză de licenţă, Bucureşti, 1930 (în manuscris). *Acelaşi,* Noutatea lui Clement Alexandrinul, în Biserica Ortodoxă Română, 50 (1932), 48—54. *A. S. Ferguson,* On a Fragment of Gorgias (Strom. I, 11, 51), în: Classical Philology (1921), 284—287. *J. Ferguson,* Clement of Alexandria, New York, 1974. *A. J. Festugière,* Clément d'Alexandrie, Protreptique II, 14, 2, în: Revue des Etudes Grecques, 65 (1952), 221—222. *Acelaşi,* Εἰς ἄνθρωπως ὑποφέρεσθαι (Protr. 9, 83, 2), în: Revue des sciences philosophiques et théologiques, 20 (1931), 476—482. *Acelaşi,* Notes sur les Extraits de Clément d'Alexandrie et sur les fragments de Valentine, în: Vigiliae Cristianae, 3 (1949), 193—207. *Acelaşi,* «Tomber dans l'homme» (Protr. 9, 83, 13), în: Revue des sciences philosophiques et théologiques, 26 (1937), 41—42. *Finan,* Hellenism and Judeo-christian history in Clement of Alexandria, în: The Irish Theological Quarterly, 1961, 83—114. *H. Fleisch,* Fragments de Clément d'Alexandrie conservés en arabe, în: Mélanges de l'Université Saint-Joseph, Beyrout, 27 (1947—1948), 63—71. *R. B. Follinton,* Clement of Alexandria. A studi in Christian liberalism, London, 1914. *E. L. Fortin,* Clement of Alexandria and the esoteric tradition, în: Studia Patristica, IX, Berlin, 1966, p. 41—56. *J. D. Frangoulis,* Der Begriff des Geistes bei Clemens Alexandrinus, Leipzig, 1936. *Acelaşi,* Ἡ συμβολικὴ τῶν ἀριθμῶν παρὰ τῷ κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ, în Θεολογία, 13 (1935), 5—21. *E. Freppel,* Les Pères de l'Eglise des trois premiers siècles, Paris, 1894. — *Acelaşi,* Clément d'Alexandrie, Paris, 1865, ed. 2, 1873. — *L. Fruchtel,* Beiträge zu Clemens Alexandrinus (Strom. I, 7), în: Würzburger Jahrbücher für Altertumswissenschaft, 2 (1947), 148—151. *Acelaşi,* Clemens Al., în: Reallexikon für Antike und Christentum, 2 (1955), 182—188. — *Acelaşi,* Clemens Alexandrinus und Albinus, în: Philologische Wochenschrift, (1937), 591—592. — *Acelaşi,* Clemens Alexandrinus und Theodoretus von Kyrrhos, în: Philologische Wochenschrift, (1939), 765—766. — *Acelaşi,* Die Penketier bei Callimachos, în: Philologische Wochenschrift, (1941), 189—

190. — *Acelaşi,* Isidoros von Pelusion als Benutzer des Clemens Alexandrinus und anderer Quellen, în: Philologische Wochenschrift, (1938), 61—64. *Acelaşi,* Nachweisungen zu Fragmentsammlungen II, în: Philologische Wochenschrift, (1936), 1439. — *Acelaşi*, Neue Zeugnisse zu Clements Alexandrinus, în: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, 36 (1937), 81—90. *F. X. Funk,* Clemens von Alexandrien über Familie und Eigentum, în: Theologische Quartalschrift, 53 (1871), 427—449. — *A. Fytrakes,* Αἱ κοινωνικαὶ ἰδέαι Κλήμιντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, Atena, 1935. — *I. Gabrielsson,* Über die Quellen des Klemens Alexandrinus, Uppsala, 1906—1909. — W. *Gemoli,* Xenophon bei Clemens Alexandrinus, în: Hermes, (1918), 105—107. — *Nicolae Ştefan Georgescu,* Doctrina morală după Clement Alexandrinul, Bucureşti, 1933. — *Diac. Ioan Gheorghiu*, Clement Alexandrinul, Viaţa şi operele sale, teză de licenţă, Bucureşti, 1900. — *I. C. L. Gieseler,* Commentatio qua Clementis Alexandrini et Origenis doctrinae de corpore Christi exponuntur, Goettingae, 1837. — *S. Giet,* La doctrine de l'appropriation des biens chez quelques-uns des Pères, în: Recherches de science religieuse, (1948), 55—91. — *M. Glaser,* Zeitbilder aus Alexandrien nach dem Pädagogus des Klemens Alexandrinus, Amberg, 1905. — *P. Gouilloux,* L'ascétisme de Clément d'Alexandrie, în: Revue d'ascétique et mystique, 3 (1922), 282—300. — *C. Del Grande,* Brevi note al testo del primo Stromate di Clemente Alexandrino, în: Revista Indo-Greca-Italia di filologia, (1934), 152—158. — *F. van der Grinten,* Die natürliche und Übernatürliche Begründung des Tugendlebens bei Klemens von Alexandrien, Diss., Roma—Bonn, 1949. — *O. van der Hagen,* De Clementis Alexandrini sententii oeconomicis, socialibus, politicis, Utrecht, 1920. — *A. v. Harnack,* Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Phil-hist. Klasse (1904), 901—908: Despre Hipotipose. — *Acelaşi,* Die Terminologie der Wiedergeburt und verwandter Erlebnisse in der ältesten Kirche, Leipzig, (1920), 97—143. — *Acelaşi,* Geschichte der altchristl. Literatur bis Eusebius, vol. 1, Leipzig, 1893. — *G. Hartlich,* De exhortationum (προτρεπτικων) a Graecis Romanis que scriptorum historia et indole, Leipzig, 1889. — V. *Hébert-Duperron,* Essai sur la polémique et la philosophie de Clément d'Alexandrie, Paris, 1855. — *P. Heinisch,* Klemens von Alexandrien und die einjährige Lehrtätigkeit des Herrn, în: Biblische Zeitschrift, 4 (1906), 402—407. — *G. Heinrici,* Die Valentinianische Gnosis und die Heilige Schrift, Berlin, 1871, 88—127: Die Exzerpte aus Theodot und der Didaskalia anatolike. — *J. Hering,* Etude sur la doctrine de la chute et de la préexistence des âmes chez Clément d'Alexandrie, Paris, 1923. — *P. M. Hermaniuk,* La parabole chez Clément d'Alexandrie. Définition et source, în: Ephemerides theologicae Lovanienses, 21 (1945), 5—60. — *C. Heussi,* Die Stomateis des Clemens Alexandrinus und ihr Verhältnis zum Protreptikus und Paedagogus, în: Zeitschr. für wiss. Theol., 45 (1902), 465—512. — *G. Th. Hillen,* Clemens Alexandrinus quid de libris sacris Novi Testamenti sibi persuasum habuerit, Coesfeldii, 1867. — *Acelaşi,* Clementis Alexandrini de SS Eucharistia doctrina, Diss., Warendorpii, 1861. — *E. Hiller,* Zur Quellenkritik des Klemens Alexandrinus, în: Hermes, 21 (1886), 126—133. — *F. R. M. Hitchcock,* Clement of Alexandria, London, 1899. — *Acelaşi,* Holy Communion and Creed in Clement of Alexandria, în: The Church Quarterly Review, 129 (1939), 57—70. — *J. R. M. Hitchcock,* Did Clement know the Didache? în: The Journal of Theological Studies, (1923), 397—401. — *J. Hoch,* Die Busse bei Klemens von Alexandrien, în: Zeitschrift für Katholische Theologie, 56 (1932), 175—189. — *J. W. Fr. Höfling,* Des Klemens von Alexandrien Lehre vom Opfer im Leben und Kultus der Christen, Erlangen, 1842. *P. Hofstede de Groot,* Disputatio de Clemente Alexandrino philosopho christiano seu de vi quam philosophia graeca, im primis Platonica, habuit ad Clementem informandum, Groningae, 1826. *C. Hontoir,* Comment Clément d'Alexandrie a connu les Mystères d'Eleusis, în: Musée Belge, 9 (1905), 180 sq. *H. J. Horn,* Zur Motivation der allegorischen Schriftexegese bei Clemens Alexandrinus, în: Hermes, 1969 (97), p. 489—496. V. *Hozakowski,* De chronographia Clementis Alex. I. de Chronologia Novi Testamenti a Clemente Alex. proposita, Diss, Munster, 1896. *P. Hristu,* Εκκλησιαστική γραμματολογία, Tesalonic, 1969. *K. Hubert,* Zur indirekten Ueberlieferung der Tischgespräche Plutarchs, în: Hermes, (1938), 307—328. Pr. V. *Leonida Iliescu,* Clement Alexandrinul. Viaţa şi operele sale, Teză de licenţă, Bucureşti (în manuscris). Pr. prof. *Cicerone Iordăchescu,* Istoria vechii literaturi creştine, Partea I, Iaşi, 1934. *H. Jackson,* Notes on Clement of Alexandria, în: The Journal of Philology, 28 (1901), 131—135. *J. Jackson,* Minutiae Clementinae, în: The Journal of The-

ological Studies, 32 (1931), 357—370, 394—407. *M. R. James*, Protrept. 44, în: The Journal of Theological Studies, 21 (1920), 337 sq. *R. Janin*, Κλήμης ὁ Αλεξανδρεύς, în: Αρησκευτικη κὰι ἠθική ἐγκυκλοπαιδεία, Atena, vol. 7, 636—642. *H. Jordan*, Geschichte der altchristlichen Literatur, Leipzig, 1911. *É. Junod*, Un écho d'une controverse au tour de la pénitence. L'histoire de l'apôtre Jean et du chef des brigands chez Clément d'Alexandrie (Quis dives salvetur 42, 1—15), în: Revue d'histoire et de philosophie religieuses, 1980 (60), p. 153—160. *H. Karpp*, Die Busslehre des Klemens von Alexandrien, în: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, 43 (1950—1951), 224—242. *J. Kaye*, Some account of the writings and opinions of Clement of Alexandria, London, 1835; ed. 2, 1890. *Ch. Fr. Kling*, Bedeutung des Clemens Alexandrinus für die Entstehung der christl. Theologie, Studien und Kritiken, 1841. *Knittel*, Pistis und Gnosis bei Klemens von Alexandrien, în: Theologische Quartalschrift, 55 (1873), 171—219, 363—417. *A. Koch*, Clemens von Alexandrien als Lehrer der Vollkommenheit, în: Zeitschrift für Aszese und Mystik, 7 (1932), 363—364. *H. Koch*, Das Klemenszitat bei Pseudo-Dionysius Areopagita, în: Theologische Quartalschrift, 78 (1896), 290—298. *Acelaşi*, War Klemens von Alexandrien Priester? în: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, 20 (1921), 43—48. *G. Kretschmar*, Jesus Christus in der Theologie des Klemens von Alexandrien, Diss., Heidelberg, 1950. *H. Kutter*, Das Christentum des Klemens von Alexandrien in seiner Bedeutung für die Entwicklung der christlichen Glaubenslehre, în: Schweizerische theologische Zeitschrift, 16 (1899), 129—156. *Acelaşi*, Klemens Alexandrinus und das Neue Testament, Giessen, 1897. *L. F. Ladaria*, El Espiritu en Clemente Alejandrino. Estudio teológico-antropológico, Madrid, 1980. *H. Lämmer*, Clementis Alexandrini de Λόγῳ doctrina, Leipzig, 1855. *G. Lazzati*, Introduzione allo studio di Clemente Alessandrino, Milan, 1939. *J. Lebreton*, La théologie de la Trinité chez Clément d'Alexandrie, în: Recherches de science religieuse, 34 (1947), 55—76, 142—179. *Acelaşi*, La théorie de la connaissance religieuse chez Clément d'Alexandrie, în: Recherches de science religieuse, 1928, 457—488. *J. H. Lentzer*, Erkennen und Glauben mit besonderer Berücksichtigung des Klemens von Alexandrien und d. Anselmus von Canterbury, Bonn, 1848. *Letronne*, Examen du texte de Clément d'Alexandrie relatif aux divers modes d'écriture chez les Egyptiens. *P. Lhande*, Jeunesse. L'âge tendre l'âge critique, l'âge viril. Petit code d'éducation au foyer d'après Clément d'Alexandrie, ed. 4, Paris, 1923. *Lilla S.R.C.*, Clement of Alexandria. A study of Christian Platonism and Gnosticism, London, Oxford, 1976. W. *de Loss Love*, Clement of Alexandria not an after-deat probationist or universalist, în: The Bibliotheca Sacra, oct., (1888), 608—628. *S. Lundblad*, Dissertatio theologica de Clemente Alexandrino, Uppsala, 1817. *I. N. Lungulescu*, Şcoala Alexandrină în lumina operelor lui *Panten, Clement şi Origen, Rîmnicu Vîlcea, 1930. Badea Mangâru*, Clement şi şcoala catehetică creştină din Alexandria (starea filosofică), Bucureşti, 1928. *P. Marestaing*, Le passage de Clément d'Alexandrie relatif aux écritures égyptiennes, în: Recueil des travaux relat. à la Philol. et à l'Archéol. égypt. et assyr., 33 (1911), 8—17. *S. Mariotti*, Nuove testimonianze ed echi dell'Aristotele giovanile, în: Atene e Roma, (1940), 48—60. *Markgraf*, Klemens von Alexandrien als asketischer Schriftsteller in seiner Stellung zu den natürlichen Lebensgütern, în: Zeitschrift füf Kirchengeschichte, 22 (1901), 487—515. *H. G. Marsh*, The Use of μυστηριον in the Writings of Clement of Alexandria, în: The Journal of Theological Studies, 37 (1936), 64—80. *P. Maser*, Die Siegelbildvorschläge des Clemens von Alexandrien und die spätantike rabbinische Judentum, în: Wissenschaftl. Zeitschrift d. Martin-Luther — Universität Halle-Wittenberg, 1973 (22), nr. 2, p. 65—70. *A. Mayer*, Das Gottesbild im Menschen nach Clemens von Alexandrien, Roma, 1942. *Acelaşi* Gottähnlichkeit als menschliche Vollendung, ein christliches Ideal in seiner Berührung mit Gnostizismus und griechischer Philosophie bei Klemens von Alexandrien, în: Nova et Vetera. Festschrift der Abtei Metten (1930), 44—64. *M. Mees*, Jetzt und Dann in der Eschatologie Klemens von Alexandrien, în: Augustinianum, 1978 (18), p. 127—137. *Acelaşi*, Papyrus Bodmer XIV (P 75) und die Lukaszitate bei Clemens von Alexandrien, în: Vetera Christianorum (Bari), 1967 (4), p. 107—129. *A. Méhat*, «Pénitence seconde» et «péché involontaire» chez Clément d'Alexandrie, în: Vigiliae Christianae, 8 (1954), 225—233. *Acelaşi*, Clement d'Alexandrie et le sens de l'Ecriture. I-er Stromate, 176, 1, et 179, 3, în: Epektasis. Mélanges patristiques offerts au Card. Jean Daniélou, Paris, 1972, p. 355—365. *Acelaşi*, Etudes sur les Stromates de Clément d'Alexandrie, Paris, 1966. *J. Meifort*, Des Platonismus bei Clemens Alexandrinus, Tübingen, 1928. *A. Ména-*

ger, La doctrine spirituelle de Clément d'Alexandrie, în: Vie spirituelle, 7 (1922), 407—430. G. *Mercati,* Un frammento delle Ipotiposi, Roma, 1904. C. *Merk,* Klemens Alexandrinus in seiner Abhängigkeit von der griechischen Philosophie, Diss., Leipzig, 1879. *H. Merki,* ʻΟμοιωσις Θεοῦ, Fribourg, 1952, 44—59. V. *Messana,* Teologia della speranza nella Plaideia di Clemente Alessandrino, în: Salesianum, 1978 (40), p. 591—600. *Meyboom,* Clemens Alexandrinus, Leiden, 1912. Pr. prof. *I. Mihălcescu,* Clement Alexandrinul, Origen şi Chiril al Ierusalimului, despre Rugăciunea Domnească, în: Biserica Ortodoxă Română, 1924, p. 65—72. *J. Moingt,* La gnose de Clément d'Alexandrie dans ses rapports avec la foi et la philosophie, în: Recherches de science religieuse, 37 (1950), 195—251; 398—421; 38 (1951), 82—118. *E. Molland,* Clement of Alexandria on the Origin of Greek Philosophy, în: Symbolae Osloenses, 25 (1936), 57—85. *Acelaşi,* The Conception of the Gospel in the Alexandrian Theology, Oslo, 1938. *C. Mondésert,* Apropos du signe du Temple, în: Recherches de science religieuse, 36 (1949), 580—584. *Acelaşi,* Clément d'Alexandrie. Introduction à l'étude de sa pensée religieuse à partir de l'Ecriture, Paris, 1944. *Acelaşi,* Le symbolisme chez Clément d'Alexandrie, în: Recherches de science religieuse, 26 (1936), 158—180. *Acelaşi,* Vocabulaire de Clément d'Alexandrie, (Etude des significations du mot λογικός), în: Recherches de science religieuse, 42 (1954), 258—265. *R. Mortley,* The theme of silence in Clement of Alexandria, în: Journal of Theological Studies, 1973 (N. S. 24), p. 197—202. *M. Mossbacher,* Präpositionen und Präpositionsadverbien unter besonderer Berücksichtigung der Infinitivkonstruktionen bei Klemens von Alexandrien. Ein Beitrag zur Geschichte des Attizismus, Diss., Erlangen, 1931. *K. Mras,* Die in den neuen διήγησις zu Kallimachos Aitia erwähnten Kultbilder der samischen Hera, în: Rheinisches Museum für Philologie, (1938), 277—284. *J. T. Muckle,* Clement of Alexandria's Attitude toward Greek Philosophy, în: Studies Norwood (Phoenix Suppl. I), Toronto, 1952, 139—146. *Acelaşi,* Clement of Alexandria on Philosophy as a Divine Testament for the Greeks, în: Phoenix, 5 (1951), 79—86. *J. H. Müller,* De γνώσει Clementis Alexandrini, Diss., Ienae, 1871. *Acelaşi,* Idées dogmatiques de Clément d'Alexandrie, Strasbourg, 1861. *J. Munck,* Untersuchungen über Klemens von Alexandria, Stuttgart, 1933. *R. Münzel,* Zum Pädagogus des Klemens Alexandrinus, în: Beiträge zur Bücherkunde und Philol., 1903, 293—300. *M. G. Murphy,* Nature Allusion in the Works of Clement of Alexandria, Washington, 1941. *P. Nautin,* Lettres et écrivains, Paris, 1961, 138—141: biografia lui Chement. *Acelaşi,* Notes critiques sur le Stromate II de Clément d'Alexandrie, în: Revue d'histoire ecclésiastique, 49 (1954), 835—841. *Acelaşi,* Notes sur le Stromate I de Clément d'Alexandrie, în: Revue d'histoire ecclésiastique, 47 (1952), 618—631. *Acelaşi,* Les citations de la «Prédication de Pierre» dans Clément d'Alexandrie, Strom. VI, v. 39—41, în: Journal of Theological Studies, 1974 (N. S. 25) p. 98—105. *Acelaşi,* La fin des *Stromates* et les *Hypotyposes* de Clément d'Alexandrie, în: Vigiliae Christianae, 1976 (30), p. 268—302. *E. Nöldechen,* Tertullians Verhältnis zu Klemens von Alexandrien, în: Jahrbb. f. protest. Theol. 12 (1886), 279—301. *A. Oepke,* Urchristentum und Kindertaufe, în: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, 29 (1930), 81—111. G. *Ogg,* A note on Stromateis I, 144, 1—146, 4, în: The Journal of Theological Studies, (1945), 59—63. Prof. *D. Onciulescu,* Mijloacele educaţiei după Clement Alexandrinul, în: Revista de Pedagogie (1939), caietul I—II, 66—141. *E. F. Osborn,* The philosophy of Clement of Alexandria, 1957. *J. E. L. Oulton,* Clement of Alexandria and the Didache, în: The Journal of Theological Studies, 41 (1940), 177—179. *A. C. Outler,* The Platonism of Clement of Alexandria, în: The Journal of Religion, (1949), 217—239. *B. Pade,* Λὸγος Θεός Untersuchungen zur Logos-Christologie des Titus Flavius Clemens von Alexandrien, Roma, 1939. *E. G. Pantelakes,* Κλῆμης ὁ Ἀλεξανδρεύς în: Μεγὰλη ἐγγηνικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, Atena. vol. 14, 543—544. V. *Pascal,* La foi et la raison dans Clément d'Alexandrie, Montdidier, 1901. *J. Pascher,* Studien zur Geschichte der ägyptischen Mystik, 2. Heft: Klemens von Alexandrien, Bamberg, 1934. *J. Patrick,* Clement of Alexandria, Edinburgh, 1914. *L. Paul,* Welcher Reiche wird selig werden? în: Zeitschr. f. wiss. Theologie, 44 (1901), 504—544. W. *C. de Pauley,* Man, the Image of God. A. Study in Clement of Alexandria, în: The Church Quarterly Review, 100 (1925), 96—121. *M. Pellegrino,* La catechesi cristologica di S. Clemente Alessandrino, Milan, 1940. *Acelaşi,* Letteratura greca cristiana, Roma, 1956. *E. Peterson,* Zur Textkritik des Clemens Alexandrinus und Eagrios (Str. 1, 28), în: Theologische Literaturzeitung (1931), 69—70. *D. Pire,* Sur l'emploi des termes Apatheia et Eleos dans les oeuvres de Clément d'Alexandrie, în: Revue des sciences philosophiques et théologiques, 27 (1938), 427—431. *J .C. Plumpe,* Mater Ecclesia. An Inquiry into Concept of the Church as Mother in Early Christianity, Washington, 1943, 63—69. *H. Pohlenz,* Klemens von Alexandria und seine hellenisches Christentum, în: Nachrichten der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philol.-histor. Klasse, 3 (1943), 103—180. *J. P. Postgate,* On the Text of the Stromates of Clement of Alexandria, în: Classical Quarterly (1914), 237—247. *F. Prat,* Projets littéraires de Clément d'Alexandrie, în: Recherches de science religieuse, 15 (1925), 234—257. *H. Preische,* De γνωσει Clem. Alex., Diss., Jena, 1871. *C. L. Prestige,* Clement of Alexandria, Stromata, 2, 8 and the meaning of hypostasis, în: The Journal of Theological Studies, 30 (1929), 270—272. *K. Prümm,* Christentum als Neuheitserlebnis, Freiburg im Br., 1939, 193—196. *Acelaşi,* Glaube und Erkentum als Neuheitserlebnis, Freiburg im. Br., 1939, von Alexandrien, în: Schol, 12 (1937), 17—57. *O. Prunet,* La morale de Clément d'Alexandrie et le Nouveau Testament, Paris, 1966. *Aimé Puech,* Histoire de la littérature grecque chrétienne depuis les origines jusqu'à la fin du IV-e siècle, vol. II, Paris, 1928. *M. Pugliesi,* L'apologetica greca e Clemente Alessandrino, Diss., Catania, 1947. *J. Quasten,* Der gute Hirte in hellenistischer und frühchristlicher Logostheologie, în: Heilige Ueberlieferung, Festgabe für I. Herwegen, hrsg. v. O. Casel, Münster i. W., 1938, 51—58. *Acelaşi,* Patrology, vol. II, Utrecht-Antwerp; traducerea franceză de J. Laporte, cu titlul: Initiation aux Pères de l'Eglise, vol. II, Paris, 1956. *F. Quatember,* Die christliche Lebenshaltung des Klemens von Alexandrien nach seinem Paedagogus, Viena, 1946. *H. Rahner,* Griechischen Mythen in christlicher Deutung, Zürich, 1945, 21—72. *K. Rahner,* De termino aliquo in theologia Clementis Alexandrini qui aequivalet nostre conceptui entis supranaturalis (Strom. VII, 3, 18, 2, în: Gregorianum, 18 (1937), 426—431. *E. Rapisarda,* Clemente fonte di Arnobio, Turin, 1939. *A. Recheis,* Das Fragment De paenitentia, în: Traditio, 9 (1953), 419—420. *E. R. Redepenning,* Origenes, I, Bonn, 1841, 83—183: despre învăţătura lui Clement. *K. Reinhardt,* Heraklits Lehre vom Feuer (bei Klemens), în: Hermes, (1942), 1—27. *J. H. Reinkens,* De Clemente presbytero Alexandrino homine, scriptore, philosopho, theologo liber, Breslau, 1851. *Acelaşi,* De fide et gnosei Clemento Alex., Breslau, 1850. *H. Reuter,* Clementis Alexandrini *theologiae moralis capitum selectorum particulae,* Berlin, 1853. *R. Riedinger,* Der Physiologos und Klemens von Alexandreia, în: Byzantinische Zeitschrift, 1973 (66), p. 273—307. *A. M. Ritter,* Christentum und Eigentum bei Klemens von Alexandrien auf dem *Hintergrund der frühchristlichen «Armenfrömmigkeit»* und der *Ethik* der kaiserzeitlichen Stoa, în: Zeitschrift für Kirchengeschichte, 1975 (86), p. 1—25. *A. Röhricht,* De Clemente Alexandrino Arnobii in irridendo gentilium cultu deorum auctore, Hamburg, 1892. *L. Rosadoni,* Clemente d'Alessandria, Basilio di Cesarea, Giovanni Crisostomo, Ambrogio di Milano, Il buon uso del denaro, Turin, 1971. *P. Ruben,* Clementis Alexandrini Excerpta ex Theodoto, Diss., Leipzig, 1892. *M. Ruiz Jurado,* Le concept de «monde» chez Clément d'Alexandrie, în: Revue d'histoire de la spiritualité, 1972 (48), p. 5—23. *T. Rüther,* Die Lehre von Erbsünde bei Clemens von Alexandrien, Freiburg im Br., 1922. *Acelaşi,* Die Leiblichkeit Christi nach Clemens von Alexandrien, în: Theologische Quartalschrift, 107 (1926), 231—254. *Acelaşi,* Die sittliche Forderung der Apatheia in den beiden ersten christlichen Jahrhunderten und bei Klemens von Alexandrien, Freiburg im Br., 1949. *Acelaşi,* Über die Stellung des Klemens Alexandrinus zur Philosophie, în: Theologie und Glaube, 4 (1912), 740—749. *J. Ruwet,* Les «agrapha» dans les oeuvres de Clément d'Alexandrie, în: Biblica, 30 (1949), 133—140. *Acelaşi,* Clément d'Alexandrie, Canon des Écritures et Apocryphes, în: Biblica, 29 (1948), 77—99, 240—268, 391—408. *J. Scham,* Der Optativgebrauch bei Klemens von Alexandrien in seiner sprach und stilgeschichtlichen Bedeutung; Ein Beitrag des Attizimus in der altchristlichen Literatur, Paderborn, 1913. *Ad. Scheck,* De fontibus Clementis Alexandrini, Augsburg, 1889. *W. Scherer,* Klemens von Alexandrien und seine Erkenntnisprinzipien, München, 1907. *O. Schilling,* Reichtum und Eigentum in der altkirchlichen Literatur, Freiburg im Br., 1908, 40—47. *P. J. Schmidt,* Clemens von Alexandria in seinem Verhältnis zur griechischen Religion und Philosophie, Diss., Viena, 1939. *Kl. Schmöle,* Läuterung nach dem Tode und pneumatische Auferstehung bei Klemens von Alexandrien, Münster, i.W., 1974. *Acelaşi,* Gnosis und Metanoia. Die anthropologische Sicht der Busse bei Klemens von Alexandrien, în: Trierer theologische Zeitschrift, 1973 (82), p. 304—312. *H. Schürmann,* Die hellenische Bildung und ihr Verhältnis zur christlichen nach der Darstellung des Klemens von Alexandrien, Münster, 1859. *E. Schwartz,* Zu Klemens *Tίς ο σωζομενος πλουσιος,* în: Hermes, 38 (1903), 75—100. *C. Sclafert,* Propos ressurants d'un vieux pédagogue. Un éducateur optimiste. Clément d'Alexandrie, în: Etudes, 175 (1923), 532—536. *H. Seesemann*, Der Chester-Beatty Papyrus 46 und der Paulustext des Clemens Alexandrinus, în: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, 36 (1937), 90—97. *Acelaşi*, Das Paulusverständnis des Clemens Alexandrinus, în: Theologische Studien und Kritiken, 107 (1936), 312—346. *C. Sintenis*, Plutarch und Clemens von Alexandria, în: Hermes, 1 (1866), 143—144. *A. Smith*, Απαρεμφατος dans Strom., IV, 25, 156, în: The Journal of Theological Studies, 21 (1920), 319—332. *Th. Spacil*, La dottrina del purgatorio in Clemnete Alessandrino ed Origene, în: Bessarione, (1919), 131—145. *M. Spanneut*, Le Stoicisme et les Pères de l'Eglise. De Clément de Rome à Clément d'Alexandrie, Paris, 1957. O. *Stählin*, Beiträge zur Kenntnis der Handschriften des Klemens Alexandrinus, Nürnberg, 1895. *Acelaşi*, Klemens Alexandrinus und die Septuaginta, Nürnberg, 1901. *Acelaşi*, *Observationes criticae in Clementeni Alexandrinum*, Diss., Erlangen, 1890. *Acelaşi*, Untersuchungen über dim Scholien zu Klemens Alexandrinus, Nürnberg, 1897. *Acelaşi*, Zur handschriftlichen Überlieferung des Klemens Alexandrinus, Leipzig, 1901. *J. Stelzenberger*, Die Bezieungen der frühchristlichen Sittenlehre zur Ethik der Stoa, München, 1933, 166—170, 226—231. *Acelaşi*, Ueber Syneidesis bei Klemens von Alexandrien, în: Münchener theologische Zeitschrift, 4 (1953), 27—33. *Fernando Storelli*, Itinerario a Dio cel Protretticol di Clemente Alessandrino, în: Nicolaus, 1980 (8), 1, p. 3—71. Prof. *N. I. Ştefănescu*, Dramaturgia elină în opera lui Clement Alexandrinul, în: Ortodoxia, 1961, p. 168—194. *Acelaşi*, Epopeea şi istoria în opera lui Clement Alexandrinul, în: Ortodoxia, 1960, p. 571—596. *Acelaşi*, Poeţii lirici Pindar şi Bacchilyde în opera lui Clement Alexandrinul, în: Ortodoxia, 1960, p. 240—252. *P. Tannery*, Miscellanées. I. Clem. Alex. Strom. I, 104, în: Revue de philol., N. S., 13 (1889), 66—69. *M. Tardieu*, La lettre à Hipparque et les réminiscences pythagoriciennes de Clément d'Alexandrie, în: Vigilae Christianae, 1974 (28), p. 241—247. *C. C. Tarelli*, A Note on Luke 12, 15, în: The Journal of Theological Studies, (1940), 260—262. *R. Taverni*, Sopra il Παιδαγωγος di Tito Flavio Clemente Alessandrino, Discorso, Roma, 1885. W. *Teller*, «Bees» in Clement of Alexandria, în: The Journal of Theological Studies, 28 (1927), 167. *E. Tengblad*, Syntaktisch-stilistische Beiträge zur Kritik und Exegese des Klemens von Alexandrien, Lund, 1932. *J. Thackeray*, A Papyrus Scrap of Patristic Writing, în: The Journal of Theological Studies, 30 (1929), 179—180. *Chr. Thierbach*, Erklärung der auf das Scriftwesen der alten Ägypter bezüglichen Stelle im fünften Buche der Teppiche des Clemens Alexandrinus, Erfurt, 1846. *J. Tixeront*, Histoire des dogmes dans l'antiquité chrétienne, ed. 2, vol. I, Paris, 1924. *Acelaşi*, Précis de Patrologie, ed. 9, Paris, 1927. *Acelaşi*, *Vie mondaine et vie chrétienne à la fin du II-e siècle*, le «Pédagogue» de Clément d'Alexandrie (L'Univ. Catholique), 1906, 161—184. Prof. *I. Todoran*, Ce este gnoza? în: Mitropolia Ardealului, 1959, p. 885—890. *Tollington*, Clement of Alexandria, Londra, 1914. *R. B. Tollinton*, Alexandrine Teaching on the Universe, New York, 1932. *Acelaşi*, Clement of Alexandria. A study in Christian Liberalism, 2 volume, London, 1914. *J. Tsermoulas*, Die Bildersprache des Klemens von Alexandrien, Diss., Würzburg, 1934. *Valentin*, în: Recherches de science religieuse, (1958), 27—59: Heraclit şi Clement. *J. Vergote*, Chronique d'Égypte, în: Le Muséon, (1941), 21—38. *Acelaşi*, Clément d'Alexandrie et l'écriture égyptienne. Essai l'interprétation de Stromates V, 4, 20—21, în: Le Muséon, (1939), 199—221. *G. Vergotis*, Terminologia lui Clement Alexandrinul cu privire la «pedagogie», (în limba greacă), în: Pantenos, 1974 (66), p. 29—31, 134—138, 248—252, 327—333. *J. M. Vermander*, De quelques répliques à Celse dans le Protreptique de Clément d'Alexandrie, în: Revue des études augustiniennes, 1977, (23), p. 3—17. (*P. Vielhauer*, Oikodome. Das Bild vom Bau in der christlichen Literatur vom Neuen Testament bis Clement Alexandrinus, 1939. *H. Völker*, Der wahre Gnostiker nach Clemens Alexandrinus, Leipzig, 1952. W. *Völker*, Basilius, Ep. 366 und Clemens Alexandrinus, în: Vigiliae Christianae, 7 (1953), 23—26. *Acelaşi*, Der wahre Gnostiker nach Clemens Alexandrinus, Berlin-Leipzig, 1951. *Acelaşi*, Die Vollkommenheitslehre des Clemens Alexandrinus in ihren geschichtlichen Zusammenhängen, în: Theologische Zeitschrift, 3 (1947), 15—40. *Nestor Vornicescu*, Principii pedagogice în opera «Pedagogul» a lui Clement Alexandrinul, în: Studii teologice, 1957 (9), p. 726—740. *F. Wagner*, Der Sittlichkeitsbegriff in der heiligen Schrift und der altchristlichen Ethik, Münster, 3, 1931, 121—142. W. *Wagner*, Der Christ und die Welt nach Klemens von Alexandrien, Göttingen, 1903. *Acelaşi*, Wert und Verwertung der griechischen Bildung im Urteil des Klemens von Alexandrien, în: Zeitschr. f. wissensch. Theol., 45 (1902), 213—262. W. *Wagner*, Another look at the literary problem in Clement of Alexandria's major writings, în: Church history, Chicago, 1968 (37), p. 251—260. *H. Waitz,* Neue Untersuchungen über die sog. judenchristl. Evangelien, în: Zeitschrift für ntl. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche, (1937), 60—81. *H. Walterscheid,* Die Nachrichten des Clemens Alexandrinus über die griechischen Mysterien, Diss., Bonn, 1921. *Chr. de Wedel,* Symbola ad Clementis Alex. Stromatum librum VIII interpretandum, Diss., Berlin, 1905. *C. Wendel,* Zum Hieroglyphen-Buche Chairemons, în: Hermes, (1945), 227—229. *P. Wendland,* Philo und Klemens Alexandrinus, în: Hermes, 31 (1896), 435—456. *Acelaşi,* Musonius und Klemens Alexandrinus în: Theol. Literaturzeitung, 1898, 653. *Acelaşi,* Quaestiones Musonianae. De Musonio Stoico Clementis Alexandrini aliorumque auctore, Berlin, 1886. *U. von Wilamowitz-Moellendorf,* Lesefrüchte (studiu critic şi comentar la Strom. IV), în: Hermes, (1929), 458 sq. *P. Windhorst,* Χερσιν ηπλωμεναις (Protr. 1), De difficilioris cuiusdam textus apud Clem. Alex. forma primigenia, în: Recherches de science religieuse, (1939), 496—497. *F. J. Winter,* Die Ethik des Klemens von Alexandrien, Leipzig, 1882. *R. E. Witt,* The Hellensim of Clement of Alexandria, în: Classical Quarterly, 25 (1931), 125—204. *H. A. Wolfson,* Clement of Alexandria on the Generation of the Logos, în: Church History, 20 (1951), 3—11. *J. Wytzes,* Paideia and Pronoia in the Works of Clemens Alexandrinus, în: Vigiliae Christianae, 9 (1955), 148—158. *Acelaşi,* în: Vigiliae Christianae (1957), 226—245; (1960), 129—153: influenţe platonice. *J. Zandee,* The teachings of Silvanus and Clement of Alexandria, a new document of Alexandrian Theology, Leiden, 1977. *G. Zafiris,* Textul Cuvîntării de pe Munte, de la Mt., 5, 1—7, 29, în scrierile lui Clement Alexandrinul (în limba greacă), în: θεολογία, 1970, (41), p. 425—440, 557—566; 1971 (42), p. 686—705; 1972 (43), p. 341—349, 792—806; 1973 (44), p. 702—718; 1974 (45), p. 150—171, 576—587, 770—785; 1975 (46), p. 216—227, 662—671, 901—916. *J. Zellinger,* Klemens von Alexandrien und die Erscheinungsformen des spätantiken Lebens, în: Gelbe Hefte, 1 (1925), 28—44. A. *Zeoli,* Libero arbitrio, grazia e predestinazione nel pensiero di Clemente Alessandrino, în: Humanitas, 9 (1954), 851—854. *P. Zeigert, Zwei* Abhandlungen über T. Flavius Klemens Alexandrinus. Psichologie und Logoschristologie, Heidelberg, 1894.

Pentru traducerea scrierilor lui Clement Alexandrinul, cuprinse în acest prim volum, am folosit următoarele ediţii şi traduceri:

Pentru *Care bogat se va mîntui,* ediţia *Otto Stählin* din 1909, 157—191 şi traducerea aceluiaşi din colecţia Bibliothek der Kirchenväter, Zweite Reihe, vol. VIII, 225—280.

Pentru *Protreptic:* 1) ediţia *Otto Stählin* din 1905, 1—86 şi traducerea din aceeaşi colecţie, vol. VII, 69—199; 2) ediţia şi traducerea *Claude Mondésert* şi *André Plassart* din colecţia Sources Chrétiennes, nr. 2 bis.

Pentru *Pedagog*: 1) ediţia *Otto Stählin* din 1905, p. 87—292 şi traducerea aceluiaşi din aceeaşi colecţie, vol. VII, 201—297 şi vol. VIII, 5—223; 2) ediţia şi traducerea *Marguerite Harl* pentru Pedagog, Cartea I, din colecţia Sources Chrétiennes, nr. 70; 3) ediţia şi traducerea *Claude Mondésert* pentru Pedagog, Cartea II, din colecţia Sources Chrétiennes, nr. 108; 4) ediţia şi traducerea *Claude Mondésert* şi *Chantal Matray* pentru Pedagog, Cartea III, din colecţia Sources Chrétiennes, nr. 158.

Pentru alcătuirea introducerilor am folosit introducerile din ediţiile şi traducerile menţionate mai sus, precum şi următoarele lucrări: *B. Altaner — A. Stuiber,* Patrologie, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter, VII Aufl., Freiburg-Basel-Wien, 1966. — *D. S. Balanos,* Πατρολογία (οἱ εκκλησιαστικοὶ πατέρις καὶ συγγραφῦς τῶν ὀκτω πρώτων αἰώνων) Atena, 1930. — O. *Bardenhewer,* Geschichte der altkirchlichen Litteratur, Zweiter Band, Freiburg i. Br., 1903. — G. *Bardy,* Litterature grecque chrétienne, Paris, 1927. — *Acelaşi,* Clément d'Alexandrie (Les moralistes chrétiens), Paris 1926. — *A. de la Barre,* Clément d'Alexandrie, în: Dictionnaire de Théologie Catholique, III, 137—199. — *P. Batiffol,* Anciennes littératures chrétiennes, I, La littérature grecque, 3-e éd., Paris, 1901. — *F. Cayré,* Précis de Patrologie et d'Historie de la théologie, Tome I, 2-e éd., Paris, 1931. — *I. G. Coman,* Patrologie. Manual pentru uzul studenţilor Institutelor Teologice, Bucureşti 1956. — *Eugène de Faye,* Clément d'Alexandrie, Étude sur les rapports du christianisme et de la philosophie grecque au II-e siècle, deuxième édition, Paris, 1906. — *Nicolae St. Georgescu,* Doctrina morală după Clement Alexandrinul, Teză pentru doctorat în Teologie, Bucureşti, 1933. — *Cicerone Iordăchescu,* Istoria vechiii literaturi creştine (Primele trei veacuri pînă la 325), Partea I, Iaşi, 1934. — *R. Janin,* Κλήμης ὁ Αλεξανδρευς, în: Θρησκεντικὴ καὶ ἠθικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, Atena, 1965, VII, p. 636—642. — *E. G. Pantetakes,* Κλήμυς ὁ 'Αλεξανδρεύς în : Μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, XIV, p. 543—544. — *Aimé Puech,* Histoire de la littérature grecque chrétienne, Depuis les origines jusqu'a la fin du IV-e siècle, Tome II, Paris, 1928 — *J. Quasten,* Patrology, vol. II, Utrecht-Antwerp, 1962 ; traducerea franceză de *J. Laporte,* cu titlul : Initiation aux Pères de l'Eglise, vol. II, Paris. — *J. Tixeront,* Précis de Patrologie, Paris, 1923.

Pentru întocmirea notelor am folosit :

— Note din ediția și traducerea lui Otto Stählin ;

— Notele din ediția și traducerea Claude Mondésert, André Plassart și Henri-Irénée Marrou din edițiile amintite ;

— Larousse du XX-e siècle, Paris, 1968 ;

— Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung. Unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen, herausgegeben von Georg Wissowa und Wilhelm Kroll, Stuttgart ;

— Friedrich Lübkers Reallexikon des klassischen Altertums, achte vollständig umgearbeitete Auflage, Leipzig-Berlin, 1914 ;

— Nouveau petit Larousse, Paris, 1968 ;

— Μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλλοπαιδύα, Atena f.a. ;

— Mic dicționar enciclopedic, București, 1972 ;

— George Lăzărescu, Dicționar de mitologie, București, 1979 ;

În sfîrșit, ca text românesc al Sf. Scripturi am folosit :

— Biblia, ediția Sfîntului Sinod, București, 1914 ;

— Noul Testament, ediția Sfîntului Sinod, în traducerea profesorilor : pr. I. Mihălcescu și Teodor M. Popescu.

După aceste ediții și numerotarea versetelor.

PRESCURTĂRI

CAF — Comicorum atticorum fragmenta, ed. Th. Kock, 1880—1888.

FGrHist — Die Fragmente der griechischen Historiker, von F. Jacoby, 1923—1930.

FHG — Fragmenta historicorum graecorum, ed. C. Müller, 1841—1870.

FPG — Fragmenta philosophorum graecorum, ed. F.G.A. Mullach, 1860—1881.

PLG — Poetae lyrici graeci, rec. Th. Bergk, 4. Aufl. 1878, 1882.

PPF — Poetarum philosophorum fragmenta, ed. H. Diels, 1901.

TGF — Tragicorum graecorum fragmenta, rec. A. Nauck 2. Aufl. 1889.

CARE BOGAT
SE VA MÎNTUI?

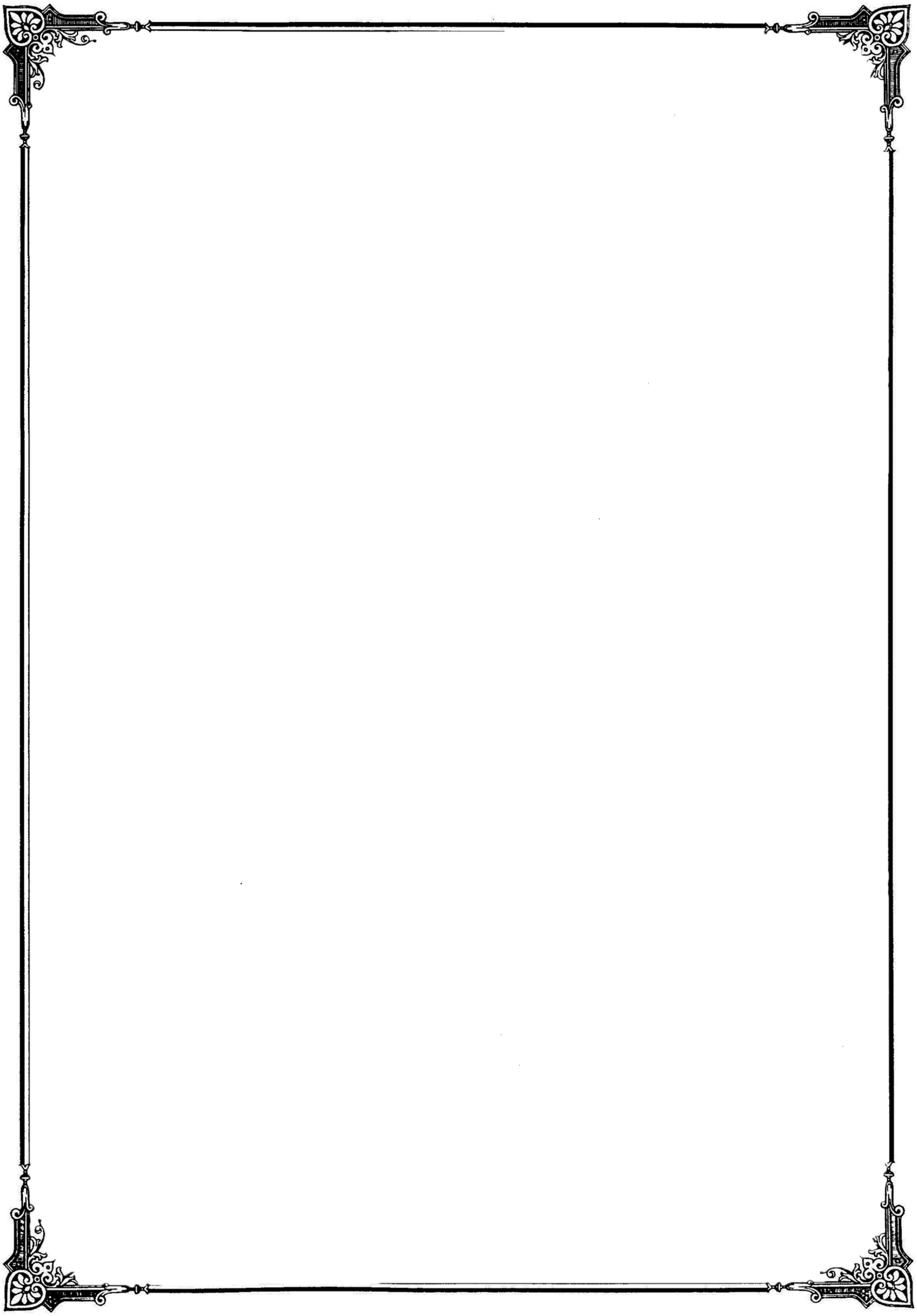

CARE BOGAT SE VA MÎNTUI ?

1.1. După părerea mea, cei care aduc bogaţilor ca daruri cuvinte de laudă ar trebui socotiţi, pe bună dreptate, nu numai linguşitori şi meschini — pentru că cinstesc cu făţărnicie, peste măsură, pe cele care nu merită a fi cinstite — ci şi necredincioşi şi vicleni.

2. Sînt necredincioşi, pentru că nu laudă, nici nu slăvesc pe Dumnezeu, singurul desăvîrşit [1] şi bun [2], din Care sînt toate, prin Care sînt toate şi în Care sînt toate [3], pentru că nu dau lui Dumnezeu cinstea cuvenită Lui, ci oamenilor, care se lăfăiesc într-o viaţă nebunească şi spurcată şi de aceea sînt supuşi judecăţii lui Dumnezeu.

3. Sînt vicleni, pentru că bogăţia, prin ea însăşi, este în stare să moleşească sufletele celor bogaţi, este în stare să-i strice şi să-i depărteze de calea, prin care pot dobîndi mîntuirea ; dar cei care cinstesc cu cuvinte de laudă pe bogaţi, prin plăcerile pe care le fac bogaţilor cu laudele lor nemăsurate, înflăcărează şi mai mult gîndurile lor şi-i fac să dispreţuiască toate lucrurile, în afară de bogăţia pe care o admiră. Şi, ca să mă folosesc de un proverb, pun foc pe foc, grămădesc orgoliu peste orgoliu şi adaugă bogăţiei, care prin natura ei este grea, o altă povară mai grea, mîndria, care mai cu seamă ar trebui îndepărtată şi tăiată ca pe o boală grea şi aducătoare de moarte. Se ştie doar că pentru cel mîndru şi lăudăros întoarcerea spre smerenie este cu neputinţă, iar căderea sigură, după cum învaţă dumnezeiescul Cuvînt [4].

4. Dar mie mi se pare că e cu mult mai omenos să vindeci sufletele bolnave ale bogaţilor, să-i smulgi din păcat şi să lucrezi în tot chipul cu putinţă la mîntuirea lor. Şi aceasta se poate face, pe de o parte, prin rugăciuni către Dumnezeu, Care neîndoios şi cu bucurie dă nişte daruri ca acestea fiilor Săi ; iar, pe de altă parte, prin cuvîntul nostru, ca harul Mîntuitorului să vindece sufletele lor, să le lumineze şi să le aducă spre dobîndirea adevărului. Că numai cel ce dobîndeşte adevărul şi-i este luminată viaţa cu fapte bune, numai acela poate avea parte de cununa vieţii veşnice. **5.** Dar şi rugăciunea are nevoie de un suflet sănătos şi frumos ; că rugăciunea trebuie să însoţească pe om pînă în cea din urmă zi a vieţii sale ; iar vieţuirea are nevoie de dispoziţii sufleteşti bune şi statornice, care să îmbrăţişeze toate poruncile Mîntuitorului.

---

[1] *Mt.*, 5, 48.
[2] *Mt.*, 19, 17; *Mc.*, 10, 18; *Lc.*, 18, 19.
[3] *Rom.*, 11, 36.
[4] *Mt.*, 23, 12; *Lc.*, 14, 11; 18, 14; *Iez.*, 21, 26.

2.1. Este cu putinţă să pară a nu fi simplă, ci complicată pricina pentru care este mai anevoioasă mîntuirea pentru cei bogaţi, decît pentru cei săraci.

2. Cei care aud pe nepregătite şi ascultă superficial cuvîntul Domnului, care spune că mai lesne va intra cămila prin urechile acului decît bogatul în împărăţia cerurilor[5], se deznădăjduiesc, gîndindu-se că nu mai pot dobîndi viaţa veşnică ; atunci ei se dăruiesc cu totul lumii şi vieţii de aici, agăţaţi de gîndul că numai viaţa de aici le-a mai rămas. Şi astfel se îndepărtează de calea care duce la mîntuire şi nu se mai interesează care sînt bogaţii despre care Stăpînul şi Învăţătorul vorbeşte, nici nu se gîndesc cum poate ajunge la oameni cu putinţă ceea ce e cu neputinţă[6]. **3.** Alţii, însă, au înţeles drept şi cum se cuvine cuvintele Domnului, dar nu s-au îngrijit de faptele care duc la mîntuire şi n-au făcut pregătirea necesară pentru a dobîndi cele nădăjduite. **4.** Spun aceste două lucruri despre bogaţii care au cunoscut şi puterea Mîntuitorului, dar şi mîntuirea care ni s-a arătat ; de cei care nu sînt iniţiaţi în adevărul credinţei noastre nu mă interesez.

3.1. Aşadar, trebuie ca cei care iubesc adevărul, cei care iubesc pe fraţi, să nu se grozăvească faţă de bogaţii care au fost chemaţi la mîntuire şi nici să nu se plece în faţa lor pentru dragostea de cîştig ; ci, mai întîi, prin cuvintele pe care le spun să-i scape pe bogaţi de deznădejdea deşartă de care sînt stăpîniţi şi să le arate, cu explicarea cuvenită a cuvintelor Domnului, că nu le este tăiată desăvîrşit moştenirea împărăţiei cerurilor, dacă ascultă de porunci. **2.** Apoi, după ce aceia află că teama le-a fost zadarnică şi că Mîntuitorul îi primeşte cu bucurie pe cei care voiesc, trebuie să li se arate şi să-i iniţieze în ce chip şi prin ce fapte şi dispoziţii sufleteşti pot să se bucure de nădejdea mîntuirii. Da, nădejdea mîntuirii nu le este cu neputinţă, dar nici nu li se dă pe gratis. **3.** Şi ceea ce se petrece cu atleţii — ca să comparăm cele mici şi trecătoare cu cele mari şi nemuritoare — aceea să gîndească în sine însuşi şi bogatul din lumea aceasta. **4.** Atletul care nu are nădejde că va putea birui şi că va putea dobîndi cununa, nu se înscrie deloc la concurs ; iar cel care are în sufletul său această nădejde, dar nu îndură ostenelile, nu face exerciţii şi nici nu ţine dieta potrivită, rămîne neîncununat şi nu-şi împlineşte nădejdea. **5.** Tot aşa şi cel care este înconjurat de aceste averi pămînteşti ; să nu se declare de la început exclus de la premiile Mîntuitorului, odată ce este credincios şi cunoaşte măreţia iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Dar iarăşi să nu nădăjduiască să primească cununile nemuririi fără să facă exerciţii, fără să se ostenească, fără eforturi, fără să asude[7]; **6.** dimpotrivă, să se supună Cuvîntului, ca unui maestru de gimnastică, iar lui Hristos ca unui arbitru al întrecerilor. Noul Testament al Domnului să-i fie hrana şi băutura rînduită lui, poruncile să-i fie exerciţii, slavă şi podoabă să-i fie frumoasele stări sufleteşti : dragostea, credinţa, nădejdea, cunoaşterea adevărului, bunătatea, mila, buna cuviinţă, pentru ca atunci cînd va suna cel din urmă sunet de trîmbiţă al sfîrşitului drumului şi al ieşirii de aici, ca din stadionul vieţii, să se înfăţişeze biruitor, cu conştiinţă bună, înaintea Celui ce prezidează întrecerile, fiind mărturisit vrednic de patria cea de sus, în care se reîntoarce cu cununi şi în proclamaţii îngereşti.

---

[5] *Mc.*, 10, 25 ; *Mt.* 19, 24 ; *Lc.*, 18, 25.
[6] *Mc.*, 10, 27 ; *Mt.* 19, 26 ; *Lc.*, 18, 27.

4.1. Începînd, dar, de aici cuvîntul, să mă ajute Mîntuitorul să grăiesc fraţilor cele adevărate, cele cuvenite şi cele mîntuitoare ; să vorbesc mai întîi despre cele ce privesc nădejdea, iar apoi despre cele care duc la împlinirea nădejdii. **2.** Iar Cel Care dăruieşte har celor care au nevoie de har, Cel Care învaţă pe cei ce-L întreabă, Cel Care pune capăt neştiinţei, Cel Care dărîmă deznădejdea, El ne-a pus înainte iarăşi aceleaşi cuvinte despre bogaţi, ca ele însele să se tîlcuiască, ca ele însele să fie interpreţi siguri. **3.** Că nimic nu-i mai bine decît să auzi iarăşi aceleaşi cuvinte ale Domnului din Evanghelie, acele cuvinte care ne-au tulburat pînă acum, pentru că din pricina copilăriei noastre le-am ascultat în chip neîntemeiat şi greşit.

4. *Ieşind în drum, cineva s-a apropiat de El, a îngenuncheat şi I-a zis : «Învăţătorule bun, ce să fac, ca să moştenesc viaţa veşnică ?».* **5.** *Iar Iisus i-a zis : «Pentru ce-Mi zici bun ? Nimeni nu este bun decît unul Dumnezeu. Ştii poruncile : să nu faci desfrînare, să nu ucizi, să nu furi, să nu mărturiseşti strîmb, cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta».* **6.** *Iar el, răspunzînd, I-a zis Lui : «Pe toate acestea le-am păzit din tinereţile mele». Iar Iisus, căutînd la el, l-a iubit şi a zis : «Una îţi lipseşte ! Dacă vrei să fii desăvîrşit, vinde tot ce ai şi dă-le săracilor şi vei avea comoară în cer şi vino de-Mi urmează Mie».* **7.** *Iar el, întristîndu-se de cuvîntul acesta, a plecat mîhnit, că avea bogăţii multe şi ogoare.* **8.** *Şi Iisus uitîndu-se împrejur, a zis ucenicilor Săi : «Cît de greu vor intra cei care au avuţii în împărăţia lui Dumnezeu !».* **9.** *Dar Iisus iarăşi vorbind,*

---

[7] *1 Cor.*, 9, 25.

le-a zis: «Fiilor, cît este de greu celor ce se încred în bogății să intre în împărăția lui Dumnezeu! Mai lesne va intra cămila prin urechile acului decît bogatul în împărăția lui Dumnezeu». Iar ei mai mult se spăimîntau și ziceau: «Cine, dar, poate să se mîntuie?» Iar El, căutînd la ei, le-a zis: «Ceea ce este cu neputință la oameni, este cu putință la Dumnezeu». **10.** *Petru a început să-I zică Lui: «Iată noi am lăsat toate și Ți-am urmat Ție». Iar Iisus răspunzînd, i-a zis: «Amin grăiesc vouă, cel care va lăsa cele ale sale și părinți și frați și averi pentru Mine și pentru Evanghelie va primi însutit. La ce folos să ai acum în acest timp cu prigoane țarini, averi, case și frați? În timpul ce va să fie, însă este viață veșnică. Iar cei dintîi vor fi pe urmă și cei de pe urmă întîi»* [8].

5.1. Acestea sînt scrise în Evanghelia după Marcu. În celelalte Evanghelii recunoscute sînt cîteva cuvinte schimbate în fiecare; dar toate Evangheliile arată aceeași simfonie a sensului [9]. **2.** Trebuie să știm clar, că Mîntuitorul n-a învățat pe ucenicii Săi în chip omenesc, ci totdeauna cu înțelepciune dumnezeiască și tainică. Așa că nici noi nu trebuie să ascultăm în chip omenesc cele spuse de Mîntuitorul, ci trebuie să căutăm și să cunoaștem, cu cuvenită cercetare și pricepere, sensul ascuns în ele. **3.** Chiar cuvintele care par a fi spuse de Domnul ucenicilor Săi pe înțelesul tuturora nu sînt întru nimic mai ușoare de înțeles decît cele spuse enigmatic, ci au nevoie și ele încă și acum de mai multă cercetare, din pricina covîrșitoarei gîndiri cuprinse în ele. **4.** Dacă au încă nevoie de mai multă gîndire cuvintele spuse de El numai celor apropiați Lui [10], și chiar celor numiți de El fii ai împărăției [11], apoi nu trebuie ascultate superficial nici cuvintele care par a fi fost spuse pe înțelesul tuturor — că nici ascultătorii nu I-au pus Domnului întrebări asupra lor — pentru că și ele au același scop, mîntuirea, că și ele sînt acoperite de adîncul minunat și supraceresc al gîndirii Mîntuitorului, ci trebuie să ne coborîm mintea noastră la însuși duhul Mîntuitorului și la tainica Sa gîndire.

6.1. Domnului și Mîntuitorului nostru I s-a pus cu drag o întrebare potrivită Lui. A fost întrebată Viața despre viață, Mîntuitorul despre mîntuire, Învățătorul despre cea mai importantă din învățăturile date de El, Adevărul despre adevărata nemurire, Cuvîntul despre Cuvîntul Tatălui, Desăvîșirea despre odihna cea desăvîrșită, Nemurirea despre sigura nemurire. **2.** A fost întrebat despre acelea pentru care S-a și pogorît din cer, despre acelea pe care le-a propovăduit, pe care le-a învățat, pe care le-a dat, ca să arate temeiul Evangheliei; că Evanghelia este dare a vieții veșnice.

---

[8] *Mc.*, 10, 17—31. Clement transmite puțin modificat sfîrșitul textului evanghelic, versetele 29—30.

[9] *Mt.*, 19, 16—30; *Lc.*, 18, 18—30.

[10] Adică: ucenicilor Lui.

[11] *Mt.*, 13, 38.

3. Domnul, ca Dumnezeu, știa mai dinainte și întrebările ce i se vor pune ca și răspunsurile care I se vor da. Că cine putea cunoaște mai bine aceasta decît Profetul profeților și Domnul oricărui duh profetic ?

4. A fost numit bun. Și Hristos ia acest prim cuvînt ca punct de plecare și cu el își începe învățătura Sa. Iar prin răspunsul pe care Domnul l-a dat, îl întoarce pe ucenic la Dumnezeul cel bun, la primul și la singurul vistiernic al vieții veșnice, pe care Fiul a primit-o de la Acela și ne-o dă nouă [12].

7.1. Așadar, trebuie pusă în suflet, chiar de la început, cea mai mare și cea mai înaltă dintre învățăturile care duc la viața veșnică, adică să cunoști pe Dumnezeul cel veșnic [13], pe Dătătorul celor veșnice, pe primul, pe prea înaltul, pe unicul și bunul Dumnezeu, pe Care Îl putem avea prin cunoștință și înțelegere. **2.** Începutul și temelia cea nemișcată și neclătită a vieții veșnice este cunoștința lui Dumnezeu, a Celui Care într-adevăr există, Care ne-a dăruit cele ce există, adică cele veșnice, de la Care au primit și celelalte și existența și dăinuirea. **3.** Necunoașterea lui Dumnezeu este moarte; iar cunoașterea Lui, apropierea de El, dragostea de El și asemănarea cu El, singura viață.

8.1. Domnul poruncește celui care vrea să trăiască viața cea adevărată să cunoască mai întîi pe Acela pe Care *«nimeni nu-l cunoaște decît Fiul și cel căruia Fiul i-L va descoperi»* [14]; apoi, după Acela, să cunoască măreția Mîntuitorului și noutatea harului, pentru că potrivit celor spuse de Apostol: *«Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul prin Iisus Hristos»* [15]. Că nu sînt egale cele date printr-un rob credincios [16] cu cele dăruite de Fiul Său propriu. **2.** Dacă legea lui Moise ar fi fost în stare să dea viață veșnică, atunci în zadar a venit Însuși Mîntuitorul și a suferit pentru noi de la naștere pînă la cruce [17], străbătînd întreaga viață omenească, și în zadar a cerut de la Iisus, îngenunchind, nemurirea, cel care a păzit toate poruncile din tinerețile lui [18]. **3.** Că nu a împlinit numai legea, ci a împlinit-o, începînd chiar de la cea dintîi vîrstă. Pentru că ce lucru mare sau prea strălucit este ca bătrînețea să fie lipsită de păcatele, pe care le nasc poftele tinereşti, sau de mînia clocotitoare sau de dragostea de bani? Dar dacă cineva, în zvîcnirile tinereţii şi în arşiţa vîrstei, are gîndire matură şi este mai bătrîn decît vîrsta pe care o are, acela este un minunat şi un eminent luptător, acela este bătrîn la minte.

---

[12] *In.*, 5, 26; 17, 2.
[13] *In.*, 17, 3.
[14] *Mt.*, 11, 27.
[15] *In.*, 1, 17.
[16] *Evr.* 3, 5.
[17] *Gal.*, 2, 21.
[18] *Mc.*, 10, 20.

4. Cel care a venit la Mîntuitorul era încredinţat că este un astfel de om, pentru că nu-i lipsea nimic din cele cerute de dreptatea legii, dar simţea că îi lipseşte cu totul viaţa veşnică. De aceea o cere de la singurul Care putea s-o dea. Faţă de lege are îndrăznire, dar pe Fiul lui Dumnezeu Îl roagă. **5.** Se mută *«din credinţă în credinţă»* [19]. Se clatină rău în corabia legii şi călătoria îi era însoţită de primejdii; de aceea se mută în corabia Mîntuitorului.

9.1. Iisus nu-l ţine de rău, că n-a împlinit toate poruncile legii, ci îl iubeşte şi chiar îl laudă pentru ascultarea de poruncile pe care le-a învăţat; dar îi spune că nu-i desăvîrşit pentru viaţa veşnică, pentru că n-a împlinit desăvîrşit legea; este lucrător al legii, dar nelucrător al vieţii celei adevărate. **2.** Bune sînt şi poruncile legii —, cine o tăgăduieşte? Că *«porunca este sfîntă»* [20] —; ele conduc cu frică şi cu înainte pregătire ca un fel de pedagog la legea cea desăvîrşită a lui Hristos şi la harul Lui; dar *«împlinirea legii este Hristos* [21] *spre îndreptăţirea celui ce crede»* [22]. Hristos nu face robi, ca Moise robul lui Dumnezeu, ci face fii şi fraţi şi împreună moştenitori [23] pe cei care împlinesc voia Tatălui [24].

10.1. *«Dacă voieşti să fii desăvîrşit»* [25].

Deci nu era desăvîrşit. Că nimic nu este mai desăvîrşit decît desăvîrşirea. Hristos prin cuvintele *«Dacă voieşti»* a arătat în chip dumnezeiesc libera voinţă a sufletului celui de la care aştepta răspuns. Că în om stă alegerea, că este liber; în Dumnezeu, însă, datul, că este Domn. **2.** Dumnezeu dă celor care voiesc, celor care se străduiesc, celor care cer, pentru ca mîntuirea să fie opera lor. Dumnezeu nu sileşte — că silnicia este duşman lui Dumnezeu — ci dă celor ce caută, dă celor ce cer şi deschide celor care bat [26]. **3.** Dacă vrei, dacă cu adevărat vrei şi nu te înşeli pe tine însuţi, dobîndeşti ce-ţi lipseşte.

---

[19] *Rom.*, 1, 17.
[20] *Rom.*, 7, 12.
[21] *Rom.*, 13, 10.
[22] *Rom.*, 10, 4.
[23] *Rom.*, 8, 17.
[24] *Mt.*, 12, 50.
[25] *Mt.*, 19, 21; *Mc.*, 10, 21.
[26] *Mt.*, 7, 7; *Lc.*, 11, 9

«Una îţi lipseşte» [27]. Una, ceea ce este al Meu, binele, ceea ce este mai presus de lege, ceea ce legea nu dă, ceea ce legea nu are, ceea ce este propriu celor ce au viaţă veşnică.

4. Da, cel care a împlinit toate cele ale legii *«din tinereţe»* [28] şi s-a lăudat cu fapte foarte mari, această singură faptă, care era în chip deosebit o poruncă a Mîntuitorului, n-a putut s-o adauge celorlalte, ca să primească viaţa veşnică pe care o dorea, ci a plecat întristat, îngreunat de porunca care-i dădea viaţa veşnică, pentru care s-a rugat. **5.** Că n-a voit viaţa veşnică, aşa cum spunea, ci s-a împăunat numai cu slava unei voinţe bune. A putut să se îndeletnicească cu multe lucruri, dar a fost neputincios, fără rîvnă şi slab pentru săvîrşirea unui singur lucru, fapta pentru dobîndirea vieţii veşnice. **6.** Aceleaşi cuvinte le-a spus Mîntuitorul şi Martei, care se îndeletnicea cu multe, care era ocupată şi îngrijorată cu servirea la masă şi o învinuia pe sora ei, că, lipsind de la această treabă, stătea la picioarele Lui ca o ucenică, zicîndu-i : *«Tu de multe te grijeşti ; dar Maria partea cea bună şi-a ales, care nu se va lua de la dînsa»* [29]. **7.** Tot aşa şi acestuia, care era prins de multe treburi, i-a poruncit să mai adauge încă una şi să stea lîngă El, lîngă harul Celui Care dă viaţă veşnică.

11.1. Dar ce l-a făcut pe acesta să fugă, să părăsească pe învăţător, să părăsească rugămintea pe care o făcuse, nădejdea, viaţa cea veşnică şi toate faptele pentru care se ostenise mai înainte ?

Cuvintele Domnului : *«Vinde averile tale !»* [30].

2. Ce înţeles au aceste cuvinte ?

Hristos nu-i porunceşte, aşa cum cu uşurinţă interpretează unii, să se lepede de averea pe care o avea, să se despartă de bani, ci să izgonească din sufletul său gîndurile lui despre avuţii, dragostea sa de avuţii, excesiva sa poftă de bani, admiraţia şi boala lui după avuţii, grijile, spinii din viaţa de aici, care înăbuşă sămînţa vieţii veşnice [31]. **3.** Dealtfel, nu-i mare lucru şi nici de rîvnit să fi lipsit de averi, dacă nu faci asta pentru viaţa veşnică— că aşa ar fi cei care nu au nimic, cei lipsiţi şi cei care cerşesc hrana cea de toate zilele, săracii aruncaţi pe străzi, *«care nu cunosc pe Dumnezeu şi dreptatea lui Dumnezeu»* [32]. Da, cei care sînt tare lipsiţi, cei care nu au cele de trai şi cei care duc lipsă de cele mai mici lucruri ar trebui să fie foarte fericiţi şi foarte iubiţi de Dumnezeu; ar fi singurii care dobîndesc viaţa veşnică —. **4.** Şi iarăşi, nu-i nici o noutate să renunţi la averi, ca să le dai săracilor sau patriei, lucru pe care l-au făcut mulţi înainte de venirea Mîntuitorului, aşa cum au făcut unii ca să aibă timp să se ocupe cu studiile şi cu înţelepciunea cea moartă, iar alţii pentru faimă şi slavă deşartă, oameni ca Anaxagora[33], Democrit[34] şi Crates[35].

---

[27] *Mc.*, 10, 21 ; *Lc.*, 18, 22.
[28] *Mc.*, 10, 20.
[29] *Lc.*, 10, 41—42.
[30] *Mt.*, 19, 21 ; *Mc.*, 10, 21.
[31] *Mt.*, 13, 22 ; *Mc.*, 4, 19 ; *Lc.*, 8, 14.
[32] *Rom.*, 10, 3.

12.1. Ce vesteşte, dar, Hristos ca noutate, ca ceva propriu lui Dumnezeu şi ca ceva care singur dă viaţă, ceva care n-a mîntuit pe cei mai dinainte?

Dacă *«noua făptură»*[36], Fiul lui Dumnezeu, arată şi învaţă ceva deosebit şi nu porunceşte ceva material, aşa cum au făcut alţii, ci altceva mai mare, mai dumnezeiesc şi mai desăvîrşit, anume de a curăţi însuşi sufletul şi simţirea de patimile care se află în ele şi de a tăia şi smulge din rădăcină toate gîndurile străine dreptei judecăţi, atunci această poruncă este lecţia specifică pe care trebuie să o înveţe credinciosul, această poruncă este o învăţătură vrednică de Mîntuitorul. **2.** Da, unii oameni de dinainte de Hristos au dispreţuit lucrurile materiale; şi-au lăsat averile, le-au vîndut, dar după părerea mea şi-au înmulţit patimile sufleteşti; au ajuns mîndri, lăudăroşi, plini de slavă deşartă, au dispreţuit pe ceilalţi oameni, gîndind că ei au făcut ceva supraomenesc. **3.** Cum ar putea Mîntuitorul porunci celor care doresc să trăiască veşnic să facă ceva care le-ar vătăma şi pîngări viaţa pe care le-o făgăduieşte? **4.** E cu putinţă iarăşi şi aceasta: cineva poate să se lepede de avere, dar totuşi să aibă în sufletul său adînc înfipte şi vii pofta şi dorinţa de avere. A renunţat la folosirea averii, dar în lipsa ei şi în dorul după averea risipită să simtă o îndoită durere: durerea că nu se mai poate sluji de ea şi odată cu ea părerea de rău de ceea ce a făcut. **5.** Că e cu neputinţă şi de neconceput, ca cel care simte nevoia celor necesare traiului să nu-şi sfărîme mintea şi să nu fie neliniştit din pricina bunătăţilor care îi lipsesc şi să nu încerce pe orice cale şi oricum să şi le procure.

13.1. N-ar fi oare cu mult mai folositor contrarul, ca omul să aibă din destul, încît să nu sufere din pricina lipsei de avere, dar să şi poată ajuta pe cei nevoiași ? Că ce înfățișare ar mai avea societatea omenească, dacă nimeni n-ar avea nimic ? **2.** Ideea de a părăsi averile și de a nu avea nimic nu s-ar găsi oare în contrazicere și în luptă evidentă cu multe alte învățături frumoase ale Domnului ? **3.** Domnul a spus : *«Faceți-vă prieteni din bogăția nedreaptă, ca, atunci cînd va lipsi, să vă primească în corturile cele veșnice»* [37] ; și *«Adunați comori în cer, unde nici moliile, nici rugina nu le strică și nici furii nu le sapă»* [38]. **4.** Cum ar mai putea cineva hrăni pe cel flămînd, cum ar mai putea da apă celui însetat, cum ar mai putea îmbrăca pe cel gol și primi în casă pe cel fără de acoperiș [39] — și Domnul îi amenință pe cei care nu fac așa cu focul [40] și cu întunericul cel mai dinafară [41] — dacă fiecare om s-ar lipsi de toate aceste lucruri ? **5.** N-a intrat oare Hristos în casa lui Zaheu [42], a lui Levi [43] și a lui Matei [44], oameni bogați și vameși ? Hristos, însă, nu le-a poruncit să se despartă de averi, ci să se folosească drept de ele și să curme orice nedreptate ! Că spune : *«Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia !»* [45]. **6.** Așa că Hristos laudă folosirea averilor, iar cu adaosul acestor cuvinte poruncește să faci parte și altora din averile tale : să dai apă celui însetat, să dai pîine celui flămînd, să primești în casa ta pe cel fără de acoperiș, să îmbraci pe cel gol. **7.** Dacă aceste trebuințe nu pot fi împlinite altfel decît cu ajutorul averilor, iar dacă Domnul poruncește să ne lipsim de averi, ce altceva ar fi putut să facă Domnul decît să poruncească să dăm și să nu dăm, să hrănim și să nu hrănim, să primim și să nu primim, să facem parte și altora din averile noastre și să nu facem parte din ele, lucru cu totul contrar dreptei judecăți.

---

[33] Anaxagora (500—428 î.d.H.), filozof materialist grec din şcoala ioniană. A deschis o şcoală de filozofie la Atena şi a avut ca discipoli pe Pericle, Euripide, după unii şi pe Socrate. După el, lucrurile sînt alcătuite din particule materiale — homeomerii — divizibile la infinit şi de o diversitate calitativă infinită. Anaxagora a introdus în filozofie ideea unui principiu ordonator, inteligenţa.

[34] Democrit (c. 460—c. 370 î.d.H.), filozof grec, reprezentantul de seamă al materialismului şi ateismului antic. Homeomerii lui Anaxagora l-au dus la ideea de atomi. Scrierile lui Democrit, foarte celebre în antichitate, n-au ajuns pînă la noi.

[35] Crates din Teba (sec. IV î.d.H.), filozof grec, este cel mai de seamă discipol al lui Diogene şi ultimul reprezentant al şcolii cinice.

[36] 2 *Cor.*, 5, 17; *Gal.*, 6, 15.

14.1. Nu trebuie, dar, aruncate averile, pentru că ele pot fi de folos semenilor noștri. Averile sînt bunuri pe care le agonisești pentru tine, iar banii sînt bunuri ce îți sînt de folos ; dar și averile și banii sînt dați de Dumnezeu spre folosul oamenilor [46]. Și averile și banii stau la dispoziția omului, ca un material, ca o unealtă, pentru ca cei care știu să le folosească să le folosească bine. **2.** Unealta, dacă o foloseşti pentru meseria pentru care e făcută, este o unealtă de meseriaş; dar dacă n-o întrebuinţezi în meseria ei, atunci are parte de neştiinţa ta şi n-are nici o vină dacă nu-i folosită unde trebuie. **3.** Tot aşa şi bogăţia; este o unealtă. Poţi să te foloseşti de ea în chip drept şi atunci slujeşte dreptăţii; te foloseşti de ea în chip nedrept, atunci slujeşte nedreptăţii. Da, bogăţia e făcută să slujească, nu să conducă. **4.** Nu trebuie, dar, să dai vina pe bogăţie; bogăţia e nevinovată; nu e nici bună, nici rea; dar te poţi folosi de ea şi în bine şi în rău, după cum vrei, şi atunci vina cade pe tine. Mintea omului este aceea care are în ea liberul arbitru şi libertatea de a folosi într-un chip sau altul cele date lui de Dumnezeu.

---

[37] *Lc.*, 16, 9.

[38] *Mt.*, 6, 20.

[39] *Mt.*, 25, 35—36.

[40] *Mt.*, 25, 41.

[41] *Mt.*, 8, 12 ; 22, 13 ; 25, 30.

[42] *Lc.*, 19, 5—10.

[43] *Mc.*, 2, 14—17 ; *Lc.*, 5, 27—29.

[44] *Mt.*, 9, 9—13.

[45] *Lc.*, 19, 9.

[46] Traducerea românească nu poate reda fidel subtilitatea gîndirii cuprinsă în cuvintele lui Clement, nici intenția cu care el folosește termenii, făcînd din etimologia cuvintelor κτήματα (averi) și χρήματα (bani) argument pentru pledoaria sa : κτήματα γάρ ἐστι κτητὰ ὄντα καὶ χρήματα χρήσιμα ὄντα και εἰς χρῆσιν ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παρασκευασμίνα. — Κτήματα și κτητά derivă din κτάομαι — a cîștiga ceva pentru sine, iar χρήματα, χρήσιμα și χρῆσις de la χράομαι — a fi de folos.

5. Deci nu te despărţi de averile tale; mai bine desparte-te de patimile sufletului tău, care nu-ţi îngăduie să foloseşti spre mai bine averile tale, pentru a ajunge cumsecade şi bun şi pentru a te putea folosi bine de aceste averi. **6.** În acest chip trebuie înţeleasă, dar, despărţirea de toate averile şi vinderea tuturor lucrurilor. Domnul a spus acele cuvinte despre patimile sufleteşti.

15.1. Aş mai putea spune şi aceasta: patimile sînt înăuntrul sufletului, iar averile în afară; iar dacă sufletul se foloseşte bine de averi, par bune şi averile, dar dacă se foloseşte rău de ele, par şi ele rele. Atunci Cel care a poruncit să ne despărţim de averi, de care porunceşte să ne despărţim? De acelea pe care le dăm, dar rămîn încă în noi patimile sau mai degrabă de averile pe care le dăm şi ajung folositoare? **2.** Cel care se desparte de averea aceasta lumească îşi poate încă îmbogăţi patimile, chiar cînd nu mai are nici o avere; că starea lui sufletească îşi împlineşte lucrarea ei, sufocă gîndirea, o apasă şi o arde cu poftele pe care starea lui sufletească le hrăneşte. Nu i-a fost dar, de nici un folos că a sărăcit de averi, pentru că s-a îmbogăţit în patimi. **3.** N-a aruncat patimile care trebuiau aruncate, ci averile, care sînt indiferente, nu-s nici bune, nici rele; a îndepărtat averile, de care se putea folosi, dar, prin lipsa averilor, a ajuns în el răutatea din sufletul lui. **4.** Trebuia să se lepede de patimile care sînt vătămătoare, nu de averile care-i puteau fi de folos, dacă ştia să le folosească bine. **5.** Averile pe care le chiverniseşti cu chibzuinţă, cu înţelepciune şi cu credinţă în Dumnezeu îţi sînt de folos. Cele ce te vatămă, trebuie îndepărtate; dar nu te vatămă cele ce sînt în afara ta.

6. În acest chip vorbeşte Domnul de trebuinţa pe care o avem de cele ce sînt în afara noastră. Ne porunceşte să ne depărtăm, nu de bunurile care ne întreţin viaţa, ci de patimile noastre, de bolile sufleteşti, care ne fac să ne folosim rău de aceste bunuri.

16.1. Bogăția patimilor este pentru toți aducătoare de moarte ; pierderea ei, mîntuitoare. De această bogăție trebuie să ne curățim sufletul, să avem adică sufletul sărac și gol de patimi, și așa să auzim pe Mîntuitorul, Care spune : *«Vino, de-Mi urmează Mie»* [47]. **2.** Că El este calea [48] pentru cel curat cu inima ; dar la cel cu sufletul necurat harul lui Dumnezeu nu se duce ; și nu-i curat sufletul care-i bogat în pofte și în care se zămislesc gînduri desfrînate și lumești.

3. Cel care are moșii, aur, argint și case și le socotește daruri ale lui Dumnezeu și cu ele slujește lui Dumnezeu Care i le-a dat spre mîntuirea oamenilor ; cel care știe că posedă aceste averi pentru frații săi mai mult decît pentru el ; cel care se socotește stăpîn peste averi, nu rob al lor, acela nu le poartă în sufletul său și nici nu-și mărginește viața la ele, ci este totdeauna gata să facă o faptă bună și dumnezeiască cu ele ; iar dacă vreodată ar trebui să se lipsească de ele poate îndura și pierderea lor cu inimă netulburată, așa cum îi era inima cînd avea averile. Ei bine acesta este cel fericit de Domnul, acesta este cel numit de El sărac cu duhul [49], gata moștenitor al împărăției cerului, nu bogatul, care nu poate avea viața veșnică.

17.1. Cel care poartă, însă, în sufletul său bogăția, iar în inima lui are în locul Duhului lui Dumnezeu aurul sau moșia și-și mărește nemăsurat avuția și de fiecare dată o vede mai mare, cel care caută în jos și este legat cu laturile lumii, că este pămînt și în pămînt va merge, cum poate să dorească și să se gîndească la împărăția cerurilor el, un om, care nu are în el inimă, ci moșii sau mine de aur și care neapărat va fi găsit în acelea pe care le-a ales ? Că *«unde este inima omului acolo-i și comoara lui»* [50].

2. Domnul cunoaște două comori ; una bună : *«Omul bun scoate din vistieria cea bună a inimii lui ceea ce este bun»* [51] ; alta rea : *«Omul rău din vistieria cea rea scoate ceea ce este rău, că din prisosința inimii grăiește gura»* [52]. **3.** Așadar, după cum la Domnul și la noi nu este numai o singură comoară, nu numai aceea care aduce pe neașteptate mare cîștig la găsirea ei, ci și a doua comoară fără cîștig, nedorită și păguboasă, tot așa și bogăția ; una este bună, alta este rea, că noi știm că bogăția și comoara nu sînt despărțite una de alta după natura lor. **4.** O bogăție trebuie dobîndită, că este de valoare ; o altă bogăție nu trebuie dobîndită, că este de lepădat. Tot așa și sărăcia ; este de fericit sărăcia cea duhovnicească. **5.** De aceea şi Matei a adăugat : «*Fericiţi cei săraci*». Cum ? «*Cu duhul*» [53] ; şi iarăşi : «*Fericiţi cei ce flămînzesc şi însetează de dreptatea lui Dumnezeu*» [54]. Săracii care au o viaţă contrară acestora sînt nişte ticăloşi ; sînt lipsiţi şi de Dumnezeu şi de avere pămîntească ; sînt oameni care n-au gustat dreptatea lui Dumnezeu.

---

[47] *Mc.*, 10, 21.
[48] *In.*, 14, 6.
[49] *Mt.*, 5, 3.
[50] *Mt.*, 6, 21 ; *Lc.*, 12, 34.
[51] *Lc.*, 6, 45 ; *Mt.*, 12, 35.
[52] *Lc.*, 6, 45 ; *Mt.*, 12, 35.

18.1. Trebuie să judecăm, deci, cu multă chibzuinţă pe bogaţii despre care s-a spus că vor intra cu greu în împărăţie [55] ; nu trebuie judecaţi stîngaci, nici grosolan, nici trupeşte. Că nu s-a spus aşa. Mîntuirea nu atîrnă de cele ce sînt în afara noastră, de bogăţiile noastre ; nici dacă acestea sînt multe, nici dacă sînt puţine, sau mici sau mari, sau cu slavă, sau fără slavă, sau cu cinste sau fără cinste ; mîntuirea atîrnă de virtutea sufletului, de credinţă, de nădejde, de dragoste [56], de iubirea de fraţi, de cunoştinţă, de bunătate, de smerenie. Răsplata acestora este mîntuirea. **2.** Că nu pentru frumuseţea trupului dobîndeşte cineva viaţa veşnică sau o pierde, pentru că nu e frumos ; dimpotrivă, va avea viaţa veşnică cel care a folosit în chip curat şi după voia lui Dumnezeu trupul care i-a fost dat şi va pieri cel care strică templul lui Dumnezeu [57]. **3.** Poate cineva să fie urît şi să se desfrîneze ; şi dimpotrivă, să fie frumos şi să trăiască în cuminţenie. Nici puterea şi nici mărimea trupului nu aduc viaţa veşnică ; nici lipsa mădularelor nu duce la pieire ; ci sufletul, care se foloseşte de ele, aduce fie viaţa veşnică, fie pieirea. **4.** «*Suferă,* spune Domnul, *cînd eşti lovit peste obraz !*» [58]. Această poruncă o poate împlini cel puternic şi sănătos ; dar un slăbănog, care nu se poate stăpîni, calcă porunca. **5.** Tot aşa pe un om lipsit de toate, pe un om, care nu are cu ce trăi, îl poţi vedea beat din pricina poftelor sale, iar pe un om bogat, cu multe averi îl poţi vedea înfrînat, sărac în plăceri, credincios, înţelept, curat, cumpătat. **6.** Cînd e vorba de viaţa veşnică trebuie să ştie că sufletul şi virtutea, care se nasc în el, ele mai cu seamă şi mai întîi, aduc mîntuirea ; păcatul aduce moartea. Deci este cu totul limpede că sufletul se mîntuie, cînd este sărac în patimile acelea de care este stricat cineva din pricina bogăţiei ; şi moare, cînd este bogat în acele patimi, pe care le aduce cu sine bogăţia. **7.** Să nu căutăm, dar, în altă parte cauza felului în care ne vom sfîrşi viaţa, decît în starea şi dispoziţiile sufletului nostru : dacă sufletul nostru a ascultat de Dumnezeu şi a fost curat sau dacă a călcat poruncile şi şi-a adunat păcat lîngă păcat.

---

[53] *Mt.*, 5, 3.
[54] *Mt.*, 5, 6.
[55] *Mc.*, 10, 23.
[56] *1 Cor.*, 13, 13.
[57] *1 Cor.*, 3, 17.
[58] *Lc.*, 6, 29 ; *Mt.*, 5, 39.

19.1. Așadar, drept vorbind, bogat cu adevărat este omul care-i bogat în virtuți, omul care poate să se folosească de ele cu cuvioșie și cu credință în orice situație s-ar găsi; rău cu adevărat este bogatul, care se îmbogățește după trup, care-și mută viața veșnică în averile cele din afară de el, care trec și se strică, care sînt cînd ale unuia, cînd ale altuia, iar la sfîrșit ale nimănui. **2.** Și iarăși la fel; este și un sărac curat la suflet și un alt sărac rău, care în chip fals poartă numele de sărac; unul este sărac după duh, ceea ce-i este propriu; altul este sărac după lume, ceea ce-i este străin.

3. Cel care nu-i sărac după duh, dar este bogat după Dumnezeu, zice celui care nu-i sărac după lume, dar este bogat în patimi: desparte-te de averile străine, care sînt în sufletul tău, pentru ca, ajungînd curat cu inima, să vezi pe Dumnezeu [59], cu alte cuvinte: să poți intra în împărăția cerurilor.

— **4.** Și cum să te desparți de averi?

— Vînzîndu-le! [60].

— Ce dar? Să iei bani în locul averilor? Să schimbi o bogăție cu altă bogăție, să prefaci în argint averea care se vede?

— De loc! **5.** Ci în locul bogățiilor de mai înainte din sufletul tău, pe care dorești să ți-l mîntui, bagă altă bogăție, care îndumnezeiește, care-ți dă viață veșnică, dispozițiile sufletești, care împlinesc poruncile dumnezeiești, pentru care vei cîștiga plată și cinste, mîntuire continuă și veșnică nemurire. **6.** Așa îți vinzi bine averile cele multe, cele de prisos, cele care îți închid cerurile, schimbîndu-le cu cele care pot să te mîntuiască. Pe acelea să le aibă cei săraci trupește, cei care au nevoie de ele; tu, însă, schimbîndu-le cu bogăția cea duhovnicească, vei avea comoară în ceruri [61].

20.1. Omul care a venit la Domnul, omul cel cu multe averi, cel care a împlinit toate poruncile legii, n-a înțeles cuvintele Domnului cum trebuia; n-a înțeles că același om poate fi și sărac și bogat; poate avea și averi și poate să nu le aibă; poate să se folosească de lume și poate să nu se folosească; de aceea a plecat trist și amărît [62]. A părăsit drumul vieții veșnice, pe care o dorea numai, dar n-o putea dobîndi. Și-a făcut cu neputință ceea ce era greu. **2.** Da, era greu ca sufletul lui să nu fie cuprins și orbit de înfățișările plăcute ale bogăției, pe care o avea, și de farmecele ei minunate; dar nu era cu neputință să dobîndească cu ele mîntuirea, dacă și-ar fi mutat sufletul de la bogăția cea materială la cea spirituală, despre care ne învață Dumnezeu și dacă ar fi știut să se folosească cu judecată și spre binele lui de bunurile, care, în sinea lor, nu sînt nici bune, nici rele, dacă ar fi știut să se folosească de ele ca unul care voia să se îndrepte spre viața cea veșnică.

---

[59] *Mt.*, 5, 8.
[60] *Mc.*, 10, 21; *Mt.*, 19, 21; *Lc.*, 18, 22.
[61] *Mc.*, 10, 21; *Mt.*, 19, 21; *Lc.*, 18, 22.
[62] *Mc.*, 10, 22; *Mt.*, 19, 22; *Lc.*, 18, 23.

3. Chiar ucenicii lui Hristos la început s-au spăimîntat și s-au minunat [63].

— Ce au auzit oare? Aveau oare și ei multe averi? Dar ei de mult le părăsiseră; părăsiseră plasele, undițele și toate uneltele de pescuit, dealtfel singura lor avere. Pentru ei, dar, spun ucenicii cu temă: *«Cine poate să se mîntuiască?»* [64].

4. Ei, ca ucenici, au auzit bine cele spuse de Domnul, parabolic și neclar; au simțit adîncimea cuvintelor Lui. **5.** Pentru că nu aveau nici o avere, erau cu bune nădejdi pentru mîntuirea lor; dar pentru că știau că nu s-au lepădat desăvîrșit de patimi — că abia ajunseseră ucenici, că fuseseră luați de curînd de Mîntuitorul lîngă El — de aceea mai mult se spăimîntau și nu erau mai puțin deznădăjduiți de mîntuirea lor decît cel cu multe averi, cel înlănțuit complet de avuția lui, pe care a preferat-o în locul vieții veșnice. **6.** Se cuvenea negreșit ca ucenicii să fie cuprinși de frică, odată ce auziseră că este alungat din împărăția cerurilor la fel și cel cu multe averi, dar și cel plin de patimi, de care și ucenicii erau bogați. Că mîntuirea este a acelora fără de patimi, a celor curați la suflet.

21.1. Și Domnul le răspunde ucenicilor: *«Ceea ce este cu neputință la oameni este cu putință la Dumnezeu»* [65]. Aceste cuvinte sînt iarăși pline de mare înțelepciune! Da, omul care se străduiește și se ostenește de unul singur nu poate scăpa de patimi; este, însă, evident, că, dacă dorește cu înfocare să scape de patimi și se nevoiește, biruie cu adaosul puterii lui Dumnezeu. **2.** Că Dumnezeu vine în ajutorul sufletelor care au voință; dar dacă sufletele părăsesc rîvna, atunci și Duhul lui Dumnezeu, care le-a fost dat, se depărtează. Dumnezeu nu silește pe cei care nu vor să se mîntuiască; dar dă har celor care voiesc mîntuirea. **3.** Nu este a celor ce dorm și a celor lipsiți de voință împărăția lui Dumnezeu, ci *«cei silnici o răpesc»* [66]. Această singură silnicie este bună: să silești pe Dumnezeu și să răpești de la Dumnezeu viața veșnică; iar Dumnezeu cunoaște pe cei care se țin de el în chip silnic, dar, mai bine spus, cu tărie, și le împlinește voia; că se bucură Dumnezeu, cînd este biruit în acest chip.

---

[63] *Mc.*, 10, 26; *Mt.*, 19, 25.
[64] *Mc.*, 10, 26; *Mt.*, 19, 25.
[65] *Mt.*, 10, 27; *Mt.*, 19, 26; *Lc.*, 18, 27.
[66] *Mt.*, 11, 12.

4. Cînd a auzit aceste cuvinte, fericitul Petru, cel ales, cel deosebit, primul dintre ucenici, singurul pentru care Mîntuitorul a plătit dajdie — că a plătit dajdie numai pentru Petru şi pentru El[67] — a sărit şi a luat cuvîntul. 5. Şi ce a spus ? A spus : *«Iată, noi am lăsat toate şi Ţi-am urmat Ţie !»*[68]. Dar dacă Petru prin cuvîntul *«toate»* înţelege averea lui, atunci se laudă, că el a lăsat, după cum spune proverbul, o avere de patru oboli[69]; şi, fără să-şi dea seama, spune că averea lui are aceeaşi valoare ca împărăţia cerurilor. 6. Iar dacă, aşa după cum spuneam mai înainte, apostolii au aruncat de pe ei vechile averi spirituale şi bolile sufleteşti şi au mers pe urmele Învăţătorului lor, atunci ei s-au alăturat celor înscrişi în ceruri[70]. 7. Că asta înseamnă într-adevăr a urma pe Mîntuitorul : a fi fără de păcat şi desăvîrşit ca El, a-ţi împodobi sufletul după El, ca şi cum te-ai uita într-o oglindă, a-ţi pune în rînduială sufletul şi a rîndui la fel, prin toate, pe toate cele ale tale.

22.1. *«Iar Iisus răspunzînd, a zis: Amin grăiesc vouă, cel care va lăsa cele ale sale şi părinţi şi fraţi şi averi pentru Mine şi pentru Evanghelia Mea va primi însutit»*[71].

2. Dar nici acest cuvînt să nu ne tulbure, nici altul încă şi mai greu, spus în alte cuvinte ale Evangheliei : *«Cel care nu urăşte pe tatăl său şi pe mama sa şi pe copiii săi, ba încă şi sufletul său, nu poate fi ucenic al Meu»*[72]. 3. Că Dumnezeul păcii, Cel Care a poruncit să iubim chiar pe duşmanii noştri[73], nu aduce ură şi vrajbă între cei care se iubesc cel mai mult. 4. Iar dacă trebuie să iubim pe duşmanii noştri, apoi de la aceia, mergînd în sus prin analogie trebuie să iubim şi pe cei care ne sînt cei mai apropiaţi ; iar dacă trebuie urîţi cei de un sînge cu noi apoi, pogorînd cuvîntul, ar trebui urîţi cu mult mai mult duşmanii şi astfel s-ar putea spune că cele două porunci ale Mîntuitorului se anulează reciproc. 5. Dar nu se anulează cîtuşi de puţin ; cel care nu se răzbună pe duşman şi nici nu cinsteşte pe tatăl său mai mult decît pe Hristos, acela face şi una şi alta cu acelaşi gînd, cu aceeaşi dispoziţie sufletească şi cu aceeaşi intenţie. 6. Într-un caz, curmă ura şi facerea de rău, în celălalt caz, curmă timiditatea faţă de cei de acelaşi sînge, dacă aceştia îi vatămă mîntuirea. 7. Dacă tatăl sau fiul sau fratele cuiva este necredincios şi sînt piedică pentru mîntuire şi obstacol spre viaţa cea de sus,

---

[67] *Mt.*, 17, 27.
[68] *Mc.*, 10, 28.
[69] Un obol era a şasea parte dintr-o drahmă antică, 15 centime.
[70] *Lc.*, 10, 20 ; *Evr.*, 12, 23.
[71] *Mc.*, 10, 29—30.
[72] *Lc.*, 14, 26.
[73] *Mt.*, 5, 44 ; *Lc.*, 6, 27, 35.

cu aceia să nu fie de acord, nici să fie de aceeaşi părere cu ei, ci să pună capăt rudeniei trupeşti din pricina duşmăniei duhovniceşti.

23.1. Socoteşte lucrul acesta un proces în litigiu. Închipuie-ţi că tatăl tău stă lîngă tine şi-ţi spune : *«Eu te-am născut şi te-am crescut, ascultă-mă şi nu mă supăra ! Nu mai asculta de legea lui Hristos !»* şi altele cîte îţi poate spune un om hulitor şi mort cu firea. **2.** Pe de altă parte, ascultă ce-ţi spune şi Mîntuitorul : «Eu te-am născut din nou [74] pe tine, care ai fost născut rău de lume spre moarte ; te-am eliberat, te-am vindecat, te-am răscumpărat. Eu îţi voi da viaţă fără de sfîrşit, viaţă veşnică [75], mai presus de lume. Eu îţi voi arăta chipul lui Dumnezeu, Tatăl cel bun [76]. *Să nu-ţi numeşti tată pe pămînt* [77]. *Morţii să-şi îngroape morţii lor, iar tu urmează Mie* [78]. **3.** Te voi ridica la odihnă şi la desfătarea bunătăţilor celor nespuse [79] şi negrăite, *pe care nici ochiul nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit şi nici la inima oamenilor nu s-au suit* [80], *spre care doresc îngerii să privească* [81] şi să vadă acele bunătăţi *pe care Dumnezeu le-a pregătit* sfinţilor şi fiilor, *care Îl iubesc pe El* [82]. **4.** Eu, Cel Care te hrănesc, M-am dat pe Mine Însumi pîine, din care gustînd cineva să nu mai moară [83] ; zilnic M-am dat băutură a nemuririi. Eu sînt dascălul unor învăţături mai presus de ceruri. Pentru tine am dus lupta împotriva morţii. Eu am plătit moartea ta, cu care erai dator pentru păcatele tale de mai înainte şi pentru necredinţa ta în Dumnezeu». **5.** Auzind, dar, aceste cuvinte şi de la unul şi de la altul, judecă-te pe tine însuţi şi dă singur sentinţa cu privire la mîntuirea ta

De ţi-ar grăi la fel fratele tău, fiul tău, soţia ta, oaricare altul, înaintea tuturor, în tine Hristos să fie biruitorul. Că El pentru tine luptă !

24.1. Vrei să fii stăpînul averilor tale ? Spune-o ! Şi Hristos nu te desparte de avuţie ; Domnul nu este invidios. Vezi, însă, că te biruie averile şi te stăpînesc ? Lasă-le, aruncă-le, urăşte-le, leapădă-te de ele, fugi ! **2.** Dacă ochiul tău te sminteşte, scoate-l ! Că e mai bine să dobîndeşti cu un singur ochi împărăţia lui Dumnezeu decît amîndoi ochii focul. Dacă te sminteşte mîna ta sau piciorul tău, taie-le [84]. Dacă te smintește sufletul tău, urăște-l [85]. Dacă se pierd aici pe pămînt de dragul lui Hristos, se vor mîntui dincolo [86].

---

[74] *1 Pt.*, 1, 3.
[75] *In.*, 10, 28.
[76] *In.*, 14, 8—11.
[77] *Mt.*, 23, 9.
[78] *Mt.*, 8, 22; *Lc.*, 9, 60.
[79] 2 *Cor.*, 12, 4.
[80] *1 Cor.*, 2, 9.
[81] *1 Pt.*, 1, 12.
[82] *1 Cor.*, 2, 9.
[83] *In.*, 6, 50—51.
[84] *Mt.*, 5, 29—30; *Mc.*, 9, 43, 45, 47.

25.1. Aceeași explicație să o dai și cuvintelor care urmează : «*La ce folos să ai acum, în acest timp cu prigoane, țarini, averi, case și frați ?*» [87]. **2.** Hristos n-a chemat la viața veșnică pe cei care nu aveau averi, pe cei care erau fără casă, pe cei care nu aveau frați, ci a chemat și pe bogați cum am spus mai înainte [88], a chemat și pe frați la fel : pe Petru cu Andrei, pe Iacov cu Ioan, fiii lui Zevedeu ; dar erau de acord unii cu alții și de acord și cu Hristos.

3. Hristos exclude să aibă cineva pe fiecare din acestea «*cu prigoane*». Este o prigoană care vine asupra oamenilor sau din dușmănie sau din invidie sau din dragostea de cîștig ; sau sînt prigoniți cei credincioși din lucrarea diavolească. **4.** Dar cea mai cumplită prigoană este cea dinăuntrul omului ; această prigoană pornește în fiecare om din sufletul lui, cînd sufletul îi este stricat de pofte fără de Dumnezeu, de tot felul de plăceri, de nădejdi deșarte, de visuri pline de stricăciune, cînd sufletul dorește tot mai mult, cînd este tulburat și arde de dragoste sălbatică, cînd este înțepat pînă la sînge, ca de niște țepuși, ca de tăuni, de patimile care sînt în el și-l împing spre strădanii nebunești, făcîndu-l să-și piardă nădejdea în viața veșnică și să disprețuiască pe Dumnezeu. **5.** Această prigoană, mai grea și mai cumplită, pornită dinăuntrul omului, este necontenit împreună cu el, iar cel prigonit nu poate scăpa de ea ; poartă în el pretutindeni dușmanul. **6.** La fel, focul care vine din afară lucrează încercare [89], dar focul care vine dinăuntru pricinuiește moarte ; războiul dinafară se termină ușor, dar războiul din suflet ține pînă la moarte. **7.** Dacă ai avere materială, dacă ai frați de sînge și alte zăloage, dar ai în tine o prigoană ca aceasta, părăsește toată posesiunea acestora care sînt spre răul tău și adu pace în sufletul tău ! Eliberează-te de prigoana cea îndelungată, întoarce-te de la acelea către Evanghelie, preferă în locul tuturor pe Mîntuitorul, apărătorul tău, mîngîietorul sufletului tău, stăpînul vieții celei nesfîrșite. **8.** Că «*cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veșnice*» [90] ; în timpul de acum totul moare repede și e nesigur, iar «*în veacul ce va să fie este viață veșnică*» [91].

---

[85] *Lc.*, 14, 26.
[86] *Mc.*, 8, 35 ; *Mt.*, 10, 39 ; 16, 25 ; *Lc.*, 17, 33.
[87] *Mc.*, 10, 30.
[88] Vezi mai sus : 13, 5.
[89] *1 Cor.*, 3, 13 ; *Rom.*, 5, 4 ; *1 Pt.*, 4, 12.
[90] *2 Cor.*, 4, 18
[91] *Mc.*, 10, 30.

26. 1. *«Cei dintîi vor fi pe urmă şi cei de pe urmă întîi»* [92]. Cuvintele acestea au multe înţelesuri şi în ce priveşte semnificaţia lor alegorică şi în ce priveşte explicaţia lor. Dar acum nu e nevoie să cercetăm lucrul acesta. Ele nu se referă numai la cei cu multe averi, ci în general la toţi oamenii care cred. Să lăsăm dar acum asta !

2. În ce priveşte, însă, problema care ne stă în faţă, socot că aceste cuvinte nu sînt întru nimic mai prejos de cele ce vă spuneam, că Mîntuitorul în nici un chip n-a exclus din împărăţia Sa pe bogaţi din pricina bogăţiei lor şi din pricina averii din jurul lor şi nici nu le-a închis mîntuirea, dacă ar putea şi ar voi să se supună poruncilor lui Dumnezeu, să prefere în locul bunurilor trecătoare viaţa veşnică şi să privească ţintă la Domnul, uitîndu-se ca la semnalele unui bun conducător de corabie, ca să vadă ce voieşte, ce porunceşte, ce anunţă, ce semnal le dă, unde şi din care parte le porunceşte să arunce ancora.

3. Ce nedreptate a săvîrşit cineva, dacă, înainte de a crede în Dumnezeu, a fost chibzuit şi econom şi a adunat destulă avere ? * **4.** Dacă din pricina naşterii, fără voia sa, din nişte oameni bogaţi este exclus de la viaţa veşnică, atunci este mai mult nedreptăţit de Dumnezeu, Care i-a dat viaţă, pentru că l-a învrednicit de bunătăţile acestea trecătoare, dar îl lipseşte de viaţa veşnică.

5. Şi apoi, în general vorbind, pentru ce mai era nevoie să scoată Dumnezeu din pămînt bogăţie, dacă bogăţia aduce şi pricinuieşte moarte ? **6.** Dar dacă cineva este în stare să îngenunche în adîncul sufletului său dorinţa de stăpînire a averilor, dacă judecă cu măsură, dacă e înţelept, dacă caută numai pe Dumnezeu, dacă respiră pe Dumnezeu şi trăieşte împreună cu Dumnezeu, omul acela este sărac faţă de porunci, este liber, nu-i biruit de bogăţie, nu-i bolnav din pricina bogăţiei şi nici rănit de ea. **7.** Dar dacă nu, mai iute va intra cămila prin urechile acului decît un bogat ca acesta în împărăţia lui Dumnezeu [93].

8. Să fie notat aici şi un gînd mai înalt, anume, cămila care trece prin calea cea strîmtă şi îngustă [94] şi o ia înaintea bogatului. Explicarea acestor cuvinte de taină ale Mîntuitorului le poţi cunoaşte din lucrarea : Despre principii şi teologie.

27. 1. În primul loc să se arate ce vrea să spună această comparaţie şi pentru ce s-a spus. Să înveţe bogaţii că nu trebuie să-şi neglijeze mîntuirea lor, ca şi cum ar fi mai dinainte osîndiţi, nici nu trebuie să condamne bogăţia ca pe un duşman şi vrăjmaş al vieţii veşnice, ci trebuie să afle în ce chip trebuie folosită averea şi în ce chip trebuie dobîndită viaţa veşnică. **2.** Pentru că nu trebuie negreşit să piară cineva, temîndu-se că este bogat şi nici negreşit să aibă îndrăznirea că se mîntuie, întemeiat pe credinţa că se va mîntui; de aceea haide să cercetăm ce nădejde le dă bogaţilor şi cum li se poate garanta că vor dobîndi ceea ce nu este de nădăjduit şi cum pot dobîndi ceea ce este de nădăjduit.

---

[92] *Mc.*, 10, 31.

* Sau, mai mult decît atît, ce vină poate avea cineva, dacă de la început, datorită soartei date de Dumnezeu s-a născut în casa unor oameni bogaţi, de neam mare, cu multe bogăţii şi averi ?

[93] *Mc.*, 10, 25.

[94] *Mt.*, 7, 14.

3. Cînd Învăţătorul a fost întrebat care dintre porunci este cea mai mare, a răspuns: *«Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din tot sufletul tău şi din toată puterea ta»* [95]. Mai mare decît aceasta nu este nici o altă poruncă; şi pe bună dreptate. **4.** Da, pentru că această poruncă vorbeşte de Primul, de Cel mai mare, de Însuşi Dumnezeu, Tatăl nostru, prin Care s-au şi făcut şi sînt toate şi în Care se vor reîntoarce toate cele care se vor mîntui [96]. **5.** Aşadar, pentru că am fost iubiţi de El mai înainte [97] şi pentru că de la El am primit viaţa, n-ar fi drept să avem pe cineva mai mare şi mai de cinste; de aceea să-I dăm numai acest mic dar pentru harurile foarte mari pe care le-am primit, că altceva nu putem găsi pentru a-L răsplăti pe Dumnezeu, Care este desăvîrşit şi nu are lipsă de nimic, de la Care primim nemurirea, pentru că am iubit pe Tatăl cu toată tăria şi puterea noastră. Cu cît iubeşte cineva mai mult pe Dumnezeu, cu atît mai mult pătrunde înlăuntrul lui Dumnezeu.

28. 1. A doua poruncă, care vine la rînd, a spus Domnul, dar cu nimic mai mică decît cea dintîi, este porunca: *«Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi»* [98]. Dar pe Dumnezeu mai presus decît pe tine însuţi. **2.** Iar cînd unul, care vorbea cu El, L-a întrebat: *«Cine este aproapele meu?»* [99], n-a definit *«aproapele»* aşa cum îl înţelegeau iudeii, adică pe omul înrudit prin sînge, nici pe cel din aceeaşi patrie, nici pe prozelit, la fel nici pe cel tăiat împrejur, nici pe cel care se foloseşte de una şi aceeaşi lege, **3.** ci a adus vorba de unul care se cobora din Ierusalim la Ierihon; şi-l înfăţişează pe acesta atacat de tîlhari, căzut pe cale, pe jumătate mort, trecut cu vederea de preot, nebăgat în seamă de levit, dar miluit de un samaritean dispreţuit şi afurisit de toţi; acesta n-a trecut cu nepăsare pe lîngă el ca ceilalţi, ci a venit pregătit cu cele de care avea nevoie cel primejduit, cu vin, cu untdelemn, cu feşe de legat rănile, cu animal de povară, cu plată pentru hangiu, una pe care i-a dat-o atunci, iar alta pe care i-a făgăduit-o la întoarcere [100]. **4.** Şi Domnul l-a întrebat: «*Care din aceştia a fost aproapele celui care a suferit acele necazuri cumplite?*»[101]; iar cînd acela I-a răspuns: «*Cel care a avut milă de el*», Domnul i-a spus: «*Şi tu, dar, mergînd, fă la fel*»[102]. Pentru că din dragoste odrăsleşte facerea de bine.

---

[95] *Mc.*, 12, 30.
[96] *Rom.*, 11, 36.
[97] *1 In.*, 4, 19.
[98] *Mc.*, 12, 31.
[99] *Lc.*, 10, 29.
[100] *Lc.*, 10, 30—35.

29.1. În amîndouă poruncile Domnul porunceşte dragostea; dar în ordinea lor a făcut o deosebire: în primul loc este dragostea, care se ridică spre Dumnezeu, în al doilea loc dragostea care se îndreaptă către aproapele. **2.** Şi cine altul poate fi aproapele nostru decît Mîntuitorul? Sau cine ne-a miluit mai mult, decît Mîntuitorul, pe noi care eram aproape omorîţi de stăpînitorii întunericului[103]; pe noi, care eram cu multe răni, cuprinşi de frică, de pofte, de urgii, de supărări, de înşelăciuni şi plăceri? **3.** Singurul doctor al acestor răni este numai Iisus, Cel Ce a tăiat desăvîrşit din rădăcină patimile, nu ca legea, care tăia doar urmările patimilor, fructele sadurilor rele, ci a pus securea Lui la rădăcina răutăţii[104]. **4.** Mîntuitorul este «*vinul*»[105], sîngele cel din via lui David[106], care s-a vărsat peste sufletele noastre rănite; El este «*untdelemnul*»[107], mila din inima Tatălui, pe care ne-a adus-o şi s-a revărsat cu prisosinţă peste noi; El a arătat «*feşile*»[108] cele de nedezlegat ale sănătăţii şi mîntuirii: dragostea, credinţa şi nădejdea[109]; El a poruncit îngerilor şi începătorilor şi puterilor să ne slujească[110] cu mare plată[111], că şi ei vor fi eliberaţi de deşărtăciunea lumii la descoperirea slavei fiilor lui Dumnezeu[112]. **5.** Pe Acesta trebuie să-L iubeşti la fel ca pe Dumnezeu. Şi iubeşte pe Hristos Iisus cel care face voia Lui şi-I păzeşte poruncile Lui[113]. **6.** Că «*nu tot cel ce-Mi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu*»[114]; şi: «*Pentru ce-Mi spuneţi: Doamne, Doamne şi nu faceţi cele ce vă spun Eu?*»[115]; şi: «*Fericiţi sînteţi voi care vedeţi şi auziţi acelea pe care nici drepţii, nici profeţii nu le-au văzut, nici nu le-au auzit*»[116], dacă faceţi cele ce vă spun Eu.

---

[101] *Lc.*, 10, 36.
[102] *Lc.*, 10, 37.
[103] *Ef.*, 6, 12.
[104] *Mt.*, 3, 10; *Lc.*, 3, 9.
[105] *Lc.*, 10, 34.
[106] *Rom.*, 1, 3; 2 *Tim.*, 2, 8.
[107] *Lc.*, 10, 34.
[108] *Lc.*, 10, 34.
[109] *1 Cor.*, 13, 13.
[110] *Evr.* 1, 14.
[111] *Lc.*, 10, 35.
[112] *Rom.*, 8, 19—21.
[113] *In.*, 14, 15, 23.
[114] *Mt.*, 7, 21.
[115] *Lc.*, 6, 46.
[116] *Mt.*, 13, 16—17.

30. 1. Pe primul loc, așadar, se află cel care-L iubește pe Hristos ; pe al doilea loc, cel care cinstește și are grijă de cei ce cred în Hristos. Că binele pe care-l faci unui ucenic al lui Hristos, Domnul îl socotește ca fiind făcut pentru El și și-l face al Său. **2.** *«Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu, moșteniți împărăția gătită vouă de la întemeierea lumii ; că am flămînzit și Mi-ați dat să mînînc ; am însetat și Mi-ați dat să beau ; străin am fost și M-ați primit ; gol am fost și M-ați îmbrăcat ; bolnav am fost și M-ați cercetat ; în temniță am fost și ați venit la Mine».* **3.** *Atunci Îi vor răspunde drepții zicînd : «Doamne, cînd Te-am văzut flămînd și Te-am hrănit sau însetat și Ți-am dat să bei ? Și cînd Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat ? Sau cînd Te-am văzut bolnav și Te-am cercetat ? Sau în temniță și am venit la Tine?».* **4.** *Răspunzînd Împăratul le va zice lor : «Amin zic vouă, întrucît ați făcut unuia din acești frați ai Mei mai mici, Mie Mi-ați făcut»* [117]. **5.** Și iarăși, dimpotrivă îi aruncă în foc pe cei care n-au dat aceste ajutoare celor mai mici, pentru că Lui nu I-au dat [118]. **6.** Iar în altă parte zice : *«Cel care nu vă primește pe voi, de Mine se leapădă»* [119].

31.1. Pe aceștia Domnul îi numește și fii [120] și copii [121] și prunci [122] și prieteni [123] și mici [124], pentru că aici pe pămînt sînt mici față de viitoarea lor măreție de sus. *«Să nu disprețuiți,* spune Domnul, *pe vreunul din aceștia mici, că îngerii lor văd pururea fața Tatălui Meu, Care este în ceruri»* [125]. **2.** Și în alt loc : *«Nu te teme, turmă mică ! Că vouă a binevoit Tatăl să vă dea împărăția»* [126] cerurilor. **3.** Tot astfel, Domnul spune, că cel mai mic din împărăția cerurilor, adică ucenicul Lui, este mai mare decît Ioan, cel mai mare dintre cei născuți din femei [127]. **4.** Și iarăși : *«Cel ce primește pe un drept sau pe un prooroc în nume de drept sau prooroc, va primi plata acelora ; iar cel care va da unui ucenic în nume de ucenic, un pahar cu apă rece, nu-și va pierde plata sa»* [128]. Așadar chiar această singură faptă nu-și pierde plata sa.

5. *«Faceți-vă prieteni cu bogăția nedreaptă, ca, atunci cînd va lipsi, să vă primească în corturile cele veșnice»* [129]. **6.** Domnul arată prin aceste cuvinte că orice avuție, pe care o ține cineva pentru el însuși și nu o pune în comun celor nevoiași, este în chip firesc nedreaptă; dar este cu putință ca el, din această bogăție nedreaptă, să săvîrșească și vreo faptă dreaptă și mîntuitoare, să aline adică lipsurile și durerile unuia din cei care au cort veșnic la Tatăl.

---

[117] *Mt.*, 25, 34—40.
[118] *Mt.*, 25, 41—46.
[119] *Mt.*, 10, 40 ; *Lc.* 10, 16.
[120] *Mc.*, 10, 24.
[121] *In.*, 21, 5.
[122] *Mt.*, 11, 25.
[123] *Lc.*, 12, 4 ; *In.*, 15, 14—15.
[124] *Mt.*, 10, 42.
[125] *Mt.*, 18, 10.
[126] *Lc.*, 12, 32.
[127] *Mt.*, 11, 11 ; *Lc.*, 7, 28.
[128] *Mt.*, 10, 41—42.
[129] *Lc.*, 16, 9.

7. Observă mai întîi că Domnul nu ți-a poruncit să te lași rugat de cei care sînt în nevoi, nici să aștepți ca ei să te deranjeze, ci îți poruncește ca tu să cauți pe cei care au nevoie să fie ajutați și sînt vrednici ucenici ai Mîntuitorului. **8.** Bun este și cuvîntul apostolului: «*Pe dătătorul de bună voie îl iubește Dumnezeu*» [130], pe cel care se bucură cînd dă și nu se zgîrcește cînd seamănă, ca să nu secere tot așa [131], pe cel care face comune averile sale fără să cîrtească [132], fără să facă deosebire și fără să se mîhnească; aceasta este o facere de bine cu adevărat curată. **9.** Dar mai bun decît cuvîntul apostolului este cuvîntul Domnului, spus în alt loc: «*Oricui cere de la tine dă-i!*» [133].O dragoste ca aceasta de a dărui este proprie numai lui Dumnezeu. Dar mai presus de tot ce este dumnezeiesc este sfatul dat de Domnul [134] de a nu aștepta măcar să ți se ceară, ci de a căuta pe cel care este vrednic să primească binefacerea, ca apoi să ți se rînduiască o plată atît de mare: cortul cel veșnic.

32. 1. Ce frumoasă negustorie! Ce dumnezeiesc tîrg! Cumperi nemurirea cu bani! Dai cele pieritoare din lumea aceasta și primești în schimbul lor locuință veșnică în ceruri.

2. Du-te, bogatule, dacă ești înțelept, la acest iarmaroc! Iar dacă e nevoie cutreieră tot pămîntul, nu te teme de primejdii și de oboseli, cînd e vorba, ca aici pe pămînt, să cumperi împărăția cerească! **3.** Pentru ce te bucură atîta pietrele strălucitoare, smaraldele și casa, care sînt sau hrană focului sau jucării ale timpului sau o nimica în fața cutremurului sau silniciei tiranului?. **4.** Dorește să locuiești în ceruri, dorește să împărățești cu Dumnezeu! Împărăția aceasta ți-o va da un om care vine la tine sub chipul lui Dumnezeu [135]. Acela a luat aici puțin, dar dincolo te va face împreună-locuitor pentru toate veacurile. **5.** Roagă-l să ia! Grăbește-te, nevoiește-te, teme-te ca nu cumva să te refuze! Că Domnul nu i-a poruncit lui să ia, ci ție să dai. **6.** Domnul n-a spus: «dă» sau «oferă» sau «fă bine» sau «ajută», ci: «*Fă-ți prieteni*» [136]; iar prieten nu ți-l faci pe cel căruia îi dai o singură dată, ci pe cel căruia îi dai toate înlesnirile şi pe care îl ai îndelungată vreme lîngă tine. Da, nici credinţa, nici dragostea, nici răbdarea nu ţine o singură zi, ci «*cel care rabdă pînă la sfîrşit, acela se va mîntui*» [137].

---

[130] 2 *Cor.*, 9, 7.
[131] 2 *Cor.*, 9, 6.
[132] *Fil.*, 2, 14.
[133] *Lc.*, 6, 30.
[134] În cuvintele: «*Faceți-vă prieteni din bogăția nedreaptă*».
[135] *Mt.*, 25, 40.
[136] *Lc.*, 16, 9.

— **33. 1.** Dar cum poate un om să dea acestea ?

— Nu le dă el, ci Domnul le dă pentru preţuirea pe care o are pentru acel om, pentru dragostea ce i-o poartă, pentru prietenia cu el. Că spune Domnul : «*Voi da nu numai prietenilor Mei, ci prietenilor prietenilor Mei*» [138].

— **2.** Şi cine este acest prieten al lui Dumnezeu ?

— Nu hotărî singur, cine merită şi cine nu merită ! Se poate să greşeşti cînd judeci valoarea cuiva ! Pentru că te îndoieşti din pricina neştiinţei, e mai bine să faci bine şi celor care nu merită pentru cei care merită, decît ferindu-te să dai celor mai puţin buni, să nu ajuţi nici pe cei ce merită. **3.** Că din grija ta şi din dorinţa de a cerceta pe cei care merită şi pe cei care nu merită să primească ajutorul tău, este cu putinţă să treci cu vederea chiar pe unii care sînt iubiţi de Dumnezeu ; iar pentru această faptă pedeapsa este osînda în focul cel veşnic ; dar dacă eşti hotărît să dai fără alegere tuturor celor care au nevoie, atunci neapărat se va găsi şi unul din cei care pot fi mîntuiţi de Dumnezeu. **4.** Aşadar, «*nu judeca, ca să nu fii judecat* [139] *; cu ce măsură vei măsura, cu aceea ţi se va măsura* [140] *; măsură bună, îndesată, clătinată şi cu vîrf* [141] *ţi se va da ţie*». **5.** Deschide, dar, inima ta tuturor celor care au fost înscrişi ca ucenici ai lui Dumnezeu [142]. Nu te uita cu dispreţ la trupul lor şi nici să nu fii fără purtare de grijă faţă de vîrsta lor ; nici dacă-i sărac sau prost îmbrăcat, urît la faţă sau slăbit de boală ; aceasta să nu te facă să te scîrbeşti de sufletul lui şi să-i întorci spatele ! **6.** Trupul este o formă cu care sîntem îmbrăcaţi, un pretext al drumului nostru în lume, ca să putem intra în această şcoală obştească ; dar înlăuntrul trupului locuieşte ascuns Tatăl şi Fiul Lui, Care a murit pentru noi şi a înviat cu noi [143].

34. 1. Această formă văzută înşeală moartea şi pe diavol ; că bogăţia şi frumuseţea dinlăuntrul trupului sînt nevăzute de ei. Moartea şi

---

137. *Mt.*, 10, 22.
138. Cuvinte necunoscute ale Domnului.
139. *Mt.*, 7, 1.
140. *Mt.*, 7, 2.
141. *Lc.*, 6, 38.
142. Adică : tuturor creştinilor.
143. Adică : cu trupul nostru omenesc.

diavolul se înfurie împotriva trupului, pe care-l dispreţuiesc, socotindu-l neputincios, pentru că sînt orbi faţă de avuţiile dinlăuntrul trupului, pentru că nu ştiu ce mare comoară purtăm în vas de lut[144], zidit de jur împrejur cu puterea lui Dumnezeu Tatăl, cu sîngele lui Dumnezeu Fiul şi cu roua Duhului Sfînt. **2.** Să nu te laşi înşelat tu, care ai gustat adevărul, care ai fost învrednicit de răscumpărarea cea mare, ci împotriva tuturor oamenilor alcătuieşte-ţi o armată fără arme, nerăzboinică, nemînjită de sînge, necuprinsă de furie, fără de pată, alcătuită din bătrîni cinstitori de Dumnezeu, din orfani iubitori de Dumnezeu, din văduve înarmate cu blîndeţea, din bărbaţi împodobiţi cu dragostea. **3.** Dobîndeşte cu bogăţia ta pe nişte oameni ca aceştia, străjeri ai trupului şi sufletului tău, cărora Dumnezeu le este general; datorită lor corabia ţi se uşurează chiar cînd e pe cale să se scufunde, pentru că e cîrmuită numai de rugăciunile sfinţilor; boala cumplită ţi se potoleşte, pentru că e alungată de mîinile care au stat întinse înaintea ta; pe tîlharii care vor să te atace îi dezarmează, pentru că armele le sînt furate de rugăciuni cuvioase, iar silnicia demonilor este sfărîmată, pentru că e biruită de porunci puternice.

35. 1. Toţi aceşti ostaşi lucrează; toţi sînt străjeri siguri; nici unul nu-i leneş, nici unul nu-i nefolositor. Unul poate să te scape de mînia lui Dumnezeu, altul poate să te mîngîie cînd eşti supărat, altul poate să lăcrimeze şi să ofteze cuprins de milă pentru tine înaintea Domnului universului, altul poate să te înveţe cele de folos pentru mîntuirea ta, altul poate să te sfătuiască cu îndrăznire, altul poate să te povăţuiască cu dragoste; toţi te pot iubi cu adevărat, fără viclenie, fără teamă, fără făţărnicie, fără linguşeli, sincer. **2.** Ce dulci sînt îngrijirile celor care ne iubesc pe noi! Ce fericite sînt slujirile celor care au îndrăznire! Ce sinceră e credinţa celor care se tem numai de Dumnezeu! Ce adevărate sînt cuvintele celor care nu pot minţi! Ce frumoase sînt faptele celor care au ajuns la încredinţarea de a sluji lui Dumnezeu, de a asculta de Dumnezeu, de a plăcea lui Dumnezeu! Nu par a se apropia de trupul tău, ci fiecare de propriul lui suflet, că nu vorbesc unui frate, ci Împăratului veacurilor[145], Care locuieşte în tine.

36. 1. Toţi credincioşii sînt buni, cu cuviinţă dumnezeiască şi vrednici de numele[146] pe care-l poartă ca pe o diademă. Nu numai atît; dar sînt unii mai aleşi decît cei aleşi; şi aceasta, cu atît mai mult, cu cît ei se arată mai puţin a fi ceea ce sînt; aceştia într-un oarecare chip şi-au scos corăbiile vieţii lor din valurile lumii şi s-au aşezat la loc sigur; nu voiesc să pară sfinţi, iar dacă cineva i-ar numi, se ruşinează; ascund în adîncul cugetului lor tainele cele negrăite şi nu vor să fie văzută în lume nobleţea sufletului lor. Pe aceştia Cuvîntul îi numeşte *«lumina lumii»* [147] şi *«sarea pămîntului»* [148]. **2.** Aceştia sînt sămînţa; sînt chipul şi asemănarea lui Dumnezeu [149]. Unul ca acesta este copil adevărat al Lui [150] şi moştenitor [151], trimis pe pămînt, ca într-o ţară străină, de marea rînduială şi analogie a Tatălui. **3.** Pentru el s-au creat cele văzute şi cele nevăzute ale lumii, unele ca să-i slujească, altele ca să-l deprindă cu asceza, altele ca să-l înveţe. Toate se menţin atîta vreme cît sămînţa rămîne aici pe pămînt; cînd sămînţa va fi adunată, atunci toate foarte repede se vor desface [152].

---

[144] 2 *Cor.*, 4, 7.
[145] *1 Tim.*, 1, 17.
[146] Numele lui Hristos.

37. 1. Ce mai trebuie însă spus? Priveşte la tainele dragostei şi atunci vei vedea sînul Tatălui, despre care a vorbit numai Dumnezeu Cel Unul-Născut [153]. Dumnezeu Însuşi este dragoste [154] şi datorită dragostei Lui am ajuns să-L privim.

2. Ceea ce este negrăit în Dumnezeu este Tată, iar ceea ce este milă în Dumnezeu a ajuns inimă de mamă; iar din pricina dragostei Sale, Tatăl a ajuns să aibă simţămintele femeii, şi marea dovadă este Cel născut din El. Iar fructul născut din dragoste este dragoste. **3.** Pentru aceea s-a pogorît şi El, pentru aceea a luat trup omenesc, pentru aceea a suferit de bunăvoie toate cele omeneşti, pentru ca măsurînd cu slăbiciunea noastră pe cei ce i-a iubit, să ne măsoare în schimb pe noi cu puterea Lui. **4.** Cînd avea să se jertfească şi să se dea pe Sine răscumpărare, ne-a lăsat testament nou: *«Dragostea mea dau vouă»* [155]. Ce este această dragoste şi cît e de mare? Şi-a pus pentru fiecare din noi sufletul Lui, egal în valoare cu întreg universul. Şi ne cere în schimb să avem şi noi această dragoste unii faţă de alţii.

---

[147] *Mt.*, 5, 14.
[148] *Mt.*, 5, 13.
[149] *Fac.*, 1, 26.
[150] *1 Tim.*, 1, 2; *Tit.*, 1, 4.
[151] *Rom.*, 8, 17.
[152] *2 Pt.*, 3, 10.
[153] *In.*, 1, 18.
[154] *1 In.*, 4, 8, 16.
[155] *In.*, 13, 34; 14, 27.

5. Dacă sîntem datori fraților noștri cu sufletele noastre [156] — și am făcut un asemenea legămînt și față de Mîntuitorul — vom mai închide, îngrămădind lîngă noi, lucrurile lumii acesteia, pe cele sărace, pe cele străine, pe cele care se duc? Vom mai pune stăvilar celor peste care după puțină vreme va veni focul? **6.** Dumnezeiescul și insuflatul de Dumnezeu Ioan spune : «*Cel care nu iubește pe fratele său este omorîtor de oameni*» [157]. Unul ca acela este sămînță a lui Cain, odraslă a diavolului ; nu este milos ca Dumnezeu, nu are nădejdea unei vieți mai bune, este fără sămînță, fără rod ; nu este mlădița viței de vie celei mai presus de ceruri, care e totdeauna verde ; de aceea se taie și așteaptă focul cel cumplit [158].

38. 1. Tu, însă, cunoaște «*calea cea mai înaltă*» [159] care duce la mîntuire, pe care o arată Pavel. «*Dragostea nu caută ale sale*» [160], ci se revarsă spre frate ; pentru acesta Pavel este îngrijorat, pentru acesta se tulbură cu înțelepciune. **2.** «*Dragostea*, spune el, *acoperă mulțime de păcate* [161]. *Dragostea desăvîrșită alungă frica* [162], *nu se semețește, nu se trufește* [163], *nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr ; pe toate le îndură, pe toate le crede, pe toate le nădăjduiește, pe toate le rabdă. Dragostea niciodată nu cade ; profețiile se vor desființa, limbile vor înceta, vindecările pe pămînt se vor sfîrși* [164]. *Și rămîn acestea trei : credința, nădejdea și dragostea ; dar mai mare între acestea este dragostea*» [165]. **3.** Și pe bună dreptate ; credința va pieri, cînd vom vedea pe Dumnezeu și vom fi încredințați cu proprii noștri ochi ; nădejdea va dispare în fața darurilor pe care le-am nădăjduit ; iar dragostea va ajunge la plinătatea ei și va înmulți și darurile cele desăvîrșite. **4.** Dacă cineva sădește în sufletul său dragostea, chiar dacă a fost născut în păcate, chiar dacă a săvîrșit multe fapte din cele oprite, poate să îndrepte ceea ce a greșit, dacă își mărește dragostea și face pocăință curată.

5. Dar să nu te descurajeze și să nu te ducă la deznădejde un gînd ca acesta, că știi care este bogatul care nu poate avea loc în ceruri ;

---

156. *In.*, 15, 13.
157. *1 In.*, 3, 15.
158. *In.*, 15, 5—6.
159. *1 Cor.*, 12, 31.
160. *1 Cor.*, 13, 5.
161. *1 Pt.*, 4, 8 ; *Prov.*, 10, 13.
162. *1 In.*, 4, 18.
163. *1 Cor.*, 13, 4.
164. *1 Cor.*, 13, 6—8.
165. *1 Cor.*, 13, 13.

39.1. știi de asemeni în ce chip trebuie să întrebuințeze bogatul averile sale ca să scape de bîrfelile și greutățile bogăției, care-i închid drumul la viața veșnică, și ca să se poată bucura de bunătățile cele veșnice. Dar dacă se întîmplă ca un bogat, fie din neștiință, fie din slăbiciune, fie din împrejurări în afară de voia lui, după pecete [166], după ce a fost răscumpărat, să cadă în niște păcate și greșeli, încît să fie doborît complet de ele, să nu-și piardă nădejdea, socotind că a fost osîndit pentru totdeauna de Dumnezeu. **2.** Că ușile sînt deschise celui care se întoarce în adevăr din toată inima la Dumnezeu; iar Tatăl cel iubitor primește pe fiul care se căiește cu adevărat [167]; iar căința adevărată este a nu te mai face vinovat de aceleași păcate, ci de a smulge din rădăcină din suflet pînă la unul păcatele pentru care erai osîndit la moarte. Odată aceste păcate nimicite, Dumnezeu se va împrieteni iarăși cu tine. **3.** Că spune Domnul : *«Mare și nedepășită bucurie și sărbătoare este în ceruri la Tatăl și la îngeri pentru un păcătos care se întoarce și se pocăiește»* [168]. **4.** De aceea a și strigat : *«Milă voiesc, iar nu jertfă* [169]. *Nu vreau moartea păcătosului, ci pocăința lui* [170]. *De vor fi păcatele voastre ca lîna roșie, ca zăpada le voi albi ; iar dacă vor fi mai negre decît întunericul, le voi spăla și le voi face ca lîna albă»* [171]. **5.** Că numai Dumnezeu poate să dea iertare de păcate [172] și să nu socotească greșelile [173]; de aceea și nouă ne poruncește Domnul să iertăm în fiecare zi pe frații noștri, care se pocăiesc [174]. **6.** Iar dacă noi, răi fiind, știm să dăm daruri bune, cu cît mai mult Tatăl îndurărilor [175], Tatăl cel bun, Tatăl a toată mîngîierea, Tatăl cel mult milostiv [176] și cel îndurător, Care este și îndelung răbdător [177]. Tatăl așteaptă pe cei care se întorc la El; iar a te întoarce cu adevărat la El, înseamnă a pune capăt păcatelor și a nu te mai uita înapoi [178].

40. 1. Dumnezeu dă iertare pentru păcatele făcute în trecut; pentru cele viitoare, fiecare pentru el însuși. Aceasta înseamnă a te căi de păcatele trecute, a le osîndi şi a cere de la Tatăl iertarea lor, singurul din toţi care poate face nesăvîrşite cele săvîrşite, spălînd păcatele de mai înainte cu mila Lui şi cu roua Duhului. 2. *«În cele în care vă voi găsi,* spune Domnul, *pentru acelea vă voi şi judeca»* [179]. Şi de fiecare dată strigă sfîrşitul tuturor lucrurilor. 3. Deci cel care a făcut foarte mari fapte bune în viaţa lui, dar dacă la sfîrşitul vieţii a alunecat spre păcat, zadarnice sînt toate ostenelile lui de mai înainte [180], pentru că la sfîrşitul vieţii sale era ieşit din luptă; şi dimpotrivă, cel care a dus mai înainte o viaţă stricată şi ticăloasă, dar dacă în urmă se pocăieşte, prin timpul de după pocăinţă, şterge păcatele vieţuirii sale rele de mulţi ani [181]. 4. Este nevoie de multă purtare de grijă, aşa precum trupurile bolnave de o boală îndelungată au nevoie de o dietă specială şi de mai multă îngrijire. 5. Vrea hoţul să capete iertare? Să nu mai fure! Cel ce săvîrşeşte adulter să nu se mai ardă! Desfrînatul să se cuminţească! Jefuitorul să dea înapoi ce a luat şi să dea mai mult decît a luat [182]. Martorul mincinos să caute să spună adevărul. Cel care jură fals să nu mai jure. Să tai totodată şi celelalte patimi: mînia, pofta, supărarea, teama, ca să fii găsit la ieşirea din lumea aceasta împăcat cu duşmanul tău [183]. 6. Este poate cu neputinţă să tai dintr-o dată patimile pe care le ai în tine, dar poţi reuşi cu puterea lui Dumnezeu, cu rugăciunea ta omenească, cu ajutorul fraţilor, cu căinţă sinceră şi cu necontenită stăruinţă.

---

[166] Adică : după botez.
[167] *Lc.*, 15, 22—24.
[168] *Lc.*, 15, 7, 10.
[169] *Mt.*, 9, 13; 12, 7.
[170] *Iez.*, 18, 23.
[171] *Is.*, 1, 18.
[172] *Mc.*, 2, 7; *Lc.*, 5, 21.
[173] 2 *Cor.*, 5, 19.
[174] *Lc.*, 17, 3—4.
[175] *Mt.*, 7, 11; *Lc.*, 11, 13; 2 *Cor.*, 1, 3.
[176] *Iac.*, 5, 11.
[177] *Ies.*, 34, 6; *Ps.*, 85, 14.
[178] *Lc.*, 9, 62.

41. 1. De aceea trebuie negreşit ca tu, om de seamă, puternic şi bogat, să ai lîngă tine un om al lui Dumnezeu ca dascăl şi cîrmaci al vieţii tale. Sfieşte-te măcar de unul, teme-te măcar de unul, deprinde-te să auzi pe unul care-ţi vorbeşte cu îndrăznire, care este aspru cu tine, dar este în acelaşi timp şi doctor. 2. Nici ochilor nu li-i de folos să rămînă totdeauna nepedepsiţi, ci cîteodată şi ei lăcrimează şi sufăr, pentru ca să fie mai sănătoşi. 3. Tot aşa şi pentru suflet: nimic nu-i mai primejdios ca o necontenită desfătare. Din pricina moleşirii, sufletul orbeşte, dacă rămîne nemişcat în faţa unui cuvînt spus cu îndrăznire. 4. De omul, pe care ţi l-ai luat pe lîngă tine, teme-te cînd se mînie, umple-ţi sufletul de durere cînd îl vezi că suspină, respectă-l cînd îl vezi că i se potoleşte mînia, ia-i-o înainte cînd îl vezi că refuză să te pedepsească. 5. Omul acesta să stea multe nopți de veghe pentru tine, rugîndu-se lui Dumnezeu pentru tine și înduplecînd pe Tatăl cu rugăciunile lui obișnuite ; că Tatăl nu întoarce spatele copiilor Lui care au nevoie de milă. 6. Omul acesta se va ruga pentru tine, dacă e prețuit de tine cum trebuie și dacă nu este supărat de tine, ci pentru tine. Aceasta este pocăință nefățarnică. 7. «*Dumnezeu nu se lasă batjocorit*»[184], nici nu ia seama la cuvintele deșarte. Singur El cercetează măduvele și rărunchii inimii[185], aude pe cei care sînt în foc[186], ascultă pe cei care se roagă în pîntecele chitului[187], este aproape de toți cei care cred în El, dar departe de necredincioși, dacă nu se pocăiesc.

---

[179] Text necunoscut Scripturii.
[180] *Înţ. Sol.*, 3, 11.
[181] *Iez.*, 18, 21—24.
[182] *Lc.*, 19, 8.
[183] *Mt.*, 5, 25; *Lc.*, 12, 58.

42. 1. Iar ca să te încredințezi că, dacă te pocăiești cu adevărat așa, ai nădejde temeinică de mîntuire, ascultă o povestire[188], care nu-i povestire, ci cuvînt predat cu adevărat despre apostolul Ioan și păstrat în amintire.

2. Cînd a murit tiranul[189], apostolul Ioan a venit din insula Patmos la Efes. Cînd era rugat, se ducea și în ținuturile învecinate ale neamurilor ; în unele punea episcopi, în altele întemeia biserici, în altele hirotonea cleric pe unul din cei arătați lui de Duhul. 3. S-a dus și în unul din orașele nu departe de Efes, unii îi dau și numele[190]. Acolo a mîngîiat pe frați ; și văzînd un tînăr cu trupul bine legat, cu înfățișare plăcută și cu suflet înflăcărat, s-a îndreptat către episcopul locului și i-a zis : «Îți încredințez purtării tale de grijă cu toată rîvna pe acest tînăr și iau ca martori Biserica și pe Hristos». Episcopul a primit și i-a făgăduit totul. Apostolul i-a spus din nou aceleași cuvinte și a luat aceiași martori ; 4. apoi a plecat la Efes. Presbiterul[191] a luat acasă

---

[184] *Gal.*, 6, 7.

[185] *Evr.*, 4, 12 ; *Ier.*, 17, 10 ; *Ps.*, 7, 10 ; *Apoc.*, 2, 23.

[186] *Dan.*, 3, 8—28.

[187] *Iona*, 2, 2—11.

[188] Povestirea despre Sf. Apostol Ioan (42, 1—15) a fost tradusă în românește și de *Pr. N. M. Popescu,* Tînărul din Nysa, B.O.R., 39 (1915—1916), p. 536—537. — Părintele Profesor Nicolae M. Popescu a pus la sfîrșitul traducerii următoarea însemnare : «Pe fondul acestei duioase scene de adevărată viață apostolică, scriitorul german *Wilhelm Bauberger* a brodat un roman plin de adîncă religiozitate și de pioasă venerație pentru ucenicul iubit al Domnului. *P. S. Arhiereu Antim Petrescu,* dorind ca și această plăcută carte să contribuie la edificarea sufletească a tineretului nostru, a tradus-o în românește sub titlul *Tînărul din Nysa* și a pus astfel în mîna publicului cititor o nouă scriere cu adevărat folositoare».

[189] Împăratul roman Domițian, ucis într-un complot în anul 96.

[190] Unele izvoare spun că acest oraș e Smirna (St., II, p. 275, n. 4).

[191] Acum Clement folosește termenul de «presbiter» pentru episcopul locului.

la el pe tînărul ce i-a fost încredinţat; l-a ţinut lîngă el, l-a hrănit, l-a îngrijit, iar pe urmă l-a luminat[192]. După aceea n-a mai avut grijă de el şi nici nu l-a mai păzit, socotind pecetea Domnului[193] desăvîrşită pază. **5.** Tînărul, fiind lăsat de capul lui înainte de vreme, s-a alipit, spre pierderea lui, de nişte tineri leneşi, stricaţi şi obişnuiţi cu rele, de aceeaşi vîrstă cu el. Aceia l-au atras la ei mai întîi cu mese bogate; apoi l-au luat cu ei să se ducă noaptea să fure haine; apoi i-au cerut să facă fapte şi mai rele. **6.** Încetul cu încetul s-a obişnuit cu acestea şi, din pricina firii lui aprinse, s-a abătut din calea cea dreaptă, ca un cal îndărătnic şi puternic, care-şi muşcă zăbalele şi se îndreaptă mai mult spre prăpastie. **7.** Deznădăjduindu-se desăvîrşit de mîntuirea cea întru Dumnezeu şi socotindu-se pierdut pentru totdeauna nu se mai gîndea să se ocupe de nimicuri, ci să facă ceva mare şi dorea să ducă aceeaşi viaţă ca şi ceilalţi tineri. I-a luat, deci, pe aceştia şi a făcut cu ei o bandă de tîlhari. Şi pentru că era foarte silnic, foarte crud şi foarte aspru a ajuns îndată căpitanul tîlharilor. **8.** A trecut timp; o nevoie din oraşul acela a silit pe creştini să-l cheme din nou pe Ioan la ei. Apostolul, după ce a rînduit lucrurile pentru care a venit, a zis: «Haide, o episcope, dă-ne înapoi ceea ce ţi-am încredinţat eu şi Hristos». **9.** Episcopul mai întîi s-a spăimîntat, gîndindu-se că a fost calomniat pentru nişte bani pe care nu i-a luat; nici nu putea crede că e vorba de un lucru pe care nu-l avea, dar nici nu putea să nu aibă încredere în cuvintele lui Ioan. Cînd Ioan i-a spus :«Îţi cer tînărul şi sufletul fratelui!», atunci presbiterul a oftat din adîncul inimii şi lăcrimînd i-a spus: «Acela a murit». «Cum şi de ce a murit?», l-a întrebat Ioan. «Pentru Dumnezeu e mort, i-a răspuns presbiterul. A plecat, este un rău, un om pierdut şi, ce-i mai mult, este că a ajuns tîlhar; acum împreună cu banda lui de tîlhari a pus stăpînire pe muntele din faţa bisericii». **10.** Apostolul şi-a sfîşiat hainele, cu mare plîngere, s-a lovit peste cap şi a zis: «Bun paznic am lăsat pentru sufletul fratelui! Dă-mi îndată un cal şi să vină cineva cu mine, ca să-mi arate drumul!». Şi a alergat, aşa cum era, chiar de la biserică. **11.** Cînd a ajuns în munte, a fost prins de straja tîlharilor. Apostolul nici n-a fugit, nici nu s-a rugat să-i dea drumul, ci a strigat: «Pentru asta am venit aici! Duceţi-mă la căpitanul vostru!» **12.** Căpitanul, înarmat cum era, deocamdată îl aştepta ; dar îndată ce s-a apropiat, l-a recunoscut pe Ioan şi ruşinat a luat-o la fugă. Apostolul, însă, uitîndu-şi vîrsta, s-a luat după el, pe cît îl ţineau puterile, strigînd : **13.** «Pentru ce, fiule, fugi de mine, tatăl tău, care-s neînarmat şi bătrîn ! Ai milă de mine, fiule, nu te teme ! Mai ai încă nădejde de viaţă veşnică ! Eu voi da lui Hristos cuvînt pentru tine [194] ; iar dacă trebuie, eu, de bunăvoie, voi suferi moarte pentru tine, aşa cum Domnul a suferit pentru noi. Pentru tine îmi voi da în schimb sufletul meu. Stai ! Crede-mă !Hristos m-a trimis !» **14.** Acela, la auzul acestor cuvinte, mai întîi s-a oprit, căutînd în jos ; apoi a aruncat armele şi în sfîrşit, tremurînd, a plîns cu amar [195] ; a îmbrăţişat pe bătrîn, care se apropiase de el ; cu plînsetele sale şi-a cerut iertare pe cît a putut, iar cu lacrimile sale s-a botezat a doua oară, ascunzîndu-şi numai mîna dreaptă. **15.** Apostolul i-a garantat şi a întărit cu jurămînt că i-a găsit iertare de la Mîntuitorul ; s-a rugat de el, a îngenuncheat în faţa lui, i-a sărutat mîna dreaptă, ca să-i arate că fusese curăţită prin pocăinţă şi l-a adus iarăşi în biserică. Acolo s-a rugat pentru el cu bogate rugăciuni, nevoindu-se totodată cu îndelungate posturi şi încîntîndu-i sufletul cu felurite şiruri de cuvinte. Şi, după cum se spune, apostolul n-a plecat pînă ce nu l-a pus în conducerea bisericii. Fostul căpitan de tîlhari a dat mare pildă de adevărată pocăinţă, mare dovadă de naştere din nou, trofeu văzut al învierii.

---

[192] Adică: l-a botezat.
[193] Adică: botezul.

16 [196]. Îngerii îi vor primi pe cei ce se pocăiesc cu feţe luminoase cîntîndu-le şi deschizîndu-le cerurile. Dar înainte de toţi îi va întîmpina Însuşi Mîntuitorul ca să-i primească ; le va da lumina cea neumbrită şi nesfîrşită, îi va duce în sînurile Tatălui, la viaţa veşnică, în împărăţia cerurilor.

17. Să crezi acestea, pentru că ţi le spun ucenicii lui Dumnezeu, şi le spune Dumnezeu, Care chezăşuieşte pentru ele, ţi le spun profeţiile, evangheliile, cuvintele apostolice. Dacă trăieşti cu acestea, dacă îţi supui lor urechile tale, dacă faci faptele poruncite de ele, vei vedea chiar la ieşirea ta din această viaţă, scopul lor şi dovedirea învăţăturilor în care ai crezut.

---

[194] *Evr.*, 13, 17.

[195] *Mt.*, 26, 75 ; *Lc.*, 22, 62.

[196] La începutul paragrafului 10, textul grec are o lacună pe care Stählin, editorul textului, o completează cu aceste cuvinte : *«Îngerii îi vor primi pe cei ce se pocăiesc cu feţe».*

18. Dacă ai lîngă tine, aici pe pămînt, pe îngerul pocăinţei, nu te vei căi atunci cînd vei părăsi trupul, nici nu te vei ruşina, pentru că vei vedea că se apropie de tine Mîntuitorul cu slava Lui şi cu oştirea Lui; nu te vei teme de foc. Dar dacă alergi să te lăfăieşti în plăceri, păcătuind mereu, dacă preferi desfătarea de aici în locul vieţii veşnice, dacă întorci spatele Mîntuitorului, care-ţi dă iertare, atunci nu da vina nici pe Dumnezeu, nici pe bogăţie, nici pe starea ta de frunte, pentru că tu, de bunăvoia ta, ţi-ai pierdut sufletul. **19.** Dacă, însă, stai cu ochii ţintă la mîntuire, dacă o doreşti, dacă o ceri cu îndrăznire [197] şi cu silnicie [198], Tatăl cel bun, Care este în ceruri, îţi va da curăţie adevărată şi viaţă veşnică, **20.** Căruia, prin Fiul Iisus Hristos, Domnul viilor şi al morţilor [199] şi prin Sfîntul Duh, fie slavă, cinste, putere, măreţie veşnică şi acum şi în generaţiile generaţiilor şi în vecii vecilor. Amin.

---

[197] *Lc.*, 11, 8.
[198] *Mt.*, 11, 12.
[199] *Rom.*, 14, 9.

CUVÎNT DE ÎNDEMN CĂTRE ELENI

(PROTREPTICUL)

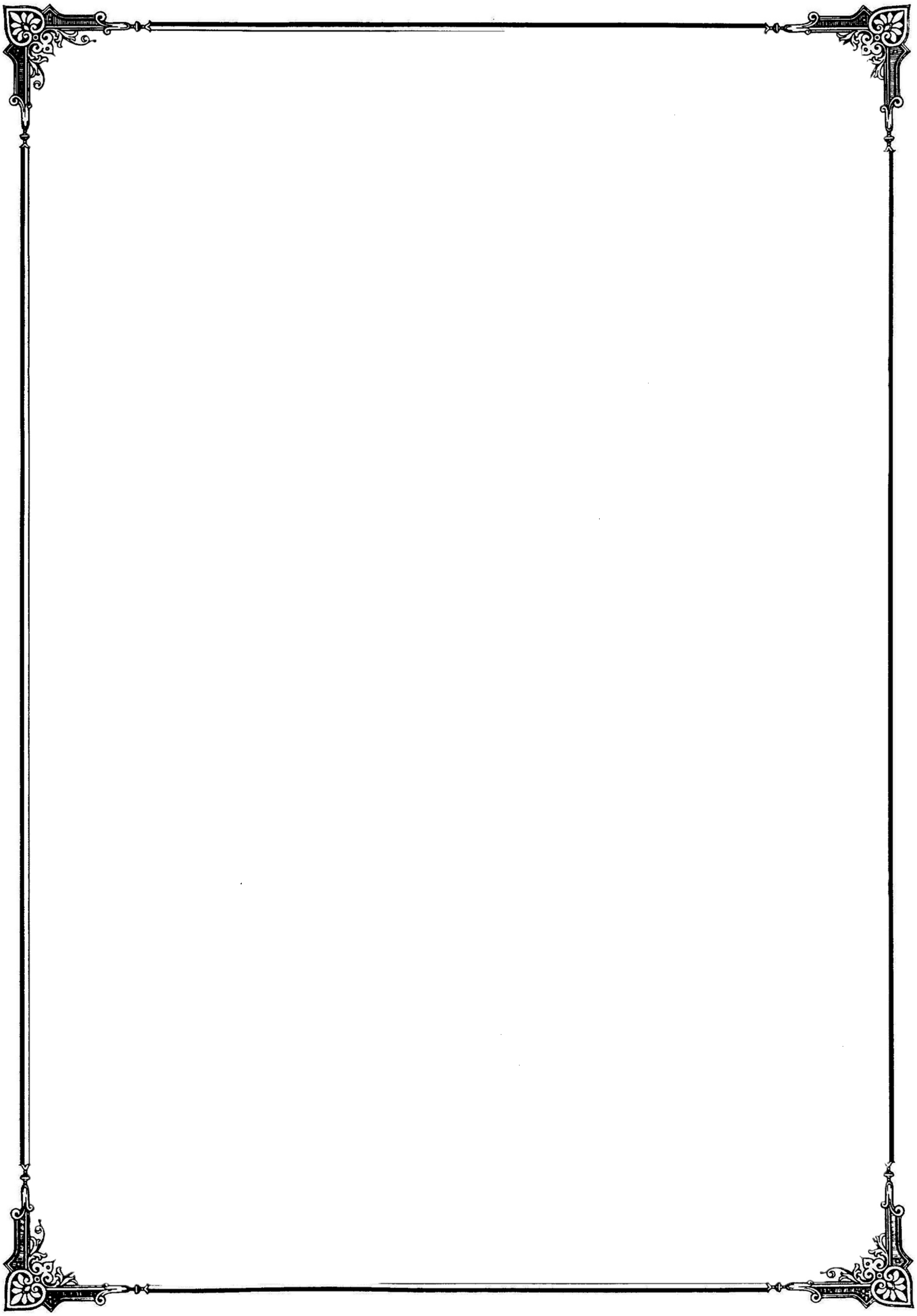

CAPITOLUL I

1. 1. Amfion Tebeul[1] și Arion Metimneul[2] erau amîndoi cîntăreți, dar amîndoi personaje legendare ; — încă și acum aceștia sînt cîntați de corul grecesc — unul dintre ei, cu cîntecul lui, a ademenit peștele[3], iar celălalt, în timp ce cînta se zideau zidurile Tebei[4]. Alt cîntăreț, un trac[5], — și acesta un alt mit grecesc —, îmblînzea numai cu cîntecul fiarele sălbatice ; mai mult, cu cîntecul lui, muta din locul lor copacii, stejarii. **2.** Aș putea să-ți vorbesc și de un alt mit, înrudit cu acesta, de un alt cîntăreț, de Eunom Locrianul[6] și de greierele de la Delfi. La Delfi se adunau grecii pentru a sărbători moartea șarpelui ; Eunom cînta cîntecul de înmormîntare al șarpelui ; dacă melodia cîntată de Eunom era un imn sau un cîntec de jale pentru șarpe n-aș putea spune. Și a fost o întrecere : Eunom cînta din chitară pe o vreme înăbușitor de călduroasă, iar greierii, sus în munți, cîntau sub frunze, încălziți de soare ; cîntau cîntecul lor ; nu cîntau șarpelui mort din Delfi, ci atotînțeleptului Dumnezeu. Și era cîntecul lor mai frumos decît cîntecul lui Eunom. Dar s-a rupt o coardă a chitarei Locrianului ; atunci un greiere, din zbor, s-a așezat pe gîtul chitarei și a cîntat, stînd pe chitară, ca și cum ar fi stat pe-o cracă. Cîntărețul, armonizîndu-se cu cîntecul greierului, a împlinit lipsa coardei, care se rupsese. **3.** Greierul n-a cîntat, însă, îndemnat de cîntarea lui Eunom — așa cum o vrea mitul, care a ridicat la Delfi o statuie de aramă lui Eunom cu chitara lui și greierului, care se luase la întrecere cu Locrianul[7] —, ci a zburat de bună voie pe chitara lui Eunom şi tot de bunăvoie a şi cîntat. Grecilor, însă, li s-a părut că greierele a cîntat împreună cu Eunom.

---

[1] *Amfion Tebeul*, personaj mitic, cîntăreț, fiul Antiopei și al lui Zeus. A zidit Teba. La cîntecul lirei sale pietrele veneau singure și se așezau la locul lor.

[2] Arion, poet liric grec, născut în Metimna (oraș în insula Lesbos). A trăit în secolul VII î.d.H. După o povestire celebră, transmisă de Herodot, pirații l-au aruncat în mare pe Arion, pe cînd se întorcea dintr-o călătorie în Italia. A fost salvat de un delfin, care a fost atras de dulceața cîntecului său ; delfinul l-a scos la țărm, ducîndu-l pe spate.

[3] *Herodot*, I, 23—24.

[4] *Homer*, Odiseea, XI, 262—263.

[5] Orfeu, poet și cîntăreț trac, fiul lui Apolon și al nimfei Caliopa. Fascina cu cîntecele sale animalele, plantele, stîncile. I se atribuie numeroase aventuri, printre care coborîrea în iad, pentru a readuce pe soția lui, Euridica. A fost ucis de femeile trace sau, după o altă versiune, de trăznetul lui Zeus.

[6] Eunomos Locrianul, cîntăreț din chitară, originar din orașul Epizefirii Locri.

2. 1. Cum puteţi crede în nişte basme goale, închipuindu-vă că muzica îmblînzeşte animalele, cînd voi, după cum se vede, priviţi cu ochi de necredinţă chipul luminos al credinţei celei adevărate, care vi se pare a fi falsă? Aţi îndumnezeit şi aţi pus în cîntece muntele Citeron[8], muntele Helicon[9], munţii odrişilor[10], sanctuarele de iniţiere ale tracilor, misterele înşelăciunii. **2.** Cu toate că aceste mistere sînt mituri, totuşi eu socot că nenorocirile cîntate de ele nu meritau să fie făcute subiect de tragedie. Dar, nu! Voi aţi făcut din istorisirile acestor nenorociri drame, iar actorii care joacă aceste drame, vă oferă spectacole pline de plăcere. Noi, însă, să închidem în îmbătrîniţii munţi ai Heliconului şi Citeronului împreună cu satirii, cu cetele de oameni înnebuniţi şi cu cealaltă ceată de demoni, atît dramele acestea, cît şi pe poeţii, care celebrează serbările culesului viilor, beţi desăvîrşit, cu frunţile încununate cu iederă şi înnebuniţi peste măsură de celebrările misterelor bahice şi să pogorîm, cu prea luminată înţelegere, de sus din ceruri, pe muntele cel sfînt al lui Dumnezeu, credinţa cea adevărată şi ceata cea sfîntă a profeţilor. **3.** Iar credinţa cea adevărată, care trimite departe lumina sa strălucitoare, să lumineze din toate părţile pe cei care se învîrt în întuneric, să slobozească pe oameni de înşelăciune, întinzîndu-le spre mîntuire prea puternica dreaptă, adică înţelegerea. Cei care s-au trezit şi şi-au ridicat capul, să părăsească Heliconul şi Citeronul şi să locuiască în Sion, «*că din Sion va ieşi legea; şi cuvîntul Domnului din Ierusalim*»[11], Cuvîntul cel ceresc, adevăratul Luptător, încununat în priveliştea întregii lumi. **4.** Cîntă şi Eunom al meu[12], dar nu cîntecul lui Terpandru[13], nici al lui Cepion[14], nici cîntecul frigian, lidian sau dorian, ci cîntecul cel veşnic al noii armonii, cîntecul care poartă numele lui Dumnezeu, cîntecul cel nou, cîntecul leviţilor, «care risi-

---

7. O scolie a lui Areta al Cezareii Capadociei († 932 sau 935) vorbeşte de această statuie a lui Eunom; artistul ţine chitara în mîini şi pe chitară era un greiere. Sf. Grigorie din Nazianz face aluzie la această legendă în scrisoarea 175.

8. Citeron, munte în Grecia continentală, numit de cei vechi «munte sfînt», fiind centrul cultului lui Dionisos.

9. Helicon, munte în Grecia continentală. Pe vîrful muntelui era templul lui Zeus, iar pe partea de nord a muntelui se afla vîlceaua muzelor, plină de altare şi de statui.

10. Munţii odrişilor — Munţii tracilor.

11. *Is.*, 2, 3.

12. Adică: Logosul, Cuvîntul.

13. Terpandru, poet şi cîntăreţ grec, născut la Lesbos (sec. VIII î.d.H.). I se atribuie inventarea multor instrumente muzicale; a întemeiat o şcoală de muzică în Sparta şi la Lesbos.

14. Cepion, poet şi cîntăreţ grec, discipolul şi succesorul lui Terpandru.

peste supărarea şi dă uitării toate relele»[15], leacul cel dulce şi adevărat, în care cu cîntecul este amestecată şi convingerea.

3. 1. După părerea mea, tracul acela celebru, tebeul şi metimneul au fost oameni; dar nu merită numele de oameni, că au fost nişte înşelători; sub masca cîntecului lor au pîngărit viaţa omenească; cu vrăjitoria lor măiastră au îndrăcit pe oameni spre desfrîu, au celebrat ca mistere crimele, au îndumnezeit faptele de jale, au fost cei dintîi care au îndrumat pe oameni la idoli. Da, cu pietre şi cu lemne, adică cu statui şi cu picturi, au construit religia lor cea înşelătoare, înlănţuind în cea mai cumplită robie, cu cîntările şi cu cîntecele lor de jale, libertatea aceea, cu adevărat frumoasă a celor ce locuiesc sub cer.

2. Cîntăreţul meu nu-i ca aceşti cîntăreţi! El a venit să zdrobească robia cea amară a demonilor tirani. Şi ducîndu-ne la jugul cel bun[16] şi iubitor de oameni al credinţei în Dumnezeu, ne cheamă iarăşi la ceruri pe noi, cei aruncaţi jos la pămînt.

4. 1. Singur El a îmblînzit pe oameni, fiare foarte sălbatice altădată: pe pasări, adică pe oamenii uşuratici; pe tîrîtoare, adică pe oamenii vicleni; pe lei, adică pe oamenii plini de mînie; pe porci, adică pe oamenii dedaţi plăcerilor; pe lupi, adică pe oamenii care răpesc averile altora. Pietre şi lemne sînt cei fără de minte; dar mai nesimţitor decît pietrele este omul cufundat în neştiinţă. 2. Martor să ne fie nouă glasul profetic, care, aşa cum spune credinţa cea adevărată, plînge pe cei care zac în neştiinţă şi prostie, zicînd: *«Că poate Dumnezeu să ridice din pietrele acestea fiii lui Avraam»*[17]. Cîntăreţului meu, făcîndu-I-se milă de neştiinţa cea multă şi de învîrtoşarea inimilor celor care erau ca nişte pietre faţă de credinţa cea adevărată, din pietrele acelea, din pietrele celor care au crezut dintre neamuri, a ridicat sămînţă de credinţă în Dumnezeu, simţitoare faţă de virtute. 3. I-a numit iarăşi *«pui de vipere»*[18] pe unii oameni veninoşi şi pe făţarnicii înşelători, care pun stavilă dreptăţii; dar dacă vreunul din aceşti şerpi, urmînd Cuvîntului, se pocăieşte de bunăvoie ajunge *«om al lui Dumnezeu»*[19]. Pe alţii i-a numit în chip alegoric *«lupi îmbrăcaţi în piei de oi»*[20], arătînd prin aceste cuvinte pe cei răpitori cu chip de om. Şi pe toate aceste fiare foarte sălbatice şi pe nişte pietre ca acestea, cîntarea aceasta cerească i-a prefăcut în oameni blînzi. 4. Că după cum spune scrierea apostolică *«eram şi noi cîndva fără*

---

[15] *Homer*, Odiseea, IV, 221.
[16] *Mt.*, 11, 30.
[17] *Mt.*, 3, 9; *Lc.*, 3, 8.
[18] *Mt.*, 3, 7; *Lc.*, 3, 7.
[19] *1 Tim.*, 6, 11; *2 Tim.*, 3, 17.
[20] *Mt.*, 7, 15.

de minte, neascultători rătăciți, slujind poftelor și desfătărilor de tot felul, trăind în răutate și în pizmă, uriți fiind și urîndu-ne unii pe alții; dar cînd s-a arătat bunătatea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, nu din faptele acelea întru dreptate, pe care le-am făcut noi, ci după mila Lui ne-a mîntuit pe noi» [21]. Vezi cîtă putere a avut cîntarea cea nouă? A făcut din pietre oameni, a făcut din fiare oameni! Iar cei care erau dealtfel morți, cei care într-adevăr nu participau vieții celei adevărate și-au recăpătat viața, îndată ce au ascultat cîntecul acesta.

5. 1. Cîntecul acesta a împodobit cu armonie universul, făcînd o simfonie din dezordinea stihiilor naturii, pentru ca întreaga lume să ajungă prin el o simfonie. A lăsat marea dezlegată, dar a împiedicat-o să se reverse asupra pămîntului; tot așa, a întărit pămîntul, care era mișcător și l-a fixat hotar mării; la fel a potolit cu aerul furia focului, făcînd între ele armonie, ca atunci cînd amesteci cîntecul doric cu cel lidian; a îmblînzit răceala sălbatică a aerului cu pătrunderea prin el a focului, amestecînd armonic aceste elemente extreme ale universului. **2.** Într-adevăr, acest cîntec curat, temelia universului și armonia tuturor existențelor, întinzîndu-se din centrul universului la margini și de la marginile lui la centru, a pus armonie în tot universul, nu cu muzica tracică, asemănătoare cu a lui Iuval [22], ci cu voința părintească a lui Dumnezeu, pe care a rîvnit-o David. **3.** Iar Cel coborît din David, Cel Care era înainte de David, Cuvîntul lui Dumnezeu, disprețuind lira și chitara, instrumente muzicale neînsuflețite, dar armonizînd cu Sfîntul Duh lumea cea mare și lumea cea mică, adică pe om, sufletul și trupul lui, cîntă lui Dumnezeu prin instrumentul cel cu multe voci al naturii și, alături de el, cîntă prin acest instrument muzical, omul, despre care se spune: «Tu-Mi ești chitară și flaut și templu» [23]. Chitară din pricina armoniei, flaut din pricina duhului [24], iar templu din pricina Cuvîntului, pentru ca chitara să răsune armonios, flautul să sufle, iar templul să aibă în el pe Domnul. **4.** Da, și David împăratul, cîntărețul din chitară, de care am amintit puțin mai înainte, îndemna pe oameni spre adevăr și-i depărta de idoli; departe de a lăuda prin cîntece pe demoni, îi îndepărta pe demoni prin cîntecul lui cel adevărat, așa cum a vindecat, numai cu cîntecul, pe Saul cel stăpînit de demoni [25]. Domnul a făcut după chipul Lui pe om [26], acest frumos instrument muzical însuflețit. Negreșit și

---

[21] *Tit.*, 3, 3—5.
[22] *Fac.*, 4, 21.
[23] Citat dintr-un autor necunoscut.
[24] Adică, a suflării.
[25] *1 Regi*, 16, 23.
[26] *Fac.*, 1, 27.

Domnul este instrument muzical armonios și sfînt al lui Dumnezeu, Înțelepciune mai presus de lume, Cuvînt ceresc.

6. 1. Ce vrea, dar, acest instrument muzical, Cuvîntul lui Dumnezeu, Domnul și cîntecul cel nou ? Vrea să deschidă ochii orbilor, să destupe urechile surzilor, să conducă la dreptate [27] pe cei ce șchioapătă și pe cei rătăciți, să arate oamenilor celor fără de minte pe Dumnezeu, să pună capăt stricăciunii, să biruiască moartea, să împace cu Tatăl pe fiii cei neascultători. **2.** Iubitor de oameni este acest instrument muzical al lui Dumnezeu ! Domnul miluiește, învață, îndeamnă, sfătuiește, mîntuie, păzește ; iar ca răsplată, că am primit învățătura Lui, ne făgăduiește din belșug împărăția cerurilor, bucurîndu-se de noi numai dacă ne mîntuim. Închinarea la idoli se hrănește cu păcatele oamenilor ; credința cea adevărată, însă, întocmai ca albina care nu murdărește nimic din cele peste care se așază, se bucură numai de mîntuirea oamenilor.

3. Ai, deci, făgăduința ! Ai iubirea de oameni ! Împărtășește-te cu harul ! Să nu-mi socotești cîntecul cel mîntuitor ca nou, cum socotești că sîntem noi, un vas sau o casă, pentru că El era *«înainte de luceafăr»* [28] ; și : *«La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul»* [29]. Da, rătăcirea idolească pare veche, iar credința cea adevărată pare nouă. **4.** Chiar dacă caprele mitologice spun că frigienii sînt vechi [30], chiar dacă poeții scriu că arcadienii erau înainte de a fi luna [31], chiar dacă egiptenii ar fi vechi, că spun unii visători că pămîntul egiptenilor a născut pe zei și pe oameni, totuși nici unul din aceștia n-a fost înainte de a fi lumea aceasta ; noi, însă, am fost înainte de întemeierea lumii [32] ; noi, pentru că trebuia să existăm în El, am fost născuți mai înainte în Dumnezeu, noi, făpturile cuvîntătoare ale Cuvîntului dumnezeiesc, datorită Căruia sîntem dintru început, pentru că *«la început era Cuvîntul»* [33]. **5.** Și pentru că Cuvîntul era dintru început, de aceea Cuvîntul a fost și este începutul dumnezeiesc al tuturor existențelor ; iar pentru că acum a primit nume, numele de Hristos — nume consfințit de demult, nume vrednic de putere — de aceea L-am numit Cîntec nou.

7.1. Cuvîntul, Hristos, este și cauza existenței noastre de odinioară, — că era în Dumnezeu [34] — dar și a bunei noastre existențe — că acum s-a arătat între oameni — Însuşi Cuvîntul, singurul care este şi una şi alta — şi Dumnezeu şi om — cauza tuturor bunătăţilor. Învăţînd de la El să ducem o bună existenţă, sîntem conduşi spre viaţa veşnică. **2.** Că după cuvintele acelui dumnezeiesc apostol al Domnului *«harul mîntuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor, învăţîndu-ne ca, lepădînd păgînătatea şi poftele lumeşti, să vieţuim în veacul de acum cu cuminţenie, cu dreptate şi cu cucernicie, aşteptînd fericita nădejde şi arătarea slavei marelui Dumnezeu şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos»* [35].

---

[27] *Is.*, 35, 5—6 ; *Mt.*, 11, 5 ; *Lc.*, 7, 22.
[28] *Ps.*, 109, 4.
[29] *In.*, 1, 1.
[30] *Herodot*, II, 2.
[31] *Apolon*, Rhodios, 4, 264.
[32] *Ef.*, 1, 4.
[33] *In.*, 1, 1.
[34] *In.*, 1, 1.

3. Acesta este cîntecul cel nou, arătarea Cuvîntului Celui Care era la început şi preexista, Cel Care a strălucit acum între noi. S-a arătat acum ca Mîntuitor Cel ce exista mai înainte; s-a arătat ca Învăţător Cel Care era în Cel Ce exista — căci *«Cuvîntul era la Dumnezeu»* [36] —; s-a arătat Cuvîntul, prin Care s-au creat toate. Creator fiind, a dat la început, odată cu creaţia, şi viaţa; ca Învăţător a învăţat, cînd s-a arătat, cum să vieţuiască oamenii bine, pentru ca apoi, ca Dumnezeu să dăruiască viaţă veşnică. **4.** Nu acum, pentru întîia oară, a avut milă de noi, cei care eram pe o cale rătăcită, ci de demult, de la început; dar s-a arătat acum cînd eram deja pierduţi; s-a arătat şi ne-a mîntuit. Dar fiara cea vicleană şi înclinată să se tîrască, prin ademenirile ei, robeşte şi chinuieşte încă şi acum pe oameni; şi, după părerea mea, îi pedepseşte cu barbarie, ca şi acei barbari, care, după cum se spune leagă pe prizonieri de trupurile morţilor, ca să putrezească împreună cu ei. **5.** Acest tiran viclean, şarpele, a legat strîns pe cei pe care din naştere a putut pune mîna pe ei, cu lanţul ticălos al închinării la idoli, de pietre, de lemne, de statui şi de idoli ca aceştia; i-a jertfit de vii, după cum se spune, şi i-a îngropat împreună cu idolii, ca să putrezească împreună cu ei. **6.** De aceea după cum unul a fost cel ce la început a înşelat pe Eva [37], iar acum duce pe ceilalţi oameni la moarte, tot aşa unul este şi Domnul, îngrijitorul şi ajutorul nostru, Care a fost vestit mai dinainte prin profeţi, iar acum ne cheamă vădit la mîntuire.

8.1. Aşadar, dînd ascultare poruncii apostolice, să fugim *«de domnul stăpînirii văzduhului, a duhului care lucrează acum în fii neascultării»* [38], să alergăm la Mîntuitorul, la Domnul, Care şi acum şi totdeauna ne-a îndemnat la mîntuire, prin minuni şi semne în Egipt, iar în pustie prin rug şi prin nor [39], care, datorită harului iubirii Sale de oameni, a însoțit ca o slujnică pe evrei. **2.** Cu această frică i-a îndemnat pe cei învîrtoșați la inimă; apoi i-a îndemnat și prin prea înțeleptul Moise, prin Isaia cel iubitor de adevăr și prin toată ceata profeților; pe cei care au avut urechi i-a întors, într-un chip mai plin de pricepere, să creadă în Cuvîntul lui Dumnezeu; uneori îi ținea de rău, alteori îi amenința; pe unii oameni îi plîngea; altora le cînta; întocmai ca un doctor bun, care pe unele trupuri bolnave le oblojește, pe altele le mîngîie, pe altele le spală, pe altele le taie cu cuțitul, iar pe altele le arde; uneori le taie cu ferăstrăul, cînd trebuie să vindece pe om cu pierderea unui mădular sau a unei părți din mădular. **3.** Felurit se poartă și Mîntuitorul și felurită este și mîntuirea oamenilor: cînd îi amenință, îi sfătuiește; cînd îi ține de rău, îi întoarce la El; cînd îi plînge, îi miluiește; cînd le cîntă, îi cheamă; prin rug vorbește[40] — evreii aveau nevoie de semne și minuni[41] —, iar prin foc înfricoșează pe oameni, scoțînd flacăra din stîlp; flacăra este totodată dovadă și de har și de frică. Dacă asculți, este lumină; dacă nu asculți, este foc. Dar pentru că trupul omenesc este mai de preț decît stîlpul de foc și decît rugul, mai tîrziu au vorbit profeții. În Isaia a vorbit Însuși Domnul; El a vorbit în Ilie, El în gura profeților. **4.** Tu, însă, nu crezi în profeți! Socotești basm și pe acești bărbați și stîlpul de foc! De aceea îți va vorbi Însuși Domnul, «*Care, fiind în chip de Dumnezeu, n-a socotit o răpire a fi întocmai cu Dumnezeu, ci s-a deșertat pe Sine*»[42] milostivul Dumnezeu, dorind cu înfocare să mîntuiască pe om. Însuși Cuvîntul îți grăiește acum lămurit, făcîndu-te să roșești de necredința ta; da, o spun, Cuvîntul lui Dumnezeu s-a făcut om, ca și tu să afli de la om, că omul poate ajunge Dumnezeu.

---

[35] *Tit*, 2, 11—13.
[36] *In.*, 1, 1.
[37] *Fac.*, 3, 1—6.
[38] *Ef.*, 2, 2.
[39] *Ieş.*, 13, 21—22.

9.1. N-ar fi oare o prostie, iubiților, ca Dumnezeu să ne îndemne mereu la virtute, iar noi să nu primim folosul și să amînăm mîntuirea? Oare nu și Ioan îndeamnă la mîntuire? Oare nu toată predica lui este un glas care te îndeamnă? Să-l întrebăm pe Ioan: «Cine ești tu printre oameni și de unde vii?»[43]. Și Ioan ne va răspunde că nu este Ilie, că nu este Hristos; va mărturisi, însă, că este glasul celui care strigă în pustie[44]. Cine este așadar Ioan? Ca să folosesc o imagine, să mi se îngăduie să spun: Ioan este glasul Cuvîntului, care îndeamnă, strigînd în pustie.

— Ce strigi, glasule? Spune-ne și nouă!

— «*Drepte faceți căile Domnului!*»[45].

---

[40] *Ieș.*, 3, 2.
[41] *In.*, 4, 48.
[42] *Fil.*, 2, 6—7.
[43] *Homer*, Odiseea, I, 170; XIX, 105.
[44] *In.*, 1. 20—23.
[45] *Is.*, 40, 3; *Mt.*, 3, 3; *Mc.*, 1, 3; *Lc.*, 3, 4; *In.*, 1, 23.

2. Ioan este înainte-mergător; este glasul, care merge înainte, al Cuvîntului; este glasul care cheamă, care pregătește spre mîntuire; este glasul care îndeamnă spre moștenirea cerurilor; datorită acestui glas femeia cea stearpă și pustia nu mai sînt fără de copii[46]. Această naștere a vestit-o mai dinainte glasul îngerului[47]; că și nașterea aceea a fost înainte-mergătoare a Domnului; glasul acela a binevestit unei femei sterpe, după cum Ioan a binevestit pustiei. 3. Așadar, datorită acestui glas al Cuvîntului femeia cea stearpă naște, iar pustia rodește. Două glasuri sînt înainte-mergătoarele Domnului: glasul îngerului și glasul lui Ioan; ele mă fac să mă gîndesc la mîntuirea cuprinsă în ele; că, după ce se va arăta Cuvîntul, noi vom dobîndi rodul nașterii celei bune, viața veșnică. 4. Scriptura, unind aceste două glasuri într-unul singur, lămurește totul spunînd așa: *«Să audă cea care nu naște, să sloboadă glas cea care nu are dureri de naștere, că mai mulți sînt fii celei sterpe, mai mulți decît ai celei care are bărbat!»*[48]. Nouă ne-a binevestit îngerul, pe noi ne-a îndemnat Ioan să ne gîndim la plugar, să căutăm pe bărbat. 5. Că El este unul și același: bărbatul femeii celei sterpe, plugarul pustiei, Cel Care a umplut cu putere dumnezeiască și pe femeia cea stearpă și pustia. Mulți sînt copiii femeii de bun neam; evreica, însă, care la început era cu mulți copii, a rămas fără copii din pricina neascultării; și astfel femeia cea stearpă primește bărbat, iar pustia plugar; iar apoi una aduce roade, iar cealaltă naște credincioși; amîndouă datorită Cuvîntului; necredincioșilor, însă, le-a rămas încă și acum stîrpiciunea și pustia.

10.1. Ioan, predicatorul Cuvîntului, chema pe oameni să fie gata pentru venirea lui Dumnezeu, a lui Hristos[49]. Tăcerea lui Zaharia[50] aceasta voia să o spună. Da, tăcerea lui aștepta rodul înainte-mergător al lui Hristos, pentru ca lumina adevărului, Cuvîntul, ajuns Evanghelie, să dezlege tăcerea tainică a enigmelor profetice.

2. Tu, dar, dacă dorești să vezi cu adevărat pe Dumnezeu, ia parte la ceremoniile de curățire cele cu dumnezeiască cuviință! Nu te încununa cu lauri și cu panglici împodobite cu lînă și porfiră, ci cu dreptate! Pune-ți în jurul tău frunzele înfrînării și caută cu sîrguință pe Hristos, că spune undeva: *«Eu sînt ușa»*[51]. Ușa aceasta trebuie s-o cunoască cei ce vor să înțeleagă pe Dumnezeu, ca să ne deschidă largi

---

[46] *Is.*, 54, 1; *Gal.*, 4, 27.
[47] *Lc.*, 1, 13.
[48] *Is.*, 54, 1.
[49] *Mt.*, 3, 3.
[50] *Lc.*, 1, 20.
[51] *In.*, 10, 9.

porţile cerurilor. **3.** Că sînt cuvîntătoare şi raţionale porţile Cuvîntului şi se deschid cu cheia credinţei : *«Nimeni nu cunoaşte pe Tatăl decît Fiul şi cel căruia îi va descoperi Fiul»* [52]. Eu ştiu bine că Cel Care deschide uşa cea încuiată altădată, descoperă mai pe urmă cele dinăuntru şi arată pe cele care nici nu puteau fi cunoscute mai înainte decît numai de cei care au trecut prin Hristos, singurul prin Care poate fi văzut Dumnezeu.

CAPITOLUL II

11.1. Nu cercetaţi, dar, cu curiozitate altarele cele lipsite de Dumnezeu, nici deschizăturile prăpastiilor pline de vrăjitorii, nici căldarea din Tesprotia [53] sau scaunul cu trei picioare din Cira [54] sau vasul de bronz din Dodona [55] ! Părăsiţi basmele învechite, îmbătrînitul stejar cinstit în nisipurile pustiei şi oracolul de acolo, care s-a veştejit odată cu stejarul ! A tăcut izvorul Castaliei [56], precum şi celălalt izvor din Colofon [57] ! La fel au murit şi celelalte izvoare, care ghiceau ; deşi tîrziu, s-au dovedit lipsite de laudă, că au pierit odată cu miturile lor.

2. Povesteşte-ne şi de celelalte oracole, dar mai bine zis nebunii, de oracolele care nu erau de nici un folos, de Clarie [58], de Pitios [59], de Didimeon [60], de Amfiarion [61], de Apolon [62], de Amfiloh [63] ; iar dacă vrei, întreabă odată cu aceştia şi pe cei care interpretează semnele, pe cei care ghicesc uitîndu-se la mersul păsărilor, pe cei care tălmăcesc visele ; totodată aşază lîngă Pitios şi pe cei care ghicesc în grîu şi în orz precum şi pe ventriloci, în mare cinste şi acum în faţa multora.

---

[52] *Mt.*, 11, 27.

[53] Tesprotia, regiune din sud-vestul Epirului.

[54] Cira, vechi oraş în Grecia continentală, în golful Corintului. Era port al oraşului Delfi.

[55] Dodona, vechi oraş în Epir, celebru prin templul şi oracolul lui Zeus.

[56] Castalia, izvor în apropierea templului lui Apolon de la Delfi. Apa din bazinul acestui izvor servea pentru curăţirile de la templu. Romanii atribuiau apei izvorului darul de a inspira poeţii. Şi azi grecii spun că cel care bea din apa Castaliei rămîne veşnic tînăr. Numele izvorului îi vine de la nimfa Castalia din Parnas, care pentru a scăpa de urmărirea lui Apolon s-a aruncat în apa izvorului şi s-a înecat.

[57] Colofon, vechi oraş din Asia Mică, în Ionia, la Marea Egee.

[58] Clarios, supranume al lui Apolon şi al lui Zeus.

[59] Pitios, templu al lui Apolon la Delfi sau în alte locuri.

[60] Didimeon, templul lui Apolon în Didima, vechi oraş în Asia Mică, în Ionia, în apropierea Miletului.

[61] Amfiarion, sanctuar al ghicitorului grec Amfiarau, situat în Grecia continentală.

[62] Apolon, fiul lui Zeus şi al Letei, zeul luminii, al artelor frumoase şi al divinaţiei. Avea la Delfi un templu şi un oracol.

[63] Amfiloh, fiul lui Amfiarau, ghicitor ca şi tatăl său.

Da, să fie date întunericului altarele egiptenilor şi ale tirenienilor [64] în care se cheamă morţii pentru a prezice viitorul.

3. Acestea sînt cu adevărat şcoli nebuneşti de înşelăciune ale oamenilor necredincioşi şi case de joc ale unei rătăciri nestăpînite. Însoţitori ai acestei vrăjitorii sînt caprele deprinse să ghicească şi corbii învăţaţi de oameni să spună oracole.

12.1. Dar pentru ce să-ţi înşir misterele ? Nu le voi lua în rîs, după cum se spune că a făcut Alcibiade [65], ci voi da la iveală, potrivit învăţăturii credinţei celei adevărate, vrăjitoria care este ascunsă în ele. Voi face să fie prezentaţi spectatorilor credinţei celei adevărate, ca pe o scenă a vieţii, pe aşa-numiţii voştri dumnezei cu ceremoniile lor misterioase.

2. Bacantele celebrează misterele lui Dionisos [66] cuprins de furii, săvîrşesc cu carne crudă delirul sacru ; încununate cu şerpi, împart carnea jertfelor, strigînd Eva ; pe Eva aceea, din pricina căreia a urmat înşelăciunea [67] ; că şarpele consacrat este semn al orgiilor bahice. Potrivit pronunţiei exacte a evreilor, cuvîntul Evia, cu spirit aspru, se traduce prin : şarpe, de gen feminin.

Deo [68] şi Core [69] au şi devenit drame de mister ; iar misterele de la Eleusis [70] celebrează cu torţe rătăcirea lui Deo şi Core, precum şi răpirea şi jalea lor.

13.1. Mi se pare că trebuie să fac etimologia cuvintelor «orgie» şi «mister». Primul cuvînt vine de la mînia (ὀργὴ) lui Deo pe Zeus ; al doilea vine de la ticăloşia (μύσις) săvîrşită asupra lui Dionisos ; iar dacă acest cuvînt «mister» derivă, după cum spune Apolodor [71], de la un oarecare Myus aticul, n-am nimic împotrivă ; în acest caz misterele voastre sînt legate de cinstea ce se aduce unui mormînt. **2.** Poţi înţelege şi altfel cuvîntul «mister» ca : mituri, potrivit corespondenţei literelor. Au adoptat şi alţii astfel de mituri : cei mai barbari dintre traci, cei mai lipsiţi de minte dintre frigieni şi cei mai superstiţioşi dintre greci.

---

[64] Locuitori ai Tireniei sau Etruriei, azi Toscana.

[65] Alcibiade, general, orator, om politic atenian, ucenic al lui Socrate (450—404 î.d.H.). Aventuros ca general, ducîndu-şi patria în dezastruosul război din Sicilia, nestatornic ca om politic, punîndu-se pe rînd în slujba Atenei şi a Spartei, a sfîrşit prin a se exila. A fost asasinat din ordinul satrapului Farnabaze al Bitiniei.

[66] Dionisos, fiul lui Zeus şi al Semelei, zeul viţei de vie şi al vinului, identificat la romani cu Bahus. Cultul lui a contribuit la introducerea misterelor.

[67] *Fac.*, 3, 1—6.

[68] Deo, alt nume al zeiţei Demetra ; divinitate agrară, personificarea pămîntului, identificată la romani cu Ceres, mama Persefonei.

[69] Core, alt nume al zeiţei Persefona, regina infernului, identificată la romani cu Proserpina.

[70] Eleusis, oraş în Atica, unde se celebrau misterele în cinstea zeiţei Demetra.

[71] Apolodor, istoric grec (sec. II î.d.H.), a scris o lucrare intitulată *Biblioteca*, care cuprindea istoria zeilor şi a eroilor. — Apollodor, Ferttis, 244, F, 142.

3. Blestemat să fie cel care a făcut începutul acestei înşelăciuni printre oameni, fie Dardan[72], cel care a introdus misterele mamei zeilor, fie Eetion[73], cel care a rînduit orgiile şi ceremoniile samotracilor[74], fie Midas frigianul[75], care a învăţat misterele de la Odrisian[76] şi apoi a răspîndit această meşteşugită înşelăciune printre supuşii săi. **4.** N-am să mă las convins nicicînd de Cinira[77] din insula Cipru, care a îndrăznit să scoată din întuneric la lumină orgiile pline de desfrîu ale Afroditei[78], în ambiţia lui de a îndumnezei o femeie desfrînată. **5.** Alţii spun că Melamp[79], fiul lui Amitaon[80] a adus din Egipt în Grecia serbările lui Deo, sărbătorite cu cîntece de jale.

Pe toţi aceşti începători ai răutăţii am să-i numesc părinţi ai unor mituri fără de Dumnezeu şi ai unei superstiţii care are în ea moartea; ei au sădit în viaţă misterele, sămînţa răutăţii şi a stricăciunii.

14.1. Dar acum este şi timpul să vă arăt că ceremoniile voastre cu mistere sînt pline de înşelăciune şi de grozăvii. Iar dacă aţi fost iniţiaţi, apoi cu atît mai mult veţi rîde de aceste mituri ale voastre, pe care le cinstiţi. Voi spune deschis cele ascunse ale voastre! Nu mă ruşinez să spun acelea pe care voi nu vă ruşinaţi să le adoraţi.

2. Prietenia lui Cinira, aceea care s-a născut din spumă, cea născută în Cipru[81] — vorbesc de Afrodita, care se numeşte Filomede, pentru că se trage din medee, adică din membrele cele de ruşine tăiate ale lui Uranus[82], membrele cele desfrînate, care după ce au fost tăiate au întărîtat valurile; deci Afrodita este fructul vrednic al desfrînatelor voastre membre de ruşine. În ceremoniile acestei zeiţe marine a plăcerii se dă celor ce se iniţiază în arta desfrînării, ca simbol al naşterii zeiţei, un grăunte de sare şi un falus; cei iniţiaţi, la rîndul lor, dau zeiţei o monedă, cum dau îndrăgostiţii amantelor lor.

---

[72] Dardan, erou al dardanienilor, fiul lui Zeus şi al Electrei. A stat în Samotracia, unde a instituit misterele.

[73] Eetion, rege al cilicienilor.

[74] Samotraci, locuitorii insulei Samotracia din Marea Egee, în apropierea coastelor Traciei.

[75] Midas, regele legendar al Frigiei. A răspîndit în ţara sa cultul lui Dionisos.

[76] Odrisienii, populaţia veche a Traciei. Prin odrisian, Clement Alexandrinul vrea să spună Orfeu, care era trac.

[77] Cinira, rege legendar al Ciprului, primul preot al Afroditei.

[78] Afrodita, fiica lui Zeus şi a nimfei Diona; după altă tradiţie, fiica lui Uranus, născută din spuma mării, zeiţa frumuseţii şi a dragostei, identificată la romani cu Venus.

[79] Melamp, doctor şi ghicitor grec, fiul lui Amitaon.

[80] Amitaon, tatăl ghicitorului Melamp, renovatorul jocurilor olimpice.

[81] *Hesiod*, Teogon., 188—200.

[82] Uranos, divinitatea cea mai veche din mitologia greacă, personificarea cerului.

15.1. Misterele lui Deo sînt împreunări de dragoste ale lui Zeus [83] cu mama sa Demetra; sînt ura lui Deo — pe care nu știu cum s-o numesc: mamă sau femeie a lui Zeus — din care pricină se spune că Deo a fost numită Brimo; misterele lui Deo mai sînt: rugămințile lui Zeus, băutura de fiere, smulgerea inimii, fapte de nepovestit. Aceste mistere le săvîrșesc și frigienii în cinstea lui Atis [84], a Cibelei [85] și a coribanților [86]. **2.** S-a povestit că Zeus, smulgînd testiculele unui berbec, ca și cum și-ar fi smuls pe ale lui proprii, le-a luat și le-a aruncat în sînul zeiței Deo, plătind în întregime o pedeapsă falsă a împreunării sale silnice cu Deo. **3.** Expunînd amănunțit simbolurile acestei inițieri, știu că voi provoca rîsul, chiar dacă vouă nu v-ar veni să rîdeți, din pricina dovezilor pe care le aduceți în favoarea lor: «Din timpan am mîncat; din chimvale am băut; am purtat vasele de jertfă; am intrat în camera nupțială» [87]. Nu-s o ocară simbolurile acestea? Nu-s o batjocoră misterele?

16.1. Pentru ce să mai adaug și pe celelalte? Demetra naște, iar Core crește; Zeus, care a născut-o, se împreunează iarăși cu Ferefata [88], propria sa fiică, după ce mai înainte se împreunase cu Deo, mama lui; uitase de ticăloșia lui de mai-înainte. Și astfel Zeus este și tată și corupător al propriei sale fiice. Se împreunează cu ea, prefăcîndu-se în șarpe, arătînd cu asta ceea ce era.

2. În misterele lui Sabazie [89] cuvintele: «Dumnezeu care trece prin sîn» sînt pentru cei inițiați, simbol. Șarpele este Zeus; trecînd prin sînul celor inițiați, își face cunoscută desfrînarea sa. **3.** Ferefata naște un copil cu chip de taur; așa cum spune un poet, care a scris despre idoli:

«taurul este
tatăl șarpelui, iar șarpele tatăl taurului;
în munte, păzitorul de boi are ascunsă țepușa» [90].

---

[83] Zeus, divinitatea supremă a grecilor — identificat la romani cu Jupiter — căsătorit cu Hera, este tatăl multor zei.

[84] Atis, zeul vegetației pierdute și regăsite în Frigia. Părăsit de copil în trestiile unui rîu din Frigia, a fost descoperit de zeița Cibela și a ajuns amantul ei. Roasă de gelozie, Cibela s-a împotrivit căsătoriei lui. Atis, cuprins de furie, s-a castrat, iar Cibela l-a prefăcut în pin. Cultul său plin de orgii a pătruns în lumea greacă, apoi și în Roma.

[85] Cibela, marea zeiță a Frigiei, zeița pămîntului și a animalelor. Marea sărbătoare anuală a Cibelei era alcătuită din ceremonii simbolice, care reprezentau istoria amorurilor zeiței și durerea pricinuită de mutilarea lui Atis.

[86] Coribanți, preoți ai zeiței Cibela. În extazul lor sacru executau în sunete de flaute, tamburine și cimbale dansuri cu armele, care ajungeau pînă la mutilări.

[87] *A. Dietrich,* Eine Mithrasliturgie, p. 216—217.

[88] Ferefata, alt nume al Persefonei.

[89] Sabazie, zeu trac și frigian, zeul vegetației. În ceremoniile sabaziene, credincioșii dansau fîlfîind șerpi sfințiți, iar noaptea celebrau căsătoria mistică de inițiere.

[90] Rhein. Mus., 45 (1890), 265 și urm.

Socot că poetul numește țepușă bîta păstorului de boi, pe care bacantele o împodobesc cu panglicuțe.

17.1. Vrei să-ți vorbesc și de culesul de flori al Ferefatei, de coșul ei, de răpirea ei de Aidoneu[91], de despicarea pămîntului, de porcii lui Eubuleu[92], pe care pămîntul i-a înghițit împreună cu cele două zeițe, pentru care pricină la serbările tesmoforiilor[93] se aruncă porci în gropi? Femeile sărbătoresc acest mit în chip felurit în diferite orașe, purtînd numele de tesmoforii, sciroforii[94], aretoforii[95]; toate aceste serbări înfățișează în chip diferit răpirea Ferefatei.

2. Misterele lui Dionisos sînt cu totul pline de cruzime. Dionisos era încă copil, cînd cureții[96] l-au înconjurat cîntînd un cîntec de arme; atunci titanii[97] s-au strecurat cu viclenie, l-au înșelat cu jucării copilărești și l-au tăiat în bucăți, așa copil cum era, precum spune tracul Orfeu, poetul acestei ceremonii:

> «Pin și sfîrlează și păpuși cu mădulare mlădioase,
> Mere de aur frumoase de la Hesperidele[98] cele cu glas
> armonios»[99].

18.1. Nu-i fără de folos să vă înfățișez spre a le osîndi, simbolurile nefolositoare ale acestei ceremonii: oscior, minge, titirez, mere, sfîrlează, oglindă, smoc de lînă. Zeița Atena[100], care a luat pe ascuns inima lui Dionisos, a fost numită Palas Atena din pricina bătăilor acestei inimi[101]; titanii, care l-a sfîșiat, au pus o căldare pe un trepied și au aruncat în ea mădularele lui Dionisos; mai întîi le-au fiert, apoi le-au găurit cu frigări și «le-au ținut deasupra focului»[102]. 2. Mai pe urmă a apărut Zeus — dacă era Dumnezeu, poate că a avut parte de mirosul grăsimii cărnurilor fripte, de la care zeii voștri primesc laude, după cum înșiși zeii mărturisesc[103] — care a lovit cu trăznetul pe titani și i-a încredințat lui Apolon, fiul său, mădularele lui Dionisos, ca să le îngroape.

---

[91] Aidoneu, regele molosienilor în Epir.

[92] Eubuleu, erou în ceremoniile de la Eleusis.

[93] Tesmoforiile, serbări în cinstea zeiței Demetra și a fiicei sale Core, în Atena și în alte orașe ale Greciei, între 9 și 13 noiembrie.

[94] Sciroforiile, serbări în cinstea zeiței Atena, la Atena, la sfîrșitul lui iunie și începutul lui iulie.

[95] Aretoforiile, serbări la Atena, în cinstea zeiței Atena.

[96] Cureții, preoți ai lui Zeus în Creta.

[97] Titanii, fiii lui Uranos și Geea.

[98] Hesperidele, nimfe, fiicele zeiței Noaptea.

[99] Orphic. Fragm., Kern., fr. 34.

[100] Atena, fiica lui Zeus, ieșită înarmată din capul lui Zeus; zeița gîndirii, artelor, științelor și industriei; identificată la romani cu Minerva.

[101] Palas de la πάλλω a bate, a se zbate.

[102] *Homer*, Iliada, II, 426.

[103] *Homer*, Iliada, IV, 49.

Apolon a ascultat de Zeus, a luat trupul mort tăiat în bucăţi; l-a dus şi l-a îngropat în Parnas [104].

19.1. Iar dacă vrei să cunoşti şi orgiile coribanţilor, află că aceştia, omorînd pe cel de-al treilea frate al lor, au acoperit capul mortului cu o stofă de culoare roşie, l-au încununat şi, ducîndu-l pe un scut de aramă, l-au îngropat la poalele Olimpului [105]. **2.** Şi ca să spun pe scurt, acestea sînt misterele: crime şi morminte! Iar preoţii acestor mistere, pe care cei ce vor să le dea un nume îi numesc anactoteleşti [106], adaugă acestei nenorociri şi minuni: ei interzic să pună pe masă rădăcină de ţelină, pentru că socotesc că din sîngele curs din trupul coribantului a răsărit ţelina. **3.** După cum negreşit şi femeile care sărbătoresc tesmoforiile se feresc să mănînce sîmburii de rodii căzuţi pe pămînt, pentru că socot că rodiile au răsărit din picăturile de sînge ale lui Dionisos.

4. Numind cobiri [107] pe coribanţi, ei vestesc ceremonia cabirică: cei doi fraţi ucigaşi, luînd cutia în care se aflau organele genitale ale lui Dionisos, au fugit în Tirenia; cu adevărat negustori ai unei faimoase mărfi; locuind acolo ca fugari, au predat tirenienilor mult preţuita învăţătură de evlavie, ca să se închine organelor genitale şi cutiei. Din care pricină unii, nu fără dreptate, vor să-l numească Attis pe Dionisos, pentru că a fost lipsit de organele genitale.

20. 1. Şi ce e de mirare că tirenienii, care sînt barbari, săvîrşesc ceremoniile de iniţiere cu nişte patimi atît de ruşinoase, cînd atenienii şi restul Greciei — mă ruşinez chiar s-o spun — au despre zeiţa Deo o istorie mitică plină de ruşine? Deo, rătăcind în căutarea fiicei sale Core în împrejurimile localităţii Eleusis — Eleusis este un sat din Atica —, a obosit şi s-a aşezat tristă la o fîntînă. Lucrul acesta se interzice încă şi acum celor care au să se iniţieze, ca să nu pară că cei iniţiaţi imită pe zeiţa îndurerată. **2.** Pe atunci locuiau în Eleusis băştinaşii; numele lor erau: Baubo, Disaule, Triptolem, Eumolp şi Eubuleu; Triptolem era văcar, Eumolp era păstor, iar Eubuleu era porcar; din aceştia se pogoară neamul de mari preoţi din Atena al eumolpizilor şi al cericilor. **3.** Da — că nu-mi voi îngădui să nu povestesc mai departe — Baubo a găzduit-o pe Dea şi i-a dat să bea o băutură numită ciceon [108]. Zeiţa a refuzat s-o ia şi n-a vrut să bea, pentru că era în doliu; Baubo s-a supărat foarte tare, că a fost, așa zicînd, disprețuit; atunci Baubo și-a descoperit organele sale genitale și le-a arătat zeiței; zeița s-a bucurat la vederea lor și abia atunci a primit băutura, încîntată de ceea ce văzuse.

---

[104] Parnas, munte în Grecia, la nord de Corint, aproape de Delfi, consacrat lui Apolon şi muzelor.

[105] Olimp, munte în Tesalia, cel mai înalt munte din Grecia. Vechii greci au făcut din Olimp reşedinţa zeilor.

[106] Anactoteleşti, şefii coribanţilor.

[107] Cobiri, divinităţi misterioase: cereşti, pămînteşti, ale mării, ale infernului.

[108] Ciceon, băutură făcută din făină de orez, brînză rasă şi vin (*Homer*, Iliada, XI, 624, 641).

21. 1. Acestea sînt misterele secrete ale atenienilor! Despre acestea vorbește și Orfeu. Îți voi cita chiar versurile lui Orfeu, ca să ai martor al acestei nerușinări chiar pe cel care a inițiat misterele:

> «Grăind așa, Baubo și-a dat la o parte veșmîntul și și-a arătat toate
> părțile trupului, care nu se cuvin a fi văzute;
> Copilul Iakhos [109], care era acolo, rîzînd, a lovit cu mîna pe Baubo
> sub sîn;
> Atunci zeița a zîmbit, a zîmbit din inimă
> Și a primit cupa cu reflexe scînteietoare, în care se afla băutura
> numită ciceon» [110]

2. Cuvîntul de trecere pentru intrarea la misterele eleusine este acesta: «Am postit, am băut ciceon, am luat din cutie; după ce am lucrat, am pus în coș și din coș în cutie» [111]. Frumoase sînt cele ce se văd și demne de o zeiță!

22. 1. Ceremonii vrednice de noapte, de foc și de «cel cu mare curaj» [112]; dar, mai bine spus, de poporul ușuratic al erehtizilor [113] și de toți ceilalți greci, cărora «le rămîne după moarte o soartă neașteptată» [114]. 2. Cui le profețește acestea Heraclit Efeseanul? [115] Cui? «Celor care umblă noaptea: magilor, bacanților, bacantelor, celor inițiați!». Pe aceștia îi amenință cu grozăviile de după moarte, acestora le profețește focul, pentru că aceștia în chip neevlavios au inițiat pe oameni în ceremoniile acelea pe care le socotesc mistere[116]. 3. Dar misterele sînt un obicei, o idee goală, o înșelăciune a șarpelui, transformată în religie; printr-o evlavie falsă cei neinițiați sînt îndrumați spre inițieri și ceremonii lipsite de orice caracter religios. 4. Ce sînt apoi și cutiile mistice? Că trebuie să dezgolesc sfintele lor și să vorbesc de cele despre care ei nu vor să vorbească! Nu sînt în ele plăcinte de susan, prăjituri din miere și făină, prăjituri în formă de ghem, plăcinte din făină, unt și ouă, cu

---

[109] Iakhos, numele orfic al lui Dionisos.

[110] Orphic. Fragm., Kern, fr. 52.

[111] *A. Dietrich*, Eine Mitrasliturgie, p. 23.

[112] *Homer*, Iliada, II, 547.

[113] Erehtizi, adică: atenieni, după numele unui strămoș al lor, vechi erou, Erehteus.

[114] *Heraclit*, Fragm. 27, Diels, Berlin, 1938.

[115] Heraclit, filozof grec, ionian, născut la Efes (c. 540—c. 480 î.d.H.). După el, focul este elementul primitiv al materiei. Din lucrarea sa *Despre natură* n-au rămas decît fragmente.

[116] *Heraclit*, Fragm. 14, Diels.

multe umflături, un bob de sare și un șarpe, simbolul de ceremonii al lui Dionisos Basaru ?[117]. În afară de acestea nu sînt în ele rodii, ramuri de măslin, nuiele și iederă, apoi prăjituri rotunde și măciulii de mac ? Acestea sînt sfintele lor ! **5.** Pe lîngă acestea, simbolurile secrete ale zeiței Temis ![118] Un fir de origan[119], o lampă, o sabie, un pieptene femeiesc, care vor să exprime convenabil și mistic părțile rușinoase ale femeii. **6.** Nerușinarea este dezgolită în fața lumii ! Altădată, pentru oamenii cuminți, noaptea tăcută era acoperămînt al plăcerii ; dar acum pentru cei ce se inițiază în mistere noaptea vestește destrăbălările lor, iar lumina torțelor vădește patimile lor. **7.** Stinge, o, mare preot, lumina ! Să te rușineze, purtătorule de torță, însăși lumina torței! Lumina dă de gol pe Iakhos al tău ! Îngăduie nopții să acopere misterele ! Orgiile tale religioase să fie acoperite de întuneric ! Lumina nu le poate ascunde ; dimpotrivă poruncește să le vădească și să le osîndească !

23. 1. Acestea sînt misterele celor fără Dumnezeu ! Pe bună dreptate îi numesc pe aceștia fără Dumnezeu, pentru că nu cunosc pe adevăratul Dumnezeu, ci cu nerușinare se închină unui copil sfîșiat în bucăți de titani, unei femei îndoliate și unor organe de care cu adevărat îmi este rușine să vorbesc. Sînt stăpîniți de o dublă necredință ; mai întîi că nu-L știu pe Dumnezeu, nu-L cunosc pe Cel Care este cu adevărat Dumnezeu ; apoi — și aceasta este a doua rătăcire a lor — că socotesc dumnezei pe cei care nu sînt cu adevărat dumnezei ; dar, mai bine spus, nici nu există, ci au numai numele de dumnezei. **2.** De acest lucru ne convinge și apostolul cînd spune : *«Și erați străini de așezămintele făgăduinței, neavînd nădejde și fiind fără Dumnezeu în lume»*[120].

24. 1. De multe bunătăți să aibă parte regele sciților, oricine-ar fi fost el ! Acesta a ucis cu săgeata pe unul din supușii săi, care, bătînd din timpan și sunînd din chimval a adus din Cizic[121] la sciți ceremoniile religioase ale mamei zeilor și-și atîrnase de gît unele imagini pe care le poartă preoții Cibelei, care în fiecare lună fac cîte o călătorie pentru a cerși. L-a ucis pentru că, trăind printre greci, se ticăloșise și pentru că voise să fie sciților dascălul unor moravuri destrăbălate[122]. **2.** Pentru aceasta — că nu trebuie să-mi ascund deloc gîndul — mă minunez cum au putut grecii numi oameni fără Dumnezeu pe Euhemer Acragantinul[123], pe Nicanor Ciprianul, pe Diagora[124] și Hipon[125], amîndoi din Milo[126], și pe lîngă aceștia pe vestitul cirenian, Teodor[127] numele lui, și pe alții mulți, care au trăit cu înțelepciune și au văzut mai pătrunzător decît ceilalți oameni rătăcirea cu privire la acești dumnezei. Chiar dacă n-au gîndit adevărul nostru religios, totuși au pus la îndoială rătăcirea religiei păgîne; iar acest lucru nu e puțin pentru întărirea adevărului, că din el se naște sămînța, care însuflețește gîndirea. **3.** Unul din aceștia le spunea egiptenilor: «Dacă-i socotiți dumnezei, nu-i plîngeți, nici nu-i bociți; iar dacă-i plîngeți, nu-i mai socotiți dumnezei»[128], **4.** Un altul[129], care fierbea la foc ceva, în casa sa, a luat statuia făcută din lemn a lui Heracle[130] și a spus: «Haide, Heracle, ai și acum prilejul să-mi slujești cum ai slujit lui Euristeus! Fă a treisprezecea muncă și fierbe mîncarea lui Diagoras!» și a pus statuia lui Heracle pe foc, ca pe un lemn oarecare[131].

---

[117] Basaru, un supranume al lui Dionisos, din cauza tunicii lungi lidiene, pe care o îmbrăcau bacantele.

[118] Temis, zeița dreptății, fiica lui Uranos și a Geei.

[119] Origan, plantă cu miros pătrunzător.

[120] *Ef.*, 2, 12.

[121] Cizic, oraș în Asia Mică, în Frigia.

[122] *Herodot*, IV, 76, istorisește pe larg acest fapt. Regele sciților se numea Saulie, iar cel care a încercat să aducă printre sciți cultul Cibelei se numea Anaharsis.

25. 1. Cele două piscuri ale neștiinței sînt: necredința în Dumnezeu și superstiția. Trebuie să ne străduim să rămînem în afara acestora. Nu vezi că Moise, marele preot al adevărului, poruncește să nu intre în adunarea Domnului nici famen, nici castrat și nici cel născut din desfrînată?[132] **2.** Prin famen și castrat Moise arată felul de purtare a omului fără Dumnezeu, a omului lipsit de dumnezeiasca putere roditoare; iar prin cel de al treilea, prin cel născut din desfrînată, arată pe omul care crede în mulţi dumnezei falşi în locul singurului şi adevăratului Dumnezeu, aşa precum cel născut din desfrînată îşi atribuie mulţi taţi, neştiind pe adevăratul tată. **3.** Exista o veche şi naturală legătură între oameni şi cer, care a fost întunecată de neştiinţă; dar această legătură a ieşit deodată din întuneric şi a strălucit, aşa precum de pildă o spune unul din poeţi:

---

[123] Euhemer, scriitor grec (sec. III î.d.H.). Marea sa operă, *Istorie sfîntă*, s-a pierdut, dar ne este cunoscută din lucrarea lui Lactanțiu († 317): *Instituțiile divine*. În lucrarea sa, Euhemer istorisește că într-o călătorie făcută de-a lungul coastelor Arabiei și Indiei a descoperit insula Panhaia, unde inscripțiile dintr-un templu i-au revelat originea zeilor: zeii sînt oameni divinizați, datorită fricii și admirației.

[124] Diagoras din Milo, poet și filozof grec (sec. V î.d.H), supranumit Ateul. N-au rămas din operele sale decît titlul a două lucrări: *Cuvîntări frigiene* și *Cîntece lirice*. Fiind acuzat de necredință, pentru că își bătea joc de zei, s-a refugiat în Atena. Se spune că a murit într-un naufragiu.

[125] Hipon, filozof grec (sec. V î.d.H.). În lucrările sale, pierdute, a tăgăduit existența zeilor, pe care-i socotea oameni mari sau eroi îndumnezeiți. Din pricina asta contemporanii lui l-au numit ateu.

[126] Milo, insulă în arhipelagul grec. În această insulă a fost descoperită Venus din Milo, care se află la muzeul Louvre.

[127] Teodor din Cirena, supranumit Ateul (sec. IV î.d.H.). Scrierea lui *Despre zei* i-a adus supranumele de Ateul.

[128] *Xenofon*, Test., 13, ed. Diels, Poet. Philos. Fragm., p. 22.

[129] Diagoras din Milo.

[130] Heracle — la romani Hercule —, erou al mitologiei grecești, fiul lui Zeus. După multe fapte eroice s-a dus la Teba, unde s-a căsătorit cu Megara, fiica lui Creon, regele Tebei. Într-un acces de nebunie și-a ucis soția și copii. Pentru a ispăși această crimă a executat pentru regele Euristeus douăsprezece munci ,așa numitele «douăsprezece munci ale lui Heracle». În afară de aceste munci, Heracle a săvîrșit și alte fapte de eroism. A murit, arzîndu-se de viu pe muntele Oeta din Tesalia.

[131] Paralele la această povestire la: *Sternbach*, Gnomologium Vaticanum, 276; *B. Keil*, Hermes, 55 (1920), p. 63 și urm., dă povestirea ca provenită din *Atenagora*, Solie pentru creștini, IV.

[132] *Deut.*, 23, 1—2.

> «Vezi în înălţime acest eter nemărginit,
> Care ţine de jur împrejur pămîntul în braţele sale umede?»[133]

şi încă:

> «O, tu, care eşti căruţa pămîntului şi ai pe pămînt tronul,
> Oricine ai fi, eşti cu neputinţă de înţeles, cu neputinţă de privit!»[134]

şi toate celelalte, la fel cu acestea pe care poeţii le cîntă.

4. Dar idei greşite, depărtate de calea cea dreaptă şi pierzătoare de suflet cu adevărat, au întors pe om, «sadul cel ceresc»[135], de la vieţuirea cea din ceruri, «l-au întins pe pămînt»[136], convingîndu-l să se alipească de făpturile cele pămînteşti.

26. 1. Unii au fost înşelaţi de priveliştea cerului; dînd crezare numai privirii şi urmărind mişcările stelelor, s-au minunat de stele şi le-au îndumnezeit, numind stelele dumnezei de la cuvîntul a privi[137]; şi s-au închinat la soare ca indienii şi la lună ca frigienii. **2.** Alţii, culegînd roadele cele bune de mîncat ale plantelor care răsar din pămînt au numit grîul Deo, ca atenienii, au numit viţa de vie Dionisos, ca tebanii. **3.** Alţii, privind la urmările pe care le au relele, au îndumnezeit schimbările soartei, închinîndu-se chiar nenorocirilor. Aceasta i-a făcut pe poeţii tragici să născocească Eriniile[138] şi Eumenidele[139], Palamneii[140], Prostropeii[141] şi Alastorii[142]. **4.** Unii filozofi, luîndu-se după poeţi au idolatrizat patimile voastre: frica, dragostea, bucuria, nădejdea, după cum Epimenide cel Bătrîn[143] a ridicat în Atena altare semeţiei şi obrăzniciei. **5.** Alţi filozofi, pornind chiar de la faptele din viaţă, au îndumnezeit idei omeneşti, cărora le-au dat chip omenesc, de pildă: Dice[144], Cloto[145], Lahesis [146], Atropa [147], Himarmene [148], Auxo şi Talo [149], zeiţele atice. **6.** Există şi un al şaselea mod de a introduce înşelăciunea şi de a face dumnezei, acela de a număra doisprezece dumnezei; despre aceştia vorbeşte Hesiod [150] în Teogonia sa; de ei teologhiseşte Homer [151]. **7.** A rămas al şaptelea mod — că sînt de toate şapte — cel care porneşte de la binefacerile dumnezeieşti, revărsate peste oameni. Neconcepînd un Dumnezeu care face bine, oamenii au inventat Dioscurii [152], mîntuitorii oamenilor, pe Heracle, îndepărtătorul de rele şi pe Asclepios [153], doctorul.

---

[133] *Euripide*, Fragm. 935 (ed. Nauck, Teubner).
[134] *Euripide*, Troienele, 884 sq.
[135] *Platon*, Tim., 90 A.
[136] *Platon*, Crat., 397 D.
[137] θεοὺς ἐκ τοῦ θεῖν.
[138] Zeiţele răzbunării.
[139] Zeiţele binevoitoare.
[140] Zeii ucigaşi.
[141] Zeii care răzbună crimele.
[142] Geniile rele.
[143] Epimenide, poet, filozof şi legislator grec (sec. VI î.d.H.).
[144] Dreptatea.
[145] Una din parce, aceea care torcea zilele oamenilor.

27. 1. Acestea sînt îndepărtările cele alunecoase şi vătămătoare de la credinţa cea adevărată; acestea l-au coborît pe om din cer şi l-au aruncat în prăpastie. Vreau, însă, să vă arăt îndeaproape chiar pe zei, cum sînt şi dacă sînt, ca să terminaţi odată cu rătăcirea voastră şi să alergaţi iarăşi la cer. **2.** «*Eram şi noi fii ai mîniei ca şi ceilalţi; dar Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa dragoste, cu care ne-a iubit, fiind morţi prin păcate, ne-a făcut vii împreună cu Hristos*» [154]. Că «*viu este Cuvîntul*» [155]; fiind îngropat împreună cu Hristos, s-a înălţat împreună cu Dumnezeu. Cei care sînt încă necredincioşi se numesc «*fii ai mîniei*» [156], pentru că sînt hrăniţi cu mînie; noi, însă, nu mai sîntem odrasle ale mîniei, pentru că am lepădat rătăcirea şi ne grăbim spre adevăr. **3.** Astfel şi noi, care eram altădată fiii nelegiuirii, am ajuns acum datorită iubirii de oameni a Cuvîntului, fii ai lui Dumnezeu; chiar poetul vostru, Empedocle Acragantinul [157], face aluzie la voi cînd spune:

> «Atîta vreme cît veţi fi tulburaţi de vicii grele,
> Niciodată nu veţi elibera sufletul de dureri cumplite» [158]

---

[146] Una din parce, aceea care sucea fusul şi distribuia destinele oamenilor.

[147] Una din parce, aceea care tăia firul vieţii.

[148] Soarta.

[149] Două din cele trei graţii ale Aticei; a treia: Carpo.

[150] Hesiod, poet grec (sec. VIII î.d.H.), născut în Ascra (Beoţia), autorul poemelor didactice: *Lucrări şi zile, Teogonia.*

[151] Homer, poet epic grec (sec. IX î.d.H.); este autorul — contestat de unii — al Iliadei şi Odiseei. Tradiţia îl prezintă bătrîn, mergînd din cetate în cetate, recitînd versurile sale.

[152] Dioscurii — Castor şi Polux — fiii lui Zeus şi ai Ledei, zei protectori ai călătorilor pe uscat şi pe mare, zeii ospitalităţii.

[153] Asclepios, fiul lui Apolon, zeul medicinii, identificat la romani cu Esculap.

[154] *Ef.* 2, 3—5.

[155] *Evr.*, 4, 12.

[156] *Ef.*, 2, 3.

[157] Empedocle Acragantinul (sec. V î.d.H.) filozof eclectic, dar în acelaşi timp om politic, poet, doctor, profet, taumaturg. După el, lumea este alcătuită din patru elemente: focul, aerul, apa şi pămîntul; raporturile dintre aceste elemente sînt conduse de dragoste şi ură, de atragere şi respingere. A murit, aruncîndu-se în Etna.

[158] *Empedocle*, Fragm., 145, Diels.

4. Cele mai multe spuse despre dumnezeii voştri sînt basme şi născociri ; iar toate cele cîte se presupun că au fost săvîrşite sînt istorisiri despre oameni vicioşi, despre oameni care au trăit în desfrîu.

> «Păşiţi cu mîndrie şi nebunie ; aţi părăsit,
> Calea cea dreaptă şi mergeţi pe spini şi ciulini.
> Pentru ce rătăciţi, muritorilor ? Încetaţi, oameni deşerţi,
> Părăsiţi întunecimea nopţii şi primiţi lumină!» [159]

5. Acestea ni le porunceşte profeta şi poeta Sibila [160] ; ni le porunceşte şi credinţa cea adevărată, care, scoate de pe feţele mulţimii dumnezeilor măştile lor înfricoşătoare şi groaznice, vădind prin asemănarea de nume că dumnezeii voştri sînt nişte creaţii ale imaginaţiei.

28. 1. Astfel, unii scriitori spun că sînt trei dumnezei, care poartă numele de Zeus : unul, fiul lui Eter [161], în Arcadia [162] ; alţi doi, amîndoi fii ai lui Cronos [163], unul în Creta, altul iarăşi în Arcadia. **2.** Alţi scriitori spun că sînt cinci zeiţe Atena : una, fiica lui Hefaistos [164], Atenianca ; alta, fiica lui Nilos [165], Egipteanca ; a treia, fiica lui Cronos, născătoarea războiului ; a patra, fiica lui Zeus, pe care mesenienii [166] au numit-o Corifasia, după numele mamei sale ; pe lîngă acestea toate, fiica lui Palas [167] şi a Titanidei [168], fiica lui Oceanos [169] ; ultima zeiţă a ucis în chip nelegiuit pe tatăl ei şi s-a împodobit cu pielea lui ca şi cu o pielică de oaie. **3.** La fel şi cu Apolon. Aristotel[170] vorbeşte de un prim Apolon, fiul lui Hefaistos şi al Atenei — aici Atena nu mai este fecioară — ; mai sînt : un al doilea Apolon, în Creta, fiu al lui Cirbas ; un al treilea Apolon, fiu al lui Zeus ; un al patrulea, Apolon Arcadianul, fiu al lui Silen ; la arcadieni acest Apolon este numit Nomie ; lîngă aceştia Aristotel aşază şi pe Apolon Libianul, fiul lui Amon[171]. Didim Gramaticul[172] adaugă la aceştia un al şaselea Apolon, fiu al lui Magne. **4.** Cîţi Apoloni nu sînt astăzi, nenumăraţi oameni muritori şi trecători, care poartă acelaşi nume cu cei de care am vorbit mai înainte ?

---

[159] *Oracolele Sibiline*, Fragm. 1, 23—25, 27.

[160] Sibilele erau preotese ale zeului Apolon, care prevesteau viitorul. Textele citate de Clement sînt din Oracolele Sibiline. În secolul II înainte de Hristos, iudeii din Alexandria, imitînd Cărţile Sibiline păgîne, au alcătuit alte Oracole Sibiline. Creştinii au luat aceste oracole şi le-au prelucrat în spirit creştin. Oracolele Sibiline, formate din 14 cărţi, s-au bucurat de mare autoritate în antichitatea creştină, fiind citate de scriitorii creştini, începînd cu Herma (sec. II).

[161] Eter, divinitate care personifica regiunea superioară a aerului, profunzimile cerului. După Hesiod, Eter era fiul lui Ereb şi al zeiţei Noaptea.

[162] Arcadia, regiune în Grecia antică, în partea centrală a Peloponezului, din care poeţii vechi făcuseră ţinut al fericirii.

[163] Cronos, una din marile divinităţi greceşti — la romani identificat cu Saturn —, fiul lui Uranos şi Geea. S-a căsătorit cu sora sa Rea, a detronat pe tatăl său şi i-a luat locul. Potrivit unui oracol al mamei sale, trebuia să fie detronat şi el de unul din copiii săi ; pentru a anula oracolul îşi mînca copiii ; a scăpat numai fiul său Zeus, fiind ascuns de mama sa. Cînd Zeus s-a făcut mare, a pornit război împotriva lui Cronos ; l-a învins şi l-a aruncat în tartar.

[164] Hefaistos, fiul lui Zeus şi al Herei, zeul focului şi al meşteşugurilor, identificat la romani cu Vulcan. A fost aruncat de Zeus din cer, dar Dionisos l-a adus mai tîrziu în Olimp. Hefaistos îşi avea atelierul său, în care, singur sau cu ciclopii, în Olimp sau în craterul vulcanului Etna, a făcut o mulţime de opere celebre.

[165] Nilos, zeu, binefăcătorul Egiptului.

[166] Mesenienii, locuitori ai Meseniei, ţinut în Peloponez.

[167] Palas, uriaş. Palas a voit să-şi violeze fiica, pe Atena, şi a fost ucis de ea.

[168] Titanida, fiică sau soră a titanilor.

[169] Oceanos, una din cele mai vechi divinităţi elene, fiul lui Uranos şi al Geei. După Homer, Oceanos este tatăl zeilor. Era închipuit ca un fluviu imens, care înconjoară pămîntul, izvor al tuturor fluviilor şi mărilor.

29. 1. Ce-ar fi dacă ţi-aş vorbi de mulţi oameni care poartă numele lui Asclepios sau al lui Hermes[173] sau al lui Hefaistos, de care ne vorbeşte mitologia ? Dar mi se pare de prisos să încarc urechile voastre cu aceste multe nume. Totul arată că aceştia au fost oameni ! O arată şi patria lor şi meseriile lor şi viaţa lor şi mormintele lor.

2. Ares[174], cel cinstit de poeţi, atît cît au putut aceia :

> «Ares, Ares, ciumă pentru muritori, ucigaşule ! Distrugător de ziduri de apărare»[175]

acest nestatornic, acest duşman, era din Sparta, după cum spune Epiharm[176] ; Sofocle[177] ştie că e din Tracia iar alţii din Arcadia. **3.** Homer la rîndul lui spune că a stat legat treisprezece luni :

> «Ares a răbdat cînd Otos şi Epialte,
> Fiii lui Aloeu l-au legat cu legătură tare.
> Şi a stat legat treisprezeze luni, într-o închisoare de aramă»[178].

---

[170] Aristotel, filozof grec, născut în Macedonia (384—322 î.d.H.). A fost discipolul lui Platon şi dascălul lui Alexandru cel Mare. Este întemeietorul şcolii peripateticiene şi autorul a numeroase scrieri : *Organon* (logica), *Fizica, Cerul, Meteorologia, Sufletul, Mecanica, Istoria animalelor, Metafizica, Etica Nicomahică, Retorica, Poetica.* Sistemul filozofic al lui Aristotel prezintă întreaga natură ca un imens efort al materiei brute de a se ridica pînă la actul pur, adică la gîndire şi la inteligenţă. Are cele mai înalte idei despre Dumnezeu ; Dumnezeu este în totul inteligenţă şi gîndire ; este Gîndirea gîndirii.

[171] Amon, divinitate la vechii egipteni.

[172] Didim Gramaticul din Alexandria (sec. I) a lăsat multe scrieri despre scriitorii clasici.

[173] Hermes, fiul lui Zeus şi al zeiţei Maia. Era zeul elocinţei, al comerţului, al hoţilor şi mesagerul zeilor.

[174] Ares, fiul lui Zeus şi al Herei — identificat la romani cu Marte — era zeul războiului.

[175] *Homer,* Iliada, V, 31, 455.

[176] Epiharm, poet comic grec (sec. V î.d.H.). Este unul din întemeietorii comediei. A luat subiectele comediilor sale din viaţa populară şi din mitologie.

[177] Sofocle, poet tragic grec (496—406 î.d.H.). Au rămas de la el şapte piese : *Antigona, Electra, Trahinienele, Edip rege, Edip la Colona, Aiax, Filoctet.*

[178] *Homer,* Iliada, V, 385—387.

4. De mult bine să aibă parte carienii[179], care îi jertfeau lui Ares cîini ! Sciţii, la rîndul lor, nu încetau de a-i sacrifica măgari, după cum spun Apolodor şi Calimah[180].

> «Febos[181] se ridică deasupra sacrificiilor de măgari făcute de hiperboreeni»[182]

Acelaşi în altă parte spune :

> «Junghierile de măgari graşi încîntă pe Febos»[183].

5. Hefaistos, însă, pe care Zeus l-a aruncat din Olimp, «locuinţa cea dumnezeiască»[184], a căzut în insula Lemnos[185] şi s-a făcut fierar. Avea amîndouă picioarele betege :

> «Cu două picioare scurtate, care se mişcă repede»[186].

30. 1. Ai între dumnezeii tăi nu numai un fierar, ci şi un doctor ; doctorul era iubitor de argint, numele lui : Asclepios. Îţi voi prezenta şi pe poetul lui, pe Pindar Beoţianul[187] :

> «A fost corupt şi el cu un salariu de erou ;
> Aurul strălucea în mîna lui ;
> Cronion[188] atunci, cu mîinile sale, a aruncat asupra celor doi săgeata.
> Şi le-a luat din piept repede suflarea ;
> Că trăznet arzător s-a pogorît peste destinul lor»[189].

2. Euripide[190] spune :

> «Zeus e de vină ; el a ucis pe fiul meu
> Asclepios, aruncînd trăznet în pieptul său[191]
> Asclepios zace trăznit la hotarele regiunii Cinosuris»[192].

---

[179] Carieni, locuitorii Cariei, ţară în sud-vestul Asiei Mici, scăldată de Marea Egee şi Marea Mediterană orientală.

[180] Calimah, gramatic şi poet alexandrin (sec. III î.d.H.), apreciat de Ptolomeu Filadelfu ; a fost directorul bibliotecii din Alexandria. A scris o mulţime de lucrări de erudiţie şi de poezie. Cea mai importantă din scrierile lui în proză este lucrarea : *Cataloage ale scriitorilor şi scrierile lor*, alcătuită în 5 părţi, în 120 de cărţi. Datorită acestei lucrări Calimah este socotit părintele istoriei literare. În întregime s-a păstrat, într-o traducere latină, poema sa : *Despre bucla Berenicei.*

[181] Febos, zeul soarelui, supranumele lui Apolon.

[182] Hiperboreeni, adică popoarele din nordul Sciţiei. — *Callimah*, Fragm. 178.

[183] *Callimah*, Fragm. 188.

[184] *Homer*, Iliada, I, 591—592.

[185] Lemnos, insulă grecească în nordul Mării Egee.

[186] *Homer*, Iliada, XVIII, 411.

[187] Pindar, poet liric grec (518—438 î.d.H.). Poeziile sale aparţin tuturor genurilor lirismului coral. A ajuns pînă la noi o singură colecţie : *Odele triumfale.*

[188] Cronion, fiul lui Cronos, adică Zeus.

[189] *Pindar*, Pyth, III, 97. 100—105.

[190] Euripide, poet tragic grec (480—466 î.d.H.). Cele mai cunoscute dintre tragediile sale sînt : *Alceste, Medeea, Andromaca, Electra, Hecuba, Ifigenia în Aulida, Ifigenia în Taurida, Bacantele.*

[191] *Euripide*, Alceste, 3—4.

[192] Cinosuris, o regiune în sud-vestul Arcadiei.

3. Filohor[193] spune că Poseidon[194] este cinstit în Tinos[195] ca doctor; iar despre Cronos spune că se afla în Sicilia şi că acolo a fost înmormîntat.

4. Patrocle Turianul[196] şi Sofocle cel Tînăr[197] povestesc în trei tragedii istoria Dioscurilor. Aceşti doi Dioscuri au fost oameni muritori, dacă putem da crezare lui Homer în cele ce spune:

> «Pe aceştia îi avea pămîntul, care le-a dat viaţă,
> În Lacedemonia, patria lor scumpă»[198]

5. Să fie adăugate şi cele scrise de autorul Poemelor Cipriene:

> «*Castor*[199] *era muritor; soarta morţii i se cuvenea;*
> Dar Polideuce[200], odrasla lui Ares, era nemuritor»[201].

6. Aceasta-i o minciună de poet. Homer, însă, este mai vrednic de credinţă cînd vorbeşte de cei doi Dioscuri şi cînd îl artă pe Heracle «idol»[202]. «Heracle, spune el, a fost un muritor, autor de fapte mari»[203]. **7.** Deci şi Homer ştia că Heracle a fost om muritor. Filozoful Ieronim[204] descrie şi chipul trupului său: era mic de statură, cu părul zbîrlit, puternic; Dicearhos[205] îl prezintă înalt, nervos, negru la faţă, cu nasul acvilin, cu ochi scînteietori, cu părul lung[206]. Acest Heracle a trăit cincizeci şi doi de ani; şi-a sfîrşit viaţa în muntele Oeta[207], arzîndu-se de viu.

31. 1. În ce priveşte muzele, despre care Alcman[208] spune că le-au născut Zeus şi Mnemosina[209], pe care ceilalţi poeţi şi scriitori le îndumnezeiesc şi le venerează şi cărora toate oraşele le-au ridicat temple în cinstea lor, ei bine aceste muze au fost servitoare din Misia[210], pe care Megaclo, fiica lui Macar, le-a cumpărat ca slugi. **2.** Macar a fost regele lesbienilor[211]; nu se înţelegea deloc cu soţia sa; pentru aceasta fiica lor Megaclo era supărată din pricina mamei ei. Şi nu pe bună dreptate? Megaclo a cumpărat aceste misiene ca slugi, nouă la număr, şi le-a numit moisai, după dialectul eolian. 3. Megaclo le-a învăţat să cînte frumos, din gură şi din chitară, faptele oamenilor din vechime. Aceste misiene, cîntînd continuu din chitară, au încîntat cu cîntecele lor frumoase pe Macar, tatăl ei, şi i-au potolit mînia. 4. Pentru această pricină, Megaclo, ca o mulţumire din partea mamei ei, le-a turnat în bronz chipul lor şi a poruncit să fie venerate în toate templele. Acestea sînt muzele! Istoria lor se găseşte la Mirsil din Lesbos[212].

---

[193] Filohor, istoric grec (sec. IV—III î.d.H.). Autor a numeroase opere, din care nu au rămas decît fragmente.

[194] Poseidon, zeul mării — identificat la romani cu Neptun — fiul lui Cronos şi Rea. Locuia în fundul mării într-un palat măreţ.

[195] Tinos, insulă, una din Ciclade.

[196] *Patrocle*, Fragm., 2 TGF, p. 830.

[197] *Sofocle cel Tînăr*, Fragm. 1 TGF, p. 781.

[198] *Homer*, Iliada, III, 243—244.

[199] Castor, unul din Dioscuri.

[200] Polideuce, alt nume al lui Polux, al doilea fiu al Dioscurilor.

[201] *Kypria*, Fragm. 5 (ed. Kinkel).

[202] *Homer*, Odiseea, XI, 601—602.

[203] *Homer*, Odiseea, XXI, 26.

[204] Ieronim, istoric grec (sec. IV—III î.d.H.).

[205] Dicearhos, istoric, geograf şi filozof grec (sec. IV—III î.d.H.). Discipol al lui Aristotel, admirat în unanimitate de cei vechi. Din numeroasele sale lucrări n-au rămas decît fragmente.

[206] *Dicearhos*, Fragm. 10. FHG, II, p. 238.

[207] Oeta, munte în Tesalia.

[208] Alcman, poet grec (sec. VII î.d.H.).

[209] Mnemosina, fiica lui Uranos, zeiţa memoriei, mama muzelor.

[210] Misia, în vechime ţinut în nord-vestul Asiei Mici.

32. **1.** Dar ascultaţi şi de amorurile dumnezeilor voştri, de istoriile mitice ale neînfrînărilor lor nemaiîntîlnite, de îmbrăţişările lor, de rîsetele lor, de certurile lor, de robiile lor, încă şi de ospeţele lor, de împreunările lor şi iarăşi de lacrimile lor, de pasiunile lor, de plăcerile lor desfrînate. **2.** Cheamă-mi pe Poseidon şi ceata femeilor corupte de el: pe Amfitrita[213], pe Amimona[214], pe Alopa[215], pe Melanipa[216], pe Alciona[217], pe Hipotoa[218], pe Hiona[219] şi pe altele mii; cu toate că erau atît de multe, totuşi pasiunile lui Poseidon nu erau istovite. **3.** Cheamă-mi şi pe Apolon! El e Febos, ghicitor curat şi bun sfătuitor! Dar nu-mi spune asta despre el Steropa[220], nici Etusa[221], nici Arsinoa, nici Zeuxipa[222], nici Protoa, nici Marpesa[223], nici Hipsipila[224]; singură Dafne[225] a reuşit să scape şi de ghicitor şi de corupere. **4.** Pe lîngă aceştia să vină însuşi Zeus, care, după spusele voastre, este «tatăl oamenilor şi al dumnezeilor»[226]. Atît de mult era împătimit de plăcerile dragostei, că le dorea pe toate femeile și cu toate își împlinea pofta. Era tot atît de nesătul de femei ca și țapul tmuitenilor[227] de capre[228].

---

[211] Lesbieni, locuitorii insulei Lesbos, insulă grecească în Marea Egee, lîngă coasta de vest a Asiei Mici.

[212] Mirsil, istoric grec din Lesbos (sec. III î.d.H.). N-au rămas decît fragmente din lucrările sale.

[213] Amfitrita, zeiţa mării, soţia lui Poseidon, a avut un fiu cu Poseidon, pe Triton.

[214] Amimona, una din cele cincisprezece fiice ale lui Danaos; a avut un fiu cu Poseidon, pe Nauplin.

[215] Alopa, fiica lui Cercion, a avut un fiu cu Poseidon, pe Hipoton.

[216] Melanipa, fiica lui Eol (zeul vîntului) şi al Hipei. A avut cu Poseidon doi gemeni. Tatăl ei, aflînd de dragostea ei, i-a scos ochii şi a închis-o într-o temniţă. Poseidon i-a redat libertatea şi vederea.

[217] Alciona, fiica lui Eol.

[218] Hipotoa, fiica lui Nestor, a avut un fiu cu Poseidon, pe Tafios.

[219] Hiona, fiica lui Arcturos, a avut de la Poseidon un fiu, pe Eumolp.

[220] Steropa, fiica lui Cefeu, regele Tegeii.

[221] Etusa, fiica lui Poseidon.

[222] Zeuxipa, fiica lui Hipocon.

[223] Marpesa, fiica lui Evenus, regele Etoliei.

[224] Hipsipila, fiica lui Toas, regele insulei Lemnos.

[225] Dafne, nimfă, fiica unui zeu-fluviu şi a zeiţei Geea. Voind să scape de urmărirea lui Apolon, a chemat-o pe mama sa, care a schimbat-o în dafin.

[226] *Homer*, Iliada, I, 544 şi în alte locuri.

33. 1. O, Homere, poemele tale mă umplu de admirație! Că spui:

«Zicînd aceasta, Zeus a făcut un semn din sprîncenele sale negre.
Părul lung parfumat al stăpînului s-a clătinat
Pe fruntea lui nemuritoare, iar marele Olimp s-a cutremurat»[229].

2. Venerabil mi-l înfățișezi, Homere, pe Zeus și-i atribui un semn ce merită cinstit! Dar arată-i, omule, lui Zeus numai o cingătoare de femeie și Zeus se arată așa precum și este și-și face de rușine părul său bogat. **3.** La cîtă destrăbălare nu s-a dedat faimosul Zeus, care a petrecut în desfrîu atîtea nopți cu Alcmena[230]? Nu-i erau destul de lungi desfrînatului cele nouă nopți (dimpotrivă, întreaga viață i-a fost prea scurtă pentru neînfrînarea sa!) pentru a însămînța pe dumnezeul care îndepărtează răul[231]. **4.** Heracle, fiu al lui Zeus — cu adevărat fiu al lui Zeus — născut dintr-o atît de lungă noapte, s-a ostenit vreme îndelungată cu cele douăsprezece munci, dar într-o singură noapte a necinstit pe cele cincizeci de fiice ale lui Testie[232], fiind în același timp și corupător și mire a atîtor fecioare[233]. Nu fără motiv îl numesc poeții pe Heracle crud și ticălos[234]. Ar fi lung de povestit feluritele lui desfrînări și coruperi de copii. **5.** Că dumnezeii voștri nici pe copii nu i-a cruțat. Au avut amanți pe copiii: pe Hila, pe Hiacint, pe Pelop, pe Hrisip și pe Ganimede[235] în sfîrșit[236]. **6.** Acestor dumnezei se închină femeile voastre! Se roagă ca bărbații lor să fie la fel cu dumnezeii voștri, tot așa de cuminți! Se roagă să fie asemenea cu dumnezeii voștri, ca să rîvnească a face fapte la fel cu aceia! Copiii voștri sînt învățați de voi să cinstească pe acești dumnezei, pentru ca atunci cînd vor ajunge bărbați să aibă pe dumnezeii voștri pildă vădită de desfrînare.

7. Dar poate că numai dumnezeii-bărbați se azvîrl spre plăcerile sexuale, «pe cînd dumnezeii-femei, rămîn, după cum spune Homer, cuprinse de pudoare, fiecare, în casele lor»[237]. Poate că zeițele, din pricina cucerniciei lor, se rușinează să o mai vadă pe Afrodita, după ce s-a desfrînat. **8.** Dar, nu! Ele se desfrînează cu mai multă patimă decît zeii, fiind înlănțuite de desfrîu! Eos[238] cu Titon[239], Selena[240] cu Endimion[241], Nereis[242] cu Aiacos[243], Tetis[244] cu Peleu[245], Demetra cu Iasion[246] și Ferefata cu Adonis[247]. **9.** Afrodita, după ce a fost necinstită de Ares, a trăit cu Cinoras, apoi s-a căsătorit cu Anhise[248]; a întins curse lui Feton[249] și s-a îndrăgostit de Adonis; a fost geloasă pe zeița Hera[250], cea cu ochi de juninca. Ca să dobîndească mărul, a dezbrăcat pe zeițe[251] de haine și le-a lăsat goale, ca să le privească păstorul[252] spre a hotărî el care i se pare a fi dintre ele mai frumoasă.

---

[227] Tmuiteni, locuitorii vechiului oraș Tmuis din delta Nilului, care adorau țapii.

[228] *Plutarh*, Mor., p. 989 A; *Herodot*, II, 46.

[229] *Homer*, Iliada, I, 528—530.

[230] Alcmena, soția lui Amfitrion Tebanul. Zeus, pentru a o seduce, a luat chipul soțului ei și a avut de la ea pe Heracle.

[231] Adică pe Heracle.

[232] Testie, regele legendar al Etoliei.

[233] *Pausania*, IX, 27, 6.

[234] *Homer*, Iliada, V, 403.

[235] Ganimede, fiul lui Tros. Zeus, îndrăgostindu-se de el, l-a ridicat în sus și l-a dus în Olimp, făcîndu-l paharnic al zeilor. După altă legendă, Ganimede, păștea vitele în munții Ida (Asia Mică). Zeus, ca să-l răpească, s-a prefăcut în vultur.

[236] E vorba succesiv de Heracle, de Apolon, de Poseidon și de Zeus, pentru ultimii doi.

34. 1. Haide să cercetăm pe scurt și întrecerile atletice și să punem capăt acestor serbări de lîngă morminte! Să cercetăm jocurile istmice[253], jocurile nemeene[254], jocurile pitiene[255] și pe lîngă acestea și jocurile olimpice [256]. La Pito [257] este adorat şarpele pitian şi sărbătorirea şarpelui capătă numele de jocuri pitiene. La Istmos [258], marea a aruncat resturi netrebnice, iar jocurile istmice jelesc pe Melicert [259]. La Nemeea se jeleşte un alt copil, Arhemor [260], iar cîntecele de înmormîntare ale copilului se numesc jocuri nemeene. Pisa [261] este pentru voi, toţi grecii, mormîntul unui conducător de car frigian, ţărîna lui Pelops [262], iar jocurile olimpice sînt uzurpate de Zeus al lui Fidias [263]. După cum se pare, întrecerile atletice, care se făceau în cinstea morţilor, erau mistere; la fel şi oracolele; dar şi unele şi altele s-au întins în întregul popor. **2.** Într-adevăr, misterele din Agra [264] şi cele din Halimus [265] din Atica sa mărginesc la atenieni; dar întrecerile atletice şi falusurile, care se sărbătoresc în cinstea lui Dionisos, sînt o ruşine publică; ele corup viaţa. **3.** Dionisos dorea să se pogoare la Hades [266], dar nu ştia drumul; un bărbat, cu numele Prosimn, i-a făgăduit să-i arate drumul, dar nu fără plată; plata era ruşinoasă, dar pe placul lui Dionisos; i s-a cerut ca plată să-şi satisfacă cu el plăcerile sexuale. Zeul a fost de acord cu cererea şi i-a făgăduit că-l va satisface cînd se va întoarce; şi a întărit cu jurămînt făgăduinţa sa. **4.** Dionisos a aflat drumul şi a plecat; cînd s-a întors n-a mai găsit pe Prosimn, că murise; dar, pentru a-şi achita datoria faţă de iubitul său, cuprins de dorințe rușinoase s-a dus la mormîntul lui. S-a întîmplat că la mormînt a găsit o ramură de măslin ; a tăiat-o și a cioplit-o dîndu-i forma organului genital bărbătesc și cu ramura aceea de măslin a împlinit făgăduința făcută mortului. 5. Amintire mistică a acestei pasiuni sînt falusurile care se înalță în cinstea lui Dionisos în toate orașele. Heraclit spune : «Dacă nu s-ar fi făcut în cinstea lui Dionisos alaiurile de oameni, dacă nu s-ar fi cîntat în cinstea lui cîntece pentru organele genitale ale bărbatului, s-ar fi ajuns să se săvîrșească lucruri foarte rușinoase ; dar așa Hades și Dionisos sînt identici ; în cinstea lui Dionisos oamenii se înnebunesc și celebrează sărbătorile culesului viilor» [267] ; după socotința mea, însă, aceste serbări nu sînt atît pentru beția trupului, cît pentru inițierea plină de rușine în desfrîu.

---

[237] *Homer, Odiseea*, VIII, 324.

[238] Eos, zeița aurorei.

[239] Titon, prinț troian, de o mare frumusețe. Zeița Eos, îndrăgostită de el, l-a luat de soț și i-a cerut lui Zeus să-l facă nemuritor, dar a uitat să-i ceară și tinerețe veșnică, așa că au venit peste el toate relele îmbătrînirii. Cum nu putea muri, la rugămintea lui, a fost prefăcut în greier.

[240] Selena, zeiță, personificarea lunii.

[241] Endimion, păstor de o rară frumusețe. Zeița Selena s-a îndrăgostit de el și venea în fiecare noapte să-l privească. La rugămintea Selenei, Zeus i-a dat lui Endimion putința să-și aleagă existența pe care o dorește. Endimion i-a cerut să nu îmbătrînească niciodată, să rămînă nemuritor. Și a fost cufundat într-un somn fără de sfîrșit.

[242] Nereis, nimfă, fiica lui Nereu.

[243] Aiacos, unul din eroii greci.

[244] Tetis, nimfă, fiica lui Nereu.

[245] Peleu, rege legendar al orașului Iolcos din Tesalia, tatăl lui Ahile, pe care l-a avut cu zeița Tetis.

[246] Iasion, fiul lui Zeus și al Electrei.

[247] Adonis, divinitate în mitologia greacă. Era atît de frumos, că zeița Afrodita a părăsit Olimpul, pentru a merge împreună cu el la vînătoare. A fost ucis de un mistreț. La rugămintea Afroditei, Zeus l-a prefăcut în dedițel.

[248] Anhise, prinț troian.

[249] Feton, fiul lui Helios (Soarele) și al Climenei. A vrut să conducă carul tatălui său, al Soarelui. Dar n-a putut stăpîni caii și atunci Zeus l-a trăznit.

[250] Hera, zeița căsătoriei — identificată la romani cu Junona — fiica lui Cronos și a Reei, sora și soția lui Zeus.

[251] Pe Hera și pe Atena.

[252] Paris, fiul lui Priam, regele Troiei și al Hecubei.

[253] Jocurile istmice se celebrau la doi ani în onoarea lui Melicert, în istmul Corintului.

[254] Jocurile nemeene celebrate de greci la doi ani în cinstea lui Zeus în vîlceaua Nemeea din Argolida (nord-estul Peloponezului).

[255] Jocurile pitiene se celebrau la Delfi și în alte orașe ale Greciei la patru ani, în cinstea lui Apolon Pitianul, învingătorul șarpelui Piton.

---

[256] Jocurile olimpice se celebrau, cu începere din anul 776 î.d.H., din patru în patru ani în Olimpia din Peloponez, în cinstea lui Zeus Olimpianul. Au durat pînă în timpul împăratului Teodosie cel Mare († 395).

[257] Pito, vechiul nume al oraşului Delfi.

[258] Grecii au numit Istmos îngustimea pămîntului care la Corint uneşte Peloponezul cu Grecia continentală.

[259] Melicert, fiul lui Atama şi Ino; a ajuns zeu marin sub numele de Palemon. Era adorat la Corint; în cinstea sa au fost instituite jocurile istmice.

[260] Arhemor, fiul lui Licurg, regele Nemeei. Pe cînd era copil a fost muşcat de un şarpe şi a murit.

[261] Pisa, oraş foarte vechi în Peloponez, nu departe de Olimpia.

[262] Pelops, fiul lui Tantal, regele Frigiei. Tatăl său l-a tăiat în bucăţi şi l-a servit zeilor la un banchet. Zeus l-a înviat pe tînăr şi i-a pus un umăr de fildeş în locul umărului pe care-l mîncase zeiţa Demetra. După această aventură, Pelops s-a dus la Pisa, unde era rege Enomau. Acesta avea o fiică de o rară frumuseţe. Un oracol i-a prezis că va muri cînd fiica sa se va mărita. Pentru a îndepărta pe pretendenţi, a anunţat o cursă de care, spunînd că învingătorul la curse se va căsători cu fata lui. La curse a luat parte şi el, şi treisprezece pretendenţi au căzut loviţi de lancea lui; atunci s-a prezentat la întrecere şi Pelops. Datorită cailor înaripaţi, pe care i-a primit de la Poseidon, Pelops a fost învingător, iar regele Pisei a murit în cădere. Pelops s-a căsătorit cu fiica regelui Pisei, a ajuns regele Pisei, a cucerit Arcadia şi a dat numele său întregii peninsule — Peloponez.

[263] Fidias, cel mai mare sculptor al grecilor (sec. V î.d.H.). A sculptat numeroase statui celebre, astăzi pierdute, între care grandioasa statuie a lui Zeus Olimpicus, executată în aur şi fildeş, precum şi statuia Atenei de pe Acropole. A îndrumat şi executat, din însărcinarea lui Pericle, zidirea şi decorarea Partenonului.

[264] Agra, subdiviziune administrativă în vechea Atică cu templul zeiţei Artemis.

[265] Halimus, una din vechile aşezări omeneşti din Atica, lîngă Faleron.

[266] Hades, zeul infernului, una din marile divinităţi greceşti.

35. 1. Cu adevărat, deci, dumnezeii voștri au fost robii pasiunilor ; dar ei au purtat jugul robiei chiar înainte de cei care la lacedemonieni se numeau iloți [268]. Apolon a fost rob lui Admet [269] în orașul Fere ; Heracle a fost robul Omfalei [270] în Sardes [271] ; Poseidon și Apolon au lucrat cu plată la Laomedon [272], iar Apolon, ca o slugă netrebnică, nici n-a putut să-și recapete libertatea de la primul lui stăpîn ; atunci, amîndoi au zidit zidurile cetății Ilion [273] pentru frigian. 2. Homer nu se rușinează să spună de Atena că îi lumina calea lui Ulise [274] «avînd în mîini o lampă de aur» [275] ; iar despre Afrodita am citit, că ea, ca o slujnică desfrînată, a adus Elenei [276] un scaun și l-a pus în fața iubitului ei, ca să-l ațîțe la împreunare [277]. 3. Pe lîngă acestea, Paniasis [278] istorisește că foarte mulți zei au slujit oamenilor. Iată ce scrie :

---

[267] *Heraclit*, Fragm. 15, Diels.

[268] Ilot — sclav lacedemonian.

[269] Admet, rege al orașului Fere din Tesalia.

[270] Omfala, regina legendară a Lidiei, celebră pentru dragostea ei pentru Heracle.

[271] Sardes, capitala Lidiei.

[272] Laomedon, regele Troiei.

[273] Ilion, unul din numele Troiei, de la Ilos, fondatorul ei.

[274] Ulise — la greci Odiseu — soțul Penelopei, tatăl lui Telemac, unul din cei mai celebri eroi ai războiului Troiei. Curajos, dar prudent, inteligent, dar viclean ; sigur pe el ; este autorul calului troian, care a dus la căderea Troiei. Peripețiile călătoriei întoarcerii în Itaca, care au durat zece ani, formează subiectul epopeii Odiseea.

[275] *Homer*, Odiseea, XIX, 34.

[276] Elena, soția lui Menelau, regele Spartei, una din principalele eroine ale Iliadei, femeie de o rară frumusețe. Paris, fiul regelui Troiei, a răpit-o. Răpirea Elenei a dat naștere războiului troian.

[277] *Homer*, Iliada, III, 424—425.

[278] Paniasis, poet epic grec (sec. V î.d.H.). Lucrarea sa *Heracleea* avea 9000 de versuri.

«A îndurat Demetra, a îndurat ilustrul Amfigieis [279],
A îndurat Poseidon, a îndurat şi Apolon cel cu arcul de argint
Să slujească cu plată vreme de un an la un bărbat muritor;
A îndurat puternicul Ares, silit de tatăl său [280].
Şi celelalte după acestea».

36. 1. Din toate cele spuse urmează negreşit că dumnezeii voştri, iubăreţi şi pătimaşi, sînt la fel cu oamenii plini de pasiuni. «Au carne muritoare» [281]. Homer dă mărturie cu totul adevărată, cînd o prezintă pe Afrodita scoţînd strigăte mari şi ascuţite din pricina rănii sale [282], cînd povesteşte că însuşi războinicul Ares a fost rănit de Diomede [283] în pîntece [284]. **2.** Polemon [285] spune [286] că Atena a fost rănită de Ornit [287]; da, chiar şi Aidoneu, după cum spune Homer [288], a fost săgetat de Heracle; Paniasis povesteşte [289] acelaşi lucru despre Helios [290]. Acelaşi Paniasis istoriseşte că Hera, zeiţa căsătoriei a fost rănită tot de Heracle în «Pilos [291] cel nisipos» [292]. Sosibie [293] spune că Heracle a fost rănit de hipocoontizi [294] la mînă [295]. **3.** Iar dacă sînt răni, este şi sînge; dar sîngele de zei (ἰΧώρ), de care vorbesc poeţii [296], este mai dezgustător decît sîngele omenesc, că prin ἰΧώρ se înţelege sînge putrezit.

Este, însă, de neapărată trebuinţă să li se dea zeilor îngrijire şi mîncare, pentru că au nevoie de ele. **4.** De aceea vezi la ei ospeţe, beţii, rîsete, împreunări; dacă ar fi nemuritori, n-ar avea nevoie de nimic; dacă ar fi fără bătrîneţe, nu s-ar folosi de plăcerile sexuale omeneşti, nici n-ar face copii. **5.** Însuşi Zeus a luat parte la o masă omenească la etiopieni [297], iar în Arcadia tot Zeus s-a ospătat la Licaon [298] cu mîncări lipsite de omenie și nelegiuite ; s-a îndopat, fără să vrea, cu carne omenească. Dumnezeul acesta nu știa că arcadianul Licaon, gazda sa, își ucisese copilul — Nictim numele lui — și-l oferise lui Zeus copt la cuptor ![299].

---

[279] Amfigieis (= care şchiopătează de ambele picioare), poreclă a lui Hefaistos.
[280] *Paniasis*, Heracleea, Fragm., 16, Kinkel.
[281] *Homer*, Iliada, XXI, 568—569.
[282] *Homer*, Iliada, V, 343.
[283] Diomede, unul din principalii eroi ai Iliadei.
[284] *Homer*, Iliada, V, 855—856.
[285] Polemon, filozof grec (sec. IV—III î.d.H.).
[286] *Polemon*, Fragm. 24 FHG, III, p. 122.
[287] Ornit, regele oraşului Teutis din Argolida.
[288] *Homer*, Iliada, V, 395 şi urm.
[289] *Paniasis*, Heracleea, Fragm., 6, Kinkel.
[290] Helios, zeul soarelui.
[291] Pilos, oraş în Peloponez.
[292] *Paniasis*, Heracleea, Fragm. 20, Kinkel.
[293] Sosibie, istoric grec (sec. III î.d.H.) din Lacedemonia. A trăit în Alexandria. Lucrările istorice ale lui Sosibie au fost folosite de cei mai mulţi istorici vechi, în special de Plutarh şi Pausania.
[294] Hipocoontizi, cei din familia lui Hipocoon. Acesta, fiu natural al lui Ebalos, regele Spartei, a vrut să-l alunge de la putere pe fratele său Tindar; Tindar, însă, a chemat în ajutor pe Heracle, care a ucis pe Hipocoon şi pe fiii săi.
[295] *Sosibie*, Fragm. 15, FHG, II, p. 628.
[296] *Homer*, Iliada, V, 340.
[297] *Homer*, Iliada, I, 423 şi urm.
[298] Licaon, regele Arcadiei.

37. 1. Minunat este Zeus, proorocul, primitorul de străini, ajutătorul celor care-l roagă, milostivul, cel de la care pornesc toate oracolele, răzbunătorul crimelor ! Dar, mai bine spus, nedreptul, criminalul, nelegiuitul, sceleratul, neomenosul, violentul, corupătorul, desfrînatul, iubărețul. Dar toate acestea erau atunci cînd Zeus era așa, cînd Zeus era om ; dar acum mi se pare că și miturile voastre au îmbătrînit. **2.** Zeus nu mai este șarpe, nu mai este lebădă, nu mai este vultur, nu mai este om iubăreț ; dumnezeul acesta nu mai zboară, nu mai corupe copii, nu mai face dragoste, nu mai face silnicii, cu toate că încă și acum sînt multe femei, și frumoase chiar, mai grațioase decît Leda[300] și mai atrăgătoare ca Semela[301], și sînt copii mai frumoși și de mai bun neam decît văcarul frigian[302].

3. Unde este acum faimosul vultur ? Unde este lebăda ? Unde este însuși Zeus ? A îmbătrînit cu aripile sale ! Asta nu înseamnă că se căiește de amorurile lui și nici nu dă lecții de cuminţenie ! Mitul vostru vă este dezgolit ! A murit Leda, a murit lebăda, a murit vulturul ! Îl cauți pe Zeus ? Nu-l căuta în cer, ci scormonește pămîntul ! **4.** Locuitorul Cretei îți va povesti că în Creta este înmormîntat. Iar Calimah ți-o spune în imnele sale :

«Mormîntul tău, stăpîne,
Cretanii l-au zidit»[303]

Da, a murit Zeus — nu te nelinişti ! — a murit ca Leda, a murit ca lebăda, a murit ca vulturul, a murit ca un om iubăreț, a murit ca șarpele !

38. 1. Dar chiar închinătorii la zei par, fără voia lor, a înțelege rătăcirea lor cu privire la zei. Că spune Homer :

---

[299] *Pausania*, VIII, 2, 3.

[300] Leda, soția lui Tindar, regele Spartei. Zeus s-a îndrăgostit de ea ; și, pentru a fi aproape de ea, s-a prefăcut în lebădă.

[301] Semela, fiica lui Cadmos, iubita lui Zeus. Semela a avut imprudența să-i ceară lui Zeus să-l vadă în toată strălucirea și gloria lui ; dar flăcările de care era înconjurat Zeus au mistuit-o. Pruncul pe care-l purta în pîntece n-a pierit ; Zeus l-a luat și l-a închis în coapsa sa pînă în ziua nașterii sale. Acest copil a fost Dionisos.

[302] Este vorba de Ganimede.

[303] *Calimah*, Imn lui Zeus, 8—9.

«Zeii nu sînt născuţi dintr-un stejar prezis de multă vreme, nici din
stîncă[304]
Ci sînt născuţi din oameni»[305].

Dar puţin mai tîrziu îi vom găsi că sînt stejari şi pietre[306]. **2.** Stafil[307] istoriseşte că în Sparta este venerat ca Zeus un oarecare Agamemnon[308], Fanocle[309] în lucrarea sa : «Amorurile sau frumoşii» arată că Agamemnon[310], regele elenilor, a ridicat un templu Afroditei Argina în cinstea lui Arginu, pe care îl iubea[311]. **3.** Arcadienii, după cum spune Calimah în lucrarea sa : «Cauzele»[312] se închinau zeiţei Artemis[313] numită Apahomena[314]. În Mitimna[315] se cinstea o altă zeiţă Artemis, numită Condilitis. În Laconia[316], după cum spune Sosibie[317], este un templu a unei alte zeiţe Artemis, numită Podagra[318]. **4.** Polemon[319] a cunoscut o statuie a lui Apolon Cehenu[320] ; în Elis[321] era venerată o altă statuie, statuia lui Apolon Opsofagu[322]. Acolo eleenii[323] adus jertfe lui Zeus Apomiie[324]. Romanii aduc jertfe lui Heracle Apomiie, Heracle Piretu[325] şi lui Heracle Fobu[326], pe care îi numără între cei din suita lui Heracle. **5.** Să las la o parte pe argieni[327] şi laconieni ?[328] Nu ! Argienii şi laconienii venerează pe Afrodita Timboriha[329], iar spartanii venerează pe Artemis Helitis[330], pentru că ei folosesc pentru a tuşi, cuvîntul Χελόττειν.

---

[304] *Homer*, Odiseea, XIX, 163.
[305] *Homer*, Odiseea, IV, 63.
[306] Adică : idoli din lemn şi din piatră.
[307] Stafil, vechi istoric grec din Egipt.
[308] *Stafil*, Fragm. 10, FHG, IV, p. 506.
[309] Fanocle, poet grec (sec. IV î.d.H.), a excelat în poezia elegiacă şi a compus un poem, sub titlul : *Amorurile sau frumoşii*, în care istoriseşte vechile legende de iubire.
[310] Agamemnon, regele Micenei şi al Argos-ului, şeful suprem în războiul Troiei.
[311] *Fanocle*, Fragm. 5, Bach.
[312] *Calimah*, Fragm. 3, Schneider.
[313] Artemis, zeiţa vînătorii, fiica lui Zeus şi a Letei, identificată la romani cu Diana.
[314] Adică : spînzurata.
[315] Mitimna, oraş în insula Lesbos.
[316] Laconia, ţinut în sud-estul Peloponezului.
[317] *Sosibie*, Fragm. 14, FHG, II, p. 628.
[318] Podagra : cursă, care prinde animalele de picior.
[319] *Polemon*, Fragm. 71, FHG, III, p. 135.
[320] Cehenu : Cel cu gura căscată.
[321] Elis, oraş în Grecia, ţinutul Elida din Peloponez.
[322] Opsofagu : Cel care mănîncă mîncarea fără pîine.
[323] Eleenii : locuitorii Elidei.
[324] Apomiie : Cel care vînează muşte.
[325] Piretu : Cel cu febră.
[326] Fobu : Cel cu frică.
[327] Argieni, locuitorii oraşului Argos din Peloponez.
[328] Laconienii, locuitorii Laconiei.
[329] Timboriha : jefuitoarea de morminte.
[330] Helitis : Cea care tuşeşte.

39. 1. Socotiți oare că aceste fapte pe care vi le-am prezentat, sînt scoase din niște cărți false ? Nu ! Dar voi, după cum se vede, nu cunoașteți nici pe scriitorii voștri, pe care eu îi aduc martori ai necredinței voastre ! Ei au umplut, o, nefericiților, de batjocoră fără de Dumnezeu întreaga voastră viață, cu adevărat de nevieţuit. 2. Nu este oare venerat un Zeus chel în Argos, iar în Cipru un altul răzbunător ? Nu aduc oare aigienii jertfe unei Afrodite Peribasa [331], atenienii unei Afrodite Curtezane, iar siracuzienii [332] unei Afrodite Calipiga [333] pe care poetul Nicandru [334] a numit-o undeva [335] Afrodita Caligluta ? [336] 3. Nici nu vreau să vorbesc de Dionisos Hiropsalu ! [337] Sicionienii [338] se închinau lui, punîndu-l pe organele genitale femeiești, venerînd astfel pe conducătorul unei fapte de ocară ca protector al rușinii.

Așa sînt dumnezeii lor ! Așa sînt și cei care se închină lor, jucîndu-se cu dumnezeii lor, dar, mai bine spus, bătîndu-și joc de ei înșiși și umplîndu-se singuri de ocară. 4. Cu cît nu sînt mai buni egiptenii, care se închină, atît la sate cît și la orașe, animalelor necuvîntătoare decît elenii care se închină unor astfel de dumnezei ? Da, chiar dacă dumnezeii egiptenilor sînt animale, dar nu sînt desfrînate, nu sînt nerușinate ; nici un animal nu caută plăcerile cele împotriva firii.

Dar, pentru ce trebuie să mai vorbesc încă de dumnezeii elenilor, de vreme ce i-am dat pe față din destul ?

5. E drept că egiptenii, de care am amintit acum, sînt foarte deosebiți în ce privește religia lor. Sieniții [339] se închină unui pește numit fagros [340] ; locuitorii Elefantinei [341] se închină altui pește numit maiotes ; cei care locuiesc în Oxirinh [342] se închină peștelui care poartă numele orașului lor ; heracleopoliții se închină ihneumonului [343] ; saiții [344] și te-

---

[331] Peribasa : Cea cu picioarele îndepărtate.

[332] Siracuzieni, locuitorii Siracuzei.

[333] Calipiga : Cea cu fesele frumoase.

[334] Nicandru, poet grec (sec. II î.d.H.), autor a multor lucrări, în versuri și în proză, cu subiecte de istorie, geografie și istorie naturală, care s-au pierdut. S-au păstrat numai două poeme.

[335] *Nicandru*, Fragm. 23, Schneider.

[336] Caligluta : Cea cu fesele frumoase.

[337] Hiropsalu : Cel care presează organele genitale ale femeii.

[338] Sicionienii, locuitori ai orașului Sicion din Peloponez.

[339] Sieniții, locuitorii orașului Siena din Tebaida.

[340] Fagros, pește din mările calde cu carnea gustoasă.

[341] Elefantina, insulă pe Nil, în fața orașului Asuan.

[342] Oxirinh, oraș în Egipt. S-au găsit în acest oraș prețioase manuscrise pe papir.

[343] Ihneumon, mamifer mic, lung de 50 cm., care atacă șerpii, chiar veninoși, și este imun față de veninul lor.

[344] Saiții, locuitorii provinciei Sait din delta Nilului.

banii[345] se închină oii ; licopoliţii[346] se închină lupului ; cinopoliţii[347] se închină cîinelui ; memfiţii[348] se închină boului Apis[349] ; mendeenii[350] se închină ţapului. **6.** Voi, însă, care sînteţi în totul mai buni decît egiptenii — mă feresc să spun mai răi ! — voi, care nu încetaţi să rîdeţi toată ziua de egipteni, ce credeţi voi despre animalele necuvîntătoare ? La voi tesalienii cinstesc berzele pentru obiceiul pe care-l au ele[351]; tebanii[352] cinstesc nevăstuica din pricina naşterii lui Heracle. Ce ? Să vorbesc iarăşi de tesalieni ? Se spune că ei venerează furnicile, pentru că au fost învăţaţi că Zeus, luînd chipul unei furnici, s-a împreunat cu Eurimedusa, fiica lui Cletor[353], şi a născut pe Mirmidon ; **7.** Polemon istoriseşte[354] că locuitorii Troiei venerează şoarecii din ţara lor, pe care îi numesc sminthoi[355], pentru că şoarecii au ros coardele arcurilor duşmanilor lor ; şi după şoarecii aceia i-au dat lui Apolon supranumele de Smintie. **8.** Heraclide[356], în lucrarea sa «Zidirile templelor»[357] spune despre ţinutul Acarnania[358], că acolo unde este capul Actios se află templul lui Apolon Actios şi în templul acela se jertfeşte muştelor un bou. **9.** Nu voi uita nici pe samieni[359] — că samienii, după cum spune Euforion[360], venerează berbecul[361] — nici pe sirienii care locuiesc în Fenicia, dintre care unii venerează porumbeii, iar alţii peştii, tot atît de fără măsură ca şi elenii pe Zeus.

40. 1. Fie ! Pentru că cei cărora voi vă închinaţi nu sînt dumnezei, sînt de părere să vedem dacă nu sînt demoni, care, după cum spuneţi, se găsesc în al doilea rînd de cinste. Dar dacă sînt demoni atunci nu sînt mai puţin lacomi şi spurcaţi. **2.** Poţi vedea că în oraşe demonii indigeni sînt cinstiţi pe faţă : la citnieni [362] este cinstit Menedem, la tinieni [363] este cinstit Calistagora, la delieni [364] este cinstit Anie, la laconieni este cinstit Astrabacu. În Faleron [365] este cinstit un erou la pupă ; şi Pitia [366] a poruncit plateenilor [367], pe timpul războiului cu mezii să se aducă jertfă lui Androcrate, lui Democrate, lui Cicleu şi lui Leucon.

---

[345] Tebanii, locuitorii Tebei, oraş în Egipt, fostă capitală a ţării între 2100 şi 1700 î.d.H.

[346] Licopoliţii, locuitorii oraşului Licopole, nume a mai multor oraşe în Egipt.

[347] Cinopoliţii, locuitori ai oraşului Cinopole din Egipt.

[348] Memfiţii, locuitorii oraşului Memfis din Egipt.

[349] Apis, taurul sacru, adorat în Memfis.

[350] Mendeenii, locuitorii oraşului Mende din delta Nilului.

[351] Pentru dragostea lor de părinţi.

[352] Tebanii, locuitorii Tebei, oraş în Grecia continentală.

[353] Cletor, fiul lui Licaon.

[354] *Polemon*, Fragm. 31, FHG, III, p. 124.

[355] Îi numesc pe şoareci : sminthoi (σμίνθοι) în loc de : myes (μύες).

[356] Heraclide Ponticul, filozof grec (sec. IV î.d.H.), discipol al lui Platon. A scris numeroase lucrări cu subiecte foarte diferite.

[357] *Heraclide Ponticul*, Fragm. 99, ed. Voss ; FHG, II, p. 197.

[358] Acarnania, ţinut în vestul Greciei continentale la Marea Ionică.

[359] Samieni, locuitorii insulei Samos din Marea Egee.

[360] Euforion, poet grec (sec. III î.d.H.), a compus monografii istorice, epigrame, poeme narative.

[361] *Euforion*, Fragm. 6, FHG, III, p. 72.

41. 1. Cel care poate să cerceteze cît de puţin lucrurile, va găsi că sînt încă alţi mulţi demoni :

> «Sînt pe pămînt treizeci de mii de demoni nemuritori,
> Care hrănesc multe fiinţe, sînt păzitori ai oamenilor muritori» [368].

2. Cine sînt paznicii aceştia, o, beoţiene ? [369] Nu te feri de a mi-i spune ! Negreşit, sînt şi aceştia de care am vorbit mai înainte ; dar sînt şi cei mai cinstiţi decît aceştia, marii demoni : Apolon, Artemis, Leto [370], Demetra, Core, Pluton, Heracle, însuşi Zeus ! Dar nu ne păzesc Ascree [371], ca să nu fugim de ei ! Ne păzesc poate, ca să nu păcătuim, ei care nu ştiu deloc ce-i păcatul ? Aici este potrivit să se rostească proverbul acesta :

> «Tatăl care n-a fost sfătuit, sfătuieşte pe copil !» [372].

3. Iar dacă sînt într-adevăr păzitori, apoi sînt păzitori, nu pentru că vă voiesc binele, ci pentru că doresc pierderea voastră ; fiind linguşitori, se năpustesc asupra vieţii voastre, atraşi de fumul jertfelor. Înşişi demonii dau mărturie de lăcomia lor, spunînd :

> «Libaţiuni şi fumul de la jertfe ; acestea sînt cinstirile noastre» [373]

4. Ce altceva ar putea spune, dacă ar avea glas, dumnezeii egiptenilor, de pildă pisicile şi nevăstuicile, decît cele spuse de Homer şi de poeţi, că le place mirosul de grăsime al jertfelor, că le plac mîncările ?

Aşa sînt aceia pe care voi îi numiţi demoni, zei, semizei — semimăgari ! Că nu duceţi lipsă de nume pentru a însăila necredinţa voastră !

---

[362] Citnienii, locuitorii insulei Citnos, una din Ciclade.
[363] Tinienii, locuitorii insulei Timos, una din Ciclade.
[364] Delienii, locuitorii insulei Delos, una din Ciclade.
[365] Faleron, unul din porturile Atenei.
[366] Pitia, preoteasă a lui Apolon la Delfi, care rostea oracole.
[367] Plateenii, locuitorii oraşului Plateea din Grecia continentală.
[368] *Hesiod*, Lucrări şi zile, 252—253.
[369] Clement se adresează lui Hesiod, pentru că Hesiod era din Beoţia, provincie în Grecia continentală.
[370] Leto, fiica lui Creos şi al Febei — titani —, a avut de la Zeus pe Apolon şi pe zeiţa Artemis.
[371] Tot lui Hesiod i se adresează Clement pentru că Hesiod s-a născut în Ascra din Beoţia.
[372] Autor necunoscut.
[373] *Homer*, Iliada, IV, 49.

CAPITOLUL III

42. 1. Haide, dar, să adăugăm şi aceasta: dumnezeii voştri sînt demoni lipsiţi de milă şi urîtori de oameni; nu numai că se bucură de nebunia oamenilor, dar simt şi plăcere ca oamenii să se ucidă între ei. Pentru a-şi satisface plăcerea lor şi pentru a se putea sătura de cît mai multe ucideri de oameni, dau prilejuri de ucideri de oameni, fie în întrecerile înarmate din stadioane, fie în nenumăratele războaie; mai mult, căzînd peste oraşe şi popoare ca nişte moline, cer de la oameni jertfe pline de cruzime. **2.** Astfel Aristomene [374] din Mesenia [375] a jertfit lui Zeus Itometu [376] trei sute de oameni, socotind că prin această vărsare de sînge aduce o jertfă bine primită; între cei jertfiţi era şi Teopomp [377], regele lacedemonienilor, jertfă de bun neam. **3.** Poporul taurienilor, cei care locuiesc în Hersonesul Tauric [378], jertfeau îndată zeiţei Artemis pe toţi străinii naufragiaţi care ajungeau la ei. Acestea sînt jertfele pe care Euripide le-a pus în scenă în tragedia sa [379]. **4.** Monim [380] istoriseşte în lucrarea sa: «Adunare de minuni» [381], că în Pela din Tesalia [382] un om din Ahaia [383] a fost jertfit lui Peleu şi Hiron [334]. **5.** Anticlide [385], în lucrarea sa «Întoarceri» [386], arată că lieţienii —aceştia sînt un popor din Creta — jertfeau oameni lui Zeus, iar Dosida [387] spune că lesbienii aduceau aceeaşi jertfă lui Dionisos [388]. **6.** Nici pe foceeni [389] nu-i voi lăsa la o parte! Despre aceştia istoriseşte Pitocle [390] în cartea a treia a lucrării sale «Despre unire» [391] că ei aduceau zeiţei Artemis Tauropola [392] ca jertfă, ardere de tot un om. **7.** Erehteu [393] din Atica şi Marius Romanul au jertfit propriile lor fiice; unul din ei a jertfit Ferefatei pe fiica lui, după cum scrie Demarat[394] în prima carte din lucrarea sa «Materiale de tragedii»[395], iar celălalt, Marius, a jertfit pe fiica sa zeilor care îndepărtează relele, după cum istoriseşte Doroteu[396] în cartea a patra a lucrării sale: «Istorii italice!»[397]. **8.** Din aceste fapte se vede cît de iubitori de oameni erau zeii! Cum să nu fie, dar, la fel de cuvioşi şi cei care se închină lor? Unii zei sînt lăudaţi ca mîntuitori, alţii sînt rugaţi să fie mîntuiţi de cei care lucrează împotriva mîntuirii lor. Presupunînd că-i îmbunează prin sacrificii, oamenii uită că dumnezeii lor ucid oameni. **9.** Crima nu ajunge sfîntă datorită locului unde este ucis omul, nici dacă este ucis un om într-un loc aşa-zis sfînt în cinstea zeiţei Artemis sau a lui Zeus sau a altor demoni asemănători, în loc să fie ucis din mînie sau iubire de argint; crima aceasta nu e sfîntă; dimpotrivă o jertfă ca aceasta este crimă şi măcel.

---

[374] Aristomene, erou mesenian; a ridicat pe concetăţenii săi la război împotriva Spartei (c. 683 î.d.H.).

[375] Mesenia, ţinut în sud-vestul Peloponezului.

[376] Zeus numit Itometu, după numele muntelui Itome din Mesenia.

[377] Teopomp, regele Lacedemoniei sau Spartei, a trăit în secolul VII î.d.H.

[378] Herosonesul Tauric, Crimeea de azi.

[379] În tragedia: *Ifigenia în Taurida.*

[380] Monim, filozof grec (sec. IV î.d.H.), discipolul filozofului cinic Diogene. Din scrierile lui n-au rămas decît unele titluri.

[381] *Monim,* Fragm. 1, FHG, IV, p. 454.

[382] Tesalia, regiune a Greciei în sudul muntelui Olimp la Marea Egee.

[383] Ahaia, regiune a Greciei, la nord de Peloponez.

[384] Hiron, centaur celebru, fiul lui Cronos şi al nimfei Filira; se deosebeşte de ceilalţi centauri prin caracterul său binefăcător şi prin dragostea sa de dreptate.

[385] Anticlide, istoric grec (sec. III î.d.H.), a scris printre altele istoria lui Alexandru cel Mare.

[386] *Anticlide,* FGrHist, 140, F, 7.

[387] Dosida, poet grec din epoca alexandrină.

[388] *Dosida,* Fragm. 5, FHG, IV, p. 400.

[389] Foceeni, locuitori ai Foceei, oraş ionian pe coasta de apus a Asiei Mici.

[390] Pitocle, retor atenian (sec. V—IV î.d.H.).

[391] *Pitocle,* Fragm. 4, FHG, IV, p. 489.

[392] Tauropol, epitet al zeiţei Artemis, numită aşa de la statuia ei, care ar fi fost adusă din Taurida de Orest şi Ifigenia.

[393] Erehteu, erou atenian, foarte popular în Atica.

43. 1. Pentru ce, o, oamenilor, pentru ce noi oamenii, care sîntem cei mai înţelepţi dintre celelalte vieţuitoare, pentru ce fugim de animalele sălbatice şi o rupem de fugă cînd dăm peste un urs sau peste un leu, că spune un poet[398]:

> «Cînd un om vede un şarpe în văgăună de munte,
> Fuge şi se trage îndărăt; tremurul îi cuprinde mădularele
> Şi o ia la goană»[399].

Pentru ce nu fugim, pentru ce nu ne îndepărtăm de demoni, cu toate că ştim mai dinainte că sînt primejdioşi, criminali, vicleni, urîtori de oameni şi vătămători? **2.** Ce cuvînt adevărat pot spune demonii sau cui pot fi de folos? Eu pot să vă dovedesc, de pildă, că omul e mai bun decît dumnezeii voştri, decît demonii voştri, că Cirus[400] şi Solon[401] sînt mai buni decît Apolon ghicitorul. **3.** Febos al vostru este iubitor de daruri, dar nu iubitor de oameni. A trădat pe Cresus[402], prietenul său, uitînd de plata pe care o primise — atît era de fals! — şi l-a dus peste Halis[403] la rug.

---

[394] Demarat, istoric grec.

[395] *Demarat*, FHG, 42, F, 4.

[396] Doroteu, istoric grec, din epoca alexandrină.

[397] *Doroteu*, FGrHist., 145, F. 2.

[398] Homer.

[399] *Homer*, Iliada, III, 33—35.

[400] Cirus II cel Mare, împăratul perşilor (558—528 î.d.H.); prin victoriile sale a ajuns stăpînul întregii Asii occidentale. A fost învins şi ucis în 528 în lupta din Masagetia.

[401] Solon, legislator, om de stat, poet şi filozof, unul din cei şapte înţelepţi ai Greciei (640—558 î.d.H.). Ajungînd arhonte a redeşteptat naţionalismul atenienilor, a uşurat pe cetăţenii săraci de impozite şi a restabilit armonia în cetate, dînd o constituţie democratică. Ne-au rămas fragmente din poeziile sale.

[402] Cresus (sec. VI î.d.H.) regele Lidiei, celebru în lumea greacă pentru bogăţia sa şi pentru legăturile pe care le avea cu oracolul de la Delfi, căruia i-a dat bogate daruri, şi cu personalităţile mari ale Greciei. Spre sfîrşitul vieţii sale a avut parte de mari suferinţe; a fost învins de Cirus cel Mare şi s-a ars singur pe rug.

[403] Halis, fluviu în Asia Mică.

Atît de mult iubesc demonii pe oameni. Îi duc la rug! 4. Dar tu, o, omule, care ești mai iubitor de oameni și mai curat la suflet decît Apolon, tu ai milă de cel legat pe rug! Tu, Solone, dă oracole pline de adevăr! Tu, Cirus, poruncește să fie stins rugul! Iar tu, o, Cresus, înțelepțește-te cel puțin în ultima clipă! Să te învețe suferințele tale! Nerecunoscător este Apolon, căruia tu te închini! Ți-a luat plată; dar după ce a primit aurul te-a mințit din nou! «Uită-te la sfîrșit!» îți spune Solon. Nu ți-o spune asta demonul, ci omul! Solon nu face oracole cu două înțelesuri. Numai pe Solon îl vei găsi, o, barbare, că spune adevărul, numai el îți este de folos! Dar, o, Cresus, pe rug ai aflat asta!

44. 1. De aceea mă minunez ce năluciri i-au făcut pe oamenii, care au fost duși cei dintîi pe calea cea rătăcită, să predice această religie falsă, să legiuiască să se adore niște demoni criminali! Ce i-au făcut fie pe Foroneu[404], fie pe Merops[405], fie pe altcineva, care au ridicat temple și altare și care, după cum se spune, au fost cei dintîi care au adus jertfe demonilor! **2.** Negreșit și în vremurile de mai pe urmă au fost plăsmuiți dumnezei, cărora li s-au închinat oameni. Astfel pe Eros[406] acesta, despre care se spune că este printre cei mai vechi dumnezei; pe acesta nu-l venera nimeni înainte ca Harmos[407] să fi ales un copil și să-i ridice un altar în Academie[408], drept mulțumire pentru că și-a împlinit cu el poftele sale. Au numit desfrînarea Eros și au îndumnezeit pofta neînfrînată.

3. Nici atenienii nu știau cine este Pan[409] înainte de a le fi spus Filipide[410]. Dar, odată ce a luat naștere cultul zeilor — și nu importă de unde —, cultul acesta a ajuns izvorul unui rău de neconceput. Apoi pentru că n-a fost împiedicat, ci a crescut și s-a răspîndit, a ajuns creatorul multor demoni, s-au adus nenumărate jertfe, s-au săvîrșit ceremonii, s-au ridicat statui, s-au zidit temple. **4.** Iar cînd spun temple, — că nu le voi trece sub tăcere, pentru că vreau să arăt ce sînt — le numesc temple cu cuvînt îndulcit, că de fapt ele au fost morminte; cu alte cuvinte mormintele au fost numite temple. Dar voi, cel puţin acum, să daţi uitării cultul zeilor, să fiţi cuprinşi de ruşine, că cinstiţi mormintele !

---

[404] Foroneu, regele legendar al Argosului.

[405] Merops, poate regele legendar al insulei Cos, insulă din Dodecanez.

[406] Eros, zeul dragostei la greci. În Teogonia lui Hesiod, Eros este considerat ca un zeu creator și unul din elementele primordiale ale lumii.

[407] Harmos, general atenian (sec. VI î.d.H.). După mărturia lui Pausania, Harmos este primul atenian care a zidit în Atena un altar zeului Eros.

[408] Academia, școală filozofică înființată de Platon în grădinile din vecinătatea Atenei, care a durat din secolul IV pînă în secolul I î.d.H.

[409] Pan, zeul păstorilor, al pășunilor, al pădurilor, fiul lui Hermes și al nimfei Calisto. S-a născut cu coarne și picioare de țap; era așa de urît, încît mama lui l-a părăsit; Hermes l-a luat și l-a dus în Olimp.

[410] Filipide, poet comic grec (sec. IV—III î.d.H.). A trăit în Atena.

45. 1. În templul Atenei de pe acropola Larisei [411] este mormîntul lui Acrisie [412], iar pe acropola din Atena este mormîntul lui Cecrops [413], după cum spune Antioh [414] în cartea a noua a lucrării sale : «Istorii» [415]. Dar Erihtoniu ? [416] N-a fost înmormîntat în templul zeiţei Polias ? [417] Imaradu [418], fiul lui Eumolp şi al Daeirei n-a fost îngropat în interiorul Eleusinionului [419] de la poalele acropolei ? Fetele lui Celeu [420] n-au fost îngropate în Eleusis ? **2.** Pentru ce să-ţi mai vorbesc de femeile hiperboreene ? Se numesc Hiperoha şi Laodica [421] şi au fost îngropate în locul consacrat zeiţei Artemis din Delos [422], care se afla în templul lui Apolon Delianul. Leandrie [423] spune că Cleohu [424] a fost îngropat în Didimeon din Milet [425]. **3.** Vorbind de acesta, nu se cuvine să lăsăm de o parte mormîntul Leucofrinei [426], care, după cele spuse de Zenon din Mindos [427], este înmormîntată în Magnesia în templul zeiţei Artemis ; şi nu se cuvine să lăsăm de o parte nici altarul lui Apolon din Telmis [428] ; se spune că acest altar este mormîntul lui Telmisu prezicătorul. **4.** Ptolomeu [429], fiul lui Agesaru spune în cartea întîia a lucrării sale : «Despre Filopator» că în Pafos [430], în templul zeiţei Afrodita sînt îngropaţi Ciniras şi urmaşii lui Ciniras.

---

411. Larisa, oraş în Grecia continentală.

412. Acrisie, regele Argosului.

413. Cecrops, erou grec, căruia atenienii îi atribuiau întemeierea Atenei.

414. Antioh, istoric grec (sec. V î.d.H.).

415. *Antioh,* FGrHist, 29, Fragm. 2.

416. Erihtoniu, regele legendar al Atenei, fiul lui Hefaistos şi al zeiţei Pămînt. Erihtoniu este reprezentat uneori sub formă de şarpe.

417. Polias, alt nume al zeiţei Atena.

418. Imaradu, fiul lui Eumolp, regele Eleusinei.

419. Eleusinion, templu în Atena.

420. Celeu, rege legendar al Eleusinei.

421. Hiperoha şi Laodica sînt două fecioare din nordul Sciţiei, care au fost trimise la Delos, împreună cu 5 însoţitoare, ca să ducă acolo nişte prinoase. Au murit amîndouă la Delos, bucurîndu-se de mari cinstiri.

422. Delos, cea mai mică insulă din Ciclade, unde se găsea marele sanctuar al lui Apolon.

423. Leandrie, veche greşeală de scris pentru Melandrie din Milet, istoric grec (sec. III î.d.H.).

424. Cleohu, bunicul lui Miletu.

425. *Melandrie din Milet,* Fragm. 5, FHG, II, p. 336.

426. Leucofrina, la origini zeiţa oraşului Leucofris, oraş în Asia Mică, mai tîrziu asimilată cu zeiţa Artemis.

427. Zenon din Mindos, gramatic grec.

428. Telmis, oraş în Asia Mică pe ţărmul apusean al Liciei.

429. Ptolomeu Megalopolitu (sec. III—II î.d.H.), mare demnitar la curtea lui Ptolomeu Filopator, regele Egiptului.

430. Pafos, oraş în insula Cipru, vestit pentru templul Afroditei.

5. Dar dacă aş vorbi de toate mormintele la care voi vă închinaţi

> «Mie tot timpul nu mi-ar fi destul» [431],

iar voi, dacă nu vă va cuprinde ruşinea de faptele pe care îndrăzniţi să le faceţi, veţi umbla de colo pînă colo, fiind cu desăvîrşire morţi, pentru că aveţi credinţă în cei care sînt cu adevărat morţi.

> «O, nefericiţilor, pentru ce suferiţi răul acesta?
> Întunericul nopţii a acoperit capetele voastre!» [432].

CAPITOLUL IV

46. 1. Iar dacă, pe lîngă cele spuse mai înainte, v-aş propune să cercetaţi şi statuile, veţi găsi, uitîndu-vă pe rînd la ele, că este curată prostie să vă închinaţi la nişte obiecte neînsufleţite, *«lucruri ale mîinilor omeneşti»* [433].

2. În vechime sciţii se închinau sabiei încovoiate, arabii se închinau pietrei, perşii se închinau rîului; iar dintre ceilalţi oameni, alţii încă şi mai vechi, făceau stîlpi măreţi de lemn şi înălţau coloane de piatră; aceşti stîlpi şi coloane se numeau xoane [434], pentru că materialul era cioplit. **3.** Astfel în Icar [435] statuia zeiţei Artemis era o bucată de lemn nelucrată, iar în Tespia [436] statuia zeiţei Hera Citeronia [437] era un trunchi de copac tăiat; iar statuia zeiţei Hera Samiana [438], după cum spune Etlie [439], la început a fost o scîndură, iar mai tîrziu, pe timpul arhontelui Procle, a luat forma de statuie [440]. Cînd xoanele au început să fie înfăţişate ca chipuri de oameni, ele au căpătat numele de «brete» [441] de la cuvîntul βροτοί [442]. **4.** Scriitorul Varon [443] spune că la Roma, în vechime, xoanonul lui Ares era o lance, pentru că sculptorii nu ajunseseră la frumoasa tehnică sculpturală a statuilor; dar, cînd a înflorit tehnica, a crescut şi rătăcirea.

47. 1. Din cele spuse mai înainte s-a văzut lămurit că statuile au fost făcute din pietre, din lemne şi, ca să spun pe scurt, din materie.

---

[431] Vers dintr-un poet tragic necunoscut.
[432] *Homer*, Odiseea, XX, 351—352.
[433] *Ps.*, 113, 12.
[434] Xoane, statui ale zeilor făcute din lemn sau din piatră.
[435] Icar, insulă în apropiere de insula Samos.
[436] Tespia, oraş în Beoţia.
[437] Hera Citeronia, după numele muntelui Citeron din Grecia continentală.
[438] Hera Samiana, după numele insulei Samos.
[439] *Etlie*, istoric din insula Samos.
[440] *Etlie*, Fragm. 1, FHG, IV, p. 287.
[441] βρέτας, pl. βρέτη — idol grosolan.
[442] βροτοί — muritori.
[443] Varon, poligraf roman (116—27 î.d.H.).

Cu acele statui ați simulat dreapta credință, calomniind adevărul. Lucrul acesta are nevoie de mai multă demonstrație; dar n-am să refuz a o face. **2.** Toată lumea știe că Fidias a făcut din aur și fildeș statuia lui Zeus din Olimp și statuia zeiței Atena Polias din Atena; iar Olimpihu istorisește în lucrarea sa: «Fapte și întîmplări din Samos»[444], că în Samos xoanonul zeiței Hera a fost făcut de Smilis[445], fiul lui Euclide. **3.** Să nu vă îndoiți dacă două din zeițele numite «Venerabile»[446] din Atena, au fost făcute de Scopas[447] din marmură numită lihneică[448], iar cea din mijloc a fost făcută de Calos. Pot să vă aduc mărturie pe Polemon, care spune lucrul acesta în cartea a patra a lucrării sale: «Către Timeos»[449]. **4.** Iarăși, nici să nu puneți la îndoială că Fidias a lucrat statuile lui Zeus și Apolon din Patara Liciei[450] ca și leii sculptați de el odată cu statuile zeilor; dacă ele sînt opera lui Briaxis[451], precum spun unii, nu mă împotrivesc; a fost și el sculptor; atribui-le oricăruia din cei doi. **5.** După cum spune Filohor[452], statuile de nouă coți ale lui Poseidon și Amfitritei, care sînt venerate în Tinos, sînt opera lui Telesia Atenianul[453]. Demetrie[454], în cartea a doua a lucrării sale «Argolica» scrie că xoanonul zeiței Hera din Tirins[455] era făcut din lemn de păr și a avut ca sculptor pe Argos[456]. **6.** Poate că mulți se vor minuna cînd vor afla că Paladion[457], așa-zisa statuie căzută din cer, despre care se spune că Diomede și Ulise au luat-o pe ascuns din Ilion și au încredințat-o lui Demofon[458], este făcută din oasele lui Pelops, așa precum statuia lui Zeus Olimpianul este făcută din alte oase, oasele unui animal indian[459]. Vă spun și de la cine am știrea: de la Dionisios[460], din partea a cincea a lucrării sale: «Ciclos»[461]. **7.** Apelas, însă, în lucrarea sa «Delfica», spune că au fost două statui ale zeiței Palas Atena și că amîndouă au fost sculptate de oameni[462]. Dar pentru ca nimeni să nu aibă bănuiala că spun aceste lucruri pe neștiute, voi adăuga că statuia din Atena a lui Dionisos Morihu[463] este făcută dintr-o piatră care se numește felata[464] și a fost sculptată de Sicon, fiul lui Supalam, după cum spune Polemon, în una din epistolele sale[465]. **8.** Au mai fost, însă, și alți doi sculptori, după părerea mea din Creta, cu numele Scilis și Dipinu[466]; aceștia au făcut statuile celor doi Dioscuri din Argos, statuia lui Heracle din Tirins și xoanonul zeiței Artemis Munihia din Sicion.

---

[444] *Olimpihu,* Fragm. 1, FHG, IV, p. 466.
[445] Smilis, sculptor grec (sec. VI î.d.H.).
[446] Zeițele Eumenide, zeițe binefăcătoare.
[447] Scopas, arhitect și sculptor grec (sec. V—IV î.d.H.).
[448] Marmură de Paros, una din insulele Ciclade.
[449] *Polemon,* Fragm. 41, FHG, III, p. 127.
[450] Licia, veche regiune din Asia Mică.
[451] Briaxis, sculptor grec (sec. III î.d.H.).
[452] *Filohor,* Fragm. 185, FHG. I, p. 414.
[453] Telesia Atenianul, sculptor grec (sec. III î.d.H.).
[454] Demetrie Trizeniu, gramatic grec.
[455] Tirins, vechi oraș al Greciei, în Argolida.
[456] *Demetrie Trizeniu,* Fragm. 5, Diels (FHG, IV, p. 383).
[457] Paladion, statuia zeiței Palas Atena.
[458] Demofon, rege legendar al Atenei, unul din eroii războiului troian.
[459] Fildeș.
[460] Dionisios Ciclograful, istoric grec din Samos (sec. II î.d.H.).
[461] *Dionisios Ciclograful,* Fgr. Hist., 15, F. 3.
[462] Apelas, Fragm., 1, FHG, IV, p. 307.

48. 1. Dar pentru ce să vorbesc despre acestea, cînd pot să arăt cine este demonul cel mare, Serapis Egipteanul?[467] Auzim că toți învrednicesc statuia acestuia de o cinstire deosebită și îndrăznesc să spună că nu este făcută de mînă omenească. **2.** Despre această statuie, unii spun că este un dar de mulțumire, trimis de sinopeeni[468] lui Ptolomeu Filadelful[469], regele Egiptului; acesta a cîștigat dragostea lor, cînd sinopeenii, istoviți de foame, au primit grîu din Egipt; dar statuia trimisă de sinopeeni era un xoanon al zeului Pluton[470]. Ptolomeu, primind statuia, a așezat-o pe o înălțime, care acum se numește Racotis, acolo unde este cinstit templul lui Serapis; înălțimea este învecinată cu aceste locuri. Cînd Blistiha, iubita lui Ptolomeu, a murit în Conobos[471], Ptolomeu a adus-o de acolo și a îngropat-o în incinta de care am vorbit mai înainte. **3.** Alții spun că Serapis este un idol pontic, care a fost transportat în Alexandria cu cinste sărbătorească. Numai Isidor[472] spune că statuia a fost dăruită de locuitorii orașului Seleucia de lîngă Antiohia, cînd și ei, cuprinși de foamete, au fost hrăniți de Ptolomeu. **4.** Atenodor[473], fiul lui Sandon, însă, a voit să-i dea o vechime mare statuii lui Serapis[474]; dar, nu știu cum, s-a contrazis, cînd a arătat că statuia este făcută de mînă omenească. Atenodor spune că Sesostris[475], regele Egiptului, după ce a supus pe cele mai multe din popoarele grecești, întorcîndu-se în Egipt, a adus cu el artiști de frunte. **5.** Lesostus le-a poruncit să facă cu multă artă și din materiale de preț, statuia strămoșului său Osiris[476]. Statuia i-a fost făcută de sculptorul Briaxis, dar nu Briaxis Atenianul, ci un altul care purta același nume; pentru facerea ei, Briaxis a folosit material amestecat și felurit. A întrebuințat pilitură de aur, de argint, de aramă, de fier, de plumb, precum și pilitură de cositor; nu i-a lipsit nici una din pietrele prețioase din Egipt: fărimituri de safir, de ematită, de smarald, chiar și de topaz. **6.** A pus toate aceste materiale la un loc, le-a amestecat și le-a colorat în albastru — de aceea culoarea statuii a ajuns mai neagră —; și după ce a frămîntat toate aceste materiale cu substanțele medicale, care au rămas de la înmormîntarea lui Osiris și Apis, a făcut statuia lui Serapis. Numele de Serapis arată unirea ceremoniilor de înmormîntare ale lui Osiris și Apis și a materialelor folosite, astfel că din unirea celor două nume Osiris și Apis, a ajuns numele compus Osirapis.

---

[463] Dionisos Morihu, poreclă dată lui Dionisos în Sicilia, de la cuvîntul μορύσσω — a înnegri, a mînji, pentru că la culesul viilor i se ungea fața cu must.

[464] Un fel de piatră întrebuințată în sculptură.

[465] *Polemon,* Fragm. 73, FHG, III, p. 136.

[466] Scilis, sculptor din Creta, frate cu Dipinu; și acesta tot sculptor (sec. VI î.d.H.). După tradiție acești doi sculptori au fost fii sau ucenici ai lui Dedal.

[467] Serapis, zeu introdus în Egipt din Sinope, sub Ptolomei, celebrat într-o mulțime de temple, dintre care cele mai celebre au fost: Serapeum din Alexandria și Serapeum din Memfis.

[468] Sinopeenii, locuitorii orașului Sinope din Paflagonia (Asia Mică).

[469] Ptolomeu Filadelful, regele Egiptului (283—246 î.d.H.).

[470] Pluton, zeul infernului, stăpînul bogățiilor din măruntaiele pămîntului, zeul morților, fiul lui Cronos și Rea.

[471] Conobos, oraș în Egipt.

[472] Isidor Haracenu, geograf grec (sec. I î.d.H.).

[473] Atenodor, filozof grec stoic, născut în Tars (sec. I î.d.H.).

[474] *Atenodor din Tars,* Fragm., 4, FHG, III, p. 487.

[475] Sesostris, rege egiptean din dinastia XII.

49. 1. Împăratul romanilor[477] a făcut un alt zeu nou în Egipt — puțin a lipsit să nu-l facă și în Grecia —; a îndumnezeit pe Antinoos, iubitul lui, un bărbat foarte frumos; l-a consacrat așa cum a consacrat Zeus pe Ganimede. Că pofta nu poate fi stăpînită cu ușurință, dacă nu-i împiedicată de frică. Oamenii și acum cinstesc nopțile sfinte ale lui Antinoos, pe care amantul știa să le petreacă treaz în rușine.

2. Pentru ce îmi vorbești de un Dumnezeu, care este cinstit pentru desfrînarea lui? Pentru ce poruncești să fie jelit ca un fiu? Pentru ce îmi vorbești de frumuseeța lui? Frumusețea este o rușine cînd este veștejită de ocară. Nu tiraniza, omule, frumusețea, nici nu aduce ocară unui tînăr cu trup înfloritor! Păstrează-l curat, ca să fie frumos! Fii împăratul frumuseții, nu tiranul ei! Liberă să rămînă frumusețea! Atunci voi cunoaște frumusețea ta, cînd vei păstra curat «chipul»[478]. Atunci mă voi închina frumuseții, cînd va fi arhetipul adevărat al frumuseților.

3. Există un mormînt al celui iubit de împăratul roman, există un templu și un oraș al lui Antinoos. După părerea mea, așa cum sînt venerate templele, tot așa sînt venerate și mormintele, piramidele, mausoleele și labirinturile, alte temple ale morților, așa precum templele sînt morminte ale zeilor.

---

[476] Osiris, zeu egiptean, fiul zeului Geb (pămîntul) și al zeiței Nut (cerul), căsătorit cu Isis. Era zeul morților. A fost ucis de fratele său Set, tăiat în bucăți și împrăștiat; soția sa, Isis, le-a găsit și i-a reconstituit trupul.

[477] Adrian (117—138).

[478] *Fac.*, 1, 27.

50. 1. Vă voi da ca dascăl pe profetiţa Sibila :

> «Profetul nu slăveşte pe mincinosul Febos,
> Pe care oameni fără de minte l-au numit dumnezeu,
> Ci pe profetul lui Dumnezeu, pe care nu mîini omeneşti
> L-au plăsmuit,
> Asemenea idolilor fără grai făcuţi din piatră tăiată
> şi lustruită»[479].

2. Sibila numeşte templele ruine, arătînd în acest chip mai dinainte că templul din Efes al zeiţei Artemis are să fie înghiţit de :

> «Deschizăturile pămîntului şi de cutremure»[480];
> Cu faţa la pămînt se va văita Efesul, plîngînd pe ţărmuri
> Căutîndu-şi templul, care nu mai este locuit»[481].

3. Iar despre templul zeiţei Isis[482] şi despre templul lui Serapis din Egipt spune că se vor dărîma şi vor fi arse de foc :

> «*Isis, zeiţă de trei ori nefericită, rămîi singură*
> lîngă curgerile Nilului,
> Cuprinsă de furii şi mută pe ale Aheronului[483] nisipuri»[484]

Apoi, puţin mai jos, Sibila spune :

> «Şi tu, Serapis, acoperit cu multe pietre netrebnice,
> Zaci, cadavru îngrozitor de mare, în Egiptul cel de trei
> ori nefericit»[485].

4. Dar tu, dacă nu vrei să dai ascultare profetiţei Sibila, ascultă pe filozoful tău, pe Heraclit din Efes, care mustră statuile zeilor pentru nesimţirea lor, zicînd : «Se roagă acestor statui ale zeilor, ca şi cum ar vorbi caselor»[486]. **5.** Oare nu trebuie să te minunezi de cei care vorbesc cu pietrele şi le pun apoi şi în faţa uşilor caselor, ca şi cum ar avea vreo putere ? Se închină lui Hermes ca unui dumnezeu, iar pe Agiieu[487] îl pun paznic al uşilor. Dacă îi ocărăsc că sînt nesimţitori, pentru ce se închină lor ca unor dumnezei ? Iar dacă gîndesc că au simţire, pentru ce îi pun paznici ai uşilor ?

51. 1. Romanii, care atribuie zeiţei Tihe[488] cele mai mari succese ale lor şi o socotesc o zeiţă foarte mare, au luat statuia ei şi au aşezat-o lîngă closete, dîndu-i zeiței latrina drept vrednic templu[489]. 2. Dar pe statuile făcute din piatră nesimțitoare sau din lemn sau din aurul cel prețios nu le interesează nici mirosul grăsimilor de la jertfe, nici sîngele, nici fumul, cu care sînt cinstite și afumate, de se înnegresc desăvîrșit. Nu le interesează nici cinstea, nici ocara.

---

[479] *Oracolele Sibiline*, 4, 4—7.
[480] *Oracolele Sibiline*, 5, 294.
[481] *Oracolele Sibiline*, 5, 296—297.
[482] Isis, zeiţă la egipteni, soţia lui Osiris. Zeiţa căsătoriei şi a familiei.
[483] Aheron, fluviul infernului, purtînd numele unuia din fiii Soarelui şi ai Pămîntului. A fost prefăcut de Zeus în fluviu, pentru că, în lupta titanilor cu zeii, Aheron dăduse apă titanilor.
[484] *Oracolele Sibiline*, 5, 484—485.
[485] *Oracolele Sibiline*, 5, 487—478.
[486] *Heraclit*, Fragm. 5, Diels.
[487] Agiieul, epitet al lui Apolon.
[488] Tihe, fiica lui Oceanos şi Tetis, zeiţa destinului şi a bunei stări, identificată la romani cu Fortuna.

3. Nu pot să înțeleg cum au putut oamenii să îndumnezeiască obiectele nesimțitoare și-mi vine să-i plîng pe cei înșelați de această nebunie ca pe niște nenorociți. Unele viețăți nu au toate simțurile, de pildă viermii, omizile și toate cele care sînt betege de cum se nasc, de pildă cîrtițele și șoarecele cu botul ascuțit, despre care Nicandru spune că sînt orbi și groaznici la vedere[490]. 4. Dar aceste viețăți sînt mai bune decît statuile zeilor, decît aceste xoane care sînt complet surde și mute; viețățile acelea au cîte un simț, de pildă simțul auzului sau simțul tactil sau un simț analog cu simțul mirosului sau al gustului; statuile zeilor, însă, nu au nici un simț. 5. Sînt multe viețăți, care n-au nici văz, nici auz, nici glas, de pildă scoicile; dar trăiesc și cresc și sufăr influența lunii; dar statuile zeilor sînt neputincioase, nelucrătoare, nesimțitoare; sînt legate, sînt bătute în cuie, sînt fixate de ceva, sînt topite, sînt pilite, sînt tăiate cu ferăstrăul, sînt lustruite, sînt sculptate. 6. Cei care fac statuile zeilor «chinuiesc pămîntul mut și surd»[491], îl scot din propria lui natură și prin arta lor îi conving pe oameni să se închine statuilor. După părerea mea cei care fac statuile zeilor nu se închină zeilor și demonilor, ci pămîntului și artei; că acestea sînt de fapt statuile zeilor. Da, statuia zeului este cu adevărat materie moartă, fasonată de mîna unui artist; pentru noi, însă, chipul Dumnezeului nostru este spiritual; nu-i o materie care cade sub simțuri. Dumnezeu, singurul cu adevărat Dumnezeu, este spiritual, nu-i o imagine sensibilă.

52. 1. Dimpotrivă, cei care cred în zei, închinătorii la pietre, ar trebui să învețe din proprie experiență, atunci cînd sînt în necazuri și supărări, să nu se închine unei materii lipsite de simțire; că, învinși de nevoia în care se găsesc, sînt duși la pieire chiar de religia lor. Închinătorii la idoli disprețuiesc totuși statuile zeilor, deși se pare că nu voiesc să le disprețuiască cu totul; dar îi conving de acest lucru înșiși zeii, cărora le sînt dedicate statuile. 2. Tiranul Dionisie cel Tînăr[492] a luat mantia de aur a lui Zeus din Sicilia și a poruncit să-i pună una de lînă, spunînd că lui Zeus îi face mai multă plăcere aceasta decît cea

---

[489] Săpături recente la Ostia, notează M.P. (p. 112, n. 7), au confirmat această indicație.

[490] *Nicandru*, Theriaca, 815.

[491] *Homer*, Iliada, XXIV, 54.

[492] Dionisie cel Tînăr, tiranul Siracuzei (sec. IV î.d.H.).

de aur, că vara îi este mai ușoară, iar iarna îi ține de cald[493]. **3.** Antioh din Cizic[494], fiind în lipsă de bani a poruncit să se topească statuia de aur a lui Zeus, înaltă de cincisprezece coți[495] și să-i facă o altă statuie, asemănătoare celeilalte, dintr-o materie de mai puțină valoare acoperită cu foițe de aur. **4.** Rîndunelele și cele mai multe păsări în zborul lor se așază pe statuile zeilor și se găinățează pe ele, fără să le pese dacă e statuia lui Zeus Olimpicul sau a lui Asclepios din Epidaur[496] sau a Atenei Polias sau a lui Serapis din Egipt. Și nici de la aceste păsări nu învățați că statuile zeilor sînt lipsite de simțire! **5.** Dar sînt răufăcători, dușmani, care atacă statuile zeilor; unii, pentru cîștig rușinos, au distrus sanctuarele și au jefuit podoabele sau chiar au topit statuile. **6.** Iar dacă un Cambise[497] sau un Darius[498] sau un alt nebun au încercat unele ca acestea și dacă cineva a omorît pe Apis din Egipt, rîd cînd aud că a omorît pe dumnezeul lor, dar mă și revolt că, de dragul banilor, s-au săvîrșit astfel de fapte.

53. 1. Așadar de bunăvoie voi da uitării aceste fapte urîte, pentru că le socot urmări ale lăcomiei și nu o dovadă a slăbiciunii idolilor. Dar nici focul și nici cutremurele nu lucrează în interesul lor; nici focul, nici cutremurele nu se tem și nu respectă nici pe zei, nici statuile lor, mai puțin decît respectă și se tem valurile de pietricelele grămădite pe țărmurile mării. **2.** Știu că focul poate vădi și vindeca rătăcirea voastră. Dacă vrei să pui capăt nebuniei, focul te va lumina. Focul a ars în întregime templul din Argos[499] împreună cu preoteasa Hrisis[500]; tot așa și templul din Efes al zeiței Artemis, al doilea după timpul amazoanelor[501], iar în Roma de multe ori a mistuit Capitoliul; focul n-a crutat nici sanctuarul lui Serapis din orașul alexandrinilor. **3.** În Atena focul a distrus templul lui Dionisos Eleutereul[502], iar templul din Delfi al lui Apolon a fost răvășit mai întîi de furtună, iar mai pe urmă nimicit desăvîrşit de focul cel înţelept. Toate aceste fapte să vă fie ca un semn prevestitor de cele ce făgăduieşte focul.

---

[493] *Elian,* Var. hist., I, 20.

[494] Este vorba de Antioh Filopator, regele Siriei (113—95 î.d.H.), numit așa, pentru că în tinerețea sa a trăit în Cizic.

[495] Un cot are 0,44 m.

[496] Epidaur, oraș în Grecia, în Argolida.

[497] Cambise, regele Persiei (529—522 î.d.H.), fiul lui Cirus cel Mare. A atacat Egiptul și a întemeiat dinastia XXVII. A murit pe cînd se ducea în Persia, ca să înlăture pe uzurpatorul său.

[498] Darius I, fiul lui Histaspe (522—486 î.d.H.). A refăcut unitatea împărăției persane, recucerind Babilonul, Susania și Media; a supus Tracia și Macedonia, a luptat împotriva sciților la Dunărea de jos (514 î.d.H.). A fost înfrînt de greci la Maraton (490 î.d.H.).

[499] Argos, oraș în Grecia, în Argolida.

[500] Hrisis, preoteasa templului zeiței Hera din Argos; din neglijența ei a ars acest templu (423 î.d.H.).

[501] Amazoane, femei războinice, care în antichitate au locuit în Pont și și-au întins cuceririle lor pînă în Sciția și Libia.

[502] Eleutereul, epitet al lui Dionisos.

4. Cei care sculptează statuile nu înduplecă oare pe oamenii cu bun simţ să dispreţuiască materia statuilor? Fidias Atenianul a scris pe degetul lui Zeus Olimpicul: «Pantarce[503] este frumos»; că pentru Fidias nu Zeus era frumos, ci iubitul lui. 5. Iar după cum arată lămurit Posidipu[504] în lucrarea sa: «Despre oraşul Cnidos»[505], sculptorul Praxitele[506] a sculptat statuia Afroditei Cnidiene; dar Praxitele a făcut-o la chip asemănătoare cu Cratina, iubita lui, ca să poată ticăloşii să se închine amantei sale. 6. Cînd curtezana Frina Tespiaca[507] era în floarea vîrstei, toţi pictorii zugrăveau în tablourile Afroditei frumuseţea Frinei, aşa cum şi sculptorii luau ca model pe Alcibiade cînd sculptau în Atena statuile lui Hermes. Rămîne ca tu să judeci, dacă vrei să te închini şi curtezanelor!

54. 1. Socot că, datorită acestui fapt, împăraţii cei din vechime, dispreţuind miturile despre zei, s-au proclamat fără nici o piedică pe ei înşişi zei, neavînd a se teme de ceva din partea oamenilor; prin aceasta au învăţat pe oameni să se divinizeze şi ei de dragul slavei. Ceix, fiul lui Eolos, a fost numit Zeus de Alciona, soţia lui, iar Alciona la rîndul ei a fost numită Hera de bărbatul ei. 2. Ptolomeu al patrulea[508] s-a numit pe el însuşi Dionisos; tot Dionisos s-a numit şi Mitridate Ponticul[509]. Alexandru[510] voia să fie luat drept fiul lui Amon şi să fie înfăţişat de sculptori cu un corn în frunte, ambiţionînd să batjocorească frumosul chip al omului cu acel corn. 3. Dar nu numai împăraţi, ci şi oameni simpli s-au împodobit pe ei înşişi cu numele zeilor; de pildă doctorul Menecrate[511], s-a numit chiar Zeus. Pentru ce trebuie să mai vorbesc de Alexarhu[512] — acesta de meserie gramatic — care şi-a luat numele de Helios, după cum spune Aristu din Salamina[513]. 4. Mai trebuie oare

---

[503] Pantarce, atlet olimpic eleean. Pe cînd era tînăr a fost iubitul lui Fidias.

[504] Posidipu, poet grec (sec. III î.d.H.).

[505] Cnidos, oraş al ţinutului Dorida (Asia Mică), la Marea Egee.

[506] Praxitele, sculptor grec (c. 390—c. 335 î.d.H.).

[507] Frina Tespiaca (sec. IV î.d.H.), cea mai frumoasă şi cea mai celebră curtezană din vechea Grecie şi poate din toate epocile.

[508] Ptolomeu IV Filopater, regele Egiptului (c. 244—203 î.d.H.).

[509] Mitridate IV, regele Pontului (sec. III î.d.H.).

[510] Alexandru cel Mare, fiul lui Filip, regele Macedoniei, discipolul lui Aristotel, s-a născut în 356 î.d.H. în Macedonia şi a murit în Babilon în 323 î.d.H., în vîrstă de 33 ani, după ce supusese toate cetăţile greceşti, cucerise Egiptul şi Fenicia, învinsese pe Darius III şi ajunsese cu oştirea sa pînă în nordul Indiei. Dar, fiindu-i istovită armata s-a întors în Babilon şi a căutat să-şi organizeze cuceririle sale. Imperiul creat de el, însă, nu i-a supravieţuit; îndată după moartea sa a fost împărţit între generalii săi. Cuceririle lui Alexandru au pus început perioadei elenistice.

[511] Menecrate, doctor la curtea lui Filip al Macedoniei.

[512] Alexarhu, gramatic grec din epoca alexandrină.

[513] Aristu din Salamina, istoric grec (sec. IV î.d.H.). — FGrHist., 143, Fragm. 4.

să amintesc de Nicagora ?[514] Acesta era de neam din Zeleia[515] și a trăit pe timpul lui Alexandru. Nicagora s-a numit pe el însuși Hermes și folosea aceeași îmbrăcăminte ca și Hermes, după cum însuși mărturisește. 5. Dar pentru ce să mai amintesc de aceștia, cînd popoare întregi și orașe cu toți locuitorii lor, în dorința de a linguși, disprețuiesc cu totul miturile despre zei, atunci cînd locuitorii acestor orașe se fac pe ei înșiși asemenea zeilor, fălindu-se cu slava lor și acordîndu-și onoruri peste măsură de mari ? Astfel au legiuit să fie venerat în Cinosarge[516] macedoneanul Filip, fiul lui Aminta din Pela[517], omul acesta, «care avea clavicula zdrobită, piciorul beteag și un ochi scos»[518]. 6. Apoi pe Demetrie[519] l-au proclamat și pe el zeu ; și acolo unde a descălecat de pe cal cînd a intrat în Atena, acolo este un sanctuar al lui Demetrie Catevate[520] ; altare de-ale lui sînt pretutindeni. Atenienii au pregătit căsătoria lui cu zeița Atena ; el, însă, disprețuia pe zeiță, că nu se putea căsători cu o statuie ; atunci Demetire, luînd cu el pe curtezana Lamia[521] s-a suit pe Acropole și s-a împreunat cu ea în camera zeiței Atena, arătîndu-i bătrînei fecioare formele tinerei curtezane[522].

55. 1. Nu trebuie să-l luăm în nume de rău nici pe Hipon, care și-a făcut nemuritoare moartea sa. Hipon a poruncit să se scrie pe mormîntul lui acest distih :

> «Acesta-i mormîntul lui Hipon, pe care Mira[523], după moartea lui,
> L-a făcut egal cu zeii cei nemuritori»[524].

Foarte bine ne arăți, Hipone, rătăcirea omenească ! Dacă nu te-au crezut pe cînd vorbeai, să-ți fie discipoli acum cînd ești mort ! 2. Acesta-i oracolul lui Hipon ! Să ne gîndim la înțelesul cuvintelor lui ! Cei cărora voi vă închinați au fost oameni cîndva, apoi au murit ; legenda și timpul au adus asupra lor cinstire. Da, noi obișnuim să disprețuim prezentul, pentru că sîntem contemporani cu el ; dar cinstim trecutul cu creații ale imaginației, pentru că trecutul nu poate fi controlat imediat şi pentru că se găseşte în întunecimea timpului. De aceea faptelor prezente nu le acordăm încredere, pe cînd faptele trecute le admirăm. 3. Şi astfel morţii cei de demult, cinstiţi în îndelungatul timp al rătăcirii, sînt socotiţi zei de oamenii de mai tîrziu. Dovadă : misterele voastre, serbările voastre solemne, legăturile, rănile şi zeii care lăcrimează :

---

[514] Nicagora, sofist atenian (sec. IV î.d.H.).

[515] Zeleia, oraș în Misia (nord-vestul Asiei Mici).

[516] Cinosarge, gimnaziu, adică loc public pentru exerciții corporale, în Atena.

[517] Pela, oraș în Macedonia.

[518] *Demostene*, De corona, 67.

[519] Demetrie I Poliorcete, regele Macedoniei (294—287 î.d.H.).

[520] Catevate = descălecătorul.

[521] Lamia, una din cele mai vestite curtezane ale antichității ; s-a născut în Atena ; era cîntăreață din flaut. S-a dus în Egipt și a ajuns curtezana regelui Ptolomeu I ; în lupta navală de la Salamina, unde a însoțit pe regele Egiptului, a fost făcută prizonieră de regele Demitrie Poliorcete.

[522] Știrea aceasta este luată din *Plutarh*, Demetr., 10, 23, 26.

[523] Mira, divinitate greacă, personificarea destinului.

[524] *Hipon*, Fragm. 2, Diels, Vorsokrat, p. 235.

«Vai mie, că soarta a făcut ca Sarpedon[525], cel mai iubit de mine dintre bărbaţi,
Să fie biruit de Patroclu[526], al lui Menoitie fiu» [527].

4. Voinţa lui Zeus este frînată şi Zeus se vaită, fiind învins din pricina lui Sarpedon. Pe bună dreptate, dar, îi numiţi pe zeii voştri idoli şi demoni, pentru că şi Homer a numit demoni pe însăşi zeiţa Atena şi pe ceilalţi zei, cinstindu-le răutatea lor :

«Ea a mers în Olimp
Casa lui Zeus Egiohu[528], cu ceilalţi demoni» [529].

5. Cum mai pot fi dumnezei idolii şi demonii, aceste duhuri cu adevărat rele şi necurate, pe care toţi le socotesc pămînteşti şi murdare, care trag în jos «şi se învîrtesc în jurul gropilor şi mormintelor», împrejurul cărora apar nedesluşit ca «năluci asemănătoare umbrelor» ? [530].

56. 1. Aceştia sînt dumnezeii voştri : idoli, umbre şi pe lîngă aceştia acele «oloage, chircite şi cu ochii încrucişaţi» [531]. Lite [532], mai degrabă fiice ale lui Tersite [533] decît ale lui Zeus ! Aşa că mie mi se par cuvinte de duh spusele lui Bion [534] : «Cum pot oamenii pe bună dreptate cere de la Zeus copii buni, cînd nici el n-a putut să-i aibă ?» [535].

2. Vai, ce lipsă de credinţă în Dumnezeu ! Atît cît vă este în puterea voastră, voi îngropaţi în pămînt fiinţa cea nemuritoare şi băgaţi în morminte neprihănirea şi sfinţenia, despuind Dumnezeirea de fiinţa El adevărată şi reală ! 3. Pentru ce daţi prerogativele lui Dumnezeu celor care nu sînt dumnezei ? Pentru ce cinstiţi pămîntul, părăsind cerul ? Ce este oare altceva aurul sau argintul sau oţelul sau fierul sau arama sau fildeşul sau pietrele preţioase ? Nu sînt oare pămînt şi din

---

525. Sarpedon, unul din eroii războiului troian, regele Liciei, fiul lui Zeus şi al Laodamiei.

526. Patroclu, erou în războiul troian.

527. *Homer*, Iliada, XVI, 433—434.

528. Egiohul — Cel care poartă scut.

529. *Homer*, Iliada, I, 221—222.

530. *Platon*, Phedon, p. 81 CD.

531. *Homer*, Iliada, IX, 502—503.

532. Lite, rugăciunile, personificate ca zeiţe.

533. Tersite, unul din grecii care au luat parte la asediul Troiei ; înjura pe toată lumea şi clevetea pe conducători. Era socotit cel mai urît bărbat din întreaga armată greacă. Clement (Ped., III, 30, 1—2) îl socoteşte monstru.

534. Bion Boristete, filozof grec (sec. III î.d.H.) ; aparţinea şcolii cinice. A fost acuzat de ateism.

535. *Bion Boristete*, Fragm. 44, Mullach, FPG, II, p. 427.

pămînt? Nu sînt oare toate acestea pe cîte le vezi copiii unei singure mame, a pămîntului? **4.** Pentru ce, o, oameni deșerți și cugetători de deșertăciuni — că vreau s-o spun încă odată — pentru ce, hulind «locul cel mai presus de ceruri»[536], tîrîți evlavia pe pămînt, plăsmuindu-vă dumnezei pămîntești? Că mergînd la aceste ființe născute, în loc să mergeți la Dumnezeul cel nenăscut, ați căzut în cel mai adînc întuneric. **5.** Frumoasă e marmura de Paros, dar nu-i niciodată Poseidon! Frumos e fildeșul, dar niciodată nu-i Olimpianul![537] Materia are totdeauna trebuință de artă; Dumnezeu, însă, n-are niciodată trebuință de ceva. Cînd intervine arta, materia capătă o formă; iar valoarea mare a materiei face ca în comerț materia să aibă preț; dar numai forma, care i se dă materiei, ajunge obiect de venerație. **6.** Statuia ta este aur, este lemn, este marmură, și, dacă te uiți mai bine la ea, este pămînt, care a primit de la artist forma. Iar eu am învățat să calc pe pămînt, nu să mă închin pămîntului. Că nu-mi este îngăduit să-mi încredințez celor neînsuflețite nădejdile sufletului meu.

57. 1. Trebuie să ne apropiem cît mai mult cu putință de statui, ca din privitul lor de aproape să se vădească propria lor înșelăciune. Chipul statuilor au imprimate pe ele foarte clar dispozițiile sufletești ale zeilor. **2.** Dacă ai privi pe rînd tablourile și statuile zeilor, vei recunoaște îndată pe cine reprezintă fiecare tablou sau statuie, după formele rușinoase pe care le au: pe Dionisos îl recunoști după îmbrăcămintea lui, pe Hefaistos după meseria lui, pe Deo după nenorocirea ei, pe Ino[538] după voalul ei, pe Poseidon după tridentul său, pe Zeus după lebăda lui; pe Heracle îl arată rugul; iar dacă vezi vreo statuie a unei femei în pielea goală, fără vreo inscripție pe ea, atunci te gîndești că este Afrodita «cea de aur»[539]. **3.** Astfel vestitul Pigmalion din Cipru[540] s-a îndrăgostit de o statuie de fildeș; era statuia Afroditei, sculptată în pielea goală. Cipriotul a fost biruit de frumusețea statuii și s-a împreunat cu ea. Acest lucru îl istorisește Filostefan[541]. În Cnidos era o altă statuie de marmură a Afroditei; statuia era frumoasă; un altul s-a îndrăgostit de ea și s-a împreunat cu statuia de marmură. Posidip istorisește acest lucru. Filostefan o spune în lucrarea sa «Despre Cipru»[542], iar Posidip în lucrarea lui «Despre Cnidos»[543]. Atîta putere a avut arta, că a dus în prăpastie pe oamenii stăpîniți de dragoste! **4.** Mare influență au asupra oamenilor creațiile artistice, dar nu atîta putere încît să înșele pe omul care cugetă sănătos și nici pe cei care trăiesc după învățătura Cuvîntului! Porumbeii zboară spre porumbeii pictați într-un tablou, din pricina asemănării lor cu porumbeii pictați, iar armăsarii nechează, cînd văd niște iepe bine pictate. Se spune de o fată care s-a îndrăgostit de un tablou; se spune apoi și de un tînăr frumos care s-a îndrăgostit de statuia zeiței Afrodita din Cnidos. Arta a înșelat ochii privitorilor. **5.** Un om cu mintea sănătoasă nu se va împreuna cu statuia unei zeițe, nici nu se va îngropa împreună cu o moartă și nici nu se va îndrăgosti de un idol sau de o statuie de marmură. Dar pe voi arta vă înșeală cu altfel de viclenie; nu vă face să vă îndrăgostiți de statuile zeilor și de tablourile lor, dar va face să le cinstiți și să vă închinați lor. **6.** Este tabloul bine executat? Să fie lăudată arta, dar tabloul să nu înșele pe om, ca și cum ar fi însăși realitatea! Armăsarul s-a oprit liniștit; porumbelul a rămas pe loc, aripa nu s-a mai întins; dar vaca sculptată în lemn de Dedal[544] a atras pe un taur sălbatic; arta cu care a fost făcută vaca a înșelat fiara și a silit-o să se năpustească asupra unei femei îndrăgostite[545].

---

[536] *Platon,* Phaidros, p. 247 C.

[537] Olimpianul = Zeus.

[538] Ino, zeiță marină.

[539] *Homer,* Odiseea, IV, 14.

[540] Pigmalion, sculptor legendar din Cipru. Dedicîndu-se în întregime artei sale sau, după o altă versiune dezgustat de prostituările sacre de la sanctuarul Afroditei, s-a hotărît să nu se mai îndrăgostească de nici o femeie. Afrodita, pentru a se răzbuna, l-a făcut să se îndrăgostească de statuia de fildeș a Galateei, pe care el însuși o sculptase. Totuși, zeița înduplecată de suferințele și rugăciunile lui, a dat viață statuii și Pigmalion s-a căsătorit cu ea. Clement, după cum se vede din text, ne dă o altă versiune.

[541] Filostefan, gramatic grec și călător (sec. III î.d.H.); a trăit în Alexandria.

58. 1. Atîta dorință nebunească insuflă în oamenii fără judecată artele de prost gust! Cei care cresc și îngrijesc maimuțele s-au mirat că pe nici una din ele nu le-au înșelat figurile de ceară sau de lemn și nici jucăriile fetițelor; voi, însă, ați ajuns mai rău decît maimuțele, de vreme ce vă închinați tablourilor lor, statuilor de piatră, de lemn, de aur și de fildeș. **2.** Creatorii unor astfel de jucării funeste: tăietorii în piatră, sculptorii, pictorii, constructorii, poeții v-au făcut multe opere din acestea; și voi ați pus în cîmpii Satiri[546] și Pani, în păduri Nimfe[547], Oriade[548] și Hamadriade[549]; pe lîngă ape, pe lîngă rîuri și izvoare ați pus Naiade [550], iar pe malul mării Nereide [551]. **3.** Magii se laudă că au pe demoni în slujba faptelor lor nelegiuite, că i-au făcut slugi și că, prin descîntecele și vrăjile lor, i-au silit să le fie robi. Căsătoriile zeilor, copiii pe care îi nasc și nașterile zeilor, de care povestesc poeții și scriitorii, adulterele pe care le cîntă, ospețele zeilor, de care vorbesc în piesele lor, și rîsetele zeilor de la chefurile lor, toate acestea mă fac să strig cu tărie, chiar dacă aș voi să tac. Vai, ce lipsă de credință în Dumnezeu! **4.** Ați făcut din cer scenă, iar divinitatea a ajuns piesă de teatru. Ați făcut cu măștile demonilor, din sfințenie, comedii de teatru! Prin cultul zeilor voștri v-ați bătut joc de adevărata credință în Dumnezeu.

---

[542] *Filostefan*, Fragm. 13, FHG, III, p. 31.

[543] *Posidip*, Fragm. 1, FHG, IV, p. 482.

[544] Dedal, personaj mitologic, inventatorul fierăstrăului, toporului și a altor instrumente de tîmplărie. Din porunca regelui Minos al Cretei a construit labirintul. Închis de Minos în labirint împreună cu Icar, fiul său, și-au făcut amîndoi aripi de pene lipite cu ceară și au evadat, zburînd. Icar a căzut în Marea Egee, pentru că, apropiindu-se prea mult de soare, s-a topit ceara, care ținea unite penele. Dedal a coborît bine; după unii în Italia, după alții în Egipt.

[545] Este vorba de Pasifae, regina legendară a Cretei, soția regelui Minos. Afrodita a făcut-o să se îndrăgostească de un taur alb, pe care Poseidon l-a scos din mare.

[546] Satiri, divinități secundare, însoțitori ai lui Dionisos, monștri cu corpul păros, cu două coarne și cu picioare de țap.

[547] Nimfe, divinități secundare, reprezentate prin femei tinere, grațioase.

[548] Oriade, nimfe ale munților.

[549] Hamadriade, nimfe ale pădurilor.

59. 1. Homer spune :

«Și cîntărețul din liră, a început un cîntec frumos
Cîntă-ne și nouă Homere, cîntecul cel frumos!
Despre Ares cel iubăreț și despre Afrodita cea cu frumoasă centură
Cum s-au împreunat în taină în casele lui Hefaistos;
Ares a dat multe daruri, dar a necinstit patul și culcușul stăpînului Hefaistos» [552].

2. Termină, Homere, cu cîntecul acesta! Nu este frumos! Cîntecul dă lecții de desfrînare! Noi nici cu urechile nu vrem să auzim de desfrînare! Că noi sîntem cei care purtăm chipul lui Dumnezeu în această statuie vie și mișcătoare, care este omul; chip al lui Dumnezeu, care locuiește împreună cu noi, care ne sfătuiește, care ne grăiește, care stă în casă cu noi, care ia parte la simțămintele noastre, care le simte mai mult decît noi. Noi, de dragul lui Hristos, ne-am făcut ofrandă lui Dumnezeu. **3.** *«Noi sîntem seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfînt, popor ales, care nu eram odinioară popor, dar acum sîntem popor al lui Dumnezeu»* [553]; noi care, după cum spune Ioan, nu sîntem *«din cele de jos»* [554], noi, care am învățat totul de la Cel Care a venit de sus [555], noi care am înțeles bine întruparea lui Dumnezeu, care ne-am deprins a umbla *«întru înnoirea vieții»* [556].

60. 1. Dar marea mulțime a oamenilor nu gîndește așa. Aruncă rușinea și frica și zugrăvesc pe pereții caselor lor picturi, care înfățișează dorințele rușinoase ale zeilor. Cuprinși de desfrîu, își împodobesc camerele lor de culcare cu tablouri obscene, pe care le atîrnă sus pe pereți, socotind evlavie desfrînarea. **2.** Cînd stau culcați în pat și se îmbrățișează se uită la celebra zeiță Afrodita, pictată în pielea goală, înlănțuită de dragoste în împreunarea ei cu Ares. Gravează în căsuțele inelelor lebăda, pasărea plină de iubire a feminității, zburînd în jurul Ledei; purtînd inelul cu această gravură, îl folosesc ca o pecete pe măsura desfrîului lui Zeus.

---

[550] Naiade, divinități ale fîntînilor și rîurilor.
[551] Nereide, nimfe ale mării.
[552] *Homer*, Odiseea, VIII, 266—270.
[553] *1 Pt.*, 2, 9—10.
[554] *In.*, 8, 23; 3, 31.
[555] *In.*, 4, 25.
[556] *Rom.*, 6, 4.

61. 1. Acestea sînt modelele destrăbălărilor voastre, aceasta e teologia insultelor voastre, acestea sînt învățăturile zeilor voștri, care se desfrînează împreună cu voi! «Ceea ce vrea fiecare, aceea și gîndește», a spus oratorul atenian[557]. Ce fel sînt apoi și celelalte tablouri ale voastre? Tablouri cu chipurile lui Pan, cu femei goale, cu satiri beți, cu organele în erecție, înfățișați în tablouri, și de condamnat din pricina desfrînării lor. **2.** Nu vă e rușine să priviți zugrăvite pretutindeni în văzul tuturor figuri cu tot felul de desfrînări; mai mult încă, le păstrați ca și cum ar fi consacrate; că sînt negreșit tablouri ale zeilor voștri; în casele voastre ridicați în cinstea zeilor coloane pline de nerușinări, pe care sînt zugrăvite atît reprezentări din cărțile scriitoarei Filenis[558] cît și muncile lui Heracle. **3.** Condamnăm nu numai folosirea acestor tablouri, dar și privirea lor, precum și ascultarea povestirilor pline de rușine. Urechile voastre s-au destrăbălat, ochii voștri vi s-au desfrînat și, ceea ce este mai ciudat, privirile voastre au preacurvit înainte de a vă împreuna. **4.** O, voi care faceți silnicie omului, care prin destrăbălările voastre smulgeți cu violență ceea ce este dumnezeiesc în făptura lui Dumnezeu! Nu credeți în nimic, ca să vă puteți desfrîna! Credeți în zei, ca să le imitați desfrînarea, dar nu credeți în Dumnezeu, pentru că nu suportați castitatea! Urîți binele și cinstiți viciul! Sînteți spectatori ai virtuții, dar săvîrșitori ai viciului.

62. 1. «Fericiți» sînt așadar, ca să spun așa, numai aceia care, după cum spune Sibila:

> «Vor tăgădui toate templele, îndată ce le văd
> Și altarele, construcții josnice din pietre netrebnice,
> Idolii din piatră și statuile făcute de mînă omenească,
> Mînjite cu sînge cald și cu jertfe,
> Cu ucideri de animale cu patru picioare, cu două picioare,
> și de animale înaripate»[559].

---

[557] *Demostene*, Olynth., III, 19.
[558] Filenis, curtezană, autoare de cărți pornografice.
[559] *Oracolele Sibiline*, 4, 24, 27—30; Fragm. 3, 39.

2. Da, nouă ne este interzis cu totul să ne îndeletnicim cu o artă care ne duce în ispită. Că spune profetul: *«Să nu-ţi faci nici o asemănare din cele cîte sînt în cer sus, din cele cîte sînt pe pămînt jos»* [560]. **3.** Putem socoti oare dumnezei statuia zeiţei Demetra, statuia zeiţei Cora, a lui Iakhos cel din mistere, executate de Praxitele sau lucrările lui Lisip [561], sau lucrările făcute de mîinile lui Apele [562], care au pus în materie formele slavei dumnezeieşti? Voi căutaţi ca statuia să fie executată cît mai frumos cu putinţă, dar din pricina nesimţirii voastre nu vă gîndiţi să fiţi asemenea statuilor. **4.** Cuvîntul profetic pune în lumină lămurit şi pe scurt acest obicei al vostru de a vă închina dumnezeilor voştri, zicînd: *«Toţi dumnezeii păgînilor sînt idoli ai demonilor; dar Dumnezeu a făcut cerurile»* [563] şi cele din ceruri.

63. 1. Nu ştiu cum se face, că unii oameni rătăciţi, uitîndu-se la frumuseţea artistică a creaţiei, au ajuns de se închină nu lui Dumnezeu, ci soarelui şi lunii şi corului de stele, socotindu-i nebuneşte pe aceşti aştri dumnezei, cînd ei nu sînt decît organe ale timpului. *«Cu Cuvîntul Lui s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor»* [564]. **2.** Arta omenească face case, corăbii, oraşe şi tablouri! Dar cum pot spune eu pe toate pe cîte le face Dumnezeu? Priveşte întreaga lume! Este opera Lui! Şi cerul şi soarele şi îngerii şi oamenii, *«lucrul degetelor Lui»* [565]. Cît este de mare puterea lui Dumnezeu! **3.** Facerea lumii este numai opera voinţei Lui. Singur El a făcut-o, pentru că singur El este cu adevărat Dumnezeu. Prin simpla Sa voinţă, creează şi la simpla Sa voie urmează cele ce se fac [566]. **4.** Aici se înşeală ceata filozofilor, care mărturisesc, într-adevăr, că omul a fost creat în chip desăvîrşit pentru contemplarea cerului. Da, mărturisesc aceasta, dar se închină fenomenelor cereşti, care se percep cu privirea. Cele din ceruri nu sînt lucruri făcute de om, totuşi sînt făcute pentru om. **5.** Nimeni din voi, dar, să nu se închine soarelui, ci să dorească pe Făcătorul cerului! Nimeni din voi să nu îndumnezeiască lumea, ci să caute pe Creatorul lumii! Singura scăpare pentru cel care vrea să ajungă la porţile mîntuirii este, după cum se vede, înţelepciunea dumnezeiască; că de aici, ca dintr-un refugiu sfînt, nu poate fi scos de nici unul din demoni, omul care se grăbeşte spre mîntuire.

---

[560] *Ieş.*, 20, 4; *Deut.*, 5, 8.
[561] Lisip, sculptor grec (sec. IV î.d.H.).
[562] Apele, celebru pictor grec (sec. IV î.d.H.).
[563] *Ps.*, 95, 5.
[564] *Ps.*, 32, 6.
[565] *Ps.*, 8, 4.
[566] *Ps.*, 32, 9.

CAPITOLUL V

64. 1. Să vedem, dar, dacă vrei, şi părerile filozofilor cu care se laudă ei că le au despre dumnezei. Poate că vom găsi că filozofia, din pricina slavei deşarte, a personificat materia ; dar poate că vom putea arăta, în treacăt, că filozofia, divinizînd unele puteri minunate, a văzut ca în vis adevărul.

2. Filozofii au emis teorii că elementele ar fi cauzele primare ale tuturor lucrurilor. Tales din Milet[567] a spus că un astfel de element ar fi apa ; Anaximene[568] şi el tot din Milet, a spus că ar fi aerul ; mai tîrziu, acestuia din urmă i-a urmat Diogene din Apolonia[569]. Parmenide Eleatul[570] a propus ca dumnezei focul şi apa ; dar Hipasu Metapontinul[571] şi Heraclit Efeseanul au socotit ca Dumnezeu numai unul din aceste elemente : focul. Empedocles Acragantinul a înmulţit numărul elementelor, ajungînd la patru elemente[572], care sînt şi în dezacord şi în armonie[573].

3. Filozofii aceştia sînt atei, pentru că, datorită unei înţelepciuni lipsită de înţelepciune se închină materiei. Da, ei nu cinstesc pietrele sau lemnele[574], dar au îndumnezeit pămîntul, mama pietrelor şi lemnelor ; nu fac statuia lui Poseidon, dar se închină înseşi apei. **4.** Că ce este oare altceva Poseidon decît o materie lichidă, care şi-a căpătat numele de la cuvîntul posis[575] ? După cum negreşit războinicul Ares şi-a luat numele de la arsis[576] şi aneresis[577]. **5.** De aceea mi se pare că mulţi oameni, numai dacă înfig sabia în pămînt, îi jertfesc pămîntului ca lui Ares. Un astfel de obicei îl au sciţii, după cum spune Eudoxu[578] în a doua carte din lucrarea sa : «Călătorie în jurul pămîntului»[579]. Sauromații [580], un popor scit, venerează sabia încovoiată cu două tăișuri, după cum spune Hicesie în lucrarea sa «Despre mistere» [581]. **6.** Heraclit cu discipolii săi venerează focul ca origine primară a lumii. Alții au numit acest foc Hefaistos.

---

[567] Tales din Milet, filozof grec (sec. VII—VI î.d.H.), cel mai vechi şi cel mai ilustru din cei şapte înţelepţi. Este considerat ca primul filozof ionian. A ajuns celebru prin prezicerea eclipsei din 585. A considerat apa ca principiu al tuturor lucrurilor.

[568] Anaximene, filozof ionian (c. 550—480 î.d.H.). El vedea în aer principiul lumii.

[569] Diogene din Apolonia (Creta), discipolul lui Anaximene (sec. V î.d.H.). Şi pentru Diogene tot aerul era principiul lumii.

[570] Parmenide Eleatul, filozof grec (c. 540—c. 450 î.d.H.), a scris un poem *Despre natură*, din care au rămas cam 160 de versuri. În acest poem, Parmenide prezintă universul etern, unul, continuu şi imobil.

[571] Hipasu Metapontinul, filozof grec (sec. V î.d.H.), unul din cei mai vechi discipoli ai lui Pitagora. După Hipasu elementul creator al lumii este focul ; din el sînt alcătuite toate şi în el se vor întoarce toate.

[572] Focul, aerul, apa şi pămîntul.

[573] Adică : se resping şi se atrag.

[574] Adică : statuile din piatră şi din lemn.

[575] πόσις — acţiunea de a bea, băutură.

[576] ἄρσις — acţiunea de a suprima.

[577] ἀναίρεσις — acţiunea de a lua armele.

[578] Eudoxu din Cizic (sec. II î.d.H.), unul din cei mai mari navigatori, egal cu Columb şi Magelan.

[579] *Eudoxu din Cizic*, Fragm. 16, Brandes.

65. 1. Magii persani și mulți din locuitorii Asiei venerează focul; pe lîngă ei și macedonienii, după cum spune Diogene [582] în prima carte din lucrarea sa: «Istoria perșilor» [583]. Pentru ce să mai vorbesc de sauromați, despre care Nimfodor istorisește în lucrarea sa: «Obiceiuri barbare» [584] că adoră focul sau pe perși sau pe mezi sau pe magi? Dinon [585] spune că aceștia aduc jertfe sub cerul liber, socotind chipuri ale zeilor numai focul și apa [586]. **2.** Nu vreau să trec sub tăcere ignoranța acestor oameni. Chiar dacă ei socotesc că au scăpat de o mare rătăcire, totuși au alunecat în altă înșelăciune. E drept nu socot lemnele și pietrele chipuri ale zeilor, ca elinii, nici pasărea ibis [587] și ihneumonul ca egiptenii, dar socot dumnezei focul și apa ca filozofii. **3.** Mai tîrziu, după multe perioade de ani, ei au adorat statuile cu chip de om, după cum spune Berosu [588] în cartea a treia a lucrării sale: «Istoria haldaică» [589]; obiceiul acesta l-a introdus Artaxerxe [590], fiul lui Darius Ohos [591]. Acesta a fost cel dintîi care a ridicat statui zeiței Afrodita Anaitis [592] în Babilon [593], în Susa [594] și în Ecbatana [595] și i-a făcut pe perși, pe bactrieni [596], pe cei din Damasc și pe sardieni [597] să o venereze.

---

[580] Sauromații sau sarmații, popor războinic care trăia la nordul Mării Negre.

[581] *Hicesie,* Fragm. 1, FHG, IV, p. 429.

[582] Diogene din Cizic, gramatic și istoric grec.

[583] *Diogene din Cizic,* Frag. 4, FHG, IV, p. 392.

[584] *Nimfodor din Siracuza,* Fragm. 14, FHG, II, p. 379.

[585] Dinon, istoric grec (sec. IV î.d.H.), a compus o istorie a Orientului de la întemeierea Asiriei pînă în 340 î.d.H.

[586] *Dinon,* Fragm. 9, FHG, II, p. 91.

[587] Ibis, pasăre cu ciocul lung și curbat în jos, cu penaj alb, afară de cap și o parte din aripi care sînt negre. Pasăre venerată de egipteni, pentru că venea odată cu creșterea Nilului și stîrpea șerpii.

[588] Berosu, preot babilonian, istoric și astronom (sec. IV—III î.d.H.). Lucrarea lui istorică, scrisă în grecește, era împărțită în trei părți; prima parte mergea de la facerea lumii pînă la potop; partea a doua pînă la împăratul Nabonasar (sec. VIII î.d.H.); partea a treia pînă la Alexandru cel Mare (356—323 î.d.H.). Nu au rămas decît fragmente, transmise de Iosif Flavius, Clement Alexandrinul și Eusebiu al Cezareii.

[589] *Berosu,* Fragm. 16, FHG, II, p. 508.

[590] Artaxerxe II Mnemon, regele perșilor (405—359 î.d.H.).

[591] Darius II, regele perșilor (426—406 î.d.H.).

[592] Anaitis, zeiță în cultul religiilor politeiste ale mezilor, perșilor, armenilor, pe care grecii au identificat-o cu Afrodita, Artemis, Cibela.

[593] Oraș în Mesopotamia. Ruinele lui sînt pe malul Eufratului, la 150 km sud-est de Bagdad.

[594] Susa, capitala Elamului, stat vecin cu Haldeea, la vest de fluviul Tigru.

[595] Ecbatana, capitala Mediei.

[596] Bactrienii, locuitorii Bactriei, regiune istorică în Afganistanul de azi.

[597] Sardienii, locuitorii orașului Sardes, capitala Lidiei.

4. Filozofii, deci, trebuie să recunoască, că dascălii lor au fost perşii sau sauromaţii sau magii; de la ei au învăţat doctrina fără de Dumnezeu venerată de ei; filozofii nu cunosc pe Stăpîn, Făcătorul universului, nu cunosc pe Creatorul principiilor înseşi ale lumii, pe Dumnezeul Cel fără de început, dar se închină la *«stihiile cele slabe şi sărace»* [598], cum le numeşte Apostolul, care au fost făcute spre slujba oamenilor.

66. 1. Alţi filozofi au depăşit elementele şi au căutat ceva mai înalt şi ceva mai bun. Unii din ei au lăudat infinitul, ca Anaximandru [599] — era din Milet —, Anaxagora din Clazomene [600] şi Arhelau Atenianul [601]. Aceştia doi din urmă au pus mintea mai presus de infinit, iar Leucip din Milet [602] şi Metrodor din Hios [603], după cît se pare, au formulat două principii: plinul şi golul. **2.** Democrit din Abdera [604] a adoptat aceste două principii şi a adăugat la ele idolii. Alcmeon Crotoniatul [605] credea că stelele sînt dumnezei şi că sînt însufleţite — că nu voi trece sub tăcere neruşinarea lor —, Xenocrate [606] (acesta era din Calcedonia), socotea planetele şapte dumnezei şi ca al optulea dumnezeu socotea lumea formată din stelele fixe [607]. **3.** N-am să las la o parte nici pe filozofii stoici [608], care spun că Dumnezeirea străbate prin toată materia şi chiar prin cea mai de necinste. Aceştia fac de-a dreptul de rîs filozofia. **4.** Ajuns aici socot că nu-i deloc greu să amintesc şi de peripateticieni [609]. Părintele acestei şcoli filozofice [610], care nu cunoştea pe Tatăl universului, socotea că aşa-numitul de el «Cel mai înalt» este sufletul universului; dar el, socotind Dumnezeu sufletul universului, se contrazice pe sine însuşi. Întinzînd providenţa lui Dumnezeu pînă la lună, apoi socotind că lumea este Dumnezeu, se contrazice, pentru că declară Dumnezeu ceea ce este în afara lui Dumnezeu. **5.** Iar faimosul Teofrast din Eresos[611], ucenic al lui Aristotel, socoate că Dumnezeu este cînd cer, cînd duh[612]. De bunăvoie nu voi vorbi de Epicur[613], care în toată gîndirea lui este un necredincios; Epicur socoate că pe el nu-l interesează Dumnezeu deloc[614]. Ce să spun de Heraclide Ponticul? Este vreun loc din scrierile lui în care să nu se lase tîrît de idolii lui Democrit?

---

[598] *Gal.*, 4, 9.

[599] Anaximandru, filozof grec din şcoala ioniană (sec. VI î.d.H.), discipolul lui Tales. Anaximandru n-a socotit unul din cele patru elemente ca principiu al lumii, ci infinitul, o substanţă eternă, fără început şi fără de sfîrşit.

[600] Clazomene, oraş în Ionia.

[601] Arhelau, filozof grec din şcoala ioniană (sec. V î.d.H.), discipolul lui Anaxagora. El a adoptat aerul ca principiu al lumii.

[602] Leucip, filozof grec (sec. V î.d.H.), este întemeietorul teoriei atomiste.

[603] Metrodor din Hios, filozof grec (sec. IV î.d.H.), unul din principalii reprezentanţi ai şcolii atomiste.

[604] Abdera, oraş al Traciei, la Marea Egee.

[605] Alcmeon din Crotona, doctor şi filozof grec pitagorenian (sec. IV î.d.H.). Se spune că este primul care a disecat animalele.

[606] Xenocrate, filozof grec (c. 406—314 î.d.H.), discipolul lui Platon. A căutat să concilieze platonismul cu aristotelismul.

[607] *Xenocrate*, Fragm. 17. Heinze.

[608] Discipolii filozofului grec Zenon din Citium (c. 336—c. 264 î.d.H.) întemeietorul stoicismului.

[609] Discipolii filozofului grec Aristotel (384—322 î.d.H.).

[610] Textual: *acestei erezii.*

CAPITOLUL VI

67. 1. Curg acum spre mine o mare mulţime de filozofi, ca şi cei amintiţi mai înainte, care duc, ca o sperietoare de copii scrisul lor nesocotit plin de demoni străini spunînd poveşti băbeşti. Departe de mine gîndul de a îngădui bărbaţilor să asculte nişte cuvinte ca acestea, cînd noi nu obişnuim să potolim cu astfel de poveşti nici pe copiii care plîng; că ne temem să nu se mărească necredinţa în Dumnezeu propovăduită de aceşti pretinşi înţelepţi, care nu cunosc mai mult decît pruncii adevărul.

2. O, filozofie! * În numele adevărului, pentru ce-mi arăţi pe cei care, crezînd în tine, sînt cuprinşi de curent şi val şi de dezordonate vîrtejuri? Pentru ce, o, filozofie, îmi umpli viaţa cu idoli, făcînd dumnezei din vînturi, din aer, din foc, din pămînt, din pietre, din lemne, din fier şi din lumea aceasta, făcînd dumnezei chiar din stelele rătăcitoare? Pentru ce, o, filozofie, vorbeşti de fenomenele cereşti, pentru ce flecăreşti unor oameni cu adevărat rătăciţi, slujindu-te de mult lăudata astrologie, că nu spun astronomie? Eu doresc cu ardoare pe Domnul vînturilor, pe Domnul focului, pe Creatorul lumii, pe Cel Ce a dat lumină soarelui! Pe Dumnezeu Îl caut, nu operele lui Dumnezeu!

---

[611] Teofrast, filozof şi savant grec, născut în Eresos din insula Lesbos (c. 372—287 î.d.H.), a fost discipolul lui Platon, apoi al lui Aristotel. A scris foarte multe lucrări, 240 după spusa lui Diogene Laerţiu. Cea mai mare parte din lucrările sale s-au pierdut. Avem de la el un tratat de morală, intitulat *Caracterele* şi două tratate ştiinţifice: 1. *Cercetări asupra plantelor*, în două cărţi, în care descrie şi clasează numeroase specii şi 2. *Cauzele plantelor*, în şase cărţi, în care caută să explice, prin filozofia lui Aristotel, diferenţele între specii.

[612] *Teofrast*, Fragm. 14, Wimmer, III, p. 162.

[613] Epicur, filozof materialist şi ateist grec (341—240 î.d.H.). După Epicur plăcerea este supremul bine, pentru obţinerea căreia trebuie făcute toate eforturile; dar Epicur nu se gîndea la plăcerea josnică a simţurilor, ci la plăcerea spiritului, plăcerea virtuţii, el însuşi fiind un model de sobrietate. Din numeroasele lui lucrări n-au ajuns pînă la noi decît trei scrisori şi o culegere de maxime, datorită unui discipol al său.

[614] *Epicur*, Fragm. 368, Usener.

* Filozofii nu născoceau zei, ci căutau cauza primară, principiul unic a tot ceea ce există.

68. 1. Pe care filozof să-l iau de la tine, o, filozofie, ca să-mi fie de ajutor în această căutare? Că n-am pierdut cu totul nădejdea în tine! Dacă vrei, pe Platon: [615].

— O, Platone, unde trebuie să-L descoperim pe Dumnezeu?

— «Este mare lucru, răspunde Platon, să găsești pe Tatăl și pe Făcătorul acestui univers; iar dacă-L găsești este cu neputință să-L explici tuturora» [616].

— «Pentru ce în numele lui Dumnezeu!
— Pentru că nu se poate vorbi de El» [617].

2. — Bine, Platone, tu ai atins adevărul la suprafață! Dar nu te descuraja! Ia, împreună cu mine, în cercetare binele! Că în general Dumnezeu a picurat în toți oamenii, dar mai ales în cei care se îndeletnicesc cu studiul, o emanație divină. **3.** Aceasta e pricina că oamenii, chiar fără voia lor, mărturisesc că este un Dumnezeu, nepieritor și necreat, Care este în chip real totdeauna sus, împrejurul bolții cerului, în postul Său propriu și personal de observație.

Euripide întreabă:

«Spune-mi ce trebuie să gîndesc de Dumnezeu?»

Și tot el răspunde:

«Este Cel care vede totul, dar nu poate fi văzut» [618].

4. Menandru [619], însă, greșește, după părerea mea, cînd spune așa:

«Soare, ție trebuie să ne închinăm, ca primului dintre dumnezei,
Că datorită ție putem vedea pe ceilalți dumnezei» [620].

Că nici soarele nu poate arăta pe Dumnezeul cel adevărat! Aceasta poate s-o facă numai Cuvîntul cel mîntuitor, Care este Soarele sufletului; numai El, cînd răsare în adîncul minții, luminează privirile sufletului. **5.** De aceea Democrit nu fără temei spune: «Puțini oameni învățați, ridicînd mîinile lor spre locul, pe care noi elenii îl numim acum aer, spuneau: Zeus pe toate le poruncește, pe toate le vede, le dă și le ia; El este împăratul universului» [621]. La fel gîndește și Platon, cînd vorbeşte de Dumnezeu cu cuvinte acoperite astfel: «Toate sînt în jurul Împăratului universului; El este cauza întregului bine»[622].

---

[615] Platon, filozof grec (428—348 î.d.H.), discipolul lui Socrate și dascălul lui Aristotel. Autor a numeroase lucrări filozofice, scrise în formă de dialog: *Criton, Fedon, Gorgias, Banchetul, Republica, Legile* și altele. Filozofia sa are ca metodă dialectica și ca încoronare teoria ideilor.

[616] *Platon,* Timeos, p. 28 C.

[617] *Platon,* Scrisoarea VII, p. 314 C; comp. Legile, VII, p. 821 A.

[618] *Euripide,* Fragm. 1129.

[619] Menandru, poet comic grec (342—292 î.d.H.). Se spune că a scris 108 comedii, cunoscute numai din fragmente.

[620] *Menandru,* Fragm. 609, CAF, III, p. 184, Kock.

[621] *Democrit,* Fragm. 1, Natrop; 30 Diels.

69. 1. Cine este, dar, Împăratul universului? Este Dumnezeu! El este măsura adevărului tuturor existenţelor! După cum cu instrumentul de măsurat ştim pe cele pe care le măsurăm, tot aşa cu cunoaşterea lui Dumnezeu măsurăm şi înţelegem adevărul. **2.** Moise, cel sfînt cu adevărat, spune: *«Să nu fie în sacul tău greutate de balanţă şi greutate de balanţă, mare sau mică, nici în casa ta măsură mare sau mică, ci să ai cumpănă adevărată şi dreaptă»*[623]. Prin greutate de balanţă, prin măsură, prin număr, Moise înţelege pe Dumnezeul universului. **3.** Că idolii cei nedrepţi şi inegali din casă sînt ascunşi în sac şi, ca să spun aşa, în sufletul murdar. Singura măsură dreaptă este numai Cel Ce este cu adevărat Dumnezeu, Care-i pururea egal cu El Însuşi şi la fel, Care măsoară şi pune în balanţă pe toate, Care cuprinde şi ţine prin dreptatea Sa, ca într-o balanţă, fără să încline într-o parte sau alta, natura tuturor existenţelor. **4.** «Dumnezeu, cum spune un vechi cuvînt, cuprinde începutul şi sfîrşitul şi mijlocul tuturor lucrurilor, se îndreaptă direct spre scop, mergînd potrivit naturii Sale; este totdeauna însoţit de dreptate şi pedepseşte pe cei care se depărtează de legea dumnezeiască»[624].

70. 1. — De unde, o, Platone, ideea să faci aluzie la adevăr? De unde mulţimea de cuvinte prin care prezici credinţa în Dumnezeu?

— Mai înţelepte sînt neamurile barbarilor decît aceştia, răspunde Platon[625].

— Cunosc, Platone, dascălii tăi, deşi vrei să-i ascunzi! Geometria ai învăţat-o de la egipteni, astronomia de la babiloneni, cîntecele cele sănătoase le-ai luat de la traci[626]; multe te-au învăţat şi asirienii; dar legile, cele care sînt adevărate, şi slăvirea lui Dumnezeu o datorezi evreilor:

«Care nu cu înşelăciuni deşarte cinstesc lucrurile omeneşti
Cele de aur şi aramă, nici idolii oamenilor muritori
Făcuţi din argint, din fildeş, din lemn şi din piatră,
Pe care îi cinstesc muritorii în gîndirea lor deşartă,
Ci ridică spre cer mîini curate
De dimineaţă, după ce se scoală din pat, totdeauna curăţindu-şi trupul
Cu apă, cinstesc pe Cel singur nemuritor,
Pe Cel care are grijă pururea de toţi»[627].

---

[622] *Platon*, Scrisoarea II, p. 312 E.
[623] *Deut.*, 25, 13—15.
[624] *Platon*, Legile, IV, p. 715 E — 716 A.
[625] *Platon*, Fedon, p. 78 A.
[626] *Platon*, Charm., p. 156 D; 157 A.
[627] *Oracolele Sibiline*, 3, 586—588, 590—594.

71. 1. Nu te strădui, o, filozofie, să-mi prezinți numai un singur filozof, pe ilustrul Platon, ci prezintă-mi și pe mulți alții care, dacă au fost în stare să înțeleagă adevărul au propovăduit sub inspirația lui Dumnezeu, cu voce tare, pe Dumnezeu, pe singurul Dumnezeu adevărat! **2.** Antistene[628], nu Cinicul, ci ucenicul lui Socrate[629], a gîndit la fel, cînd a spus că «Dumnezeu nu seamănă cu nimeni; de aceea nu poate fi cunoscut cu ajutorul unei imagini»[630]. **3.** Xenofon Atenianul[631] ar fi scris și el în termeni preciși despre adevăr, dînd și el mărturie ca Socrate, dacă nu s-ar fi temut de paharul cu otravă al lui Socrate; totuși spune același lucru în cuvinte acoperite: «Cel Care clatină pe toate și le liniștește, vădit este că e mare și puternic. Ce fel este chipul Lui? Este nevăzut! Chiar soarele, care pare văzut de toți, nici el nu îngăduie să te uiți la el; iar dacă îndrăznești să te uiți la el, el îți ia vederile»[632]. **4.** De unde a putut fiul lui Grilos[633] grăi atît de înțelept? Nu oare de la proorocița evreilor[634], care a făcut oracolul acesta?

«Care trup poate vedea cu ochii pe cerescul, adevăratul
Și nemuritorul Dumnezeu, Care locuiește cerul?
Dar nici în fața razelor soarelui
Nu pot sta oamenii, că sînt muritori»[635].

72. 1. Cleante Pedaseul[636], filozof stoic, n-a făcut teogonie poetică, ci teologie adevărată. Nu s-a ferit să spună despre Dumnezeu ceea ce gîndea:

---

[628] Antistene, filozof grec (c. 444—365 î.d.H.), discipol al lui Socrate.

[629] Socrate, fiul sculptorului Sofronisc, filozof grec (490—399 î.d.H.); n-a lăsat nici o scriere; și-a expus învățătura sa prin viu grai; o cunoaștem din *Dialogurile* lui Platon, din piesa *Norii* a lui Aristofan și din lucrările despre Socrate ale lui Xenofon *(Memorii, Banchetul, Apologia lui Socrate)*. Spre deosebire de filozofii anteriori Socrate privește omul ca obiect propriu al filozofiei. Deviza lui a fost: «Cunoaște-te pe tine însuți!». Acuzat că e împotriva religiei statului și că corupe tineretul, Socrate a fost condamnat la moarte. Prietenii l-au rugat să fugă, dar a refuzat, spunînd că nu vrea să fie văzut de străini proscris, umilit, condamnat ca dușman al statului său și călcător al legii.

[630] *Antistene*, Fragm. 24, Mullach, FPG, II, p. 277.

[631] Xenofon, istoric și general atenian, discipol al lui Socrate (430—355 î.d.H.). A fost un poligraf. A scris lucrări despre Socrate (cele amintite mai sus), lucrări de istorie *(Anabasis, Viața și faptele lui Cirus, Hellenica)*, lucrări de filozofie, lucrări de economie.

[632] Xenofon, Memor., IV, 3, 13—14.

[633] Așa se numea tatăl lui Xenofon.

[634] Sibila.

[635] *Oracolele Sibiline*, Fragm., 1, 10—13.

[636] Cleante Pedaseul, filozof stoic (c. 331—251 î.d.H.). A fost mai întîi atlet, apoi a venit la Atena; a fost discipolul filozofului Zenon. Ca să poată studia, muncea noaptea, scoțînd apă sau învîrtind la o moară. I-a urmat lui Zenon la conducerea școlii. Din numeroasele sale lucrări n-au rămas decît rare fragmente, între altele un fragment dintr-un imn adresat lui Zeus, remarcabil prin înălțimea de gîndire, din care citează și Clement.

«Mă întrebi ce fel este binele? Ascultă!
Este ordonat, drept, cuvios, evlavios,
Conducîndu-se pe sine; este de folos, frumos, cum se cuvine,
Auster, simplu, de ajutor pururea,
Fără teamă, fără tristețe, util, fără durere,
Ajutător, plăcut, statornic, prieten,
Plin de cinste, recunoscut de toți...
Slăvit, lipsit de mîndrie, atent, blînd, puternic,
Veșnic, neprihănit, pururea dăinuitor [637].
Nu-i liber omul care umblă după slavă,
Că doar-doar va dobîndi de la ea vreun bine» [638].

3. După părerea mea, în acest text Cleante arată cum este Dumnezeu; arată apoi că slava și obișnuința fac sclavi pe cei care umblă după ele, dar nu caută pe Dumnezeu.

4. Nu trebuie trecuți sub tăcere nici pitagorienii, care spun: «Unul este Dumnezeu; El nu este, după cum socot unii, în afară de întocmirea universului, ci în univers, totul în tot ciclul, supraveghetor al tuturor celor ce se nasc, amestecul tuturora, existînd de-a pururea, creatorul puterilor Lui și al lucrurilor, luminătorul tuturor celor din cer, tatăl tuturora, minte și însuflețire în tot ciclul, mișcarea tuturor lucrurilor» [639].

5. Cuvintele acestea, scrise de acești filozofi sub inspirația lui Dumnezeu și alese de mine, sînt îndestulătoare pentru cel care poate să cerceteze puțin adevărul.

CAPITOLUL VII

73. 1. Să mergem, dar, mai departe! Numai filozofia nu ne este de ajuns! Poezia, chiar dacă în totalitatea ei se ocupă cu minciuni, dă din cînd în cînd mărturie și despre adevăr; dar, mai bine zis, dă mărturie în fața lui Dumnezeu că, datorită miturilor, se depărtează de adevăr. Să se apropie orice poet care vrea să fie primul!

2. Arate [640] gîndește că puterea lui Dumnezeu trece prin toate:

«Pentru că toate cresc continuu
De aceea Îl adoră pe Cel care-i pururea primul și ultimul.
Bucură-te, Părinte, mare minune, mare binefăcător al oamenilor» [641].

---

[637] *Cleante*, Fragm. 75, Pearson.

[638] *Cleante*, Fragm. 101, Pearson.

[639] *Pitagora*, Sent. 35, Mullach, FPG, I, p. 50.

[640] Arate, poet și astronom grec (sec. III î.d.H.), născut în Tarsul Ciliciei. A trăit mai întîi în Alexandria pe lîngă Ptolomeu Filadelful, apoi a fost chemat în Macedonia de Antigon Gonatas, regele Macedoniei. Poemul său, intitulat *Fenomene*, prezintă tabloul noțiunilor pe care le avea timpul său despre pămînt și corpurile cerești; cuprindea și pronosticurile sau semnele precursoare ale schimbării timpului. Cicerone a tradus în versuri latine acest poem.

[641] *Arate*, Fenomene, 13—15.

3. La fel face aluzie la Dumnezeu și Hesiod din Ascra :

«El este împăratul și stăpînul tuturora ;
Nici unul dintre nemuritori nu poate rezista puterii lui» [642]

74. 1. Chiar pe scenă poeții dezgolesc adevărul. Un poet, Euripide, privind la eter și la cer, zice :

«Socotește-l pe acesta Dumnezeu !» [643]

2. Iar Sofocle, fiul lui Sofil spune :

«Unul este între adevăruri, unul este numai Dumnezeu,
Cel ce a făcut cerul și marele pămînt,
Valurile azurii ale mării și furia valurilor.
Dar noi muritorii, rătăciți cu inima,
Am făcut, pentru mîngîierea necazurilor noastre,
Zeilor statui din piatră, din aramă
Din aur și din fildeș.
Le oferim lor jertfe și deșarte prăznuiri
Și socotim că astfel îi cinstim» [644].

Astfel poetul, cu îndrăzneală chiar, a prezentat spectatorilor pe scenă adevărul.

3. Iar tracul, în același timp și mare preot și poet, fiul lui Oiagros, după slujirile de mare preot ale ceremoniilor religioase cu mistere și după teologia idolilor, introduce pe altă melodie cîntecul adevărului. Tîrziu, e drept, dar cîntă totuși Cuvîntul cel sfînt :

4. «Voi grăi celor cărora le este îngăduit să audă ! Păcătoșilor închideți ușile
Cu toții ! Ascultă, însă, tu, Museos, odrasla Menei [645],
purtătoarea de lumină !
Îți voi spune adevărul, ca nimic din cele ce ți s-au arătat în inimă
Să te lipsească de veacul fericit.
Privind la Cuvîntul cel dumnezeiesc, rămîi lîngă El.
Conducînd vasul spiritual al inimii.
Calcă bine pe cărare și privește numai la Stăpînul lumii,
la stăpînul cel nemuritor».

5. Apoi mai jos, adaugă în termeni preciși :

«Este unul, născut din El însuși ; din unul, toate vlăstarele s-au născut ;
El se mișcă în toate ; nici un muritor
Nu-l vede ; El, însă, îi vede pe toți» [646].

Și astfel Orfeu a înțeles cu timpul, că a fost rătăcit.

---

[642] *Hesiod*, Fragm. 195, Rzach.
[643] *Euripide*, Fragm. 941.
[644] *Pseudo-Sofocle*, Fragm. 1025.
[645] Mene, zeița Luna, era mama lui Museos, discipolul lui Orfeu.
[646] *Orfeu*, Fragm. 246, Kern.

6. Lui i se adresează Sibila, zicîndu-i :

> «Dar tu, născocitorule muritor, nu zăbovi, nu întîrzia,
> Ci, după ce ai rătăcit, întoarce-te, ca să faci îndurător pe Dumnezeu» [647].

7. Chiar dacă elenii au primit cele mai multe scîntei ale Cuvîntului celui dumnezeiesc, totuşi au rostit puţine adevăruri ; prin cele rostite, elenii mărturisesc că puterea adevărului n-a putut fi ascunsă ; dar se vădesc nişte neputincioşi, pentru că n-au dus lucrul pînă la sfîrşit.

75. 1. Socot, deci, că este oricăruia clar, că cei care lucrează şi vorbesc ceva fără Cuvîntul adevărului sînt asemenea celor care se silesc să meargă fără de picioare.

Să te înduplece, dar, să doreşti mîntuirea, dovezile care ţi-au fost aduse împotriva zeilor voştri, pe care poeţii, siliţi de adevăr, i-au făcut personaje ale comediilor lor.

2. Comicul Menandru, în piesa sa «Birjarul», spune :

> «Nu-mi place zeul care se plimbă pe afară
> Cu o bătrînă, nici metragirtul [648], care intră prin case
> Cu tăbliţa lui» [649].
> Că aşa sînt metragirţii !

3. Pentru aceea pe bună dreptate le spunea Antistene celor care cerşeau :

> «Eu nu hrănesc pe mama zeilor,
> Pe care zeii o hrănesc» [650].

4. Iarăşi, acelaşi poet comic [651], în piesa «Preoteasa», aprins de mînie împotriva ceremoniilor religioase, încearcă să combată mîndria nedumnezeiască a acestei rătăciri, grăind cu înţelepciune :

> «Dacă un om cu chimvale
> Atrage pe zeu spre cele ce el vrea,
> Atunci cel ce face aceasta e mai mare decît zeul ;
> Dar acestea sînt instrumente de îndrăzneală şi de silnicie,
> Descoperite de oameni» [652].

76. 1. Nu numai Menandru, dar şi Homer şi Euripide şi alţi numeroşi poeţi combat pe zeii voştri şi nu se tem să-i ocărască atîta cît pot. Pe zeița Atena o numesc «muscă obraznică» [653], pe Hefaistos îl numesc «beteag de amîndouă picioarele» [654], iar Elena îi spune Afroditei :

---

[647] *Oracolele Sibiline*, 3, 624—625.
[648] Metragirtul, preot al zeiţei Cibela, care cerşeşte pentru zeiţă.
[649] *Menandru*, Fragm. 202, CAF, III, p. 58.
[650] *Antistene*, Fragm. 70, Mullach, FPG, II, p. 287.
[651] Menandru.
[652] *Menandru*, Fragm. 245, 2—6, CAF, III, p. 70.

«Să nu te mai întorci pe picioarele tale în Olimp !» [655].

2. Despre Dionisos, Homer spune deschis :

«El [656] urmări, pe muntele sfînt Nisa [657],
Pe doicile lui Dionisos cel nebun ; dar ele toate
Au aruncat la pămînt obiectele sfinte [658] silite de
ucigașul Licurg» [659].

3. Vrednic cu adevărat de școala lui Socrate este Euripide care, uitîndu-se la adevăr, nu s-a uitat la spectatori, cînd a hulit pe Apolon, zicînd:

«Apolon, care locuiește în centrul pămîntului
Și dă muritorilor oracole prea clare !

4. Ascultînd de el mi-am omorît mama.

Socotiți-l criminal și omorîți-l !
El a păcătuit, nu eu !
Că el nu cunoaște deloc nici binele, nici dreptatea !» [660].

5. Odată Euripide îl înfățișează pe Heracle înnebunit de furie [661], iar altădată beat și nesătul [662]. Cum să nu-l înfățișeze așa? Că, după ce a mîncat carne,

«A mîncat și smochine verzi
Și a scos strigăte nepotrivite chiar pentru auzul
unui barbar» [663].

6. La fel în piesa Ion înfățișează în teatru pe zei cu fețele descoperite :

«Cum este drept oare, ca voi care dați legi
Muritorilor, voi să fiți acuzați de nedreptate ?
Dacă — asta nu va fi, dar voi folosi cuvîntul —
Dacă oamenii vă vor pedepsi vreodată pentru căsătoriile voastre silnice,
Tu Poseidon și tu Zeus, care ai în stăpînire cerul,
Ar trebui să lăsați templele goale, ca să ispășiți
nedreptățile» [664].

---

[653] *Homer*, Iliada, XXI, 394, 421.
[654] *Homer*, Iliada, 1, 607.
[655] *Homer*, Iliada, 3, 407.
[656] Este vorba de vrăjmașul trac al lui Dionisos, Licurg, fiul lui Drias.
[657] Sînt multe locuri sfinte cu acest nume ; aici trebuie să ne gîndim la un munte din Tracia.
[658] Sulițe împodobite cu viță și iederă, făclii și altele, care erau purtate în mîini la serbările lui Dionisos.
[659] *Homer*, Iliada, VI, 132—134.
[660] *Euripide*, Oreste, 591—592, 594—596, 417.
[661] În piesa Heracle.
[662] În piesa Alcestis.
[663] *Euripide*, Fragm. 907.
[664] *Euripide*, Ion, 442—447.

CAPITOLUL VIII

77. 1. Este timpul acum ca, după ce am tratat bine şi în ordine pe ceilalţi scriitori şi poeţi, să venim la scrierile profeţilor. Că profeţiile lor, care ne dau argumente foarte puternice pentru credinţa în Dumnezeu, pun temelie adevărului. Scrierile cele dumnezeieşti şi vieţuirea cu înţelepciune sînt două căi scurte de mîntuire. Scrierile profeţilor sînt lipsite de podoabe de stil, de vorbe frumoase, de flecăreli şi linguşeli; ele ridică pe omul sugrumat de păcate şi-i dă reazem în alunecuşul vieţii. Cu un singur cuvînt, cu acelaşi cuvînt, vindecă multe boli, ne îndepărtează de înşelăciunea cea păgubitoare şi ne îndeamnă vădit la mîntuirea, care ne stă în faţă.

2. Cîntecul cel mîntuitor să ni-l cînte mai întîi profetiţa Sibila:

«Iată, El este înţeles de toţi; pe nimeni nu rătăceşte!
Veniţi! Nu mergeţi mereu în întuneric şi întunecime
Iată, privirea dulce a Soarelui! Lumina străluceşte minunat!
Cunoaşteţi-o, punîndu-vă înţelepciune în inimile voastre!
Este un singur Dumnezeu! El trimite ploi, vînturi şi cutremure,
Fulgere, foamete, ciumă şi tristeţile cele de îngropăciune,
Zăpadă şi grindină. Dar pentru ce să le spun una cîte una?
El conduce cerul, stăpîneşte pămîntul, El Însuşi există!»[665].

3. Sibila, inspirată puternic de Dumnezeu, compară înşelăciunea cu întunericul, iar cunoaşterea lui Dumnezeu cu soarele şi cu lumina; punîndu-le pe acestea două una lîngă alta, ne învaţă să facem alegerea prin compararea lor. Minciuna nu se distinge de adevăr prin simpla comparaţie, dar prin folosirea adevărului sileşti minciuna să o ia la fugă.

78. 1. Profetul Ieremia, cel prea înţelept, dar, mai bine spus, Sfîntul Duh din Ieremia ne arată pe Dumnezeu. Duhul Sfînt spune prin Ieremia: «*Dumnezeu de aproape sînt Eu şi nu Dumnezeu de departe. Dacă un om va face ceva pe ascuns, nu-l voi vedea Eu oare?, spune Domnul*»[666]. **2.** Şi iarăşi prin Isaia: «*Cine va măsura cerul cu palma şi pămîntul cu pumnul?*»[667]. Vezi măreţia lui Dumnezeu şi spăimîntează-te! Acestuia să ne închinăm! Despre El profetul spune: «*De faţa Ta se vor topi munţii, cum se topeşte ceara de faţa focului*»[668]. Acesta este Dumnezeul, «*al Cărui*

---

[665] *Oracolele Sibiline*, Fragm. 1, 28—35.
[666] *Ier.*, 23, 23—24.
[667] *Is.*, 40, 12.
[668] *Is.*, 64, 1.

tron este cerul, iar pămîntul așternut» [669], *«Care dacă va deschide cerul, cutremur te va cuprinde»* [670].

3. Vrei să auzi ce spune profetul Ieremia despre idoli? *«Vor fi vădiți înaintea soarelui* [671] *și cadravele lor vor fi mîncare pasărilor cerului și fiarelor pămîntului* [672] *; și vor putrezi la soare și la lună, acelea pe care ei le-au iubit și cărora le-au robit; și orașul lor ars va fi»* [673]. **4.** Scrierile profeților spun că elementele vor pieri și lumea împreună cu ele: *«Pămîntul se va învechi și cerul va trece* [674], *iar Cuvîntul Domnului rămîne în veac»* [675].

79. 1. Ce dar, cînd Dumnezeu a voit să se arate prin Moise! *«Vedeți, că Eu sînt și nu este alt Dumnezeu afară de Mine! Eu voi ucide și Eu voi face viu! Bate-voi și voi vindeca! Și nu este cel care să scape din mîinile Mele!»* [676]. **2.** Vrei să auzi și altă proorocie? Ai toată ceata profetică, adică pe cei împreună cu Moise. Ce spune Duhul cel Sfînt prin Osea? Nu voi pregeta, s-o spun! *«Iată, Eu întăresc tunetul și fac vîntul»* [677], *«ale Cărui mîini au întemeiat oastea cerului»* [678]. **3.** Încă și prin Isaia — că îți voi aminti și cuvintele lui — zice: *«Eu sînt Domnul Cel Ce grăiesc dreptate și vestesc adevărul! Adunați-vă și veniți! Sfătuiți-vă împreună cei mîntuiți dintre neamuri! N-au cunoscut cei ce ridică lemnul cioplitura lor și se roagă unor dumnezei, care nu-i mîntuiesc»* [679]. **4.** Apoi, puțin mai jos spune: *«Eu sînt Dumnezeu și nu este în afară de Mine drept, nu este în afară de Mine mîntuitor. Întoarceți-vă către Mine și vă veți mîntui cei de la marginile pămîntului! Eu sînt Dumnezeu și nu este altul. Pe Mine Mă jur»* [680]. **5.** Pe cei ce se închină idolilor se mînie și le spune: *«Cu cine ați asemănat pe Domnul? Sau cu ce asemănare L-ați asemănat pe El? Oare teslarul I-a făcut chipul? Oare cel care lucrează în aur a topit aurul și L-a poleit pe El?»* [681]. Și cele care urmează după acestea. **6.** Nu sînteți voi oare închinători la idoli? Dar cel puțin acum, temeți-vă de amenințări! Vor scoate strigăte de durere sculpturile și cele făcute de mîini omenești; dar, mai bine spus, cei care le-au făcut, că materia este nesimțitoare. Profetul spune încă: *«Domnul va cutremura cetățile, în care locuiesc și în mîna Sa va cuprinde toată lumea ca pe un cuib»* [682].

---

[669] *Is.*, 66, 1.
[670] *Is.*, 64, 1.
[671] *Ier.*, 8, 2.
[672] *Ier.*, 34, 20.
[673] *Ier.*, 4, 26.
[674] *Is.*, 51, 6.
[675] *Is.*, 40, 8.
[676] *Deut.*, 32, 39.
[677] *Amos*, 4, 13.
[678] *Osea*, 13, 4.
[679] *Is.*, 45, 19—20.
[680] *Is.*, 45, 21—23.
[681] *Is.*, 40, 18—19.

80. 1. Să-ți mai vestesc încă tainele și cuvintele Înțelepciunii spuse de un evreu plin de înțelepciune? [683]. Iată-le! *«Domnul M-a zidit început căilor Lui spre lucrurile Lui»* [684]; și: *«Domnul dă înțelepciune și de la fața Lui cunoștință și știință»* [685]. **2.** *«Pînă cînd, leneșule, dormi? Cînd te vei scula din somn?* [686]. *Dacă nu vei fi leneș, veni-va ca un izvor secerișul tău»* [687], Cuvîntul Tatălui, adică făclia cea bună, Domnul Care aduce tuturor lumina, credința și mîntuirea. **3.** Că *«Domnul este Cel Ce a făcut pămîntul cu puterea Lui»*, după cum spune Ieremia *«și a îndreptat lumea cu înțelepciunea Lui»* [688]. Pentru că noi am căzut în închinarea la idoli, Înțelepciunea, care este Cuvîntul lui Dumnezeu, ne îndreaptă spre adevăr. **4.** Aceasta este cea dintîi înviere a celui căzut. De aceea dumnezeiescul Moise, ca să ne întoarcă de la idolatrie, a strigat într-un chip minunat: *«Ascultă, Israele! Domnul Dumnezeul tău este un singur Domn!»* [689]. Și: *«Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui numai să slujești!»* [690]. **5.** Acum, o, oameni, înțelegeți și ascultați cuvintele celebrului psalmist, ale fericitului David: *«Luați învățătură, ca nu cumva să se mînie cîndva Domnul și să pieriți din calea cea dreaptă, cînd se va aprinde degrabă mînia Lui. Fericiți toți cei care se încred în El»* [691].

81. 1. Domnul, îndurîndu-se mult de noi, ne dă un cîntec mîntuitor într-un ritm războinic: *«Fiii oamenilor, pînă cînd grei la inimă? Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?»* [692]. Ce este deșertăciunea și ce este minciuna? **2.** Sfîntul apostol al lui Dumnezeu, învinuind pe eleni, le va explica: *«Cunoscînd pe Dumnezeu nu L-au slăvit ca Dumnezeu sau I-au mulțumit, ci s-au arătat deșerți în cugetele lor* [693] *și au schimbat slava lui Dumnezeu în asemănarea chipului omului celui stricăcios* [694] *și au slujit făpturii în locul Făcătorului»* [695]. **3.** Acesta este Dumnezeu, Care

---

[682] *Is.*, 10, 13—14.
[683] Solomon.
[684] *Prov.*, 8, 22.
[685] *Prov.*, 2, 6.
[686] *Prov.*, 6, 9.
[687] *Prov.*, 6, 12.
[688] *Ier.*, 10, 12.
[689] *Deut.*, 6, 4.
[690] *Deut.*, 6, 13.
[691] *Ps.*, 2, 10—11.
[692] *Ps.*, 4, 2.
[693] *Rom.*, 1, 21.
[694] *Rom.*, 1, 23.
[695] *Rom.*, 1, 25.

«la început a făcut cerul și pămîntul» [696]. Cum ? Nu ești necredincios, cînd nu înțelegi pe Dumnezeu, ci te închini cerului ? **4.** Ascultă iarăși pe profetul, care spune : *«Va pieri soarele și cerul se va întuneca, dar va strălucì Atotstăpînitorul în veci ; puterile cerului se vor clăti, iar cerurile se vor rostogoli și se vor desface și se vor strînge ca o piele»* — acestea sînt cuvintele profeților — *«iar pămîntul va fugi de fața Domnului»* [697].

CAPITOLUL IX

82. 1. Aș putea să-ți aduc mii și mii de texte din Scriptură, din care *«nici o cirtă nu va trece»* [698] ca să nu se împlinească, că *«gura Domnului»*, Sfîntul Duh, *«a grăit acestea»* [699]. *«Așadar, fiule, nu defăima învățăturile Domnului,* spune Scriptura, *nici nu slăbi, cînd ești certat de Domnul»* [700].

2. Ce covîrșitoare iubire de oameni a lui Dumnezeu ! Nu vorbește ca un dascăl elevilor săi, nici ca un stăpîn slugilor lui, nici ca Dumnezeu oamenilor, ci sfătuiește pe fii ca un părinte blînd.

3. Moise mărturisește că, auzind de Cuvîntul lui Dumnezeu, *«s-a spăimîntat și s-a cutremurat»* [701]. Dar tu nu te temi cînd auzi Cuvîntul cel dumnezeiesc ? Nu te neliniștești ? Nu cauți să te ferești ? Nu te grăbești să înveți, adică, nu te grăbești spre mîntuire, temîndu-te de mînie, iubind harul și rîvnind nădejdea, ca să scapi de judecată ?

4. Veniți, tinerii mei ! Că *«dacă nu veți ajunge iarăși ca niște copii și dacă nu vă veți naște din nou»* — după cum spune Scriptura, dacă nu veți dobîndi pe Cel Care este cu adevărat Tată — *«nu veți intra vreodată în împărăția cerurilor»* [702].

Dar cum se îngăduie unui străin să intre ?

5. Socot că odată ce a fost înscris, odată ce a ajuns cetățean și a dobîndit pe Tatăl, va fi *«întru cele ale Tatălui»* [703], va fi învrednicit să ajungă moștenitor, va avea parte de împărăția cea părintească împreună cu Fiul cel adevărat, cu *«Fiul cel iubit»* [704].

---

[696] *Fac.*, 1, 1.
[697] *Ps.*, 103, 3 ; *Is.*, 13, 10 ; 34, 4 ; *Iez.*, 32, 7 ; *Ioil*, 2, 10.
[698] *Mt.*, 5, 18 ; *Lc.*, 16, 17.
[699] *Is.*, 1, 20.
[700] *Prov.*, 3, 11 ; *Evr.*, 12, 5.
[701] *Evr.*, 12, 21 ; *Deut.*, 9, 19.
[702] *Mt.*, 18, 3 ; *In.*, 3, 5.
[703] *Lc.*, 2, 49.
[704] *Mt.*, 3, 17 ; 17, 5 ; *Mc.*, 1, 11 ; *Lc.*, 3, 22 ; 9, 35 ; 2 *Pt.*, 1, 17.

6. Aceasta este «*Biserica celor întîi născuţi*», care este alcătuită din mulţi copii buni, adică «*cei întîi născuţi care sînt înscrişi în ceruri*[705], *care sărbătoresc împreună cu atîtea zeci de mii de îngeri*»[706].

7. Copii întîi născuţi sîntem noi, fiii lui Dumnezeu, prieteni adevăraţi ai «*Celui Întîi Născut*»[707], cei dintîi dintre toţi oamenii care am cunoscut pe Dumnezeu, cei dintîi care ne-am smuls de păcate, cei dintîi care ne-am despărţit de diavol.

83. 1. Sînt unii acum, însă, cu atît mai fără de Dumnezeu cu cît Dumnezeu este mai iubitor de oameni. Dumnezeu vrea ca noi din robi să ajungem fii, iar ei nici nu vor să ajungă fii. O, cît este de mare nebunia! Vă e ruşine cu Domnul. 2. Vă vesteşte libertate, iar voi fugiţi la robie. Vă hărăzeşte mîntuire, iar voi vă pogorîţi spre moarte[708]. Vă dăruieşte viaţă veşnică, iar voi aşteptaţi pedeapsă şi vă îngrijiţi să aveţi «*ceea ce Domnul a pregătit diavolului şi îngerilor lui*»[709]. 3. De aceea fericitul Apostol spune: «*Mărturisesc în Domnul ca voi să nu mai umblaţi, precum umblă şi neamurile în deşertăciunea minţii lor, fiind întunecaţi la minte şi străini de viaţa lui Dumnezeu, din cauza necunoştinţei care este în ei, din cauza împietririi inimii lor; care, în nesimţire fiind, s-au dat pe ei înşişi desfrîului spre săvîrşirea a toată necurăţia şi lăcomia*»[710].

84. 1. Cînd un martor ca acesta dă pe faţă nebunia oamenilor şi cheamă la Dumnezeu, ce altceva le mai rămîne necredincioşilor decît judecata şi osînda! Domnul nu încetează de a sfătui, de a înfricoşa, de a îndemna, de a deştepta, de a povăţui. Domnul deşteaptă şi ridică chiar din întuneric pe cei rătăciţi. 2. «*Deşteaptă-te*, spune apostolul, *tu cel ce dormi şi învie din morţi şi te va lumina Hristos Domnul*»[711], Soarele învierii, Cel născut «*înainte de luceafăr*»[712], Cel Ce a dăruit viaţă cu razele Sale. 3. Nimeni să nu dispreţuiască Cuvîntul, ca nu cumva, fără să bage de seamă, să se dispreţuiască pe el însuşi. Că spune undeva Scriptura: «*Astăzi dacă veţi auzi glasul Lui, nu vă învîrtoşaţi inimile voastre, ca la răzvrătire în ziua ispitirii în pustie, unde M-au ispitit părinţii voştri întru încercare*»[713]. 4. Iar dacă vrei să ştii ce este încercarea ţi-o explică Sfîntul Duh: «*Şi au văzut lucrurile Mele*, spune apostolul, *patruzeci de ani; de aceea M-am mîniat pe neamul acesta şi am*

---

[705] *Evr.*, 12, 23.
[706] *Evr.*, 12, 22.
[707] *Rom.*, 8, 29; *Col.*, 1, 15, 18; *Evr.*, 1, 6.
[708] Traducerea după lectura lui Stählin: θάνατον în loc de lectura lui Mondesert: ἄνθρωπον.
[709] *Mt.*, 25, 41.
[710] *Ef.*, 4, 17—19.
[711] *Ef.*, 5, 14.
[712] *Ps.*, 109, 4.
[713] *Evr.*, 3, 7—9; *Ps.*, 94, 8—10.

zis : Pururea să rătăcesc cu inima ; n-au cunoscut căile Mele, încît M-am jurat întru mînia Mea : Nu vor intra întru odihna Mea !» [714]. **5.** Vedeți amenințarea ? Vedeți îndemnul ? Vedeți cinstea ? Pentru ce să schimbăm harul în mînie ? Pentru ce să nu primim Cuvîntul cu urechile deschise ? Pentru ce să nu facem locaș lui Dumnezeu în sufletele noastre curate ? Mare este harul făgăduinței Lui, dacă astăzi vom auzi glasul Lui ! Iar «*astăzi*» este în fiecare zi ; de aceea se și numește astăzi. **6.** Și «*astăzi*» și învățarea se prelungește pînă la sfîrșitul lumii. Și atunci, la sfîrșitul lumii, «*astăzi*» cel real este ziua continuă a lui Dumnezeu, care este egală cu veșnicia. Să ascultăm pururea de glasul Cuvîntului dumnezeiesc ! Pentru că acest «*astăzi*» este veșnic, este icoana veacurilor, iar ziua este simbol al luminii, iar Cuvîntul este lumină între oameni [715], prin Care vedem pe Dumnezeu.

85. 1. Pe bună dreptate, deci, harul va prisosi celor ce cred și ascultă [716], iar pe cei neascultători și rătăciți cu inima, care n-au cunoscut căile Domnului [717], despre care Ioan a poruncit să le facem drepte și să le pregătim [718], pe aceia se supără Dumnezeu și îi amenință. **2.** Împlinirea amenințării s-a făcut în chip simbolic asupra vechilor evrei, cei care au rătăcit în pustie ; că s-a spus, că din pricina necredinței lor, n-au să intre în odihnă [719] înainte de a se supune urmașului lui Moise, ca să afle prin faptă, deși tîrziu, că nu se pot mîntui altfel decît crezînd în Iisus. **3.** Domnul, fiind iubitor de oameni, cheamă pe toți oamenii la «*cunoașterea adevărului*» [720], trimițînd pe Mîngîietorul.

— Ce este «cunoaștere» ?

— Credința în Dumnezeu ! «*Credința în Dumnezeu,* după Pavel, *este spre toate folositoare, avînd făgăduința vieții de acum și a celei viitoare*» [721]. **4.** Mărturisiți-mi, o, oamenilor, cîte lucruri n-ați vinde voi, ca să vă cumpărați mîntuire veșnică ? Nici dacă vei măsura tot Pactolul [722], rîul legendar de aur, nu vei număra atîtea măsuri ca să poți plăti mîntuirea !

86. 1. Dar nu vă descurajați ! Vă este cu putință, dacă voiți, să vă cumpărați mîntuirea cea de mare preț cu propria voastră comoară, cu dragostea și cu credința voastră ; acesta este prețul care merită să fie luat în seamă pentru viață. Acest preț îl primește Dumnezeu cu plăcere.

---

[714] *Evr.*, 3, 9—11 ; *Ps.*, 94, 10—12.
[715] *In.*, 1, 9.
[716] *1 Tim.*, 1, 14.
[717] *Evr.*, 3, 10 ; *Ps.*, 94, 12.
[718] *Mt.*, 3, 3 ; *Mc.*, 1, 3 ; *Lc.*, 3, 4.
[719] *Num.*, 14, 21—24.
[720] *1 Tim.*, 2, 4.
[721] *1 Tim.*, 4, 8.
[722] Pactolu, rîu în Lidia, celebru prin grăuncioarele de aur pe care le aduceau apele sale (*Herodot*, I, 93 ; V, 101).

«Am nădăjduit în Dumnezeul cel viu, Care este mîntuitor al tuturor oamenilor, dar mai ales al celor credincioși» [723]. **2.** Dar alții, foarte mult lipiți de lume, cum sînt lipite algele de pietrele din mare, nu le pasă de mîntuire, cum nu-i pasă bătrînului din Itaca [724], și doresc nu adevărul și patria cea din ceruri și nici lumina cea adevărată și reală, ci fumul. Credința în Dumnezeu, care face, atît cît e cu putință, pe om asemenea cu Dumnezeu, ia pe Dumnezeu ca dascăl potrivit, singurul Care poate face ca omul să semene cu Dumnezeu.

87. 1. Apostolul, cunoscînd într-adevăr această învățătură dumnezeiască, spune : *«Iar tu, o, Timoteie, care din pruncie cunoști sfintele Scripturi ,care pot să te înțelepțească spre mîntuire prin credința în Hristos»* [725]. Cu adevărat sfinte sînt literele care sfințesc și îndumnezeiesc. **2.** Pe aceste litere și silabe sfinte, care alcătuiesc Scripturile, însuși apostolul le numește *«insuflate de Dumnezeu, de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțelepțire întru dreptate, pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvîrșit și bine pregătit pentru tot lucrul bun»* [726]. **3.** Pe nimeni nu-l poate minuna atît de mult îndemnurile celorlalți sfinți ca îndemnurile Domnului cel iubitor de oameni. Că pe Domnul nu-l interesează altceva decît ca omul să se mîntuiască. El strigă, silind la mîntuire : *«S-a apropiat împărăția cerurilor»* [727]. Domnul întoarce spre El pe oamenii care se apropie de El, slujindu-se de frică. **4.** În același chip și apostolul Domnului, chemînd pe macedoneni, se face interpretul glasului dumnezeiesc, spunînd : *«Domnul este aproape ; feriți-vă, să nu fiți găsiți goi»* [728]. Voi, însă, sînteți atît fără de teamă, dar, mai bine spus, sînteți necredincioși și nu aveți încredere nici în Domnul, nici în Pavel, mai ales că acesta vă roagă în numele lui Hristos [729].

88. 1. *«Gustați și vedeți că bun este Dumnezeu»* [730]. Credința vă va aduce, experiența vă va învăța, Scriptura vă va povățui, zicînd : *«Veniți, o, fiilor, ascultați-mă, frica Domnului vă voi învăța !»* [731]. Apoi adaugă pe scurt celor care au și crezut : *«Cine este omul care voiește viața, care iubește să vadă zile bune ?»* [732]. Noi sîntem, vom spune cei care ne închinăm binelui, cei care căutăm cu rîvnă bunătățile. **2.** Ascultați, dar, *«cei de departe»*, ascultați *«cei de aproape !»* [733]. Nu este nimănui ascuns

---

723. *1 Tim.*, 4, 10.
724. Homer, Odiseea, I, 57 urm.
725. *2 Tim.*, 3, 15.
726. *2 Tim.*, 3, 16—17.
727. *Mt.*, 4, 17.
728 *Fil.*, 4, 5.
729. 2 *Cor.*, 5, 20.
730. *Ps.*, 33, 8.
731. *Ps.*, 33, 11.
732. *Ps.*, 33, 12.
733. *Est.*, 9, 20 ; *Dan.*, 9, 7 ; *Is.*, 57, 19 ; *Ef.*, 2, 17.

Cuvîntul; este lumină obştească, care luminează tuturor oamenilor [734]. Cînd e vorba de Cuvînt, nu este nici un cimerian [735]. Să ne grăbim spre mîntuire, spre naşterea din nou! [736]. Noi, cei mulţi, să ne grăbim ca să ne adunăm într-o singură dragoste, potrivit unirii fiinţei unice [737]. Pentru că ni se face bine, să urmărim şi noi la fel unirea, căutînd unitatea cea bună. **3.** Iar cînd unirea multora ajunge prin multe şi felurite glasuri o armonie dumnezeiască, atunci unirea aceasta este o simfonie, pentru că ascultă de un singur conducător, de un singur dascăl, de Cuvîntul, şi-şi găseşte odihna în însuşi adevărul, strigînd: *«Ava, Părinte!»* [738]. Şi Dumnezeu îmbrăţişează acest glas adevărat, pe care-l primeşte ca prim rod de la copiii Săi.

CAPITOLUL X

89. 1. Dar nu este cu cale, spuneţi voi, să schimbăm obiceiul transmis nouă de părinţi.

Bine, dar atunci pentru ce nu ne folosim de aceeaşi mîncare, laptele, cu care doicile ne-au obişnuit de la naştere? Pentru ce mărim sau micşorăm averea părintească şi n-o păstrăm aşa cum am primit-o? Pentru ce nu mai udăm braţele părinţilor sau pentru ce nu mai facem şi altele pe care le făceam cînd eram prunci şi eram hrăniţi de mame, de care acum rîdem, ci ne-am îndreptat, chiar dacă n-am avut pedagogi buni? **2.** Dacă atunci cînd facem o călătorie, devierile de la drum ne fac oarecare plăcere, deşi sînt păgubitoare şi primejdioase, atunci pentru ce nu părăsim obiceiul cel rău, pătimaş şi fără Dumnezeu al vieţii noastre, chiar dacă se supără părinţii noştri, pentru ce nu ne îndreptăm spre adevăr, să căutăm pe adevăratul nostru Părinte, smulgînd din sufletul nostru obiceiul acesta ca pe o otravă?

3. Cea mai frumoasă faptă a noastră este de a vă arăta că adevărata religie a fost urîtă din pricina nebuniei voastre şi a acestui foarte nenorocit obicei. Că n-ar fi fost urît, nici n-ar fi fost interzis un bine atît de mare, decît care mai mare n-a fost dăruit de Dumnezeu neamului omenesc, dacă voi n-aţi fi fost robiţi de obiceiul vostru; mai mult, v-aţi astupat urechile la graiurile noastre şi ca nişte cai îndărătnici, care nu se supun şi-şi muşcă zăbalele, aţi fugit de cuvintele noastre, dorind să ne doborîţi pe noi care sîntem cîrmacii vieţii voastre. Şi, duşi spre prăpastiile pierzării din pricina nebuniei voastre, socotiți blestemat Sfîntul Cuvînt al lui Dumnezeu.

---

[734] *In.*, 1, 9.

[735] După *Homer*, Odiseea, XI, 14—15, cimerienii locuiau într-o ţară cufundată într-o veşnică noapte.

[736] *Tit*, 3, 5.

[737] *In.*, 17, 21—23.

[738] *Rom.*, 8, 15.

90. 1. Primiți plata alegerii voastre, așa cum spune Sofocle :

«Minte plecată, ureche nefolositoare, gînduri zadarnice» [739].

Nu știți că mai mult decît orice acesta este adevărul, că cei buni și cei care cred în Dumnezeu vor primi răsplată bună, pentru că au cinstit binele, iar cei răi dimpotrivă, pedeapsa pe măsura răutății lor și osînda, care atîrnă deasupra domnului răutății. **2.** Profetul Zaharia îl amenință, zicînd : *«Să te certe pe tine, diavole, Domnul Cel Ce a ales Ierusalimul ! Nu este acesta un tăciune scos din foc»* [740]. Care este omul care să-și dorească de bunăvoie moartea ? Pentru ce atunci oamenii aleargă la acest tăciune aducător de moarte, care îi va arde, cînd pot să trăiască bine după Dumnezeu, nu după obiceiul lor ? **3.** Dumnezeu dăruiește viață, pe cînd obiceiul rău, după plecarea de aici, aduce odată cu pedeapsa și căința zadarnică căci *«chiar prostul, cînd suferă, cunoaște»* [741] — deoarece cultul zeilor duce la pieire, pe cînd credința în Dumnezeu mîntuie.

91. 1. Să se uite cineva dintre voi la cei care se închină idolilor ! Sînt cu părul capului murdar, cu haina ponosită și ruptă, nu fac deloc baie, au unghiile ascuțite ca la fiare ; mulți dintre ei sînt castrați ; arată cu fapta că templele idolilor sînt niște morminte sau închisori. Mi se pare că aceștia jelesc pe zei, nu îi venerează ; duc o viață vrednică de milă, nu vrednică de credința în Dumnezeu. **2.** Și cînd vedeți acestea încă mai sînteți orbi și nu ridicați privirile la Stăpînul universului, la Domnul tuturor lucrurilor ? Nu fugiți la mila cea din ceruri, ca să scăpați din închisorile de aici ? **3.** Că Dumnezeu, datorită marii Sale iubiri de oameni, aleargă la om, așa precum pasărea-mamă zboară la puiul ei căzut din cuib ; și dacă o fiară răpitoare înghite puiul,

> «mama zboară de jur împrejur, îndurerată de fiii ei iubiți», [742]

Și Dumnezeu, Care este Tată, caută făptura Sa, o vindecă de cade, urmărește fiara, ridică iarăși puiul și-l împinge să zboare la cuib.

92. 1. Mai mult, cîinii rătăciți, luîndu-se după miros, merg pe urmele stăpînului lor, iar caii, care la o scurtătură răstoarnă pe călăreț, la o simplă fluierătură ascultă de stăpîn ; *«boul,* spune Scriptura, *cunoaște pe stăpînul său și asinul ieslea domnului său, dar Israel nu Mă*

---

[739] *Sofocle,* Fragm. 863.
[740] *Zah.,* 3, 2.
[741] *Hesiod,* Munci și zile, 218.
[742] *Homer,* Iliada, II, 315.

cunoaşte» [743]. Şi Domnul ce face? Nu poartă ură, dimpotrivă miluieşte şi cere căinţă.

2. Vreau să vă întreb, dacă nu vi se pare ciudat ca voi oamenii, care sînteţi făptura lui Dumnezeu, care aţi primit de la El sufletul şi care sînteţi în totul ai lui Dumnezeu, ca voi oamenii să slujiţi altui stăpîn, să cinstiţi pe tiran în loc să cinstiţi pe Dumnezeu, să slujiţi celui rău în loc să slujiţi Celui bun? **3.** În numele adevărului, care om înţelept părăseşte binele, ca să se lipească de rău? Care om fuge de Dumnezeu, ca să trăiască împreună cu demonii? Care este acela care poate fi fiu al lui Dumnezeu, dar doreşte să fie rob? Sau ce om, care poate fi cetăţean al raiului, caută întunericul, cînd îi stă în putere să cultive paradisul, să se plimbe în cer, să se împărtăşească din izvorul cel dătător de viaţă şi nemuritor, mergînd prin văzduh, ca Ilie [744], pe urma acelui nor luminos, contemplînd ploaia cea aducătoare de mîntuire? **4.** Dar sînt unii oameni, asemănători porcilor, care se tăvălesc în mocirlă şi noroi — rîurile plăcerilor — şi se hrănesc cu plăceri nefolositoare şi prosteşti. Că, după cum spune un scriitor, «porcilor le place mocirla» [745] mai mult decît apa curată, iar după Democrit porcii «mănîncă gunoaie» [746]. **5.** Să nu dea Dumnezeu, să încetăm de a mai fi oameni sau să ajungem porci, ci *«ca fii adevăraţi ai luminii»* [747] să privim cu luare-aminte şi să ne ridicăm ochii spre lumină, ca nu cumva Domnul să ne arate fii nelegitimi, aşa cum soarele îi arată pe vulturi [748].

93. 1. Să ne pocăim, dar, să ne mutăm de la neştiinţă la ştiinţă, de la neînţelepciune la înţelepciune, de la neînfrînare la înfrînare, de la nedreptate la dreptate, de la necredinţa în Dumnezeu la Dumnezeu. Frumoasă este îndrăzneaţa faptă de a trece de la închinarea de idoli la Dumnezeu! **2.** Şi altele multe sînt bunătăţile de care ne putem bucura noi cei îndrăgostiţi de dreptate, noi care urmărim mîntuirea veşnică. La aceste bunătăţi face aluzie Însuşi Dumnezeu prin Isaia, zicînd: *«Este o moştenire pentru cei ce slujesc Domnului»* [749]. **3.** Frumoasă şi vrednică de iubit este moştenirea! Nu-i moştenire de aur, de argint, de haine, de bunuri pămînteşti, la care pătrund moliile şi furii [750], cei care privesc cu invidie spre bogăţia pămîntească, ci este moştenirea aceea a mîntuirii, către care trebuie să ne grăbim noi care am ajuns iubitori ai Cuvîntului.

---

[743] *Is.*, 1, 3.
[744] *4 Regi*, 2, 11.
[745] *Heraclit*, Fragm. 13, Diels.
[746] *Democrit*, Fragm. 147, Diels.
[747] *Ef.*, 5, 8.
[748] După legendă, vulturul cunoaşte dacă puii sînt ai lui, silindu-i să se uite la soare.
[749] *Is.*, 54, 17.
[750] *Mt.*, 6, 19—20.

Pentru că faptele noastre cele bune pleacă de aici împreună cu noi și zboară pe aripa adevărului.

94. 1. Această moștenire ne-o pune în mîini veșnicul testament al lui Dumnezeu, care ne oferă darul cel veșnic. Iar acest Tată al nostru iubitor, cu adevărat Tată, nu încetează de a ne îndemna, de a ne sfătui, de a ne povățui, de a ne iubi. Nu încetează de a ne mîntui și ne dă cele mai frumoase sfaturi, zicînd : *«Fiți drepți, zice Domnul !* [751]. *Cei însetați mergeți la apă și cîți nu aveți argint mergeți și cumpărați și beți fără de argint !»* [752]. **2.** La baie [753], la mîntuire, la luminare ne cheamă, aproape strigînd și grăind : «Îți dau, copilul meu, pămîntul, marea, cîmpia și cerul ! Îți dăruiesc și toate viețuitoarele care sînt în ele ! Cu o condiție, copilul meu ! Însetează de Tatăl ! Și Dumnezeu ți le va da în dar ! Nu se face negustătorie cu adevărul. Îți dă și pasările și peștii și animalele cele de pe pămînt» [754]. **3.** Tatăl le-a creat pe acestea, ca să te desfătezi de ele cu mulțumire. Fiul nelegitim le va cumpăra cu argint ; că este copil al pierzării [755], care a preferat *«să slujească lui mamona»* [756] ; ție, însă, fiului legitim, ție care iubești pe Tatăl, pentru care și acum lucrează Tatăl [757], ție îți dă cele ale tale, singurului căruia îi făgăduiește, zicînd : *«Și pămîntul nu se va vinde de veci»* [758] ; că nu este hotărît stricăciunii. *«Tot pămîntul este al Meu»* [759], spune Domnul ; dar este și al tău, dacă primești pe Dumnezeu. **4.** De aceea pe bună dreptate se binevestește celor ce cred : *«Sfinții Domnului vor moșteni slava lui Dumnezeu și puterea Lui».*

— Spune-mi, o, fericite, ce slavă ?

— *«Slava pe care ochiul n-a văzut-o, nici urechea n-a auzit-o și nici la inima omului nu s-a suit. Și se vor bucura în împărăția Domnului lor în veci. Amin».* [760].

95. 1. Aveți, o, oamenilor, dumnezeiască făgăduință a harului, aveți și amenințarea cu pedeapsă ! Prin acestea, prin frică și prin har, Domnul mîntuie, povățuind pe om. Pentru ce zăbovim ? Pentru ce nu căutăm să fugim de pedeapsă ? Pentru ce nu primim darul ? Pentru ce nu preferăm pe cele mai bune, pe Dumnezeu în locul celui viclean, înțelepciunea în locul închinării la idoli? Pentru ce schimbăm viața cu moartea? **2.** *«Iată, am pus înaintea feței voastre*, spune Scriptura, *moartea și viața»* [761]. Domnul caută să te facă să alegi viața [762]. Te sfătuiește, ca un părinte, să te supui lui Dumnezeu! Scriptura spune: *«Dacă Mă veți asculta și veți voi, bunătățile pămîntului veți mînca»* — este harul ascultării — *«dar dacă nu veți asculta și nu veți voi, sabia și focul vă va mînca»* — este osînda pentru neascultare — *«că gura Domnului a grăit acestea»* [763]. Lege a adevărului este cuvîntul Domnului.

---

[751] *Is.*, 54, 17.
[752] *Is.*, 55, 1.
[753] Adică : botez.
[754] *Fac.*, 1, 28.
[755] *In.*, 17, 12 ; *2 Tes.*, 2, 3.
[756] *Mt.*, 6, 24 ; *Lc.*, 16, 13.
[757] *In.*, 5, 17.
[758] *Lev.*, 25, 23.
[759] *Lev.*, 25, 23.
[760] Textele scripturistice din acest punct 4 (potrivit spuselor lui *Origen* din *Com. in. Matth.*, 27, 9), în care se vede și un text din *1 Cor.*, 2, 9 sînt scoase probabil din Apocalipsa lui Ilie.

3. Vreți să vă fiu un bun sfătuitor? Ascultați! Eu, dacă e cu putință, vă voi arăta. Ar fi trebuit, o, oamenilor, ca atunci cînd cugetați despre bine, să adăugați acestei cugetări credința firească, acest martor însemnat, care se află în ființa voastră; martorul acesta, credința, alege în chip strălucit ceea ce este mai bun în viață. Că nu trebuie să cercetați dacă trebuie urmărit binele, ci să săvîrșiți binele. **4.** Să vă dau un exemplu: trebuie să stai la îndoială, dacă trebuie să te îmbeți; dar voi vă îmbătați înainte de a vă gîndi. Dar dacă trebuie să ocărăști? Ei bine, voi nici nu mai stați pe gînduri, ci îndată ocărîți! Dar numai aceea căutați să știți: dacă trebuie să cinstiți pe Dumnezeu, dacă trebuie să-I urmați Acestui înțelept Dumnezeu, dacă trebuie să-I urmați lui Hristos. Aceasta o socotiți vrednic de discutat și de gîndit și nici nu vă gîndiți ce se cuvine lui Dumnezeu!

96. 1. Credeți în mine atîta cel puțin cît credeți în beție, ca să vă înțelepțiți! Credeți în mine atîta cel puțin cît credeți în ocări, ca să trăiți! Iar dacă voiți să credeți abia după ce veți fi cunoscut dovada puternică a tainelor, iată că eu vă voi da cu prisosință dovada despre Cuvînt. **2.** Dar pentru că obiceiurile părintești nu vă mai țin departe de credința cea adevărată, că ați primit cea dintîi catehizare, ascultați cum sînt cele după aceasta. Să nu vă cuprindă, însă, rușinea cu privire la nume [764]; «această rușine vatămă mult pe oameni» [765] și îndepărtează de mîntuire. **3.** Aruncînd hainele de pe noi, în văzul tuturora [766], să luptăm din toată inima în stadionul adevărului, unde Cuvîntul cel Sfînt dă premiul, iar Stăpînul universului este arbitrul. Nu mică ne este răsplata, care ne stă în față! Este nemurirea! **4.** Să nu vă îngrijiți, cîtuși de puțin, ce vă spune adunătura oamenilor de nimica din piață, jucăușii fără de Dumnezeu ai cultului zeilor, împinși de prostie și nebunie în prăpastie, cei care fac idolii, închinătorii la pietre. Aceștia au îndrăznit să îndumnezeiască pe oameni; l-au declarat pe Alexandru Macedon al treisprezecelea dumnezeu [767], pe care «Babilonul ni l-a arătat mort» [768].

---

[761] *Deut.*, 30, 15.
[762] *Deut.* 30, 19.
[763] *Is.*, 1, 19—20.
[764] Adică: numele lui Hristos, numele de creștin.
[765] *Homer*, Iliada, XXIV, 45; *Hesiod*, Munci și zile, 318.
[766] În timpul ceremoniei botezului.

97. 1. Admir pe sofistul din Hios, Teocrit [769] fiind numele lui! Teocrit, după moartea lui Alexandru, bătîndu-și joc de părerile deșarte pe care le aveau oamenii despre zei, a spus concetățenilor săi: «O, bărbați, aveți încredere atîta vreme cît vedeți că zeii mor înainte de oameni!» [770]. **2.** Cel care se închină dumnezeilor văzuți, mulțime de lucruri făcute de mîini omenești și-și fac din idoli sprijinitori sînt cu mult mai ticăloși decît înșiși demonii. «Dumnezeu nu este în nici un chip nedrept» — cum sînt demonii — «ci drept în cel mai înalt grad; și nu este nimic care să semene mai mult cu El decît acela dintre noi, care-i cel mai drept»[771].

3. «Mergeți pe cale, tot poporul de muncitori» cu coșurile în bună rînduială, voi, care vă închinați:

> «Zeiței Ergana [772], fiica lui Zeus, cea cu priviri îngrozitoare» [773];

și voi, nesocotiților, care sculptați pietrele și vă închinați lor!

98. 1. Să vină Fidias al vostru, să vină Policlit [774], Praxitele și încă și Apele și toți cei care se îndeletnicesc cu artele, voi care sînteți lucrători pămîntești ai pămîntului! Că spune o profeție, că atunci merg rău treburile de pe pămînt, cînd oamenii cred în statui [775]. **2.** Să vină, dar, — că nu voi înceta de a-i chema — să vină și micii artiști! Nimeni din aceștia n-a făcut un chip care să respire, nici n-a plăsmuit din lut un trup plin de frăgezime. Care din ei a făcut măduva cea moale sau care din ei a făcut oasele cele tari? Care din ei a întins nervii, care din ei a umplut vinele? Care din ei a vărsat în statui sînge sau care din ei a întins de jur împrejurul lor pielea? A făcut careva dintre ei ochii care văd? Care dintre ei a insuflat în statui suflet? Care dintre ei a dăruit dreptate? Care dintre ei a făgăduit nemurire? **3.** Nimeni! Numai Creatorul universului, numai «Tatăl marele meșter» [776], numai El a plăsmuit o astfel de statuie însuflețită, a plăsmuit pe om, ne-a plăsmuit pe noi. Olimpianul vostru este chipul unui chip, cu mult depărtat de reali-

---

767. *Elian,* Var. hist., V, 12.
768. *Oracolele Sibiline,* 5, 6.
769. Teocrit, sofist, istoric, poet și epigramist, născut în Hios, insulă în Marea Egee (sec. IV î.d.H.); a fost ucis din porunca regelui Antigon al Macedoniei, pentru că l-a ironizat, făcîndu-l ciclop, că nu avea decît un ochi.
770. Teocrit din Hios, FHG, II, p. 86.
771. *Platon,* Theaitetos, p. 176 BC.
772. Ergana, epitet al zeiței Atena. Sub acest nume era adorată de meseriași.
773. *Sofocle*, Fragm. 760, Nauck; 844, Pearson.
774. Policlit, sculptor grec (sec. V î.d.H.), artist și teoretician; și-a expus principiile sale într-o lucrare numită *Canon.*
775. Acest cuvînt profetic nu este cunoscut (S, I, p. 173, n. 5).
776. *Pindar,* Fragm. 57, Schroeder.

tate ; este opera mută și surdă a mîinilor unor oameni din Atica. **4.** «*Chip al lui Dumnezeu*» [777] este Cuvîntul Lui — Cuvîntul dumnezeiesc este Fiu adevărat al Minții, este lumina luminii primitive — iar omul adevărat este chip al Cuvîntului, mintea care este în om ; că de aceea se spune că a fost făcut «*după chipul și asemănarea lui Dumnezeu*» [778] ; prin cugetarea din inima sa, omul este asemănător Cuvîntului dumnezeiesc ; iar prin aceasta este cuvîntător. Statuile, care seamănă cu omul, sînt chipuri pămîntești ale omului făcut din pămînt, ale omului pe care îl vedem, asemănări trecătoare, departe de realitate.

99. 1. Nimic nu mi se pare că a umplut mai mult de nebunie viața omenească ca îndeletnicirea cu atîta rîvnă de cele materiale. Împinși de slava deșartă, datinile voastre v-au făcut să vă placă robia și magia cea fără judecată. **2.** Neștiința e pricina legilor nelegiuite și a reprezentărilor ceremoniilor înșelătoare ; neștiința a adus peste neamul omenesc zei funești și idoli odioși, născocind multe chipuri de demoni ; neștiința a pus peste cei care i-au urmat pecetea unei morți îndelungate.

3. Primiți apa cea cuvîntătoare ! [779]. Spălați-vă voi cei întinați ! Curățiți-vă de datinile voastre cu adevăratele picături de apă ! Curați trebuie să vă urcați la cer ! Ești om, ființa cea mai cuprinzătoare, caută pe Cel Ce te-a creat ! Ești fiu, ființa cea mai deosebită, recunoaște pe Tatăl !

4. Și mai rămîi încă în păcate, topit de plăceri ? Cui îi va spune Domnul : «*A voastră este împărăția cerurilor ?*» [780]. A voastră, dacă voiți, dacă îndreptați năzuințele voastre către Dumnezeu ! A voastră, numai dacă voiți să credeți și să urmați scurtimii predicii, de care ascultînd ninivitenii, printr-o pocăință curată, au schimbat pieirea pe care o așteptau într-o frumoasă mîntuire [781].

***100*. 1.** Dar pot fi întrebat :

— Cum să mă urc la cer ?

— «*Cale este Domnul* [782] ; *strîmtă*» [783] e drept, dar e «*din ceruri* [784]»; «*strîmtă*», e drept, dar duce la ceruri ; «*strîmtă*», pentru că este disprețuită pe pămînt, dar largă, pentru că este venerată în ceruri.

2. Cel care n-a auzit de Cuvîntul, are neștiința scuză pentru rătăcirea sa ; dar cel care a primit în urechi și în suflet Cuvîntul, și n-a ascultat, neascultarea se datorește voii sale ; și cu cît pare a fi mai cu judecată, cu atît judecata lui îl va chinui, pentru că nu s-a folosit de judecata sa ca de un judecător, pentru a alege ce este mai bun. Că omul, ca om, este în chip natural apropiat de Dumnezeu. **3.** După cum pe cal nu-l silim să are, nici pe taur să vîneze, ci folosim pe fiecare din aceste animale pentru ceea ce le este propriu prin fire, tot așa chemăm pe om, care a fost făcut pentru contemplarea cerului, omul, cu adevărat «sad ceresc» [785], îl chemăm la cunoașterea lui Dumnezeu.

---

[777] 2 *Cor.*, 4, 4.
[778] *Fac.*, 1, 26.
[779] Adică : botezul.
[780] *Mt.*, 5, 3, 10 ; *Lc.*, 6, 20.
[781] *Iona*, 3, 5—10.
[782] *In.*, 14, 6.
[783] *Mt.*, 7, 13—14.
[784] *In.*, 3, 13, 31.

Pentru că am înțeles ce este propriu omului, ce este el în sine și ceea ce îl deosebește de celelalte vietăți, îl sfătuim să-și ia credința în Dumnezeu merinde îndestulătoare pentru veșnicie. **4.** Îți spuneam : Lucrează pămîntul, dacă ești plugar, dar cunoaște pe Dumnezeu, cînd lucrezi pămîntul ! Mergi cu corabia pe mare, dacă ți-e drag călătoritul pe mare, dar roagă-L pe Cel ce cîrmuiește cerul ! Cunoștința [786] te-a găsit slujind în armată ? Ascultă de Generalul, care dă comenzile cele drepte !

101. 1. Îngreunați fiind ca de un somn adînc și de beție, deșteptați-vă ! Și, privind puțin, înțelegeți ce vor de la voi pietrele la care vă închinați și banii pe care-i cheltuiți, cu rîvnă zadarnică, pentru această materie ! Cheltuiți banii voștri pentru necunoștință ! [787]. Cheltuiți mijloacele voastre de trai și viața voastră pentru moartea voastră ! Acest sfîrșit veți găsi zadarnicei voastre nădejdi ! Nu sînteți în stare să vă plîngeți nici pe voi înșivă și nici nu sînteți în stare să dați crezare celor cărora le e milă de rătăcirea voastră ! Sînteți robi relei voastre închinări la idoli, de care sînteți prinși, sînteți purtați, de buna voastră voie, spre pieire pînă la suflarea voastră cea din urmă.

2. Da, «*lumina a venit în lume și oamenii au iubit mai mult întunericul decît lumina*» [788] ; și oamenilor le era cu putință să îndepărteze cele ce stăteau în calea mîntuirii : mîndria, bogăția, teama ; puteau rosti cuvintele poetului :

> «Unde duc eu aceste multe bogății ? Și unde
> Rătăcesc eu însumi ?» [789].

3. Nu vreți, dar, să aruncați aceste năluciri deșarte, să vă lepădați de închinarea la idoli și să spuneți slavei deșarte :

> «Rămîneți cu bine vise mincinoase !
> Nu sînteți nimic ?» [790]

---

[785] *Platon*, Timaios, 90 A.
[786] Adică : credința în Dumnezeu, credința creștină.
[787] Adică : pentru credința în zei.
[788] *In.*, 3, 19.
[789] *Homer*, Odiseea, XIII, 203—204.
[790] *Euripide*, Ifigenia în Taurida, 569.

102. 1. Ce socotiți, o, oameni, că sînt: Hermes Tihon [791], Hermes al lui Andocide [792] și Hermes Amietu? Nu știe toată lumea că sînt pietre ca și însuși Hermes? După cum nu este dumnezeu cercul luminos din jurul soarelui sau lunii, după cum nu este dumnezeu curcubeul, ci stări ale aerului și norilor, după cum nu sînt dumnezei nici ziua, nici luna, nici anul, nici timpul alcătuit din acestea, tot așa nici soarele, nici luna, care hotărnicesc zilele, lunile și anii. **2.** Care om cu dreaptă judecată ar putea socoti dumnezei mustrarea, pedeapsa, osînda sau răsplata? Nu sînt dumnezei nici ielele, nici destinul, nici soarta, după cum nici statul, nici slava, nici bogăția, pe care și pictorii orbește le înfățișează. **3.** Iar dacă divinizați pudoarea, dragostea și plăcerea, atunci divinizați și pe cele care le însoțesc: rușinea, pofta, frumusețea și împreunările! Nu fără motiv ați putea socoti dumnezei-gemeni somnul și moartea, aceste stări care vin peste viețăți în chip natural! Nu puteți numi, pe bună dreptate, dumnezei nici moartea violentă, nici soarta, nici destinul. **4.** Iar dacă cearta și lupta nu sînt dumnezei, atunci nici Ares și nici Enio [793]. Mai mult, dacă fulgerele, tunetele și ploile nu sînt dumnezei, cum pot fi dumnezei focul și apa? Cum pot fi dumnezei stelele căzătoare și cometele, care se fac datorită unor stări ale aerului? Cel care numește norocul dumnezeu, acela să numească și fapta dumnezeu!

103. 1. Iar dacă nici unul din acestea nu poate fi socotit Dumnezeu și nici una din plăsmuirile lipsite de simțire, făcute de mîini omenești și dacă este evidentă purtarea de grijă a puterii dumnezeiești față de noi, nu rămîne altceva decît să mărturisim că există și subzistă în chip real singurul care este cu adevărat Dumnezeu. Dar voi, oameni fără judecată, vă asemănați oamenilor care beau mătrăgună sau altă otravă! **2.** Să dea Dumnezeu să vă treziți cîndva din acest somn și să înțelegeți pe Dumnezeu! Să nu mai priviți ca dumnezei nici aurul, nici piatra, nici copacul, nici fapta, nici pasiunea, nici boala, nici frica. Într-adevăr «sînt pe pămînt treizeci de mii de demoni» [794], nu «nemuritori», dar nici muritori — că nu au simțire, ca să aibă parte și de moarte — sînt de piatră și de lemn, dar tirani ai oamenilor, că datorită cultului pe care oamenii îl aduc demonilor, demonii insultă și calcă în picioare viața omenească.

3. »*A Domnului este pămîntul și plinirea lui*» [795], spune Scriptura. Pentru ce îndrăznești să nu știi de Stăpîn, cînd te desfătezi în cele ale

---

[791] Tihon, zeul hazardului.

[792] Andocide, orator atenian, născut pe la 440 î.d.H. Lui Hermes i s-a spus Hermes al lui Andocide, pentru că statuia zeului se afla în fața casei oratorului atenian.

[793] Enio, zeița războiului.

[794] *Hesiod*, Munci și zile, 252—253.

[795] *Ps.*, 23, 1.

Domnului ? Domnul îţi va spune : «Părăseşte pămîntul Meu, nu te atinge de apa pe care Eu o scot din pămînt, nu te împărtăşi din roadele pe care Eu le lucrez !». Plăteşte-I lui Dumnezeu, omule, hrana pe care ţi-o dă ! Cunoaşte pe Stăpînul tău ! Eşti făptura proprie a lui Dumnezeu. Cum poate fi drept să ajungă al altuia ceea ce-i propriu al lui Dumnezeu ? Cel înstrăinat de Dumnezeu este lipsit de calitatea de a fi propriu al lui Dumnezeu, este lipsit de adevăr. **4.** Nu fiţi ca Niobe [796] ; dar mai bine să vă spun nişte cuvinte mai tainice ! Nu fiţi nesimţitori ca evreica aceea, pe care cei vechi o numeau femeia lui Lot [797] ! Am primit în scris că femeia aceea a fost prefăcută în piatră, pentru că iubea Sodoma ; că sodomenii nu credeau în Dumnezeu ; iar cei care nu cred în Dumnezeu sînt învîrtoşaţi la inimă şi fără judecată.

104. 1. Închipuie-ţi că un glas de la Dumnezeu îţi spune : «Nu socoti că pietrele, lemnele, pasările şi şerpii sînt lucruri sfinte şi că oamenii nu sînt» [798]. Cu totul dimpotrivă ! Socotiţi pe oameni cu adevăraţi sfinţi, iar fiarele şi pietrele socotiţi-le ceea ce sînt. **2.** Există, însă, oameni, nenorociţi şi ticăloşi, care cred că Dumnezeu vorbeşte prin corb şi gaiţă, dar prin om tace ; aceştia cinstesc corbul ca pe înger al lui Dumnezeu, dar prigonesc pe omul lui Dumnezeu, pentru că nu croncăneşte, nu ţipă, ci grăieşte logic, după socotinţa mea ; aceştia încearcă să ucidă fără milă pe omul care învaţă cu iubire de oameni, pe omul care cheamă la dreptate ; aceştia nu aşteaptă harul cel de sus, nici nu caută să fugă de pedeapsă. **3.** Aceştia nu cred în Dumnezeu, nici nu încearcă să cunoască puterea Lui. Dar dragostea lui Dumnezeu de om este nespusă, iar ura sa faţă de rău cu totul mare. Mînia Sa hrăneşte pedeapsa pe temeiul păcatului, iar iubirea Sa de oameni face bine pe temeiul căinţei. Nenorocirea este, însă, să fii lipsit de ajutorul lui Dumnezeu. **4.** Orbirea luminii ochilor şi asurzirea auzului sînt mai dureroase decît alte atacuri ale celui viclean ; una îi face pe oameni să nu mai vadă cerul, iar cealaltă îi lipseşte de învăţătura cea dumnezeiască.

105. 1. Dar voi, care sînteţi betegi faţă de adevăr, orbi cu mintea şi surzi cu înţelegerea nu simţiţi nici o durere, nu vă revoltaţi ; n-aţi dorit să vedeţi cerul şi pe Făcătorul cerului, nici n-aţi căutat să auziţi şi să cunoaşteţi pe Creatorul şi Tatăl universului, pentru că n-aţi unit voința voastră cu dorința de mîntuire. **2.** Nimic nu stă în fața celui care se grăbește să cunoască pe Dumnezeu; nici lipsa de cultură, nici sărăcia, nici starea de jos, nici lipsa. Nimeni nu poate să se laude că și-a schimbat adevărata sa înțelepciune dacă a omorît pe cineva, slujindu-se de bronz sau de fier. Da, nimic nu-i mai adevărat decît cuvîntul acesta:

---

[796] Niobe, regina legendară a Frigiei, fiica lui Tantal, soţia lui Amfion, a avut 14 copii, 7 băieţi şi 7 fete. Mîndră de copiii ei, s-a lăudat spunînd că e superioară zeiţei Leto, care nu avea decît doi copii : pe Apolon şi pe Artemis. Zeiţa Leto s-a supărat şi a trimis pe cei doi copii ai ei să omoare copiii Niobei. Durerea Niobei a fost nespus de mare. Zeus, pentru a-i curma durerile, a prefăcut-o în stană de piatră.

[797] *Fac.*, 19, 26.

[798] *Platon*, Minos, 319 A.

«Omul bun este mîntuitor în orice împrejurare» [799].

3. Cel care rîvnește dreptatea are nevoie de puține lucruri, pentru că îi place să nu ducă lipsă de nimic; nu-și tezaurizează fericirea în altă parte decît în Dumnezeu; acolo nu este nici molie, nici fur [800], nici pirat; acolo este veșnicul dătător de bunătăți.

4. Pe bună dreptate, deci, sînteți asemănați cu acei șerpi, ale căror urechi sînt închise la glasul descîntătorilor. Că spune Scriptura: *«Mînia lor după asemănarea șarpelui, ca a unei vipere surde, care-și astupă urechile ei, care nu va auzi glasul descîntătorilor»* [801].

106. 1. Descîntați și voi sălbăticiunea voastră și primiți pe blîndul nostru Cuvînt! Scuipați veninul cel otrăvitor, ca să vă dea vouă puterea să lepădați stricăciunea voastră, așa cum șerpii își leapădă pielea îmbătrînită. Ascultați-mă! Nu vă astupați urechile și nici nu vă sigilați auzul! Băgați-vă în minte cele ce vă spun!

2. Bună este «doctoria nemuririi» [802]. Încetați odată de a vă tîrî ca șerpii! Că *«vrăjmașii Domnului vor linge țărîna»* [803], zice Scriptura. Ridicați capul de pe pămînt în văzduh și priviți cerul! Minunați-vă! Încetați de a pîndi călcîiul drepților [804] și de a împiedica *«calea adevărului!»* [805]. *«Fiți înțelepți»* [806] și fără răutate! **3.** Poate că vă va dărui Domnul aripa curăției — că Domnul dorește ca cei pămîntești să aibă aripi — pentru ca, părăsind găurile să locuiți cerurile. Numai să ne căim din toată inima, ca să putem primi cu toată inima pe Dumnezeu. **4.** *«Nădăjduiți în El toată adunarea poporului,* spune Scriptura; *vărsați înaintea Lui toate inimile voastre»* [807]. Așa le grăiește Domnul celor goi de răutate! Domnul este milostiv și plin de dreptate.

Crede, omule, în Cel Care este Om și Dumnezeu! Crede, omule, în Cel Care a pătimit și este închinat! **5.** Credeți, robilor, în Cel mort, dar viu Dumnezeu! Toți oamenii, credeți în singurul Dumnezeu al tuturor oamenilor! Credeți și primiți ca plată mîntuirea! *«Căutați pe Dumnezeu*

---

[799] *Menandru*, Fragm. 786, CAF, III, p. 217.
[800] *Mt.*, 6, 20.
[801] *Ps.*, *57*, *4—5.*
[802] *Sf. Ignatie Teoforul*, Epistola către Efeseni, 20, 2.
[803] *Ps.*, 71, 9.
[804] *Fac.*, 3, 15; *Ps.*, 55, 6.
[805] *2 Pt.*, 2, 2.
[806] *Mt.*, 10, 16.
[807] *Ps.*, 61, 8.

și va trăi sufletul vostru!» [808]. Cel care caută pe Dumnezeu lucrează la propria sa mîntuire. Ai găsit pe Dumnezeu, ai viață !

107. 1. Să căutăm, dar, pe Dumnezeu, ca să trăim! Plata căutării este viața lîngă Dumnezeu. «*Să se bucure și să se veselească de Tine toți cei ce Te caută pe Tine și să zică pururea: mărit să fie Dumnezeu!*» [809]. Frumos cîntec al lui Dumnezeu este omul nemuritor, zidit pe dreptate, în care sînt gravate toate cuvintele adevărului! Unde în altă parte trebuie înscrisă dreptatea, dacă nu în sufletul cel înțelept! Unde dragostea ? Unde simțul de rușine ? Unde bunătatea ? **2.** Socot că aceste dumnezeiești cuvinte ale Scripturii trebuie să le imprime adînc oamenii în sufletul lor ; să socotească înțelepciunea punct bun de plecare spre orice parte a vieții spre care se vor îndrepta ; în sfîrșit, să socotească însăși înțelepciunea port neînvălurat al mîntuirii. **3.** Datorită acestei înțelepciuni, părinții, care au alergat la Tatăl, sînt părinți buni pentru copiii lor ; fiii, care au cunoscut pe Fiul, sînt fii buni pentru cei ce i-au născut ; cei care au în mintea lor pe Mirele [810] sînt soți buni pentru femeile lor, iar cei care au fost răscumpărați din cea mai grea robie sînt stăpîni buni pentru slugile lor.

108. 1. O ! Fiarele sălbatice sînt mai fericite decît oamenii, care se află pe cale rătăcită! Rămîn în neștiință ca și voi, dar nu fățăresc adevărul. Printre fiare nu sînt lingușitori ; peștii nu se închină zeilor ; păsările nu se închină la idoli ! De un singur lucru se minunează, de cer, pentru că nu pot cunoaște pe Dumnezeu, nefiind învrednicite de rațiune și cuvînt. **2.** În sfîrșit, nu vă rușinați că v-ați făcut pe voi înșivă mai fără rațiune decît animalele cele fără de rațiune, care ați avut pe buzele voastre necredința în Dumnezeu de-a lungul întregii voastre vieți ? Ați fost copii, apoi copilandri, apoi tineri, apoi bărbați, dar niciodată buni. **3.** Fie-vă rușine de bătrînețea voastră ! Înțelepțiți-vă la apusul vieții ! Măcar la sfîrșitul vieții cunoașteți pe Dumnezeu, ca sfîrșitul vieții să vă fie început al mîntuirii ! Fiți bătrîni pentru închinarea la zei, ajungeți tineri pentru credința în Dumnezeu ! Dumnezeu primește pe copiii cei fără răutate. **4.** Atenianul să asculte de legile lui Solon, cel din Argos să asculte de legile lui Foroneu, spartanul, de legile lui Licurg [811]. Dar dacă te înscrii, ca să asculți de Dumnezeu, atunci patria ta e cerul, iar Dumnezeu legiuitorul.

---

[808] *Ps.* 68, 36.

[809] *Ps.*, 69, 5.

[810] *Mt.*, 9, 15.

[811] Licurg, legiuitorul pe jumătate legendar al Spartei. După lungi călătorii în Egipt și India, la cererea spartanilor și a poruncii oracolului de la Delfi, a dat legi noi țării sale.

— Care sînt legile lui Dumnezeu ?

5. — *«Să nu ucizi, să nu faci desfrînare,* să nu corupi copiii, *să nu furi, să nu mărturiseşti strîmb*[812], *să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău»*[813]. Sînt şi alte legi care le completează pe acestea, legi pline de judecată, cuvinte sfinte, înscrise chiar în inimile noastre : *«Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi»*[814]; şi *«Dacă te loveşte cineva peste obraz, întinde-i şi pe celălalt»*[815]; *şi «Să nu pofteşti, că numai cu pofta ai şi făcut desfrînare»*[816].

109. 1. Cu mult mai bine ar fi pentru oameni, dacă nici n-ar voi să înceapă a pofti cele ce nu se cad, decît să-şi satisfacă poftele ! Dar voi nu voiţi să înduraţi asprimea mîntuirii. După cum dintre mîncăruri, dulciurile ne fac plăcere şi le preferăm pentru plăcutul lor gust, pe cînd cele amare şi neplăcute la gust le evităm, deşi ne vindecă şi ne fac sănătoşi, iar gustul neplăcut al doctoriilor înzdrăvenesc pe cei bolnavi de stomac, tot aşa şi cultul zeilor ne face plăcere şi ne gîdilă, dar ne împinge în prăpastie, pe cînd credinţa cea adevărată, adevărul, ne urcă la cer. Credinţa cea adevărată, adevărul, este mai întîi «neplăcut, dar apoi e bine hrănitor»[817]. **2.** Acolo unde locuieşte credinţa cea adevărată, acolo unde locuieşte adevărul, curată este camera de femei şi înţelept sfatul de bătrîni ! Nu-i greu să te apropii de credinţa cea adevărată, de adevăr, şi nici nu-i cu neputinţă de primit ; este foarte aproape, locuieşte în noi, că, după cum spune acoperit preaînţeleptul Moise, adevărul locuieşte în cele trei părţi ale fiinţei noastre *«în mîini, în gură şi în inimă»*[818]. **3.** Cuvintele acestea sînt adevărat simbol, că prin trei acţiuni se realizează adevărul : prin voinţă, prin faptă şi prin cuvînt.

Nu te teme că multele şi plăcutele închipuiri ale cultului zeilor au să te îndepărteze de înţelepciune ! De bunăvoia ta vei depăşi flecăreala cultului zeilor, aşa cum copiii aruncă jucăriile, cînd ajung mari.

110. 1. Cu o iuţeală foarte mare şi cu o bunăvoinţă plină de prietenie, puterea dumnezeiască, luminînd pămîntul, a umplut totul cu sămînţa cea mîntuitoare. Că fără dumnezeiasca purtare de grijă, Domnul n-ar fi săvîrşit o atît de mare lucrare în atît de puţină vreme, El care prin înfăţişarea Sa era dispreţuit[819], dar prin lucrurile Sale închinat, El, Cuvîntul cel dumnezeiesc, Cuvîntul cel purificator, Cuvîntul cel mîntuitor,

---

[812] *Ieş.* 20, 13—16.
[813] *Deut.*, 6, 5 ; *Mt.*, 22, 37 ; *Mc.*, 12, 30 ; *Lc.*, 10, 27.
[814] *Lev.*, 19, 18 ; *Mt.*, 19, 19 ; 22, 39 ; *Mc.*, 12, 31 ; *Lc.*, 10, 27 ; *Rom.*, 13, 9 ; *Gal.*, 5, 14 ; *Iac.*, 2, 8.
[815] *Mt.*, 5, 39 ; *Lc.*, 6, 29.
[816] *Mt.*, 5, 28.
[817] *Homer*, Odiseea, IX, 27.
[818] *Deut.*, 30, 14.
[819] *Is.*, 53, 3.

Cuvîntul cel dulce ca mierea, El, Care s-a arătat în lume Dumnezeu adevărat, egal cu Stăpînul universului. Că era Fiu al Lui și : *«Cuvîntul era la Dumnezeu»* [820]. **2.** Nici atunci cînd pentru întîia oară a fost mai dinainte propovăduit, n-a rămas fără să fie crezut, dar nici acum cînd a luat chip de om, cînd s-a îmbrăcat cu trup, cînd a săvîrșit drama cea mîntuitoare a omenirii, n-a rămas necunoscut. **3.** A fost un adevărat luptător, împreună-luptător cu făptura Sa omenească. Foarte repede s-a răspîndit Cuvîntul printre toți oamenii, răsărind, mai iute decît soarele, din însăși voința părintească. Cu ușurință ne-a luminat pe noi și s-a arătat Dumnezeu prin învățătura Sa, arătînd de unde era și cine era El, Cuvîntul, Crainicul păcii, Mijlocitorul, Mîntuitorul nostru, Izvorul cel de viață făcător, Izvorul cel pașnic, Care se revarsă pe întreaga față a pămîntului, datorită Căruia, ca să spun așa, toate au ajuns un ocean de bunătăți.

CAPITOLUL XI

111. 1. Dar, dacă vrei, cercetează binefacerea dumnezeiască de la începutul ei. Cel dintîi om, cînd se juca neîmpiedicat în paradis, era încă copil al lui Dumnezeu ; dar cînd a fost copleșit de plăcere — șarpele simbolizează plăcerea, pentru că se tîrăște pe burtă, simbolizează viciul pămîntesc, întors spre cele materiale — și a fost condus de pofte, copilul, din pricina neascultării a ajuns bărbat ; și, neascultînd de Tatăl, s-a rușinat de Dumnezeu. Atîta putere a avut plăcerea ! Omul, care, datorită nevinovăției sale, era neîmpiedicat, s-a văzut legat de păcate. **2.** Domnul a vrut să-l dezlege pe om de lanțuri ; El s-a legat cu trup — taină dumnezeiască este aceasta ! — a supus pe șarpe, a robit pe tiran, adică moartea ; și lucru preaminunat, pe acel om rătăcit din pricina plăcerii, legat din pricina stricăciunii, l-a arătat dezlegat prin mîinile Sale întinse. **3.** O, minune tainică ! Domnul stă întins, și omul s-a ridicat ; cel care a căzut din paradis primește o răsplată mai mare pentru ascultarea sa, primește cerurile.

112. 1. După socotința mea, pentru că Însuși Cuvîntul a venit din cer la noi, nu mai e nevoie să mergem la învățătura omenească, interesîndu-ne de Atena, de restul Greciei și pe lîngă acestea nici chiar de Ionia. Dacă dascălul nostru este Cuvîntul, dacă El este cel care a umplut pe toate cu sfintele Sale puteri : cu creația, cu mîntuirea, cu binefacerea, cu sfătuirea, cu profeția, cu învățătura, atunci acest dascăl al nostru ne învață toate. Prin Cuvînt toată lumea a ajuns Atena și Grecia. **2.** Nu-i aşa că voi credeţi în mitul poetic care povesteşte că Minos Cretanul[821] era prieten cu Zeus[822], dar nu credeţi că noi am ajuns ucenici ai lui Dumnezeu, că am primit într-adevăr adevărata înţelepciune, de care numai cei mai mari filozofi au vorbit de ea acoperit; înţelepciunea aceasta, însă, noi, discipolii lui Hristos, am primit-o şi am predicat-o. **3.** Întregul Hristos, ca să spun aşa, nu este împărţit[823], nu este nici barbar, nici iudeu, nici elin, nici bărbat, nici femeie[824]; este omul nou[825], replăsmuit în Duhul Sfînt al lui Dumnezeu.

---

[820] *In.*, 1, 1.

113. 1. Celelalte sfaturi şi învăţături sînt mici şi nu se ocupă decît cu lucruri mărunte: dacă trebuie să ne căsătorim, dacă trebuie să ne ocupăm de politică, dacă trebuie să avem copii. Singură credinţa în Dumnezeu este un îndemn universal, care se întinde pe întreaga viaţă, în orice timp, în orice împrejurare, spre scopul său cel mai de seamă: viaţa; potrivit acestui scop şi numai pentru acest scop este necesar să trăim, ca să trăim veşnic. Filozofia, după cum spun cei vechi[826] este un sfat de lungă durată, care caută să dobîndească dragostea veşnică a înţelepciunii. *«Porunca Domnului, însă, este strălucitoare, luminînd ochii»*[827].

2. Primeşte pe Hristos, primeşte vederea, primeşte lumina ta, «Pentru ca să cunoşti bine atît pe Dumnezeu, cît şi pe om»[828].

Cuvîntul, care ne-a luminat pe noi, *«este dorit, mai mult decît aurul şi decît piatra preţioasă; este dulce, mai mult decît mierea şi fagurul»*[829]. Cum să nu fie dorit Cel Care a luminat mintea acoperită de întuneric, Cel Care a făcut mai pătrunzători ochii cei purtători de lumină ai sufletului? **3.** După cum «dacă n-ar fi soarele, ar fi noapte peste toate, deşi sînt celelalte stele»[830], tot aşa şi noi dacă n-am fi cunoscut Cuvîntul şi dacă n-am fi fost luminaţi de El, întru nimic nu ne-am deosebi de păsările pe care le hrănim, ca să le îngrăşăm, fiind, ca şi ele, îngrăşaţi în întuneric şi hrăniţi spre moarte. **4.** Să primim lumina, ca să primim pe Dumnezeu! Să primim lumina şi să ajungem ucenici ai Domnului! Această făgăduinţă o face şi Tatălui Său, zicînd: *«Spune-voi numele Tău fraţilor Mei; în mijlocul adunării Te voi lăuda»*[831].

---

[821] Minos, rege legendar al Cretei, fiul lui Zeus şi al Europei, legislatorul Cretei. După moartea sa, a ajuns unul din judecătorii infernului.

[822] *Homer*, Odiseea, XIX, 179.

[823] *1 Cor.*, 1, 13.

[824] *Gal.*, 3, 28; *Col.*, 3, 11.

[825] *Gal.*, 6, 15; *Ef.*, 4, 24.

[826] «Cei vechi» ar fi dascălii lui Clement, printre care Panten.

[827] *Ps.*, 18, 9.

[828] *Homer*, Iliada, V, 128.

[829] *Ps.*, 18, 11.

[830] *Heraclit*, Fragm. 99, Diels.

[831] *Ps.*, 21, 24.

Laudă-mi, Cuvinte, şi vorbeşte-mi de Dumnezeu, Tatăl Tău! Cuvintele Tale mă vor mîntui, cîntecul Tău mă va învăţa! Pînă acum rătăceam căutînd pe Dumnezeu. **5.** Dar pentru că Tu, Doamne, mă luminezi, prin Tine găsesc pe Dumnezeu şi primesc de la Tine pe Tatăl; ajung împreună-moştenitor [832], pentru că nu Te-ai ruşinat de fratele Tău! [833].

114. 1. Să îndepărtăm, dar, să îndepărtăm uitarea adevărului! Să îndepărtăm neştiinţa şi întunericul, care stau ca o ceaţă în faţa ochilor noştri, ca să privim pe Cel Care este cu adevărat Dumnezeu, lăudîndu-L mai întîi cu aceste cuvinte: «Salutare, lumină!» [834]. Lumină, mai curată decît lumina soarelui, mai dulce decît viaţa de aici, ne-a strălucit din cer nouă, celor care eram îngropaţi în întuneric şi închişi în umbra morţii. **2.** Lumina aceea este lumină veşnică şi toate cîte participă la lumină trăiesc; noaptea se teme de lumină, dispare de frică şi face loc zilei Domnului. Toate au ajuns lumină nestinsă, iar apusul s-a schimbat în răsărit. **3.** Aceasta vor să spună cuvintele: «*făptură nouă*» [835], «*Soarele dreptăţii*» [836], care traversează în grabă toate, străbate în chip egal omenirea, imitînd pe Tatăl Său, Care «*răsare soarele Său peste toţi oamenii*» [837] şi udă omenirea cu roua adevărului, cu roua credinţei celei adevărate. **4.** Soarele a prefăcut apusul în răsărit, iar prin răstignirea Sa a prefăcut moartea în viaţă; a smuls pe om din pierzare şi l-a înălţat în văzduh. El, plugarul lui Dumnezeu, a prefăcut stricăciunea în nestricăciune şi a schimbat pămîntul în cer. El vesteşte cele bune, deşteaptă popoarele la lucrul cel bun şi le aduce aminte de viaţa cea adevărată, dăruindu-ne nouă moştenirea cea cu adevărat mare, dumnezeiască, care nu ni se poate lua. Prin învăţătura Sa cerească îndumnezeieşte pe om, «*dînd legi în inimile oamenilor şi scriindu-le în inimile lor*» [838].

5. — Ce legi scrise?

— «*Că toţi vor cunoaşte pe Dumnezeu de la mic la mare; şi Mă voi îndura de ei, zice Domnul, şi nu-Mi voi aduce aminte de păcatele lor*» [839].

115. 1. Să primim legile vieţii, să ascultăm de Dumnezeu, Care ne îndeamnă! Să-L cunoaştem, ca să fie îndurător cu noi! Să-I dăm, deşi nu are nevoie, plată plăcută, ascultarea noastră! Să-I dăm lui Dumnezeu credința noastră ca plată pentru locuirea noastră aici pe pămînt. Că Dumnezeu îți dă «aur în loc de aramă, o sută de boi în loc de nouă» [840].

---

[832] *Rom.*, 8, 17.
[833] *Evr.*, 2, 11.
[834] *Eshile*, Agam. 22, 508.
[835] *Gal.*, 6, 15.
[836] *Mal.*, 4, 2.
[837] *Mat.*, 5, 45.
[838] *Ier.*, 31, 33.
[839] *Ier.*, 31, 34.

Îți dă în locul unei puține credințe atîta pămînt, ca să-l lucrezi, îți dă apă, ca să bei și altă apă, ca să mergi cu corăbiile; îți dă aer, ca să respiri, îți dă foc, ca să-ți faci cele de trebuință, îți dă lumea, ca s-o locuiești; și de aici de pe pămînt îți îngăduie să te muți cu locuința în ceruri. Ți-a pus la dispoziție, în schimbul unei puține credințe, aceste mari bunătăți, precum și atîtea creaturi și daruri. **2.** Cei care cred în descîntători și vrăjitori socotesc aducătoare de mîntuire baierile și descîntecele, dar voi pentru ce nu vreți să puneți pe voi Cuvîntul cel ceresc și mîntuitor, pentru ce nu credeți în cîntecul lui Dumnezeu, ca să vă liberați de patimi, adevărate boli ale sufletului, ca să scăpați de păcat? Că păcatul este moarte veșnică. **3.** Trăiți orbește, ca niște cîrtițe, neștiind altceva decît să mîncați în întuneric, măcinați de stricăciune. Dar este acest adevăr, adevărul, care a strigat: «*Din întuneric va străluci lumina*» [841]. **4.** Să strălucească, dar, lumina în partea cea mai ascunsă a omului, în inima sa; să răsară razele cunoștinței, ca să arate și să strălucească pe omul cel ascuns înăuntru, pe ucenicul luminii, pe prietenul lui Hristos [842], pe cel împreună-moștenitor [843], mai ales cînd acesta, copilul cel credincios și bun, a ajuns să cunoască numele cel prea cinstit și prea venerat al bunului Tată. Tatăl, Care poruncește cele binefăcătoare, Care dă curaj spre cele de mîntuire. **5.** Cel care ascultă de El are toate din belșug: urmează lui Dumnezeu, ascultă de Tatăl; fiind rătăcit, L-a cunoscut; a iubit pe Dumnezeu, a iubit pe aproapele, a împlinit porunca, caută să dobîndească premiul, cere făgăduința.

116. 1. Înaintea lui Dumnezeu stă totdeauna grija de a mîntui turma oamenilor. Astfel Dumnezeul cel bun a trimis pe Păstorul cel bun [844]. Cuvîntul, răspîndind adevărul, a arătat oamenilor înălțimea mîntuirii, pentru ca să se mîntuie, dacă se vor pocăi sau să fie osîndiți, dacă nu vor asculta. Aceasta este predica dreptății: bunăvestire pentru cei ce ascultă, judecată pentru cei ce nu ascultă. **2.** Cînd trîmbița cea cu mare glas sună, atunci adună ostașii și vestește războiul. Dar Hristos, întinzînd cîntecul Său de pace pînă la marginile pămîntului [845], nu va aduna oare pe ostașii Săi cei pașnici? Hristos a adunat, o, omule, cu sîngele Său și cu cuvîntul Său armata Sa nesîngeroasă și le-a dat ostașilor Săi împărăția cerurilor. **3.** Trîmbiță a lui Hristos este Evanghelia Lui. A trîmbițat, iar noi am auzit. Să luăm armele păcii, «*îmbrăcînd platoșa dreptății*[846], *luînd pavăza credinței*[847], punînd în jurul capului *coiful mîntuirii*[848], și să ascuțim *Sabia Duhului, care este cuvîntul lui Dumnezeu*»[849]. În o astfel de ordine de bătaie pașnică ne orînduiește apostolul. **4.** Acestea sînt armele noastre cele nevulnerabile. Să ne îmbrăcăm cu ele, ca să pornim împotriva celui viclean. «*Să stingem săgețile cele aprinse ale celui viclean*»[850] cu ascuțișurile cele umede, care au fost udate de Cuvîntul[851]. Să-I dăm lui Dumnezeu binecuvîntări de mulțumire pentru binefacerile primite și să-L cinstim pe Dumnezeu prin Cuvîntul cel dumnezeiesc. Scriptura spune: «*Încă grăind tu, Dumnezeu va zice: Iată, aici sînt*»[852].

---

[840] *Homer*, Iliada, VI, 236.
[841] 2 *Cor.*, 4, 6.
[842] *In.*, 15, 15.
[843] *Rom.*, 8, 17.
[844] *In.*, 10, 11.
[845] *Ps.*, 18, 4; *Rom.*, 10, 18.

117. 1. O, sfîntă și fericită putere, prin care Dumnezeu ajunge concetățean cu oamenii! Mai folositor și mai bine este, deci, să fii în același timp și imitator și slujitor al celei mai bune Ființe dintre toate ființele. Că nu vei putea imita pe Dumnezeu decît slujindu-I cu cuvioșie, dar nici nu-I vei putea sluji și nu-L vei putea cinsti decît imitîndu-L. **2.** Dragostea cerească și cu adevărat dumnezeiască atunci se apropie de oameni, cînd în însuși sufletul omului poate străluci binele adevărat, însuflețit de Cuvîntul dumnezeiesc. Dar cel mai minunat lucru este atunci cînd mîntuirea merge împreună cu voința sinceră, cînd voința și viața, ca să spun așa, trag la același jug. **3.** Deci numai acest îndemn al adevărului se aseamănă cu cei mai buni prieteni, pentru că el rămîne lîngă noi pînă la ultima noastră răsuflare și este bun însoțitor răsuflării totale și desăvîrșite a sufletului pentru cei care se urcă la cer. Pentru ce te îndemn? Pentru că mă grăbesc să te mîntui! Acest lucru îl vrea Hristos. Cu un singur cuvînt îți dăruiește viață.

4. — Care este acest cuvînt?

— Află-l pe scurt: cuvîntul adevărului, cuvîntul nestricăciunii, cel care renaște pe om, urcîndu-l la adevărul însuși; boldul mîntuirii, care alungă stricăciunea, care izgonește moartea, care zidește templu în oameni, ca să facă sălaș lui Dumnezeu în oameni.

5. Curățește templul! Lasă vîntului și focului plăcerile și trîndăviile, ca pe o floare de o singură zi! Cultivă cu judecată roadele cuminţeniei ! Dă-te pe tine pîrgă lui Dumnezeu, ca să fii nu numai lucru, ci şi har al lui Dumnezeu ! De acestea două are nevoie prietenul lui Hristos, ca să se arate vrednic de împărăţie, ca să fie învrednicit de împărăţie.

---

[846] *Ef.*, 6, 14.
[847] *Ef.*, 6, 16.
[848] *Ef.*, 6, 17.
[849] *Ef.*, 6, 17.
[850] *Ef.*, 6, 16.
[851] Este vorba și de tăria pe care o capătă fierul înroșit cînd este cufundat în apă, dar și de tăria pe care o dă botezul celui care se botează.
[852] *Is.*, 58, 9.

CAPITOLUL XII

118. **1.** Să fugim, dar, de închinarea la idoli ! Să fugim de ea ca de o stîncă primejdioasă ieşită în mare, ca de ameninţarea Caribdei [853], ca de miticele sirene [854]. Închinarea la idoli înăbuşă pe om, îl întoarce de la credinţa cea adevărată, îl depărtează de viaţă ; este cursă, este prăpastie, este groapă, este rău nesăţios.

«Ţine corabia departe de acel fum ; ţine-o în afara
Valului !» [855].

2. Să fugim corăbieri, să fugim de valul acesta, care aruncă foc ! Închinarea la idoli este insulă vicleană, plină de oase şi de morţi ; în ea cîntă o frumoasă desfrînată — plăcerea — care desfătează lumea cu muzica-i vulgară.

«Vino aici, faimosule Ulise, marea glorie a celor din Ahaia !
Opreşte corabia, ca să auzi o voce mai dumnezeiască !» [856].

3. Te laudă, corăbierule, te numeşte faimos, dar desfrînata răpeşte cu viclenie gloria elenilor. Las-o să mănînce pe cei morţi ! Pe tine te ajută Duhul cel ceresc, treci pe lîngă plăcere, că ea te înşeală.

«Nici o femeie, a cărei rochie îi arată formele, să nu-ţi fure minţile.
Îţi spune vorbe dulci, dar îţi răvăşeşte cuibul» [857].

4. Treci pe lîngă cîntec ! El îţi aduce moarte ! Să voieşti numai şi scapi de pieire. Legat de lemn [858], scapi de orice stricăciune ! Cuvîntul lui Dumnezeu îţi va conduce corabia vieţii tale, iar Duhul cel Sfînt o va face să intre în porturile cerurilor. Atunci vei contempla pe Dumnezeul meu, vei fi iniţiat în acele sfinte taine, te vei desfăta de bunătăţile ascunse în ceruri, pe care eu le aştept, pe *«care nici urechea nu le-a auzit şi nici la inima cuiva nu s-au suit»* [859].

---

[853] Caribda, vîrtej periculos pentru corăbieri în strîmtoarea Messina (Sicilia).

[854] Sirene, fiinţe fabuloase, reprezentate sub chip de păsări, cu cap şi piept de femeie — mai tîrziu reprezentate cu coadă de peşte — ţinînd în mînă o liră. Cu cîntecul lor fermecător atrăgeau pe corăbieri şi le sfărîmau corăbiile de ţărmul stîncos al insulei lor.

[855] *Homer, Odiseea*, XII, 219—220.

[856] *Homer*, Odiseea, XII, 184—185.

[857] *Hesiod*, Munci şi zile, 373—374.

[858] Legat, adică de cruce, aşa cum s-a legat şi Ulise de catargul corăbiei şi a scăpat de ademenirea sirenelor (Odiseea, XII, 178).

[859] *1 Cor.*, 2, 9.

5. «Mi se pare că văd doi sori
Şi două Tebe»[860].

Aceste cuvinte le spunea idolilor unul apucat de furii bahice şi beat de mare neştiinţă. Mie, însă, mi-e milă de el că e beat; iar pe cel care grăieşte cuvinte atît de nesocotite îl chem la mîntuirea care-l cuminţeşte, că Domnul voieşte pocăinţa păcătosului şi nu moartea lui[861].

119. 1. Vino, o, omule lipsit de minte, nu sprijinit de tirs[862], nici încununat de iederă! Aruncă legătura de pe cap, aruncă pielea de căprioară, cuminţeşte-te! Iţi voi arăta Cuvîntul şi tainele Cuvîntului, folosind imaginile tale. Avem şi noi un munte iubit de Dumnezeu, dar pe acesta nu se reprezintă tragedii, ca pe muntele Citheron, ci-i hărăzit dramelor adevărului, dramelor credinţei celei adevărate, munte neprihănit, munte umbrit de păduri sfinte. În el nu celebrează misterele bahice surorile zeiţei Semela aruncătoarea de fulgere, nici menadele[863], cele iniţiate să împartă cărnurile necurate ale jertfelor, ci fiicele lui Dumnezeu, mieluşelele cele frumoase, care vestesc sfintele ceremonii ale Cuvîntului, alcătuind un cor plin de cuminţenie. **2.** Corul e format din drepţi, iar cîntecul este imn pentru Împăratul universului. Fecioarele cîntă psalmi, îngerii slăvesc, profeţii grăiesc, sunet de muzică se răspîndeşte; cei chemaţi urmăresc în grabă pe cei care slujesc şi se grăbesc, în dorinţa de-al primi pe Tatăl.

3. Vino la mine, o, bătrîne[864], vino şi tu! Părăseşte Teba, aruncă ghicitul oracolelor şi ceremoniile bahice! Vino să te conduc la credinţa cea adevărată, la adevăr! Iată, îţi dau lemnul[865], ca să te sprijini. Grăbeşte-te, Tiresie! Crede! Îţi vei recăpăta vederea! Hristos străluceşte mai puternic decît soarele. Prin El ochii orbilor îşi recapătă vederea[866]. Noaptea fugi-va de la tine, focul nu te va înspăimînta, moartea va pleca! Vei vedea, bătrîne, cerurile, tu, care nu vezi Teba!

120. 1. O, taine, cu adevărat sfinte! O, lumină, cu totul curată! Făcliile mă luminează, ca să contemplu cerurile, să contemplu pe Dumnezeu. Fiind inițiat[867], ajung sfînt. Domnul este marele preot; și Domnul, luminînd pe cel inițiat[868], îl pecetluiește; îl încredințează Tatălui pe cel ce a crezut, ca să-l păstreze în veci.

---

[860] *Euripide*, Bacantele, 918—919. Cuvintele sînt spuse de Penteu, regele Tebei.

[861] *Iez.*, 18, 23, 32; 33, 11.

[862] Tirs, bastonul bacantelor şi bacanţilor, împodobit cu iederă şi cu frunze de viţă de vie, cu o gogoaşă de pin în vîrf.

[863] Menade, femei din cortegiul lui Dionisos sau femei care celebrau misterele acestui zeu.

[864] Este vorba de Tiresie, pe care-l numeşte puţin mai jos, ghicitor din Teba, care a jucat un rol în cea mai mare parte din legendele ciclului teban. Şi-a pierdut vederea pentru că a descoperit muritorilor secretele Olimpului.

[865] Adică: crucea.

[866] *Is.*, 42, 18; *Lc.*, 4, 18.

2. Acestea sînt ceremoniile bahice ale misterelor mele! Dacă vrei, inițiază-te[869] și tu și vei dănțui împreună cu îngerii în jurul unicului și adevăratului Dumnezeu, Cel nenăscut și fără de moarte; împreună cu noi cîntă și Cuvîntul lui Dumnezeu. Acest veșnic Iisus, singurul mare Arhiereu[870] al unicului Dumnezeu, Care este și Tatăl Lui, El se roagă pentru oameni și-i încurajează, zicîndu-le «Veniți, seminții nenumărate!»[871]. Dar, mai bine spus, Iisus le zice: «Veniți toți cîți dintre oameni sînteți cu dreapta judecată! Barbari și elini[872]. Chem tot neamul omenesc, că, prin voința Tatălui, Eu sînt Creatorul lor. **3.** Veniți la Mine, ca să fiți rînduiți sub unicul Dumnezeu și sub unicul Cuvînt al lui Dumnezeu. Nu depășiți numai prin rațiune și cuvînt pe celelalte viețuitoare necuvîntătoare, ci dintre toți muritorii numai vouă vă dau să culegeți nemurirea. Vreau, da, vreau să vă dau și acest har, vreau să vă dăruiesc întreaga binefacere: nemurirea. Vă fac dar Cuvîntul, cunoașterea lui Dumnezeu adică! Mă dăruiesc pe Mine în întregime și desăvîrșit. **4.** Acesta sînt Eu, aceasta vrea Dumnezeu; aceasta este simfonia, aceasta este armonia Tatălui. Da, Acesta este Fiul, Acesta este Hristos, Acesta este Cuvîntul lui Dumnezeu, brațul Domnului[873], puterea peste toate lucrurile, voința Tatălui. O, toți sînteți chipuri ale lui Dumnezeu, dar nu toți semănați cu Dumnezeu! Vreau să vă îndrept chipul, ca să semănați cu originalul, ca să ajungeți asemenea și Mie! **5.** Vă voi unge cu untdelemnul credinței, ca să lepădați de pe voi stricăciunea! Vă voi arăta neacoperit chipul dreptății, ca să vă urcați la Dumnezeu. *Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni. Luați jugul Meu asupra voastră și învățați de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre. Că jugul Meu este bun și sarcina Mea ușoară*»[874].

121. 1. Să ne grăbim, să alergăm, o statui[875] ale Cuvîntului, iubite de Dumnezeu și asemenea cu Dumnezeu! Să ne grăbim, să alergăm, să luăm jugul Lui, să dorim cu înfocare nemurirea, să iubim pe Hristos, bunul conducător de car al oamenilor. Hristos a pus la jug mînzul împreună cu bătrînul cal[876]. Şi după ce a înhămat împreună perechea de oameni[877], îndreaptă carul spre nemurire, grăbindu-se spre Tatăl, ca să împlinească cu fapta ceea ce spusese acoperit. Fiul, veşnicul biruitor, a intrat mai întîi în Ierusalim, iar acum în ceruri. Privelişte nespus de frumoasă pentru Tatăl!

---

[867] Adică: fiind botezat.
[868] Adică: cel botezat.
[869] Adică: botează-te.
[870] *Evr.*, 4, 14.
[871] *Homer*, Iliada, XVII, 220.
[872] *Rom.*, 1, 14.
[873] *Is.*, 53, 1.
[874] *Mt.*, 11, 28—30.
[875] Adică: oameni.

2. Să fim oameni plini de zel spre cele bune, oameni iubitori de Dumnezeu! Să dobîndim cele mai mari bunătăţi: pe Dumnezeu şi viaţa! Cuvîntul ne vine în ajutor. Să avem încredere în El. Niciodată să nu ne cuprindă atîta dor de argint, de aur sau de slavă, cît dor de Însuşi Cuvîntul adevărului. **3.** Da, lui Dumnezeu nu-i place dacă punem foarte puţin preţ pe cele de mare valoare, dacă preferăm neştiinţa, trîndăvia, idololatria şi cumplita necredinţă în Dumnezeu!

122. 1. Nu fără temei, filozofii socotesc fapte lipsite de sfinţenie şi lipsite de credinţă în Dumnezeu toate acele fapte pe care le săvîrşesc cei care nu gîndesc sănătos; şi definind neştiinţa un fel de nebunie, mărturisesc că majoritatea oamenilor nu sînt decît nebuni. **2.** Raţiunea, însă, ne arată că nu trebuie să ne îndoim care din cele două stări e mai bună: sănătatea sau nebunia. Trebuie, dar, lipiţi strîns de adevăr şi cu minte sănătoasă, să urmăm lui Dumnezeu cu toată tăria noastră; să socotim că toate sînt ale lui Dumnezeu, precum şi sînt; şi, pe lîngă aceasta, ştiind că sîntem cea mai frumoasă avere din toate averile Sale, să ne dăm pe noi înşine lui Dumnezeu, iubind pe Domnul Dumnezeu şi socotind dragostea noastră de Dumnezeu ca cea mai frumoasă faptă din întreaga noastră viaţă. **3.** Iar dacă «averile prietenilor sînt comune»[878] şi dacă omul este prieten al lui Dumnezeu — şi este prieten al lui Dumnezeu prin mijlocirea Cuvîntului — atunci toate sînt ale omului, pentru că toate sînt ale lui Dumnezeu şi toate sînt comune pentru cei doi prieteni: Dumnezeu şi omul.

4. Este, dar, timpul să spunem că numai creştinul este cinstitor de Dumnezeu, numai creştinul este bogat, sănătos la minte şi nobil; iar prin acestea este chip al lui Dumnezeu, după asemănare. Este timpul să spunem şi să credem că de vreme ce creştinul a ajuns prin Hristos Iisus drept şi sfînt cu priceperea, este şi prin aceasta asemenea lui Dumnezeu.

---

876. Adică: Noul Testament (mînzul) şi Vechiul Testament (bătrînul cal).
877. Creştinii proveniţi din Vechiul Testament şi cei din Noul Testament.
878. *Platon*, Fedros, p. 279 C; Legile, V, p. 739 C.

123. 1. Profetul nu ascunde harul acesta, ci îl spune: *«Eu am zis: Dumnezei sînteți și toți fii ai Celui prea înalt»* [879]. Da, pe noi ne-a înfiat și numai de noi vrea să fie numit Tată, nu de cei care nu cred în El. Că așa sînt cele ale noastre, ale celor care-L urmăm pe Hristos: cum ne sînt gîndurile așa ne sînt și cuvintele; cum ne sînt cuvintele, așa ne sînt și faptele; și cum ne sînt faptele, așa ne este și viața. Și bună este întreaga viață a oamenilor, celor care au cunoscut pe Hristos.

2. Socot îndestulătoare cuvintele, pe care vi le-am spus. Și chiar dacă am lungit mai mult cuvîntul, am făcut-o din dragostea de om. De la Dumnezeu am spus cele ce aveam de spus, ca să vă chem la cel mai mare bun, la mîntuire. Dealtfel, cuvintele care grăiesc tainele cele sfinte, nu vor nicicînd să se oprească, atunci cînd vorbesc de viața cea fără de sfîrșit. Vouă, însă, v-a rămas sfîrșitul acesta: de a alege ceea ce vă este de folos: judecata sau harul. Cît despre mine n-am nici o îndoială, care e mai bun din acestea două. Da, nu mi-e îngăduit să compar viața cu pieirea.

---

[879] *Ps.*, 81, 6.

PEDAGOGUL

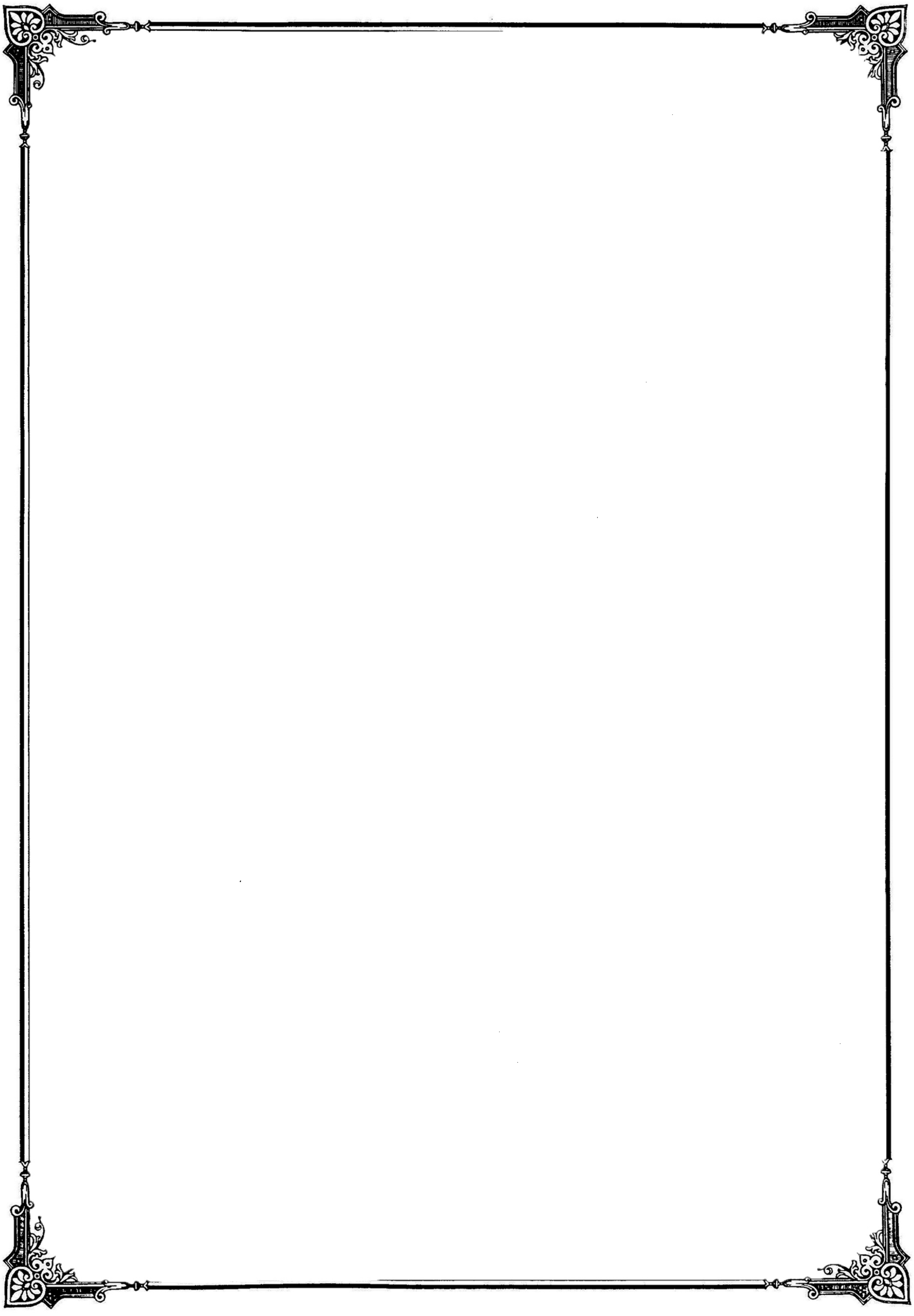

CARTEA ÎNTÎIA

CAPITOLELE CĂRŢII ÎNTÎIA

I. Ce făgăduieşte Pedagogul.
II. Din pricina păcatelor noastre, Pedagogul ia conducerea vieţii noastre.
III. Pedagogul este iubitor de oameni.
IV. Cuvîntul este în chip egal Pedagog şi pentru bărbaţi şi pentru femei.
V. Toţi cei care se ocupă cu credinţa cea adevărată sînt copii înaintea lui Dumnezeu.
VI. Contra celor care susţin că numirile de *«copil»* şi de *«prunc»* arată acoperit învăţarea cunoştinţelor elementare.
VII. Cine este Pedagogul şi care este pedagogia Lui.
VIII. Contra celor care socotesc că ceea ce este drept nu este bun.
IX. Şi binefacerea şi pedepsirea aparţin pe bună dreptate aceleiaşi puteri. Care este metoda pedagogiei Cuvîntului?
X. Acelaşi Dumnezeu, prin Acelaşi Cuvînt, îndepărtează pe oameni de păcate, prin ameninţări, iar prin sfaturi îi mîntuie.
XI. Cuvîntul a fost Pedagog prin lege şi profeţi.
XII. Pedagogul, ca şi un tată, se foloseşte de asprime şi de bunătate.
XIII. După cum fapta bună se săvîrşeşte potrivit dreptei raţiuni, tot aşa şi păcatul se săvîrşeşte împotriva dreptei raţiuni.

CAPITOLUL 1

CE FĂGĂDUIEŞTE PEDAGOGUL

1. Ni s-a făurit, o, copii, temelie a credinţei celei adevărate; temelie de nesfărîmat a cunoaşterii sfîntului templu al marelui Dumnezeu, sfat bun, dorinţă a vieţii veşnice, înfiptă prin supunere raţională în terenul cel spiritual.

În om sînt acestea trei: moravurile, faptele şi pasiunile.

Cuvîntul îndemnător, Care are în grija Sa moravurile şi conducerea oamenilor spre credinţa în Dumnezeu, se află aşezat sub clădirea credinţei, întocmai ca partea corăbiei, care se găseşte sub linia de plutire. De acest Cuvînt ne bucurăm nespus de mult; de dragul Lui renunţăm cu jurămînt la vechile credinţe [1] şi ajungem tineri pentru dobîndirea mîntuirii, cîntînd împreună cu profeţia, care spune: «*Cît este de bun Dumnezeu cu Israel, cu cei drepţi la inimă*» [2].

2. Cuvîntul sfătuitor conduce toate faptele noastre, iar Cuvîntul mîngîietor vindecă pasiunile noastre.

Cuvîntul este unul şi acelaşi. Este în întregime în toate aceste acţiuni: smulge pe om din închinarea la idoli în care a crescut şi-l duce la mîntuirea cea curată a credinţei în Dumnezeu.

3. Cuvîntul, Conducătorul cel ceresc, se numea îndemnător cînd chema la mîntuire. Şi se numeşte în chip special Cuvînt îndemnător din pricina unei părţi a întregii Sale activităţi; că întreaga noastră credinţă în Dumnezeu este îndemnătoare; iar credinţa noastră în Dumnezeu naşte în sufletul nostru, care-i înrudit cu ea, dorinţa de viaţă de aici şi dorinţa de viaţa viitoare. **4.** Acum, însă, Cuvîntul este în acelaşi timp şi tămăduitor şi sfătuitor; şi îndeplineşte aceste acţiuni după ce a îndeplinit-o pe cea dintîi; că sfătuieşte pe cel pe care l-a îndemnat; şi ceea ce este mai important făgăduieşte vindecarea pasiunilor care sînt în noi.

---

[1] La săvîrşirea sfîntului botez.

[2] *Ps.*, 72, 1.

Să fie, dar, numit de noi Cuvîntul, cum e şi firesc, cu un singur nume: Pedagog. Fiind Pedagog, se îngrijeşte de educaţia oamenilor, nu de instruirea lor; scopul Lui este de a face sufletul mai bun, nu de a-l învăţa; de a da sfaturi pentru o viaţă înţeleaptă, nu pentru o viaţă dedicată ştiinţei.

2. 1. Totuşi acelaşi Cuvînt are şi sarcina de a învăţa, dar nu acum. Cuvîntul Didascal, Cuvîntul Învăţător, arată şi descoperă învăţăturile dogmatice; Pedagogul, însă, se ocupă cu lucrurile practice; mai înainte îi îndemna pe oameni să ducă o viaţă morală, dar acum îi cheamă să săvîrşească faptele ce trebuie făcute; le prescrie reguli nemuritoare de conduită şi le dă pilde de oameni care mai înainte au trăit în rătăcire. **2.** Şi una şi alta sînt foarte folositoare; una, adică prescrierea de reguli de purtare, duce la ascultare; cealaltă, sub formă de pilde, dublă la rîndul ei şi ea — le fel ca şi perechea de mai înainte — ne îndeamnă pe de o parte să preferăm şi să imităm binele, iar pe de altă parte ne îndeamnă să fugim şi să ne depărtăm de pildele cele rele.

3. 1. Vindecarea patimilor vine de acolo, că Pedagogul, prin pilde încurajatoare, întăreşte sufletele, iar prin reguli de conduită, pline de iubire de oameni, ca prin nişte doctorii plăcute la gust, îndreaptă pe cei bolnavi la cunoaşterea desăvîrşită a credinţei celei adevărate. Sănătatea şi cunoştinţa nu sînt lucruri identice; una se dobîndeşte prin vindecare, cealaltă prin învăţătură. **2.** Un bolnav nu poate învăţa ceva temeinic din materiile de învăţămînt înainte de a fi pe deplin sănătos; şi iarăşi nici prescripţiile nu se dau în acelaşi chip celor care studiază sau celor care sînt bolnavi; unora se dă ca să capete cunoştinţe, iar altora ca să se facă sănătoşi.

3. După cum cei bolnavi cu trupul au nevoie de doctor, tot aşa şi cei bolnavi cu sufletul au nevoie de Pedagog; întîi ca să ne vindece patimile noastre, apoi să ne conducă la Învăţător, ca să ne pregătească sufletul curat şi propriu pentru dobîndirea cunoştinţei şi să-l facă în stare să primească revelaţia Cuvîntului. Străduindu-se, deci, să ne desăvîrşească printr-o urcare treptată la mîntuire, Cuvîntul, Care în tot ce face este iubitor de oameni, foloseşte un plan frumos, potrivit unei instrucţii cu bune rezultate: mai întîi ne îndeamnă, apoi ne educă, iar la sfîrşitul tuturora ne învaţă.

CAPITOLUL II

DIN PRICINA PĂCATELOR NOASTRE PEDAGOGUL IA CONDUCEREA VIEȚII NOASTRE

4. 1. Pedagogul nostru, o, copii, este asemenea cu Dumnezeu, Tatăl Său, al Cărui Fiu este: este fără de păcat, nepătat, nepătimaș cu sufletul; Dumnezeu preacurat în chip de om[3], slujitor al voinței părintești, Cuvînt Dumnezeu, Cel Ce este în Tatăl[4], Cel Ce șade la dreapta Tatălui[5], împreună și cu chipul, Dumnezeu. **2.** Acesta este pentru noi icoană fără de pată și trebuie să căutăm cu toată puterea ca sufletul nostru să se asemene cu El. El e cu totul lipsit de pasiunile omenești; de aceea este și singurul Judecător, pentru că este singurul fără de păcat; noi, însă, să încercăm pe cît ne stă în putință, să păcătuim cît mai puțin. Mai întîi trebuie să scăpăm de pasiuni și de boale, iar apoi să ne stăpînim să nu mai cădem cu ușurință în păcatele cu care ne-am obișnuit. **3.** Cel mai bun lucru este, însă, să nu păcătuim deloc; dar spunem că acest lucru este propriu numai lui Dumnezeu. În al doilea loc, trebuie să nu păcătuim nici cu gîndul; acest lucru este propriu omului înțelept. În al treilea loc, trebuie să nu cădem într-un număr mare de păcate fără de voie; acest lucru este propriu celor care au primit o educație îngrijită. În ultimul loc trebuie să punem rămînerea cît mai puțin timp în păcat; acest lucru este mîntuitor pentru cei chemați la pocăință, ca să-și îndrepte păcatele.

5. 1. Mi se pare că foarte bine spune Pedagogul prin Moise: *«Dacă va muri lîngă el cineva de moarte năprasnică, îndată i s-a pîngărit capul lui care, a fost sfințit; acela să-și radă capul»*[6]. Prin *«moarte năpraznică»* este arătat păcatul fără de voie; iar prin *«pîngărire»* este arătată murdărirea sufletului. De aceea, sfătuindu-l să-și radă îndată capul, îl spune să caute să se vindece repede; îl povățuiește să lepede pletele neștiinței, care îi umbresc mintea. Lăsînd lipsită mintea de această pădure stufoasă, care este păcatul, Pedagogul se instalează în creierul lui și-l face să pornească iarăși pe drumul pocăinței. **2.** Apoi, după puține cuvinte, adaugă: *«Iar zilele cele de mai înainte erau fără judecată»*[7]. Este clar că prin aceste cuvinte sînt arătate păcatele care n-au fost făcute cu judecată. Deci fapta făcută fără de voie a fost numită *«năpraznică»*, iar păcatul a fost numit o faptă săvîrșită fără judecată. De aceea

---

[3] *Fil.*, 2, 7.
[4] *In.*, 1, 1.
[5] *Mt.*, 26, 64; *Mc.*, 14, 62; 16, 19; *Lc.* 22, 69; *Fapte*, 7, 55.
[6] *Num.*, 6, 9.
[7] *Num.*, 6, 12.

Cuvîntul, Pedagogul, a luat conducerea vieții noastre, ca să împiedice păcatul săvîrșit *«fără judecată»*. **3.** Dar uită-te acum la aceste cuvinte ale Scripturii : *«Pentru aceea, acestea zice Domnul»* [8] ; iar prin cuvintele care urmează arată cu dojană păcatul săvîrșit mai înainte ; peste el vine dreapta judecată. Acest lucru se vede lămurit din cele spuse de profeți ; de pildă : *«Dacă n-ai fi păcătuit, nu te-ar fi amenințat cu aceste pedepse !»* [9] și : *«Pentru aceea, așa grăiește Domnul»* [10] ; și : *«Pentru că n-ați ascultat de cuvintele acestea, pentru aceea, acestea zice Domnul»* [11] ; și : *«Pentru aceea, iată ce grăiește Domnul»* [12]. Cu acest scop este spusă profeția : pentru ascultarea noastră și pentru neascultarea noastră ; pentru ascultarea noastră, ca să ne mîntuim ; pentru neascultarea noastră, ca să fim pedepsiți.

6. 1. Pedagogul nostru, Cuvîntul, este așadar, Cel Care vindecă prin sfaturile Sale, patimile sufletului nostru care sînt împotriva firii. În mod propriu se numește medicină ajutorul care se dă trupului cuprins de boli ; medicina este o artă care se învață prin înțelepciunea omenească [13]. Cuvîntul Tatălui este singurul doctor care vindecă slăbiciunile omenești ; este un vindecător și un vrăjitor sfînt al sufletului bolnav. *«Mîntuiește pe robul Tău,* spune Scriptura, *Dumnezeul meu, pe cel ce nădăjduiește în Tine. Miluiește-mă, Doamne, căci către Tine voi striga toată ziua»* [14]. **2.** După Democrit «medicina vindecă bolile trupului ; dar înțelepciunea scapă sufletul de patimi» [15]. Pedagogul cel bun, Înțelepciunea, Cuvîntul Tatălui, Cel Ce a creat pe om, Doctorul, Care vindecă toate boalele omenirii, se îngrijește de întreaga făptură a omului ; îi vindecă și trupul și sufletul. **3.** Mîntuitorul a zis slăbănogului : *«Ia-ți patul, pe care zaci și du-te acasă»* [16]. Și îndată bolnavul s-a făcut sănătos [17]. Lui Lazăr cel mort i-a zis : *«Lazăre, ieși !»* [18] și mortul a ieșit din coșciug [19], așa cum era înainte de a muri, deprinzîndu-se cu învierea. **4.** Da, prin porunci și prin harurile tămăduirilor, Cuvîntul vindecă însuși sufletul ; cu sfaturile, poate că are oarecare întîrziere, dar cu harurile este bogat, că ne spune nouă păcătoșilor : *«Iertate îți sînt păcatele tale»* [20].

---

[8] *Iez.*, 13, 13. 20 ; *Ier.*, 7, 20.
[9] Nu se găsește textual în Scriptură.
[10] *Is.*, 8, 11.
[11] *1 Regi*, 28, 18.
[12] Necunoscut sub forma aceasta în Scriptură.
[13] *1 Cor.*, 2, 13.
[14] *Ps.*, 85, 2—3.
[15] *Democrit*, Fragm. 50, Natorp ; 31, Diels ; comp. Gnomol. Vatic., ed. Sternbach, 289.
[16] *Mt.*, 9, 7 ; *Mc.*, 2, 11 ; *Lc.*, 5, 24.
[17] *Mt.*, 9, 8 ; *Mc.*, 2, 12 ; *Lc.*, 5, 25.
[18] *In.*, 11, 43.
[19] *In.*, 11, 44.
[20] *Lc.*, 5, 20, 23.

5. Odată cu rostirea acestor cuvinte am și ajuns cu mintea copii, primind prin buna Sa orînduire locul cel mai bun și cel mai trainic. Această bună orînduire se ocupă mai întîi de lume și de cer, de ciclurile solare și de mișcările celorlalte stele; toate făcute pentru om; apoi se ocupă de însuși omul, pentru care își arată toată purtarea Sa de grijă. 6. Această bună orînduire, socotind pe om cea mai mare operă, a înzestrat sufletul omului cu inteligență și înțelepciune, a dat trupului frumusețe și armonie, iar faptelor omenești le-a inspirat săvîrșirea virtuții și propria lor bună orînduire.

CAPITOLUL III

PEDAGOGUL ESTE IUBITOR DE OAMENI

7. 1. În toate ne ajută Domnul și în toate ne este de folos; și ca om și ca Dumnezeu; ca Dumnezeu ne iartă păcatele, iar ca om ne învață să nu mai păcătuim. E de la sine înțeles ca omul să fie iubit de Dumnezu, pentru că este făptura Lui. Pe toate celelalte le-a făcut prin poruncă, dar pe om l-a făcut cu mîinile Lui și i-a insuflat ceva propriu[21]. 2. Omul a fost plăsmuit de Dumnezeu; a fost făcut după chipul Lui[22] sau pentru că omul era prin el însuși de dorit sau pentru că era de dorit pentru alt scop. 3. Dacă omul este prin el însuși de dorit, atunci Dumnezeu, Care este bun, a iubit pe cel ce este bun; iar mijlocul prin care omul se face iubit este înlăuntrul omului; iar acest mijloc este suflarea lui Dumnezeu, de care vorbește Scriptura[23]. Iar dacă omul a fost de dorit pentru alte scopuri, atunci Dumnezeu n-a avut altă pricină pentru crearea lui decît aceasta: fără om n-ar fi fost cu putință pe de o parte să se vadă că Creatorul este bun, iar pe de altă parte să ajungă omul la cunoașterea lui Dumnezeu. Dealtfel, Dumnezeu n-ar fi făcut lumea, care a fost făcută pentru om, dacă omul nu exista; iar puterea pe care Dumnezeu o avea ascunsă, voința Sa, a adus-o la împlinire prin puterea creației Sale externe. A luat de la om acea materie cu care a făcut pe om. Ceea ce avea a văzut. Ceea ce a voit a ajuns. Că nu este ceva, pe care Dumnezeu să nu-l poată face.

8. 1. Deci omul pe care l-a făcut Dumnezeu, este de dorit pentru el însuși; iar ceea ce este de dorit pentru el însuși este înrudit cu Cel Care este de dorit pentru El Însuși; și de Acesta omul este primit cu

---

[21] *Fac.*, 2, 7.
[22] *Fac.*, 1, 26.
[23] *Fac.*, 2, 7.

bucurie şi iubit. Dar este oare ceva care să fie iubit de cineva şi acel ceva să nu fie iubit de Dumnezeu? S-a dovedit că omul este obiect de dragoste, deci omul este iubit de Dumnezeu.

2. Cum să nu fie omul iubit de Dumnezeu, cînd pentru om este trimis din sînurile Tatălui [24], Cuvîntul cel Unul-Născut al credinţei noastre? Însuşi Domnul, Care este credinţă din belşug, mărturiseşte lămurit şi spune: *«Însuşi Tatăl vă iubeşte, pentru că voi M-aţi iubit pe Mine»* [25]; iarăşi, tot Domnul spune: *«Şi i-ai iubit pe ei, precum M-ai iubit pe Mine»* [26].

3. Dar ce vrea şi ce făgăduieşte Pedagogul? Cu fapta şi cu cuvîntul, porunceşte ce trebuie să facem şi interzice ce nu trebuie să facem. Aceasta este de pe acum lămurit. Dar este tot atît de lămurit, că celălalt fel de cuvinte ale Domnului, cele care privesc învăţătura, cele care privesc contemplaţia, sînt simple şi duhovniceşti, dar au nevoie de o foarte mare atenţie şi cercetare. Acest lucru, însă, depăşeşte cele pe care le avem de tratat acum.

9. 1. Dar se cuvine ca noi să răspundem cu dragoste la dragostea Celui Care ne conduce cu dragoste spre cea mai minunată viaţă; se cuvine să trăim potrivit poruncilor voinţei Sale, nu numai împlinind cele ce ne porunceşte şi ferindu-ne să săvîrşim cele ce ne sînt interzise, ci şi fugind de unele exemple şi imitînd pe altele pe cît ne stă în putinţă, ca să împlinim după asemănare faptele Pedagogului şi să fie împlinit cuvîntul Scripturii: *«După chip şi asemănare»* [27]. 2. Rătăcind în această viaţă ca într-un adînc întuneric, avem nevoie de un conducător care nu greşeşte, de un conducător sigur. Iar cel mai bun conducător nu este orbul, care, după cum spune Scriptura, duce pe orbi în prăpastie [28], ci Cuvîntul, Care are privirea pătrunzătoare şi vede cele ascunse ale inimii [29]. 3. După cum nu este lumină, care să nu lumineze, nu este mişcare care să nu pună în mişcare, nici dragoste, care să nu iubească, tot aşa nu este nici bine, care să nu aducă folos, care să nu conducă la mîntuire. 4. Să iubim, dar, poruncile Domnului prin fapte. Cuvîntul, făcîndu-se trup [30], a arătat lămurit aceeaşi virtute şi în viaţa practică şi

---

[24] *In.*, 1, 18.
[25] *In.*, 16, 27.
[26] *In.*, 17, 23.
[27] *Fac.*, 1, 26.
[28] *Mt.*, 15, 14; *Lc.*, 6, 39.
[29] *Ier.*, 17, 10; *Rom.*, 8, 27.
[30] *In.*, 1, 14.

în viața contemplativă. Socotim Cuvîntul lege și recunoaștem că poruncile și sfaturile Lui sînt căi scurte și directe spre veșnicie. Poruncile Sale sînt convingătoare ; ele nu-ți inspiră teamă.

CAPITOLUL IV

CUVÎNTUL ESTE ÎN CHIP EGAL PEDAGOG ȘI PENTRU BĂRBAȚI ȘI PENTRU FEMEI

10. 1. Așadar, îmbrățișînd încă și mai mult această ascultare, să ne afierosim pe noi înșine Domnului. Să ne ținem bine de funia cea foarte tare a credinței în El, gîndindu-ne că aceeași virtute este și pentru bărbat și pentru femeie. **2.** Dacă pentru amîndoi este un singur Dumnezeu, atunci pentru amîndoi este și un singur Pedagog. Amîndoi alcătuim o singură adunare [31], o singură viață de curăție, o singură sfială a unuia față de altul ; hrana e comună, căsătoria unită ; toate asemănătoare : respirația, vederea, auzul, cunoașterea, nădejdea, ascultarea, dragostea. Iar cei care au comună viața, au comun și harul ; și comună le este și mîntuirea, comună le este lor și virtutea și viețuirea. **3.** «*În veacul acesta,* spune Domnul, *se însoară și se mărită*» — numai în veacul acesta se deosebește femeia de bărbat — «*în acela deloc*» [32] ; în veacul cel de dincolo, pentru viața sfîntă dusă în comun a căsniciei, premiile nu se dau deosebite bărbatului și femeii, ci se dau omului, că acolo omul este lipsit de dorința, care, aici pe pămînt, desparte pe om în bărbat și femeie.

11. 1. Numele de «om» este un nume comun și pentru bărbați și pentru femei.

Mi se pare că aticii folosesc cuvîntul «copil »în comun, nu numai pentru băieți, ci și pentru fete, dacă este să credem pe cuvînt pe comicul Menandru, care în piesa «Pălmuita» spune cam așa :

> «Fetița mea ... este un copil cu
> o fire foarte iubăreață» [33].

2. Cuvîntul «miei», la fel, este un nume comun și pentru mielușei și pentru mieluțe ; el arată nevinovăția lor. Însuși «*Domnul ne paște pe noi*» [34], în veci. Amin. «Fără păstor nici oile, nici altcineva, nu trebuie să trăiască ; nici copiii, fără pedagog și nici slugile, fără de stăpîn» [35].

---

[31] Textual : *biserică.*
[32] *Lc.*, 20, 34—35.
[33] *Menandru,* Fragm. 428, CAF, III, 124.
[34] *Ps.*, 22, 1.
[35] *Platon,* Legile, VII, p. 808 D.

CAPITOLUL V

TOŢI CEI CARE SE OCUPĂ CU CREDINŢA CEA ADEVĂRATĂ SÎNT COPII ÎNAINTEA LUI DUMNEZEU

12. 1. Pedagogia înseamnă educarea copiilor ; se vede aceasta lămurit chiar din numele ei. Trebuie, însă, să vedem care sînt copiii, despre care Scriptura vorbeşte acoperit şi ce pedagog trebuie să le dăm. Copiii sîntem noi. Scriptura ne laudă în multe locuri şi în multe chipuri şi ne dă în chip alegoric felurite nume, pentru a arăta simplitatea credinţei. **2.** În Evanghelie se spune : *«Stînd Domnul pe ţărm, a zis ucenicilor :* — care pescuiau — *Copiilor, nu aveţi ceva de mîncare ?»*.[36] A numit «copii» pe ucenicii Săi, bărbaţi în toată firea. **3.** *«Au adus la El copii»*, spune Scriptura, ca să-i binecuvinteze cu punerea mîinilor ; cînd ucenicii i-au oprit, Iisus le-a zis : *«Lăsaţi copiii şi nu-i opriţi să vină la Mine ; că unora ca acestora este împărăţia cerurilor»* [37]. **4.** Ce vor să spună cuvintele acestea o arată Însuşi Domnul, cînd spune : *«Dacă nu vă veţi întoarce şi nu veţi fi ca aceşti copii, nu veţi intra în împărăţia cerurilor»* [38]. Domnul nu vorbeşte aici alegoric despre a doua naştere, ci ne spune să ne asemănăm cu copiii, să fim nevinovaţi ca ei. **5.** Şi Duhul profetic ne socoteşte copii, că zice : *«Copiii, luînd ramuri de măslin sau de finic, au ieşit întru întîmpinarea Domnului şi strigau, zicînd : Osana, Fiul lui David ! Binecuvîntat este Cel Ce vine întru numele Domnului !»* [39]. Lumină, slavă şi laudă, însoţite de rugăciune, se cuvine Domnului ! Că aşa se traduce în limba greacă cuvîntul «osana».

13. 1. Mi se pare că Scriptura, prin profeţia de care am vorbit mai înainte[40], îi dojeneşte acoperit pe cei trîndavi, că spune : *«Niciodată n-aţi citit, că din gura pruncilor şi a celor ce sug ţi-ai pregătit laudă?»* [41]. **2.** Cu aceste cuvinte din Evanghelie Domnul îi îmboldeşte pe ucenicii Săi, îndemnîndu-i să fie cu luare-aminte la El, Care de pe atunci se grăbea să se ducă la Tatăl ; îi face pe ascultătorii Săi mai zeloşi, spunîndu-le mai dinainte, că, după puţină vreme, va pleca ; le arată că trebuie să lase la o parte totul pentru a culege roadele credinţei religiei celei adevărate, atîta vreme cît Cuvîntul nu s-a suit încă la cer. **3.** Şi iarăşi îi numeşte copii. Le zice : *«Copii, încă puţin sînt cu voi»* [42].

---

[36] *In.*, 21, 4—5.

[37] *Mt.*, 19, 13—14 ; *Mc.*, 10, 13—14 ; *Lc.*, 18, 15—16.

[38] *Mt.*, 18, 3.

[39] *Mt.*, 21, 8—9 ; *In.*, 12, 13 ; *Ps.* 117, 24.

[40] *Ps.*, 117, 24.

[41] *Mt.*, 21, 16 ; *Ps.*, 8, 3.

[42] *In.*, 13, 33.

Şi iarăşi aseamănă împărăţia cerurilor cu *«copiii, care şed în pieţe şi spun: v-am cîntat din fluier şi n-aţi jucat; v-am cîntat de jale şi n-aţi plîns»* [43]. Şi cîte alte cuvinte le-a adăugat asemenea acestora. **4.** Şi nu numai Evanghelia gîndeşte aşa, ci şi profeţii sînt de aceeaşi părere. David spune: *«Copii, lăudaţi pe Domnul, lăudaţi numele Domnului»* [44]; iar prin Isaia, Domnul spune: *«Iată eu şi copiii, pe care mi i-a dat Dumnezeu»* [45].

14. 1. Te miri cînd auzi că înaintea Domnului sînt chemaţi *«copii»*, cei pe care neamurile îi numesc bărbaţi? Dar mie mi se pare că nu înţelegi limba atică, în care poţi vedea că tinerele frumoase, minunate la chip şi de neam nobil sînt numite: mici fete de condiţie liberă, iar roabele, tinere şi ele, sînt numite fetiţe; sînt cinstite cu acest diminutiv din pricina înfloririi vîrstei lor copilăreşti. **2.** Cînd Domnul zice: *«Mieluşeii Mei să stea de-a dreapta»* [46], arată acoperit pe cei nevinovaţi, că ei, după felul lor, sînt copii, ca mieii, nu în vîrstă ca oile. Domnul a învrednicit de acest privilegiu pe miei, pentru că la oameni preferă gingăşia, curăţia gîndirii, nerăutatea. Şi iarăşi, cînd zice să fiţi: *«ca viţeii de lapte»* [47] sau: *«ca porumbelul care e fără răutate şi blînd»* [48], vorbeşte iarăşi simbolic de noi. **3.** Cînd porunceşte prin Moise să se aducă jertfă pentru păcate doi pui de porumbel sau o pereche de turturele [49] arată că lui Dumnezeu Îi este bineplăcută lipsa de păcat a celor simpli, lipsa de răutate şi lipsa de ură a puilor, lăsînd să se înţeleagă că cel asemenea poate curăţi pe cel asemenea; iar sfiala turturelelor, simbolizează sfiala faţă de păcat. **4.** Că pe noi ne numeşte Cuvîntul pui, ne este martoră Scriptura: *«Cum adună cloşca puii sub aripele ei»* [50]; deci noi sîntem puii Domnului. Cuvîntul, în chip foarte minunat şi mistic, dă copilăria ca exemplu de nevinovăţie sufletească. **5.** Cuvîntul ne numeşte cînd *«copii»*, cînd *«pui»*, cînd *«prunci»*; alteori şi adesea *«fii»*, *«popor tînăr»*, *«popor nou»*. *«Robii Mei*, spune El, *vor fi numiţi cu nume noi»* [51]. *«Nume nou»* înseamnă ceea ce este nou, ceea ce este veşnic, neprihănit, simplu, tînăr, adevărat, nume *«care va fi binecuvîntat pe pămînt»* [52].

15. 1. Iarăşi, în chip simbolic, ne numeşte *«mînji»*, neînjugaţi la rău, nestăpîniţi de viclenie, simpli şi săritori numai către Tatăl; nu *«cai*

---

[43] *Mt.*, 11, 16—17; *Lc.*, 7, 32.
[44] *Ps.*, 112, 1.
[45] *Is.*, 8, 18.
[46] *Mt.*, 25, 33.
[47] *Amos.*, 6, 4.
[48] *Mt.*, 10, 16.
[49] *Lev.*, 5, 11; 12, 8; 14, 22; 15, 29; *Lc.*, 2, 24.
[50] *Mt.*, 23, 37.
[51] *Is.*, 62, 2; 65, 15.
[52] *Is.*, 65, 16.

care nechează după femeile semenilor, subjugați și înnebuniți după femei» [53], ci liberi, nou-născuți, mîndri de credință, alergători iuți spre credința cea adevărată, grabnici spre mîntuire, călcînd în picioare și strivind cele lumești. **2.** «*Bucură-te foarte, fiica Sionului! Predică, fiica Ierusalimului! Iată Împăratul tău vine la tine drept și mîntuitor; Însuși blînd și călare pe cea de sub jug și mînz tînăr*» [54]. Nu s-a mulțumit să spună numai «mînz», ci a adăugat și «*tînăr*», pentru a arăta tinerețea omenirii în Hristos și veșnicia fără bătrînețe însoțită de nevinovăție. **3.** Dumnezeiescul nostru îmblînzitor de mînji astfel ne crește pe noi mînjii cei tineri. Chiar dacă în Scriptură se spune că animalul cel tînăr este un asin [55], totuși și acesta este mînzul unei asine. Scriptura spune: «*Și mînzul l-a legat de vița de vie*» [56]; a legat acest popor gingaș și tînăr de Cuvînt, Care simbolic înseamnă vița de vie [57]; via dă vin, după cum Cuvîntul dă sînge; și unul și altul sînt pentru oameni băutură spre mîntuire; vinul pentru trup, sîngele pentru duh. **4.** Că ne numește și «*miei*» ne-o spune, prin Isaia, Duhul, martor plin de garanție: «*Ca păstor, va păstori turma Lui și cu brațul Lui va aduna mieii*» [58]. Numește simbolic «*miei*» pe aceia care, în ce privește nevinovăția, sînt încă mai gingași decît oile.

16. 1. Fără îndoială, și noi, cinstind cu o numire ce vine de la copii (παιδικῇ προσηγορίᾳ), am numit cultură (παιδείαν) și pedagogie (παιδαγωγία) cele mai frumoase și cele mai desăvîrșite bunuri din viață. Mărturisim că pedagogia este o bună conducere a omului spre virtute încă din timpul copilăriei sale. Dar Domnul ne-a descoperit mai lămurit ce înseamnă numirea de «*copil*»: «*Făcîndu-se întrebare între apostoli care dintre ei este mai mare, Iisus a pus în mijlocul lor un copil și a zis: Cel care se va smeri pe sine însuși ca acest copil, acela este mai mare în împărăția cerurilor*» [59]. **2.** Să nu se interpreteze greșit numirea de «*copil*», spunîndu-se că este vîrsta în care se vede o lipsă de inteligență, așa cum au socotit unii; nici nu trebuie înțeles în chip greșit cuvintele: «*Dacă nu veți fi ca acești copii, nu veți intra întru împărăția lui Dumnezeu*» [60]. Că noi nu ne tăvălim pe jos ca și copiii, nici nu ne mai tîrîm pe pămînt ca șerpii, nici nu ne rostogolim cu tot trupul nostru în poftele cele nebunești, ci, cu mintea noastră, căutăm la înălțime, lepădîndu-ne de lume și păcate. Atingem puțin pămîntul cu piciorul, atît doar ca să părem că sîntem în această lume; că noi urmărim sfînta înțelepciune, care pare nebunie celor iscusiți în viclenii [61].

---

[53] *Ier.*, 5, 8.
[54] *Zah.*, 9, 9; *Mt.*, 21, 4; *In.*, 12, 15.
[55] *Mt.*, 21, 2. 5. 7; *Lc.*, 13, 15; *In.*, 12, 15; *Zah.*, 9, 9.
[56] *Fac.*, 49, 11.
[57] *In.*, 15, 1.
[58] *Is.*, 40, 11.
[59] *Mt.*, 18, 1—4; *Lc.*, 9, 46—48; *Mc.*, 9, 33—37.
[60] *Mt.*, 18, 3.

17. 1. Negreșit, sînt copii cei care cunosc numai pe Dumnezeu de Tată; ei sînt nevinovați, sînt prunci, sînt neprihăniți, îndrăgostiți numai de coarnele inorogului [62].

Aceste cuvinte au fost propovăduite celor care au propășit în cunoașterea Cuvîntului; li s-a poruncit să disprețuiască lucrurile de aici de pe pămînt și au fost sfătuiți, ca, imitînd pe copii, să se uite numai la Tatăl. **2.** Pentru aceea le și spune în cele ce urmează: *«Nu vă îngrijiți de ziua de mîine; ajunge zilei răutatea ei»* [63]. Deci le poruncește să se lepede de grijile vieții și să se lipească numai de Tatăl. **3.** Cel care împlinește porunca aceasta este cu adevărat prunc și copil și pentru Dumnezeu și pentru lume; pentru lume, ca rătăcit; pentru Dumnezeu, ca iubit. Dacă, după cum spune Scriptura: *«este un singur învățător, în ceruri»* [64], atunci negreșit toți cei de pe pămînt vor fi numiți ucenici. Așa este și adevărat, pentru că desăvîrșirea aparține Domnului, Care totdeauna ne învață, iar ceea ce este copilăresc și pruncesc ne aparține nouă, care totdeauna învățăm.

18. 1. Cu numirea de *«bărbat»* profeția a cinstit desăvîrșirea. Despre diavol, profeția spune prin David: *«Pe bărbatul sîngiurilor urăște Domnul»* [65]; îl numește *«bărbat»* pentru că este desăvîrșit în răutate. Și Domnul este numit *«bărbat»*, pentru că este desăvîrșit în dreptate. **2.** De pildă, apostolul, scriind corintenilor, spune: *«V-am logodit cu un singur bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos fecioară curată»* [66], adică prunci și sfinți; dar numai cu Domnul. **3.** În Epistola către Efeseni, apostolul lămurește foarte bine lucrul acesta, grăind așa: *«Pînă ce vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii lui Dumnezeu, la starea de bărbat desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim prunci, aruncați de valuri și purtați de orice vînt al învățăturii, în amăgirea oamenilor, întru vicleșug spre uneltirea rătăcirii, ci ținînd adevărul în dragoste, să creștem în toate întru El»* [67]. **4.** Apostolul a spus aceste cuvinte *«pentru zidirea trupului lui Hristos»* [68], *«Care este cap»* [69] și *«bărbat»*, singurul desăvîrșit întru dreptate. Iar noi, pruncii, ferindu-ne de vînturile ereziilor, care ne abat din drumul cel drept spre îngîmfare și neîncrezîndu-ne în cei care ne dau alți părinți, ne desăvîrșim atunci cînd sîntem Biserică, pentru că am primit cap pe Hristos.

---

[61] *1 Cor.*, 1, 18—22.

[62] *Deut.*, 33, 17; *Ps.*, 91, 11; *Iov*, 39, 10. Inorogul, animal fabulos, cu corp de cal și cu un corn în frunte, este folosit de literatura creștină ca simbol al lui Hristos.

[63] *Mt.*, 6, 34.

[64] *Mt.*, 23, 8.

[65] *Ps.*, 5, 6.

[66] 2 *Cor.*, 11, 2.

[67] *Ef.*, 4, 13—15.

[68] *Ef.*, 4, 12.

[69] *Ef.*, 4, 15.

19. 1. Aici este cu cale să ne oprim asupra numirii de *«prunc»* (νήπιος); numirea de *«prunc»* nu se dă celor lipsiți de judecată; unul ca acesta este numit copilăros; pruncul, însă, este «cel de curînd născut» (νεήπιος), pentru că cel cu inima curată este dulce (ἤπιος), că, prin felul său de a se purta, este dulce și blînd. **2.** Acest lucru îl lămurește foarte bine fericitul Pavel, cînd spune: *«Deși puteam să fim cu greutate ca apostoli ai lui Hristos, am fost blînzi în mijlocul vostru, ca o doică, care-și îngrijește copiii ei»* [70]. **3.** Pruncul este, dar, blînd, iar prin aceasta mai nevinovat; este simplu, gingaș, fără viclenie, fără fățărnicie, cinstit cu gîndul și drept; că aceste însușiri scot la iveală simplitatea și adevărul. *«Spre cine voi căuta,* spune Scriptura, *decît numai la cel blînd și pașnic»* [71]. Așa este Cuvîntul cel feciorelnic! Gingaș și fără vicleșug. De aceea se și obișnuiește ca fecioara să se numească copilă nevinovată, iar despre copil să se spună că are gînd curat. **4.** Nevinovați sîntem și noi, cei care sîntem gingași pentru a fi convinși, care sîntem ușor de format pentru bunătate, care sîntem fără mînie și neamestecați în răutăți și în perversități. Că generația cea veche era perversă și învîrtoșată la inimă; noi, însă, poporul cel nou, cor de copii, sîntem gingași ca și pruncii. **5.** În Epistola către Romani, apostolul mărturisește că se bucură de *«inimile celor fără de răutate!»* [72] și definește, ca să spun așa, pe copii, zicînd: *«Voiesc să fiți înțelepți spre bine și nevinovați la rău»* [73].

20. 1. Nu trebuie să socotim că numirea de copil (νήπιος) cuprinde în sine o negație, pentru că grămăticii hotărăsc că particula νη are un sens negativ. Dacă cei care defaimă copilăria spun despre noi că sîntem fără minte, uitați-vă că aceștia hulesc pe Domnul; că ei socotesc fără de minte pe cei care și-au găsit scăparea în Dumnezeu. **2.** Dar dacă aceștia dau cuvîntului copil înțelesul de nevinovat — și așa trebuie înțeles acest cuvînt — atunci ne bucurăm de această numire, care ni se dă nouă. Că sînt noi cugetele cele noi, cele care s-au luminat de curînd în mijlocul vechii nebunii religioase, cele care s-au ivit în lume, potrivit învățăturii Noului Testament! Da, Dumnezeu a fost cunoscut de curînd, odată cu venirea lui Hristos, că *«pe Dumnezeu nimeni nu-L cunoaște decît Fiul și cel căruia îi va descoperi Fiul»* [74]. **3.** Așadar cei care alcătuiesc poporul cel nou sînt noi în opoziție cu poporul cel vechi, pentru că cei noi au cunoscut bunătățile cele noi. Și această tinerețe fără bătrînețe sînt sînii vîrstei noastre, din care sugînd căpătăm noi puteri de înțelegere; de aceea sîntem totdeauna noi, totdeauna dulci, totdeauna tineri. Că trebuie să fie noi cei care se împărtășesc cu Cuvîntul cel nou. **4.** Și pentru că veșnicia este identică cu nestricăciunea, atunci numirea pe care o avem noi de vîrstă a copilăriei este o primăvară a întregii noastre vieți, pentru că adevărul pe care-l posedăm noi este fără de bătrînețe, iar purtarea noastră este cuprinsă în acest adevăr.

---

[70] *1 Tes.*, 2, 6—7.
[71] *Is.*, 66, 22.
[72] *Rom.*, 16, 18.
[73] *Rom.*, 16, 19.
[74] *Mt.*, 11, 27; *Lc.*, 10, 22.

21. 1. Înțelepciunea este totdeauna tînără, totdeauna aceeași și la fel; niciodată nu se schimbă. «*Copiii lor*, spune Scriptura, *se vor urca pe umeri și pe genunchi, vor fi mîngîiați. În ce chip va mîngîia mama pe cineva, așa vă voi mîngîia și Eu*»[75]. Mama atrage pe copii la sine; și noi căutăm pe mama noastră, Biserica. **2.** Tot ceea ce este slab și gingaș, tot ceea ce are nevoie de ajutor din pricina slăbiciunii, este plăcut, dulce și încîntător; unuia ca acesta Dumnezeu nu-i refuză ajutorul său. După cum tații și mamele privesc cu plăcere la odraslele lor — iepele la mînjii lor, vacile la viţeii lor, leoaica la puiul ei, căprioara la căpriorul ei și omul la copilul lui — tot așa și Tatăl universului primește cu dragoste pe cei ce aleargă la El; iar cînd îi naște din nou prin Duhul și-i înfiază, cunoaște că sînt dulci; îi iubește numai pe aceștia, îi ajută, luptă pentru ei, și din pricina aceasta îi numește copii. **3.** Eu îl socotesc și pe Isaac copil. Numele «Isaac» se traduce: *rîs.* Curiosul rege l-a văzut pe Isaac jucîndu-se cu soția lui, după cum spune Scriptura[76], Rebeca[77]. Mi se pare că regele acesta, al cărui nume este Abimeleh, simbolizează o înțelepciune mai presus de lume, care privește de sus taina jocului de copii. Numele «*Rebeca*» se traduce: *răbdare.* **4.** O, joc de copii plin de înțelepciune! Rîsul este ajutat de *răbdare,* iar regele este *privitor.* Se bucură duhul copiilor lui Hristos care-și duc viața lor cu răbdare. Și acesta este un joc dumnezeiesc de copii.

22. 1. Heraclit spune că un joc ca acesta de copii îl juca Zeus[78]. Da, ce altă lucrare este mai potrivită pentru un om înțelept și desăvîrșit decît a se juca și a se bucura cu răbdare și cu buna chivernisire a celor bune, sărbătorind împreună cu Dumnezeu?

2. Se pot interpreta și altfel cuvintele profetice: că noi, ca și Isaac, rîdem și ne bucurăm de mîntuirea noastră. Rîdea și Isaac, pentru că fusese scăpat de moarte; juca și se veselea cu mireasa lui, care este ajutătoarea mîntuirii noastre, Biserica. Numele ei trainic este răbdarea, fie pentru că numai ea se bucură pururea pînă la sfîrșitul veacurilor, fie pentru că este alcătuită din răbdarea credincioşilor [79], a noastră, care sîntem mădulare ale lui Hristos [80]. Mărturia celor care rabdă pînă la sfîrşit [81] şi mulţumirea care se aduce pentru ei sînt jocul tainic şi mîntuirea ajutătoare, însoţită de bucurie sfîntă.

---

[75] *Is.*, 66, 12—13.
[76] *Fac.*, 2, 18.
[77] *Fac.*, 26, 8.
[78] *Heraclit*, Fragm. 52, Diels.

3. Regele este Hristos; El priveşte de sus rîsul nostru, «*uitîndu-se pe fereastră*» [82], după cum spune Scriptura; priveşte mulţumirea, binecuvîntarea, bucuria şi veselia, însă şi răbdarea, care le însoţeşte; priveşte unirea noastră, care este Biserica; contemplă Biserica Lui; Îşi arată numai faţa, care lipsea Bisericii; şi Biserica ajunge desăvîrşită prin împărătescul cap [83].

23. 1. Dar care este oare «*fereastra*», prin care s-a arătat Domnul? Este trupul Lui; prin trup s-a arătat. Însuşi Isaac — că se poate interpreta şi altfel acest text al Scripturii — este simbol al Domnului. Este copil ca fiu, că este fiul lui Avraam, după cum Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Este jertfă, ca Domnul. Isaac n-a fost jertfit, cum a fost jertfit Domnul; a dus numai lemnele de jertfă [84], aşa cum Domnul a dus crucea. **2.** Isaac a rîs în chip tainic; prin rîsul său, a profeţit că Domnul are să ne umple de bucurie pe noi, cei care am fost izbăviţi de stricăciune prin sîngele Domnului. Isaac n-a suferit; dar e de la sine înţeles că nu numai că a dat Cuvîntului întîietatea de a suferi, dar, prin aceea că n-a fost jertfit, a arătat simbolic dumnezeirea Domnului. Iisus după îngropare e înviat... nepătimind [85], aşa cum Isaac a rămas nejertfit.

24. 1. Voi aduce şi o altă mărturie, foarte mare, în sprijinul spuselor mele. Duhul cel Sfînt, profeţind prin Isaia, Îl numeşte copil pe Însuşi Domnul, zicînd: «*Iată Copil s-a născut nouă, Fiul şi s-a dat nouă, a Cărui stăpînire pe umărul Lui; şi s-a chemat numele Lui înger de mare sfat*» [86].

2. Cine este, dar, Copilul, după chipul căruia sîntem noi copii? Prin acelaşi profet ne vorbeşte de măreţia Lui: «*Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, Părinte veşnic, Domn al păcii pentru a înmulţi cunoştinţa; şi păcii Lui nu este hotar*» [87]. **3.** O, Dumnezeule mare! O, Copil desăvîrşit! Fiul în Tatăl şi Tatăl în Fiu [88]. Şi cum să nu fie desăvîrşită cunoşținta Acelui Copil, care se întinde asupra noastră, asupra tuturor copiilor, îndrumînd pe toți copiii Lui? El și-a întins mîinile Sale peste noi [89]; în El credem cu tărie. 4. De Acest Copil dă mărturie și Ioan, cel mai mare profet dintre cei născuți din femei [90]: *«Iată Mielul lui Dumnezeu»* [91] Pentru că Scriptura numește miei pe copii, a numit *«Miel al lui Dumnezeu»* pe Dumnezeu-Cuvîntul, pe Fiul lui Dumnezeu, pe Copilul Tatălui, Care pentru noi s-a făcut om, vrînd să se asemene întru totul cu noi [92].

---

[79] *Apoc.*, 14, 12.
[80] *1 Cor.*, 6, 15; *Ef.*, 5, 30.
[81] *Mt.*, 10, 22; 24, 13; *Mc.*, 13, 13.
[82] *Fac.*, 26, 8.
[83] *Ef.*, 1, 22; 5, 23; *Col.*, 1, 18.
[84] *Fac.*, 22, 6.
[85] Textul grec este corupt. Stählin (I, p. 224) propune următoarea completare: «*ca şi cînd n-ar fi pătimit*» sau: «*fără să sufere stricăciune*»; Marguerite Harl (I, p. 153) propune: «*fără să fi suferit în Dumnezeirea Sa*».
[86] *Is.*, 9, 6.
[87] *Is.*, 9, 6—7.
[88] *In.*, 10, 38.

CAPITOLUL VI

CONTRA CELOR CARE SUSȚIN CĂ NUMIRILE DE «COPIL» ȘI DE «PRUNC» ARATĂ ACOPERIT ÎNVĂȚAREA CUNOȘTINȚELOR ELEMENTARE

25. 1. Putem acum să ne pregătim de luptă cu cei cărora le place să se certe [93]. Noi nu ne numim copii și prunci, din pricină că învățătura noastră ar fi copilărească și ușor de disprețuit, așa cum ne calomniază cei care se mîndresc cu cunoștința lor [94]. Că noi după ce ne-am născut a doua oară [95], am primit îndată învățătura cea desăvîrșită, pentru care ne sîrguim. Am fost luminați; iar aceasta înseamnă că noi cunoaștem pe Dumnezeu. Deci nu-i nedesăvîrșit cel ce cunoaște pe Cel desăvîrșit. Să nu mă țineți de rău, cînd mărturisesc că eu cunosc pe Dumnezeu! Cuvîntul a hotărît să spunem așa; iar El este liber [96]. 2. Cînd Domnul s-a botezat, un glas s-a auzit din cer, ca să dea Celui iubit mărturie: *«Tu ești Fiul Meu cel iubit* [97]*; Eu astăzi Te-am născut»* [98].

Să întrebăm dar, pe cei care se cred înțelepți: Hristos, Care s-a născut din nou astăzi [99], este desăvîrșit, sau, ceea ce este cu totul absurd, îi lipsește ceva? Dacă îi lipsește ceva, atunci acel ceva trebuie să-l învețe. Dar este cu neputință, ca El să mai aibă ceva de învățat, odată ce este Dumnezeu. Nu este cineva mai mare decît Cuvîntul, nici nu există învățător pentru singurul Învățător. 3. Vrăjmașii noștri, însă, nu vor mărturisi oare, fără voia lor, că Cuvîntul, născut desăvîrșit din

---

[89] *Is.*, 65, 2; *Rom.*, 10, 21.
[90] *Lc.*, 7, 28.
[91] *In.*, 1, 29. 36.
[92] *Evr.*, 2, 17; 4, 15.
[93] Adică: gnosticii
[94] *1 Cor.*, 8, 1 — Cum o făceau gnosticii.
[95] Adică: după botez.
[96] *In.*, 8, 35—36.
[97] *Mt.*, 3, 17; *Mc.*, 1, 11; *Lc.*, 3, 22; *Evr.*, 1, 5; 5, 5; *Fapte*, 13, 33.
[98] *Ps.*, 2, 5.
[99] A doua naștere a Fiului, nașterea din Fecioară.

Tatăl cel desăvîrşit, s-a născut din nou în chip desăvîrşit, cînd s-a întrupat? Dar dacă era desăvîrşit, pentru ce s-a botezat cel desăvîrşit? Trebuia, spun vrăjmaşii noştri, să împlinească făgăduinţa omenească. Foarte bine, o afirm şi eu! A ajuns, deci, desăvîrşit atunci cînd a fost botezat de Ioan? Negreşit! Şi n-a învăţat în plus ceva de la Ioan? Nu! Se desăvîrşeşte, dar, prin botez numai, şi se sfinţeşte prin pogorîrea Duhului? Da, aşa e!

26. 1. Acelaşi lucru se întîmplă şi cu noi, cărora Domnul ne-a fost pildă. Cînd ne botezăm, ne luminăm; după ce sîntem luminaţi, sîntem înfiaţi; cînd sîntem înfiaţi, ajungem desăvîrşiţi; fiind desăvîrşiţi, sîntem nemuritori. Scriptura spune: *«Eu am zis: sînteţi Dumnezei şi toţi fii ai Celui prea înalt!»* [100]. 2. Lucrarea aceasta se numeşte în multe chipuri; se numeşte harismă [101], luminare [102], desăvîrşire [103], baie [104]; se numeşte baie, pentru că sîntem curăţiţi de păcate; se numeşte harismă, pentru că ni se şterg pedepsele pentru păcate; se numeşte luminare, pentru că privim acea sfîntă lumină mîntuitoare, în care vedem cu pătrundere Dumnezeirea; se numeşte desăvîrşire, pentru că nu-i lipseşte nimic. **3.** Ce-i mai lipseşte celui care a cunoscut pe Dumnezeu? Că ar fi cu adevărat absurd să se numească harismă a lui Dumnezeu ceea ce-i nedesăvîrşit. Dumnezeu, fiind desăvîrşit, dăruieşte negreşit daruri desăvîrşite. După cum toate se fac la porunca Lui [105], tot aşa îndată ce voieşte să facă un har, harul se şi împlineşte. Viitorul este anticipat prin puterea voinţei Sale. Mai mult, scăparea de păcate este început al mîntuirii.

27. 1. Numai ce am atins hotarele vieţii şi sîntem şi desăvîrşiţi; de pe acum sîntem despărţiţi de moarte. Mîntuirea constă, deci, în a urma lui Hristos. *«Tot ceea ce a fost în El, este viaţă»* [106]. *«Amin, amin, zic vouă,* spune Domnul, *cel care ascultă cuvîntul Meu şi crede în Cel Ce M-a trimis pe Mine are viaţă veşnică şi la judecată nu va veni, ci a trecut de la moarte la viaţă»* [107]. 2. Astfel credinţa şi naşterea din nou înseamnă desăvîrşire în viaţă, că Dumnezeu niciodată nu este neputincios. După cum voinţa Lui este lucrare, iar această lucrare se numeşte lume, tot aşa şi voia Lui este mîntuire oamenilor; iar mîntuirea oamenilor se cheamă Biserică. Dumnezeu ştie pe cei pe care i-a chemat; şi pe cei care i-a chemat, i-a şi mîntuit. Da, în timp ce i-a chemat, i-a mîntuit. *«Voi*

---

[100] *Ps.*, 81, 6.
[101] *Rom.*, 6, 23.
[102] *2 Cor.*, 4, 4.
[103] *Iac.*, 1, 17.
[104] *Tit.*, 3, 5.
[105] *Ps.*, 32, 9; 148, 5.
[106] *In.*, 1, 3—4.
[107] *In.*, 5, 24.

înşivă sînteţi învăţaţi de Dumnezeu», spune apostolul [108]. **3.** Deci nu ne este îngăduit să socotim nedesăvîrşită învăţătura lui Dumnezeu. Învăţătura Lui este mîntuire veşnică, dată de veşnicul Mîntuitor, Căruia mulţumire în vecii vecilor. Amin. Cel care s-a născut din nou — aşa precum îl arată şi numele — este îndată luminat; acela a scăpat îndată de întuneric şi prin aceasta a primit lumina.

28. 1. După cum celor care sînt sculaţi din somn îndată li se limpezeşte mintea, sau, mai bine spus, după cum cei care încearcă să îndepărteze din ochii lor scurgerea, nu aduc din afară lumina pe care n-o aveau, ci capătă vedere numai dacă îndepărtează din ochi ceea ce le împiedica vederea, numai dacă lasă liberă pupila, tot aşa şi noi, cei care ne-am botezat cu Duhul cel Sfînt, îndepărtînd de pe noi, ca o albeaţă, păcatele noastre, care ne ţineau în întuneric, dobîndim liberă, neîmpiedicată şi luminoasă privirea duhului; şi numai prin această privire contemplăm Dumnezeirea, pentru că Duhul cel Sfînt, venind din cer, se revarsă în noi. **2.** Prin această lucrare rezultă un amestec al luminii noastre cu lumina veşnică; iar acest amestec e în stare să vadă lumina cea veşnică, pentru că cel asemenea e prieten cu cel asemenea, iar cel sfînt este prieten cu cel care vine din cel sfînt; şi aceasta este ceea ce în chip propriu se numeşte lumină. *«Oarecînd eraţi întuneric, dar acum sînteţi lumină în Domnul»* [109]. Socot că pornindu-se de la acest fapt, cei vechi au numit omul lumină.

3. Dar omul n-a primit darul cel desăvîrşit, spun vrăjmaşii noştri. Asta o spun şi eu; este, însă, în lumină, şi întunericul nu-l cuprinde [110], iar între lumină şi întuneric nu este nici o legătură; sfîrşitul este rezervat la învierea credincioşilor, cînd nu se va participa la altceva decît la dobîndirea făgăduinţei date. **4.** Noi nu spunem că aceste două acţiuni se petrec în acelaşi timp, adică a sosi la sfîrşit şi a avea mai dinainte cunoştinţă de sfîrşit. Că nu-i tot una veşnicia şi timpul, nici pornirea şi sfîrşitul. Nu-i tot una! Amîndouă aceste acţiuni se ocupă cu un singur lucru şi acest singur lucru este preocuparea amîndurora. **5.** Ca să spunem aşa, credinţa este pornirea, care se naşte în timp, iar sfîrşitul este dobîndirea sigură pentru veşnicie a făgăduinţei. Însuşi Domnul ne-a dezvăluit foarte lămurit universalitatea mîntuirii, cînd a spus: *«Aceasta este voia Tatălui Meu, ca oricine vede pe Fiul şi crede în El să aibă viaţă veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi»* [111].

---

[108] *1 Tes.*, 4, 9.
[109] *Ef.*, 5, 8.
[110] *In.*, 1, 5.
[111] *In.*, 6, 40.

29. 1. Noi credem că ajungem desăvîrşiţi, pe cît este cu putinţă, în această lume, pe care Scriptura o numeşte acoperit *«ziua cea de apoi»* şi e păstrată pînă atunci cînd va înceta de a mai fi. Credinţa este desăvîrşirea învăţăturii. De aceea Domnul a spus : *«Cel care crede în Fiul are viaţă veşnică»* [112]. **2.** Aşadar dacă noi, cei care am crezut, avem viaţa, ce ne lipseşte mai mult, ca să avem viaţa veşnică ? Nimic nu-i lipseşte credinţei ; ea este desăvîrşită prin ea însăşi, este deplină. Dacă credinţei îi lipseşte ceva, atunci nu-i desăvîrşită ; şi nu este nici credinţă, pentru că şchioapătă în ceva ; după plecarea din această lume credincioşii nu mai au altceva de aşteptat, pentru că toţi credincioşii au primit aici pe pămînt fără deosebire arvuna [113]. **3.** Dacă noi primim mai dinainte prin credinţă bunătăţile cele viitoare, atunci după înviere le vom primi în realitate, ca să se împlinească cele spuse de Domnul : *«Fie ţie după credinţa ta»* [114]. Unde este credinţa, acolo este şi făgăduinţa ; iar împlinirea făgăduinţei este odihnă. Deci cunoştinţa este în luminare [115], iar sfîrşitul cunoştinţei este odihna, pe care o socotim cel din urmă punct al dorinţei noastre. **4.** După cum prin experienţă dispare lipsa de experienţă, iar prin mijloacele de trai scăpăm de lipsă, tot aşa neapărat prin luminare dispare întunericul. Neştiinţa dă naştere întunericului, iar din pricina întunericului cădem în păcate, pentru că ni-i slăbită vederea faţă de adevăr. Cunoştinţa este deci luminare ; ea alungă neştiinţa şi ne dă puterea de a vedea bine. **5.** Dar şi îndepărtarea de cele rele este o descoperire a celor bune. Pe acelea pe care neştiinţa le-a legat spre răul nostru, pe acelea cunoştinţa le dezleagă spre binele nostru. Legăturile acestea sînt dezlegate repede prin credinţa omului şi prin harul lui Dumnezeu ; iar păcatele sînt iertate cu o doctorie care poate vindeca : botezul, pe care ni l-a dat Cuvîntul [116].

30. 1. Prin botez ni se spală toate păcatele noastre şi nu mai sîntem păcătoşi. Acesta este singurul har al luminării : nu mai sîntem aceiaşi ca înainte de botez. Cunoştinţa răsare în noi odată cu luminarea şi ne luminează mintea ; iar noi, cei neînvăţaţi, auzim că sîntem ucenici ; învăţătura aceea ne-a venit mai înainte ; n-ai putea spune în care timp. **2.** Cateheza duce la credinţă, iar credinţa, în timpul botezului primeşte învăţătura Sfîntului Duh. Pentru că credinţa este singurul şi universalul mijloc de mîntuire al omenirii şi pentru că dreptul şi iubitorul de oameni Dumnezeu se împarte în chip egal tuturor oamenilor, apostolul explică lucrul acesta foarte limpede, grăind aşa : **3.** *«Înainte de venirea credinţei*

---

[112] *In.*, 3, 36.
[113] 2 *Cor.*, 1, 22 ; 5, 5 ; *Ef.*, 1, 14.
[114] *Mt.*, 9, 29.
[115] Adică : în botez.
[116] *Gal.*, 3, 27 ; *Rom.*, 6, 3.

eram păziți sub lege fiind închiși pentru credința, care avea să se descopere. Așa că legea ne-a fost nouă călăuză spre Hristos, ca să ne îndreptăm din credință; dar cînd a venit credința, nu mai sîntem sub călăuză» [117].

31. 1. Nu auziți, că nu mai sîntem sub legea aceea care era însoțită de frică, ci sîntem sub Cuvînt, Pedagogul liberei voințe? Apostolul a adăugat apoi aceste cuvinte, care nu caută la fața omului : *«Că toți sînteți fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus ; căci cîți în Hristos v-ați botezat în Hristos v-ați îmbrăcat. Nu este nici iudeu, nici elin ; nu este nici rob, nici liber ; nu este nici bărbat, nici femeie ; că voi toți unul sînteți în Hristos Iisus»* [118]. **2.** În Însuși Cuvîntul nu sînt unii gnostici, iar alții psihici, ci toți cîți au lepădat poftele trupești [119] sînt egali și duhovnicești în Domnul. Iar în altă parte apostolul scrie iarăși : *«Că noi toți într-un Duh ne-am botezat, ca să alcătuim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, și toți o singură băutură am băut»* [120].

32. 1. Nu este nelalocul lui să ne folosim chiar de cuvintele acelora [121] care spun că amintirea binelui este o filtrare a duhului. Prin filtrare, aceia înțeleg separarea răului din amintirea binelui. Deci din amintirea binelui urmează cu necesitate pocăința de faptele cele rele ; și aceia mărturisesc că însuși Duhul îi face să alerge la pocăință. În același chip, dar, și noi, cînd ne pocăim de păcatele noastre, cînd ne lepădăm de pagubele aduse de ele, sîntem filtrați prin botez ; și noi, ajunși copii, alergăm la lumina cea veșnică, alergăm la Tatăl. **2.** *«Bucurîndu-se cu Duhul, Iisus a zis : Mulțumescu-Ți, Părinte, Dumnezeul cerului și al pămîntului, că ai ascuns acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor»* [122]. Pedagogul și Învățătorul ne numește prunci pe noi, care sîntem mai capabili de mîntuire decît înțelepții din lume, care socotindu-se pe ei înșiși înțelepți au ajuns nebuni [123]. **3.** Bucurîndu-se și veselindu-se foarte, Iisus strigă, ca și cum ar gîngăvi asemenea pruncilor : *«Da, Părinte, că așa a fost bunăvoința Ta !»* [124]. Pentru aceasta, cele ascunse înțelepților și pricepuților veacului acestuia au fost descoperite pruncilor. **4.** E de la sine înțeles, deci, că sîntem prunci, noi copiii lui Dumnezeu, care am lepădat pe omul cel vechi [125], am dezbrăcat haina păcatului [126] şi am îmbrăcat nestricăciunea[127] lui Hristos, ca să ajungem oameni noi[128], popor sfînt[129], şi, fiind născuţi din nou, să păstrăm neîntinat pe om; să fim prunci, ca un prunc al lui Dumnezeu, curăţit de desfrîu şi răutate.

---

[117] *Gal.*, 3, 23—25.
[118] *Gal.*, 3, 26—28.
[119] *1 Pt.*, 2, 1. 11.
[120] *1 Cor.*, 12, 13.
[121] Adică : ale gnosticilor.
[122] *Lc.*, 10, 21 ; *Mt.*, 11, 25.
[123] *Rom.*, 1, 22 ; 1 *Tim.*, 6, 4.
[124] *Lc.*, 10, 21 ; *Mt.*, 11, 25.
[125] *Ef.*, 4, 22.
[126] *Iuda*, 1, 23.

33. 1. Fericitul Pavel pune foarte lămurit capăt acestei discuţii, scriind în Epistola către Corinteni aşa: *«Fraţilor, nu fiţi copii cu mintea, ci cu răutatea fiţi prunci, dar cu mintea fiţi desăvîrşiţi»*[130]. **2.** Şi: *«Cînd eram prunc, gîndeam ca un prunc, grăiam ca un prunc»*[131]; aici vorbeşte acoperit despre vieţuirea sa după lege, cînd nu era curat la suflet, ci era nebun şi prigonea Cuvîntul, gîndind cele copilăreşti şi hulea Cuvîntul, grăind cele copilăreşti. Căci cuvîntul *prunc* are două sensuri. **3.** *«Dar cînd am ajuns bărbat,* spune iarăşi Pavel, *am lepădat cele ale pruncului»*[132]. Cînd apostolul mărturiseşte că a aruncat copilăria, că a lepădat-o, nu face aluzie la lungimea nedesăvîrşită a vîrstei, nici la o anumită măsură de timp, nici la alte învăţături secrete care cuprind cunoştinţe bărbăteşti mai desăvîrşite, ci face aluzie la pruncii cei din lege, care sînt zguduiţi de frică, ca şi copiii de sperietori; îi numeşte bărbaţi pe cei care ascultă de raţiune şi au libertatea de voinţă. Noi, care am crezut, sîntem mîntuiţi prin libera noastră voinţă; şi simţim teamă fiind cu mintea limpede, nu cu mintea tulbure. **4.** Însuşi apostolul dă mărturie de acest lucru, cînd spune că iudeii sînt moştenitori după testamentul cel dintîi, iar noi moştenitori după făgăduinţă: *«Spun, însă, că atîta vreme cît moştenitorul este prunc, nu se deosebeşte întru nimic de rob, deşi este stăpîn peste toate, ci este sub epitropi şi iconomi pînă la vremea rînduită de tatăl său. Tot aşa şi noi, cînd eram prunci, eram robiţi sub stihiile lumii; dar cînd a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege, ca să răscumpere pe cei de sub lege, ca să primim prin El înfierea»*[133].

34. 1. Iată că Pavel a mărturisit că sînt prunci cei de sub frică şi păcate, iar pe cei de sub credinţă îi numeşte copii şi le spune bărbaţi, în opoziţie cu pruncii cei de sub lege. *«Nu mai eşti rob,* spune Pavel, *ci fiu; iar dacă eşti fiu, eşti şi moştenitor prin Dumnezeu»*[134]. Ce-i mai lipseşte fiului, după ce a primit moştenirea? **2.** Minunat a explicat Pavel cuvintele: *«Cînd eram prunc»*, adică cînd eram iudeu — că era de origine evreiască — *«gîndeam ca un prunc»*, adică pentru că urmam legii; *«dar cînd am ajuns bărbat»*, nu mai gîndesc cele ale pruncului, adică cele ale legii, ci gîndesc cele ale bărbatului, adică cele ale lui Hristos, singurul pe care Scriptura Îl numește bărbat, după cum am spus mai înainte. *«Am lepădat cele ale pruncului»* [135]. Dar copilăria în Hristos este desăvîrșire în comparație cu legea. **3.** Ajunși aici, trebuie să apărăm copilăria noastră. Trebuie încă să explicăm cele spuse de apostol: *«Cu lapte v-am hrănit, ca pe niște prunci în Hristos, nu cu bucate, că încă nu puteați; dar nici acum nu puteți»* [136]. Mi se pare că aceste cuvinte ale lui Pavel nu trebuie înțelese ca fiind spuse în sens iudaic. În fața acestor cuvinte voi pune și Scriptura aceea care spune: *«Vă voi duce în pămîntul cel bun, unde curge lapte și miere»* [137].

---

[127] *1 Cor.*, 15, 53.
[128] *2 Cor.*, 5, 17.
[129] *1 Pt.*, 2, 9.
[130] *1 Cor.*, 14, 20.
[131] *1 Cor.*, 13, 11.
[132] *1 Cor.*, 13, 11.
[133] *Gal.*, 4, 1—5.
[134] *Gal.*, 4, 7.

35. 1. Apropierea acestor texte scripturistice naște o foarte mare nedumerire cu privire la înțelesul lor. Dacă pruncia, care este hrănită cu lapte, este începutul credinței în Hristos, iar pruncia este disprețuită, pentru că este copilăroasă și nedesăvîrșită, cum este cu putință ca odihna omului desăvîrșit, a gnosticului, care a fost hrănit cu mîncare tare, să fie iarăși cinstită cu laptele, care se dă pruncului? **2.** Se poate ca particula «ca» [138] să arate o comparație, pentru a arăta ceva asemănător și textul trebuie citit așa: «*V-am hrănit cu lapte în Hristos*»; iar după ce ne oprim puțin să adăugăm: *«ca pe niște prunci»*, pentru a avea prin oprirea citirii, o idee ca aceasta: **3.** «V-am învățat în Hristos, folosind o hrană simplă, adevărată și naturală, o hrană duhovnicească». Că așa este natura hrănitoare a laptelui, care izvorăște din sînurile celor care hrănesc cu dragoste pruncii. Astfel, tot textul scripturistic, de care este vorba, trebuie înțeles așa: «După cum mamele hrănesc cu lapte pe copiii nou născuți, tot așa și eu, cu Cuvîntul, cu laptele lui Hristos, am picurat în sufletele voastre hrana cea duhovnicească».

36. 1. Astfel, deci, laptele cel desăvîrșit este o hrană desăvîrșită și duce la un sfîrșit, care nu are sfîrșit. De aceea Dumnezeu făgăduiește celor care vor locui în loc de odihnă aceeași hrană: lapte și miere. E de la sine înțeles, deci, că Domnul le făgăduiește drepților iarăși lapte, pentru a arăta lămurit că Dumnezeu-Cuvîntul este și una și alta: *«alfa și omega, începutul și sfîrșitul»* [139]. Dumnezeu-Cuvîntul este simbolizat prin lapte. În același chip și Homer, fără voia lui, prorocește cînd spune că oamenii drepți se hrănesc cu lapte [140]. **2.** Se pot înțelege și așa cuvintele

---

[135] *1 Cor.*, 13, 11.
[136] *1 Cor.*, 3, 1—2.
[137] *Ieș.*, 3, 8. 17.
[138] *1 Cor.*, 3, 1—2.
[139] *Apoc.*, 1, 8; 21, 6; 22, 13.
[140] *Homer*, Iliada, XIII, 5—6.

Scripturii : *«Şi eu, fraţilor, n-am putut să vă grăiesc ca unor oameni duhovniceşti, ci ca unora trupeşti, ca unor prunci în Hristos»* [141], încît pot fi socotiţi *«oameni trupeşti»* cei catehizaţi de curînd, cei care sînt încă prunci în Hristos. **3.** Apostolul a numit, deci, *«duhovniceşti»* pe cei care au crezut deja prin Sfîntul Duh ; iar *«trupeşti»* pe cei de curînd catehizaţi, care n-au fost încă curăţiţi [142] ; e de la sine înţeles că pe aceştia îi numeşte *«trupeşti»* [143], pentru că ei gîndesc încă cele trupeşti, la fel cu păgînii. **4.** *«Cînd sînt între voi pizmă şi ceartă, nu sînteţi oare trupeşti şi nu după om umblaţi?»*[144]. De aceasta *«v-am hrănit cu lapte»*[145], adică: «am vărsat în voi acea cunoştinţă, care, pornind de la cateheză, vă creşte spre viaţă veşnică». Dar şi cuvintele *«v-am hrănit»* arată simbolic o participare desăvîrşită. Da, se şi spune că oamenii desăvîrşiţi beau, pe cînd pruncii sug. **5.** Domnul a spus : *«Sîngele Meu este adevărată băutură»* [146]. Apostolul, cînd a spus : *«v-am hrănit cu lapte»*, n-a arătat oare acoperit bucuria cea desăvîrşită, cunoştinţa adevărului, care este Dumnezeu-Cuvîntul, care este laptele ? Iar cuvîntul următor : *«Nu cu bucate, că încă nu puteţi»* [147] pot să arate acoperit prin *«bucate»* descoperirea deplină, faţă către faţă, din veacul ce va să fie. **6.** Acelaşi apostol o spune : *«Acum vedem ca în oglindă ; dar atunci faţă către faţă»* [148]. De aceea a şi adăugat cuvintele : *«Dar nici acum încă nu puteţi, că sînteţi încă trupeşti»* [149], pentru că gîndiţi cele ale trupului [150], poftiţi, faceţi desfrînări, vă geloziţi, vă mîniaţi, vă pizmuiţi [151], că nu sîntem încă în trup [152], după cum gîndesc unii ; căci cu trupul, avînd faţa asemenea îngerilor [153], vom vedea faţă către faţă făgăduinţele [154].

37. **1.** Dacă într-adevăr făgăduinţa aceea, *«pe care ochiul n-a văzut-o şi nici la inima omului nu s-a suit»* [155] se împlineşte după plecarea din lumea aceasta, cum pot ereticii gnostici susţine că ştiu, nu printr-o vedere în duh, ci prin învăţătură, *«ceea ce urechea n-a auzit nicicînd»* [156], cum pot susţine că ştiu acele lucruri pe care nu le-a auzit decît numai urechea aceluia, care a fost răpit în al treilea cer ? [157]. Dar şi acelei urechi i s-a poruncit să tacă ! [158]. **2.** Iar dacă cunoştinţa cu care se mîndresc ei este înţelepciune omenească — că aşa trebuie să şi gîndim — atunci ascultă legea Scripturii : «*Să nu se laude cel înţelept cu înţelepciunea lui ; să nu se laude cel puternic cu puterea lui* [159] *; cel care se laudă, în Domnul să se laude*» [160]. Iar noi, care sîntem învăţaţi de Dumnezeu [161] ne lăudăm în numele lui Hristos [162]. **3.** Cum deci să nu ne gîndim, că apostolul acest lucru l-a avut în vedere cînd a vorbit de laptele pruncilor ? Dacă întîi-stătătorii bisericilor sînt păstori, după icoana bunului păstor [163], iar dacă noi sîntem oile, atunci apstolul spune, păstrînd şirul limbajului simbolic, că Domnul este laptele turmei. Cuvintele : «*Cu lapte v-am hrănit, nu cu bucate ; că încă nu puteţi*» [164], trebuie puse de acord cu sensul întregului text ; prin «*bucate*» nu trebuie înţeles altceva decît «*lapte*» ; că şi «*bucatele*» şi «*laptele*» sînt identice prin natura lor [165]. La fel şi Cuvîntul este acelaşi, fie că e curgător şi dulce ca laptele, fie că e tare şi strîns ca bucatele.

---

[141] *1 Cor.*, 3, 1.
[142] Adică : botezaţi.
[143] *1 Cor.*, 3, 3.
[144] *1 Cor.*, 3, 3.
[145] *1 Cor.*, 3, 2.
[146] *In.*, 6, 55.
[147] *1 Cor.*, 3, 2.
[148] *1 Cor.*, 13, 12.
[149] *1 Cor.*, 3, 2—3.
[150] *Rom.*, 8, 5.
[151] *Gal.*, 5, 19—21.
[152] *Rom.*, 8, 9.
[153] *Fapte*, 6, 15 ; *Lc.*, 20, 36.
[154] *1 Cor.*, 13, 12.
[155] *1 Cor.*, 2, 9.
[156] *Ibidem.*

38. 1. Nu numai atît ; prin «*lapte*» se poate înţelege şi predica, pentru că predica se revarsă pe o mare întindere, iar prin «*bucate*», se poate înţelege credinţa, pentru că e strînsă ca o temelie, datorită catehezei ; căci credinţa, odată ce pătrunde în suflet, se aseamănă cu bucatele, pentru că este mai tare decît predica. **2.** De o mîncare ca aceasta a vorbit de altfel şi Domnul prin simboluri în Evanghelia după Ioan, cînd a zis : «*Mîncaţi trupul Meu şi beţi sîngele Meu*» [166]. Prin mîncare şi băutură a arătat simbolic realitatea evidentă a credinţei şi făgăduinţei. **3.** Prin acestea două, prin credinţă şi făgăduinţă, Biserica, alcătuită ca şi omul din multe mădulare, se întăreşte şi creşte din acestea două : din trupul credinţei şi din sufletul nădejdii, ca şi Domnul din trup şi suflet. Că într-adevăr, nădejdea este sîngele credinţei ; că din nădejde, ca dintr-un suflet, îşi trage credinţa tăria sa. Dacă nădejdea se duce, ca sîngele care curge, atunci se slăbeşte şi ceea ce dă viaţa credinţei.

39. 1. Dar dacă unii, cărora le plac discuţiile, ar voi să spună că *laptele* arată primele învăţături, un fel de prime alimente, în timp ce *bucatele* arată cunoştinţele cele duhovniceşti, suindu-se pe ei înşişi la gnoză, aceia trebuie să știe, că dacă ei numesc mîncare tare atît bucatele cît și trupul și sîngele lui Iisus, atunci ei, prin lăudăroasa lor înțelepciune, se împotrivesc simplului adevăr. **2.** În om, ceea ce se naște întîi este sîngele ; unii au îndrăznit să spună că sîngele este ființa sufletului. Cînd mama a născut, acest sînge se schimbă, printr-o fermentare naturală, în lapte ; iar printr-o simpatie plină de dragoste își pierde culoarea sa și ajunge alb, ca să nu sperie pe copil. Sîngele este mai lichid decît carnea ; este un fel de carne lichidă ; laptele este mai plăcut la gust decît sîngele și alcătuit din particule mai mici. **3.** Fie că sîngele, care hrănește fătul, este trimis mai întîi prin cordonul ombilical, fie că sîngele menstrual, oprit prin scurgerea lui naturală, primește poruncă de la Dumnezeu-Creatorul, Cel Care hrănește totul, să se îndrepte, potrivit unei revărsări naturale, spre sînii, care încep să se umfle, și printr-o căldură naturală sîngele se schimbă și ajunge hrană plăcută copilului, dar, oricum ar fi, sîngele este cel care se preface în lapte. Dintre toate mădularele trupului, sînii sînt în cea mai mare legătură cu uterul. **4.** Cînd are loc nașterea, se taie buricul, prin care se ducea sîngele la făt ; atunci are loc o închidere a trecerii sîngelui și sîngele se îndreaptă spre sîni ; îngrămădindu-se mult sînge, sînii se măresc și sîngele se transformă în lapte, așa cum într-o rană sîngele se transformă în puroi. **5.** Sau și altfel ; sîngele din vinele care se află lîngă sîni, care sînt îngrămădite în timpul sforțărilor nașterii, trece în porii naturali ai sînilor și suflul, care este trimis din arterele învecinate, se amestecă cu acest sînge ; substanța sîngelui rămîne încă intactă ; dar sîngele fiind izbit în valuri, se înălbește, că din pricina unei astfel de lovituri se preface în spumă ; se întîmplă ceva asemănător cu marea, despre care poeții spun că, din pricina izbiturilor vînturilor, «aruncă spumă sărată» [167]. Sîngele se preface în lapte ; dar în ce privește substanța sa rămîne tot sînge.

---

[157] 2 *Cor.*, 12, 2.
[158] 2 *Cor.*, 12, 4.
[159] *Ier.*, 9, 22.
[160] *1 Cor.*, 1, 31 ; 2 *Cor.*, 10, 17.
[161] *1 Tes.*, 4, 9.
[162] *Fil.*, 3, 3.
[163] *In.*, 10, 11. 14.
[164] *1 Cor.*, 3, 2.
[165] Au adică aceeaşi funcţie : hrănesc.
[166] *In.*, 6, 53.

40. 1. La fel și rîurile repezi, prin îmbrățișarea valurilor cu aerul din jurul lor, se sparg și urlă scoțînd spumă ; tot așa și saliva din gura noastră se înălbește din pricina respirației. Ce este dar de mirare, dacă spunem că și sîngele, sub influența suflului din artere, se preface într-o substanță foarte strălucitoare și foarte albă ? Se schimbă în ce privește calitatea sa, nu în ce privește substanța sa. **2.** Fără îndoială nu poți găsi altceva mai hrănitor, mai dulce, nici mai alb ca laptele. Hrana cea duhovnicească se aseamănă în totul cu laptele ; este dulce din pricina harului, care este în ea ; este hrănitoare, pentru că este viață ; este albă, pentru că este ziua lui Hristos. Cu cele spuse s-a arătat că sîngele Cuvîntului este ca laptele.

---

[167] *Homer*, Iliada, IV, 426.

41. 1. Laptele, pregătit în acest chip de la naştere, dă hrană pruncului ; iar sînii, care pînă atunci priveau drept spre bărbat, se pleacă spre copil, fiind învăţaţi să-i dea hrana, uşor de obţinut, lucrată de natură spre folosul creşterii copilului. Sînii nu sînt, ca izvoarele, plini cu laptele, care curge gata pregătit ; ci prefac în ei sîngele în hrană ; ei dau naştere laptelui şi-l fac să curgă. **2.** Iar hrana aceasta, potrivită şi necesară copilului de curînd alcătuit şi nou-născut, lucrată de Dumnezeu-Hrănitorul şi de Tatăl celor născute şi renăscute, este hrana cerească a îngerilor [168] la fel cu mana, care cădea din cer vechilor evrei [169]. **3.** Şi acum doicile numesc «mană» prima picătură de lapte, care le cade din sîn, la fel cu mîncarea aceea din pustie. Femeile, care nasc şi ajung mame, izvorăsc lapte din sînurile lor ; dar Domnul Hristos, fructul Fecioarei, n-a fericit sînii femeii [170], nici nu i-a socotit dătători de hrană, ci El a ajuns hrană duhovnicească pentru cei virtuoşi, cînd Tatăl cel iubitor de oameni a făcut să cadă, ca o ploaie în lume, Cuvîntul Său.

42. 1. O, minune plină de taină ! Unul este Tatăl universului, unul este Cuvîntul universului, unul este Duhul cel Sfînt, Unul şi Acelaşi, pretutindeni. O singură Fecioară a ajuns mamă ; şi-mi place s-o numesc Biserică. Numai această mamă n-a avut lapte, pentru că numai Ea n-a ajuns femeie. Dar este, în acelaşi timp şi fecioară şi mamă. Neîntinată ca fecioară, plină de iubire ca mamă. Cheamă la Ea pe copii şi-i alăptează cu lapte sfînt, cu Cuvîntul, Care a fost prunc. **2.** N-a avut lapte, pentru că lapte era Copilul Acesta frumos şi propriu, trupul lui Hristos, Ea a hrănit cu Cuvîntul pe poporul cel tînăr, pe care Însuşi Domnul l-a născut cu dureri trupeşti, pe care Însuşi Domnul l-a înfăşat cu scumpul Lui sînge. **3.** O, naşteri sfinte ! O, scutece sfinte ! Cuvîntul este totul pentru copil : şi Tată şi Mamă şi Pedagog şi Hrănitor. Că spune El : *«Mîncaţi trupul Meu şi beţi sîngele Meu !»* [171]. Această mîncare, pe care numai El poate s-o dea, ne-o oferă Domnul : ne dă trupul Său şi varsă sîngele Său. Nimic nu le lipseşte copiilor, ca să poată creşte !

43. 1. Ce taină nemaiauzită ! Ni s-a poruncit să dezbrăcăm vechea şi trupeasca noastră stricăciune, ca şi hrana cea veche, pentru ca să avem parte de o altă vieţuire, o vieţuire nouă, aceea a lui Hristos ; pentru că, dacă e cu putinţă, primindu-L pe El, să-L aşezăm în noi înşine şi să-L sălăşluim în pieptul nostru pe Mîntuitorul, ca să nimicim patimile trupului nostru.

---

[168] *Ps.*, 77, 29 ; *Înţ. Sol.*, 16, 20 ; *Ex.*, 1, 19.
[169] *Ieş.*, 16, 4—19.
[170] *Lc.*, 11, 27—28.
[171] *In.*, 6, 53.

2. Dar poate că nu vrei să înțelegi în acest sens cele spuse, ci într-un sens mai general. Ascultă explicația și în acest sens! Prin trup, Domnul arată simbolic pe Duhul Sfînt, că trupul Lui a fost creat de Duhul Sfînt[172]; prin *sînge* ne-a arătat acoperit Cuvîntul, căci Cuvîntul, ca sîngele bogat, se răspîndește în viața noastră; amestecul celor două, a trupului și a sîngelui, este Domnul, hrana pruncilor. Domnul este, deci, și Duh și Cuvînt. **3.** Hrana, adică Domnul Iisus, adică Cuvîntul lui Dumnezeu, este Duh întrupat, trup ceresc sfințit. Hrana este laptele Tatălui, și numai cu aceasta ne hrănim noi pruncii. Așadar, Însuși «*Cel iubit*»[173], Hrănitorul nostru, Cuvîntul, și-a vărsat sîngele Lui pentru noi, ca să mîntuiască omenirea. **4.** Noi, care am crezut prin El în Dumnezeu, ne găsim scăparea la «sînul care ne face să uităm de griji»[174], la sînul Tatălui, la Cuvîntul, singurul Care, după cum e și firesc, ne dă nouă pruncilor laptele dragostei. Iar noi, toți cîți sugem la acest sîn, sîntem cu adevărat singurii fericiți.

44. 1. Pentru aceasta zice și Petru: «*Lepădînd, deci toată răutatea și tot vicleșugul și fățărnicia și pizma și clevetirea, ca niște prunci de curînd născuți, să doriți laptele cel duhovnicesc, ca să creșteți cu el spre mîntuire*[175], *de vreme ce ați gustat că bun este Domnul*»[176]. Dacă am fi de acord cu cei care spun, că hrana tare este altceva decît laptele, atunci ne-am întreba: cum de nu văd aceia că se contrazic, neînțelegînd legile naturii? **2.** În timpul iernii, cînd pielea trupului se strînge și nu lasă să iasă afară căldura care este închisă înăuntru, hrana, mistuită și digerată, este prefăcută în sînge și se duce în vine; acestea, pentru că nu sînt în contact cu aerul, se umplu de sînge, se întind și bat cu putere. De aceea în timp de iarnă, doicile au foarte mult lapte. **3.** Am arătat mai înainte[177] că la femeile care nasc, sîngele se preface în lapte, dar sîngele nu-și schimbă substanța sa, așa precum la bătrîni părul blond capătă culoarea albă. În timpul verii, iarăși, pielea trupului, fiind mai puțin strînsă, îngăduie hranei să iasă afară prin porii pielii. Atunci laptele nu-i atît de mult pentru că nu-i nici sîngele.

45. 1. Așadar, dacă digestia mîncării dă sîngele, iar sîngele se preface în lapte, atunci sîngele are în el dispoziția naturală de a pregăti laptele, întocmai ca sămînța bărbatului, ca sîmburele strugurelui. Deci, îndată ce ne naștem, sîntem hrăniți cu lapte, cu această mîncare, care este Domnul; şi îndată ce ne naştem din nou[178], sîntem cinstiţi cu nădejdea odihnei, şi ni se binevesteşte Ierusalimul cel de sus[179], în care, după cum spune Scriptura, plouă cu miere şi lapte[180]; că noi prin cele materiale căutăm hrana cea sfîntă. **2.** Bucatele se strică, după cum spune însuşi apostolul[181]; hrana cu lapte, însă, ne duce la ceruri, ne creşte cetăţeni ai cerurilor şi împreună-dănţuitori cu îngerii. Dar pentru că Cuvîntul este *«izvorul vieţii»*[182], care curge cu tărie şi este numit şi *«rîu de untdelemn»*[183], negreşit Pavel, alegorizînd, îl numeşte pe Cuvînt lapte, cînd spune *«v-am adăpat»*[184]; căci Cuvîntul, hrana adevărului, se bea. **3.** Fără îndoială băutura este numită mîncare lichidă. Este cu putinţă ca acelaşi aliment să fie şi mîncare şi băutură, după cum îl privim dintr-un punct de vedere sau din altul; de pildă brînza este o închegare a laptelui sau lapte închegat. Nu caut acum să vînez cuvinte, ci să arăt că şi laptele şi brînza au una şi aceeaşi substanţă. Dar copiilor de sîn le este de ajuns numai laptele, care le e şi mîncare şi băutură. **4.** Domnul spune: *«Eu am să mănînc o mîncare pe care voi n-o ştiţi*[185]*. Mîncarea Mea este ca să fac voia Celui Ce M-a trimis»*[186]. Vedeţi că în chip alegoric, voinţa lui Dumnezeu este o altă mîncare, la fel ca laptele.

---

[172] *Lc.*, 1, 35.

[173] *Mt.*, 3, 17; *Mc.*, 1, 11; *Lc.*, 3, 22; *Mt.*, 17, 5; *Mc.*, 9, 7; *Lc.*, 9, 35; *2 Pt.*, 1; 17.

[174] *Homer*, Iliada, XXII, 83. Sînt cuvintele pe care Hecuba, mama lui Hector, le-a spus fiului său.

[175] *1 Pt.*, 2, 1—2.

[176] *1 Pt.*, 2, 3; *Ps.*, 33, 8.

[177] Paragraful 39, 2—5.

46. 1. Domnul a numit împlinirea patimilor Sale în chip impropriu *«pahar»*[187], pentru că trebuia să-l bea şi să-l consume numai El. Astfel pentru Hristos împlinirea voiei Tatălui era mîncare; pentru noi pruncii, însă, care bem Cuvîntul cel din ceruri, hrană ne este Însuşi Hristos. Aici cuvîntul μαστεύω[188] înseamnă a căuta, pentru că sînurile cele părinteşti ale iubirii de oameni dau lapte pruncilor care caută Cuvîntul. **2.** Cuvîntul se mai numeşte pe Sine şi pîinea din ceruri, că spune: *«Nu Moise v-a dat pîinea din cer, ci Tatăl Meu vă dă pîinea cea adevărată din cer; că pîinea lui Dumnezeu este aceea care se coboară din cer şi dă viaţă lumii*[189]*. Şi pîinea pe care Eu o voi da este trupul Meu pentru viaţa lumii»*[190]. **3.** Trebuie amintit aici sensul tainic al pîinii. Domnul numeşte trupul Lui pîine; negreşit, trupul Lui înviat; şi după cum grîul învie din însămînțare și din stricăciune, tot așa și trupul lui Hristos, ca pîinea cea coaptă, ajunge prin foc [191] bucuria Bisericii.

---

[178] Adică după ce ne botezăm.
[179] *Gal.*, 4, 26.
[180] *Ieş.*, 3, 8, 17.
[181] *1 Cor.*, 6, 13.
[182] *Apoc.*, 21, 6.
[183] *Deut.*, 32, 13; *Iez.*, 32, 14.
[184] *1 Cor.*, 3, 2.
[185] *In.*, 4, 32.
[186] *In.*, 4, 34.
[187] *Mt.*, 20, 22—23; 26, 39. 42; *Mc.*, 10, 38—39; 14, 36; *Lc.*, 22, 42; *In.*, 18, 11.
[188] Clement derivă cuvîntul μαστιύω de la μαστός — mamelă, sîn.
[189] *In.*, 6, 32—33.
[190] *In.*, 6, 51.

47. 1. Dar și acest lucru va fi lămurit mai bine în lucrarea mea *Despre înviere* [192].

Pentru că Domnul a spus : «*Și pîinea pe care Eu o voi da, trupul Meu este*» [193], și pentru că trupul este străbătut de umezala sîngelui, iar sîngele este numit alegoric vin, trebuie să se știe, că atunci cînd pîinea zdrobită în vin amestecat cu apă, pîinea suge vinul, dar apa rămîne neabsorbită, tot așa și trupul Domnului, pîinea cerurilor, absoarbe sîngele și hrănește spre nestricăciune pe cei care sînt cerești dintre oameni și lasă spre stricăciune numai poftele cele trupești. 2. Astfel, alegoric, Cuvîntul este numit în multe chipuri : și mîncare și trup și hrană și pîine și sînge și lapte. Domnul este toate acestea spre desfătarea noastră, a celor ce credem în El. Să nu se minuneze nimeni, dar, cînd noi numim alegoric lapte sîngele Domnului ! Nu este oare numit alegoric și vin ! 3. Că spune Scriptura : «*Cel care spală în vin haina sa și în sînge de strugure veșmîntul lui*» [194]. Prin aceste cuvinte, Scriptura spune că trupul Cuvîntului se va împodobi cu sîngele Lui, după cum negreșit cu Duhul Lui va hrăni pe cei care însetează de Cuvînt. Că Cuvîntul este sînge, o mărturisește sîngele dreptului Abel, care a vorbit cu Dumnezeu [195]. 4. Da, sîngele n-ar fi putut scoate nicicînd glas, dacă n-am înțelege prin sînge Cuvîntul. Abel, dreptul cel vechi este tip al Dreptului celui nou ; iar sîngele cel vechi a vorbit în numele sîngelui celui nou. Cu Dumnezeu vorbește sîngele, adică Cuvîntul ; pentru că sîngele acela a arătat pe Cuvîntul Care va pătimi.

48. 1. Trupul, ca și sîngele din trup, este hrănit și crescut cu dragoste filială de lapte. Într-adevăr, formarea fătului se face prin unirea sămînței bărbatului cu secrețiile care au rămas curate după curățirea lunară. Puterea, care este în sămînța bărbatului, coagulează sîngele — așa cum cheagul închează laptele — și lucrează substanța pentru alcătuirea fătului. Amestecul acesta dă naștere unei dezvoltări firești ; amestecul greșit, însă, duce la sterilitate. 2. În pămînt chiar, sămînța se pierde, dacă este acoperită de prea multă apă ; iar dacă este secetă se usucă ; dacă, însă, pămîntul este lipicios sămînța se menține și crește. 3. Unii au presupus că sămînța unei viețuitoare este, după substanța sa, spumă

---

[191] Adică prin moarte.

[192] Clement menționează această lucrare, care s-a pierdut, și în Cartea II a Pedagogului, 104, 3.

[193] *In.*, 6, 51.

[194] *Fac.*, 49, 11.

[195] *Fac.*, 4, 10 ; *Mt.*, 23, 35 ; *Evr.*, 11, 4.

a sîngelui; sîngele, în timpul îmbrățișării, datorită căldurii firești a bărbatului, fiind excitat, se tulbură, se preface în spumă și se depune în vinele seminale. Diogene Apoloniatul [196] socoate că plăcerile dragostei [197] și-au luat numele de la sînge înspumat [198].

49. 1. Din toate acestea rezultă clar că sîngele este substanța trupului omului. În pîntecele femeii, alcătuirea fătului este mai întîi umedă, ca laptele; apoi această alcătuire, prefăcîndu-se în sînge, capătă trup; în uter se întărește, datorită unui suflu natural și cald, prin care fătul se formează și capătă viață. **2.** Dar și după naștere, copilul se hrănește tot cu același sînge; căci curgerea laptelui din sînul femeii își are originea în sînge. Laptele este izvorul hranei copilului. Prin curgerea laptelui se arată că o femeie a născut și este mamă; de aici îi vine și dragostea maternă. De aceea, deci, Sfîntul Duh spune în chip tainic prin apostol, folosind un cuvînt al Domnului: *«Cu lapte v-am hrănit»* [199]. **3.** Dacă am fost născuți din nou în Hristos, Cel Care ne-a născut din nou ne hrănește cu propriul Lui lapte, cu Cuvîntul; că e firesc ca tot cel ce naște să dea îndată hrană celui pe care l-a născut. Și după cum nașterea din nou a omului este duhovnicească, la fel și hrana lui este tot duhovnicească. **4.** În orice privință noi sîntem uniți în toate cu Hristos: prin înrudire, datorită sîngelui Lui, prin care am fost răscumpărați; prin dragoste, datorită educației cu care ne-a crescut Cuvîntul; prin nestricăciune, datorită viețuirii Lui.

> «De cele mai multe ori între oameni creșterea copiilor
> Creează mai multă dragoste decît nașterea copiilor» [200].

Deci și sîngele și laptele sînt în chip egal simboale ale patimii și învățăturii Domnului.

50. 1. Ne este, dar, îngăduit nouă pruncilor să ne lăudăm cu Domnul și să strigăm:

> «Mă laud că sînt dintr-un tată bun și dintr-un sînge bun» [201].

Ne este, deci, lămurit acum că din sînge avem, prin transformare, lapte; dar acest lucru îl putem vedea și la oi și la vaci. **2.** În acel timp al anului, pe care îl numim primăvară, cînd atmosfera este umedă, cînd iarba și pășunile sînt suculente și pline de apă, aceste animale sînt pline de sînge, cum o arată umflarea vinelor; că vinele ies în afară; datorită acestui sînge, animalele acestea dau mai mult lapte; vara, dimpotrivă, din pricina căldurii, sîngele se încălzește și se împuținează și atunci se oprește transformarea lui și de aceea vitele dau mai puțin lapte.

---

[196] Diogene din Apolonia, Fragm. 6, Diels.
[197] τὰ ἀφροδίσια.
[198] τὸ ἀφρῶδες αἷμα.
[199] *1 Cor.*, 3, 2.
[200] *Biotos*, Fragm. 1, TGF, p. 825.
[201] *Homer*, Iliada, XIV, 113. — Sînt cuvintele lui Diomede, fiul lui Tideu.

3. Laptele are, într-adevăr, o înrudire foarte firească cu apa, așa precum o are baia cea duhovnicească [202], cu hrana cea duhovnicească [203]. Cei care înghit puțină apă rece odată cu laptele, se folosesc îndată; că amestecul apei cu laptele nu lasă ca laptele să se înăcrească; și laptele ajunge bun de băut pentru că între apă și lapte nu este lipsă de afinitate, ci afinitate. 4. Și părtășia pe care o are Cuvîntul cu botezul o are și laptele cu apa. Dintre lichide, numai laptele primește apa; iar amestecul laptelui cu apa este pentru curățire, așa cum botezul este pentru iertarea păcatelor.

51. 1. Se amestecă foarte bine laptele și cu mierea; și aceasta iarăși spre curățire odată cu îndulcirea hranei. Cuvîntul, Care este unit cu iubirea de oameni, vindecă patimile și în același timp curățește și păcatele. Mi se pare că aceste cuvinte: «Glasul său curgea mai dulce decît mierea» [204] au fost spuse despre Cuvînt, Care este mierea. În multe locuri profeția urcă Cuvîntul mai presus *«de miere și fagure»* [205].

Laptele se amestecă și cu vinul dulce; și este folositor amestecul acesta; este ca și cum ai amesteca cele stricăcioase ca să ajungă la nestricăciune; pentru că laptele din pricina vinului scoate zerul din el și se taie; și ceea ce este rău se aruncă. 2. Tot așa și unirea duhovnicească a credinței cu omul supus patimilor, înlătură poftele trupești, îi dă tărie omului pentru veșnicie și prin mijloace dumnezeiești îl face nemuritor.

3. Mulți oameni folosesc partea grasă a laptelui, care se numește unt, pentru luminat; aceștia arată, printr-un simbolism vădit, că Domnul, Cuvîntul, este bogat în untdelemn, că numai El cu adevărat hrănește, crește și luminează pruncii.

52. 1. De aceea și Scriptura zice despre Domnul: *«Hrănitu-i-a pe ei cu rodurile țarinilor, le-a dat să sugă lapte din piatră și untdelemn din piatră vîrtoasă, unt de la vaci și lapte de la oi, cu grăsimea mieilor»* [206]; și pe lîngă acestea le-a mai dat și altele. Iar cel care a profețit nașterea Copilului a spus: *«Unt și miere va mînca»* [207].

2. Eu mă minunez chiar de unii că îndrăznesc să se numească pe ei înșiși «perfecți» și «gnostici», suindu-se cu gîndirea lor mai presus de apostol, îngîmfîndu-se și lăudîndu-se, cînd însuși Pavel mărturisește des-

---

[202] Adică: Botezul.
[203] Adică: Sfînta Euharistie.
[204] *Homer*, Iliada, I, 249. E vorba de glasul lui Nestor, înțeleptul.
[205] *Ps.*, 18, 11; 118, 103.
[206] *Deut.*, 32, 13—14.
[207] *Is.*, 7, 14.

pre el: *«Nu că am și luat răsplata sau că sînt și desăvîrșit; dar o urmăresc, că doar o voi și prinde, întrucît și eu am fost prins de Hristos. Fraților, eu încă socotesc să nu o fi prins; dar una fac; uitînd cele ce sînt în urma mea, dar tinzînd la cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata chemării celei de sus, în Hristos Iisus»* [208]. **3.** Pavel se socoate desăvîrșit, pentru că a părăsit viața de mai înainte și pentru că tinde la o viață mai bună, dar nu se socoate desăvîrșit în cunoștință, ci se socoate ca unul care dorește desăvîrșirea. De aceea și adaugă: *«Așadar cîți sîntem desăvîrșiți, aceasta să gîndim»* [209]. Pavel numește lepădarea de păcate desăvîrșire, naștere din nou în credința Celui ce singur este desăvîrșit și uitare de păcatele de mai înainte.

CAPITOLUL VII

CINE ESTE PEDAGOGUL ȘI CARE ESTE PEDAGOGIA LUI

53. 1. Așadar, după ce am arătat că noi toți, noi cei care urmăm lui Hristos, sîntem numiți de Scriptură nu numai copii, ci, în chip alegoric, și prunci, după ce am arătat că este desăvîrșit numai Tatăl universului — că Fiul este în Tatăl și Tatăl în Fiu [210] — este timpul, urmînd planul nostru, să spunem cine este Pedagogul. Se numește Iisus. **2.** Uneori se numește pe El Însuși Păstor, spunînd: *«Eu sînt păstorul cel bun»* [211]. Potrivit unei metafore, pornind de la păstorii care păstoresc oile, Iisus este Pedagogul Care păstorește pe copii, este Păstorul Care are grijă de prunci; și pentru că pruncii sînt nevinovați, sînt numiți în chip alegoric oi. **3.** *«Și vor fi toți o turmă și un păstor»* [212]. Deci Cuvîntul este Pedagogul Care ne duce pe noi copiii la mîntuire. Cuvîntul a grăit prin Osea foarte lămurit despre El, zicînd: *«Eu sînt Învățătorul vostru»* [213]. Pedagogia este credință în Dumnezeu; este învățătură a slujirii lui Dumnezeu; este instruire spre cunoașterea adevărului; este viețuire dreaptă, care duce la cer.

54. 1. Cuvîntul pedagogie are multe înțelesuri. Este o pedagogie a celui care este educat și instruit; este o pedagogie a celui care educă și insruiește: în al treilea rînd este însăși pedagogia; în al patrulea rînd cele ce se învață, de pildă poruncile, alcătuiesc iarăși pedagogia. Pedagogia cea după Dumnezeu, însă, este calea în linie dreaptă spre adevăr pentru contemplarea lui Dumnezeu și arătarea faptelor sfinte pentru o dăinuire veșnică. **2.** După cum generalul care conduce armata sa, se îngrijește de salvarea ostașilor lui, după cum căpitanul unei corăbii cîrmuiește corabia lui, cu dorința de a salva pe călători, tot așa și Pedagogul, datorită purtării de grijă pe care o are de noi, conduce pe copiii Săi spre o viețuire mîntuitoare. Și ca să spun pe scurt, toate cîte le cerem în chip binecuvîntat de la Dumnezeu ca să ni se dea nouă, pe acelea le dobîndim, dacă ascultăm pe Pedagog. **3.** După cum căpitanul unei corăbii nu se pleacă totdeauna vînturilor, ci uneori se împotrivește tuturor furtunilor, tot așa și Pedagogul nu se pleacă vreodată în fața vînturilor potrivnice din lumea aceasta, nici nu le îngăduie să ducă pe copil, ca pe o corabie, spre o viețuire sălbatică și desfrînată, ci se lasă condus numai de vîntul cel bun al adevărului și ține cu tărie în mîna sa cîrmele corăbiei copilului, adică urechile, pînă ce îl va duce pe copil nevătămat în limanul cerurilor. Că deprinderea, numită de oameni strămoșească, se pierde în scurtă vreme, pe cînd viețuirea cea dumnezeiască este o avere care rămîne pentru totdeauna.

---

[208] *Fil.*, 3, 11—14.
[209] *Fil.*, 3, 15.
[210] *In.*, 17, 21.
[211] *In.*, 10, 11. 14.
[212] *In.*, 10, 16.
[213] *Osea*, 5, 2.

55. 1. Se spune că pedagogul lui Ahile [214] a fost Fenix [215], pedagogul copiilor lui Cresus a fost Adrast, că pedagogul lui Alexandru a fost Leonida, iar al lui Filip a fost Nausitoos. Dar Fenix era un afemeiat; Adrast era un surghiunit; Leonida nu i-a scos din sufletul macedoneanului [216] mîndria și nici Nausitoos n-a vindecat pe bețivanul [217] din Pela. Zopir tracul n-a putut să pună frîu desfrîului lui Alcibiade; și Zopir era un sclav cumpărat; Sicin [218], pedagogul copiilor lui Temistocle [219], era o slugă leneșă; se spune că dansa și a făcut dansul numit sicinis [220]. **2.** N-am să trec sub tăcere pe pedagogii de la perși, așa-numiții pedagogi împărătești. Împărații perșilor alegeau din toți perșii patru pedagogi merituoși pentru copiii lor; dar copiii învățau de la aceștia numai să tragă cu arcul; cînd creșteau mari, aceștia trăiau cu surorile lor, cu mamele lor, cu femei căsătorite și cu nenumărate curtezane; erau deprinși la împreunări ca mistreții.

---

[214] Ahile, fiul lui Peleu și al zeiței Tetis, cel mai celebru erou al Iliadei. Mama lui, pentru a-l face nemuritor, îndată ce l-a născut, l-a cufundat în apele Stixului, ținîndu-l de călcîi. În războiul Troiei a fost ucis de săgeata înveninată trimisă de Paris, fiul lui Priam, în călcîi, singurul loc vulnerabil din trupul său.

[215] Fenix, unul din eroii Iliadei. Intrînd în conflict cu tatăl său, acesta i-a strivit ochii și l-a alungat. S-a refugiat la curtea lui Peleu, unde centaurul Hiron i-a redat vederea; a fost pedagogul lui Ahile.

[216] Adică Alexandru cel Mare.

[217] Adică Filip, regele Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare.

[218] Sicin, prizonier pers, robul și pedagogul copiilor lui Temistocle. A inventat dansul care-i poartă numele.

[219] Temistocle, general și om de stat atenian, șeful partidului democrat (520—460 î.d.H.). A cîștigat bătălia de la Salamina, înfrîngînd flota persană condusă de Xerxes. A murit în exil.

[220] Dansul sicinis era un dans comic executat de corurile de satiri, un dans violent și rapid.

Pedagogul nostru însă, este Sfîntul Dumnezeu Iisus, Cuvîntul, Care conduce întreaga omenire. Însuși iubitorul de oameni Dumnezeu ne este Pedagog.

56. 1. Spune Duhul cel Sfînt undeva în Cîntarea lui Moise despre El: *«L-a îndestulat pe popor în pustie, în setea pricinuită de arșiță, în pămînt fără de apă; înconjuratu-l-a pe el și l-a învățat; l-a păzit ca lumina ochilor; ca un vultur și-a acoperit cuibul său și spre puii lui a dorit; întinzîndu-și aripile sale i-a primit pe ei și i-a ridicat pe spatele său. Numai Domnul i-a condus pe ei și nu era cu ei dumnezeu străin»* [221]. Socot că Scriptura ne arată lămurit pe Pedagog, cînd vorbește de purtarea Lui. **2.** Și iarăși, cînd vorbește Însuși Pedagogul, mărturisește despre Sine că e Pedagog: *«Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, Cel Care te-am scos din pămîntul Egiptului»* [222]. Cine are oare puterea de a conduce pe cineva afară și înăuntru? Oare nu pedagogul? El *«s-a arătat lui Avraam și i-a spus lui: Eu sînt Dumnezeul tău! Fă ce este plăcut înaintea Mea!»* [223]. **3.** Pe Avraam, copil credincios, l-a pregătit cu grijă într-un minunat chip pedagogic, zicînd: *«Și fii fără de prihană! Și voi pune testamentul Meu între Mine și tine și sămînța ta»* [224]. Se vădește aici unirea unei prietenii puternice între Pedagog și Avraam. Scriptura ne arată foarte lămurit că Dumnezeu a fost și Pedagogul lui Iacov. **4.** Îi spune lui Iacov: *«Iată Eu sînt cu tine, păzindu-te în toată calea ta, încotro vei merge; și te voi întoarce în pămîntul acesta; că nu te voi părăsi pînă ce nu voi face toate cîte am grăit ție»* [225]. Scriptura spune că Dumnezeu s-a luptat cu Iacov. *«Și a rămas Iacov singur; și s-a luptat cu el un om* — Pedagogul — *pînă dimineața»* [226].

57. 1. Pedagogul era *«omul»* Care s-a luptat cu atletul Iacov, Care l-a condus, cu care s-a exercitat împreună, pe care l-a îndemnat să lupte împotriva celui rău. Da, Cuvîntul a fost și Dascălul lui Iacov, dar și Pedagogul omenirii, că spune Scriptura: *«Iacov L-a întrebat și I-a zis Lui: Spune-mi numele tău! Și a zis: Pentru ce Mă întrebi de numele Meu!»* [227]. Dumnezeu nu i-a spus numele, pentru că păstra numele Său cel nou pentru poporul cel nou, pentru prunc. 2. Da, Domnul Dumnezeu era încă fără nume, că nu se făcuse om. Cu toate acestea, *«Iacov a chemat numele locului aceluia: Vederea lui Dumnezeu; că am văzut, a spus el, pe Dumnezeu față către față și s-a mîntuit sufletul meu»* [228]. Față a lui Dumnezeu este Cuvîntul; prin El Dumnezeu este pus în lumină și cunoscut. Că Iacov atunci a primit numele de Israel, cînd a văzut pe Domnul Dumnezeu [229]. 3. Acesta este Dumnezeu, Cuvîntul, Pedagogul, Cel Care i-a spus iarăși mai tîrziu lui Iacov: *«Să nu te temi a te cobori în Egipt»* [230]. Vezi cum Pedagogul se ține după drept, cum îl îndeamnă la luptă pe atlet, învățîndu-l să calce în picioare pe dușman? 4. Tot El îl învață și pe Moise să fie pedagog. Că spune Domnul: *«Dacă a păcătuit cineva împotriva Mea, Eu îl voi șterge din cartea Mea. Iar acum mergi și condu poporul acesta în locul de care ți-am vorbit»* [231].

---

[221] *Deut.*, 32, 10—12.
[222] *Ieș.*, 20, 2.
[223] *Fac.*, 17, 1.
[224] *Fac.*, 17, 2, 7.
[225] *Fac.*, 28, 15.
[226] *Fac.*, 32, 24.

58. 1. Prin aceste cuvinte, Domnul este învățător al pedagogiei. Și Domnul a fost cu adevărat, prin Moise, pedagog al poporului celui vechi; dar al poporului celui nou este El Însuși Conducător, față către față [232]. Că Domnul a zis lui Moise: *«Iată îngerul Meu merge înaintea ta»* [233]; a pus adică înaintea lui puterea Cuvîntului de a binevesti și a conduce; 2. dar vrednicia de Domn și-a păstrat-o, că spune: *«Dar în ziua în care îi voi cerceta, îi voi pedepsi și pentru păcatul lor»* [234]; cu alte cuvinte: «În ziua cînd voi sta ca Judecător, voi răsplăti păcatele lor cu cele ce se cuvin». Că Același este și pedagog și judecător; El judecă pe cei care nu-L ascultă; căci Cuvîntul cel iubitor de oameni nu va trece sub tăcere păcatul lor, ci-l va mustra, ca să se pocăiască, că *«Domnul vrea pocăința păcătosului mai mult decît moartea lui»* [235]. 3. Iar noi, ca niște prunci, care am auzit de păcatele altora, de frica amenințării de a nu păți la fel, să ne depărtăm de niște păcate ca acestea.

---

[227] *Fac.*, 32, 29.
[228] *Fac.*, 32, 30.
[229] *Fac.*, 32, 28.
[230] *Fac.*, 46, 3.
[231] *Ieș.*, 32, 33—34.
[232] *1 Cor.*, 13, 12.
[233] *Ieș.*, 32, 34.
[234] *Ieș.*, 32, 34.
[235] *Iez.*, 18, 23. 32; 33, 11.

Care era, dar, păcatul lor? *«Că întru mînia lor au omorît oameni şi în pofta lor au tăiat vinele taurului. Blestemată să fie mînia lor»*[236].

59. 1. Cine ar putea, dar, să ne educe cu mai multă iubire de oameni decît El? Mai întîi, pentru poporul cel vechi era un testament vechi; era legea care educa pe popor cu frică, iar Cuvîntul era înger; acum, pentru poporul cel nou şi tînăr, s-a dăruit un testament nou; Cuvîntul s-a născut, frica s-a prefăcut în dragoste şi s-a născut acest tainic înger, Iisus. **2.** Acelaşi pedagog zicea atunci: *«Să te temi de Domnul Dumnezeu»*[237]; pe noi, însă, ne îndeamnă, zicînd: *«Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău»*[238]. De aceea ne şi porunceşte: *«Încetaţi cu lucrurile voastre* — cu vechile păcate — *învăţaţi să faceţi bine*[239]; *depărtează-te de rău şi fă binele*[240]; *ai iubit dreptatea şi ai urît fărădelegea»*[241]. Acesta este testamentul Meu cel nou, scris cu veche scriere. Deci, nu trebuie defăimată tinereţea Cuvîntului. **3.** Dar şi în Ieremia Domnul spune: *«Nu spune: Sînt tînăr*[242]. *Înainte de a te plăsmui în pîntece, te ştiu; şi înainte de a ieşi din pîntecele maicii tale, te-am sfinţit»*[243]. Poate că profeţia a spus aceste cuvinte acoperit către noi, care eram cunoscuţi de Dumnezeu ca credincioşi înainte de întemeierea lumii[244]; dar acum sîntem prunci, datorită voinţei lui Dumnezeu, împlinită de curînd, întrucît sîntem nou născuţi spre chemare şi mîntuire.

60. 1. Pentru aceea şi adaugă Domnul: *«Profet te-am pus peste neamuri»*[245]; a spus că trebuie să profeţească, că nu trebuie să socotească numirea de *«tînăr»*[246] ca o ocară pentru cei care sînt numiţi prunci.

Legea este harul cel vechi, care a fost dat de Cuvînt prin Moise. De aceea şi Scriptura zice: *«Legea prin Moise s-a dat»*[247] — legea nu s-a dat de Moise, ci de Cuvînt prin Moise, slujitorul[248] Cuvîntului; de aceea a fost şi trecătoare —; *«iar harul veşnic şi adevărul s-au făcut prin Iisus Hristos»*[249]. **2.** Uitaţi-vă la cuvintele acestui text! Cînd e vorba de *lege*, Scriptura spune numai: *«s-a dat»*; iar cînd este vorba de *adevăr*, care este harul Tatălui, care este lucrarea veşnică a Cuvîntului, Scriptura n-a mai spus : *«s-a dat»*, ci *«s-a făcut prin Iisus»*, *«fără de Care nimic nu s-a făcut»* [250].

---

[236] *Fac.*, 49, 6—7.
[237] *Deut.*, 6, 2.
[238] *Mt.*, 22, 37; *Mc.*, 12, 30; *Lc.*, 10, 27.
[239] *Is.*, 1, 16—17.
[240] *Ps.*, 33, 13.
[241] *Ps.*, 44, 9; *Evr.*, 1, 9.
[242] *Ier.*, 1, 7.
[243] *Ier.*, 1, 5.
[244] *Ef.*, 4, 1; *1 Pt.*, 1, 20.
[245] *Ier.*, 1, 5.
[246] *Ier.*, 1, 7.
[247] *In.*, 1, 17
[248] *Ieş.*, 14, 31.
[249] *In.*, 1, 17.

Moise, prin profeţie, dă Cuvîntului, Pedagogului celui desăvîrşit, locul său ; vesteşte mai dinainte şi numele Cuvîntului şi conducerea pe care I-o dă ; Îl pune poporului pedagog şi-i dă poporului poruncă să asculte de El. **3.** «*Prooroc*, spune Moise, *ca mine va scula Dumnezeu din fraţii voştri*» [251] — pe Isus al lui Navi, care arată acoperit pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu ; că numele de Isus, care a fost vestit mai dinainte în lege, este umbra Domnului Iisus —. Apoi Moise continuă, dînd sfaturi folositoare poporului, zicînd : «*de el să ascultaţi*» [252] ; şi ameninţă «*pe omul care nu va asculta*» [253] de proorocul acesta. Aşa ne profeţeşte Moise numele Pedagogului Mîntuitor !

61. 1. Pentru aceea profeţia îi dă Pedagogului toiag [254] pentru a educa, pentru a conduce, pentru a stăpîni, pentru ca pe aceia pe care Cuvîntul cel conducător nu-i vindecă, să-i vindece cu ameninţarea ; iar pe cei pe care nu-i vindecă cu ameninţarea, să-i vindece cu toiagul ; iar pe cei care nu-i vindecă cu toiagul, pe aceia îi va mînca focul. Profeţia spune : «*Toiag va ieşi din rădăcina lui Iesei*» [255]. **2.** Uită-te şi la purtarea de grijă, la înţelepciunea şi la puterea Pedagogului ! «*Nu după slavă îl va judeca*, spune profeţia, *nici după vorbele lui îl va mustra, ci va face judecată celui smerit şi va mustra pe păcătoşii pămîntului*» [256]. Iar prin David spune : «*Certînd m-a certat Domnul, dar morţii nu m-a dat*» [257], pentru că certarea Domnului înseamnă scăpare de moarte. **3.** Şi prin acelaşi profet, Domnul spune : «*Cu toiag de fier îi vei păstori pe ei*» [258]. Apostolul, îndemnat de aceste cuvinte, spune în epistola către Corinteni : «*Ce voiţi ? Să vin la voi cu toiag sau cu dragoste şi cu duhul blîndeţei ?*» [259]. Da, şi «*Toiag de putere va trimite Domnul din Sion*» [260], spune Domnul printr-un alt profet. Despre acest toiag învăţătoresc a spus un alt profet : «*Toiagul Tău şi varga Ta m-au mîngîiat*» [261]. Aceasta-i puterea Pedagogului ! Puterea cea sfîntă, cea mîngîietoare, cea mîntuitoare.

---

[250] *In.*, 1, 3.
[251] *Deut.*, 18, 15.
[252] *Ibidem.*
[253] *Deut.*, 18, 19.
[254] *Is.*, 11, 1.
[255] *Ibidem.*
[256] *Is.*, 11, 3—4.
[257] *Ps.*, 117, 18.
[258] *Ps.*, 2, 7.
[259] *1 Cor.*, 4, 21.
[260] *Ps.*, 109, 3.
[261] *Ps.*, 22, 5.

CAPITOLUL VIII

CONTRA CELOR CARE SOCOTESC CĂ CEEA CE ESTE DREPT NU ESTE BUN

62. 1. Cu privire la cele spuse mai înainte, unii ne atacă, spunînd că Domnul nu e bun din pricina toiagului, a amenințării și a fricii. După cum se pare, ei înțeleg greșit textul din Scriptură, care spune: «*Cel ce se teme de Domnul se întoarce în inima lui*» [262], uitînd cît de mare este iubirea Sa de oameni; că pentru noi Dumnezeu s-a făcut om. **2.** Dar mai potrivită pentru Dumnezeu este rugăciunea pe care o face profetul, rugîndu-se așa: «*Adu-ți aminte că țărînă sîntem*» [263]; cu alte cuvinte: «Ai milă de noi, că Tu, prin suferința Ta, ai încercat slăbiciunea trupului nostru»! [264]. Dar, în această privință, Domnul, Pedagogul nostru, este minunat și nu poate fi învinuit, pentru că, datorită covîrșitoarei Sale iubiri de oameni, ia parte la suferința fiecăruia din noi. **3.** «*Nimic n-a fost, pe care să urască Domnul*» [265]. Dumnezeu nu urăște pe nimeni, dar vrea să existe ceea ce urăște; nu vrea să nu existe ceva, dar nici nu vrea ca El să fie cauza celui care nu vrea să existe; și iarăși nici nu vrea să nu existe ceva și acel ceva să existe. Dacă Cuvîntul urăște ceva, vrea ca acel ceva să nu existe; dar nu există nimic, dacă Dumnezeu nu-i dă cauza existenței sale. Deci nu există nimic care să fie urît de Dumnezeu, **4.** sau de Cuvînt; că amîndoi sînt una [266], Dumnezeu; că a spus: «*La început Cuvîntul era în Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul*» [267]. Iar dacă Cuvîntul nu urăște nimic din cele ce a făcut, urmează că le iubește.

63. 1. Dar, mai mult decît pe celelalte existențe, Cuvîntul va iubi, negreșit, pe om, ființa cea mai frumoasă dintre toate creaturile, ființa iubitoare de Dumnezeu. Dumnezeu este deci iubitor de om; Cuvîntul este deci iubitor de om. Iar cel care iubește vrea să fie de folos celui pe care îl iubește; cel care este de folos este negreșit mai bun decît cel care nu este de folos; dar nimic nu este mai bun decît binele; deci binele este de folos. Toată lumea e de acord că Dumnezeu este bun; deci Dumnezeu este de folos. **2.** Iar binele întrucît este bine, nu face altceva decît că folosește; deci Dumnezeu folosește tuturora. Și nu se poate că este cineva de folos omului, dar nu se îngrijește de acela; nici nu se poate spune că se îngrijeşte de acela, dar nu se ocupă de el. Apoi mai bun este cel care este de folos cuiva cu gîndul decît cel care nu-i de folos cu gîndul; dar nimic nu-i mai bun decît Dumnezeu; şi nu-i cu putinţă să fie cineva de folos cuiva cu gîndul şi să nu se ocupe de el. Deci Dumnezeu se îngrijeşte de om şi se ocupă de el. **3.** Şi acest lucru îl arată Dumnezeu cu fapta, pentru că educă pe om prin Cuvîntul Său, Care este un adevărat colaborator al iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Binele nu este numit bine, pentru că are o virtute deosebită, după cum nici dreptatea nu este numită bine, pentru că are o virtute deosebită — că ea însăşi este virtute — ci pentru că binele şi dreptatea sînt în ele înşile şi prin ele însele bine.

---

[262] *Înț. Sir.*, 21, 7.
[263] *Ps.*, 102, 14.
[264] *Evr.*, 4, 15.
[265] *Înț. Sol.*, 11, 24.
[266] *In.*, 10, 30.
[267] *In.*, 1, 1.

64. 1. Dar şi în alt chip se zice că ceea ce este de folos este bun, nu pentru că place, ci pentru că foloseşte. Dreptatea la fel; este un bine, pentru că este o virtute; este o virtute prin ea însăşi şi nu pentru că place; că dreptatea nu judecă pentru a face plăcere cuiva, ci pentru ca să dea fiecăruia după merit. Deci folosului îi urmează folosul. **2.** Din orice punct de vedere ai cerceta binele, vei vedea că şi binele şi dreptatea au aceleaşi caractere; iar cele care au aceleaşi caractere sînt egale între ele şi asemenea. Deci dreptatea este bună.

3. Duşmanii noştri, însă, ne întreabă: Cum se face că Domnul, care este bun şi iubitor de oameni, se mînie şi pedepseşte?

Este deci neapărată nevoie să vorbim despre acest lucru, cît mai pe scurt cu putinţă. O astfel de rînduială este folositoare pentru o bună creştere a copiilor; este de foarte mare ajutor.

4. Multe patimi se vindecă prin pedepse, prin darea unor porunci mai aspre şi chiar prin învăţarea unor principii. Mustrarea patimilor sufleteşti este un fel de chirurgie; patimile sînt o depărtare de adevăr; trebuie să le mustrăm, să le îndepărtăm prin tăiere.

65. 1. Mustrarea este un fel de doctorie; îndepărtează patimile care s-au întărit în sufletele noastre, curăţă întinăciunile din viaţa noastră, adică desfrînările; în afară de aceasta, netezeşte umflăturile mîndriei şi-l face pe om iarăşi sănătos, om adevărat. **2.** Dojana este un fel de dietă pentru sufletul bolnav; dojana sfătuieşte ce trebuie să facem şi opreşte faptele pe care nu trebuie să le facem. Toate duc la mîntuire şi la sănătate deplină. După cum generalul dă celor care fac rele, pedepse în bani, pedepse corporale, îi pune în lanţuri şi le dă şi alte pedepse de foarte mare necinste, iar uneori îi pedepseşte pe unii chiar la moarte — scopul acestor pedepse este bun; îi învaţă minte pe cei de sub comanda lui —, **3.** tot aşa şi Cuvîntul, Acest mare general al nostru, Conducătorul universului, pentru a-i scăpa de sclavie, de rătăcire şi de robia celui potrivnic, pe cei care nu se supun legii Lui îi dojenește, ca să le potolească patimile sufletului lor și să-i conducă cu pace spre o unitate sfîntă de viețuire.

66. 1. După cum cuvîntările care sfătuiesc stau alături de cuvîntările care îndeamnă și de cuvîntările care mîngîie, tot așa și cuvîntările engomiastice stau alături de cuvîntările de ocară și de cuvîntările de hulă; ori acest gen de cuvîntări aduc blam asupra cuiva; dar blamul este semn de bunăvoință, nu de ură. Te blamează doi oameni; unul îți este prieten, altul nu; dușmanul te blamează ca să-și bată joc de tine, pe cînd prietenul te blamează, ca să-și arate bunăvoința lui față de tine. **2.** Domnul nu blamează pe oameni, pentru că-i urăște, — că ar putea să-i piardă din aceeași pricină —; nu-i urăște, pentru că El a și suferit pentru noi. Domnul, ca un bun pedagog, cu foarte mare măiestrie, ascunde blamul Său sub reproș, trezind, ca și un bici, prin reproș trîndăvia minții; apoi Domnul iarăși, la rîndul Său, caută să-i îndemne pe cei pe care i-a blamat. **3.** Pe cei pe care lauda nu i-a îndemnat să ajungă buni, pe aceia îi ațîță cu blamul; iar pe cei pe care, ca pe niște morți, nu i-a chemat cu blamul la mîntuire, pe aceia îi trezește la adevăr, folosindu-se de hulă. *«Bătăile și certarea sînt în orice vreme înțelepciune. Cel care învață pe nebun, este ca cel ce lipește hîrbul»* [268]; cu aceste cuvinte vrea să spună: să faci ca pămîntul să simtă sau să aduci la înțelegere pe cel deznădăjduit; de aceea Scriptura adaugă lămurit: *«A deștepta din somn greu pe cel ce doarme»* [269]; că, dintre toate celelalte, somnul se aseamănă cel mai bine cu moartea. **4.** Dar Însuși Domnul arată foarte lămurit felul Lui de a lucra, vorbind în chip alegoric de îngrijirea cea de multe feluri și mult folositoare pe care o dă, cînd spune: *«Eu sînt vița cea adevărată și Tatăl Meu este lucrătorul»* [270]; apoi a adăugat iarăși: *«Orice coardă care nu aduce roadă în Mine o taie; și pe orice coardă care aduce roadă, o curățește, ca mai multă roadă să aducă»* [271]. După cum vița de vie, care nu este tăiată, ajunge stufoasă, tot așa și omul. **5.** Cuvîntul, care e cuțitul [272], curăță frunzișul care-l năpădește; îl silește să facă roadă, nu să-și satisfacă poftele. Blamarea celor care păcătuiesc are scopul de a-i mîntui, căci Cuvîntul își schimbă felul său de purtare după felul de viețuire al fiecăruia; este cînd aspru, cînd blînd.

67. 1. Foarte lămurit a grăit Cuvîntul prin Moise: *«Îndrăzniți, că pentru a vă încerca pe voi a venit Dumnezeu la voi; ca să vă fie frică*

---

[268] *Înț. Sir.*, 22, 6—7.
[269] *Înț. Sir.*, 22, 7.
[270] *In.*, 15, 1.
[271] *In.*, 15, 2.
[272] *Evr.*, 4, 12.

de El în voi, ca să nu păcătuiţi» [273]. Platon, învăţînd de aici [274] foarte bine lucrul acesta, a spus: «Toţi cei care sînt pedepsiţi li se face bine cu adevărat; că atunci cînd sînt pedepsiţi pe bună dreptate, pedepsele sînt de folos, pentru ca sufletul lor să ajungă mai bun [275]. 2. Dacă şi după Platon li se face bine celor care sînt pedepsiţi pe bună dreptate, atunci trebuie recunoscut că ceea ce este drept este şi bun. Da, însăşi frica este de folos şi a fost descoperită spre binele oamenilor, că *«Duhul celui care se teme de Domnul va fi viu, pentru că nădejdea lor este spre Cel Ce-i mîntuieşte»* [276]. 3. Însuşi Cuvîntul, pentru că pedepseşte, este judecător. Despre El Isaia spune: *«Domnul L-a dat pe El pentru păcatele noastre»* [277], adică îndreptător al păcatelor noastre.

68. 1. De aceea singur Cuvîntul poate ierta păcatele, pentru că a fost pus de Tatăl universului Pedagog al nostru, singurul Care poate deosebi neascultarea de ascultare. Iar cînd Cuvîntul ameninţă, este evident că nu vrea să facă rău, că nici nu duce la îndeplinire ameninţarea; punînd în oameni teama, le opreşte pornirea spre păcat şi-şi arată iubirea Sa de oameni. Mai mult încă, chiar le arată ce vor suferi, dacă stăruiesc în păcate. Cuvîntul nu face ca şarpele, care muşcă îndată ce şi-a înfipt colţii. 2. Deci Dumnezeu este bun. Domnul, înainte de a trece la faptă, caută să înduplece cu cuvîntul. *«Săgeţile Mele,* spune Scriptura, *îi va sfîrşi pe ei; se vor topi de foame, vor fi mîncaţi de păsări şi se vor gîrbovi fără să se mai poată vindeca; voi trimite asupra lor dinţii fiarelor cu mînia fiarelor care se tîrăsc pe pămînt. Din afară, sabia îi va lăsa fără copii, iar din cămările lor, frica îi va cuprinde»* [278]. 3. Deci Dumnezeirea nu se mînie, aşa precum gîndesc unii; dimpotrivă, de cele mai multe ori ameninţă, dar totdeauna sfătuieşte omenirea şi-i arată ce trebuie să facă. Metoda aceasta este bună; ne înfricoşează, ca să nu păcătuim. Scriptura spune: *«Mînia Domnului alungă păcatele* [279], *iar cel fără de frică nu se va putea îndrepta»* [280]. Dumnezeu aduce pedeapsă, nu din pricina mîniei Sale, ci pentru că urmăreşte dreptatea; că nu este de folos să fie lăsată la o parte dreptatea de dragul nostru.

69. 1. Fiecare din noi alege pedepsele; pentru că fiecare păcătuieşte de bunăvoie. «Vina este a celui ce alege; Dumnezeu este fără de vină» [281]. *«Dar dacă nedreptatea noastră învederează dreptatea lui Dum-*

---

[273] *Ieş.*, 20, 20.
[274] *de aici*, adică din cărţile lui Moise.
[275] *Platon*, Gorgias, p. 477 A.
[276] *Înţ. Sir.*, 34, 13.
[277] *Is.*, 53, 6.
[278] *Deut.*, 32, 23—25.
[279] *Înţ. Sir.*, 1, 20.
[280] *Înţ. Sir.*, 1, 21.
[281] *Platon*, Republica, X, 617 E.

nezeu, ce vom zice? Nu cumva este nedrept Dumnezeu, Care aduce mînia? Să nu fie!»[282]. Dumnezeu spune cu amenințare: «*Voi ascuți sabia Mea și mîna Mea se va lipi de judecată și Eu voi pedepsi pe dușmanii Mei și pe cei ce Mă urăsc pe Mine; voi uda săgețile Mele în sînge și sabia Mea va mînca carne din sîngele celor răniți*»[283]. 2. Este lămurit, deci, din cele spuse, că cei care nu sînt dușmani declarați ai adevărului și nici nu urăsc Cuvîntul, nu-și vor urî propria lor mîntuire; dimpotrivă vor scăpa de pedepsele pe care le aduce ura. Așa precum spune Înțelepciunea: «*Cununa înțelepciunii este frica de Domnul*»[284]. Cuvîntul a arătat foarte lămurit rînduiala Lui prin profetul Amos, zicînd: «*V-am nimicit pe voi cum a nimicit Dumnezeu Sodoma și Gomora și ați ajuns ca un tăciune scos din foc și nici așa nu v-ați întors la Mine, zice Domnul*»[285].

70. 1. Vedeți că Dumnezeu, datorită dragostei Sale de bine, caută pocăința omului și-și arată, pe nesimțite, împotriva rînduielii amenințării Sale, iubirea Lui de oameni. «*Îmi voi întoarce*, spune Dumnezeu, *fața Mea de la ei și le voi arăta ce le va fi lor*»[286]. Acolo unde Domnul privește este pace și veselie, iar acolo de unde Domnul își întoarce fața Sa, acolo intră răutatea. 2. Dumnezeu nu vrea să vadă răul, pentru că este bun. Iar dacă Dumnezeu în chip voit își întoarce ochii Săi[287], atunci răutatea se naște cu putere din pricina necredinței omenești. «*Vezi, dar*, spune Pavel, *bunătatea și asprimea lui Dumnezeu; asprime cu cei care au căzut, iar cu tine bunătate, dacă vei rămîne în bunătate*»[288], adică în credința în Hristos. Celui bun, pentru că prin fire este bun, îi urmează ura răului. 3. De aceea și mărturisesc că Dumnezeu pedepsește pe cei necredincioși — că pedeapsa este spre binele și folosul celui pedepsit, este o îndreptare a celui ce se împotrivește — dar Dumnezeu nu voiește ca necredincioșii să fie pedepsiți. Da, pedeapsa este răsplătire a răului, trimisă spre folosul celui pedepsit. Că nu va dori să ne pedepsească Cel Care ne-a învățat să ne rugăm pentru cei ce ne supără[289].

71. 1. Că Dumnezeu este bun, o mărturisesc toți, chiar fără voia lor; dar că același Dumnezeu este și drept, n-am nevoie de mai multe cuvinte, ca s-o dovedesc. Voi aduce ca mărturie cuvîntul din Evanghelie al Domnului. Domnul spune despre El că este «*una*»: «*Ca toți să fie una, precum Tu, Părinte în Mine și Eu în Tine, ca și aceștia să fie în noi, ca și lumea*

---

[282] *Rom.*, 3, 5—6.
[283] *Deut.*, 32, 41—42.
[284] *Înț. Sir.*, 1, 19.
[285] *Amos*, 4, 11.
[286] *Deut.*, 32, 20.
[287] *Ps.*, 103, 30.
[288] *Rom.*, 11, 22.
[289] *Mt.*, 5, 44; *Lc.*, 6, 28.

să creadă că Tu M-ai trimis. Şi Eu, slava, pe care Mi-ai dat-o Mie, am dat-o lor, ca ei să fie una precum noi sîntem una ; Eu în ei şi Tu în Mine, ca să fie desăvîrşiţi în una» [290]. Dumnezeu este *«una»* ; dincolo de una şi mai presus de însăşi unitatea. 2. De aceea şi cuvîntul *«Tu»* este un cuvînt care arată pe singurul Care există cu adevărat : Care era, Care este şi Care va fi [291] ; Îl arată pe Dumnezeu ; pentru cele trei timpuri este un un singur nume : *«Cel Ce este»* [292]. Iar că Acelaşi, Care este singur Dumnezeu, este în acelaşi timp şi drept, o mărturiseşte Domnul în Evanghelie, zicînd : *«Părinte, voiesc ca unde sînt Eu să fie împreună cu Mine şi aceia pe care Mi i-ai dat, ca să privească slava Mea, pe care Mi-ai dat-o, pentru că M-ai iubit mai înainte de întemeierea lumii. Părinte drepte, lumea nu Te-a cunoscut, iar Eu Te-am cunoscut şi aceia Te-au cunoscut, că Tu M-ai trimis ; şi le-am făcut cunoscut numele Tău şi-l voi face cunoscut»* [293]. 3. Acesta este *«Cel Care răsplăteşte celor ce-L urăsc, Care pedepseşte pe copii pentru păcatele părinţilor lor şi face milă cu cei ce-L iubesc»* [294]. Acesta este Cel Care pune pe unii la dreapta, iar pe alţii la stînga [295], cînd este înfăţişat ca Tată, pentru că este bun şi este singurul Care este numit bun [296] ; dar cînd este înfăţişat ca Cuvînt al Lui, este Fiu, este în Tatăl şi este numit drept din pricina relaţiei reciproce de dragoste ; iar numele Lui este pe măsura egalităţii puterii. *«Pe om îl va judeca după faptele lui»* [297], deoarece Dumnezeu ne-a făcut cunoscut în Iisus chipul unei balanţe bune a dreptăţii, prin Care am cunoscut şi noi pe Dumnezeu, ca prin o balanţă bine echilibrată.

72. 1. În privinţa aceasta şi Înţelepciunea spune precis : *«Mila şi mînia este cu El* — că numai El, Domnul, le are pe amîndouă — *este puternic să se milostivească, dar şi să-şi verse mînia. Precum este multă mila Lui, aşa este şi certarea Lui»* [298]. Mila şi certarea au ca scop mîntuirea celor pe care îi ceartă. 2. Da, că este bun *«Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus»* [299], Însuşi Cuvîntul o va mărturisi iarăşi, zicînd : *«El este bun cu cei nemulţumitori şi răi»* [300] şi încă : *«Fiţi milostivi, precum şi Tatăl vostru este milostiv»* [301]. Dar nu numai aici, ci şi cînd spune direct : *«Nimeni nu este bun, afară de Tatăl Meu, Care este în*

---

[290] *In.*, 17, 21—23.
[291] *Apoc.*, 1, 4 ; 11, 17.
[292] *Ieş.*, 3, 14.
[293] *In.*, 17, 24—26.
[294] *Ieş.*, 20, 5—6.
[295] *Mt.*, 25, 33.
[296] *Mt.*, 19, 17 ; *Mc.*, 10, 18 ; *Lc.*, 18, 19.
[297] *Înţ. Sir.*, 16, 14.
[298] *Înţ. Sir.*, 16, 13—14.
[299] 2 *Cor.*, 1, 3.
[300] *Lc.*, 6, 35.
[301] *Lc.*, 6, 36.

ceruri» [302]; pe lîngă acestea, iarăşi spune: *«Tatăl Meu răsare soarele Lui peste toţi»* [303]. **3.** Trebuie menţionat aici că Domnul Cuvîntul, mărturiseşte că Tatăl Lui cel bun este şi Creator; şi nimeni nu mă va contrazice că Creatorul este drept. Şi iarăşi spune: *«Tatăl Meu plouă peste drepţi şi peste nedrepţi»* [304]. Şi întrucît plouă, este creator al apelor şi al norilor; iar întrucît plouă peste toţi, împarte la toţi cu dreptate, fără să încline într-o parte sau alta; iar întrucît este bun se poartă la fel şi cu cei drepţi şi cu cei nedrepţi.

73. 1. Foarte lămurit putem conchide din aceste texte pe care Sfîntul Duh le-a grăit în Psalmi că Dumnezeu este unul şi acelaşi: *«Voi vedea cerurile, lucrul degetelor Tale»* [305]; şi: *«Cel Ce a zidit cerurile, locuieşte în ceruri»* [306]; şi: *«Cerul este scaunul Tău»* [307]; iar Domnul spune în rugăciunea Sa: *«Tatăl nostru, Carele eşti în ceruri»* [308]. Cerurile sînt ale ziditorului lumii; deci, nimeni nu poate fi împotrivă că Domnul este şi Fiul Creatorului. Iar dacă este recunoscut de toţi că Ziditorul este drept şi că Domnul este Fiul Creatorului, urmează că Domnul este Fiul Celui drept. **2.** De aceea şi Pavel spune: *«Dar acum dreptatea lui Dumnezeu s-a arătat în afară de lege»* [309]; dar iarăşi ca să înţelegi mai bine că Dumnezeu este drept, continuă: *«dar dreptatea lui Dumnezeu prin credinţa lui Iisus Hristos, în toţi cei ce cred; că nu este deosebire»* [310]; şi încă, dînd mărturie de adevăr, adaugă puţin mai jos: *«Întru îngăduinţa lui Dumnezeu, spre arătare ca El să fie drept, îndreptăţind pe cel ce este din credinţa în Iisus»* [311]. **3.** Pavel ştie că dreptatea este bună şi arată acest lucru undeva, cînd zice: *«Aşa că legea este sfîntă; şi porunca este sfîntă, dreaptă şi bună»* [312]. Pavel dă celor două cuvinte aceeaşi putere.

74. 1. Dar Domnul a zis că nimeni nu e bun afară de Tatăl Lui [313]. Deci Însuşi Tatăl Lui, Care este unul, este arătat prin multe puteri. Acest lucru au vrut să-l spună cuvintele: *«Nimeni n-a cunoscut pe Tatăl»* [314]; că El era totul, înainte de a veni Fiul. Este evident, în adevăr, că Dumnezeul universului este numai unul singur: bun, drept, creator, Fiul în Tatăl, Căruia slava în vecii vecilor. Amin [315]. **2.** Dar nici certarea cu purtare de grijă nu este un lucru străin de Cuvîntul cel mîntuitor. Că și certarea este o doctorie a iubirii dumnezeiești de oameni; din certare înflorește roșeața pudorii și aduce în suflet rușinea păcatului. Da, dacă trebuie să blamezi, trebuie să și cerți; cînd este cazul să rănești, nu mortal, ci spre mîntuire, un suflet nesimțitor, scăpîndu-l, cu puțină durere, de moartea cea veșnică.

---

[302] *Mt.*, 19, 17; *Mc.*, 10, 18; *Lc.*, 18, 19.
[303] *Mt.*, 5, 45.
[304] *Mt.*, 5, 45.
[305] *Ps.*, 8, 4.
[306] *Ps.*, 2, 3.
[307] *Ps.*, 10, 4; 102, 20.
[308] *Mt.*, 6, 9.
[309] *Rom.*, 3, 21.
[310] *Rom.*, 3, 22.
[311] *Rom.*, 3, 26.
[312] *Rom.*, 7, 12.
[313] *Mt.*, 19, 17; *Mc.*, 10, 18; *Lc.*, 18, 19.
[314] *Mt.*, 11, 27.
[315] *Gal.*, 1, 5.

3. Mare este înțelepciunea pedagogiei Cuvîntului, iar chipul rînduielii Lui spre mîntuire este felurit. Pedagogul dă mărturie pentru cei buni; pe cei aleși îi cheamă să fie mai buni; pe cei care se grăbesc să facă rău îi oprește din această pornire și-i sfătuiește să înceapă o viață mai bună. **4.** Cuvîntul nu lasă pe nimeni fără mărturie; fiecare primește mărturie, iar harul acestei mărturii este foarte mare. Dar chiar tăria mîniei Lui — dacă trebuie să numim mînie sfătuirea Lui — este iubitoare de oameni; că Dumnezeu se coboară pînă la patimi de dragul omului, pentru care Cuvîntul lui Dumnezeu s-a și făcut om.

CAPITOLUL IX

BINEFACEREA ȘI PEDEPSIREA APARȚIN, PE BUNĂ DREPTATE, ACELEAȘI PUTERI. CARE ESTE METODA PEDAGOGIEI CUVÎNTULUI?

75. 1. Pedagogul omenirii, Cuvîntul nostru cel dumnezeiesc, folosindu-se de toată măiestria înțelepciunii, dorește cu toată puterea să mîntuie pe prunci; îi sfătuiește, îi blamează, îi dojenește, îi ceartă, îi amenință, îi vindecă, le făgăduiește, le dăruiește; și «ca și cu multe hățuri»[316] înfrînează pornirile necugetate ale omenirii. **2.** Și ca să spun pe scurt, Domnul se poartă cu noi așa cum ne purtăm noi cu copiii noștri. Înțelepciunea ne sfătuiește: «*Ai copii? Educă-i și pleacă-le din tinerețea lor grumazul. Ai fete? Fii cu luare aminte la trupul lor și nu-ți arăta veselă fața ta către ele*»[317]. Și facem acestea cu toate că pe copiii noștri, băieți și fete, îi iubim puternic, îi iubim mai mult decît orice.

3. Cei care vorbesc, ca să facă plăcere și ca să nu supere, iubesc puțin; dar cei care mustră spre folos, chiar dacă pentru moment sînt supărați, fac bine totuși pentru mai tîrziu. Și Domnul nostru n-are în vedere plăcerea de moment, ci urmărește desfătarea viitoare.

Să ne îndreptăm, dar, acum spre metoda pedagogiei Lui cea iubitoare de oameni, împreună cu mărturia profetică.

---

[316] *Platon*, Legile, VII, 808 D.
[317] *Înț. Sir.*, 7, 24.

76. 1. Sfătuirea (νουθέτησις) este o mustrare plină de grijă, care atrage luarea aminte. Aşa este Pedagogul nostru cînd sfătuieşte ; de pildă cînd zice în Evanghelie : *«De cîte ori am vrut să adun pe fiii tăi, precum adună cloşca pe puii ei sub aripile ei şi n-aţi voit»* [318]. Şi iarăşi Scriptura sfătuieşte, zicînd : *«Au făcut adulter cu lemnul şi cu piatra* [319], *au tămîiat lui Baal»* [320]. **2.** Este cea mai mare dovadă a iubirii Sale de oameni, că Domnul, deşi ştia bine neruşinarea poporului celui răzvrătit şi neascultător, totuşi îl cheamă la pocăinţă şi spune prin Iezechiel : *«Fiule al omului ! In mijlocul scorpionilor locuieşti ; dar grăieşte-le lor, dacă te vor asculta»* [321]. **3.** Dar şi lui Moise îi spune : *«Du-te şi spune-i lui Faraon, ca să dea drumul poporului ; dar Eu ştiu că nu le va da drumul»* [322]. Prin aceste cuvinte Domnul face cunoscut două lucruri : Dumnezeirea Sa, pentru că cunoaşte mai dinainte viitorul şi iubirea Sa de oameni, pentru că dăruieşte prilejuri de pocăinţă, libertăţii de voinţă a sufletului. **4.** Purtînd grijă de popor, Domnul îl sfătuieşte şi prin Isaia, cînd zice : *«Poporul acesta cu buzele Mă cinsteşte, dar cu inima este departe de Mine* — acesta este un reproş care caută să convingă — *dar în zadar Mă cinstesc, că ei învaţă învăţături, care sînt porunci omeneşti»* [323]. În aceste cuvinte, purtarea de grijă a lui Dumnezeu vădeşte păcatul, dar arată de asemenea şi mîntuirea.

77. 1. Blamul (ἐπιτίμησις) este o mustrare făcută pentru fapte de ruşine spre apropierea de fapte bune. Acest lucru îl arată Domnul prin Ieremia, zicînd : *«Au ajuns armăsari înnebuniţi după femei ; fiecare necheza după femeia aproapelui lui. Oare pe aceştia nu-i voi cerceta ? zice Domnul. Sau nu se va răzbuna sufletul Meu pe un popor ca acesta ?»* [324]. Domnul totdeauna bagă în sufletul omului frica, pentru că *«frica de Domnul este începutul venirii în simţiri»* [325]. **2.** Iarăşi prin Osea zice : *«Oare nu-i voi cerceta pe ei ? Că ei se amestecau cu desfrînatele şi aduceau jertfe împreună cu cei care se închinau idolilor ; poporul cel înţelegător s-a împreunat cu desfrînată»* [326]. Le arată mai lămurit păcatele lor, mărturisind că ei înţeleg că păcătuiesc de bunăvoia lor. Iar înţelegerea este vedere a sufletului. De aceea şi numele Israel înseamnă cel ce a văzut pe Dumnezeu [327], adică cel ce înţelege pe Dumnezeu.

---

[318] *Mt.*, 23, 37 ; *Lc.*, 13, 34.
[319] *Ier.*, 3, 9.
[320] *Ier.*, 7, 8 ; 32, 29.
[321] *Iez.*, 2, 6—7.
[322] *Ieş.*, 3, 18—19.
[323] *Is.*, 29, 13.
[324] *Ier.*, 5, 8—9.
[325] *Prov.*, 1, 7. Clement a pus în loc de *înţelepciune, simţire.*
[326] *Osea*, 4, 15.
[327] Mai sus, 57, 2.

3. Dezaprobarea (μέμψις) este o mustrare făcută celor nepăsători și trîndavi. De această metodă pedagogică se folosește Domnul, zicînd prin Isaia : *«Ascultă, cerule, și ia în urechi, pămîntule, că Domnul a grăit. Am născut fii și i-am crescut, dar ei s-au lepădat de Mine. Boul și-a cunoscut stăpînul, iar asinul ieslea domnului lui, dar Israel nu M-a cunoscut pe Mine»* [328]. **4.** Nu este oare o grozăvie, ca cel care a văzut pe Dumnezeu să nu cunoască pe Domnul ? Nu este oare o grozăvie, ca cel care a văzut pe Dumnezeu să nu cunoască pe Domnul ? Nu este oare o grozăvie ca boul și asinul, animale proaste și fără minte, să cunoască pe cel ce le hrănește, iar Israel să fie mai fără de minte decît acestea ? Iar prin Isaia, mustrînd tare poporul, adaugă : *«Și pe Mine M-au părăsit, zice Domnul»* [329].

78. 1. Dojana (ἐπίπληξις) este un blam, care duce la pedeapsă sau o mustrare cu tendința de a bate. Pedagogul se folosește și de acest mijloc de vindecare, cînd zice prin Isaia : *«Voi, fii răzvrătiți, acestea zice Domnul : Ați făcut sfat nu pentru Mine și învoieli nu prin Duhul Meu»* [330]. În fiecare caz, Domnul se folosește de frică ca de un astringent foarte puternic ; vădește în același timp și păcatele, dar și întoarce pe popor la mîntuire ; așa precum se prepară lîna pentru vopsit cu o substanță tare, care face ca lîna să primească vopseaua.

2. Certarea (ἔλγχος) este o mustrare publică, făcînd tuturor cunoscute păcatele. Pedagogul se folosește de certare ca de un mijloc de neapărată trebuință pedagogiei din pricina slăbiciunii credinței celor mulți. Pedagogul spune prin Isaia : *«Ați părăsit pe Domnul și ați mîniat pe Sfîntul lui Israel !»* [331]. Spune și prin Ieremia: *«Spăimîntatu-s-a cerul de aceasta ; și s-a cutremurat mai mult pămîntul, că două rele a făcut poporul acesta : M-a părăsit pe Mine, izvorul apei celei vii și și-a săpat fîntîni surpate, care nu vor putea ține apa»* [332]. **3.** Și iarăși, prin același profet : *«Păcat a săvîrșit Ierusalimul ; de asta s-a tulburat ; toți cei care îl slăveau l-au necinstit, că au văzut rușinarea lui»* [333]. **4.** Pedagogul, pentru a îndulci asprimea certării și amenințarea cu pedeapsa, spune prin Solomon, trecînd sub tăcere dragostea de copii a metodei Sale pedagogice : *«Fiul Meu, nu disprețui învățăturile Domnului, nici nu te descuraja cînd ești certat ; că pe cel pe care-l iubește Domnul, îl ceartă și biciuiește pe fiul, pe care îl primește»* [334], pentru că *«omul păcătos se ferește de mus-*

---

[328] *Is.*, 1, 2—3.
[329] *Ier.*, 1, 16 ; 2, 13. 19.
[330] *Is.*, 30, 1.
[331] *Is.*, 1, 4.
[332] *Ier.*, 2, 12—13.
[333] *Plîng.* 1, 8.
[334] *Prov.*, 3, 11—12.

trare» [335]. Iar ca urmare, Scriptura zice : *«Certa-mă-va dreptul și mă va mustra ; dar untdelemnul păcătosului să nu ungă capul meu»* [336].

79. 1. Admonestarea (φρένωσις) este o mustrare care pune pe gînduri. Nici de acest mijloc pedagogic nu este lipsit Pedagogul, că spune prin Ieremia : *«Pînă cînd voi striga și nu mă vor auzi ? Iată netăiate împrejur sînt urechile lor !»* [337]. O, fericită îngăduință ! Și iarăși, prin același profet, zice : *«Netăiate împrejur sînt toate popoarele, iar poporul acesta este netăiat împrejur la inimă»* [338]. Că spune Domnul : *«Poporul este neascultător ; sînt fii, în care nu este credință»* [339].

2. Cercetarea (ἐπισκοπή) este o dojenire foarte aspră. S-a folosit de acest mod Domnul în Evanghelie : *«Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine»* [340]. Repetarea numelui Ierusalimului face puternică dojenirea. Da, cum poate prigoni pe slujitorii lui Dumnezeu, cel care cunoaște pe Dumnezeu ? De aceea Domnul adaugă : *«Se lasă casa voastră pustie ! Că zic vouă : de acum nu Mă veți mai vedea, pînă cînd veți zice : Binecuvîntat este Cel Ce vine întru numele Domnului»* [341]. Dacă nu primiți iubirea Mea de oameni, veți cunoaște puterea Mea.

80. 1. Ocara (λοιδορία) este o mustrare aspră. Pedagogul se folosește de ocară ca de o doctorie, zicînd prin Isaia : *«Vai, neam păcătos, fii fărădelege, popor plin de păcate, sămînță rea»* [342] ; iar în Evanghelie spune prin Ioan : *«Șerpi, pui de viperă»* [343].

2. Acuzația (ἔγκησις) este o mustrare făcută celor care fac nedreptăți. Pedagogul se folosește de ea prin David, cînd zice : *«Poporul, pe care nu l-am cunoscut Mi-a slujit Mie și întru auzul urechii M-a ascultat. Fiii străini m-au simțit și au șchiopătat în cărările lor»* [344] ; iar prin Ieremia zice : *«Și i-am dat ei carte de despărțire ; și nu s-a temut casa cea necredincioasă a lui Iuda»* [345] ; și iarăși ; *«Și M-a defăimat casa lui Israel și casa lui Iuda a mințit Domnului»* [346].

3. Deplîngerea soartei (μεμψιμοιρία) este o mustrare ascunsă, care, printr-un ajutor dibaci, rînduiește în chip acoperit mîntuirea. Pedagogul se folosește de ea prin Ieremia : *«Cum a șezut singură cetatea cea cu*

---

[335] *Înț. Sir.*, 32, 18.
[336] *Ps.*, 140, 6.
[337] Ier., 6, 10.
[338] *Ier.*, 9, 25.
[339] *Is.*, 30, 9.
[340] *Mt.*, 23, 37 ; *Lc.*, 13, 34.
[341] *Mt.*, 23, 38—39 ; *Lc.*, 13, 35.
[342] *Is.*, 1, 4.
[343] *Mt.*, 3, 7 ; 23, 33.
[344] *Ps.*, 17, 48—49.
[345] *Ier.*, 3, 8.
[346] *Ier.*, 5, 11—12.

multe popoare? A ajuns ca o văduvă; cea care stăpînea multe țări a ajuns de plătește bir; plîngînd, a plîns noaptea» [347].

81. 1. Luarea în rîs (διάσυρσις) este o mustrare defăimătoare. Și de acest ajutor se folosește dumnezeiescul Pedagog prin Ieremia, zicînd: *«Față de desfrînată s-a făcut fața ta; ai ajuns o nerușinată înaintea tuturor. Nu M-ai numit pe Mine casă și tată și povățuitor al fecioriei tale!»* [348]. Și: *«Desfrînată frumoasă plină de har, meșteră în farmec»* [349]. După ce cu dibăcie ai insultat-o tare pe fecioară, numind-o desfrînată, iarăși revine, îndemnînd-o la cuminţenie.

2. Reprobarea (κατανεμέσησις) este o dojană legală sau o dojană făcută fiilor, care se răzvrătesc împotriva îndatoririlor pe care le au. De aceasta se folosește Pedagogul prin Moise, spunînd: *«Copii vrednici de dojană, neam necinstit și stricat, acestea răsplătiți Domnului? Acest popor este nebun și nu înțelept. Nu El, Însuși Tatăl, te-a dobîndit pe tine?»* [350]. Iar prin Isaia zice: *«Conducătorii tăi sînt neascultători; sînt părtași cu hoții, iubesc darurile, umblă după mită, nu fac judecată orfanilor»* [351].

3. În general, dibăcia, de care se folosește Pedagogul administrînd frica, este izvor de mîntuire; iar mîntuirea este faptă a Celui bun: *«Mila Domnului peste tot trupul; Domnul mustră, pedepsește și învață ca un păstor turma sa. Miluiește pe cei ce primesc învățătura Sa și pe cei care se sîrguiesc să se unească cu El»* [352]. Și prin această purtare Domnul *«a păzit cu îndurare și învățătură pe cei șase sute de mii de pedeștri, care erau adunați întru învîrtoșarea inimilor lor, biciuindu-i, miluindu-i, lovindu-i, vindecîndu-i»* [353]. Că *«precum este multă mila Lui, așa este și certarea Lui»* [354]. Bine este să nu păcătuiești; dar la fel este bine ca cel care păcătuiește să se pocăiască; după cum este foarte bine să fii totdeauna sănătos, dar este bine și să scapi de boală.

82. 1. Astfel Pedagogul și prin Solomon poruncește: *«Tu, bate pe fiul tău cu nuiaua, ca să scapi de moarte sufletul lui»* [355]. Și iarăși: *«Nu înceta de a pedepsi pe copil! Îndreaptă-l cu nuiaua, că nu va muri!»* [356]. **2.** Certarea și dojana, după cum le arată și numele, sînt lovituri date sufletului; pun capăt păcatelor și înlătură moartea, cumințește pe cei porniți spre desfrîu. 3. La fel și Platon cunoaște că certarea are o foarte mare putere de îndreptare și este un mijloc însemnat de curățire; de acord în această privință cu Cuvîntul, Platon spune că omul care a săvîrșit cele mai mari fapte urîte a ajuns de neîndreptat și un nerușinat, pentru că n-a fost mustrat și că cel care vrea să fie cu adevărat fericit trebuie să fie foarte curat și foarte bun[357]. 4. Dacă *«dregătorii nu sînt frică pentru fapta bună»*[358], cum va fi frică de Dumnezeu, Care este prin fire bun, pentru cel care nu păcătuiește? *«Dar dacă faci rău, teme-te!»*[359].

---

[347] *Plîng.*, 1, 1—2.
[348] *Ier.*, 3, 3—4.
[349] *Naum*, 3, 4.
[350] *Deut.*, 32, 5—6.
[351] *Is.*, 1, 23.
[352] *Înț. Sir.*, 18, 12—13.
[353] *Înț. Sir.*, 16, 11.
[354] *Înț. Sir.*, 16, 14.
[355] *Prov.*, 23, 13.
[356] *Prov.*, 23, 13.

83. 1. De aceea însuși apostolul, după exemplul Domnului, mustră bisericile, una după alta; și, dîndu-și seama de îndrăznirea lui și de slăbiciunea ascultătorilor, zice galatenilor: *«Am ajuns oare vrăjmașul vostru, spunîndu-vă adevărul?»*[360].

2. După cum cei sănătoși n-au nevoie de doctor[361], întrucît sînt sănătoși, ci cei bolnavi au nevoie de știința doctorului, tot așa și noi care în această viață sîntem bolnavi din pricina poftelor noastre cele de ocară, din pricina neînfrînărilor noastre vrednice de dojană și din pricina celorlalte buboaie ale patimilor noastre, avem nevoie de Mîntuitor. Iar Mîntuitorul nu dă numai doctorii dulci, ci și amare. Că rădăcinile cele amare ale fricii opresc înmulțirea păcatelor; de aceea frica este mîntuitoare, chiar dacă e amară.

3. Deci, pe bună dreptate, noi cei bolnavi avem nevoie de Mîntuitor; noi cei rătăciți avem nevoie de povățuitor; noi cei orbi avem nevoie de un conducător cu vedere bună; noi cei însetați avem nevoie de izvorul cel dătător de viață, din care cei care beau nu mai însetează[362]; noi cei morți avem nevoie de viață; oile au nevoie de păstor; copiii au nevoie de pedagog și întreaga omenire are nevoie de Iisus, ca nu cumva rămînînd noi neîndreptați și păcătoși la sfîrșit să fim osîndiți, ci să fim despărțiți de pleavă și să fim strînși în hambarul cel părintesc. Că în mîna Domnului este lopata, cu care desparte de grîu pleava, pe care o dă focului[363].

84. 1. Dar dacă voiți, este cu putință să cunoaștem marea înțelepciune a Prea Sfîntului Păstor și Pedagog, a Cuvîntului Atotțiitor și Părintesc, numindu-se Păstorul oilor[364], atunci cînd vorbește alegoric. Dar El este și Pedagogul pruncilor. 2. Pedagogul, adresîndu-se bătrînilor și dîndu-le un exemplu mîntuitor de grija Lui binecuvîntată, le spune prin Iezechiel: *«Pe oaia cea oloagă o voi obloji, pe cea bolnavă o voi vindeca, pe cea rătăcită o voi întoarce*[365] *și le voi duce la păscut în muntele cel sfînt al Meu»* [366].

---

[357] *Platon*, Sophista, 230 DE.
[358] *Rom.*, 13, 3.
[359] *Rom.*, 13, 4.
[360] *Gal.*, 4, 16.
[361] *Mt.*, 9, 12; *Mc.*, 2, 17; *Lc.*, 5, 31.
[362] *In.*, 4, 14.
[363] *Mt.*, 3, 12; *Lc.*, 3, 17.
[364] *In.*, 10, 2. 11. 14.

Acestea sînt făgăduințele bunului Păstor!

Paște-ne pe noi, pruncii, ca pe oi! **3.** Da, Stăpîne, satură-ne cu pășunea Ta, cu dreptatea Ta! Da, Pedagogule, du-ne la pășunea Ta, în muntele cel sfînt al Tău, la Biserica cea înaltă a Ta, cea mai presus de nori, cea care atinge cerurile! *«Și le voi fi lor păstor,* spune Pedagogul, *și voi fi aproape de ei»* [367], cum este haina de pielea lor. Pedagogul vrea să-mi mîntuie trupul; și îmbrăcîndu-mă cu haina nestricăciunii [368], mi-a uns pielea [369]. **4.** *«Mă vor striga,* spune Pedagogul, *și le voi răspunde: Iată sînt de față!»* [370]. M-ai auzit, Stăpîne, mai repede decît m-am așteptat! *«Și dacă vor trece, nu vor aluneca, zice Domnul»* [371]. Că nu vom cădea în stricăciune noi, care trecem la nestricăciune [372], că ne sprijină El. El a spus-o și El a voit-o.

85. 1. Așa este Pedagogul nostru: bun în chip drept. *«N-am venit să Mi se slujească,* a spus El, *ci să slujesc»* [373]. De aceea se spune în Evanghelie că *«era ostenit»* [374] Cel Care se ostenește pentru noi, Cel Care a făgăduit să-și *«dea sufletul Lui răscumpărare pentru mulți»* [375]. **2.** El Însuși dă mărturie că numai cel ce face așa este *«păstorul cel bun»* [376]. Este, dar, mare dăruitor, El, Care-și dă pentru noi ceea ce este mai de preț, sufletul! [377]. Este mare ajutător și iubitor de oameni, că a voit să fie fratele oamenilor [378], cînd putea să le fie stăpîn. Este atît de bun, încît a și murit pentru noi.

3. Dar și dreptatea Lui a strigat: *«Dacă veniți la Mine cu dreptate și Eu voi fi drept cu voi; dar dacă mergeți strîmb și Eu voi fi strîmb, zice Domnul puterilor»* [379]. Prin căile strîmbe, Domnul face aluzie la pedepsele păcătoșilor. **4.** Calea dreaptă și firească — pe care o arată acoperit litera iota (ι) din numele lui Iisus — este bunătatea Lui. Bunătatea Lui este nemişcată şi neschimbată faţă de cei care, ascultînd de El, au crezut în El. *«Pentru că v-am chemat şi nu M-aţi ascultat, zice Domnul, ci aţi defăimat sfaturile Mele, iar la certările Mele n-aţi luat aminte»* [380]. Astfel, mustrarea Domnului este tare folositoare.

---

[365] *Iez.*, 34, 16.
[366] *Iez.*, 34, 14.
[367] *Iez.*, 34, 23.
[368] Adică cu haina botezului.
[369] Adică cu sfîntul mir.
[370] *Is.*, 58, 9.
[371] *Is.*, 43, 2.
[372] *1 Cor.*, 15, 42.
[373] *Mt.*, 20, 28; *Mc.*, 10, 45.
[374] *In.*, 4, 6.
[375] *Mt.*, 20, 28; *Mc.*, 10, 45.
[376] *In.*, 10, 11.
[377] *In.*, 15, 13.
[378] *Evr.*, 2, 11.
[379] *Lev.*, 26, 21. 23. 27.

86. 1. Despre aceştia Pedagogul spune prin David : *«Neam îndărătnic, neam care amărăşte, neam care nu şi-a îndreptat inima, care n-a fost credincios lui Dumnezeu cu duhul lui* [381]. *N-a păzit aşezămîntul lui Dumnezeu şi în legea Lui n-a voit să umble»* [382]. Acestea sînt pricinile amărăciunii, pentru care Judecătorul vine să judece pe cei care n-au voit să aleagă o bună vieţuire. **2.** De aceea Domnul a adus peste iudei, aici pe pămînt, o pedeapsă mai aspră, doar-doar se vor opri din pornirea lor spre moarte. Şi Pedagogul spune foarte lămurit prin David pricina ameninţării : *«N-au crezut în minunile Lui* [383]. *Cînd îi ucidea pe ei, atuncea Îl căutau pe El, se întorceau la El, mînecau către Dumnezeu şi şi-au adus aminte, că Dumnezeu este ajutorul lor şi Dumnezeul cel preaînalt este izbăvitorul lor»* [384]. **3.** Astfel Dumnezeu a văzut că iudeii de frică se întorc la El, dar că dispreţuiesc iubirea Sa de oameni. Da, în general, noi oamenii sîntem nepăsători cînd Dumnezeu se poartă bine cu noi ; dar Îl respectăm cînd ne temem de dreptatea Lui, deşi dreptatea Lui este unită cu iubirea Sa de oameni.

87. 1. Frica este de două feluri. Un fel de frică este însoţită de respect, cum este frica cetăţenilor de conducătorii cei buni, frica noastră de Dumnezeu şi frica pe care o au copiii cuminţi faţă de părinţi : *«Calul neîmblînzit,* spune Scriptura, *ajunge nărăvaş, iar fiul lăsat de capul lui ajunge obraznic»* [385]. Celălalt fel de frică este însoţit de ură ; este frica sclavilor faţă de stăpînii răi şi frica evreilor, care au făcut din Dumnezeu despot, nu Tată. **2.** După părerea mea, este o deosebire mare, foarte mare, între o evlavie săvîrşită liber, cu dragă inimă şi o evlavie săvîrşită din constrîngere. Scriptura spune : *«Dumnezeu este îndurător ; va vindeca păcatele lor şi nu-i va nimici ; îşi va întoarce de multe ori mînia Lui şi nu-şi va aprinde toată urgia Lui»* [386]. Iată cum se arată dreptatea Pedagogului, cînd pedepseşte şi cum se arată bunătatea lui Dumnezeu, cînd este îndurător ; **3.** De aceea şi David, adică Duhul Sfînt prin el, le cuprinde pe amîndouă, cînd în psalmi spune despre acelaşi Dumnezeu : *«Dreptatea şi judecata sînt gătirea scaunului Tău. Mila şi ade-*

---

[380] *Prov.*, 1, 24—25.
[381] *Ps.*, 77, 10—11.
[382] *Ps.*, 77, 13.
[383] *Ps.*, 77, 36.
[384] *Ps.*, 77, 38—39.
[385] *Înţ. Sir.*, 30, 8.
[386] *Ps.*, 77, 42—43.

vărul vor merge înaintea feței Tale» [387]. David dă mărturie că și judecata și binefacerea aparțin aceleași puteri. În aceste două activități se vede puterea dreptății lui Dumnezeu, care deosebește pe cele contrarii.

88. 1. Același este și drept și bun, Cel Care este cu adevărat Dumnezeu, El care este totul și totul este El, pentru că este Dumnezeu, singurul Dumnezeu. După cum oglinda nu este un lucru rău față de omul urît, că îl arată așa cum este; și după cum doctorul nu este un rău pentru bolnav, cînd îi spune că are temperatură, că nu doctorul este pricina temperaturii, ci doctorul este cel care vădește temperatura, tot așa nu este rău nici cel care vădește pe cineva care are sufletul bolnav; nu bagă în sufletul aceluia păcatele, ci-i arată păcatele care sînt în sufletul lui, ca să-l depărteze de niște obișnuințe ca acelea. **2.** Astfel Dumnezeu este bun în El Însuși, dar este drept din pricina noastră; iar aceasta, pentru că este bun. Ne-a arătat dreptatea Lui prin Cuvîntul Său chiar de atunci de la început, de cînd a devenit Tată; că Dumnezeu este bun înainte de a fi Creator; și pentru că era bun, de asta a voit să fie și Creator și Tată. Și acest fel de a fi al acelei dragoste a ajuns început al dreptății Sale, și atunci cînd face să strălucească soarele Său [388] și atunci cînd trimite pe Fiul Său. Și El, cel dintîi, a vestit dreptatea cea bună din ceruri, spunînd: *«Nimeni n-a cunoscut pe Fiul decît Tatăl, nici pe Tatăl decît Fiul»* [389]. **3.** Această cunoștință echilibrată este de asemenea simbol al vechii dreptăți. Apoi dreptatea s-a pogorît între oameni, în literă și în trup, adică prin lege și prin Cuvînt. Ea a silit omenirea la pocăință mîntuitoare, pentru că era bună. Dar tu nu asculți de Dumnezeu! Învinuiește-te singur, decît să atragi asupra ta pe Judecător!

CAPITOLUL X

ACELAȘI DUMNEZEU, PRIN ACELAȘI CUVÎNT, ÎNDEPĂRTEAZĂ PRIN AMENINȚĂRI PE OAMENI DE PĂCATE, IAR PRIN SFATURI ÎI MÎNTUIE

89. 1. Am arătat, deci, că este bună și mîntuitoare rînduiala de a înfrîna pe oameni prin mustrări. Cuvîntul a aplicat această rînduială, pentru că este potrivită să îndrepte pe oameni spre pocăință și să-i oprească de la păcate. Urmează acum să vedem blîndețea Cuvîntului. Am demonstrat că Cuvîntul este drept, că ne pune la îndemînă ideile Sale, care ne îndeamnă la mîntuire și că prin aceste idei dorește ca, prin voința Tatălui, să cunoaștem frumosul și folosul. Uită-te și la aceasta! **2.** Frumosul aparține genului engomiastic; folosul aparține genului parenetic. Genul parenetic are două forme: una care sfătuiește, alta care desfătuiește; genul engomiastic are și el două forme: una care laudă, alta care hulește. După cum gîndirea parenetică este sfătuitoare, dar este și desfătuitoare. **3.** Tot așa și gîndirea engomiastică este lăudătoare, dar este și hulitoare. Aceste două genuri le folosește Pedagogul cel drept, Care are în vedere folosul nostru. **4.** Despre forma hulitoare și desfătuitoare am vorbit mai înainte; acum trebuie să vorbesc despre forma sfătuitoare și lăudătoare, ca să echilibrăm, ca pe o balanță, cele două talere egale ale dreptului Pedagog.

---

[387] *Ps.*, 88, 14—15.
[388] *Mt.*, 5, 45.
[389] *Mt.*, 11, 27; *Lc.*, 10, 22.

90. 1. Pedagogul folosește forme sfătuitoare spre cele ce ne sînt nouă de folos, grăind așa prin Solomon: *«Eu, pe voi, oamenilor, vă sfătuiesc și dau drum glasului Meu fiilor oamenilor*[390]*, ascultați-Mă, că lucruri de cinste voi grăi»*[391] și celelalte. Dă sfaturi mîntuitoare. Că sfatul este bun atît pentru o faptă bună, cît și pentru a te feri să faci o faptă rea, așa cum sfătuiește Pedagogul, grăind prin David: *«Fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor n-a stătut și pe scaunul ciumaților n-a șezut, ci în legea Domnului voia lui»*[392].

2. Trei sînt părțile sfătuirii. Una, atunci cînd Domnul ia exemplele din vremurile trecute, de pildă cînd spune ce au pățit evreii, cînd s-au închinat vițelului de aur[393], sau ce au pățit, cînd au făcut desfrînare[394] și cele asemenea. A doua, atunci cînd are în vedere timpurile prezente, care se pot înțelege prin proprie experiență, ca atunci cînd Domnul, răspunzînd celor ce L-au întrebat: *«Dacă Tu ești Hristos sau pe altul să așteptăm»*[395], a zis: *«Duceți-vă și spuneți lui Ioan: Orbii văd, surzii aud, leproșii se curățesc, morții înviază și fericit este cel care nu se va sminti întru Mine»*[396]. Aceasta de a doua parte este și ceea ce a spus David în profeția sa, cînd a zis: *«Precum am auzit, așa am și văzut»*[397].

91. 1. În sfîrșit, a treia, atunci cînd Domnul vorbește de fapte care se vor petrece în viitor; prin ele ne poruncește să ne păzim de cele ce vor veni. De pildă cînd spune: *«Cei care au căzut în păcate vor fi aruncați în întunericul cel mai din afară; acolo va fi plîngerea și scrîșnirea dinților»*[398] și cele asemenea.

---

[390] *Prov.*, 8, 4.
[391] *Prov.*, 8, 6.
[392] *Ps.*, 1, 1—2.
[393] *Ieș.*, 32, 1—6.
[394] *Num.*, 25, 5—18.
[395] *Mt.*, 11, 3; *Lc.*, 7, 19.
[396] *Mt.*, 11, 4—6; *Lc.*, 7, 22—23.
[397] *Ps.*, 47, 7.
[398] *Mt.*, 8, 12; 22, 13; 25, 30.

Din cele spuse este lămurit că Domnul se folosește de orice mijloc de îngrijire, ca să cheme pe oameni la mîntuire. **2.** Prin cuvinte de încurajare ușurează păcatele, micșorînd pofta, dar dă în același timp și nădejde de mîntuire. Că zice prin Iezechiel: *«Dacă vă veți întoarce din toată inima și veți spune: Tată!, vă voi asculta ca pe un popor sfînt»* [399]; și iarăși zice: *«Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și eu vă voi odihni»* [400]; și, pe lîngă acestea, acele cuvinte, pe care le spune Domnul Însuși. **3.** Foarte lămurit ne cheamă prin Solomon la bine, zicînd: *«Fericit este omul, care a găsit înțelepciunea, și muritorul care a găsit priceperea»* [401]. Că binele este găsit de cel care caută binele; și-i place binelui să se uite la el, cel care l-a găsit. Iar prin Ieremia, Pedagogul explică ce înseamnă priceperea, zicînd: *«Fericiți sîntem, Israele, că cele ce plac lui Dumnezeu ni s-au făcut cunoscute nouă»* [402]. Ni s-au făcut cunoscute prin Cuvîntul lui Dumnezeu, datorită Căruia sîntem fericiți și pricepuți. Că știința este pricepere, o arată Domnul prin același profet, cînd spune: *«Ascultă, Israele, poruncile vieții; luați în urechi, ca să cunoașteți priceperea»* [403]. **4.** Iar prin Moise, datorită iubirii Sale de oameni, Domnul făgăduiește un dar celor care se zoresc spre mîntuire. Că spune: *«Vă voi duce pe voi în pămîntul cel bun, pe care s-a jurat Domnul părinților voștri»* [404]; iar pe lîngă aceasta, zice prin Isaia: *«Vă voi duce în muntele cel sfînt și vă voi desfăta»* [405].

92. 1. Este și un alt chip al pedagogiei Cuvîntului. Fericirea. Prin David, zice: *«Fericit este acela care n-a păcătuit; și va fi ca un pom răsădit lîngă izvoarele apelor, care rodul său îl va da la vremea sa și frunza lui nu va cădea* — prin aceste cuvinte vorbește acoperit de înviere — *și toate cîte va face îi vor spori»* [406]. Pedagogul vrea să fim ca aceștia, să fim fericiți. **2.** Dar iarăși spune, arătînd egalitatea balanței dreptății: *«Nu așa necredincioșii, nu așa; ci ca praful, pe care-l spulberă vîntul de pe fața pămîntului»* [407]. Prin aceste cuvinte Pedagogul arată ce pedeapsă vor primi păcătoșii. Lui îi este ușor să se scape de ei, că sînt ușori și sînt purtați de vînt; dar îi pedepsește, ca să-i scape de vină. Cînd Domnul ne pune mereu în față pedeapsa pe care o merităm, își arată bunătatea facerii Sale de bine și ne cheamă într-un chip foarte măiestru să dobîndim şi să folosim bunătăţile Sale. **3.** Da, prin Ieremia ne cheamă şi la cunoştinţă, zicînd : *«Dacă ai fi umblat în calea Domnului, ai fi locuit cu pace în veci»* [408]. Arătînd în aceste cuvinte răsplata cunoştinţei, cheamă pe cei pricepuţi să iubească cunoştinţa, iar celui rătăcit îi dă iertare, zicînd : *«Intoarce-te, întoarce-te, ca cel ce culege la coşniţa sa»* [409]. Vezi bunătatea dreptăţii ? Te sfătuieşte să te pocăieşti !

---

[399] Text necunoscut în Scriptură; este citat și de *Sf. Clement Romanul,* I Corinteni, VIII, 3. Textul acesta amintește de: *Iez.,* 18, 30; *Ps.,* 102, 12; *Ier.,* 3, 19. 22; *Is.* 1, 18.

[400] *Mt.,* 11, 28.

[401] *Prov.,* 3, 13.

[402] Textul nu-i din Ieremia, ci din *Bar.,* 4, 4, M, I (p. 274, n. 2) notează că în întreaga literatură patristică este frecvent lucrul acesta.

[403] *Bar.,* 3, 9.

[404] *Deut.,* 31, 20.

[405] *Is.,* 56, 7.

[406] *Ps.,* 1, 1, 3.

[407] *Ps.,* 1, 4.

93. 1. Încă şi prin Ieremia, Pedagogul pune în lumină adevărul, ca să-l vadă cei rătăciţi, zicînd : *«Acestea zice Domnul : Staţi la drumuri şi vedeţi şi întrebaţi de cărările cele veşnice ale Domnului, care este cărarea cea bună ; mergeţi pe ea şi veţi afla curăţire sufletelor voastre»* [410]. Pedagogul ne duce la pocăinţă, ca să ne mîntuim. De aceea spune : *«Dacă te vei pocăi, Domnul va curăţi împrejur inima ta şi inima seminţiei tale»* [411].

2. Ar fi cu putinţă să aducem ca apărători ai acestor gînduri şi pe filozofii, care spun că numai omul desăvîrşit merită lăudat, pe cînd cel rău trebuie blamat. Dar pentru că unii dintre ei hulesc şi nici nu poate da altcuiva ceva, din pricină că ei nu pricep iubirea de oameni a lui Dumnezeu, de aceea atît pentru aceştia cît şi pentru cei care nu alătură dreptatea de bunătate, am renunţat la ajutorul pe care ni l-ar putea da unii filozofi. **3.** Şi pentru că filozofii susţin că toţi oamenii sînt răi, ar fi firesc să spun că e mai potrivită pentru oameni metoda pedagogică de pedepsire şi de dojană ; dar numai Dumnezeu e înţelept şi numai de la El vine înţelepciunea ; numai Dumnezeu e desăvîrşit şi numai El este vrednic de laudă.

94. 1. Eu, însă, n-am să mă folosesc de cele spuse de filozofi ; eu susţin că lauda sau blamul sau ceea ce este asemănător laudei şi blamului sînt, mai mult decît orice, doctorii foarte necesare oamenilor. Cei care sînt greu de vindecat trebuie îndreptaţi cu ameninţarea, cu mustrarea şi cu pedeapsa, aşa cum este prelucrat fierul cu focul, cu ciocanul şi cu nicovala. Cei care sînt, însă, cu luare-aminte la credinţă se instruiesc singuri şi de buna lor voie ; acestora li se măreşte lauda ; căci :

«Virtutea lăudată
Creşte ca un arbore» [412].

Mi se pare că Pitagora [413] din Samos a înţeles bine lucrul acesta, că dă următorul sfat :

---

[408] *Bar.*, 3, 13.
[409] *Ier.*, 6, 16.
[410] *Ier.*, 6, 16.
[411] *Deut.*, 30, 6.
[412] *Bacilide*, Fragm. 56, Snell.
[413] Pitagora, filozof şi matematician grec (sec. VI î.d.H.), fondatorul pitagoreismului, partizan al metempsihozei şi a unei vieţi morale înalte, austere. Scrierile sale nu s-au păstrat.

«Cînd ai făcut un rău, mustră-te, dar
cînd ai făcut un bine, bucură-te» [414].

2. Mustrarea se mai **numește și sfătuire.** Privit etimologic, cuvîntul, sfătuire (νουθέτησις), înseamnă acțiunea de a băga ceva în minte (νοῦ ἐνθεματισμός), după cum blamul este o acțiune care te învață minte. S-au descoperit, însă, mii și mii de sfaturi pentru dobîndirea celor bune și fuga de cele rele: *«Pentru cei necredincioși nu este pace, zice Domnul»* [415]. **3.** De aceea Pedagogul sfătuiește prin Solomon să fie păziți pruncii: *«Fiule, să nu te înșele păcătoșii* [416], *nici să mergi cu ei pe cale* [417]; *nici să mergi dacă te cheamă spunîndu-ți: Vino cu noi, ia parte la sînge nevinovat, să ascundem cu nedreptate în pămînt pe bărbatul cel drept; să-l nimicim, cum nimicește iadul pe cel viu»* [418].

95. 1. Cuvintele acestea sînt și o profeție despre patimile Domnului. Și prin Iezechiel, Viața dă porunci: *«Sufletul care păcătuiește va muri. Dar omul care va fi drept, cel care face dreptate, nu va mînca în munți; ochii lui nu i-a pus pe idolii casei lui Israel; nu va pîngări femeia aproapelui lui și nu se va apropia de femeia lui cînd este la curgere de sînge; pe om nu-l va asupri, va da înapoi zălogul datornicului, nu va săvîrși răpire;* **2.** *va da celui flămînd pîinea lui, va îmbrăca pe cel gol, nu va da argintul lui cu camătă, nu va lua mai mult decît a dat; de la nedreptate își va întoarce mîna lui și judecată dreaptă va face între bărbat și aproapele lui; întru poruncile Mele va umbla și îndreptările Mele le va păzi ca să le facă pe ele. Acesta este om drept; cu viață va viețui, zice Domnul»* [419]. Aceste cuvinte cuprind o schiță a viețuirii creștinilor, un îndemn, vrednic de prețuit, la viața fericită, la privilegiul de cinste al unei bune viețuiri, la viața veșnică.

CAPITOLUL XI

CUVÎNTUL A FOST PEDAGOG PRIN LEGE ȘI PROFEȚI

96. 1. Pe cît mi-a fost cu putință, am arătat felul iubirii de oameni al Pedagogului și al pedagogiei Sale. Pedagogul, definindu-se prea frumos pe El Însuși, s-a asemănat cu *«grăuntele de muștar»* [420]. A arătat prin asta acoperit puterea duhovnicească a învăţăturii, pe care a semănat-o ; a arătat marea varietate a naturii ei, măreţia şi totodată vitalitatea puterii ei raţionale. Pe lîngă acestea, prin grăuntele de muştar, a arătat acoperit că asprimea şi curăţenia mustrării sînt aducătoare de folos, datorită usturimii ei. **2.** Prin acest mic grăunte, interpretat alegoric, se exprimă o idee foarte mare, mîntuirea, care se dăruieşte întregii omeniri. Mierea, care este foarte dulce, poate da naştere fierii, după cum binele poate da naştere dispreţului, care este cauza păcatului ; muştarul, la rîndul lui, poate micşora fierea, adică mînia şi poate opri şi umflătura, adică mîndria. Deci din Cuvîntul lui Dumnezeu se naşte adevărata sănătate a sufletului şi o continuă bună întocmire.

---

[414] *Pitagora*, Carm. aur., 44.
[415] *Is.*, 48, 22; 57, 21.
[416] *Prov.*, 1, 10.
[417] *Prov.*, 1, 15.
[418] *Prov.*, 1, 11—12.
[419] *Iez.*, 18, 4—9.
[420] *Mt.*, 13, 31; *Mc.*, 4, 31; *Lc.*, 13, 19.

3. În vechime Cuvîntul a fost Pedagog prin Moise, apoi şi prin profeţi. Profet a fost şi Moise, că legea a fost o pedagogie pentru copiii cei greu de stăpînit. Scriptura spune : *«După ce s-au săturat, s-au sculat să joace»* [421]. Scriptura a numit *«săturare»*, nu «mîncare», umplerea nesocotită a stomacului cu mîncare.

97. 1. Pentru că s-au săturat cu nesocotinţă, cu nesocotinţă au şi jucat. De aceea li s-a dat evreilor şi legea şi teama, ca să pună capăt păcatelor lor şi să-i îndemne la fapte bune ; i-a pregătit să asculte bine de adevăratul Pedagog şi să I se supună Lui. Pedagogul este unul şi Acelaşi ; se adaptează după cum cere nevoia. Pavel spune : *«Legea ne-a fost dată călăuză spre Hristos»* [422]. **2.** Din aceste cuvinte se vede lămurit că numai unul este Pedagogul nostru. Este Iisus, adevăratul, bunul, dreptul Fiu al Tatălui, Fiu după chip şi asemănare, Cuvîntul lui Dumnezeu, Căruia Dumnezeu, ca un Tată iubitor, ne-a încredinţat pe noi, copiii Lui, adevăratului Pedagog, poruncindu-ne deschis : *«Acesta este Fiul Meu cel iubit, de Acesta să ascultaţi»* [423]. **3.** Dumnezeiescul Pedagog este vrednic de credinţă, pentru că este împodobit cu trei prea frumoase daruri : ştiinţa, bunăvoinţa şi îndrăznirea. Cu ştiinţa, pentru că este Înţelepciunea Tatălui : *«Toată înţelepciunea este de la Domnul şi cu El este în veac»* [424] ; cu îndrăznirea, pentru că este Dumnezeu şi Creator : *«Toate prin El s-au făcut şi fără de El nimic nu s-au făcut»* [425] ; cu bunăvoinţa, pentru că singur s-a dat pe Sine jertfă pentru noi, pentru că *«este Păstorul cel bun, Care-şi pune sufletul Său pentru oi»* [426]. Şi şi l-a pus ! Iar bunăvoinţa nu este altceva decît a voi binele aproapelui, de dragul lui.

---

[421] *Ieş.*, 32, 6 ; *1 Cor.*, 10, 7.
[422] *Gal.*, 3, 24.
[423] *Mt.*, 3, 17 ; *Mc.*, 1, 11 ; *Lc.*, 3, 22 ; *Mt.*, 17, 5 ; *Mc.*, 9, 7 ; *Lc.*, 9, 35 ; 2 *Pt.*, 1 17.
[424] *Înţ. Sir.*, 1, 1.
[425] *In.*, 1, 3.
[426] *In.*, 10, 11.

CAPITOLUL XII

PEDAGOGUL CA ŞI UN TATĂ SE FOLOSEŞTE DE ASPRIME ŞI BUNĂTATE

98. 1. Urmarea celor spuse mai înainte este că Iisus ne-a schiţat viaţa cea adevărată şi că a educat pe om în Hristos. Caracteristica pedagogiei Lui nu-i nici foarte aspră, dar nu-i nici desăvîrşit de slabă din pricina bunătăţii Lui. Pedagogul ne porunceşte, dar totodată ne arată că putem împlini poruncile Lui. **2.** Şi după părerea mea, El Însuşi, El, Care l-a plăsmuit pe om din pămînt, tot El l-a născut din nou prin apă, l-a crescut prin Duh, l-a educat prin cuvînt, l-a îndrumat prin sfintele porunci la înfiere şi mîntuire; El, deci, s-a apropiat de om, ca să facă din omul făcut din pămînt un om sfînt şi ceresc şi mai ales să se împlinească cuvintele cele dumnezeieşti: *«Să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră»* [427].

3. Hristos [428] a realizat în chip desăvîrşit aceste cuvinte ale lui Dumnezeu; ceilalţi oameni, însă, sînt înţeleşi numai *«după chip»*. Iar noi, copiii bunului Tată, odraslele bunului Pedagog, se cuvine să împlinim voinţa Tatălui, să ascultăm de Cuvînt şi să modelăm în noi viaţa cu adevărat mîntuitoare a Mîntuitorului nostru. Cugetînd, încă de aici de pe pămînt, la vieţuirea cea cerească, potrivit căreia ne îndumnezeim, să ne ungem cu parfumul cel pururea viu al bucuriei, cu parfumul cel nestricăcios al bunului miros. Să avem pildă vie de nestricăciune vieţuirea Domnului şi să mergem pe urmele lui Dumnezeu, singurul la Care trebuie să privim, Care se interesează cum şi în ce chip se poate ca viaţa oamenilor să ajungă mai sănătoasă.

4. Pedagogul ne pregăteşte pentru o viaţă simplă, în care să ne fie îndestulătoare acelea pe care le avem; ne pregăteşte să fim sprinteni şi uşori, gata de o călătorie spre viaţa cea fericită a veşniciei; ne învaţă ca fiecare din noi să fie propria lui comoară, că ne spune Domnul: *«Nu vă îngrijiţi de ziua de mîine»* [429]. Pedagogul ne spune că cel înscris în Hristos trebuie să ducă o viaţă cumpătată, să se slujească singur; şi, pe lîngă aceasta, să ştie că viaţa lui este trecătoare. Sîntem educaţi nu în timp de război, ci în timp de pace.

99. 1. În timp de război este nevoie de multă pregătire; iar ca să trăieşti bine în timp de război trebuie să ai din belşug de toate. Pacea și dragostea, însă, surori cuminți și liniștite, nu au nevoie de arme, nici de pregătire nebunească; hrana lor este Cuvîntul, Care a primit puterea de a ne arăta calea[430] și a ne educa. De la El învățăm simplitatea, smerenia, întreaga iubire de libertate, iubirea de oameni și iubirea de frumos; într-un cuvînt, prin împroprierea virtuții, ajungem asemenea cu Dumnezeu. 2. Muncește, însă, și nu te descuraja! Vei fi ceea ce nu nădăjduiai și nici nu puteai bănui. După cum altul este felul de viețuire al filozofului, altul al oratorului, altul al atleților, tot așa alta este și nobila dispoziție sufletească, pe măsura voinței iubitoare de bine, rezultată din pedagogia lui Hristos. Iar activitățile noastre: mersul, statul, hrana, somnul, patul, dieta și cealaltă viețuire, strălucesc, pentru că sînt educate cu cuviință. Că o viețuire ca aceasta, pe care ne învață Cuvîntul să o ducem, nu este stridentă, ci melodioasă.

---

[427] *Fac.*, 1, 26.
[428] Cuvîntul întrupat.
[429] *Mt.*, 6, 34.

100. 1. Astfel, dar, Cuvîntul a fost numit Mîntuitor. El a descoperit pentru noi aceste doctorii spirituale, spre a ne desăvîrși simțirea și a ne mîntui. Cuvîntul așteaptă timp potrivit; pune în lumină cele ce vatămă, vorbește de cauzele patimilor, taie rădăcinile poftelor nesocotite, dă de știre de cele ce trebuie să ne ferim și oferă celor bolnavi toate leacurile mîntuirii. Cea mai mare și cea mai împărătească lucrare a lui Dumnezeu este aceasta: mîntuirea omenirii.

2. Bolnavii se supără pe doctorul, care nu le dă nici un sfat pentru însănătoșirea lor! Dar cum să nu-i aducem cea mai mare mulțumire Pedagogului celui dumnezeiesc, Care nu tace, nici nu neglijează de a ne arăta păcatele care ne duc la pieire, ci dimpotrivă ni le dezvăluie; cum să nu-I aducem mulțumire Pedagogului, Care împiedică pornirile noastre, care ne duc la păcate, Pedagogului Care ne învață poruncile cele potrivite pentru o dreaptă viețuire? Trebuie, deci, să-I mulțumim nespus de mult.

3. Ce altceva spunem că trebuie să facă ființa cea cugetătoare, adică omul, decît să contemple Dumnezeirea? Trebuie încă, o spun, să contemple și firea omenească! Să trăiască, așa, precum arată adevărul, admirînd într-un grad nespus de mare și pe Pedagog și poruncile Lui, pentru că poruncile sînt de acord cu Pedagogul și se armonizează cu El. Urmînd această pildă, trebuie să ne punem și noi de acord cu Pedagogul; și, făcînd o simfonie între cuvintele și faptele noastre, să trăim cu adevărat.

---

[430] *In.*, 14, 6.

CAPITOLUL XIII

DUPĂ CUM FAPTA BUNĂ SE SĂVÎRŞEŞTE POTRIVIT DREPTEI RAŢIUNI, TOT AŞA ŞI PĂCATUL SE SĂVÎRŞEŞTE ÎMPOTRIVA DREPTEI RAŢIUNI

101. 1. Tot ceea ce este împotriva dreptei raţiuni este păcat. Filozofii caută să definească pasiunile cele mai generale astfel: pofta este o dorinţă, care nu ascultă de raţiune; frica este o abatere, care nu ascultă de raţiune; plăcerea este o umflare a sufletului, care nu ascultă de raţiune; tristeţea este o strîngere a sufletului, care nu ascultă de raţiune. Aşadar, dacă neascultarea de raţiune dă naştere păcatului, nu urmează oare neapărat că ascultarea de raţiune, pe care o numim credinţă, să fie creatoare a aşa-numitei datorii? **2.** Virtutea este o dispoziţie sufletească conformă cu raţiunea pe întreaga viaţă. Da, cea mai înaltă ştiinţă, însăşi filozofia, este definită ca fiind o cercetare a justeţii raţiunii; de aici urmează neapărat că orice greşeală săvîrşită faţă de raţiune să se numească pe bună dreptate păcat. **3.** De pildă cînd a păcătuit cel dintîi om şi n-a ascultat de Dumnezeu, Scriptura spune: *«S-a asemănat dobitoacelor»* [431]. Omul, greşind împotriva raţiunii, poate fi socotit pe bună dreptate fără raţiune şi deci se aseamănă cu dobitoacele.

102. 1. De aceea şi Înţelepciunea zice: *«Ca armăsarul în goana sa este iubitorul de plăceri şi desfrînatul»* [432]; a fost asemănat cu un dobitoc lipsit de raţiune; de aceea şi adaugă: *«Nechează, oricine ar încăleca pe el»* [433]. Înţelepciunea vrea să spună că omul, lipsit de raţiune, nu mai vorbeşte; deci cel care greşeşte împotriva raţiunii este lipsit de grai şi raţiune, este un animal iraţional, purtat de pofte, în care stau toate plăcerile. **2.** Filozofii stoici numesc datorie şi faptă convenabilă, fapta săvîrşită prin ascultarea de raţiune. Datoria este o faptă convenabilă, iar ascultarea este întemeiată pe porunci. Poruncile sînt întemeiate pe învăţături, iar acestea au ca scop adevărul şi duc pînă la cel din urmă punct dorit, adică la sfîrşit; iar sfîrşitul credinţei în Dumnezeu este veşnica odihnă în Dumnezeu; şi astfel sfîrşitul nostru este început al veşniciei. **3.** Actul de credinţă în Dumnezeu este o datorie pe care o realizăm prin fapte; de aceea, pe bună dreptate, datoriile noastre de credinţă constau din fapte, nu din cuvinte; iar fapta este o lucrare a sufletului raţional al creştinului, pe care o săvîrşim potrivit unei bune judecăţi şi a dorinței de adevăr, cu ajutorul trupului, care este unit cu sufletul și împreună-luptător cu sufletul. **4.** Prin urmare, datoria înseamnă a avea în viață o singură voință cu Dumnezeu și cu Hristos, Care ne pregătește pentru viața veșnică; iar viața creștinilor, ale cărei principii pedagogice le punem acum, este o totalitate de fapte raționale, adică o lucrare desăvîrșită a învățăturilor date de Cuvînt, pe care noi am numit-o credință.

---

[431] *Ps.*, 48, 12. 21.
[432] *Înţ. Sir.*, 33, 6.
[433] *Înţ. Sir.*, 33, 6.

103. 1. Această totalitate este alcătuită din poruncile Domnului; ele sînt învățături dumnezeiești, care ni s-au dat ca reguli duhovnicești de conduită, folositoare și pentru noi și pentru semenii noștri. Și într-adevăr, ele se întorc iarăși spre noi, așa precum mingea se întoarce înapoi spre cel ce o aruncă, dacă dă în drumul ei de un corp tare. De aceea datoriile sînt necesare și pentru pedagogia dumnezeiască, pentru că sînt poruncite de Dumnezeu și sînt rînduite pentru mîntuirea noastră.

2. Dintre lucrările necesare, unele sînt numai pentru viața de aici, iar altele își capătă aripi pentru viața fericită de dincolo; la fel și dintre datorii, unele sînt pentru viața de aici, altele sînt rînduite pentru viața cea fericită. Toate cîte sînt poruncite pentru viața trupească, sînt cunoscute și de mulțime; dar cele care sînt proprii pentru viața fericită, din care rezultă viața aceea veșnică, pe acelea putem să le vedem, ca într-o schiță, culegîndu-le chiar din Scriptură.

CARTEA A DOUA

CAPITOLELE CĂRŢII A DOUA

I. Cum trebuie să ne purtăm faţă de mîncări.
II. Cum trebuie să ne purtăm faţă de băutură.
III. Nu trebuie să ne străduim să avem mobilă luxoasă.
IV. Cum trebuie să ne purtăm la ospeţe.
V. Despre rîs.
VI. Despre vorbitul cuvintelor de ruşine.
VII. Ce trebuie să păzească cei care vor să trăiască cuviincios împreună.
VIII. Dacă trebuie să folosim parfumuri şi coroane.
IX. Cum trebuie să ne folosim de somn.
X. Ce trebuie să spunem despre naşterea de copii.
X. bis. Despre luxul la îmbrăcăminte.
XI. Despre încălţăminte.
XII. Nu trebuie să ne dăm în vînt după pietre preţioase şi podoabe de aur.

CAPITOLUL 1

CUM TREBUIE SĂ NE PURTĂM FAȚĂ DE MÎNCĂRI

1. 1. Urmărind, așadar, scopul pe care ni l-am propus, să alegem textele scripturistice care sînt de folos în viață pentru pedagogia noastră și să schițăm pe scurt cum trebuie să se poarte în întreaga lui viață cel care poartă numele de creștin. Trebuie, însă, să începem cu noi înșine și să arătăm cum trebuie să ne rînduim viața.

2. Gîndindu-ne, așadar, la simetria lucrării noastre, trebuie să spunem cum să se poarte fiecare din noi cu propriul lui trup; dar, mai bine spus, cum trebuie să-l diriguiască. Cînd cineva, pornind de la lucrurile din afară și chiar de la viețuirea trupului, este dus de Cuvînt să mediteze asupra acestor lucruri, atunci în chip firesc va putea contempla exact cele ce se petrec în om și va ajunge să știe că nu trebuie să se străduiască pentru lucrurile cele din afară, ci de ceea ce este propriu omului, să-și curățească adică privirea sufletului și să-și purifice însuși trupul său. 3. Cel care s-a eliberat desăvîrșit de acelea, prin care mai este încă țărînă, poate avea oare altceva mai de folos decît pe el însuși, pentru a merge pe calea care duce la cunoașterea lui Dumnezeu?

4. Ceilalți oameni trăiesc ca să mănînce, cum trăiesc negreșit și animalele cele necuvîntătoare, a căror viață nu este decît stomacul; nouă, însă, Pedagogul ne poruncește să mîncăm, ca să trăim. Lucrul nostru de căpetenie nu ne este hrana și nici plăcerea scop; hrana ne este dată ca să putem trăi pe acest pămînt, pe care Pedagogul ne conduce spre nemurire.

2. 1. Mîncarea trebuie să fie simplă și nu aleasă, potrivită cu credința cea adevărată, așa cum se cuvine unor copii simpli și nemofturoși; trebuie să fie o mîncare, care să ne ajute să avem viață, nu să ne desfătăm. Iar viața constă din două lucruri: din sănătate și din putere; iar acestora le este potrivită o mîncare ușoară, folositoare și digestiei și trupului, ca să nu se îngrașe. Mîncarea simplă ajută la creșterea trupului, la sănătatea lui, și-l face să fie puternic, atît cît trebuie; mîncarea simplă nu-i nepotrivită, nu-i primejdioasă și ticăloasă, așa cum este regi-

mul forţat de hrană pentru atleţi. 2. Trebuie, dar, înlăturate mîncările felurite, care dau naştere la fel de fel de boli: reaua constituţie fizică a trupurilor, distrugerea stomacurilor şi stricarea gustului prin arta drăcească a gătitului mîncărilor şi prin deşarta artă a facerii prăjiturilor. Că oamenii îndrăznesc să numească mîncare, mîncările care desfătează, care duc cu uşurinţă la plăceri vătămătoare. 3. Doctorul Antifane din Delos [1] a spus că una din cauzele bolilor sînt multele feluri de mîncare. Şi acestea sînt: mîncările care displac credinţei celei adevărate; mîncările care, datorită unei slave deşarte cu multe chipuri, resping o dietă înţeleaptă; mîncările, care caută în ţări de dincolo de mări alimentele pentru facerea lor.

3. 1. Mi-e milă de această boală; dar cei care doresc felurite mîncări nu se ruşinează să se şi laude cu desfătările lor; se interesează de murenele [2] din strîmtoarea Siciliei, de ţiparii din rîul Meandru [3], de caprele din Melos [4], de cestrii [5] de Sciat [6], de scoicile de la capul Peloron [7], de stridiile de Abid [8]; nu lasă deoparte nici menidele [9] de Lipara [10], nici napii de Mantinia [11], dar nici sfecla de Ascra [12]; se dau în vînt după scoicile de Metimna [13], calcanul de Atica, sturzii de Dafne [14], smochinele de culoarea rîndunicilor, pentru procurarea cărora nenorocitul persian [15] a trimis în Grecia cinci milioane de oameni. 2. Pe lîngă acestea, cumpără cu grămada fazani de Fasis [16], potîrnichi egiptene, păuni din Media. Mîncăcioşii, amestecînd toate aceste alimente cu dresuri, rămîn cu gura căscată în faţa mîncărilor gătite. Îşi procură, pentru satisfacerea lăcomiei lor, pe toate cîte le hrăneşte pămîntul, adîncul mării şi lărgimea văzduhului. Lacomii, aceşti scormonitori, par a aduna ca şi cu o plasă absolut

---

[1] Antifane din Delos, doctor din epoca alexandrină. A scris o lucrare cu titlul «Panoptes» (Care vede tot). Socotea felurite multe de bucate cauza bolilor.

[2] Murene, peşte, cu corpul prelungit ca ţiparul, foarte lacom; carnea lui era preţuită mult de romani.

[3] Meandru, rîu în Asia Mică.

[4] Melos, cap nord-vestic al insulei Sicilia.

[5] Cestri, peşte marin cu capul lat, care trăieşte pe lîngă coastă, a cărui carne este foarte căutată.

[6] Sciat, insulă la nord de Eubeea.

[7] Peloron, cap din nord-vestul insulei Sicilia.

[8] Abid, oraş în Helespont.

[9] Menide, peşte lung de 20 cm.

[10] Lipara, insulă lîngă Sicilia.

[11] Mantinia, oraş în Arcadia.

[12] Ascra, oraş în Beoţia.

[13] Metimna, oraş în insula Lesbos.

[14] Dafne, insulă lîngă Bitinia (regiune în nord-vestul Asiei Mici).

[15] Este vorba de Xerxe, împăratul perşilor (486—465 î.d.Hr.), care, după legendă, a pornit războiul împotriva grecilor, pentru a avea la masa sa astfel de smochine, cîte va voi.

[16] Fasis, fluviu şi oraş în Colhida (Asia Mică).

tot ce e pe lume, pentru a-și satisface plăcerile lor. Mîncăcioșii stau lîngă tigăile sfîrîitoare și-și irosesc întreaga lor viață în jurul piuliței și pisălogului, mîncînd totul ca și focul lemnele. Dar chiar mîncarea cea ușoară, pîinea, și pe aceea o fac mai slabă ; scot din bobul de grîu partea hrănitoare, ca și cum ceea ce este necesar pentru hrană ar fi o ocară adusă plăcerii.

4. 1. Oamenii nu pun hotar lăcomiei lor la mîncare. Lăcomia la mîncare i-a îndreptat la prăjituri, la prăjituri cu miere și la dulciuri ; a descoperit o mulțime de deserturi, căutînd să fie cît mai diferite după calitatea lor. Sînt de părere că un om ca acesta nu-i altceva decît fălci. 2. Scriptura spune : *«Nu pofti mîncările bogaților că ele țin de o viață mincinoasă și plină de rușine»* [17]. Mîncăcioșii stau lipiți de mîncări, pe care, după puțină vreme, le dau afară [18]. Noi, însă, care căutăm mîncarea cea cerească, trebuie neapărat să fim stăpîni pe stomacul, care se află așezat mai jos de cerul gurii ; și încă mai mult să fim stăpîni pe cele care fac plăcere stomacului, *«care,* după cum spune apostolul, *Dumnezeu le va strica»* [19]. Prin aceste cuvinte apostolul blestemă poftele celor lacomi la mîncare.

3. *«Bucatele sînt pentru pîntece»* [20]. Da, de ele, cu adevărat, depinde viața aceasta trupească și stricăcioasă. Iar dacă unii, folosind o gură neînfrînată, îndrăznesc să numească agapă, această faptă mîntuitoare și frumoasă a Cuvîntului, agapa cea sfîntă, dacă îndrăznesc să numească agapă gustările din care ies mirosuri de carne friptă și miros de sos, aceia o insultă cu vasele de gătit mîncare și cu stropirile cu sos, aceia îi hulesc numele cu băutura, cu desfătarea și cu fumul de la aceste gustări și greșesc cînd gîndesc așa și cînd se așteaptă să cumpere cu gustări făgăduința lui Dumnezeu. 4. Numărînd între adunările cu petreceri gustările, ospețele și banchetele, logic urmează ca și această adunare a lor, căreia îi spun agapă, să fie numită pe bună dreptate tot petrecere ; dar astfel de mese Domnul nu le-a numit agape. Că spune într-un loc : *«Cînd ești chemat la masă, nu te așeza în locul cel dintîi* [21] *; ci cînd ești chemat, așează-te în locul cel din urmă»* [22] ; iar în alt loc spune : *«Cînd faci prînz sau cină»* [23] ; și iarăși : *«Cînd faci ospăț, cheamă pe săraci»* [24] — că mai

---

[17] *Prov.*, 23, 3.
[18] *Mt.*, 15, 17 ; *Mc.* 7, 19.
[19] *1 Cor.*, 6, 13.
[20] *1 Cor.*, 6, 13.
[21] *Lc.*, 14, 8.
[22] *Lc.*, 14, 10.
[23] *Lc.*, 14, 12.
[24] *Lc.*, 14, 13.

cu seamă pentru aceștia trebuie să faci ospăț —; și încă : *«Un om oarecare a făcut cină mare și a chemat pe mulți»* [25].

5. 1. Îmi dau seama de unde vine această numire cu aparență de adevăr a ospețelor. Vine, așa cum spune poetul comic :

> «De la gîtlejuri și de la nebunia de a sta mereu la masă» [26].

Precum este și adevărat, pentru că :

> «Pentru mulți cele mai multe lucruri sînt făcute numai pentru a fi mîncate» [27].

Cei lacomi la mîncare n-au aflat că Dumnezeu i-a pregătit creaturii sale, adică omului, hrană și băutură ca să trăiască, nu ca să se desfăteze. **2.** Da, trupurile n-au nici un folos de pe urma mîncărilor felurite și bogate ; dimpotrivă, cei care mănîncă cele mai slabe mîncări sînt mai puternici, mai sănătoși și mai de ispravă, așa cum sînt slugile față de stăpîni, lucrătorii de pămînt față de moșieri ; și nu sînt numai mai puternici, dar și mai cu judecată, așa cum sînt filozofii față de bogați. Că filozofii n-au acoperit mintea cu mîncări, nici n-au rătăcit-o cu plăceri. **3.** Agapa este cu adevărat hrană cerească, ospăț duhovnicesc, pentru că : *«dragostea toate le îndură, toate le rabdă, toate le nădăjduiește ; dragostea niciodată nu cade»*[28]. *«Fericit cel care va mînca pîine în împărăția lui Dumnezeu»* [29]. **4.** Cea mai cumplită din căderi este ca agapa cea fără de cusur să fie aruncată din ceruri jos între sosurile de mîncări. Și, apoi, crezi că eu socot agapa un ospăț, care trebuie îndepărtat ? Nu ! Că spune apostolul : *«Dacă aș împărți toată avuția mea* [30]*, iar dragoste nu am, nimic nu sînt»* [31].

6. 1. De această dragoste atîrnă în întregime legea și învățătura Cuvîntului. Dacă vei iubi pe Domnul Dumnezeul tău [32] și pe aproapele tău [33] ai ospăț ceresc ; ospățul cel pămîntesc, însă, se numește masă, după cum o arată Scriptura. Masa se face datorită dragostei, dar masa nu-i agapă, ci semnul unei bune voințe de comuniune și de dăruire. **2.** *«Să nu fie defăimat bunul vostru. Că împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură»* [34], spune apostolul, ca să se socotească masă ceea ce este sortit pentru o zi, *«ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt»* [35]. Cel care mănîncă la o masă ca aceasta, acela va dobîndi cea mai bună masă din toate mesele, adică împărăţia lui Dumnezeu, pentru că a cugetat de aici de pe pămînt la sfînta adunare a dragostei, care este Biserica cerească.

---

[25] *Lc.*, 14, 16.
[26] Poet comic necunoscut : Cap. III, p. 545, nr. 782.
[27] La fel : CAF, III, p. 490, nr. 432.
[28] *1 Cor.*, 13, 7—8.
[29] *Lc.*, 14, 15.
[30] *1 Cor.*, 13, 3.
[31] *1 Cor.*, 13, 2.
[32] *Mt.*, 22, 37.
[33] *Mt.*, 22, 38.
[34] *Rom.*, 14, 16—17.
[35] *Rom.*, 14, 17.

7. 1. Agapa este un lucru curat şi vrednic de Dumnezeu; scopul ei este dăruirea. Înţelepciunea spune: *«Dragostea este grija de educaţie; dragostea este păzirea legilor ei»* [36] .Bucuriile pe care le procură agapa au în ele o scînteie a dragostei, care obişnuieşte să ne ducă de la mîncarea aceasta pămîntească la mîncarea cea veşnică. Masa deci nu este agapă; dar masa să depindă de agapă! **2.** *«Să înveţe fiii Tăi, pe care i-ai iubit, Doamne,* spune Înţelepciunea, *că nu naşterile roadelor hrănesc pe om, ci cuvîntul Tău ţine pe cei ce cred în Tine»* [37] ; şi: *«Nu cu pîine va trăi omul»* [38].

3. Masa să ne fie, deci, simplă şi uşoară, în stare să ne ţină treji, neamestecată cu fel de fel de dresuri, ca să nu ne strice buna noastră creştere. Agapa este o bună educatoare; are merinde bogate pentru întemeierea unei frumoase comuniuni; mîncările de la agapă sînt cumpătate, în cantităţi măsurate; sînt mîntuitoare pentru trup şi împărtăşeşte celor care iau parte la ea ceva din bunătăţile ei; cealaltă masă, care depăşeşte trebuinţele trupului, face rău omului, moleşeşte sufletul şi îmbolnăveşte trupul. **4.** Da, plăcerile pe care le aduc dresurile acoperă pe oameni de ocări greu de suportat; îi fac lacomi, mîncăcioşi, nesăturaţi, nestăpîniţi la mîncare. Aceste numiri se dau şi muştelor, nevăstuicelor, linguşitorilor, gladiatorilor, cetelor sălbatice de paraziţi, care, pentru plăcerea stomacului, unii îşi vînd cugetul, alţii trădează prietenia, iar alţii îşi sacrifică viaţa; se tîrăsc pe pîntece, fiare cu chip de om, după chipul tatălui lor, fiara cea lacomă [39]. **5.** Primii care i-au numit pe aceştia asotoi (ἄσωτοι – desfrînaţi), au avut mi se pare în vedere sfîrşitul lor, pentru că i-au socotit asostoi (ἄσωστοι = nemîntuiţi), suprimînd din cuvînt litera sigma (σ). Nu sînt oare aşa cei care n-au altă grijă decît vasele de bucătărie, cei care nu se îndeletnicesc decît cu felurile nebuneşti de mîncare, cei care gîndesc numai cele de jos, cei care par născuţi din pămînt, cei care urmăresc viaţa cea trecătoare, ca şi cum n-ar mai exista o altă viaţă?

8. 1. Pe aceştia îi nefericeşte prin Isaia, Sfîntul Duh, Care îndepărtează oarecum potolit numele de agapă de la mesele evreilor, pentru că ele nu erau făcute cu socoteală: *«Ei se veseleau, junghiind viţei şi jert-*

---

[36] *Înţ. Sol.*, 6, 18.
[37] *Înţ. Sol.*, 16, 26.
[38] *Deut.*, 8, 3; *Mt.*, 4, 4; *Lc.*, 4, 4.
[39] *Fac.*, 3, 14; *In.*, 8, 44.

tind oi, şi ziceau : ***Să mîncăm şi să bem, că mîine vom muri****»* [40]. **2.** Şi ca să arate că o veselie ca aceasta este socotită păcat, Sfîntul Duh adaugă : *«Nu se va ierta acest păcat al vostru, pînă ce veţi muri»* [41]. Cu aceste cuvinte nu arată că odată cu moartea, care aduce asupra trupului nesimţirea, se iartă păcatul, ci că pieirea mîntuirii este răsplata păcatului. Înţelepciunea spune : *«Nu te veseli de puţină desfătare»* [42].

3. Aici trebuie să vorbesc şi de aşa-numita carne de la jertfe şi de chipul în care ni s-a poruncit să ne ferim de ea [43]. Cărnurile acelea mi se par necurate şi dezgustătoare ; spre sîngele lor vin în zbor

«Din adîncul infernului sufletele cadavrelor morţilor» [44]

4. Că spune apostolul : *«Nu voiesc să vă fac părtaşi demonilor»* [45], pentru că sînt separate mîncările celor ce se mîntuie de ale celor ce pier. Aşadar, trebuie să ne ferim de cărnurile de la jertfe şi să avem oroare de ele, nu de teama de demoni — că demonii n-au nici o putere — ci din pricina conştiinţei noastre, care trebuie să fie sfîntă şi din pricina neruşinării demonilor, cărora le sînt oferite aceste cărnuri ; şi mai mult încă din pricina celor care pot aluneca cu uşurinţă în păcat, *«a căror conştiinţă slabă se pîngăreşte. Că nu mîncarea ne va pune înaintea lui Dumnezeu»* [46]. Că spune Domnul : *«Nu cele care intră în gură spurcă pe om, ci cele ce ies din gură»* [47].

9. 1. Deci folosirea firească a mîncării este indiferentă. Că spune apostolul : *«Nici dacă vom mînca nu ne prisoseşte, nici dacă nu vom mînca nu ne lipseşte»* [48]. Dar nici nu este cu dreaptă socoteală să luăm parte *«la masa demonilor»* [49] noi cei care am fost învredniciţi să luăm parte la hrana cea dumnezeiască şi duhovnicească. *«Oare nu avem putere să mîncăm şi să bem,* spune apostolul, *şi să avem soţii?»* [50]. Negreşit, stăpînindu-ne plăcerile, împiedicăm poftele. *«Vedeţi, dar,* spune apostolul, *că nu cumva această libertate a voastră să fie poticnire pentru cei slabi»* [51]. **2.** Nu trebuie, deci, să ducem o viaţă desfrînată după pilda fiului omului bogat din Evanghelie [52], folosind prost darurile Tatălui, ci să le folosim bine ca niște stăpîni, fără să ne lăsăm stăpîniți de ele; că am fost rînduiți să împărățim și să stăpînim [53], nu să fim robi mîncărilor. **3.** Demn de admirație ar fi dar, ca noi, privind cu luare-aminte adevărul, să ne alipim de mîncarea cea de sus și să ne săturăm de contemplarea de nesăturat a Celui Ce există cu adevărat, gustînd din plin plăcerea cea tainică, unică și curată. Această agapă trebuie să o așteptăm; pe această agapă o arată mîncarea pe care ne-o dă Hristos. **4.** Dar este cu totul nesocotit, nefolositor și neomenesc să ne hrănim pentru moarte, așa cum îngrășăm vitele pentru tăiere, să privim necontenit la pămînt, noi, care sîntem făcuți din pămînt, să stăm aplecați asupra meselor, căutînd în întreaga noastră viață numai să mîncăm; să îngropăm oarecum fericirea noastră aici, într-o viață care nu va mai fi și să mîngîiem numai gîtlejul, de dragul căruia bucătarii sînt cu mult mai de preț decît plugarii. Să nu se creadă că înlăturăm din viață plăcerea. Socotim, însă, o nenorocire să alunecăm și să facem din plăcere obicei.

---

[40] *Is.*, 22, 13.
[41] *Is.*, 22, 14.
[42] *Înţ. Sir.*, 18, 32. În Scriptură : *«de multă desfătare».*
[43] *Fapte*, 15, 29.
[44] *Homer*, Odiseea, XI, 37.
[45] *1 Cor.*, 10, 20.
[46] *1 Cor.*, 8, 7—8.
[47] *Mt.*, 15, 11.
[48] *1 Cor.*, 8, 8.
[49] *1 Cor.*, 10, 21.
[50] *1 Cor.*, 9, 4—5.
[51] *1 Cor.*, 8, 9.
[52] *Lc.*, 15, 11—14.

10. 1. De aceea trebuie să nu fim lacomi la mîncare; să mîncăm puțin și cît e de neapărată trebuință. Dacă cineva dintre credincioși ne invită la masă și noi socotim să ne ducem — că este bine să nu ne amestecăm cu cei fără rînduială [54] — apostolul ne poruncește să mîncăm ceea ce ni se pune în față *«fără să întrebăm pentru cugetul nostru»* [55]. De asemenea apostolul ne-a poruncit să cumpărăm de la măcelărie fără să întrebăm ceva [56].

2. Deci nu trebuie să ne ferim cu totul de feluritele mîncări, dar nici să ne străduim pentru ele. Să mîncăm din cele ce ni se pun înainte, așa cum se cuvine unui creștin; să cinstim pe cel care ne-a invitat printr-o purtare cuviincioasă și prietenoasă; să privim cu indiferență luxul și bogăția celor ce ni se aduc la masă și să nu dăm mare atenție mîncărilor, care după puțină vreme n-au să mai fie.

3. «*Cel ce mănîncă,* spune apostolul, *să nu defaime pe cel ce nu mănîncă; și cel ce nu mănîncă să nu osîndească pe cel ce mănîncă*» [57]. Puțin mai jos, apostolul arată și motivul acestei porunci, spunînd: «*Cel ce mănîncă pentru Domnul mănîncă și mulțumește lui Dumnezeu; și cel ce nu mănîncă pentru Domnul nu mănîncă și mulțumește lui Dumnezeu*» [58], pentru că o mîncare cu socotință este mulțumire adusă lui Dumnezeu; iar cel care mulțumește pururea lui Dumnezeu n-are timp să se ocupe cu plăcerile.

---

[53] *Fac.*, 1, 28.
[54] *2 Tes.*, 3, 6, 11, 14.
[55] *1 Cor.*, 10, 27.
[56] *1 Cor.*, 10, 25.
[57] *Rom.*, 14, 3.
[58] *Rom.*, 14, 6.

4. Iar dacă am voi să îndemnăm spre virtute pe unii dintre comeseni, apoi cu atît mai mult trebuie să ne ferim să mîncăm din aceste mîncări care ne deșteaptă pofta, dîndu-ne pe noi înșine pildă vădită de virtute, așa cum și noi Îl avem pildă pe Hristos. Că spune apostolul: «*Dacă vreuna din astfel de mîncări face sminteala fratelui meu, nu voi mînca în veac din mîncarea aceea, ca să nu fac sminteală fratelui meu*»[59]. Cu puțină înfrînare cîștigăm pe om. 5. «*Oare nu avem putere să mîncăm și să bem*»?[60] Și: «*Am cunoscut adevărul*, spune apostolul, *că idolul nu este nimic în lume, iar noi nu avem decît numai un singur Dumnezeu*[61], *din care sînt toate; și unul Domn Iisus*»[62]. Dar «*piere*, spune mai departe apostolul, *prin cunoștința ta fratele tău, care este slab, pentru care a murit Hristos*[63]. *Iar cei care lovesc conștiința fraților celor slabi păcătuiesc în Hristos*»[64]. 6. Astfel apostolul, cu grijă față de noi, face deosebire între mîncări, zicînd că nu trebuie «*să ne amestecăm, dacă vreunul, numindu-se frate, va fi desfrînat sau adulterin sau închinător la idoli; cu acesta nici să nu mîncăm*»[65]. Apostolul ne spune, deci, să nu vorbim sau să mîncăm cu unul ca acesta, bănuind că ne putem pîngări, așa cum ne pîngărim dacă luăm parte «*la mesele demonilor*»[66].

11. 1. «*Bine este, dar, să nu mănînci carne, nici să bei vin*»[67], spune apostolul. Aceasta o mărturisește însuși Pitagora și o mărturisesc și ucenicii lui. Mîncarea de carne este mai mult pentru fiare, iar aburii, care ies din carnea fiartă fiind fumurii, întunecă sufletul. Dacă cineva mănîncă carne, nu face păcat; numai să mănînce cumpătat; nici să nu poată trăi fără carne, nici să depindă de carne, dar nici să se dea în vînt după mîncările cu carne; să-i sune în sufletul lui glasul care spune: «*Nu strica pentru mîncare lucrarea lui Dumnezeu*»[68]. 2. Este o mare nebunie ca după ce te-ai desfătat de învățătura dumnezeiască să te minunezi și să rămîi mut de uimire în fața bucatelor, care se servesc la banchetele publice; dar cu mult mai mare nebunie este ca privirile noastre să fie robite de mîncările, care se aduc la masă și, ca să spunem așa, să ne fie purtată de servitori neînfrînarea noastră. 3. Are oare vreun rost să te

---

[59] *1 Cor.*, 8, 13.
[60] *1 Cor.*, 9, 4.
[61] 2 *Cor.*, 8, 4.
[62] *1 Cor.*, 8, 6.
[63] *1 Cor.*, 8, 11.
[64] *1 Cor.*, 8, 12.
[65] *1 Cor.*, 5, 11.
[66] *1 Cor.*, 10, 21.
[67] *Rom.*, 14, 21.
[68] *Rom.*, 14, 20.

scoli de pe scaunul de la masă și să-ți arunci ochii peste vasele cu mîncare, ca și cum te-ai uita într-un cuib, pentru ca, așa precum se spune, să respiri aburii, care ies din mîncare? Nu-i oare o nesocotință să-ți moi mîinile în sosuri sau să le întinzi mereu spre mîncări, nu ca să servești, ci ca să iei tot ce este pus pe masă, purtîndu-te fără măsură și urît? 4. Poți vedea astfel de oameni, care din pricina lăcomiei lor la mîncare, se aseamănă mai mult cu porcii sau cu cîinii decît cu oamenii; se grăbesc să se sature, încît bucile obrajilor se umflă, iar vinele feții se îngroașă; apoi din pricina lăcomiei, sudoarea li se prelinge pe față, iar din pricina neînfrînării se sufocă și respiră greu; împing mîncarea în grabă și nemestecată în stomac; bagă mîncările în pîntece, ca și cum ar vrea să-și facă provizii, nu ca să le digere. În orice lucrare omenească lipsa de măsură este un rău; dar se vădește asta mai ales cînd e vorba de mîncare.

12. 1. Lăcomia la mîncare (ὀψοφαγία) nu este altceva decît o lipsă de măsură la folosirea bucatelor (ὄψον); și iarăși lăcomia la mîncare (λαιμαργία) este o nebunie a gîtlejului (λαιμός); în sfîrșit lăcomia la mîncare (γαστριμαργία) este o neînfrînare față de mîncare, este o nebunie a stomacului (γαστήρ), așa precum o arată și numele, pentru că cel care se înnebunește este lacom. 2. Apostolul, revenind la agape, spune că păcătuiesc cei care prefac agapele în ospețe: «*Cînd ședeți la masă, fiecare se grăbește să ia mîncarea sa, așa că unul rămîne flămînd, iar altul se îmbată. Oare nu aveți casă ca să mîncați și să beți? Sau disprețuiți Biserica lui Dumnezeu și rușinați pe cei lipsiți?*»[69]. Aceia, care la cei avuți mănîncă fără frîu, adică mîncăcioșii, se fac de rîs pe ei înșiși; dar și unii și alții, și cei avuți și mîncăcioșii, fac rău: unii, cei avuți, pentru că fac pe cei care nu-s avuți să se simtă prost; ceilalți, mîncăcioșii, pentru că își dau pe față înaintea celor avuți neînfrînarea lor. 3. Trebuia, dar, neapărat ca apostolul, după ce a explicat pe larg aceste lucruri, să-și ridice iarăși, a doua oară, glasul său plin de revoltă către cei care fără de rușine și fără de cruțare abuzează de mese, să-și ridice glasul către cei nesăturați, cărora nimic nu le este de ajuns și să le spună: «*De aceea, frații mei, cînd vă adunați ca să mîncați, așteptați-vă unii pe alții. Dacă îi este foame cuiva, să mănînce acasă, ca să nu vă adunați spre osîndă*»[70].

13. 1. Trebuie, așadar, să fugim de orice faptă josnică și de neînfrînare; să ne atingem cuviincios de bucatele ce ne sînt puse înainte; să păzim curate mîinile, așternutul și bărbia; să păstrăm nestricată frumusețea chipului nostru; să nu ne schimonosim cînd înghițim, iar mîna s-o întindem în rînduială şi la intervale. Să ne ferim să vorbim cînd mîncăm ; că vocea ajunge neplăcută şi neclară, cînd e stingherită de fălcile care mestecă ; iar limba, presată de mîncare pronunţă stîlcit cuvintele, pentru că îi este împiedicată lucrarea ei firească. **2.** Dar nici să mănînci şi să bei în acelaşi timp nu se cade ; că este cea mai mare necumpătare să amesteci timpurile, cînd folosirea lor nu se potriveşte cu lucrările pe care le facem. Că spune apostolul : *«Ori de mîncaţi, ori de beţi, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceţi»* [71]. Să ne gîndim la adevărata cumpătare, la care, după părerea mea, face aluzie Domnul, cînd a binecuvîntat pîinile şi peştii cei fripţi cu care a ospătat pe ucenici [72], dîndu-le frumoasă pildă de mîncare simplă.

---

[69] *1 Cor.*, 11, 21—22.

[70] *1 Cor.*, 11, 33—34.

14. 1. Peştele acela, pe care l-a prins Petru la porunca Domnului [73], arată în chip simbolic o hrană uşoară, simplă şi dăruită de Dumnezeu. Domnul sfătuieşte pe cei care ies din apă [74] spre momeala dreptăţii să scoată din ei desfrînarea şi iubirea de argint, aşa cum a scos peştele din el moneda, ca prin aceasta să îndepărteze slava deşartă şi să dea statirul [75] celor care primesc dajdia [76], dînd cezarului cele ale cezarului şi să păstreze lui Dumnezeu pe cele ale lui Dumnezeu [77]. **2.** Statirul poate avea şi alte explicaţii, pe care le cunosc, dar timpul de acum nu-i potrivit pentru o astfel de expunere. Este destul numai să amintim lucrul acesta ; că folosim, pentru scopul celor ce vrem să spunem, flori care nu sînt în contradicţie cu expunerea noastră ; lucrul acesta l-am făcut de multe ori. Da, pentru problema pe care o tratăm, abatem izvorul cel mult folositor ca să udăm plantele sădite de Cuvînt.

3. *«Mi-e îngăduit să mă împărtăşesc din toate, dar nu toate îmi sînt de folos»* [78]. Da, cei care săvîrşesc pe toate cele care le sînt îngăduite, ajung repede să facă şi ce nu-i îngăduit. După cum dreptatea nu rezultă din lăcomia de averi, nici castitatea din desfrînare, tot aşa nici vieţuirea creştină nu se dobîndeşte printr-o viaţă dusă în plăceri. Că masa credinţei celei adevărate este departe de mîncările care dau naştere la dorinţe necurate. **4.** Chiar dacă toate s-au făcut pentru om, dar nu-i bine să te foloseşti de toate, şi nici totdeauna. Că şi împrejurarea şi timpul şi felul şi întrebarea : pentru ce ? dau celui care a primit o educaţie bună nu puțin îndemn spre ceea ce este folositor; iar aceasta are destulă putere să facă pe om să nu ducă o viață supusă pîntecelui. Omul cu vederea pătrunzătoare nu ajunge aici; dar bogăția oarbă duce la lăcomia de mîncare. 5. Nimeni nu este sărac în cele ce-i sînt strict necesare, iar omul nu-i trecut niciodată de Dumnezeu cu vederea. Că unul este Dumnezeu, Cel Care hrănește păsările, peștii și, ca să spun într-un cuvînt, animalele necuvîntătoare. Nu le lipsește nimic, deși ele nu se îngrijesc de hrană[79]. Noi sîntem mai buni decît animalele necuvîntătoare, că sîntem stăpînii lor, că sîntem mai apropiați de Dumnezeu, că sîntem mai înțelepți. 6. Am venit pe lume nu ca să mîncăm și să bem, ci ca să cunoaștem pe Dumnezeu. Scriptura spune: «*Dreptul cînd mănîncă își satură sufletul, pe cînd stomacurile necredincioșilor sînt lipsite*»[80], pentru că doresc să mănînce neîncetat. Bogăția nu este spre desfătarea unuia singur, ci făcută spre a fi împărțită în comun.

---

[71] *1 Cor.*, 10, 31.
[72] *Mt.*, 14, 19 ; 15, 36 ; *In.*, 6, 11 ; 21, 9.
[73] *Mt.*, 17, 27.
[74] Adică : pe cei care se botează, pe cei care ies din apa botezului.
[75] Statirul, monedă şi de argint şi de aur ; de argint, 4 drahme ; de aur, 20 de drahme.
[76] *Mt.*, 17, 27.
[77] *Mt.*, 22, 21 ; *Mc.*, 12, 17 ; *Lc.*, 20, 25.
[78] *1 Cor.*, 10, 23.

15. 1. De aceea trebuie să evităm mîncările, care ne deșteaptă pofta și ne îndeamnă să mîncăm, fără să ne fie foame. Nu sînt oare pentru un om înțelept, care trăiește simplu, o mulțime de feluri de mîncări sănătoase? Ceapa, măslinele, unele legume, laptele, brînza și fel de fel de alimente, care se gătesc fără sosuri? 2. «*Aveți ceva de mîncare aici?*»[81] a întrebat Domnul pe ucenici după înviere. «*Iar ei* — pentru că fuseseră învățați să trăiască simplu — *I-au dat o bucată de pește fript; și mîncînd înaintea lor, le-a spus lor*»[82]; și Luca spune ce le-a spus[83]. 3. În afară de alimentele amintite mai sus, cei care mănîncă potrivit învățăturii Cuvîntului nu trebuie să se lase lipsiți nici de dulciuri și nici de miere de albine. Deci cele mai potrivite mîncări, de care ne putem folosi singuri, sînt cele care n-au nevoie de foc; sînt mai potrivite, pentru că sînt gata pregătite și apoi sînt mai simple, așa cum spuneam mai înainte. 4. Dar cei care se pleacă peste mesele pline de mîncări, cei care-și hrănesc propriile lor patimi, aceia sînt stăpîniți de un demon foarte mîncăcios, pe care eu nu m-aș rușina să-l numesc demonul pîntecelui, demonul cel mai rău și cel mai vătămător, întru totul asemănător cu demonul numit ventriloc. Cu mult mai bine este să locuiască împreună cu tine fericirea decît demonul; dar fericirea se dobîndește prin săvîrșirea virtuții.

16. 1. Apostolul Matei mînca semințe, fructe și legume fără carne, iar Ioan mărea și mai mult înfrînarea: «*mînca lăcuste și miere sălba-*

---

[79] *Mt.*, 6, 26.
[80] *Prov.*, 13, 26.
[81] *Lc.*, 24, 41.
[82] *Lc.*, 24, 42—44.
[83] *Lc.*, 24, 44—49.

tică» [84]. **2.** Petru nu mînca carne de porc, dar este scris în Faptele Apostolilor: *«A căzut peste el uimire și a văzut cerul deschis și o pînză, legată la cele patru colțuri, lăsîndu-se pe pămînt, în care erau toate cele cu patru picioare și tîrîtoarele pămîntului și păsările cerului. Și a fost glas către el: «Scoală-te, taie și mănîncă!». Iar Petru a zis: «Nicidecum, Doamne, că niciodată n-am mîncat ceva spurcat și necurat!». Și glasul iarăși, a doua oară, i-a zis: «Cele pe care Dumnezeu le-a curățit, tu nu le spurca!»* [85]. **3.** Deci și nouă ne este indiferent ce alimente consumăm. Că *«nu ce intră în gură spurcă pe om»* [86], ci ideea greșită despre neînfrînarea la mîncare. Dumnezeu, cînd a făcut pe om, i-a zis: *«Toate să vă fie vouă spre mîncare»* [87]. *«Legumele cu dragoste, iar vițelul cu vicleșug»* [88]. **4.** La timp potrivit ne aduc aminte cuvintele acestea de ceea ce spuneam mai înainte, că nu legumele fac agapa, ci agapa trebuie înțeleasă ca o masă însoțită de dragoste. Calea de mijloc este bună în toate, dar mai ales cînd e vorba de pregătirea unui ospăț. Exagerările sînt însoțite de greșeli; calea de mijloc este bună; iar cale de mijloc este tot ceea ce este desăvîrșit din cele ce ne sînt de neapărată trebuință; că dorințele noastre firești definesc cumpătarea.

17. **1.** Iudeilor, cu foarte bună rînduială li s-a poruncit prin lege să ducă o viață simplă. Pedagogul, prin Moise, le-a interzis iudeilor folosirea a nenumărate alimente; a adăugat și pricinile acestei interziceri; pricinile cele duhovnicești sînt ascunse, cele trupești, arătate; în aceste pricini iudeii au și crezut. I-a oprit să mănînce dintre animale pe acelea care nu au copita despicată [89], pe acelea care nu rumegă [90]; iar dintre viețuitoarele din apă pe cele care nu au solzi [91]; așa că rămîn cu totul puține cele pe care aveau voie să le mănînce. **2.** Iar dintre animalele îngăduite pentru mîncare i-a oprit să mănînce mortăciunile [92], cele jertfite idolilor și cele sufocate [93]; de acestea nu le era îngăduit nici să se atingă. Pentru că este cu neputință ca cei cărora le plac bunătățile să se depărteze de folosirea lor, de aceea legea le-a dat o rînduială potrivnică, pînă cînd va fi înlăturat obiceiul lor de a se porni spre desfătare. **3.** Adesea plăcerea aduce peste oameni vătămare și durere, iar mîncarea multă naște în suflet suferință, uitare și nesocotință. Se spune că trupurile copiilor, cînd încep să crească, se dezvoltă frumos, dacă li se dă mai puțină mîncare; că respirația, care ajută la creștere, nu este împiedicată de mîncare, pe cînd mîncarea multă pune barieră bunului mers al creșterii.

---

[84] *Mt.*, 3, 4; *Mc.*, 1, 6.
[85] *Fapte*, 10, 10—15.
[86] *Mt.*, 15, 11.
[87] *Fac.*, 1, 29; 9, 3.
[88] *Prov.*, 15, 17.
[89] *Lev.*, 11, 4—5; *Deut.*, 14, 7.
[90] *Lev.*, 11, 6—7; *Deut.*, 14, 8.
[91] *Lev.*, 11, 10; *Deut.*, 14, 10.
[92] *Lev.*, 11, 39; *Deut.*, 14, 21.
[93] *Lev.*, 17, 10; *Deut.*, 12, 16.

18. 1. Aceasta e pricina că Platon, acela dintre filozofi care a căutat cu rîvnă adevărul, reaprinzînd scînteia filozofiei ebraice, a adus acuzații vieții petrecute în desfătări. Că Platon spune: «Cînd am ajuns acolo [94], nu mi-a plăcut deloc așa-numita de ei viață fericită, plină cu mese italice și siracuziene; să trăiești, mîncînd pe săturate de două ori pe zi, să nu te culci niciodată singur noaptea și toate celelalte obiceiuri legate de această viață. Din pricina acestora, nici un om din cei de sub cer n-ar putea ajunge vreodată cumpătat, cînd din tinerețe se ocupă cu unele ca acestea, că nici nu va fi înzestrat cu o fire atît de minunată» [95]. **2.** Platon a auzit negreșit de David, care, în orașul lui, a așezat în mijlocul cortului chivotul cel sfînt, făcînd bucurie întregului popor de sub stăpînirea sa: *«a împărțit înaintea Domnului întregii puteri a lui Israel de la bărbat pînă la femeie, fiecăruia cîte o bucată de pîine, pîine coaptă pe grătar și plăcintă coaptă în tigaie»* [96]. Hrana aceasta este îndestulătoare; este o hrană israeliteană; hrana păgînilor, însă, este de prisos. **3.** Cel care se folosește de această hrană să nu se gîndească să ajungă cîndva cumpătat; mintea lui e îngropată în pîntece; se aseamănă mai ales peștelui aceluia care se numește onos [97], despre care Aristotel spune că dintre toate animalele numai el are inima în pîntece. Pe acesta poetul comic Epiharm îl numește cu pîntece enorm. **4.** Ca peștele acesta sînt oamenii care cred în pîntece, *«al căror pîntece este Dumnezeu și slava în rușinea lor, cei care cugetă cele pămîntești»* [98]. Acestora apostolul nu le-a prezis bunătăți, ci a spus: *«Al căror sfîrșit este pierzarea»* [99].

CAPITOLUL II

CUM TREBUIE SĂ NE PURTĂM FAȚĂ DE BĂUTURĂ

19. 1. Apostolul îi spune lui Timotei, care bea apă: *«Folosește-te de puțin vin pentru stomacul tău»* [100]. În chip minunat apostolul îi prescrie un ajutor astringent potrivit unui trup bolnav, care avea multă apă în el; hotărăşte, însă, să bea puţin vin, ca nu cumva, fără să-şi dea seama, ajutorul acesta, luat în cantitate mare, să aibă nevoie de altă doctorie.

---

[94] În Italia de jos și Sicilia (St., II, p. 27).
[95] *Platon*, Scrisoarea VII, p. 326 BC.
[96] 2 *Regi*, 6, 19.
[97] Pește care trăiește pe coasta Europei occidentale, lung de 1 m.
[98] *Fil.*, 3, 19.
[99] *Fil.*, 3, 19.
[100] *1 Tim.*, 5, 23.

2. Apa este o băutură naturală, sobră, ce potoleşte setea. Domnul a dat vechilor evrei o băutură simplă, băutura cumpătării, care se cobora din piatra cea foarte vîrtoasă [101]. Că trebuia să fie cumpătaţi cei care rătăceau în pustie.

3. Mai tîrziu, via cea sfîntă a rodit strugurele profetic. Acesta este semn pentru cei conduşi de la rătăcire la odihnă; este marele strugure, Cuvîntul cel strivit pentru noi; căci Cuvîntul a voit ca sîngele strugurelui să se amestece cu apa, aşa precum sîngele Lui se amestecă cu mîntuirea. **4.** Sîngele Domnului este dublu: unul este sîngele Lui trupesc, prin care ne-am izbăvit de stricăciune; celălalt este sîngele Lui cel duhovnicesc [102], adică acela cu care sîntem unşi. A bea sîngele lui Iisus înseamnă a te împărtăşi cu nemurirea Domnului. Duhul este tăria Cuvîntului, precum sîngele este tăria trupului.

20. 1. În chip analog vinul se amestecă cu apa, iar Duhul cu omul; unul, amestecul de vin cu apă, hrăneşte spre credinţă; celălalt, Duhul, conduce spre nemurire; şi iarăşi, amestecul celor două, a băuturii şi a Cuvîntului, se cheamă euharistie, har lăudat şi frumos; iar cei care se împărtăşesc cu credinţă îşi sfinţesc şi trupul şi sufletul, pentru că voinţa Tatălui amestecă în chip tainic, cu Duhul şi cu Cuvîntul, acest amestec dumnezeiesc, care este omul. Şi într-adevăr, Duhul s-a unit cu sufletul purtat de El, iar trupul s-a unit cu Cuvîntul; că din pricina trupului *«Cuvîntul s-a făcut trup»* [103].

2. Admir, aşadar, pe cei care au îmbrăţişat o viaţă aspră, pe cei care poftesc apa, leacul cumpătării şi fug cît mai departe cu putinţă de vin, ca de ameninţarea focului.

3. E bine ca băieţii şi fetele să se îndepărteze pe cît mai mult cu putinţă de vin. Că nu e potrivit ca vîrstei clocotitoare să-i torni cel mai fierbinte lichid, vinul; este ca şi cum ai turna foc peste foc. Din pricina vinului se aprind poftele lor sălbatice şi arzătoare şi temperamentul lor înflăcărat. Încălziţi pe dinăuntru, tinerii sînt purtaţi de dorinţi în aşa fel încît trupul lor îşi arată vădit vătămarea, iar organele poftei se maturizează mai devreme decît se cuvine. **4.** Din pricina vinului, care înfierbîntă trupurile lor, sîngele se pune în mişcare, simţurile fetelor şi băieţilor se tulbură, dînd înfăţişării lor, chip de desfrînare, înainte de vreme;

---

[101] *Ies.*, 17, 6; *Num.*, 20, 11; *Deut.*, 8, 15.
[102] Adică: sîngele euharistic.
[103] *In.*, 1, 14.

rana din sufletul lor silește trupul să se umfle, iar pulsațiile nerușinate deșteaptă curiozitatea și-l îndeamnă pe tînărul cuminte la fărădelege.

21. 1. Astfel fierbințeala vîrstei depășește hotarele buneicuviințe. Trebuie, dar, pe cît e cu putință, să încercăm să stingem pornirile tinerilor; pe de o parte, să luăm de dinaintea lor ceea ce îi înfierbîntă, primejdia bahică, iar, pe de altă parte, să le dăm să bea leacul împotriva înfierbîntării, leacul care potolește și sufletul incendiat, dar oprește și agresivitatea organelor genitale; așa va adormi ațîțarea poftei tulburătoare.

2. Cei care sînt în floarea vîrstei și-și iau prînzul în fiecare zi, cărora le este potrivit prînzul, să mănînce numai pîine și să nu bea nici un fel de băutură, pentru ca umezeala care prisosește să fie absorbită de mîncarea uscată. **3.** Scuipatul des și ștergerea nasului, ca și graba de a ieși afară sînt semne de nînfrînare, din pricină că se dă trupului prea multă băutură. Iar dacă vine setea, aceasta se potolește cu puțină apă. Că nu se cuvine ca stomacul să fie încărcat cu multă apă, ca nu cumva hrana să dispară prin spălare, ci să fie numai pregătită pentru digestie, în așa fel ca mîncările să fie mistuite în cea mai mare parte și numai puține să fie date afară.

22. 1. Dealtfel nu se cuvine să îngreunăm cu vin gîndurile cele dumnezeiești. Că după cum spune poetul comic:

> «Vinul curat te silește să judeci puțin»[104],

și să fii necumpătat.

Seara, însă, la vremea cinei este folositor vinul, pentru că atunci nu mai citim, ca să avem nevoie de minte trează. **2.** Seara aerul e mai rece decît ziua, așa că trebuie să înlocuim lipsa căldurii naturale a soarelui cu o căldură străină; și aceasta, cu puțin vin; paharele însă, să nu ajungă pînă la paharul ocării[105].

3. În sfîrșit, celor înaintați în vîrstă li se îngăduie cu mai multă bucurie să bea vin. Datorită vîrstei, trupul răcit și veștejit oarecum de scurgerea timpului, prin leacul viței de vie, capătă căldură, fără să se vateme. Că aproape totdeauna, dorințele bătrînilor nu mai sînt amenințate de naufragiile beției. **4.** Ancorați cu ancorele rațiunii și ale timpului, bătrînii suportă mai ușor tulburarea poftelor dezlănțuite de beție; de asta își și pot permite să glumească la banchete. Dar și lor să le fie o limită la băutură ; să-şi păstreze mintea netulburată, memoria trează, iar trupul neclătinat şi nemoleşit de vin. Cei pricepuţi în acestea numesc pe unul ca acesta : puţin afumat.

---

[104] *Menandru*, Fragm. 779, CAF, III, p. 216.

[105] Cei vechi aveau o numărătoare a paharelor la băutul vinului: primul pahar era pentru sănătate; al doilea, pentru dragoste și plăcere; al treilea, pentru somn; apoi veneau alte pahare, dar nu pentru omul cu judecată; al patrulea, paharul ocării; al cincilea, paharul strigătelor; al șaselea, paharul certei; al șaptelea, paharul bătăii.

23. 1. Bine că acesta se opreşte la timp, ca să nu alunece.

Un oarecare Artorib[106], în lucrarea sa «Despre longevitate», după cîte îmi amintesc, e de părere că pentru a trăi mai mult, trebuie să bem doar atîta cît să udăm bucatele. Este cu cale, deci, să se dea vin celor bolnavi, pentru însănătoşirea lor şi celor care au nevoie de linişte şi înveselire. **2.** Mai întîi vinul îl face pe cel ce bea să fie mai prietenos decît mai înainte, mai fermecător cu comesenii, mai blînd cu slugile, mai binevoitor cu prietenii ; dar dacă se îmbată, răspunde cu insulte. Vinul, fiind cald şi avînd sucuri dulci, amestecă alimentele în chip armonic ; prin căldura lui înmoaie părţile tari ale resturilor hranei şi amestecă sucurile acre şi rele cu cele frumos mirositoare. **3.** Bine s-au spus aceste cuvinte : «*Dintru început vinul a fost făcut ca să fie veselie sufletului şi inimii, cînd se bea cu măsură*»[107]. Este foarte bine ca vinul să se amestece cu cît mai multă apă, ca să fie slăbit să nu îmbete ; din poftă de vin, să nu se toarne pahar după pahar, ca apa. Şi vinul şi apa sînt creaţii ale lui Dumnezeu ; şi astfel amestecul acestora două, a apei şi vinului, ajută sănătăţii, că viaţa constă din ceea ce este necesar şi din ceea ce este folositor.

24. 1. Trebuie, deci, amestecat, pe cît este cu putinţă, în cea mai mare măsură, ceea ce este necesar, adică apa, cu ceea ce este folositor.

Din pricina vinului luat fără măsură, limba se împiedică, buzele se moleşesc, ochii se schimbă, ca şi cum vederea ar fi înecată de mulţimea umezelii. Cei ameţiţi de băutură sînt siliţi să mintă ; socot că totul se învîrte în jurul lor şi nu mai pot număra lucrurile din depărtare :

> «Mi se pare că văd doi sori»[108],

spunea bătrînul tebeu, care era beat[109]. **2.** Că ochii, mişcaţi necontenit de căldura vinului, văd multiplicată imaginea unui singur obiect. Beţivul nu face deosebire dacă vederea i se mişcă sau dacă obiectul se mişcă ; dar în amîndouă cazurile vederea are aceeaşi senzaţie, pentru că vederea, din pricina tulburării produse de vin, nu poate percepe exact obiectele. Mersul beţivului este tremurat, ca şi cum ar fi purtat de un şuvoi de apă ; apoi se pornesc sughiţurile, vărsăturile şi nebuniile. **3.** Şi după cum spune tragedia :

---

[106] Artorib, medic grec (sec. I î.d.Hr.), prietenul şi doctorul împăratului August. A scris o carte : *Despre turbare* şi alta : *Despre longevitate*.

[107] *Înţ. Sir.*, 31, 33.

[108] *Euripide*, Bacantele, 918.

[109] Penteu, regele Tebei.

> «Tot omul beat
> Este biruit de mînie și-i lipsit de minte.
> Îi place ca limba să spună multe în zadar
> Și să audă fără de voie acelea pe care le grăiește rău»[110].

Dar înainte de tragedie, Înțelepciunea striga: «*Vinul, băut în cantitate mare, înmulțește sfezile și căderile*»[111].

25. 1. De aceea, cei mai mulți spun că în timpul băutului trebuie să fie timp de odihnă și să amîni pentru a doua zi dimineață treburile serioase. Eu, însă, cer ca mai ales atunci, în timpul băutului, să ai comesean rațiunea, care să disciplineze beția, pentru ca nu cumva banchetul să se transforme în beție. **2.** După cum nici un om cu mintea sănătoasă n-ar vrea să-și închidă ochii înainte de a merge la culcare, tot așa nimeni n-ar voi să nu-i fie prezentă rațiunea la un banchet și nici n-ar socoti că e bine să-și adoarmă rațiunea cînd are de lucru. Rațiunea nu-și poate părăsi vreodată îndatoririle ei; nici chiar cînd dormim; de aceea, chiar în somn, trebuie să o chemăm. **3.** Înțelepciunea este o știință desăvîrșită a lucrurilor dumnezeiești și omenești; ea cuprinde totul; și întrucît supraveghează pe toți oamenii, înțelepciunea este o artă despre viață și ca atare este alături de noi tot timpul cît trăim, îndeplinindu-și lucrarea ei, adică să ne facă viața fericită. **4.** Dar nenorociții, care izgonesc cumpătarea de la banchete, socotesc viață fericită dezordinea de la banchete; pentru ei viața nu-i altceva decît chef, beție, baie, vin neamestecat cu apă, oală de noapte, lene, băutură.

26. 1. Poți vedea pe unii dintre ei pe jumătate beți; nu se pot ține pe picioare; au în jurul gîtului coroane ca urnele funerare; se stropesc cu vin unii pe alții, urîndu-și sănătate. Poți vedea pe alții, beți turtă, murdari, palizi, cu fața gălbejită, care peste beția de ieri mai toarnă iarăși o altă beție, de cum se face ziuă.

2. Bine ar fi, o, prieteni, bine ar fi, dacă noi, cunoscînd chiar de atît de departe chipul acesta de om, vrednic de batjocoră și de plîns în același timp, ne-am alcătui nouă înșine un chip mai bun, de teamă ca nu cumva să ne facem și noi de rîs și să ajungem altora un astfel de spectacol. **3.** Foarte bine s-a spus: «*Cuptorul probează ascuțișul sabiei prin călire, iar vinul inima trufașilor prin beție*»[112]. Beția (μέθη) este folosirea mai multă a vinului curat; îmbătarea (παροινία) este neorînduiala la care ajungi din pricina băutului; bubuitul capului (κραιπάλη) este starea proastă și greața pe care o ai de pe urma beției; numele îi vine de la cuvintele: τὸ κάρα πάλλειν (a lovi capul).

---

[110] *Sofocle*, Fr. inc. 843.
[111] *Inț. Sir.*, 31, 34.
[112] *Inț. Sir.*, 31, 30.

27. 1. Dumnezeiasca Înțelepciune, căutînd să bage spaima în fiii săi față de această viață — dacă trebuie să o numim viață — trîndavă, mișcată de plăceri și cu mare admirație pentru beție, le poruncește: *«Nu fiți băutori de vin, nu vă lungiți la sfaturi și la cumpărături de carne; că tot bețivul și desfrînatul va sărăci și tot somnorosul se va îmbrăca cu zdrențe»* [113]. **2.** Somnoros este orice om care nu-i cu luare-aminte la înțelepciune, ci este de beție cufundat în somn. Înțelepciunea spune că bețivul se va îmbrăca în zdrențe; din pricina beției va fi făcut de rușine în fața celor care îl privesc. **3.** Găuri ale păcătosului sînt zdrențele țesăturii trupului lui, găurite de gustul de plăceri; prin aceste găuri se poate vedea rușinea lăuntrică a sufletului păcătosului, adică păcatul, din pricina căruia nu se va putea mîntui cu ușurință țesătura trupului său, sfîșiată din toate părțile și putrezită din pricina multelor sale pofte; iar această țesătură îl taie de la mîntuire. **4.** Apoi, Înțelepciunea adaugă cu foarte aspre mustrări: *«Al cui este vai-ul? Al cui zgomotul? A cui judecata? Ale cui vorbirile nerușinate? Ale cui zdrobirile cele zadarnice?»* [114] Uitați-vă la iubitorul de vin, că e totul numai zdrențe! Își disprețuiește rațiunea! Se dă pe mîinile beției! Face toate cîte l-a amenințat Scriptura. Și la această amenințare, Scriptura adaugă iarăși: *«Ai cui sînt ochii urduroși? Oare nu ai acelora care zăbovesc la vin? Oare nu ai acelora care pîndesc unde se fac ospețe?»* [115]. **5.** Aici Înțelepciunea arată că iubitorul de vin este prin ochii lui cei urduroși, chiar mort cu rațiunea, — că acesta este un semn care arată pe cei morți. Înțelepciunea arată că pentru Domnul, iubitorul de vin este mort; că uitarea poruncilor, care duc la viața cea adevărată, împinge la pieire.

28. 1. Pe bună dreptate, Pedagogul, Care se îngrijește de mîntuirea noastră ne poruncește cu foarte multă tărie, zicînd: *«Nu beți vin, ca să vă îmbătați»* [116].

— Pentru ce? mă vei întreba.

— *«Pentru că atunci,* răspunde Înțelepciunea, *gura ta va grăi lucruri necinstei*[117], *vei sta ca în inima mării și ca un cîrmaci în mare furtună»*[118].

2. Poezia [119] a luat din aceste cuvinte ale Scripturii ceea ce este de folos, că zice:

---

[113] *Prov.*, 23, 10—20.
[114] *Prov.*, 23, 28.
[115] *Prov.*, 23, 28—29.
[116] *Tob.*, 4, 20.
[117] *Prov.*, 23, 32.
[118] *Prov.*, 23, 33.
[119] Adică: poezia greacă.

«Vinul, are putere egală cu focul
Cînd intră în bărbaţi îi învălurează cum face în marea Libiei
Vîntul de nord şi vîntul de sud; pe toate cele ascunse
Le vădeşte; şi bărbaţii vorbesc în dodii;
Vinul este alunecuş pentru beţivi,
Vinul înşeală sufletul» [120].

şi celelalte:

3. Vedeţi primejdia naufragiului? Inima este cufundată în prea multă băutură, iar vinul cel mult se aseamănă cu ameninţarea mării. Trupul este scufundat în vin ca o corabie în mare, scufundat în adîncul neorînduielii şi acoperit de valurile vinului; iar cîrmaciul, mintea omului, este purtat încoace şi încolo de valul cumplitei beţii; rămas pe mare este ameţit de întunericul furtunii; nu mai ajunge la limanul adevărului şi căzînd între stîncile ascunse sub apă şi izbindu-se de ele, piere din pricina plăcerilor.

29. 1. Pe bună dreptate apostolul porunceşte: *«Nu vă îmbătaţi cu vin, în care este desfrînare»* [121]. Prin cuvîntul *«desfrînare»* apostolul arată acoperit că beţia duce la pierderea mîntuirii. Chiar dacă Domnul a prefăcut la nuntă apa în vin [122], totuşi n-a îngăduit beţia. Domnul atunci a dat viaţă gîndirii, care era slabă ca apa, a dat viaţă lucrătorului legii coborît din Adam, a umplut întreaga lume cu sîngele viţei de vie, care este băutura credinţei celei adevărate, aducînd, la plinirea vremii, prin credinţa în Dumnezeu, propovăduită mai înainte, amestecul legii celei vechi şi a Cuvîntului celui nou. Scriptura a numit vinul, simbol tainic al sfîntului sînge; iar impurităţile din vin le-a înlăturat, numindu-le: *«vin de desfrînare şi beţie plină de ocară»* [123].

2. Dreapta judecată socoteşte că e bine ca cei care simt cu uşurinţă frigul iarna să bea vin, din pricina frigului; în altă vreme, însă numai pentru vindecarea durerilor de stomac. După cum nu mănînci cînd nu ţi-e foame, tot aşa şi cu băutura, trebuie să bei numai cînd ţi-e sete; dar să fii cu mare luare-aminte să nu aluneci; că băutul vinului fără socoteală te duce la cădere. **3.** Numai făcînd aşa, sufletul nostru poate rămîne curat, tare şi luminos. «Rază de lumină este sufletul tare; este foarte înţelept şi foarte bun» [124]. Fiind aşa, sufletul ajunge capabil de contemplaţie, că nu este umezit de duhorile, asemenea norului, care ies din vin şi nici nu ajunge trupesc.

---

[120] Primele trei versuri sînt ale lui *Eratostene*, Fragm. 33, Hiller; restul dintr-un poet necunoscut.

[121] *Ef.*, 5, 18.

[122] *In.*, 2, 1—11.

[123] *Prov.*, 20, 1.

[124] *Heraclit*, Fragm. 118, Diels.

30. 1. Nu trebuie, dar, să ne interesăm de vinul de Hios [125], dacă lipsește, nici de vinul de Ariusia [126], dacă nu este. Setea este senzația unei lipse și caută un ajutor potrivit pentru împlinirea acestei lipse. Nu caută, însă, o băutură care să te înnebunească! Transporturile de vin de peste mări sînt dovada unei dorințe nesocotite; asta din pricina neînfrînării și a unui suflet înnebunit de pofte, chiar înainte de a fi beat. **2.** Vinul de Tasos are miros plăcut, vinul de Lesbos are aromă, vinul din Creta este dulce, vinul din Siracuza are gust plăcut, vinul de Mendes [127] din Egipt, vinul din insula Naxios și alt vin din pămîntul Italiei au buchet și alte nume de vinuri. Pentru un comesean cumpătat este un singur vin, pentru că este din via unui singur Dumnezeu. **3.** Pentru ce nu este de ajuns vinul din țară ca să satisfacă pofta? Poate mai vor să aducă și apă din alte părți, așa cum nebunii de împărați aduceau apă din fluviul Hoaspis — Hoaspis este un fluviu din India, a cărui apă este foarte bună de băut — împărații aceia aduceau apa, așa cum își aduceau și prietenii. Duhul cel Sfînt, însă, nefericește pe bogații care se desfătează cu vinurile, strigînd prin profetul Amos: *«Cei care beau vin strecurat* [128] *și dorm pe paturi de fildeș»* [129] și toate cîte le-a adăugat spre mustrarea lor.

31. 1. Trebuie să avem grijă mai ales de buna-cuviință. Mitul spune că zeița Atena, orice ar fi fost ea, avînd grijă de ea, arunca flautele, deși îi plăceau, din pricină că-i urîțea fața. Trebuie, deci, să bem păstrîndu-ne fața liniștită. Să nu turnăm în noi pînă pe săturate, să nu silim ochii să se schimonosească din pricina băuturii, să nu dăm de dușcă tot paharul din pricina neînfrînării, să nu ni se prelingă vinul pe bărbie sau să ni se verse pe haine, bînd vinul dintr-o dată, ca și cum ne-am spăla fețele în pahare. **2.** Zgomotul vinului pe care îl torni în gură, însoțit de aerul pe care-l respiri, este ca și cum ai turna apă într-un vas de lut; că gîtul sună din pricina repedei înghițituri. Beția este o priveliște urîtă și necuviincioasă de desfrînare; mai este și o treabă vătămătoare pentru cel care o face. **3.** Nu te grăbi să te vatămi, o, omule! Nimeni nu-ți răpește băutura din fața ta. Ți s-a dat și te așteaptă! Nu te strădui să-ți spargi stomacul, înghițind vinul cu gura deschisă. Setea ți se potolește, chiar dacă bei mai încet. Dacă bei cu bună-cuviință, atunci și băutura se împarte în trupul tău cu bună-cuviință. Că timpul nu-ți răpește băutura, pe care neînfrînarea te face s-o răpești mai dinainte. Că spune Scriptura: *«La vin nu te face viteaz, că pe mulți i-a pierdut vinul»* [130].

---

[125] Hios, insulă grecească în Marea Egee.
[126] Ariusia, regiune în insula Hios.
[127] Mendes, oraș în delta Nilului.
[128] *Amos*, 6, 6.
[129] *Amos*, 6, 4.
[130] *Înț. Sir.*, 31, 29.

32. 1. «Sciţii, celţii, iberii şi tracii obişnuiesc să bea vin mult, să se îmbete, pentru că toate aceste neamuri sînt neamuri războinice şi socotesc băutul o ocupaţie frumoasă şi fericită»[131]. Noi creştinii sîntem un neam paşnic; cînd stăm la masă, mîncăm să ne desfătăm, nu să ne insultăm; noi bem cu mintea trează, făcîndu-ne unul altuia urări de sănătate, ca să arătăm că sîntem în legături foarte strînse cu Cel al Cărui nume Îl purtăm.

2. Cum socotiţi că a băut Domnul, cînd s-a făcut om pentru noi? S-a purtat oare aşa de neruşinat ca noi? Nu s-a purtat oare cu bună-cuviinţă? Nu oare cu judecată? Ştiţi bine, doar, că şi El a băut vin! Că era şi El om! A binecuvîntat vinul şi a spus: «*Luaţi, beţi, acesta este sîngele Meu*» — că sîngele viţei de vie este în chip simbolic Cuvîntul — «*care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor*»[132]. Cuvîntul este fîntîna sfîntă a bucuriei. **3.** Cel care bea trebuie să fie cumpătat. Domnul ne-a arătat lămurit acest lucru prin cele ce ne-a învăţat în timpul cînd a stat El la masă. Nu ne-a învăţat să ne îmbătăm. Că era vin ceea ce a binecuvîntat, a arătat-o iarăşi spunînd ucenicilor: «*Nu voi mai bea din rodul acestei viţe de vie, pînă nu-l voi bea cu voi în împărăţia Tatălui Meu*»[133]. **4.** Că vin era ceea ce a băut Domnul, o spune El despre El Insuşi atunci cînd a mustrat învîrtoşarea inimii iudeilor: «*A venit*, spune El, *Fiul Omului şi spun: Iată om mîncăcios şi băutor de vin, prietenul vameşilor*»[134].

33. 1. Acest fapt să fie dat ca exemplu celor care se numesc encratiţi.

Iar femeile, pentru că trebuie să fie cu bună-cuviinţă, să nu bea cu pahare largi la gură, ca să-şi lăbărţeze buzele, deschizînd tare gura. Femeile beau urît; beau din alabastre strîmte la gură; îşi pleacă capetele pe spate şi-şi dezgolesc gîturile, după părerea mea fără cuviinţă; îşi întind gîtlejul cînd înghit băutura, dezgolind cele ce pot în faţa comesenilor; scot pe gît rîgîieli ca bărbaţii, dar, mai bine spus, ca sclavii; duc o viaţă de desfrîu şi ajung nişte molatice. **2.** Nici unui bărbat cu judecată nu-i este potrivit să bea cu zgomot, cu atît mai mult unei femei, care, conştientă de ceea ce este, îşi poate da seama că o astfel de purtare îi aduce numai ruşine. «*Urgie mare este femeia beată*»[135], spune Scriptura. Că mînie a lui Dumnezeu este femeia pusă pe băutură. Pentru ce?

---

[131] *Platon*, Legile, I, p. 637 DE.
[132] *Mt.*, 26, 28.
[133] *Mt.*, 26, 29; *Mc.*, 14, 25.
[134] *Mt.*, 11, 19; *Lc.*, 7, 34.
[135] *Inţ. Sir.*, 26, 9.

«Pentru că nu-şi acoperă ruşinea ei» [136], spune mai departe Scriptura. Da, femeia este tîrîtă repede spre desfrîu, chiar dacă numai pentru o clipă îşi lasă voia dusă de plăcere. **3.** Nu le oprim pe femei să bea din alabastre, dar le oprim să bea numai din ele, pentru că asta este o fanfaronadă; le sfătuim, însă, să se folosească indiferent, la întîmplare, de orice altceva, ca să le tăiem, de departe şi de la început, alunecarea spre pofte. **4.** Trebuie potolită în linişte ridicarea aerului din stomac care are tendinţă de rîgîială. În nici un chip nu trebuie îngăduit femeilor să se dezgolească sau să-şi arate ceva din trupul lor, ca să nu păcătuiască, şi bărbaţii şi femeile: bărbaţii, pentru că sînt aţîţaţi să privească, iar femeile pentru că vor să atragă privirile bărbaţilor asupra lor. **5.** Trebuie să ne purtăm totdeauna cu cuviinţă, ca şi cum Domnul ar fi de faţă, ca nu cumva apostolul, supărîndu-se, să ne spună şi nouă ca şi corintenilor: *«Cînd vă adunaţi nu se poate mînca cina Domnului»* [137].

34. 1. Mi se pare că steaua numită de matematicieni acefalos [138], care este numărată înaintea stelei rătăcitoare şi care stă cu capul plecat pe piept, reprezintă pe cei mîncăcioşi, pe cei dedaţi plăcerilor şi gata spre beţie. Că la aceşti oameni mintea nu le stă în cap, ci în pîntece, pentru că mintea lor este roabă patimilor, poftei şi mîniei. **2.** După cum lui Elpenor [139] i s-au sfărîmat vertebrele [140] cînd a căzut din pricina beţiei, tot aşa şi creierul acestora, ameţit de beţie, cade în ficat şi în inimă, adică în plăcere şi în mînie [141], cădere mai mare decît căderea lui Hefaistos, de care vorbesc poeţii, cînd Zeus l-a aruncat din cer pe pămînt [142]. **3.** *«Truda nesomnului,* spune Scriptura, *vărsăturile şi durerile de stomac sînt cu omul nesăţios»* [143]. Pentru aceasta s-a scris în Scriptură despre îmbătarea lui Noe [144], ca să ne păzim mai ales de beţie; prin Noe avem amintită în Scriptură o pildă vădită de cădere, din pricina căreia cei care au acoperit ruşinea beţiei au fost lăudaţi de Domnul [145]. **4.** Scriptura, cuprinzînd foarte pe scurt, într-un cuvînt pe toate, zice: *«Pentru omul cu bună creştere îi este de ajuns puţin vin; şi în patul său se va odihni»* [146].

---

[136] *Inţ. Sir.*, 26, 9.
[137] *1 Cor.*, 11, 20.
[138] Această constelaţie este aşezată între Berbec şi Vărsător.
[139] Elpenor, unul din însoţitorii lui Ulise. S-a îmbătat, s-a culcat pe acoperişul unei case, a adormit şi a căzut jos.
[140] *Homer*, Odiseea, X, 560.
[141] După cei vechi ficatul şi inima erau sediile plăcerii şi mîniei.
[142] *Homer*, Iliada, I, 590—593.
[143] *Inţ. Sir.*, 31, 23.
[144] *Fac.*, 9, 21.
[145] *Fac.*, 9, 23—26.
[146] *Inţ. Sir.*, 31, 21.

CAPITOLUL III

NU TREBUIE SĂ NE STRĂDUIM SĂ AVEM MOBILĂ LUXOASĂ

35. 1. Este nepotrivită folosirea cupelor făcute din argint şi aur şi încrustate cu pietre preţioase. Este numai o înşelare a ochilor. Dacă torni în ele o băutură caldă, nu poţi pune mîna pe cupe, că se încălzesc şi te ard ; iar dacă torni în ele o băutură rece, atunci materialul din care sînt făcute cupele transmite băuturii însuşirea lui şi băutul mult este vătămător. **2.** Să dispară, deci, cupele tericleene[147], cupele antigonide[148], cantarele[149], cupele în formă de scoică şi alte nenumărate forme de cupe ; vasele pentru răcit vinul şi, pe lîngă acestea, vasele pentru turnat vinul în cupe. Pe scurt, aurul şi argintul, fie că este la particulari, fie că este la stat, sînt bunuri invidiate[150] ; aceste bunuri depăşesc trebuinţa, se dobîndesc rar, se păstrează cu greutate şi nu-i potrivit să te foloseşti de ele. **3.** Da, mai este şi arta rafinată a cizelurilor de pe vasele de sticlă, care, prin arta cu care sînt lucrate, se sparg şi mai uşor — slavă deşartă şi aceasta — încît ţi-e teamă să bei din ele ; ei bine, arta cu care sînt făcute te învaţă să nu pui mîna pe ele. Vin apoi obiecte făcute din argint : paturi de odihnă, lighene, sosiere, farfurii, ceşti mari rotunde fără toartă ; pe lîngă acestea, vase de argint şi de aur, unele pentru aducerea mîncării la masă, altele pentru alte treburi, de care mă şi ruşinez să vorbesc ; mese cu trei picioare din lemn de cedru, care se rup uşor, din lemn parfumat, din abanos şi din fildeş ; paturi, lucrate cu artă, cu picioare de argint şi placate cu fildeş ; uşi mari împodobite cu ţinte de aur şi cu carapace de broască ţestoasă ; cuverturi vopsite cu purpură şi cu alte vopsele greu de găsit ; toate acestea, mărturii ale unei vieţi de lux lipsite de gust, lucruri de prisos, care aduc cu ele invidia şi lenea. Toate trebuie părăsite, pentru că nu merită să te osteneşti pentru ele. **4.** Că *«vremea este scurtă»*[151], după cum spune apostolul. Rămîne, deci, să nu ne împodobim, ca să ne facem de rîs, aşa cum se văd la procesiunile publice unele femei împodobite pe dinafară minunat, dar pe dinăuntru sînt pline de jale.

36. 1. Apostolul, pentru a lămuri şi mai bine gîndul acesta, a adăugat : *«Deci, cei care au femei să fie ca şi cum n-ar avea*[152], *iar cei ce*

---

[147] Cupele tericleene — de la numele inventatorului lor, Thericles din Corint (sec. V î.d.H.) — erau făcute din pămînt, cu un lustru negru, imitînd metalul.

[148] Cupe, numite aşa, după numele unuia din regii dinastiei macedonene.

[149] Cupe de băut prevăzute cu două torţi mari.

[150] *Platon*, Legi, XII, 955 E.

[151] *1 Cor.*, 7, 29.

[152] *1 Cor.*, 7, 29.

cumpără ca şi cum n-ar stăpîni» [153]. Dacă s-au spus aceste cuvinte despre căsătorie, despre care Dumnezeu a zis : *«Înmulţiţi-vă»* [154], pentru ce socotiţi că nu trebuie alungată, cu autoritatea Domnului, lipsa de gust ? **2.** De aceea şi spune Domnul : *«Vinde cele ce ai şi dă-le săracilor şi vino şi urmează Mie !»* [155]. Urmează lui Dumnezeu, lipsit de mîndrie, lipsit de strălucire trecătoare ! Urmează pe Dumnezeu avînd cu tine ceea ce eşti tu ; urmează-L cu binele care nu poate fi luat de la tine, cu credinţa în Dumnezeu, cu mărturisirea în Cel Care a pătimit, cu faceri de bine faţă de oameni, averea cea mai preţioasă. **3.** Aprob şi pe Platon, care, pe bună dreptate, legiuieşte că nu trebuie să te străduieşti să ai bogăţie, nici argint, nici aur [156], dar nici mobilă nefolositoare, care nu este de neapărată trebuinţă, care nu este simplă [157] ; să ai o mobilă potrivită pentru multe treburi, iar multa bogăţie să fie înlăturată. **4.** Foarte bine spune undeva dumnezeiasca Scriptură, adresîndu-se egoiştilor şi îngîmfaţilor : *«Unde sînt boierii neamurilor şi cei ce stăpînesc fiarele cele de pe pămînt, cei care se joacă cu păsările cerului, cei care strîng argint şi aur, cei în care au avut încredere oamenii, a căror avere nu are sfîrşit, cei care meşteşugesc argintul şi aurul şi se îngrijesc de el ? Nu se mai găsesc lucrurile lor, au dispărut şi în iad s-au coborît !»* [158]. Aceasta este plata pentru lipsa de gust !

37. 1. Dacă pentru lucrarea pămîntului avem nevoie de sapă şi de plug şi nimeni nu-şi va face hîrleţ de argint şi nici sapă de aur, ci ne folosim pentru lucrarea pămîntului de un material potrivit pentru lucru, nu de un material scump, ce te împiedică să ai acelaşi gînd şi faţă de mobilele şi vasele din casă, cînd şi pe ele le faci cu acelaşi scop ? Măsura lucrurilor să fie folosul, nu preţul scump al materialului. **2.** Ce ? Spune-mi, te rog, nu taie oare cuţitul de bucătărie, dacă nu are mînerul garnisit cu ţinte de argint sau nu-i făcut din fildeş ? Sau pentru împărţirea cărnii trebuie să ne făurim cuţit din fier adus din India, ca şi cum ar fi nevoie să chemăm un aliat ? Ce ? Dacă ligheanul este făcut din lut, nu va primi apa pentru spălatul mîinilor, iar ligheanul de picioare nu va primi apa pentru spălatul picioarelor ? **3.** Se va indigna, oare, masa cu picioare de abanos, că nu-i tratată cum trebuie, pentru că s-a pus pe ea pîine de cîţiva oboli ? Sau sfeşnicul nu va fi în slujba luminii, pentru că-i opera unui olar şi nu al unui giuvaergiu ? După părerea mea nu te odihneşti mai prost pe un simplu pat de odihnă decît pe un pat de fildeş ;

---

[153] *1 Cor.*, 7, 30.
[154] *Fac.*, 1, 28.
[155] *Mt.*, 19, 21 ; *Mc.*, 10, 21 ; *Lc.*, 18, 22.
[156] *Platon*, Legile, VII, 801 B.
[157] *Platon*, Legile, V, 746 E.
[158] *Bar.*, 3, 16—19.

este prea îndestulător să-ţi aşterni sub tine o blană groasă, ca să nu ai nevoie de aşternuturi din purpură şi din ţesături stacojii. Şi totuşi este osîndit traiul simplu, din pricina prostiei unui lux plin de păcate.

38. 1. Priviţi cît este de mare rătăcirea, cît este de mare nebunia! Domnul a mîncat dintr-un simplu blid [159] şi a aşezat pe ucenicii Săi jos pe iarbă [160]; a spălat picioarele ucenicilor Săi, încins cu un ştergar [161]. Netrufaşul Dumnezeu şi Domnul universului n-a adus din cer un lighean de argint, ca să le spele picioarele! **2.** Samarinencii, care a scos apă din fîntînă, i-a cerut să bea apă dintr-un vas de lut [162]; n-a căutat aur împărătesc, ci ne-a învăţat să ne potolim cu uşurinţă setea. Domnul punea ca scop al vieţii folosul, nu dispreţuirea binelui. Domnul a mîncat şi a băut la ospeţe, dar n-a scormonit minele pămîntului, nu s-a folosit de vase de argint şi de aur, adică de venin, şi nici de mobile din lemn mirositor, materiale, care arată mîndria celor care se folosesc de ele.

3. În general, mîncarea, îmbrăcămintea şi vasele şi, ca să spun pe scurt, toate celelalte lucruri din casă trebuie să fie potrivite cu felul de viaţă al creştinului, potrivite, pe cît este mai cu putinţă, cu persoana, vîrsta, ocupaţia şi timpul. Pentru că sîntem slugile unui singur Dumnezeu, trebuie ca şi averile noastre şi mobila noastră să arate că sînt simbolurile unei singure vieţi bune. Fiecare om cu credinţă neîndoielnică şi cu acest fel de viaţă unipersonală arată că toate faptele lui sînt conforme unei singure dispoziţii sufleteşti.

4. Avem cuvinte de laudă pentru bunurile pe care le dobîndim fără greutate şi le folosim cu uşurinţă; pentru bunurile pe care le păstrăm uşor şi pe care cu uşurinţă facem din ele şi altora parte. Cele folositoare sînt mai bune; dar mai bune sînt cele ieftine decît cele scumpe. **5.** În general vorbind, bogăţia, care nu-i chivernisită bine este o acropolă a răutăţii; mulţi oameni, uitîndu-se cu mare poftă la ea, nu vor intra niciodată în împărăţia cerurilor [163], pentru că sînt bolnavi după cele lumeşti şi trăiesc plini de îngîmfare din pricina desfătărilor.

39. 1. Cei care se străduiesc să dobîndească mîntuirea trebuie să ştie mai dinainte că ne putem folosi de toată averea noastră, dar să ne folosim de ea cu cumpătare; cele ce ne sînt de folos le putem satisface cu puţine lucruri. Nebuni sînt aceia care numai de dragul lăcomiei se bucură de lucrurile cele scumpe şi de preţ. Scriptura spune: *«Cel ce strîn-*

---

[159] *Mt.*, 26, 23; *Mc.*, 14, 20.
[160] *Mt.*, 14, 19; *Mc.*, 6, 39; *In.*, 6, 10.
[161] *In.*, 13, 4—5.
[162] *In.*, 4, 7.
[163] *Mt.*, 19, 23; *Mc.*, 10, 23; *Lc.*, 18, 24.

ge simbria, și-a adunat-o într-o pungă găurită» [164]. Acesta este cel ce adună și închide grîul; și grîul i se împuținează, pentru că n-a dat nimănui. 2. Este o batjocoră, un rîs nestăpînit ca bărbații să poarte cu ei vase de necinste din argint și oale de noapte făcute din piatră albă străvezie, ca și cum ar duce împreună cu ei sfetnici; iar femeile bogate, dar fără cap, își fac din aur vasele necinstei, ca și cum bogătașele n-ar putea să trăiască fără să se mîndrească. Cît aș dori ca bogătașii în toată viața lor să socotească aurul vrednic de gunoaie [165]. 3. Dar așa, iubirea de argint se vede a fi acropola răutății; apostolul spune că iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor, *«pe care poftind-o unii au rătăcit de la credință și s-au străpuns cu multe dureri»* [166]. 4. Sărăcia de pofte și adevărata măreție sufletească sînt cea mai bună bogăție! Să nu te mîndrești cu bogăția, dimpotrivă s-o disprețuiești; iar a te lăuda cu mobila este de-a dreptul o rușine. Nu-i deloc cu cale să te străduiești pentru acelea pe care oricine le poate cumpăra din piață; înțelepciunea, însă, nu se cumpără cu monezi pămîntești și nici în piață; se vinde în cer, se vinde cu monedă dreaptă, cu Cuvîntul cel nemuritor, cu aurul cel împărătesc.

CAPITOLUL IV

CUM TREBUIE SĂ NE PURTĂM LA OSPEȚE

40. 1. Departe să fie cheful de ospățul cel făcut cu judecată! Departe să fie și deșartele petreceri de noapte, pline de beție! Cheful nu-i decît o viață dusă în beție; este frămîntarea unei turmentări erotice. Erotismul și beția, patimi fără judecată, trebuie să stea departe de corul viețuirii noastre. Petrecerea de noapte însoțită de băutură este o nebunie. Da, atunci nebunia însoțește ospățul! Te poftește să te îmbeți, te ațîță la desfrîu, te face îndrăzneț, nerușinat. 2. La aceste petreceri de noapte, în zgomotul flautelor, a instrumentelor cu coarde, a cîntecelor, a dansurilor și a castanietelor egiptene, toată lumea se frămîntă în învălmășeală, cu necuviință și cu lipsă de bună creștere; chimvalele și timpanele răsună; instrumentele muzicale înșelătoare te asurzesc. După părerea mea, un ospăț ca acesta duce negreșit la beție. 3. Apostolul ne cere: *«Să lepădăm lucrurile întunericului, să ne îmbrăcăm cu armele luminii, să*

---

[164] *Agheu*, 1, 6.
[165] *Fil.*, 3, 8.
[166] *1 Tim.*, 6, 10.

umblăm cuviincios ca ziua» să nu ne petrecem timpul *«în ospețe și beții, în desfrînări și fapte de rușine»* [167].

41. 1. Fluierul să fie dat păstorilor, iar flautul oamenilor superstițioși, care se grăbesc spre închinarea de idoli! Într-adevăr, trebuie îndepărtate aceste instrumente muzicale de la ospățul cel cumpătat; ele se potrivesc mai bine fiarelor decît oamenilor, iar dintre oameni, oamenilor celor mai lipsiți de judecată. **2.** Am auzit că pe căprioare le atrage sunetul fluierelor; cu melodia aceasta sînt duse de vînători spre lațurile de vînătoare. Am mai auzit că atunci cînd se împreunează iepele, li se cîntă din flaut o melodie, un fel de cîntec nupțial, pe care muzicanții l-au numit hipotor [168].

În general trebuie să îndepărtăm cu totul orice privire desfrînată și orice cuvînt desfrînat; și, ca să spun pe scurt, să îndepărtăm orice simțire rușinoasă de neînfrînare, că această simțire este cu adevărat nesimțire; să ne ferim de orice plăcere care, prin ochi și prin urechi, ne gîdilă și ne moleșește sufletele. Feluritele farmece ale melodiilor sfîșietoare și ale ritmurilor pline de jale ale muzicii cariene [169] strică purtările oamenilor prin muzica lor desfrînată și înșelătoare și îi tîrăsc spre patimi.

4. Duhul, despărțind slujba cea dumnezeiască de acest ospăț, cîntă: *«Lăudați-L pe El, în glas de trîmbiță»* [170], că în glas de trîmbiță va învia pe morți. *«Lăudați-L pe El, în psaltire»* [171], pentru că limba este psaltirea Domnului. *«Și în alăută, lăudați-L pe El»* [172]; prin *«alăută»* să înțelegi gura, în care Duhul lovește cu pana. *«În timpane și în horă, lăudați-L pe El»* [173]; prin sunetul pe care-l scoate pielea timpanului, Duhul arată Biserica, care cugetă la învierea trupului. **5.** *«În strune și organe lăudați-l pe El»* [174]; Duhul spune că trupul nostru este un organ muzical, iar nervii trupului sînt strune, prin care trupul a primit o tensiune armonioasă și scoate sunete omenești, cînd este atins de Duhul. *«Lăudați-L pe El în chimvale răsunătoare»* [175]; Duhul spune că limba este chimval, care răsună, cînd buzele sînt lovite.

42. 1. De aceea, Duhul a strigat către omenire: *«Toată suflarea să laude pe Domnul»* [176], pentru că Dumnezeu a ajutat toată suflarea pe care a făcut-o. Omul este, cu adevărat, un instrument muzical de pace: toate celelalte instrumente muzicale, de le vei cerceta, le vei găsi sau instrumente muzicale de război sau instrumente muzicale care aprind pofta sau instrumente muzicale care ațîță dragostea sau instrumente muzicale care înverșunează mînia. **2.** În războaiele lor, tirenienii se folosesc de trîmbiță, arcadienii de fluier, sicilienii de harpă, cretanii de liră, lacedemonienii de flaut, tracii de corn, egiptenii de timpan, iar arabii de chimval. **3.** Noi ne folosim de un singur instrument muzical, de Cuvînt, singurul făcător de pace; cu El cinstim pe Dumnezeu; nu-L cinstim cu psaltirea cea veche, cu trîmbiță, cu timpan și cu flaut, de care aveau obiceiul să se folosească cei deprinși cu războiul și cei care disprețuiau frica de Dumnezeu la serbările lor, pentru ca, prin ritmurile unei astfel de muzici, să le trezească moleșeala sufletului lor.

---

[167] *Rom.*, 13, 12—13.
[168] Hipotor, melodie pentru împerecherea iepelor.
[169] Carian, din Caria, țară în sud-vestul Asiei Mici.
[170] *Ps.*, 150, 3.
[171] *Ps.*, 150, 3.
[172] *Ps.*, 150, 3.
[173] *Ps.*, 150, 4.
[174] *Ps.*, 150, 4.
[175] *Ps.*, 150, 5.
[176] *Ps.*, 150, 5.

43. 1. Simțămintele noastre de dragoste față de băutură să fie potrivit legii îndreptate în două direcții; dacă s-a spus: «*Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău*» și apoi s-a spus: «*pe aproapele tău*» [177], atunci să fie mai întîi dragostea noastră față de Dumnezeu prin mulțumiri și cîntări de psalmi și în al doilea loc față de aproapele, prin convorbiri sfinte. Că spune apostolul: «*Cuvîntul Domnului să locuiască în voi din belșug*» [178]. **2.** Iar acest cuvînt se armonizează, se modelează după împrejurări, după persoane, după locuri. Acum cuvîntul privește un ospăț. Că apostolul adaugă iarăși: «*Învățîndu-vă și povățuindu-vă în toată înțelepciunea, cu psalmi, cu imne, cu cîntări duhovnicești, întru har, cîntînd în inima voastră lui Dumnezeu; și orice ați face cu cuvîntul sau cu lucrul, toate să le faceți în numele Domnului Iisus, mulțumind lui Dumnezeu și Tatălui Lui*» [179]. **3.** Acesta este ospățul nostru cel de mulțumire. De ai vrea să cînți din chitară sau din liră sau ai vrea să cînți din gură, nu vei fi mustrat; vei imita pe dreptul împărat al evreilor, care mulțumea lui Dumnezeu. «*Bucurați-vă, drepților, în Domnul*, spune profeția, *celor drepți li se cuvine laudă; mărturisiți-vă Domnului în alăută; în psaltire cu zece coarde cîntați-I Lui, Cîntați Lui cîntare nouă*» [180]. Și poate că psaltirea cu zece coarde revelează pe Iisus-Cuvîntul, Care este făcut cunoscut prin litera a zecea a alfabetului [181].

44. 1. După cum este potrivit ca înainte de a mînca să binecuvîntăm pe Făcătorul tuturor lucrurilor, tot așa se cuvine să-I cîntăm psalmi și cînd bem, pentru că ne împărtășim din cele create de El. Psalmul este o binecuvîntare armonioasă și înțeleaptă. Apostolul a numit psalmul

---

[177] *Mt.*, 22, 37—38; *Mc.*, 12, 30—31; *Lc.*, 10, 27.
[178] *Col.*, 3, 16.
[179] *Col.*, 3, 16—17.
[180] *Ps.*, 32, 1—3.
[181] Iota: ι.

«cîntare duhovnicească» [182]. **2.** Pe lîngă toate acestea, cuvios lucru este ca înainte de a ne duce la culcare să mulțumim lui Dumnezeu, că ne-am bucurat de harul și iubirea Lui de oameni. Se cuvine, deci, și cînd mergem la culcare să mergem cu Dumnezeu. Scriptura spune : *«Mărturisiți-vă Lui cu cîntarea buzelor* [183] *; că în porunca Lui este toată bunăvoința și nu este cine să împuțineze mîntuirea Lui»* [184]. **3.** Și la vechii greci, în timpul ospețelor, cînd se umpleau paharele, cîntau, după modelul psalmilor evreilor, un cîntec numit scolion [185], pe care îl cîntau toți comesenii la un loc cu un singur glas ; erau și cazuri cînd cîntecul făcea înconjurul mesei și fiecare cînta în parte, închinînd pentru sănătate ; iar cei cu voci mai bune cîntau însoțiți de liră.

4. Cîntecele de dragoste să fie îndepărtate ; cîntecele noastre să fie cîntările lui Dumnezeu. Scriptura spune : *«Să laude numele Lui în cor, în timpan și în psaltire să-I cînte Lui !»* [186]. Și care este corul care cîntă, ți-o va spune Însuși Duhul : *«Lauda Lui în Biserica cuvioșilor* [187] *; să se bucure de Împăratul lor !»* [188]. Și iarăși adaugă : *«Că binevoiește Domnul întru norodul Său»* [189]. **5.** Trebuie să cîntăm numai cîntările cele pline de înțelepciune ; și să izgonim, pentru sănătatea sufletului nostru, cît mai departe cîntecele de petrecere, care, cu flexiunile melodiilor, înșeală sufletele și duc la desfrînare și batjocoră ; că în astfel de petreceri melodiile sobre și înțelepte sînt alungate de zburdălniciile beției. Trebuie să lăsăm, deci, armoniile cromatice pe seama celor care se îmbată cu nerușinare și pe seama muzicii, pe care o cîntă femeile, care se împodobesc cu flori și a curtezanelor.

CAPITOLUL V

DESPRE RÎS

45. 1. Trebuie înlăturați din mijlocul nostru oamenii care imită pe măscărici ; dar, mai bine spus, pe cei care imită pasiunile care ne fac de rîs. Toate cuvintele izvorăsc din mintea și din purtarea noastră ; de aceea nu este cu putință să iasă cuvinte care provoacă rîsul decît din gura celor cu purtări vrednice de rîs. Se potrivesc aici cuvintele: *«Nu este pom bun, care să facă roadă rea, nici pom rău, care să facă roadă bună»* [190]. Cuvîntul este roada sufletului. **2.** Deci, dacă trebuie înlăturați din mijlocul nostru măscăricii, apoi cu mult mai mult nu trebuie s-o facem noi pe măscăricii. Că este cu totul nelalocul lui ca odată ce ți-e interzis să-i auzi pe măscărici, tu să fii imitatorul lor; că este cu mult mai nelalocul lui să te străduiești să te faci de rîs, adică neruşinat şi ridicol. **3.** Dacă nu suferim să ne înfățișăm într-o atitudine ridicolă, aşa cum vedem pe unii la procesiuni, cum vom putea suferi ca omul nostru lăuntric să aibă o atitudine încă şi mai ridicolă? **4.** Dacă de bună voie nu ne schimbăm fața într-o față ridicolă, cum vom căuta să ne arătăm ridicoli prin cuvintele pe care le spunem, bătîndu-ne joc de cel mai de preț din toate bunurile pe care le are omul, de cuvînt? Este o batjocoră să faci aceste lucruri; nici nu merită să fie ascultat cuvîntul măscăricilor; că aceştia, chiar prin numele lor, obişnuiesc pe oameni spre fapte de ruşine. Omul trebuie să fie plăcut la vorbă, nu ridicol.

---

[182] *Ef.*, 5, 19 ; *Col.*, 3, 16.

[183] *Înț. Sir.*, 39, 20.

[184] *Înț. Sir.*, 39, 24.

[185] Scolion, cîntec de masă, pe care fiecare comesean îl cînta pe rînd, ținînd în mînă o ramură de mirt, pe care o trecea apoi vecinului său.

[186] *Ps.*, 149, 3.

[187] *Ps.*, 149, 1.

[188] *Ps.*, 149, 2.

[189] *Ps.*, 149, 4.

46. 1. Şi rîsului trebuie să-i punem frîu. Cînd rîzi aşa cum trebuie vădeşti bunăcuviință; dar dacă nu rîzi aşa, arăți că eşti desfrînat. În general vorbind nu trebuie să suprimăm toate însuşirile fireşti pe care le are omul, ci dimpotrivă să le dăm măsura cuvenită şi să le săvîrşim la timp potrivit. **2.** Omul este înzestrat cu capacitatea de a rîde, dar nu trebuie să rîdă de orice, că nici calul nu nechează totdeauna, deşi este un animal înzestrat cu însuşirea de a necheza. Noi oamenii, pentru că sîntem ființe cugetătoare, trebuie să ne purtăm cu cumpătare, potolind în chip armonios asprimea şi tăria străduniei noastre, fără, însă, să ne moleşim.

3. Destinderea cuviincioasă şi armonioasă a feței, ca sunetul armonic al unui instrument muzical, se numeşte zîmbet — de veselie se destinde întreaga față — şi este rîsul oamenilor înțelepți; întinderea necuviincioasă a feței ia numele de hlizit, dacă e vorba de femei; este un rîs desfrînat; ia numele de hohot, dacă e vorba de bărbați şi este un rîs de pețitor [191], este rîsul unui om care plesneşte de mîndrie. **4.** Scriptura spune: *«Nebunul cînd rîde îşi înalță glasul; iar bărbatul cuminte abia încet va zîmbi»* [192]. Prin *«bărbatul cuminte»* Scriptura înțelege pe omul cu judecată, care stă pe o poziție contrară celui prost.

---

[190] *Lc.*, 6, 43; *Mt.*, 7, 18.
[191] *Homer*, Odiseea, XVIII, 100.
[192] *Înț. Sir.*, 21, 22.

47. 1. Iarăşi, nici nu trebuie să fii mohorît, ci serios. Laud foarte mult pe acela care s-a arătat:

> «Zîmbind cu faţa gravă» [193];

că «rîsul lui putea fi mai puţin ridicol» [194]. **2.** Rîsul trebuie educat. Dacă e vorba de lucruri de ruşine, atunci trebuie mai degrabă să roşim decît să zîmbim, ca să nu se pară că sîntem din simpatie de acord; iar dacă e vorba de lucruri triste, este potrivit să fim văzuţi trişti, nu veseli. Prima atitudine mărturiseşte că judecăm omeneşte; a doua, dă de bănuit că sîntem cruzi. **3.** Nu trebuie să rîdem necontenit — ar fi o lipsă de măsură —; nici nu trebuie să rîdem în faţa oamenilor bătrîni sau a altora care merită să fie respectaţi, afară de cazul cînd şi ei ar face glume, ca să ne înveselească; nu trebuie de asemenea să rîdem în faţa oricui s-ar întîmpla, nici în orice loc, nici faţă de toţi, nici pentru orice lucru. Pe copii şi pe femei rîsul îi împinge mai ales să hulească.

48. 1. Poţi izgoni pe ispititori, cînd arăţi de departe o faţă serioasă; că este cu putinţă să fie respinse atacurile desfrînării chiar numai prin simpla arătare a unui chip plin de cuminţenie. Dar pe toţi proştii, ca să spun aşa, vinul:

> «îi face să rîdă plăcut şi să danseze» [195],

iar pe omul slab de fire îl strică desăvîrşit. **2.** Aici trebuie amintit, că cel slobod la gură îşi măreşte necuviinţa pînă la a rosti cuvinte de ruşine:

> «A rostit un cuvînt; dar era mai bine dacă nu-l rostea» [196].

3. Mai cu seamă în vin se pot vedea gîndurile oamenilor vicleni; că libertatea de limbaj, pe care le-o dă băutura, le dezgoleşte făţăria; din pricina băuturii, raţiunea adoarme, ameţită de beţie, iar patimile cele cumplite se deşteaptă şi pun stăpînire pe mintea slăbănogită.

CAPITOLUL VI

DESPRE VORBITUL CUVINTELOR DE RUŞINE

49. 1. Trebuie să fugim cu totul de rostirea cuvintelor de ruşine şi să închidem gura celor care le rostesc şi prin o privire aspră şi prin întoarcerea feţei şi prin aşa-numita privire dispreţuitoare, iar adeseori chiar printr-un cuvînt mai aspru. Că a spus Domnul: *«Cele care ies din gură spurcă pe om»* [197]. Cuvintele de rușine îl arată pe om spurcat, păgîn, fără bună creștere și nerușinat; nu-l arată curat, cuviincios și cuminte. 2. Așa cum li se pun pernuțe la urechi copiilor care fac exerciții atletice, ca să nu li se rănească urechile, tot așa și dumnezeiescul Pedagog, față de auzul cuvintelor de rușine și de vederea unor lucruri de acest fel, pune cuvintele înțelepte ca niște pernițe, ca lovitura desfrînării să nu poată răni sufletul; iar în ce privește ochii, Pedagogul îndreaptă ochii spre privirea lucrurilor frumoase; că s-a spus că e mai bine să alunece piciorul decît ochiul [198].

---

[193] *Homer*, Iliada, VII, 212.
[194] *Platon*, Republica, VII, p. 518 B.
[195] *Homer*, Odiseea, XIV, 465 şi 463.
[196] *Homer*, Odiseea, XIV, 466.

50. 1. Apostolul îndepărtează rostirea cuvintelor de rușine și spune: *«Nici un cuvînt rău să nu iasă din gura voastră, ci dacă este cuvînt bun»* [199]. Și iarăși: *«Așa cum se cuvine sfinților, să nu se pomenească între voi vorbe de rușine și vorbe proaste sau glume, care nu se cuvin, ci mai degrabă mulțumire»* [200]. **2.** Dacă cel care-i spune fratelui său *«Nebunule»* este vinovat de judecată [201], ce vom spune de cel care rostește cuvinte nebunești? S-a scris și despre asta: *«Cel care va grăi un cuvînt deșert va da seamă Domnului în ziua judecății»* [202]; și iarăși zice: *«Din cuvîntul tău te vei îndrepta și din cuvîntul tău te vei osîndi»* [203].

3. Dar care sînt pernuțele cele mîntuitoare? Care sînt cuvintele educative pentru ochii care alunecă?

Sînt legăturile cu oamenii drepți, care ne previn și ne închid mai dinainte urechile față de cei care vor să ne depărteze de adevăr. Poetul spune:

4. «Vorbele rele strică obiceiurile bune» [204].

Dar mai bine spune apostolul: *«Urîți răul, alipiți-vă de bine!»* [205]. Că se sfințește cel care are legături cu sfinții.

51. 1. Trebuie, deci, să căutăm să nu auzim deloc cuvinte de rușine, să nu rostim cuvinte de rușine și să nu vedem lucruri de rușine; dar cu mult mai mult să ne păstrăm curați de fapte de rușine. Să nu ne arătăm și să nu ne dezgolim unele părți ale trupului, care nu trebuie, sau să privim părţile oprite ale trupului. Fiul cel cuminte al lui Noe n-a suferit să vadă goliciunea ruşinoasă a dreptului; cuminţenia a acoperit ceea ce dezgolise beţia, greşală săvîrşită negreşit de Noe din neştiinţă [206]. 2. Nu mai puţin, trebuie să ne păstrăm curaţi de rostirea unor astfel de cuvinte, de care necălcate trebuie să fie urechile celor care cred în Hristos. Dealtfel mi se pare că Pedagogul nici nu ne îngăduie să rostim vreun cuvînt urît; vrea să ne ţină departe de desfrînare. Lucrul acesta este în stare să taie totdeauna rădăcinile păcatelor. «*Să nu faci desfrînare*» [207] este tăiat de: «*Să nu pofteşti*» [208]. Că fructul poftei — rădăcină a păcatului — este desfrînarea.

---

[197] *Mt.*, 15, 18; *Mc.*, 7, 15, 20.
[198] Zenon, la: *Diogene Laerțiu*, VII, 26.
[199] *Ef.*, 4, 29.
[200] *Ef.*, 5, 3—4.
[201] *Mt.*, 5, 22.
[202] *Mt.*, 12, 36.
[203] *Mt.*, 12, 37.
[204] *Menandru*, Thais, Fragm. 218. CAF, III, p. 62. Se poate ca Menandru să-l fi împrumutat de la Euripide, Fragm. inc. 1024, Nauck; citat și de Pavel: *1 Cor.*, 15, 33.
[205] *Rom.*, 12, 9.

52. 1. De asemenea, Pedagogul a oprit şi folosirea cuvintelor ruşinoase, pentru a tăia împreunarea desfrînată şi ruşinoasă. După cum întrebuinţarea cuvintelor nelalocul lor duce la săvîrşirea unor fapte lipsite de buna-cuviinţă, tot aşa deprinderea cu rostirea cuvintelor înţelepte duce la înlăturarea desfrîului. 2. Am arătat într-o lucrare mai întinsă [209] că denumirea faptului cu adevărat ruşinos nu are legătură nici cu numele lui, nici cu organele relaţiilor sexuale, nici cu împreunarea conjugală, pentru care sînt numiri care nu se folosesc în mod obişnuit; că nici genunchiul, nici gamba piciorului, aceste mădulare ale trupului, nici numele lor şi nici funcţia lor nu au în ele ceva ruşinos — tot aşa şi organele sexuale ale corpului omenesc, care sînt şi ele mădulare ale trupului, sînt vrednice de respect, nu de ruşine — ruşinoasă e folosirea lor în afara legii; iar cei care le folosesc în afara legii sînt vrednici de ruşine, de ocară şi de pedeapsă. Ruşinos, cu adevărat, este numai păcatul şi faptele care se fac cu păcat. 3. Potrivit celor spuse, poate fi numită pe bună dreptate rostire de cuvinte de ruşine, vorbirea despre faptele săvîrşite cu păcat; de pildă, a vorbi despre desfrînare, despre pederastie şi de altele asemenea.

Trebuie să ne ferim şi de a spune nerozii. 4. Că spune Scriptura: «*Cu vorba multă nu vei scăpa de păcat*» [210]. Flecăreala va fi pedepsită. «*Este găsit înţelept cel care tace, dar este urît cel care vorbeşte mult*» [211]. Cel care flecăreşte se satură de el însuşi: «*Cel care-şi înmulţeşte cuvintele se scîrbeşte de sufletul lui*» [212].

---

[206] *Fac.*, 9, 20—23.
[207] *Mt.*, 5, 27.
[208] *Mt.*, 5, 28.
[209] Nu se ştie de ce lucrare este vorba.
[210] *Prov.*, 10, 20.
[211] *Înţ. Sir.*, 20, 4.
[212] *Înţ. Sir.*, 20, 7.

CAPITOLUL VII

CE TREBUIE SĂ PĂZEASCĂ CEI CARE VOR SĂ TRĂIASCĂ CUVIINCIOS ÎMPREUNĂ

53. 1. Departe, departe de noi și luarea în rîs a celor din jurul nostru; că de aici încep ocările, de aici se pornesc certurile, luptele și dușmăniile. Ocara este, după cum am spus [213], un slujitor al beției. Că omul este judecat nu numai după fapte, ci și după vorbe. Scriptura spune: «*La ospăț să nu mustri pe aproapele tău și cuvînt de ocară să nu-i spui*» [214]. **2.** Dacă ni s-a poruncit să stăm mai ales împreună cu sfinții, apoi a batjocori pe un sfînt este păcat. Scriptura spune: «*Din gura nebunilor iese toiag de ocară*» [215], numind-o toiag care aduce ocară; pe acest toiag se sprijină și se odihnește ocara. **3.** De aceea și cu acest prilej laud pe apostol, că ne sfătuiește să nu rostim cuvinte de batjocură, cuvinte care nu se cuvin [216]. Dacă adunările de la ospețe se fac pe temeiul dragostei, dacă scopul ospățului este prietenia celor ce stau împreună și dacă mîncarea și băutura sînt puse tot în numele dragostei, apoi nu trebuie oare ca totul să se desfășoare în chip rațional? Nu trebuie să facem încurcături din pricina dragostei care ne-a adunat! **4.** Dacă ne-am strîns împreună, ca să mărim prietenia unuia față de altul, pentru ce să zgîndărim vrajba, luîndu-ne în rîs unii pe alții? E mai bine să tăcem decît să ne contrazicem. Să nu adăugăm și păcat la nepricepere! Cu adevărat «*fericit bărbatul care n-a alunecat cu gura sa și nu s-a rănit cu tristețea păcatului*» [217]; unul ca acesta sau s-a pocăit de păcatele pe care le-a făcut cu gura sau n-a supărat pe nimeni cu vorbele sale.

5. În general vorbind, tinerii și tinerele să nu participe la astfel de ospețe, ca să nu facă greșeli, care nu s-ar cuveni să le facă. Că vorbele imorale și scenele necuviincioase de la ospețe le aprinde imaginația, cînd credința lor este încă în creștere; iar vîrsta lor nestatornicită contribuie la deșteptarea poftei. Sînt apoi cazuri cînd tinerii și tinerele sînt pentru alții pricini de păcate, din cauza frumuseții lor ispititoare.

54. 1. Se pare că Înțelepciunea a dat o poruncă bună: «*Cu femeia măritată să nu stai și să nu mănînci, stînd alături de ea*» [218]. Adică să nu cinezi mai des cu ea, nici să mănînci cu ea. «*Nu te înțelege cu ea ca să bei vin, ca nu cumva să se plece inima ta spre ea și, luat de sîngele*

---

[213] Mai înainte: paragrafele 22, 2 și 23, 2.
[214] *Înț. Sir.*, 31, 36—37.
[215] *Prov.*, 14, 3.
[216] *Ef.*, 5, 4.
[217] *Înț. Sir.*, 14, 1.
[218] *Înț. Sir.*, 9, 10.

tău, să aluneci spre pierzare» [219]. Băutul de vin fără frîu este primejdios; te poate face să-ți pierzi mințile. A numit-o femeie măritată, pentru că primejdia este mai mare pentru cel care încearcă să strice legătura căsniciei. **2.** Iar dacă o nevoie cere ca femeile să ia parte la ospăț, cele măritate să se acopere în întregime pe dinafară cu haina, iar pe dinăuntru cu simțul rușinii; cele nemăritate, însă, își atrag asupra lor cea mai mare ocară dacă iau parte la un ospăț de bărbați, și aceștia beți.

3. Tinerii să-și țină ochii ațintiți pe masă, fără să se miște încoace și încolo; să se sprijine pe coate și să fie prezenți numai cu urechile; după ce s-au așezat la masă, să nu țină picioarele unul peste altul, să nu le fie apropiate coapsele și nici să-și sprijine bărbia în mîini. Că este urît să nu-și poată ține capul drept; și aceasta este o ocară pentru tînăr.

55. 1. Iarăși este un semn de ușurătate pentru tînăr dacă se mișcă mereu și-și schimbă poziția.

Iarăși este semn de cuminţenie să mănînci și să bei mai puțin, să mănînci încet, nu repezit, să fii nepasionat și la începutul mesei și în pauzele de la masă și să termini primul de mîncat. **2.** Scriptura spune: «*Mănîncă ca un om cele ce-ți sînt puse înainte* [220]; *încetează cel dintîi pentru bună-cuviință* [221]; *iar dacă stai între mai mulți, nu întinde mîna înaintea lor*» [222]. **3.** Niciodată nu trebuie să ne repezim la mîncări înaintea altora, împinși de lăcomie; nici din dorința mare de a mînca să ne întindem la bucate mai mult decît trebuie, mărturisind, prin dorința de a nu rămîne în urma altora, neînfrînarea noastră; dar nici să stăm întinși deasupra mîncărilor ca vitele deasupra nutrețului și nici să ne punem în farfurie mai multă friptură; că omul, prin firea lui, nu-i mîncător de carne, ci mîncător de pîine.

56. 1. Un om cumpătat se ridică de la masă înaintea celorlalți și pleacă cuviincios de la ospăț. Scriptura spune: «*La vremea sculării de la masă să nu rămîi cel din urmă; și aleargă acasă*» [223]. Cei doisprezece apostoli au spus după ce au chemat mulțimea ucenicilor: «*Nu este bine ca noi să lăsăm cuvîntul lui Dumnezeu și să slujim meselor*» [224]. Dacă apostolii păzeau această rînduială, apoi cu mult mai mult fugeau de lăcomia la mîncare. **2.** Înșiși apostolii, scriindu-le «*fraților din Antiohia, Siria și Cilicia*» [225], au spus: «*S-a părut Duhului Sfînt și nouă să nu se pună peste voi nici o greutate mai mult afară de cele ce sînt de trebu-*

---

[219] *Înț. Sir.*, 9, 10—11.
[220] *Înț. Sir.*, 31, 18.
[221] *Înț. Sir.*, 31, 19.
[222] *Înț. Sir.*, 31, 20.
[223] *Înț. Sir.*, 32, 12.
[224] *Fapte*, 6, 2.
[225] *Fapte*, 15, 23.

ință: Să vă feriți de cele jertfite idolilor, de sînge și de sugrumate și de desfrînare, de care păzindu-vă, bine veți face» [226]. **3.** Trebuie să vă feriți de beție ca de cucută, că amîndouă duc la moarte. «Trebuie interzis rîsul exagerat și plînsul» [227] peste măsură. Bețivii sînt cuprinși de cele mai multe ori de un rîs nestăpînit; apoi, nu știu cum, împinși tot de beție, izbucnesc în lacrimi. Moleșeala și obrăznicia stau departe de rațiune.

57. 1. Bătrînii trebuie să se uite la tineri ca la copiii lor; pot să se joace cu ei — foarte rar, dar totuși din cînd în cînd —; să glumească cu ei în așa fel încît glumele să țintească la buna lor creștere. Negreșit poate să glumească cam așa cu un tînăr rușinos și tăcut: «Fiul meu — vorbesc de cel tăcut — nu mai încetează de a vorbi!». **2.** O astfel de glumă întărește simțul de rușine al tînărului, pentru că i se arată în chip plăcut însușirile lui cele bune față de însușirile rele ale celuilalt; sînt criticate însușiri, pe care nu le are. Este și aceasta o idee pedagogică: întărește însușirea pe care o are cineva, vorbind de lipsa acestei însușiri la altcineva. La fel ca și cum ai spune unui om cumpătat, care bea numai apă, că îi place vinul și că e bețiv. **3.** Față de cei cărora le place să glumească, trebuie să tăcem și să nu ținem seamă de cuvintele de prisos, așa cum nu turnăm în paharele pline. Glumele de acest fel sînt primejdioase. Scriptura spune: «*Gura celui nesocotit îl apropie de sfărîmare*» [228]; și: «*Nu asculta cuvînt deșert, nici nu te uni cu cel nedrept, ca să fii martor nedrept*» [229]; să nu te unești nici la învinuiri, nici la calomnii, dar nici la răutăți.

58. 1. Sînt de părere că oamenii înțelepți, care doresc să vorbească, să aibă măsură la vorbă și să țină seamă și de cel cu care vorbește. Tăcerea este o virtute a femeilor și o onoare lipsită de primejdii pentru tineri, iar cuvîntul unui bătrîn este un bine. **2.** Scriptura spune: «*Grăiește, bătrîne, la ospăț, că ți se cade ție! Dar vorbește neîmpiedicat și cu preciziunea științei. Vorbește, tinere*» [230] — că Înțelepciunea îți îngăduie și ție, tinere, să vorbești — «*vorbește dacă ai nevoie; dar după ce ai fost întrebat de două ori, rezumă-ți răspunsul în puține cuvinte*» [231]. **3.** Dacă vorbesc doi oameni, aceștia trebuie să-și măsoare tăria vocii lor cu măsură potrivită; a striga cînd vobești, este cea mai mare nebunie; iar a vorbi fără să te audă cei din apropiere, este o nesimțire, că nu te aud; într-un caz este un semn de josnice simțăminte, în celălalt semn de aroganță. Să fie depărtată de noi și ambiția unei biruințe deșarte într-o discuție cu cineva, pentru că se sfîrșește cu ceartă. Oare acest lucru vrea să-l spună salutarea: «Pace ție», pe care o adresăm celui cu care ne întîlnim? Scriptura spune: *«Nu răspunde cuvînt, înainte de a auzi»* [232].

---

[226] *Fapte*, 15, 28—29.
[227] *Platon*, Legile, V, p. 732 C.
[228] *Prov.*, 10, 15.
[229] *Ieș.*, 23, 1.
[230] *Înț. Sir.*, 32, 4.
[231] *Înț. Sir.*, 32 7—8.

59. 1. Și afectarea vocii este semn de feminitate; vocea unui bărbat înțelept, însă are măsură; bărbatul înțelept îngrădește vocea lui în ce privește tăria glasului, iuțeala și mulțimea cuvintelor. Nu trebuie să ne fie cuvîntul nostru lung, nu trebuie să vorbim mult și nici nu trebuie să vorbim de prisos, dar nici nu trebuie să vorbim fără să ne oprim și grăbit. **2.** Trebuie să-i dăm vocii, ca să spunem așa, ceea ce cu dreptate i se cuvine, iar celor care zbiară fără rost și țipă să le închidem gura. Astfel înțeleptul Ulise a bătut pe Thersites:

> «Care țipa și flecărea într-una fără de măsură,
> A cărui inimă era plină de lucruri necuviincioase, care știa multe,
> Dar amestecate și fără cuviință» [233].

3. Scriptura spune: «*Groaznic este în cetatea lui omul limbut*» [234]. Flecarii sînt ca și încălțămintea veche; totul este găurit de răutatea lor; le-a rămas numai limba, ca să vatăme. Astfel Înțelepciunea dă sfaturi foarte folositoare în viață, zicînd: *«Nu flecări în mulțimea bătrînilor»* [235]; și ca să ne taie din rădăcini flecăreala, Înțelepciunea începe cu flecăreala noastră față de Dumnezeu, sfătuindu-ne să fim măsurați în rugăciune, spunînd așa: *«Să nu repeți cuvintele în rugăciunea ta»* [236].

60. 1. Plescăitul din limbă, fluierăturile și pocniturile din degete, cu care sînt chemate slugile, sînt semne fără socoteală; oamenii cu judecată trebuie să le evite. Trebuie cerut să nu se scuipe des, să nu se rîgîie cu tărie și nici să se sufle nasul cînd se bea. Trebuie să se țină seamă într-un fel oarecare de comeseni, ca să nu le fie greață din pricina acestei necuviințe, care poate fi socotită neînfrînare. Că la oameni nu-i la fel ca la boi și la măgari, unde ieslea și bălegarul e la un loc. Că mulți oameni își suflă nasul și scuipă în același loc în care și mănîncă.

2. Dacă-i vine cuiva să strănute sau să rîgîie, să caute ca zgomotul să nu fie auzit de vecinii de masă, ca să dea dovadă de proastă creștere, ci să lase să iasă rîgîitul în liniște împreună cu aerul dat afară, modelîndu-și cu cuviință gura, nu cu gura căscată și larg deschisă, ca măștile din tragedii.

3. Trebuie evitat zgomotul supărător al strănutului, reținîndu-ne cu încetul respirația; trebuie astfel potolită în chipul cel mai frumos venirea neașteptată a aerului, rînduindu-i ieșirea; și să se caute să nu se observe secrețiunile pe care aerul, scos silit din piept, le aduce cu el. Este semn de neobrăzare și de necuviință să voiești să mărești zgomotul strănutului și să nu-l înlături.

---

[232] *Înț. Sir.*, 11, 8.
[233] *Homer*, Iliada, II, 212—214.
[234] *Înț. Sir.*, 9, 23.
[235] *Înț. Sir.*, 7, 15.
[236] *Înț. Sir.*, 7, 15.

4. Cei care se scobesc în dinți, sîngerîndu-și gingiile, sînt dezgustători loruși și fac scîrbă vecinilor. Gîdilatul urechilor și iritarea nasului pentru a strănuta sînt scărpinări de porc, care duc la o desfrînare fără frîu.

5. Trebuie evitate scenele indecente care ne cad sub ochi, ca și cuvintele rușinoase care se spun despre ele. Privirea să fie liniștită, întoarcerea și mișcarea gîtului cu bună rînduială, la fel și mișcările mîinilor în timpul vorbitului.

Ca să spun pe scurt, creștinului îi sînt proprii calmul, liniștea, seninătatea, pacea.

CAPITOLUL VIII

DACĂ TREBUIE SĂ FOLOSIM PARFUMURI ȘI COROANE

61. 1. Nouă nu ne este de neapărată trebuință folosirea coroanelor și parfumurilor. Ele duc la plăceri și la trîndăvie, mai cu seamă la apropierea nopții. Știu, însă, de femeia care a adus la cina cea sfîntă un *«alabastru cu mir»;* femeia a uns picioarele Domnului, și Domnul S-a bucurat [237]. **2.** Știu și că vechii împărați ai evreilor purtau coroane de aur și de pietre prețioase [238]. Dar femeia aceea nu avuse parte de învățătura Cuvîntului — că era încă păcătoasă —; ea a cinstit pe Stăpîn cu ceea ce socotea ea că era mai bun, cu mir; și cu podoaba trupului ei, cu părul ei, a șters prisosul de mir, vărsînd lacrimi de pocăință pe Domnul. **3.** De aceea: *«iertate îi sînt păcatele»* [239]. Cele petrecute atunci pot fi un simbol al învățăturii Domnului și al patimii Lui: picioarele, care au fost unse cu mir cu bun miros, simbolizează învățătura cea dumnezeiască, învățătura, care a mers cu slavă pînă la marginile pămîntului: *«Ieșit-a glasul lor la marginile pămîntului»* [240]. Și dacă nu par a fi împovărător, mai spun că picioarele cele unse cu mir ale Domnului, sînt apostolii, care au fost părtași la profeția cea cu bun miros a ungerii cu Sfîntul Duh.

---

[237] *Lc.*, 7, 37—50; *In.*, 12, 3—8; *Mt.*, 26, 7—13; *Mc.*, 14, 3—9.
[238] 2 *Regi*, 12, 30; *1 Par.*, 20, 2.
[239] *Lc.*, 7, 47.
[240] *Ps.*, 18, 4.

62. 1. Apostolii, care au străbătut întreaga lume și au predicat Evanghelia, simbolizează picioarele Domnului. Despre aceste picioare ale Domnului proorocește Duhul prin psalmist : *«Să ne închinăm în locul unde au stat picioarele Lui»* [241], adică unde au ajuns apostolii, picioarele Lui, prin care, fiind predicat, Domnul a ajuns pînă la marginile pămîntului. **2.** Lacrimile înseamnă pocăință, iar părul despletit a predicat renunțarea la dragostea de podoabă și durerea suferită în răbdare pentru Domnul în timpul predicării, cînd pentru credința cea nouă a fost dezlegată vechea slavă deșartă a legii. **3.** Dar pentru cei care gîndesc tainic, faptul acesta evanghelic arată și patimile Domnului : uleiul este Însuși Domnul, de la Care vine mila Sa spre noi ; iar mirul, uleiul stricat, este Iuda trădătorul ; cu el au fost unse picioarele cînd s-a despărțit de lumea aceasta ; că morții se ung cu mir ; lacrimile sîntem noi păcătoșii, care ne-am pocăit, cei care am crezut în El, cărora ne-a iertat păcatele ; iar părul cel despletit este Ierusalimul îndoliat, Ierusalimul cel părăsit, pentru care sînt plîngerile profetice. **4.** Însuși Domnul ne va învăța că Iuda este stricat, că a spus : *«Cel care va întinde cu Mine mîna în blid, acela Mă va vinde»* [242]. Vezi acest comesean viclean ? Și el, acest Iuda, cu sărutare a vîndut pe Învățător. **5.** Același om a fost și fățarnic și a avut stricată și sărutarea ; a fost imitatorul unui vechi fățarnic ; a arătat pe poporul despre care Domnul a spus : *«Poporul acesta mă sărută cu buzele, dar inima lor este departe de Mine»* [243].

63. 1. Nu-i, dar, neverosimil ca uleiul să-l arate pe Iuda, care ca ucenic a fost miluit, dar ca trădător viclean uleiul s-a stricat. Deci picioarele unse cu mir ale Domnului au profețit trădarea lui Iuda, pentru că Domnul mergea la patimă. **2.** Însuși Domnul, cînd a spălat picioarele ucenicilor Săi, ca să-i trimită la fapte frumoase, a arătat simbolic, prin spălarea picioarelor, călătoria lor, pe care, prin puterea Sa, a pregătit-o mai dinainte curată și frumoasă, pentru ca ei să aducă neamurilor binefaceri. Prin apostoli s-a răspîndit mirosul mirului ; a ajuns la toți și le-a vestit lucrarea bunului miros. Patimile Domnului ne-au umplut pe noi de bun miros, iar pe evrei de păcat. **3.** Foarte lămurit a arătat apostolul lucrul acesta, cînd a spus : *«Mulțumită fie lui Dumnezeu, Cel Care ne face pururea biruitori în Hristos și arată prin noi mireasma cunoștinței Sale în tot locul ; că sîntem bună mireasmă a Domnului în Dumnezeu întru cei ce se mîntuiesc și întru cei ce pier ; unora mireasmă de la moarte spre moarte, iar altora mireasmă de la viață spre viață»* [244].

---

[241] *Ps.*, 131, 7.
[242] *Mt.*, 26, 23 ; *Mc.*, 14, 20.
[243] *Is.*, 29, 13.
[244] 2 *Cor.*, 2, 14—16.

4. Împărații iudeilor purtau coroană de aur, încrustată cu pietre prețioase; dar acești oameni unși (χριστοὶ) purtau, fără să știe, în chip simbolic pe capul lor pe Cel uns (χριστόν); capul lor era deci împodobit cu Domnul. **5.** Piatra prețioasă sau mărgăritarul sau smaraldul simbolizează Cuvîntul; aurul însuși, iarăși, simbolizează Cuvîntul cel incoruptibil, Care nu primește rugina stricăciunii. Cînd s-a născut, magii I-au adus aur, simbolul împărăției. Coroana aceasta rămîne nemuritoare, după chipul Domnului; nu se veștejește ca floarea.

64. 1. Știu și cele spuse de Aristip[245] Cirenianul. Aristip era un om cu o viață petrecută în plăceri. El a făcut acest raționament sofistic: Calul uns cu parfum nu pierde însușirea sa de cal; nici cîinele uns cu parfum nu pierde însușirea sa de cîine, deci nici omul, a adăugat el și a conchis[246]. **2.** Calul și cîinele, însă, nu știu ce e parfumul; dar omul, la care simțirea este însoțită de mai multă judecată, este și mai mult de blamat, dacă simte plăcere să se parfumeze cu parfumuri copilărești.

Sînt fel de fel de parfumuri, cu diferite numiri: crention, metalion, parfum împărătesc, plagonion, parfumul egiptean numit psagdas. **3.** Simonide[247] nu se rușinează să spună în iambii săi:

> «Mă ungeam cu miruri, cu parfumuri,
> Cu ulei de bacar[248]; și era un negustor de față»[249].

4. Se mai folosește parfumul de crin și parfumul scos din planta numită cipru[250]; parfumul de nard este în mare trecere ca și alifia scoasă din trandafiri și alte parfumuri; de aceste parfumuri se folosesc femeile, sub formă lichidă sau praf; mai sînt apoi și parfumuri care se întrebuințează sub formă de pudră sau care se aprind pentru parfumarea caselor. **5.** În fiecare zi nesațul de parfumuri bine mirositoare născocește noi parfumuri pentru satisfacerea nesăturatei pofte. De aceea și duhnesc femeile de mirosuri lipsite cu totul de gust; își afumă și-și stropesc cu parfum hainele, așternuturile și casele; puțin le-ar mai lipsi ca plăcerea de parfum să le silească să-și parfumeze și oalele de noapte!

65. 1. Laud pe oamenii care critică pe cei care se dau în vînt după parfumuri, pe cei care sînt dezgustați de parfumurile cu care unii își prefac camerele lor de bărbați în camere de femei și pe cei care izgonesc din orașele lor, conduse de legi bune, pe fabricanții și negustorii de parfumuri, ca și pe vopsitorii de stofe de lînă cu flori. Că nu este îngăduit ca într-un oraş al adevărului [251] să fie introduse haine şi alifii înşelătoare. **2.** Bărbaţii de la noi nu trebuie să miroasă a parfum, ci a fapte bune şi frumoase; femeile să răspîndească mirosul lui Hristos, mirosul alifiei celei împărăteşti, nu mirosul pudrei parfumate, nici mirosul parfumurilor; să se ungă cu alifia de ambrozie a castităţii şi să-şi găsească plăcerea în sfîntul mir al Duhului. **3.** Hristos face acest mir pentru oamenii cunoscuţi Lui; Hristos face această alifie cu bun miros, această alifie făcută din aromate cereşti. Însuşi Hristos a fost uns cu acest mir, aşa cum aminteşte prin David, cînd spune: «*Pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decît pe părtaşii Tăi. Smirnă şi aloe şi casia din veşmintele Tale*» [252].

---

[245] Aristip, filozof grec, născut în Cirena (sec. V î.d.H.), fondatorul școlii hedoniste.

[246] *Aristip*, Fragm. 67, Mullach, FPG, II, p. 414.

[247] Simonide din Amorg, poet grec (sec. VII—VI î.d.Hr.), născut în Samos.

[248] Bacar, plantă din rădăcina căreia se scoate un ulei aromatic.

[249] *Simonide din Amorg*, Fragm. 16.

[250] Cipru, plantă mirositoare care crește în Cipru, Siria și Egipt.

66. 1. Dar nu cumva, fără să ne dăm seama, să avem scîrbă de parfumuri ca vulturii şi cărăbuşii — că se spune că aceştia mor, dacă sînt unşi cu parfum de trandafir —; nu, să nu avem scîrbă, ci să îngăduim femeilor cîteva parfumuri, cele cîte nu năucesc pe bărbat. Că ungerea peste măsură cu parfumuri miroase a înmormîntare, nu a împreună-vieţuire. **2.** Uleiul este vătămător albinelor şi insectelor; oamenilor, însă, unora le este folositor, iar pe alţii îi cheamă la luptă, ca în stadioane; pe cei care mai înainte erau prieteni, după ce au fost unşi cu ulei, îi îndeamnă la lupta cu braţele şi cu pumnii.

Nu socotiţi oare că uleiul, fiind parfumat, poate să moleşească purtările cele nobile? Negreşit!

3. Deci, aşa precum am îndepărtat desfătarea de la mîncări, tot aşa, fără îndoială, să alungăm din faţa noastră şi plăcerea mirosului, ca nu cumva, fără să ne dăm seama, prin simţuri, ca prin nişte porţi nepăzite, să lăsăm liberă intrarea în suflet a neînfrînării, pe care am izgonit-o.

67. 1. Dacă se spune că Domnul, Marele Arhiereu, înalţă lui Dumnezeu tămîia cu bun miros [253], nu trebuie să înţelegem prin aceasta jertfa şi bunul miros al tămîiei, ci că Domnul înalţă jertfa primită a dragostei, bunul miros cel duhovnicesc, care este adus pe altar. **2.** Uleiul mirositor este îndestulător să îngraşe suprafaţa corpului nostru, să destindă nervii, să îndepărteze din trupul nostru mirosul urît, dacă avem nevoie pentru asta de ulei mirositor; dar să cauţi intenţionat să te parfumezi, ei bine asta e o momeală care te duce la trîndăvie, care de departe te atrage spre poftă nestăpînită. **3.** Omul neînfrînat se lasă prins de toate; şi de mîncare şi de aşternut şi de întîlnirile cu cunoscuţii şi de ochi şi de urechi şi de fălci, dar şi de nări. După cum boii sînt traşi încoace şi încolo de lanțuri și de funii, tot așa și omul neînfrînat este tras de mirosuri plăcute, de parfumuri și de bunul miros al coroanelor.

---

[251] Oraş al adevărului, adică: oraş, în care toţi locuitorii sînt creştini.
[252] *Ps.*, 44, 9—10.
[253] *Ieş.*, 29, 18; 30, 7.

68. 1. Dar pentru că noi nu dăm nici un loc plăcerii, care nu-i legată de o nevoie folositoare vieții, haide ca și aici să facem o deosebire între parfumuri și să alegem pe cele care sînt de folos. Sînt unele parfumuri de care nu te doare capul, care nu deșteaptă dragostea trupească și nici nu te împing la împreunări și la prietenii desfrînate; alte parfumuri sînt sănătoase; dacă se folosesc cu cumpătare hrănesc creierul, aflat într-o stare proastă, și întăresc și stomacul. **2.** Dar nu trebuie să răcorim creierul cu mirosul de flori, atunci cînd nervii creierului cer să fie încălziți.

Nu trebuie, deci, să îndepărtăm cu dispreț întrebuințarea parfumurilor din întreaga noastră viață, ci să ne folosim de parfumuri ca de un medicament, ca de un ajutor pentru deșteptarea puterii noastre slăbite, pentru înlăturarea guturaiului, a răcelii și a proastei noastre dispoziții, așa cum spune și poetul comic undeva:

«Cu parfumuri
Se ung nările; este cel mai mare ajutor
Adus sănătății de a da creierului mirosuri plăcute»[254]

3. Este de folos frecționarea picioarelor cu alifia parfumurilor care încălzesc sau răcesc trupul; iar la cei care au capul plin de sînge, prin frecționare sîngele se retrage și se duce în părțile cele mai puțin importante ale trupului. **4.** Dar dacă-ți place să te parfumezi cu parfumuri care nu-ți aduc folos, atunci îți spun că ești desfrînat; că niște parfumuri ca acestea sînt o otravă care ațîță simțurile. Este mare deosebire între a te parfuma și a te unge cu parfumuri; parfumarea este o faptă femeiască; ungerea cu parfum este uneori de folos.

69. 1. Filozoful Aristip, care se parfuma și el, spunea că ticăloșii trebuie să piară în chip rău, pentru că au adus ocară asupra parfumului, care este un lucru folositor[255]. **2.** Scriptura spune: «*Cinstește pe doctor pentru că ți-e de folos; că și pe el l-a zidit Cel Prea Înalt; dar vindecarea este de la Domnul*»[256]; apoi adaugă: «*Făcătorul de unsori face amestecarea*»[257]; Scriptura vrea să spună că «*această amestecare*», parfumurile, sînt date spre folos, nu spre plăcere. **3.** Cu nici un chip nu trebuie să căutăm ca parfumurile să ne ațîțe simțurile, ci să culegem folosul pe care ni-l pot da; că Dumnezeu a îngăduit oamenilor să descopere parfumul spre ușurarea suferințelor lor.

---

[254] *Alexis*, Fragm. 190, CAF, p. 368.
[255] *Aristip*, Fragm. 67, Mullach, FPG, II, p. 414.
[256] *Înț. Sir.*, 38, 1—2.
[257] *Înț. Sir.*, 38, 8.

4. Femeile nesănătoase la cap îşi vopsesc părul alb şi-l parfumează ; dar înălbesc şi mai mult, din cauza aromatelor care usucă părul. De aceea cei care se parfumează par mai uscaţi ; iar uscăciunea îi albeşte mai mult — pentru că înălbirea părului vine sau din pricina unei uscăciuni a părului sau din lipsa căldurii — ; uscăciunea, consumînd hrana lichidă a părului, face ca părul să înălbească. 5. Cum mai e cu putinţă, dar, să mai iubim parfumurile, din pricina cărora ni se înălbeşte părul, noi care fugim de albirea părului ? După cum cîinii descopăr fiarele, urmîndu-le după miros, tot aşa şi oamenii cumpătaţi descopăr pe cei desfrînaţi după mirosul lor puternic de parfum.

70. 1. La fel şi cu întrebuinţarea coroanelor : se folosesc la sărbători şi la petrecerile cu vin.

> «Pleacă de aici ! Să nu-mi pui pe cap coroană !» [258]

Ce bine e să trăieşti primăvara, în livezi cu iarbă moale şi pline de rouă, între fel de fel de flori de-abia înflorite şi să te hrăneşti, ca albinele, cu frumosul lor miros, curat ! 2. Dar nu-i o faptă de om cu judecată

> «Să împleteşti cunună dintr-o livadă
> De care nu s-a atins nimeni» [259],

şi s-o aduci acasă. Nu e potrivit ca la sărbători să acoperi părul despletit cu boboci de trandafir sau cu violete sau cu crini sau cu alte flori de acest fel, lăsînd fără de flori livezile ! Dealtfel coroana pusă pe cap răceşte părul despletit ; şi prin umezeala ei, dar şi prin răcoreala ei. 3. Astfel doctorii, cînd constată că e răcit creierul, prescriu să se ungă cu parfum pieptul şi extremităţile nărilor, pentru ca exalaţia fierbinte, care iese încetul cu încetul, să poată încălzi bine răceala. Nu trebuie, dar creierul răcit cu flori, cînd nervii lui cer să fie încălzit ! Astfel cei ce poartă coroane pierd şi plăcerea ce le-o dau florile. 4. Cei care-şi pun coroane pe cap, nu se bucură nici de vederea lor, pentru că le au deasupra ochilor, dar nu se desfătează nici de mirosul lor, că florile se găsesc deasupra respiraţiei ei. Mirosul plăcut al florilor, ducîndu-se în chip firesc în sus şi răspîndindu-se mai sus de cap, respiraţia rămîne lipsită de desfătarea mirosului, pentru că i-a fost răpit mirosul cel plăcut al florilor. 5. După cum frumuseţea încîntă pe cel ce o vede, tot aşa şi floarea ; iar noi, care ne bucurăm privind lucrurile frumoase, se cuvine să slăvim pe Creatorul lor. Uzarea lucrurilor frumoase aduce pagubă ; că frumuseţea lor se trece repede ; şi sîntem pedepsiţi, că ne pare rău că frumuseţea lor s-a dus ! Da, se veştejesc şi floarea şi frumuseţea.

---

[258] Versul unui poet necunoscut, tragic sau comic, CAF, III, p. 617, nr. 1258.
[259] *Euripide*, Hipolit, 73—74.

71. 1. Dar şi floarea şi frumuseţea au influenţă asupra celor ce se ating de ele: floarea îi răceşte, iar frumuseţea îi încălzeşte. Într-un cuvînt, a te desfăta de ele în alt chip decît cu ochii este batjocoră, nu desfătare. Nouă, însă, ni se cuvine să ne desfătăm de ele cu cumpătare, ca în paradis, urmînd cu adevărat cele spuse de Scriptură[260].

Trebuie să ştim că bărbatul este coroana femeii, căsătoria este coroana bărbatului, iar copiii celor doi sînt florile căsătoriei, pe care dumnezeiescul Lucrător le culege din livezile cele trupeşti. **2.** Scriptura spune: *«Coroana bătrînilor sînt fiii fiilor lor, iar slava copiilor sînt părinţii»*[261]. Slava noastră este Tatăl universului, iar Hristos este cununa întregii Biserici.

3. Întocmai ca rădăcinile şi plantele, tot aşa şi florile au calităţile lor proprii, unele folositoare, altele vătămătoare, iar altele periculoase. Iedera răcoreşte, iar nucul (κάρυον) scoate un miros care aduce somn adînc (καρωτικὸν), aşa cum arată şi etimologia cuvîntului. Narcisa (νάρκισσος) este o floare cu miros puternic; chiar numele ei arată acest lucru, că mirosul ei aduce amorţeală (νάρκαν) asupra nervilor. **4.** Mirosul trandafirilor şi violetelor, fiind răcoritor, micşorează şi potoleşte durerea de cap. Nouă nu ne este deloc îngăduit să ne îmbătăm împreună cu alţii, dar nici chiar să ne ameţim puţin de vin. Şofranul şi floarea de cipru dau în somn liniştit. **5.** Multe flori, prin mirosurile pe care le exală, încălzesc creierul, care prin natura lui este rece şi micşorează secreţiunile de prisos ale capului. Se spune că numele trandafirului (ρόδον) vine de acolo că dă drumul la o curgere (ρεῦμα) mare de miros; de aceea se şi veştejeşte mai repede.

72. 1. Dar nici vechii greci nu întrebuinţează coroanele. Nici peţitorii şi nici feacii[262], care duceau o viaţă moleşită, nu foloseau coroanele. La întrecerile atletice se dădeau la început recompense; apoi se făcea pentru învingători colectă; mai pe urmă se arunca pe învingători frunze şi flori; în sfîrşit au apărut coroanele, cînd Grecia, după războaiele medice[263], a început să ducă o viaţă plină de desfătare. **2.** Coroanele sînt interzise celor care sînt educaţi de Cuvînt, nu pentru că ar socoti că li se leagă raţiunea lor care-şi are sediul în creier, nici pentru că coroanele ar fi simbolul unei lăudăroşenii sărbătoreşti, ci pentru că sînt dedicate idolilor.

---

[260] *Fac.*, 2, 15.

[261] *Prov.*, 17, 6.

[262] Feaci, locuitori ai insulei Sheria, identificată cu insula Corfu.

[263] Războaiele medice au avut loc între 500-449 î.d.Hr.

3. Sofocle a numit narcisa «coroana veche a marilor zei»[264], adică a zeilor subpămînteni. Safo[265] încununează cu trandafiri pe muze :

> «N-ai avut parte de trandafirii
> Cei din Pieria»[266].

Se spune că zeiței Hera îi plăcea crinul, iar zeiței Artemis mirtul.

4. Dacă florile au fost făcute mai ales pentru oameni și dacă niște oameni fără cap nu le-au folosit spre propria lor mulțumire, ci le-au pus în slujba neplăcută a demonilor, atunci trebuie să ne depărtăm de ele *«pentru cugetul»*[267] nostru.

73. 1. Coroana este simbolul unei liniști netulburate. Asta este pricina că se pun coroane la morți ; pentru aceeași pricină se pun și idolilor, mărturisindu-se cu asta că sînt morți. Cei care celebrează misterele lui Bahus nu le pot celebra fără coroane ; cînd își pun în jurul capului florile, sînt destul de înflăcărați, pentru ceremonia de inițiere. **2.** Nu trebuie să avem părtășie în vreun chip oarecare cu demonii[268], dar nici nu trebuie să încununăm chipul cel viu al lui Dumnezeu, așa cum sînt încununate chipurile idolilor muritori. Coroana frumoasă de amarant[269] este rezervată celui care a avut o viață frumoasă ; floarea unei astfel de coroane n-o poate odrăsli pămîntul ; numai cerul este în stare s-o producă.

3. Pe lîngă cele spuse, ar fi de neînțeles ca noi, care am auzit că Domnul a fost încoronat cu cunună de spini[270], să ne batem joc de cinstitele Lui patimi, încununîndu-ne capul cu flori. Cununa Domnului ne-a arătat în chip profetic pe noi, care atunci eram neroditori, pe noi, care acum stăm în jurul Lui prin Biserică, al cărei cap este Domnul[271]. Dar cununa de spini a Domnului mai este și simbol al credinței ; din pricina substanței lemnului este simbol al vieții ; din pricina numirii de cunună este simbol al bucuriei, iar din pricina spinilor este simbol al primejdiei ; că nici nu te poți apropia de Cuvînt fără vărsare de sînge. **4.** Coroana aceasta împletită se veștejește ; împletitura răutății se desface, iar floarea se usucă; și se veștejește și slava celor care nu cred în Domnul. **5.** Pe Iisus L-au încununat cînd L-au înălțat pe cruce, mărturisind prin asta neștiința lor. Cei învîrtoșați la inimă n-au înțeles profeția atît de înțelept alcătuită, pe care ei au numit-o ocară a Domnului. **6.** Poporul cel rătăcit n-a cunoscut pe Domnul, mintea nu i-a fost tăiată împrejur[272], nu i s-a luminat întunericul[273], n-a văzut pe Dumnezeu, a tăgăduit pe Domnul, a încetat de a se mai numi Israel[274], a prigonit pe Dumnezeu, a nădăjduit să batjocorească pe Domnul și pe Cel pe Care L-a răstignit ca făcător de rele, L-a încununat ca Împărat.

---

[264] *Sofocle*, Edip la Colona, 683—684.

[265] Safo, poetă greacă (c. 625—c. 580) din insula Lesbos. A creat o școală celebră de poezie și este creatoarea strofei numite safice. Din opera ei poetică, cu tematică îndeosebi erotică, au rămas două ode aproape complete și un mare număr de fragmente.

[266] *Safo*, Fragm. 68 — Pieria, ținut în Macedonia, aproape de Olimp, reședința muzelor.

[267] *1 Cor.*, 10, 25, 27.

[268] *1 Cor.*, 10, 20.

[269] Plantă care face flori, ce nu se veștejesc, nemuritoarele.

[270] *Mt.*, 27, 29 ; *Mc.*, 15, 17 ; *In.*, 19, 2.

[271] *Ef.*, 5, 23 ; *Col.*, 1, 18.

74. 1. De aceea, pentru că iudeii n-au crezut în iubitorul de oameni Dumnezeu, pe cînd era om, Îl vor cunoaște ca Domn și Drept. S-au împotrivit să recunoască pe Domnul, dar L-au mărturisit pe cînd era înălțat pe cruce, punînd, prin spinii care sînt totdeauna verzi, cununa dreptății[275] în jurul capului Celui Care a fost înălțat mai presus de orice nume[276].

2. Cununa aceasta de spini este dușman celor care uneltesc împotriva Domnului; și i-a împiedicat; cununa aceasta de spini este prieten celor care fac parte din Biserica Lui; și i-a înconjurat pe ei cu zid de apărare; cununa aceasta de spini este floare pentru cei ce cred în Cel Care a fost slăvit; dar cununa aceasta de spini însîngerează și pedepsește pe cei care nu cred. **3.** Da, cununa aceasta de spini este simbol al faptei Lui de Stăpîn; El a purtat pe capul și în mintea trupului Său toate răutățile noastre, cu care ne-am rănit. Că El, cu patima Lui, ne-a izbăvit de sminteli, de păcate și de niște spini ca aceștia. Nimicind pe diavol, Domnul întreabă pe bună dreptate, cu mîndrie, zicînd: *«Unde-ți este, moarte, boldul?»*[277].

4. Noi culegem struguri din spini și smochine din mărăcini, iar iudeii și-au zgîndărit rănile, iudeii spre care Domnul a întins mîinile, spre un popor neascultător și fără de rod[278].

75. 1. Aș putea spune acum și alt lucru tainic. Atotputernicul Domn al universului, cînd a început să dea legea prin Cuvîntul Său, a voit să-i fie arătată lui Moise puterea Lui; și i s-a arătat lui vedere dumnezeiască, care a luat chip de lumină, într-un rug care ardea[279]. Rugul este un arbust cu spini. **2.** După ce Cuvîntul a încetat darea legii şi după ce a încetat trăirea Sa printre oameni, Domnul a fost încununat în chip tainic iarăşi cu spini. Plecînd de pe pămînt s-a dus acolo de unde s-a şi pogorît. A recapitulat începutul coborîrii celei vechi, în aşa fel încît Cuvîntul, Care s-a arătat mai întîi prin rug a fost înălţat mai pe urmă prin cununa cea de spini, ca să arate că şi una şi alta — şi arătarea prin rug şi înălţarea cu cunună de spini — este lucrarea unei singure puteri, Domnul fiind unul, al unuia singur, Care este Tatăl, început şi sfîrşit al veacului.

---

[272] *Deut.*, 10, 16.

[273] *Ps.*, 17, 31.

[274] A fost numit Israel cînd a văzut pe Dumnezeu, *Fac.*, 32, 28. Cu alte cuvinte: Nu mai vede pe Dumnezeu.

[275] 2 *Tim.*, 4, 8.

[276] *Fil.*, 2, 9.

[277] *1 Cor.*, 15, 55.

[278] *Is.*, 65, 2; *Rom.*, 10, 20.

[279] *Ieș.*, 3, 2—5.

76. 1. Dar cu cele ce am spus mai înainte am ieşit din domeniul Pedagogului şi am intrat în domeniul Didascalului, aşa că trebuie să ne întoarcem iarăşi la tema noastră.

Pentru că florile sînt şi doctorii pentru vindecarea pe care o dau, iar uneori sînt prilej de veselie înţeleaptă, de aceea am arătat că nu trebuie îndepărtată nici desfătarea pe care ne-o procură florile şi nici folosul parfumurilor şi al fumului cu miros plăcut. **2.** Iar dacă cineva ar întreba ce rost mai are frumuseţea florilor pentru cei care nu se folosesc de ele, aceia să ştie că parfumurile sînt fabricate din flori şi sînt de mult folos. Uleiul de crin şi de lirios, tot un crin cu alt nume, încălzeşte, deschide pielea ca să iasă materiile sancvine sau purulente, are proprietatea de a trage, de a muia, de a curăţi, este subtil, pune în mişcare fierea, are puterea de a înlătura tăria. Uleiul de narcise, fabricat din narcise, aduce aceleaşi foloase ca şi uleiul de crin. Uleiul de mirt, fabricat din mirt, este astringent şi reţine emanaţiile din trup; uleiul de trandafir este răcoritor. **3.** Pe scurt, deci, florile au fost create spre uşurarea vieţii noastre. Scriptura spune: *«Ascultaţi-Mă şi creşteţi ca trandafirul sădit la curgeri de ape; scoateţi miros plăcut ca arborele de tămîie şi lăudaţi pe Domnul pentru lucrurile Lui»* [280]. **4.** Ar fi mult de vorbit pentru a arăta că florile şi aromatele au fost făcute spre foloasele noastre cele de neapărată trebuinţă, nu spre batjocora desfătării. **5.** Iar dacă ne este îngăduit ceva, apoi spun că ne este îndeajuns să ne desfătăm cu mirosul florilor, dar nu să ne încununăm cu ele. Tatăl nostru cel ceresc are mare grijă de om şi numai omului îi pune la dispoziţie arta Lui. Că spune Scriptura: *«Apa şi focul şi fierul şi laptele şi făina de grîu şi mierea, sîngele strugurelui şi untdelemnului şi haina, toate acestea sînt pentru cei binecredincioşi, spre binele lor»* [281].

---

[280] *Înţ. Sir.*, 39, 17—19.
[281] *Înţ. Sir.*, 39, 31—32.

CAPITOLUL IX

CUM TREBUIE SĂ NE FOLOSIM DE SOMN

77. 1. Acum să începem să vorbim despre somn, amintindu-ne de poruncile simplității. După masa de seară, după ce am binecuvîntat pe Dumnezeu pentru bunătățile pe care ni le-a dăruit și pentru trecerea zilei, trebuie să rugăm pe Cuvînt pentru somn, îndepărtînd de la noi luxul așternutului, cuverturile țesute cu aur, covoarele persiane garnisite cu aur, hainele din stofă fină, lucrate cu purpură, care cad pînă la picioare, pernuțele de mare preț pentru rezematul picioarelor, țesăturile de porfiră de care vorbesc poeții, îmbrăcămintele cele de pe dedesubt și paturile mai moi decît somnul. **2.** În afară de plăcerea de condamnat, culcarea pe pernele de puf este vătămătoare ; din pricina moliciunii așternuturilor, trupurile cad ca într-o prăpastie. Cei care se culcă în aceste așternuturi nici nu se pot întoarce, pentru că și dintr-o parte și din altă parte a trupului așternutul se ridică în sus ca un munte și nici nu îngăduie ca hrana să se digere, ci mai degrabă o arde, ceea ce face ca hrana să se strice. **3.** Cei care dorm pe paturi netede pot să se întoarcă ; întoarcerea le este ca o gimnastică naturală a somnului ; îi ajută să digere cu ușurință hrana și-i face mai destoinici față de greutățile vieții. Paturile cu picioare de argint sînt acuzatorii unei lăudăroșenii fără de margini ; iar întrebuințarea «fildeșului scos dintr-un trup despărțit de suflet», la facerea paturilor care se desfac, «nu este un lucru potrivit»[282] pentru niște oameni sfinți ; paturile acestea sînt opere de artă, slabe pentru odihnă.

78. 1. Nu trebuie să ne dăm în vînt după aceste obiecte. Nu este oprit să te folosești de ele dacă le ai, dar este oprit să te preocupi de ele. Fericirea nu stă în ele. Și iarăși este cinică slavă deșartă să cauți să dormi ca Diomede :

> «Care își așternea sub el o piele grosolană de bou»[283],

afară de cazul cînd împrejurarea te silește la aceasta. **2.** Ulise repara cu o piatră patul nupțial, cînd se șubrezea[284]. Atît de mare era simplitatea și munca cu mîinile proprii nu numai la oamenii de rînd, ci și la conducătorii vechilor eleni ! **3.** Dar pentru ce să vorbesc de eleni ? Iacov s-a culcat pe pămînt și o piatră îi era pernă ; și atunci a fost învrednicit să vadă o vedenie mai presus de om[285]. Noi, însă, ascultînd de glasul rațiunii, trebuie să ne folosim de un așternut simplu și modest, care să ne poată acoperi, dacă este vară, și încălzi, dacă este frig. 4. Patul să nu fie cu podoabe, iar picioarele să-i fie netede ; că sculpturile meșteșugite ale paturilor ajung cărări pentru viețuitoarele care se tîrăsc ; acestea se bagă prin tăieturile artistice și nu alunecă. 5. Moliciunea patului trebuie să fie măsurată, bărbătească. Somnul nu trebuie să fie o completă cufundare a trupului, ci odihnă. De aceea spun că nu trebuie să ne lăsăm în voia somnului din trîndăveală, ci pentru a ne odihni, ca să ne putem apuca de lucru.

---

[282] *Platon*, Legile, XII, 956 A.
[283] *Homer*, Iliada, X, 155.
[284] *Homer*, Odiseea, XXIII, 195–200.
[285] *Fac.*, 28, 11–19.

79. **1.** Somnul trebuie să ne fie ușor, nu profund. Că spune Domnul: «*Să vă fie mijloacele voastre încinse și făcliile aprinse, iar voi asemenea oamenilor care așteaptă pe stăpînul lor, cînd se va întoarce de la nuntă, ca venind și bătînd, îndată să-i deschidă. Fericite sînt slugile acelea, pe care, venind stăpînul, le va afla priveghind*»[286]. Nu-i de nici un folos bărbatul care doarme, după cum nici cel mort[287]. **2.** De aceea trebuie să ne sculăm adeseori noaptea din pat și să binecuvîntăm pe Dumnezeu. Fericiți sînt cei care priveghează pentru Dumnezeu ; aceștia se aseamănă cu îngerii, pe care noi îi numim «veghetori». **3.** «Omul care doarme nu-i vrednic de nimic ; nu-i mai bun decît unul care nu trăiește»[288]. Cel care are lumina[289] priveghează și întunericul nu-l cuprinde[290] ; nu-l cuprinde nici somnul, pentru că nu-l cuprinde întunericul. Cel care a fost luminat[291] priveghează pentru Dumnezeu ; iar unul ca acesta trăiește ; că ceea ce era în el era viață[292]. Înțelepciunea spune : **4.** «*Fericit este omul, care Mă va asculta; omul, care va păzi căile Mele, care priveghează la ușile Mele în fiecare zi și păzește pragurile*»[293].

80. **1.** «*Deci să nu dormim ca ceilalți, ci să priveghem,* spune Scriptura, *să fim treji. Că cei care dorm noaptea, dorm ; iar cei care se îmbată, noaptea se îmbată*»[294], adică în întunericul neștiinței; «*iar noi, fiind ai zilei, să fim treji*[295]. *Că voi toți sînteți fii ai luminii și fii ai zilei*»[296]. **2.** «Pentru noi, omul care se îngrijește să ducă o viață adevărată și să gîndească așa cum trebuie, priveghează cel mai mult timp din viața lui, păzind numai ceea ce este folositor pentru sănătatea sa ; și acest lucru nu-i mult, dacă ajunge obicei» [297]. Că deprinderea cu o vieţuire aspră dă naştere, datorită ostenelilor, la o continuă priveghere.

---

[286] *Lc.*, 12, 35—37.
[287] *Platon*, Legile, 808 B.
[288] *Platon*, Legile, 808 B.
[289] Adică : botezul.
[290] *In.*, 1, 5.
[291] Adică : cel botezat.
[292] *In.*, 1, 3—4.
[293] *Prov.*, 8, 34.
[294] *1 Tes.*, 5, 6—7.
[295] *1 Tes.*, 5, 8.
[296] *1 Tes.*, 5, 5.

3. Mîncarea să nu ne îngreuneze, ci să ne facă uşori, ca să nu ne vatăme somnul, cum sînt vătămaţi înotătorii, cărora li se atîrnă greutăţi; pe de altă parte, cumpătarea ne va ridica de jos, ca dintr-o prăpastie, la starea de priveghere. Somnul profund se aseamănă cu moartea ; din pricina nesocotinţei noastre ajungem nesimţitori, iar prin închiderea pleoapelor lumina ni se taie. 4. Noi, fiii luminii celei adevărate [298], să nu oprim lumina cea din afară ; să o întoarcem înăuntru în noi, să luminăm vederile omului celui tainic [299], să contemplăm adevărul însuşi şi, împărtăşindu-ne din apele acestui adevăr, să descoperim limpede şi înţelept adevărurile din vise.

81. 1. Ghioräielele celor îngreunaţi de vin, sforăiturile celor care au stomacul încărcat cu mîncare, horcăitul înăbuşit de aşternuturi, zgomotul făcut de stomacurile prea încărcate, toate acestea împiedică sufletul să vadă limpede, pentru că mintea este plină cu vederile a mii şi mii de închipuiri. 2. Pricina ? Mîncarea prea multă coboară mintea la nesimţire. «Somnul mult nu este folositor nici trupului, nici sufletului şi nu este potrivit în general nici faptelor care urmăresc adevărul, chiar dacă somnul este firesc» [300]. 3. Iar dreptul Lot — las deoparte acum explicarea rînduielii naşterii din nou — n-ar fi fost dus la acea împreunare nelegiuită, dacă n-ar fi fost îmbătat de fetele lui şi cufundat într-un somn adînc [301]. 4. Aşadar, dacă vom îndepărta pricinile care ne fac să dormim mult, vom dormi mai uşor. Cei care au locuitor în ei pe Cuvîntul cel veghetor «nu trebuie să doarmă toată noaptea» [302]. Trebuie să fim treji noaptea, mai ales cînd zilele sînt scurte, că 5. omul de ştiinţă trebuie să studieze, meseriaşul trebuie să-şi continue lucrul lui, femeile trebuie să lucreze lîna ; şi, ca să spun aşa, noi toţi trebuie să luptăm din răsputeri împotriva somnului, ca să ne obişnuim încetul cu încetul şi în linişte cu el, pentru ca datorită stării de veghe să participăm cît mai mult timp la viaţă — că somnul, ca un vameş, ne ia jumătate din viaţă — ; nu trebuie îngăduit să doarmă ziua nici chiar cei care-şi petrec în stare de veghe cea mai mare parte a nopţii.

82. 1. În sfîrşit, trebuie să se ştie şi aceasta, că sufletul n-are nevoie de somn — că sufletul este în necontenită mişcare — ; trupul, însă, care

---

[297] *Platon*, Legile, VII, 808 BC.
[298] *Lc.*, 16, 8 ; *In.*, 12, 36 ; *1 Tes.*, 5, 5.
[299] *1 Pt.*, 3, 4.
[300] *Platon*, Legile, VII, 808 B.
[301] *Fac.*, 19, 31—38.
[302] *Homer*, Iliada, II, 24.

este purtat de suflet, are nevoie de odihnă, atunci cînd sufletul nu lucrează prin trup, ci este el singur activ în chip spiritual. 2. Astfel, dacă judeci bine, visele cele adevărate sînt gîndurile unui suflet cumpătat, care în timpul somnului nu este atras de simpatiile trupului; atunci își dă luiși cele mai bune sfaturi. A nu fi sufletul în mișcare, înseamnă a pieri. 3. De aceea, sufletul, care se gîndește necontenit la Dumnezeu, prin convorbirea neîntreruptă cu Dumnezeu, aduce în el starea de veghe și-l ridică pe om la egalitatea harului îngeresc; iar prin deprinderea cu starea de veghe îi dă viață veșnică.

CAPITOLUL X

CE TREBUIE SĂ SPUNEM DESPRE NAȘTEREA DE COPII

83. **1.** A rămas să vorbim despre timpul împreunării bărbatului cu femeia, dar numai a celor căsătoriți. Scopul celor care se căsătoresc este nașterea de copii, iar ținta lor să aibă copii buni, după cum pentru plugar cauza aruncării semințelor este grija pentru hrană, iar ținta plugarului în lucrarea pămîntului este strîngerea roadelor. **2.** Dar cu mult mai bun este plugarul, care seamănă un ogor însuflețit. Unul întinde mîna pentru semănatul unei hrane vremelnice, celălalt plugărește avînd în vedere dăinuirea lumii; unul sădește pentru el, celălalt sădește pentru Dumnezeu. Dumnezeu a spus: *«Înmulțiți-vă!»* [303]; și Dumnezeu trebuie ascultat. Și în această privință, omul este chip al lui Dumnezeu [304], întrucît ca om conlucrează cu Dumnezeu la nașterea omului. **3.** Nu orice pămînt este propriu pentru primirea semințelor; și chiar dacă ar fi, dar nu pentru același plugar. Nu trebuie semănat pe piatră, nici nu trebuie să ne batem joc de sămînță; că sămînța este principiul nașterii; are în ea însămînțate gîndurile naturii. Și este o faptă cu totul nedumnezeiască să faci de rușine în chip nesocotit gîndurile cele conforme cu natura pe căi care sînt împotriva naturii. **4.** Uitați-vă la preaînțeleptul Moise! El, în chip simbolic, respinge însămînțarea sterilă, zicînd: *«Să nu mîncați iepure, nici hienă»* [305]. Moise nu vrea ca omul să aibă însușirile acestor animale și nici să aibă gustul unei desfrînări egale cu ele; că animalele acestea sînt înnebunite fără saț după împreunări. **5.** Se spune că iepurele capătă în fiecare an cîte un anus în plus și că are atîtea orificii cîți ani a trăit[306]; astfel, prin interzicerea mîncării cărnii de iepure, Moise a interzis pederastia. Hiena, în fiecare an, își schimbă firea din bărbat în femeie și din femeie în bărbat; prin interzicerea cărnii de hienă, Moise arată în chip simbolic că nu trebuie să ne pornim spre desfrînare.

---

[303] *Fac.*, 1, 28.

[304] *Fac.*, 1, 27.

[305] *Lev.*, 11, 6; *Deut.*, 14, 7. În aceste texte nu se vorbește de hienă, ca dealtfel în toată legislația lui Moise. Să se vadă și *Epistola zisă a lui Barnaba*, X, 6—7, în: Scrierile Părinților Apostolici, București, 1979, p. 126 (Părinți și Scriitori Bisericești, 1).

84. 1. Sînt de acord și eu, că preaînțeleptul Moise, prin interzicerile amintite mai înainte, ne arată cu adevărat că nu trebuie să ne asemănăm cu aceste animale; dar nu sînt de acord cu explicarea celor spuse în chip simbolic. Că niciodată nu poate fi silită firea să se schimbe: ceea ce a fost odată creat nu poate căpăta altă formă printr-o patimă oarecare; că patima nu e fire; patima poate stîlci o creatură, dar nu poate s-o schimbe. **2.** Se spune că multe păsări își schimbă, după anotimpuri, și culoarea și glasul — de pildă mierla din neagră se face galbenă și din cîntăreață ajunge de scoate numai zgomote; la fel și privighetoarea, cu schimbarea anotimpurilor, își schimbă și culoarea și cîntecul — dar ele nu-și schimbă firea, nu se transformă adică din bărbat în femeie; **3.** creșterea penelor, ca o haină nouă, face de înflorește culoarea penelor, dar puțin mai tîrziu, la amenințarea iernii, culoarea aceasta dispare, așa precum florii i se veștejește culoarea; **4.** glasul, și el, se veștejește sub influența frigului; contractîndu-se pielea din pricina aerului din jur, canalele gîtului se strîng și se îngustează și comprimă și mai mult aerul, care iese din gîtlejul lor; iar acesta fiind stingherit foarte tare, face ca păsările să scoată un glas înăbușit.

85. 1. Apoi, iarăși, cînd păsările se obișnuiesc cu aerul înconjurător de primăvară și se destind, aerul gîtlejului se eliberează din strîmtoarea lui și trece prin niște canale mai largi, care erau astupate pînă atunci; nu ciripesc încă melodia lor, dar înflorește un sunet ascuțit și se răspîndește pînă departe glasul lor; astfel, primăvara, glasul păsărilor ajunge cîntec. **2.** Nu trebuie să se creadă iarăși, că hiena își schimbă firea; că același animal nu are două organe genitale, bărbătești și femeiești, după cum socotesc unii, care vorbesc de monștri hermafrodiți și născocesc o a treia natură, androgină, o ființă între bărbat și femeie. **3.** Dar aceștia se înșeală foarte mult, pentru că nu înțeleg măiestria naturii, mama universului și creatoarea existențelor. Hiena este un animal pornit mult spre desfrîu; natura i-a făcut sub coadă, mai sus de deschizătura pe unde ies excrementele, o umflătură asemănătoare ca formă, cu organul genital femeiesc; **4.** dar această umflătură de carne nu are vreo deschizătură, care să ducă la ceva folositor, adică la uter sau la intestinul gros. Hiena, deci, are o cavitate mare în care își satisface pofta de desfrînare, atunci cînd căile care servesc nașterii sînt întoarse în sens contrar, fiind ocupate de puiul care se naște.

---

[306] Părerea aceasta o au mulți scriitori păgîni, între care: *Varron* (De re rust., III, 12, 4), *Pollux* (Onomasticon, V, 73), *Elian* (Nat. Anim., 2, 12).

86. 1. Hiena, atît masculul cît și femela, are aceeași conformație din pricina covîrșitoarei ei pofte spurcate. Hiena-mascul se împreunează cu un mascul, pentru că hiena-femelă foarte rar se lasă prinsă. La acest animal nașterile sînt rare, pentru că la hiene împreunările împotriva firii sînt foarte multe și ușoare. **2.** Aceasta e pricina, după părerea mea, că Platon în dialogul său Fedru, respingînd pederastia, o numește fiară, pentru că desfrînații dedați plăcerilor «mușcă zăbala, se poartă ca patrupedele și încearcă să facă copii»[307]. **3.** Pe cei fără de Dumnezeu, după cum spune apostolul «*Dumnezeu i-a lăsat în patimi de ocară; că și femeile și-au schimbat rînduiala firească cu ceea ce este împotriva firii; asemenea și bărbații, lăsînd rînduiala cea după fire, s-au aprins în pofta lor unul către altul, săvîrșind rușinea bărbați cu bărbați și luînd în ei răsplata* ce *li se cădea a rătăcirii lor*»[308].

87. 1. Natura n-a îngăduit nici celor mai desfrînate animale ca fecundarea să se facă în deschizăturile excrementelor. Urina se formează aparte în bășica udului; mîncarea umezită se duce în pîntece, lacrima în ochi, sîngele în vine, ceara în urechi, mucozitățile în nări; șezutul este la capătul intestinului gros, prin care se dau afară excrementele. **2.** Natura cea măiastră a născocit deci numai la hiene această parte de prisos pentru împreunările cele de prisos. De aceea partea de prisos de la hiene este adîncă pînă la un oarecare punct, ca să slujească organelor excitate; dar adîncitura este înfundată, că n-a fost creată pentru naștere.

3. Pornind de la cele spuse, este limpede și recunoscut de toți că trebuie să respingem împreunările între bărbați, împreunările sterile, pederastiile și împreunările androgine nefirești; să dăm ascultare chiar naturii, care, prin felul în care a creat organele genitale, a interzis astfel de împreunări; că bărbatul a fost făcut bărbat nu ca să primească sămînța, ci ca să dea sămînța. **4.** Cînd Ieremia spune, adică Duhul prin el: «*Peșteră de hienă a ajuns casa Mea*»[309], arată ura pe care o are pentru vietățile care se hrănesc cu trupuri moarte; dar printr-o alegorizare plină de înțelepciune a osîndit idololatria. Că trebuie cu adevărat să fie casa Dumnezeului celui viu curată de idoli.

---

[307] *Platon*, Fedru, p. 254 A—E.
[308] *Rom.*, 1, 26—27.
[309] *Ier.*, 7, 10; 12, 9.

88. 1. Moise, iarăşi, opreşte mîncarea cărnii de iepure. Iepurele se împreunează în orice anotimp. Cînd femela se aşează lîngă el, masculul se suie pe ea, venind pe la spate, că iepurele este un animal care obişnuieşte să se urce pe la spate. Iepuroaica naşte în fiecare lună şi zămisleşte din nou înainte de a făta. Se împerechează şi naşte. Îndată ce a născut, se împerechează cu oricare iepure s-ar întîmpla; iepuroaica nu se poate mulţumi cu un singur mascul. Zămisleşte din nou pe cînd încă alăptează, că are uterul despicat în două părţi. **2.** Dar nu numai golirea uterului o face pe iepuroaică să umble după împerechere — că orice gol doreşte să fie umplut — dar se întîmplă ca atunci cînd este îngreunată, cealaltă parte a uterului care este goală să fie cuprinsă de poftă şi să dorească cu pasiune împerecherea. Aceasta e pricina că ipuroaicele zămislesc înainte de a făta.

3. Această interzicere enigmatică a lui Moise de a mînca carne de iepure, ne sfătuieşte, dar, să îndepărtăm de la noi dorinţele puternice, împreunările repetate, împreunările cu femeile însărcinate, homosexualitatea, pederastia, desfrînarea şi adulterul.

89. 1. Astfel, acelaşi Moise, pe faţă, nu enigmatic, deschis, a dat aceste porunci zicînd: «*Să nu faci desfrînare, să nu faci adulter, să nu strici copiii*» [310]. Această poruncă a Cuvîntului trebuie păzită din toată puterea; nu trebuie călcată cu nici un chip şi nici nu trebuie să nesocotim poruncile. **2.** Numele unei pofte rele este batjocura [311]; Platon a numit pe calul poftei «cal batjocoritor» [312], pentru că el a citit în Ieremia: «*Mi-aţi ajuns cai nebuni spre partea femeiască*» [313]. Îngerii care s-au dus la Sodoma v-au făcut cunoscut pedeapsa dată pentru batjocoră. **3.** Aceia au ars împreună cu oraşul pe cei care au vrut să-i batjocorească [314]; au dat pildă clară, că focul este rodul desfrînării. Că, după cum am spus mai înainte [315], nenorocirile celor de demult s-au scris spre sfătuirea noastră, ca să nu ne vîrîm în ele, ci să ne păzim, ca să nu cădem în aceleaşi nenorociri.

90. 1. Trebuie să socotim pe copii ca pe fiii noştri, iar pe femeile altora să le privim ca pe propriile noastre fiice; să ne înfrînăm plăcerile şi să fim stăpîni pe stomac şi încă pe cele de dedesubtul stomacului; acesta este lucrul cel mai de seamă. **2.** Dacă raţiunea, după cum spun stoicii, nu îngăduie înţeleptului nici degetul să-l mişte la întîmplare, apoi nu cu mult mai mult trebuie ca cei ce urmăresc înțelepciunea să-și stăpînească organele genitale? Sînt de părere că de asta organele genitale au fost numite (αἰδοῖον), pentru că mai cu seamă de această parte a corpului trebuie să ne folosim cu rușine (αἰδῶς). **3.** Și cu privire la nunțile cele făcute după lege, ca și cu privire la mîncări, natura ne-a îngăduit tot ce este propriu, folositor și cuviincios; ne-a îngăduit deci, să dorim să facem copii. **4.** Iar cei care caută mai mult, păcătuiesc împotriva naturii, pentru că se vatămă pe ei înșiși prin împreunările cele în afară de lege. Deci, mai mult decît orice, caută omule, să nu ai legături de dragoste cu tinerii, cum le ai cu femeile [316]. Filozoful, luînd din Moise, zice: «Să nu semeni pe stîncă sau pe pietre, că niciodată sămînța nu va prinde rădăcină, ca să poată rodi» [317].

---

[310] *Ieş.*, 20, 14.
[311] *Platon*, Fedru, 238 A.
[312] *Platon*, Fedru, 254 CE.
[313] *Ier.*, 5, 8.
[314] *Fac.*, 19, 1—25.
[315] *Pedagogul*, Cartea I, 2, 1.

91. 1. Foarte limpede a poruncit Cuvîntul prin Moise: «*Cu bărbat să nu dormi cum ai dormi cu o femeie, că este spurcăciune*» [318]. Minunatul Platon, citind dumnezeieștile Scripturi, a sfătuit ca omul să stea departe de orice ogor femeiesc, care nu-i al lui; a luat legea aceasta de acolo unde este scris: «*Cu femeia vecinului tău să nu te culci, ca să-ți dai sămînța și să te întinezi cu ea*» [319]. **2.** «Sămînța primită de concubine dă copii nelegitimi și bastarzi» [320]. Nu semăna acolo unde «nu vrei să răsară ceea ce ai semănat» [321], nici «nu te atinge de o altă femeie decît de soția ta» [322]; numai de la ea culegi plăcerile cele trupești, care-ți dă dreptul la urmași legitimi. În fața Cuvîntului numai aceste legături sînt îngăduite. Noi, care participăm la actul dumnezeiesc creator, nu trebuie să aruncăm sămînța, nici s-o batjocorim, nici să semănăm «legume care se fierb greu» [323].

92. 1. Însuși Moise oprește pe soți să se atingă de soțiile lor, dacă sînt la curățirea lunară. Că nu e cu cale să se întineze cu necurăția trupului partea cea mai fecundă a sămînței, care, după puțină vreme, ajunge om și nici ca sămînța să se scalde în necurățenia și curgerea murdară a materiei, că sămînța este lipsită astfel de brazdele uterului pentru o naștere fericită. **2.** Moise nu ne-a spus, apoi, ca vreunul din vechii evrei să se apropie de femeia lui cînd era însărcinată. Că în aceste împrejurări, o simplă plăcere, chiar dacă-i simțită în căsnicie, este nelegiuită, nedreaptă și nesocotită. **3.** Pe de altă parte, Moise îndepărtează pe bărbați de soțiile lor însărcinate, pînă după naștere. Într-adevăr, uterul este așezat sub bășica udului, deasupra intestinului care se numește rectum, ultima parte a intestinului gros, și-și întinde gîtul printre umeri în bășica udului; deschizătura gîtului, prin care primește sămînța, se închide după ce s-a umplut; și iarăși, uterul se golește, cînd este curățit prin naștere; iar după ce uterul a depus rodul, primește apoi sămînța. Nu ne este rușine să vorbim, spre folosul ascultătorilor, de organele care slujesc nașterii, că nici Dumnezeu nu s-a rușinat cînd le-a creat.

---

[316] *Platon*, Legile, VIII, 836 C.
[317] *Platon*, Legile, VIII, 838 E.
[318] *Lev.*, 18, 22.
[319] *Lev.*, 18, 20.
[320] *Platon*, Legile, VIII, 841 D.
[321] *Platon*, Legile VIII, 839 A.
[322] *Platon*, Legile, VIII, 841 D.
[323] *Platon*, Legile IX, 853 D.

93. 1. Uterul însetînd de facerea de copii, primește sămînța; asta arată că nu trebuie blamată împreunarea bărbatului cu femeia. După ce uterul a primit sămînța, deschizătura uterului se închide și respinge desăvîrșit nerușinarea. Dorințele uterului, care pînă atunci erau mișcate de îmbrățișările cele pline de dragoste, de a avea sămînța, se îndreaptă în altă parte și se ocupă înăuntru cu facerea copilului, conlucrînd cu Creatorul. **2.** Cînd natura lucrează nu mai e îngăduit să o tulburi cu cele de prisos spre a o batjocori.

Batjocora are multe nume și multe fețe. Se numește desfrîu, cînd se îndreaptă spre partea aceea de neorînduială, spre plăcerile dragostei, cînd numele arată faptă josnică, de rînd, necurată, care coboară pe om la împreunări; cînd acestea cresc, vin peste om o mulțime de boli; dragostea de mîncare bună, dragostea de băutură, dragostea de femei și mai ales desfrîul și gustul de plăceri; toate acestea au un tiran: pofta. **3.** Din acestea cresc nenumărate patimi surori, care se înmulțesc mereu și dau naștere unei purtări neastîmpărate. Scriptura spune: «*Sînt pregătite celor neastîmpărați bice; și pedepse pe umerii celor nebuni*»[324]. Scriptura numește «*umeri ai nebunilor*» tăria neastîmpărului și stăruința puternică. De aceea și spune Scriptura: «*Depărtează de la robii tăi nădejdile deșarte; întoarce de la mine poftele necuviincioase; să nu mă cuprindă pofta pîntecelui și a împreunării*»[325]. **4.** Trebuie să alungăm departe de noi marea răutate a celor care ne întind curse. Nu numai în traista lui Crates, dar nici în orașul nostru «să nu intre parazit nebun, mîncăcios, desfrînat, care se laudă cu dosul său și nici desfrînată vicleană»[326]; dar nici o altă fiară a plăcerii de acest fel. În întreaga noastră viață să fie sădită purtarea cea demnă.

94. 1. În general, dacă trebuie să ne căsătorim sau dacă trebuie să ne abținem cu totul de la căsătorie — este și aceasta o problemă de studiat — am arătat în lucrarea mea «*Despre înfrînare*»[327]. Iar dacă este necesar să cercetăm dacă trebuie să ne căsătorim, apoi trebuie să ne întrebăm dacă ne este îngăduit să ne folosim de unirea sexuală în toată libertatea, așa cum ne folosim de hrană. **2.** Se poate vedea că legăturile trupești mai dese strică și rup nervii ca pe urzeală, că răspîndesc ceață asupra simțurilor și le slăbesc tăria. **3.** Lucrul acesta este limpede și la animalele necuvîntătoare și la cei care-și exercitează trupurile pentru întrecerile atletice; aceștia dacă nu au legături sexuale, biruie pe adversari[328]; iar pe animale le îndepărtăm de la împerecheri, aproape tîrîndu-le, că altfel își cheltuiesc desăvîrșit toată puterea și elanul. Abderitul[329], sofistul, spunea că împreunarea este «o mică epilepsie», socotind-o o boală de nevindecat. **4.** Slăbiciunile trupești, care urmează după împreunările sexuale, nu sînt oare în raport cu mărimea pierderii sămînței? Că «omul se naște din om și este smuls din el»[330]. Vezi cît e de mare paguba! Un om întreg este smuls din pierderea din timpul împreunării sexuale. Scriptura spune: «*Acesta este os din oasele mele și trup din trupul meu*»[331]. Omul dă afară atîta sămînță cît valorează trupul unei ființe omenești. Sămînța, pe care o elimină din el, este începutul nașterii. Dar și tremurătura trupului tulbură și strică armonia trupului.

---

[324] *Prov.*, 19, 29.
[325] *Înț. Sir.*, 23, 4—5.
[326] *Crates din Teba*, Fragm. 4, Diels, PPF, p. 218.
[327] Este probabil vorba de o lucrare pierdută a lui Clement.

95. 1. Minunat este omul acela, care i-a răspuns celui care l-a întrebat cum stă cu plăcerile dragostei: «Tăcere, omule! Cu cea mai mare bucurie am scăpat de ele, ca de o stăpînă furioasă și sălbatică»[332].

2. Căsătoria, însă, să fie admisă și aprobată! Că Domnul vrea «să se înmulțească»[333] omenirea; dar n-a spus: «desfrînați-vă!», nici n-a vrut ca noi să ne dedăm plăcerilor, ca și cum am fi fost făcuți tocmai pentru a ne împreuna. Pedagogul să ne facă să roșim; El strigă prin Iezechiel: «*Tăiați-vă împrejur desfrînarea voastră*»[334]. Dintre viețuitoare, chiar animalele cele necuvîntătoare au un timp al lor pentru însămînțare. **3.** A avea legături sexuale, nu cu scopul de a avea copii, înseamnă a batjocori natura; trebuie să luăm ca dascăl natura care ne-a prescris să păzim lecțiile înțelepte de timp, adică bătrînețea și copilăria; bătrîneții nu i-a îngăduit deloc căsătoria, iar copilăriei natura îi cere să nu se căsătorească încă; în orice caz natura nu ne îngăduie să ne căsătorim în orice timp din viață. Căsătoria înseamnă dorința de a face copii, nu secretarea fără rînduială a sămînței, secretare nelegiuită și irațională.

96. 1. Întreaga noastră viață se va scurge în chip firesc, dacă ne stăpînim de la început poftele și nu ucidem cu mijloace rele fătul omenesc, făcut să se nască prin dumnezeiască purtare de grijă. Femeile, care folosesc pentru acoperirea desfrînării droguri pentru avort, scot afară o materie complet moartă, dar avortează odată cu fătul şi iubirea de oameni.

---

[328] *1 Cor.*, 9, 25.
[329] Democrit din Abdera.
[330] *Democrit*, Fragm. 32, Diels.
[331] *Fac.*, 2, 23.
[332] *Platon*, Republica, I, p. 329 BC. — Sînt cuvintele lui Sofocle.
[333] *Fac.*, 1, 28.
[334] Un text ca acesta nu se găsește în Iezechiel.

2. Cei care au îngăduinţa să se căsătorească, aceia au nevoie de Pedagog, ca să nu săvîrşească în timpul zilei ceremoniile tainice ale naturii, să nu se împreuneze dimineaţa ca cocoşul şi nici cînd vin de la biserică sau din piaţă; de pildă, atunci cînd este timp de rugăciune, de citit şi de facerile de bine din timpul zilei; iar seara se cuvine să se odihnească după ce au stat la masă şi după ce au mulţumit pentru bunătăţile primite.

97. 1. Natura nu dă totdeauna prilej să se împlinească rostul căsniciei. De aceea legăturile sexuale mai rare sînt mai dorite. Nu trebuie să ne desfrînăm noaptea, pentru că e întuneric, ci să ţinem închisă în suflet discreţia, ca pe o lumină a minţii. **2.** Să nu ne deosebim de Penelopa[335], care lucra la războiul de ţesut; să ţesem ziua dogmele cuminţeniei, iar noaptea, cînd mergem la culcare, să medităm asupra lor. Dacă trebuie să punem în practică cuminţenia, precum se şi cuvine, trebuie să fim pildă de cuminţenie cu mult mai mult faţă de soţia noastră, evitînd îmbrăţişările ruşinoase. Din casa noastră să pornească pentru vecinii noştri mărturia vrednică de credinţă a castităţii familiei noastre. **3.** Că nu este cu putinţă, să fie socotită cuminte femeia aceea, la care cuminţenia nu-i evidentă, chiar în cele mai puternice plăceri. Dragostea, pe care o mărturisim că o avem pentru legăturile sexuale, alunecă uşor, înfloreşte puţin şi îmbătrîneşte odată cu trupul; ba este cazul cînd îmbătrîneşte chiar înaintea trupului; că pofta se veştejeşte, cînd castitatea căsniciei a fost batjocorită de plăcerile cu femei desfrînate. Inimile amantelor zboară de la unul la altul, dragostea se stinge prin părerile de rău şi adeseori dragostea se preface în ură, cînd săturarea de plăcere aduce condamnarea.

98. 1. Nici pomenire nu trebuie să facem de cuvintele desfrînate, de atitudinile ruşinoase, de sărutările femeilor stricate şi de alte destrăbălări ca acestea! Să dăm ascultare fericitului apostol, care spune deschis: *«Desfrîul şi orice necurăţie sau lăcomie, nici să nu se pomenească înre voi, aşa cum se cuvine sfinţilor»*[336]. **2.** Se pare că bine a spus cineva: «Legătura sexuală n-a folosit nimănui; e o fericire, însă, dacă nu l-a vătămat» [337]. Legătura sexuală cea după lege este slabă, dacă nu are ca scop naşterea de copii; iar despre cea în afară de lege, Scriptura spune: *«Femeia plătită să fie socotită scroafă, pe cînd femeia cu bărbat turn de moarte pentru cei care au legătură cu ea»* [338]. **3.** Scriptura a asemuit patima desfrînării cu un mistreţ sau cu un porc; iar cel care face adulter cu o femeie desfrînată măritată îşi caută singur moartea.

---

[335] Penelopa, simbol antic al soţiei credincioase, soţia lui Ulise; l-a aşteptat pe soţul ei douăzeci de ani şi pentru a refuza pe pretendenţii săi, le-a făgăduit că se va căsători cu unul din ei, cînd va termina de ţesut o pînză, pe care noaptea o destrăma.

[336] *Ef.*, 5, 3.

Şi o poetă de-a voastră defaimă casa şi oraşul în care se fac desfrînări:

99. 1.

«La tine sînt adultere şi împreunări nepermise-ntre bărbaţi,
Cetate afemeiată, nedreaptă şi rea, cu totul necurată» [339].

2. Şi, dimpotrivă, admiră pe oamenii caşti:

«Nici pofte ruşinoase n-au pentru pat străin,
Nici batjocură urîtă şi cumplită faţă de bărbat» [340],

pentru că sînt împotriva firii. Pe aceste fapte, păcate ale lor, mulţi le socotesc desfătări; unii din aceştia, însă, mai cuminţi, recunosc că sînt păcate; totuşi se lasă biruiţi de plăceri. **3.** Întunericul le este acoperămînt al patimilor lor. Cel care se desfrînează cu soţia sa săvîrşeşte adulter faţă de căsnicia sa şi nu aude pe Pedagog, Care strigă: «*Omul care se suie în patul său şi zice în sufletul său: Cine mă vede? Întuneric este în jurul meu şi zidurile mă acoperă; nimeni nu vede păcatele mele! De ce să mă sfiesc? Cel Prea Înalt nu-şi va aduce aminte!*» [341]. **4.** Tare nenorocit este omul acesta! Se teme numai de ochii oamenilor, gîndindu-se că se poate ascunde de Dumnezeu. «*Nu cunoaşte*, spune Scriptura, *că ochii Domnului Celui Prea Înalt sînt de zece mii de ori mai luminoşi decît soarele; ei privesc la toate căile oamenilor şi pătrund în părţile cele ascunse*» [342]. **5.** Şi astfel, Pedagogul îi ameninţă iarăşi prin Isaia, zicînd: «*Vai de cei care fac în ascuns sfat şi zic: Cine ne vede?*» [343]. De lumina aceasta materială te poţi ascunde, dar de cea spirituală e cu neputinţă; sau după cum spune Heraclit: «Cum va putea cineva să se ascundă de Cel Care nu apune niciodată?» [344]. **6.** Să nu ne acoperim, dar, cu nici un chip cu întunericul! Că lumina locuieşte în noi. «*Şi întunericul n-a cuprins-o*» [345], spune Scriptura, pentru că în mintea celui cast noaptea este luminată; iar Scriptura a numit făclii neadormite gîndurile bărbaţilor buni [346].

---

[337] *Epicur*, Fragm. 62, Usener, p. 118, 22.
[338] *Înţ. Sir.*, 26, 22.
[339] *Oracolele sibiline*, V, 166—168.
[340] *Oracolele sibiline*, IV, 33—34.
[341] *Înţ. Sir.*, 23, 24—26.
[342] *Înţ. Sir.*, 23, 27.
[343] *Is.*, 29, 15.
[344] *Heraclit*, Fragm. 16, Diels.
[345] *In.*, 1, 5.

100. 1. Dacă cineva încearcă să ascundă fapta lui, înseamnă că a păcătuit; iar cel care păcătuieşte este totodată şi nedrept; nu atît faţă de aproapele, dacă a făcut adulter, cît faţă de el însuşi, tocmai pentru că a făcut adulter; şi asta îl arată negreşit că e şi mai rău şi mai necinstit. Cel care păcătuieşte, prin aceea că păcătuieşte, ajunge şi mai rău şi mai *necinstit decît înainte; şi negreşit cel biruit de plăceri ruşinoase îşi mai* adaugă luişi şi desfrînarea. De aceea cel desfrînat a murit pentru Dumnezeu, este părăsit de Cuvîntul ca şi de Duhul, este mort. Că sfinţenia, *precum e şi firesc, are oroare de întinăciune.* 2. *Totdeauna a fost îngăduit ca cel curat să se atingă de cel curat.* Cînd ne dezbrăcăm de haină să nu ne dezbrăcăm în acelaşi timp şi de simţul ruşinii, pentru că nu-i îngăduit niciodată omului drept să se dezbrace de castitate. Iată, trupul acesta stricăcios se va îmbrăca în nestricăciune [347], cînd pofta cea nesăţioasă, care duce la desfrîu, fiind călăuzită de înfrînare nu va mai dori stricăciunea; atunci va duce pe om spre o castitate veşnică. 3. *«În veacul acesta se însoară şi se mărită»* [348]; dar după ce am nimicit faptele trupului [349] şi am îmbrăcat cu nestricăciune trupul nostru curat, atunci vom ajunge la măsura îngerilor [350]. 4. Astfel şi Platon, ucenicul filozofiei barbare [351], a numit, într-un chip misterios, în dialogul Filebos atei pe cei care corup şi întinează, atît cît le stă în putinţă, pe Dumnezeu, Care locuieşte în ei, raţiunea împrietenindu-se cu patimile [352].

101. 1. Cei care sînt sfinţiţi pentru Dumnezeu nu trebuie să trăiască aşa cum trăiesc muritorii, nici nu trebuie, aşa precum spune Pavel, să ajungă mădularele lui Hristos mădulare ale unei desfrînate [353], şi nici nu trebuie făcut templul lui Dumnezeu templu al patimilor celor ruşinoase [354]. 2. Aduceţi-vă aminte de cele douăzeci şi patru de mii care au pierit din pricina desfrînării [355]; iar suferinţele celor care s-au desfrînat, aşa precum am spus mai înainte [356], sînt pentru noi pilde [357], care ne instruiesc poftele noastre. Pedagogul ne sfătuieşte foarte limpede:

---

[346] *Înţ. Sol.*, 7, 11.
[347] *1 Cor.*, 15, 53.
[348] *Lc.*, 20, 34.
[349] *Gal.*, 5, 19.
[350] *Lc.*, 20, 36.
[351] Adică: al cărţilor Vechiului Testament.
[352] În dialogul Filebos nu este acest text, ci în Republica, VIII, p. 549 B.
[353] *1 Cor.*, 6, 15.
[354] *1 Cor.*, 6, 19.
[355] *Num.*, 25, 9.
[356] *Pedagogul*, II, 89, 3 şi I, 2, 1.
[357] *1 Cor.*, 10, 6.

«După poftele tale să nu mergi și înfrînează-ți dorințele tale» [358]. **3.** *«Vinul și femeile înșeală pe cei înțelepți, iar cel care se lipsește de desfrînată mai îndrăzneț va fi. Moliile și viermii îl vor moșteni și va fi ridicat spre mai mare pilduire»* [359]; și iarăși — că Pedagogul nu obosește cînd e vorba să ne fie de folos — *«Iar cel care ține piept plăcerii își încununează viața lui»* [360].

102. 1. Nu este, deci, drept să ne lăsăm biruiți de plăcerile dragostei, nici să vorbim cu admirație despre poftele trupești, dar nici să fim mișcați puternic de dorințele cele nesocotite și nici să dorim să ne întinăm. Numai celui căsătorit îi este îngăduit să semene, ca plugarului; și atunci, cînd timpul primește sămînța.

CAPITOLUL X bis

DESPRE LUXUL LA ÎMBRĂCĂMINTE

102. 2. În afară de cele spuse, pentru potolirea neînfrînării foarte bun leac este rațiunea; ajuți rațiunea și atunci cînd te scoli nesătul de la masă; că îmbuibarea mărește poftele, care sar și te îndeamnă să-ți satisfaci plăcerile. Nu trebuie, însă, să ne străduim să avem haine luxoase, după cum nu trebuie să ne străduim să avem la masă fel de fel de mîncări. **3.** Însuși Domnul împarte regulile Sale de purtare: pentru suflet, pentru trup și, în al treilea loc, pentru cele dinafară de noi; ne sfătuiește ca trupului să-i procurăm cele din afară și ca trupul să fie condus de suflet; iar pe suflet îl instruiește, zicînd: *«Nu vă îngrijiți cu sufletul vostru ce veți mînca, nici cu trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca; că sufletul este mai mare decît hrana și trupul decît haina»* [361]. **4.** Și-și însoțește învățătura de o pildă foarte puternică: *«Priviți la corbi, că nu seamănă, nici nu seceră, nu au cămări și jitnițe, și Dumnezeu îi hrănește. Cu cît mai de preț sînteți voi decît păsările?»* [362]. **5.** Aceste învățături despre hrană; iar despre îmbrăcăminte, care vine în al treilea rînd și face parte din cele din afară, ne poruncește, spunînd: *«Priviți crinii, că nici nu torc, nici nu țes; și vă spun vouă, că nici Solomon nu s-a îmbrăcat ca unul din aceștia»* [363]. Iar împăratul Solomon se lăuda foarte mult cu bogăția lui.

---

[358] *Înț. Sir.*, 18, 30.
[359] *Înț. Sir.*, 19, 2—4.
[360] *Înț. Sir.*, 19, 5. St., II, p. 108, n. 2: Glosă.
[361] *Lc.*, 12, 22—23; *Mt.*, 6, 25.
[362] *Lc.*, 12, 24; *Mt.*, 6, 26.
[363] *Lc.*, 12, 27; *Mt.*, 6, 28—29.

103. 1. Ce este oare mai frumos şi mai strălucitor decît florile? Ce este oare mai încîntător decît crinii sau trandafirii? *«Dacă iarba, care astăzi este pe cîmp şi mîine se aruncă în cuptor, Dumnezeu aşa o îmbracă, cu cît mai mult pe voi, puţin credincioşilor? Şi voi să nu căutaţi ce să mîncaţi şi ce să beţi!»* [364]. **2.** Domnul prin particula: «Ce?» a îndepărtat felurimea de mîncări; Scriptura arată prin aceste cuvinte următorul lucru, spunîndu-ne: «Nu vă îngrijiţi ce *fel de mîncare* veţi mînca sau ce *fel de băutură* veţi bea; că a te îngriji de calitatea mîncărilor şi băuturilor înseamnă a te lăcomi şi a te desfăta; dar numai *a mînca* înseamnă simplu a mînca cît este necesar, a-ţi plini nevoia, după cum am spus» [365]. «*Ce*» înseamnă ceea ce este mai mult, iar Scriptura a spus că «*ceea ce este mai mult este de la diavol*» [366]. **3.** Cuvintele pe care le-a adăugat Domnul limpezesc înţelesul. Domnul după ce a spus: «*ce să mîncaţi sau ce să beţi*», a adăugat: «*Şi nu fiţi necumpătaţi*» [367]; că mîndria şi luxul îi fac pe oameni necumpătaţi, îi depărtează de adevăr; viaţa de plăceri, care urmăreşte ceea ce este mai mult, te duce departe de adevăr. **4.** De aceea, foarte bine a spus Domnul: «*Pe toate acestea păgînii lumii le caută*» [368]. Păgînii sînt fără rînduială şi fără socoteală. Despre ce vorbeşte Domnul, cînd spune «*acestea*»? Despre lux, despre viaţa dusă în plăceri, despre mîncări cu sosuri picante şi condimentate, despre umblatul după mîncări fine, despre lăcomia la mîncare. Acestea înseamnă: «*Ce*» **5.** Despre mîncarea simplă, uscată şi muiată, cea de neapărată trebuinţă Domnul a spus: «*Ştie Tatăl vostru că aveţi trebuinţă de acestea*» [369]. Iar dacă tot am ajuns cercetători, să nu ne pierdem timpul cercetînd cu ce să ne desfătăm, ci să ne însufleţim pentru căutarea adevărului. Că spune Domnul: «*Căutaţi împărăţia lui Dumnezeu* şi cele de mîncare *vi se vor adăuga vouă*» [370].

104. 1. Aşadar, dacă Domnul ne cere să îndepărtăm de la noi grija de îmbrăcăminte, de hrană şi într-un cuvînt, de tot ce e de prisos, pentru că nu sînt de neapărată trebuinţă, ce trebuie să gîndim că va spune Domnul de dragostea de găteală, de vopsitul lînii, de ţesăturile în felurite culori, de varietatea pietrelor preţioase, de prelucrarea aurului, de buclele de păr aranjate cu artă, de coafurile în spirală; pe lîngă acestea, de încondeierea ochilor, de smulgerea părului de la sprîncene, de fardat, de fardarea cu alb de ceruză, de vopsitul părului şi de alte practici de condamnat, făcute ca să înşele? **2.** Oare nu este foarte bine să presupunem că va spune şi despre această dragoste de podoabă lipsită de podoabă ce a spus cu puţin mai înainte despre iarbă? 3. *«Lumea este o ţarină»* [371], iar noi cei înrouraţi cu harul lui Dumnezeu sîntem pajişte; după ce vom fi cosiţi, iarăşi vom răsări, aşa cum va fi arătat mai pe larg în lucrarea mea *«Despre înviere»* [372]; prin iarbă este arătată în chip simbolic mulţimea de rînd, care este sortită pentru o bucurie de o zi, care înfloreşte pentru puţină vreme, mulţimea care iubeşte podoabele, care iubeşte slava, care iubeşte totul mai mult decît adevărul, care nu are altă soartă decît să fie materie de foc.

---

[364] *Lc.*, 12, 28—29; *Mt.*, 6, 30—31.
[365] *Pedagogul*, II, 88, 2.
[366] *Mt.*, 5, 37.
[367] *Lc.*, 12, 29.
[368] *Lc.*, 12, 30; *Mt.*, 6, 32.
[369] *Lc.*, 12, 30; *Mt.*, 6, 32.
[370] *Lc.*, 12, 31; *Mt.*, 6, 33.

105. **1.** Domnul ne povesteşte, zicînd: *«Era un om bogat foarte, care se îmbrăcă în porfiră şi vison, veselindu-se în fiecare zi strălucit»* [373]; acesta era iarbă; *«iar un sărac oarecare, anume Lazăr, zăcea la poarta bogatului, plin de bube, poftind să se sature cu cele ce cădeau de la masa bogatului»* [374]; acesta este pajişte. Dar unul, bogatul, se chinuia în iad, avînd parte de foc, iar celălalt înflorea în sînurile Tatălui.

2. Admir cetatea veche a lacedemonienilor! Lacedemonienii îngăduiau numai curtezanelor să poarte îmbrăcăminte brodată şi podoabe de aur; femeilor cuminţi le era oprită dragostea de podoabe, pentru că numai femeilor desfrînate li se dădea voie să se împodobească. **3.** Arhonţii atenieni, dimpotrivă, doritori de o viaţă luxoasă, au uitat că sînt bărbaţi; se îmbrăcau cu veşminte brodate cu aur şi cu haine care cădeau pînă la călcîie; îşi puneau pe cap un crobil [375], un fel de împletitură, şi se împodobeau, prinzîndu-şi părul cu agrafe de aur care aveau formă de greieri. Cu adevărat arătau că sînt pămînteni prin lipsa de gust a unor purtări desfrînate împotriva firii! **4.** Zelul acestor arhonţi a trecut şi la ionieni, pe care Homer, socotindu-i nişte afemeiaţi, îi numeşte «purtători de voaluri lungi» [376].

106. **1.** Aşadar, nişte oameni ca aceştia, care-şi îndreaptă privirile spre dragostea de găteală, acest idol al frumosului, şi care ajung, datorită unui nume frumos, găteala, să se închine din nou la idoli, trebuie duşi departe de locul unde locuieşte credinţa cea adevărată, pentru că aceştia visează la natura frumosului, întemeiaţi nu pe ştiinţă, ci pe propriile lor păreri. **2.** Pentru aceştia viaţa de aici este un somn adînc de neştiinţă. Trebuie să ne deşteptăm din acest somn, să ne grăbim spre frumosul real şi cu bună-cuviinţă şi să dorim cu ardoare să ne alipim numai de acesta, spunînd adio găteliilor din lumea aceasta, înainte de a adormi de tot.

---

[371] *Mt.*, 13, 38.

[372] Clement aminteşte de această lucrare şi mai înainte, *Pedagogul*, I, 47, 1.

[373] *Lc.*, 16, 19.

[374] *Lc.*, 16, 20—21.

[375] Un smoc de păr prins cu o agrafă în formă de greiere, pe care îl purtau bătrînii de rang înalt şi copiii.

[376] *Homer*, Iliada, VI, 442; VII, 297; XIII, 685; XXII, 105.

3. Aşadar, o spun: omul n-are nevoie de haine pentru nimic altceva decît pentru acoperirea trupului, ca să-l scape de gerul cumplit şi de arşiţa căldurii, ca să nu-l supere schimbările nemăsurate de temperatură ale atmosferei. **4.** Iar dacă acesta este rostul îmbrăcămintii, apoi bagă de seamă, să nu dai un fel de îmbrăcăminte pentru bărbaţi, şi altul pentru femei; că trebuie să fie la fel îmbrăcămintea şi la bărbaţi şi la femei, aşa precum le este şi mîncarea şi băutura.

107. 1. Fiind, dar, vorba de aceeaşi trebuinţă, socotim că trebuie să fie şi aceeaşi îmbrăcăminte. Da, după cum nevoia de acoperire este comună şi bărbaţilor şi femeilor, tot aşa, asemănătoare trebuie să fie şi îmbrăcămintea cu care se acopăr. Dar dacă trebuie să se dea şi această îmbrăcăminte, potrivit căreia... ceea ce trebuie ascuns de ochii femeilor [377]. **2.** Dacă femeile au mai multe nevoi din pricina firii lor slabe, apoi trebuie condamnat obiceiul acela de vieţuire proastă, potrivit căreia, de multe ori, bărbaţi crescuţi într-un regim de viaţă stricat, au ajuns mai femei decît femeile. Că nu trebuie să-şi părăsească bărbaţii vigoarea lor! **3.** Iar dacă e vorba să facem un pogorămînt, apoi trebuie să îngăduim femeilor să folosească pentru îmbrăcămintea lor ţesături mai fine, dar să îndepărteze lucrăturile făcute cu migală, care istovesc pe cele care le lucrează, broderiile măiestre din ţesături. Să spună adio firelor de aur, stofelor din India şi mătăsurilor fine. **4.** Mai întîi se naşte un vierme, apoi din el iese o omidă acoperită cu păr, după care urmează o a treia metamorfozare, o insectă care bîzîie, pe care unii o numesc cristalida viermelui de mătase, din care se naşte un fir lung, ca firul de paianjen. **5.** Această pînză, făcută din firele viermilor de mătase, transparentă şi de prisos, este dovada unei minţi nesănătoase; prostituează cu un voal subţire ruşinea trupului. O îmbrăcăminte atît de subţire nu-i acoperămînt; că nu poate să ascundă formele goliciunii. O îmbrăcăminte ca aceasta, pusă pe trup, dă mai multă senzualitate trupului, ajunge una cu forma trupului, modelîndu-se după el; mulează formele femeii, încît ajunge văzută întreaga alcătuire a trupului ei, deşi nu este văzută.

108. 1. Trebuie să îndepărtăm şi hainele colorate. Culoarea hainelor n-are nici o legătură cu folosul îmbrăcămintii, nici cu credinţa cea adevărată. Hainele colorate au apărut ca să strice moravurile. Întrebuințarea culorilor nu aduce nici un folos, că nici nu te apără de frig și nici nu aduce ceva în plus hainei, decît altă haină necolorată; decît doar numai blamul. Frumusețea coloritului încîtă pe curioși și-i ațîță să caște prostește ochii. Cei care au sufletul curat și nefalsificat este foarte potrivit să-și facă hainele din stofă albă, neîmpodobită. 2. Limpede și curat spune profetul Daniel: «*S-au pus scaunele și a șezut pe ele Cel vechi în zile; și îmbrăcămintea Lui albă ca zăpada*»[378]. 3. Proorocul L-a văzut în vedenie pe Domnul îmbrăcat cu o haină ca aceasta. Iar Apocalipsa spune: «*Am văzut sub jertfelnic sufletele celor care au suferit mucenicia*[379]. *Și s-a dat fiecăruia din ei veșmînt alb*»[380]. 4. Iar dacă trebuie să cauți o culoare, apoi este de ajuns culoarea care se naște din credința cea adevărată. Hainele cele care seamănă cu florile trebuie lăsate palavragiilor de la cultul lui Dionisos și de la ceremoniile de inițiere. Să adaug pe lîngă acestea și cele spuse de poetul comic: «Porfira și vasele de argint sînt de folos tragicilor, dar nu vieții»[381]. Că viața noastră trebuie să fie cu totul altceva, mai mult decît o paradă. 5. Culoarea de Sardes, culoarea din fructe verzi și altă culoare, verde deschis, culoarea trandafirie, culoarea stacojie și alte nenumărate culori au fost născocite, prin strădanie omenească, pentru satisfacerea unor plăceri pierzătoare.

---

[377] Textul grec este transmis cu lipsă. Stählin, în introducerea sa îl întregeşte astfel: «Dacă trebuie dată altă îmbrăcăminte pentru bărbaţi şi alta pentru femei, atunci pentru bărbaţi trebuie avut în vedere acel fel de îmbrăcăminte, prin care să se poată ascunde ceea ce trebuie ascuns de ochii femeilor»; Mondesert propune următoarea întregire: «Dar dacă trebuie (introdusă o deosebire), aceasta să fie (atunci cînd e vorba de bărbaţi) pentru a adopta o protecţie, care să ascundă ceea ce trebuie ascuns de ochii femeilor».

109. 1. Hainele acestea nu-s pentru îmbrăcat, ci pentru privit. Țesăturile învrîstate cu aur, cele vopsite cu purpură și cele țesute cu chipuri de animale — jucării expuse la bătaia vîntului — acele tunici de culoare galbenă, impregnate cu parfum, feluritele haine scumpe făcute din piei deosebite, cu figuri de animale țesute pe purpură, toate acestea, împreună cu arta lor, trebuie trimise la plimbare. 2. Comedia spune: «Ce lucru cu cap și strălucit am putea face noi femeile, care stăm aici,

> Ca niște flori împodobite,
> Îmbracă-te în stofe de culoarea șofranului și
> minunat gătite?»[382].

3. Pedagogul ne sfătuiește deschis: «*Cu îmbrăcămintea hainei nu te lăuda și nici nu te mîndri cu o slavă care e cu totul trecătoare*»[383]. Domnul, bătîndu-și joc de cei îmbrăcați cu haine moi, zice în Evanghelie: «*Iată cei îmbrăcați cu haine scumpe și cei care petrec în desfătări sînt în palatele împărătești*»[384]. Domnul vorbește de palatele împără-

---

[378] *Dan.*, 7, 9.
[379] *Apoc.*, 6, 9.
[380] *Apoc.*, 9, 11.
[381] *Filimon*, Fragm., 105, 5, CAF, II, p. 512.
[382] *Aristofan*, Lysistrata, 42—44.
[383] *Înț. Sir.*, 11, 4.
[384] *Lc.*, 7, 25.

tești cele de pe pămînt, cele stricăcioase, unde domnește dragostea nebună de găteală, ambiția după onoruri, lingușeala și înșelăciunea; dar cei care slujesc în curtea cea cerească, lîngă Împăratul tuturora, au sfînt trupul, haina cea neîntinată a sufletului și cu ea se îmbracă în nestricăciune [385]. **4.** După cum femeia nemăritată se afierosește numai lui Dumnezeu și grija ei nu-i împărțită, pe cînd cea măritată, dacă este și cuminte, își împarte viața între Dumnezeu și soț [386], iar alta, care se poartă altfel, este prinsă cu totul de căsnicie, adică de patimă, socot că în același chip, femeia cea cuminte, care se afierosește bărbatului, slujește și lui Dumnezeu fără fățărie; dar dacă-i iubitoare de găteală se depărtează și de Dumnezeu și de o căsnicie cinstită, își schimbă bărbatul pentru o podoabă, așa cum a făcut curtezana din Argos, adică Erifila [387].

«Care pentru iubitul ei bărbat a primit prețul în aur» [388].

110. 1. De aceea admir pe sofistul din Ceos [389], care a schimbat chipurile virtuții și ale viciului într-un chip asemănător și corespunzător. Pe una din ele, pe virtute, a înfățișat-o stînd modestă, îmbrăcată în alb, curată, împodobită numai cu simțul rușinii — că așa trebuie să fie credința: virtuoasă, cu simțul rușinii — pe cealaltă, pe viciu, dimpotrivă, a înfățișat-o îmbrăcată cu haină luxoasă, cu fața strălucitoare de culori străine; mișcarea și atitudinea ei îndeamnă spre desfrîu; este imaginea femeilor desfrînate [390]. **2.** Cel care urmează Cuvîntului cu nici un chip nu se va lăsa pradă vreunei plăceri rușinoase. De aceea acesta trebuie să aleagă în îmbrăcăminte ceea ce-i este de folos. Chiar dacă Cuvîntul spune în psalmi prin David, vorbind despre Domnul: *«Te-au veselit fetele împăraților în cinstea ta* [391]; *stătut-a împărăteasa de-a dreapta, îmbrăcată în haină aurită, cu franjuri de aur»* [392], totuși n-a vorbit aici de o haină materială, ci a arătat podoaba Bisericii; podoaba cea neîntinată, țesută din credința celor care au fost miluiți de Dumnezeu; pentru că în Biserică străluceşte ca aurul Iisus cel fără vicleşug, iar cei aleşi sînt franjurii de aur.

---

[385] *1 Cor.*, 15, 53—54; 2 *Cor.*, 5, 2.

[386] *1 Cor.*, 7, 34.

[387] Erifila, soția lui Amfiaru, regele Argosului, ghicitor renumit. Acesta, la începutul războiului Troiei, ghicind că are să moară, dacă va participa la război, s-a ascuns. Polinice, fiul lui Edip, i-a arătat Erifilei un magnific colier de aur. Erifila n-a rezistat ispitei și i-a destăinuit lui Polinice ascunzătoarea soțului ei. Amfiaru a trebuit să plece; înainte de plecare l-a legat cu jurămînt pe Alcmeon, fiul lui, s-o omoare pe Erifila, dacă el piere în război. Cînd Alcmeon a aflat de moartea tatălui său și-a ucis mama.

[388] *Homer*, Odiseea, XI, 327.

[389] Prodic, sofist grec din insula Ceos (una din Ciclade) (sec. V î.d.H.). A predat elocința și a avut ca discipoli pe Euripide și Socrate. Platon l-a pus în dialogul său: Protagoras. Lecțiile ținute de el i-au adus reputație și avere.

[390] *Prodic din Ceos*, Fragm. 2, Diels.

[391] *Ps.*, 44, 10—11.

[392] *Is.*, 53, 9; *1 Pt.*, 2, 22.

111. 1. Dacă în privinţa îmbrăcăminţii femeilor trebuie să slăbim asprimea noastră, că lor trebuie să li se ţese hainele dintr-un material moale şi plăcut la pipăit, totuşi materialul să nu fie încărcat cu flori, ca tablourile, pentru desfătarea ochilor. Cu timpul culorile se şterg, iar curăţitul hainelor şi soluţiile, cu care este făcută vopseaua, rod firele de lînă şi le slăbesc ţesătura, aşa că împodobirea cu flori a hainelor nu-i o treabă gospodărească. **2.** Şi este cea mai mare lipsă de bun gust să te ocupi atît de mult de hainele pe care le poartă femeile, de mantalele din stofă fină care cad pînă la călcîie, de cămăşi şi de tunici şi, după cum spune Homer, de toate cele care acopăr părţile ruşinoase[393]. Şi mă ruşinez şi eu, într-adevăr, cînd văd că se risipeşte atîta bogăţie pentru acoperirea părţilor ruşinoase. **3.** Cel dintîi om, cel din paradis, îşi făcea din ramuri şi din frunze acoperămînt, ca să-şi acopere ruşinea[394]; dar acum, pentru că Dumnezeu a creat pentru noi oile, noi să nu ne purtăm nebuneşte ca şi oile! Sîntem învăţaţi de Cuvînt! Să combatem, deci, cu multă tărie luxul hainelor spunînd: O, haine, lînă de oaie sînteţi! Chiar dacă se laudă că e lînă din Milet, chiar dacă se mîndresc că e lînă din Italia, chiar dacă lîna oilor este păstrată curată acoperind oile cu piei tăbăcite[395], după care mulţi umblă ca nebunii, pe noi nu trebuie să ne preocupe asta!

112. 1. Fericitul Ioan a dispreţuit şi lîna oilor, pentru că aducea a desfătare; prefera părul de cămilă; şi cu îmbrăcăminte făcută din păr de cămilă se îmbrăca, dînd pildă de o viaţă simplă şi curată; mînca miere şi lăcuste[396], hrană dulce şi duhovnicească, pregătind căile Domnului curate şi lipsite de mîndrie. **2.** Cum s-ar fi îmbrăcat cu haină de purpură cel care a alungat de la el îngîmfarea şi a trăit pentru Dumnezeu în pustie, în liniştea pustiei, departe de orice căutare de lucruri fără de valoare, de orice răutate, de orice micime sufletească? **3.** Ilie, la fel, folosea ca îmbrăcăminte o piele de oaie şi se încingea peste pielea de oaie cu o cingătoare făcută din păr[397]. Iar Isaia, tot profet şi acesta, umbla *«gol şi desculţ»*[398], iar de multe ori se acoperea chiar cu sac, haina smereniei.

---

[393] *Homer*, Iliada, II, 262.

[394] *Fac.*, 3, 7.

[395] Oile cu lînă deosebit de fină erau acoperite cu piei, ca să le apere de murdărie.

[396] *Mt.*, 3, 4; *Mc.*, 1, 6.

[397] *3 Regi*, 19, 13. 19; *4 Regi*, 1, 8.

[398] *Is.*, 20, 2.

113. 1. Iar dacă mi-l chemi pe Ieremia, apoi el avea numai o cingătoare de in[399]. După cum trupurile hrănite cu socotinţă, cînd sînt goale, îşi arată mai bine vigoarea lor, tot aşa şi frumuseţea purtării îşi arată măreţia ei, cînd nu-i însoţită de împodobiri lipsite de gust.

2. A lăsa să ţi se tîrîie hainele, care se coboară pînă la vîrful picioarelor, este curată fanfaronadă; haina lungă împiedică mersul, şi adună ca o mătură gunoaiele răspîndite pe pămînt. Nici aceşti dansatori stricaţi, care înfăţişează pe scenă nebunescul lor desfrîu împotriva firii, nu ajung cu dispreţul lor faţă de haine pînă la atîta batjocoră; că au mare grijă de costumele lor, de franjurii care atîrnă la poale şi în ritmurile lor măiestre ale figurilor de dans se îngrijesc cu mare luare-aminte de hainele care se tîrăsc. **3.** Iar dacă cineva mi-ar vorbi de haina, care cădea pînă la picioare, a Domnului[400], apoi haina aceea presărată cu flori arată florile înţelepciunii, Scripturile cele felurite, care nu se veştejesc, cuvintele Domnului, care strălucesc de razele adevărului. **4.** Duhul a îmbrăcat pe Domnul şi cu altă haină la fel, cîntînd prin David acestea: *«Întru mărturisire şi întru mare podoabă Te-ai îmbrăcat, Cel Ce Te îmbraci cu lumina ca cu o haină»*[401].

114. 1. După cum trebuie să ne ferim de orice nechibzuinţă cînd ne facem hainele, tot aşa trebuie să avem grijă să nu depăşim măsura cînd le folosim. Nu e bine ca haina să fie mai sus de genunchi, după cum se spune că se îmbrăcau fetele spartane; că nu-i cuviincios ca femeia să-şi dezgolească o parte oarecare din trupul ei. **2.** Deşi se poate răspunde foarte cuviincios celui care spune: «Ce braţ frumos!», cu aceste cuvinte plăcute: «Dar nu-i un bun public»; iar celui care spune: «Ce picior frumos!», i se poate răspunde: «Dar numai al bărbatului meu!»; iar celui care spune: «Ce chip minunat!», i se poate răspunde: «Dar numai al celui cu care m-am măritat!»[402], **3.** totuşi eu n-aş vrea să dau femeilor cuminţi prilejul să li se facă astfel de laude de cei care urmăresc cu laudele lor fapte de blamat. Că femeii i s-a interzis nu numai dezgolirea gleznei picioarelor, ci i s-a poruncit să-şi acopere capul şi să-şi pună un voal pe faţă. Că nu-i cuvios lucru ca frumuseţea trupului să ajungă un instrument de vînare a bărbaţilor. **4.** Nici nu-i binecuvîntat lucru ca femeia să atragă privirile tuturor, purtînd pe cap un voal de purpură. Ce bine, de-ar fi cu putinţă, să se scoată purpura din acest acoperămînt, ca să nu mai atragă privirile asupra chipului celor care-l poartă! Că cele care ţes materialul pentru hainele femeieşti, pentru a satisface viaţa de trîndăvie, trebuie să lucreze aproape tot materialul din purpură; şi-şi ies din fire lucrînd acest material moale de purpură, care le osteneşte, aşa cum spune acel cuvînt poetic: «moartea sîngeroasă le-a luat» [403].

---

[399] *Ier.*, 13, 1.
[400] *In.*, 19, 23.
[401] *Ps.*, 103, 2.
[402] *Theano*, Fragm. 3, Mullach FPG, II, p. 115.

115. 1. Din pricina acestei purpure au multă căutare Tirul, Sidonul şi regiunea vecină Mării Laconiene. Vopselile acestor ţinuturi sînt foarte căutate, la fel şi pescuitorii de scoici de purpură, ca şi scoicile de purpură, pentru că sîngele lor dă culoarea de purpură. **2.** Dar femeile false şi bărbaţii care se aseamănă cu femeile, pun vopsele false în ţesături fine şi sînt nebuni în lipsa lor de măsură, încît nu mai caută pînza fină din Egipt, ci-şi procură alte pînzeturi din ţara evreilor şi a cilicienilor. Nu mai vorbesc de stofele preţioase de Amorg [404] şi de pînzeturile din inul cel mai fin. Că luxul a depăşit numirile. **3.** Sînt de părere că acoperămîntul trebuie să arate că ceea ce acoperă este mai de preţ decît el, după cum statuia zeului este mai de preţ decît templul, sufletul decît trupul şi corpul decît haina. **4.** Dar aşa, totul este pe dos; dacă s-ar vinde trupul uneia din aceste femei, nu s-ar primi o mie de drahme atice, pe cînd o singură haină de-a lor se cumpără cu zece mii de drahme; şi astfel femeile, care se înnebunesc după haine luxoase, fac dovada că ele însele sînt mai inutile şi mai de puţin preţ decît pînzeturile. **5.** Pentru ce vă daţi în vînt după hainele rare şi scumpe, în loc să căutaţi hainele care vă sînt la îndemînă şi ieftine? Pentru ce? Pentru că nu ştiţi care este frumosul real şi binele real! Proştii caută pe cele ce par că sînt, în loc să caute pe cele care sînt cu adevărat, aşa precum nebunii iau albul drept negru.

CAPITOLUL XI

DESPRE ÎNCĂLŢĂMINTE

116. 1. La fel sînt şi femeile care se fălesc cu încălţămintea lor; arată şi aici mare nesocotinţă; sînt cu adevărat o ruşine «sandalele acelea brodate cu flori de aur» [405], pe care le poartă; dar femeile mai cer să li se prindă în încălţămintea lor şi butoni în spirală, iar multe din ele pun să li se graveze chiar îmbrăţişări erotice, ca şi cum ar dori să imprime, prin călcătura lor ritmică pe pămînt şi prin mersul lor, gîndul desfrînat pe care-l au.

2. Trebuie, dar, să spunem adio artei deşarte care ne împodobeşte sandalele cu aur şi cu pietre preţioase; să spunem adio încălţămintei atice și sicioniene, încălțămintei cu tocuri înalte, încălțămintei din Persia și din Tir. Să ne gîndim la rostul adevărat al încălțămintei, potrivit rînduielii credinței noastre celei adevărate și să alegem încălțămintea cea potrivită firii. Că rostul încălțămintei este sau să ne acopere picioarele sau să ne apere de lovituri sau să ne ferească talpa piciorului de asprimea drumurilor de munte.

---

[403] *Homer*, Iliada, V, 83; XVI, 334; XX, 477.

[404] Amorg, insulă greacă, cea mai orientală insulă din arhipeleagul Cicladelor.

[405] *Cefisodor*, Fragm. 4, CAF, I, p. 801.

117. 1. Femeilor li se îngăduie să poarte încălțăminte albă, dacă nu sînt în călătorie. În călătorie să folosească încălțăminte unsă cu grăsime ; au nevoie de încălțăminte bătută în cuie. Femeile au cel mai mult nevoie de încălțăminte, că nu e potrivit ca o femeie să se arate cu picioarele goale ; dealtfel femeile pot aluneca ușor și se vatămă. **2.** Bărbaților, însă, le este foarte potrivit să umble desculți, afară de cazul cînd sînt în armată. Cuvîntul a fi încălțat (ὑποδεδέσθαι) este oarecum foarte apropiat de cuvîntul a fi legat (δεδέσθαι). Foarte folositor este să umbli cu picioarele goale ; e și sănătos și ușor, afară numai dacă nu ești neapărat împiedicat să mergi desculț. **3.** Dacă trebuie să călătorim, dar nu putem merge desculți, să folosim sandale sau fecasii[406] ; aticii numesc acest fel de încălțăminte conipozi[407], pentru că, după părerea mea, picioarele se apropie de praful de pe pămînt[408]. **4.** Ioan este martor că e de ajuns o încălțăminte simplă ; că a mărturisit că nu e vrednic să dezlege încălțămintea Domnului[409]. Da, nu purta încălțăminte luxoasă Cel Care era pentru iudei pilda filozofiei celei adevărate. Iar dacă dezlegarea încălțămintei mai simbolizează și altceva, o voi arăta în altă parte.

CAPITOLUL XII

NU TREBUIE SĂ NE DĂM ÎN VÎNT DUPĂ PIETRE PREȚIOASE ȘI PODOABE DE AUR

118. 1. Este pueril să rămînem uimiți în fața pietrelor prețioase, pale sau verzi, în fața tuturor celor pe care le aruncă marea dezlănțuită și în fața rozăturilor pămîntului. A te lăsa vrăjit de strălucirea pietricelelor de culori deosebite și de felurimea sticlelor, nu-i decît o faptă de oameni fără de minte, care se lasă atrași de tot ce le izbește ochii și imaginația. **2.** Așa și copiii ; cînd se uită la foc, se duc spre el, atrași de strălucirea lui, că din pricina neştiinţei lor nu-şi dau seama cît este de primejdios să te atingi de foc. **3.** Aceeaşi atracţie o au şi asupra femeilor fără minte pietrele preţioase agăţate la lănţişoarele de la gît, ametistele din coliere, jaspul, topazul sau

---

[406] Fecasii (φαικάσια) încălțăminte albă pe care o purtau instructorii de gimnastică atici și preoții egipteni.

[407] Conipozi (κονίποδες) un fel de încălțăminte pentru bătrîni.

[408] Κονίποδες — κόνις (praf) și ποῦς (picior).

[409] *Mc.*, 1, 7 ; *Lc.*, 3, 16 ; *In.*, 1, 27.

> «smaraldul de Milet, piatră de foarte mare valoare» [410].

4. Iar mărgăritarul, această podoabă de foarte mare preţ, năvăleşte ca un beţiv în camerele femeilor fără să ţină seamă de nimic. Mărgăritarul se găseşte în nişte scoici asemănătoare cu pinele marine [411] şi este de mărimea ochiului unui peşte mare. **5.** Femeile cele îndrăcite nu se ruşinează să-şi dea toată silinţa să aibă pentru gătelile lor acest mic mărgăritar, cînd ar putea să se împodobească cu piatra sfîntă, cu Cuvîntul lui Dumnezeu, pe care Scriptura L-a numit mărgăritar [412], cu Iisus cel strălucitor şi curat, ochiul cel contemplativ, Cuvîntul cel limpede, datorită Căruia trupul cel născut din nou [413] prin apă a dobîndit preţ. Mărgăritarul acoperă trupul celui ce s-a băgat în apă, iar în trup se zămisleşte un alt mărgăritar [414].

119. 1. Am primit, prin tradiţie, că Ierusalimul cel de sus a fost zidit cu pietre sfinte; şi tot din tradiţie ştim că cele douăsprezece porţi ale cetăţii cereşti, asemănătoare pietrelor preţioase [415], arată acoperit însemnatul har al glasului apostolic. Pe pietrele cele scumpe sînt aşezate culorile, iar aceste culori sînt preţioase; restul este lăsat la o parte ca materie pămînteană. **2.** Cetatea sfinţilor, construită duhovniceşte, este zidită simbolic, pe bună dreptate, din aceste pietre. Pe lîngă strălucirea cea de neimitat a pietrelor, Scriptura s-a gîndit şi la strălucirea Duhului, strălucire neîntinată şi sfîntă a fiinţei Sale.

Femeile, însă, nu înţeleg simbolismul Scripturilor; se înnebunesc toate după pietrele preţioase şi aduc întru apărarea lor această ciudată apărare. «Pentru ce să nu ne slujim de cele ce ne-a dat Dumnezeu? Iar dacă ni s-au dat, pentru ce să nu ne desfătăm cu ele? Pentru cine au fost făcute toate aceste lucruri, dacă nu pentru noi?». **3.** Cuvintele acestea sînt ale unor oameni care nu cunosc deloc voinţa lui Dumnezeu. Mai întîi, Dumnezeu dă pe cele de neapărată trebuinţă, cum sînt apa şi aerul, pe faţă tuturora; dar pe cele care nu sînt de neapărată trebuinţă le-a ascuns în pămînt şi în apă.

---

[410] Poet comic necunoscut, CAF, III, p. 611, nr. 1226.
[411] Pinele marine, un fel de scoici din care se recoltează inul marin.
[412] *Mt.*, 13, 46.
[413] Adică: botezat.
[414] Adică: sufletul celui renăscut prin baia botezului.
[415] *Apoc.*, 21, 18—21.

120. **1.** De aceea furnicile sapă mine de aur[416], zmeii păzesc aurul[417], iar marea a ascuns mărgăritarul, piatra cea prețioasă. Dar voi sînteți curioși în cele ce nu trebuie. Iată, tot cerul este deschis, și nu-L căutați pe Dumnezeu! La noi, cei osîndiți la moarte găuresc pămîntul, ca să scoată aurul cel ascuns și pietrele prețioase. **2.** Stați împotriva Scripturii, care vă strigă în față: «*Căutați mai întîi împărăția cerurilor și toate acestea se vor adăuga vouă*»[418]. Da, toate vi s-au dăruit, toate vi s-au dat și «*toate ne sînt îngăduite*, dar, după cum spune apostolul, *nu ne sînt toate de folos*»[419]. **3.** Dumnezeu a adus neamul nostru omenesc la părtășia bunurilor Sale; El Însuși a dat mai întîi cele ale Lui; apoi a venit în ajutorul obștesc al tuturor oamenilor, dîndu-și propriul Său Fiu; a făcut totul pentru toți. Toate bunurile pămîntului sînt comune; că bogații nu trebuie să aibă mai mult decît ceilalți. **4.** A spune: «Am și-mi prisosește! Pentru ce să nu mă desfătez?» nu-i omenește, nici frățește! Iată, însă, care-i fapta dragostei de om! Să spui: «Am! Pentru ce să nu dau celor care au nevoie?» Un om ca acesta este desăvîrșit, pentru că a împlinit porunca «*Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți!*»[420]. **5.** Aceasta este adevărata desfătare, aceasta este comoară de bogăție, pe cînd cheltuiala pe pofte zadarnice este pierdere, nu cheltuială. Știu. Dumnezeu ne-a îngăduit să ne folosim de averile noastre. Da, dar pentru cele care ne sînt de neapărată trebuință; că Dumnezeu vrea ca folosirea averilor să fie comună. **6.** Este o nesocotință ca unul să se desfăteze, iar majoritatea oamenilor să ducă lipsă. Cu cît este mai strălucit să faci bine la mulți decît să locuiești într-o casă luxoasă? Cu cît este mai înțelept să cheltuiești aurul pe oameni decît pe pietre prețioase? Cu cît este mai de folos să-ți dobîndești prieteni împodobiți cu virtuți decît podoabe neînsuflețite! Ți-aduc oare atîta folos moșiile cît folos ți-aduce bucuria de a face altora bucurie?

121. **1.** Rămîne acum să răspundem la următoarea întrebare, ce se poate pune: Ale cui vor fi lucrurile cele scumpe, dacă toți vor prefera pe cele ieftine? Voi răspunde: Toate ale oamenilor, dacă toți ne-am folosi de ele fără să ne luăm la întrecere și fără să facem deosebire între unii și alții. Dar pentru că este cu neputință ca toți oamenii să fie înțelepți, atunci toți să căutăm să avem cele care se pot procura ușor pentru nevoile absolut necesare și să spunem adio celor de prisos. **2.** Pe scurt, femeile trebuie să alunge cu dispreț podoabele ca pe niște jucării de fetițe, renunțînd cu totul la orice podoabă. Podoaba femeii trebuie să fie înlăuntrul ei; să se arate frumoasă femeia cea interioară; că numai sufletul arată și frumusețea și urîțenia. **3.** De aceea numai omul virtuos este într-adevăr și frumos și bun; și numai frumusețea morală se socotește bună:

---

[416] *Herodot*, III, 102. 116.
[417] *Herodot*, IV, 13. 27.
[418] *Mt.*, 6, 33; *Lc.*, 12, 31.
[419] *1 Cor.*, 10, 23.
[420] *Mt.*, 19, 19; 22, 39; *Mc.*, 12, 31; *Lc.*, 10, 27; *Rom.*, 13, 9; *Gal.*, 5, 14; *Iac.*, 2, 8; *Lev.*, 19, 18.

«Numai virtutea
Se vădește și prin frumusețea trupului»[421].

Atunci virtutea face să înflorească trupul și arată că merită să fie iubită cu pasiune frumusețea cumințeniei, cînd purtările trupului strălucesc ca o lumină. **4.** Frumusețea fiecăruia, plantă sau viețuitoare, stă în virtutea fiecăreia; iar virtutea omului stă în dreptate, cumințenie, bărbăție și credință în Dumnezeu. Deci frumos este omul drept, omul cuminte, într-un cuvînt, omul bun, nu omul bogat. **5.** Dar acum și soldații vor să fie împodobiți cu aur! N-au citit cuvintele poetului:

«Cel care merge la luptă, cu aur pe el,
Ca o fată lipsită de minte»[422].

122. 1. Trebuie, dar, îndepărtată cu totul iubirea de podoabe, care se preocupă foarte puțin de virtute, care pune în locul virtuții trupul și îndreaptă iubirea de frumosul real spre iubirea de slavă deșartă. Iubirea de podoabe, pentru că dă trupului cele ce nu-i sînt proprii ca și cum i-ar fi proprii, dă naștere minciunii și înșelăciunii; nu prezintă ca adevărat ceea ce este cuminte, fără vicleșug și nevinovat, ci dimpotrivă prezintă ca desfrînat și destrăbălat ceea ce este serios. **2.** Femeile, care se acopăr cu aur, întunecă frumusețea cea adevărată și nu-și dau seama cît de mare este greșeala lor, legîndu-se pe ele însele cu nenumăratele lanțuri ale bogăției; ca:

«La barbari, unde,
se spune, că, răufăcătorii sînt legați cu
lanțuri de aur»[423].

3. Mi se pare că femeile, care iubesc podoabele, vor să imite pe acești înlănțuiți bogați. Nu sînt oare lanț brățările și colierul de aur? Așa numitele catetere[424] în formă de lanț, sînt numite de atici chiar cu numele de lanțuri. **4.** Filimon[425], în piesa sa *Sinefob* a spus că inelele pe care le poartă femeile în jurul gleznelor sînt o lipsă de podoabă la picioarele femeilor,

---

[421] Dintr-un poet comic, CAF, III, p. 486, nr. 412.
[422] *Homer*, Iliada, II, 872—873.
[423] Dintr-un poet comic, CAF, III, p. 486, nr. 413.
[424] Catetere, coliere de gît.
[425] Filimon, poet comic grec (361—262 î.d.H.), unul dintre principalii reprezentanți ai comediei de moravuri și comediei noi. Se cunosc șaizeci de piese de-ale lui prin titluri și fragmente.

«Haine transparente şi piedici de aur
La picioare»[426].

123. 1. Ce arată încă, o, femei, podoabele acestea, atît de rîvnite? Nu arată altceva decît că vreţi să vă arătaţi pe voi înşivă înlănţuite! Dacă podoabele ascultă în taină ocara ce li se aduce, apoi, vouă, femeilor, ocara nu vă poate fi indiferentă! Mi se pare că femeile, care de bunăvoie îşi pun pe ele lanţuri, se fălesc cu nenorociri bogate. **2.** Se poate că mitul poetic, care spune că nişte lanţuri ca acestea au înlănţuit-o pe Afrodita, cînd a făcut desfrînare, nu vrea să spună altceva decît că podoabele simbolizează desfrînarea. Homer spune că de aur erau acele lanţuri[427]. Da, femeile nu se ruşinează să-şi pună-n jurul lor cele mai vădite simboluri ale răului. **3.** Precum pe Eva a înşelat-o şarpele[428], tot aşa şi pe celelalte femei, podoabele de aur; acestea, slujindu-se de chipul şarpelui ca de o momeală, le-au înnebunit să se facă de ocară; că-şi fac din aur bijuterii cu chipuri de şerpi şi de ţipari, ca să arate frumoase. Poetul comic Nicostrat[429] spune:

«Lanţuri, coliere, inele, brăţări, bijuterii
în formă de şarpe,
Inele la picioare, salbe»[430].

124. 1. Aristofan[431], în piesa sa *Tesmoforiile*, înşiră, criticînd foarte tare, toate podoabele femeieşti. Voi da chiar cuvintele poetului, care vădesc precis, o femei, ce povară lipsită de bun gust puneţi pe voi.

2. A — Turbane, legături de cap,
Silitră, piatră poroasă, bendiţă pentru gît, fileu
pentru păr,
Voal, ruj de buze, coliere, fard pentru ochi,
Rochie luxoasă, diademă, baticuri pentru cap,
Cordon, mantou, podoabe, haină de purpură brodată,
tunică din stofă fină care cade
pînă la picioare,
Bluză, vestă, jupon, tunicuţă
Şi n-am vorbit de cele mai de seamă dintre ele.
B — Care?

---

[426] *Filimon*, Fragm. 81, CAF, II, p. 501—502.
[427] *Homer*, Odiseea, VIII, 296 sq.
[428] *Fac.*, 3, 1—7.
[429] Nicostrat, poet comic.
[430] *Nicostrat*, Fragm. 33, CAF, II, p. 228.
[431] Aristofan, cel mai mare poet comic grec (c. 485—c. 386 î.d.H.). A scris patruzeci şi patru de comedii, din care numai unsprezece au ajuns pînă la noi în întregime; restul se cunosc din fragmente. Comediile lui Aristofan sînt satire sociale sau pamflete politice. Dintre piesele păstrate: *Norii* (în care vorbeşte de Socrate), *Pacea* (în care combate pe partizanii războiului), *Lizistrata*, *Thesmoforiile* şi *Broaştele* (satire literare îndreptate împotriva lui Euripide).

C — Cercei, pietre prețioase, clipsuri, agrafe,
podoabe în formă de struguri,
Brățări, catarame, broșe, ghirlande, inele la
picioare,
Inele cu pecete, lanțuri, inele, farduri,
Ornamente de păr, legături pentru coafură,
olisboi [432], sardia [433],
Salbe, bijuterii pentru urechi [434].

3. Am obosit și m-am necăjit vorbind de mulțimea podoabelor, dar mă și minunez de aceste femei, că nu obosesc purtînd o povară atît de mare.

125. 1. Ce preocupare fără rost! Ce pasiune nebună după slavă! Femeile risipesc, ca desfrînatele, bogăția spre ocara lor, iar cu lipsa lor de gust, falsifică darurile firești pe care le-a dat Dumnezeu, imitînd arta celui viclean.

2. Domnul l-a numit cît se poate de bine «*nebun*» pe bogatul din Evanghelie, care strîngea avuția sa în jitnițe și zicea în sinea lui: «*Ai multe bunătăți strînse pentru mulți ani! Mănîncă, bea, veselește-te!*» [435] și căruia Dumnezeu i-a zis: «*În această noapte voi lua sufletul tău, iar cele ce-ai gătit ale cui vor fi?*» [436]. **3.** Pictorul Apele, văzînd pe un ucenic al său că pictează o Elenă [437] încărcată cu mult aur, i-a zis: «O, copile, pentru că n-ai putut s-o pictezi frumoasă, ai făcut-o bogată!». Niște Elene ca aceasta sînt femeile de azi; nu sînt cu frumusețea lor naturală, ci împopoțonate cu bogății.

126. 1. Acestor femei le profețește Duhul prin profetul Sofonie: «*Și argintul lor și aurul lor nu-i vor putea mîntui în ziua mîniei Domnului*» [438]. Se cuvine, dar, ca femeile, care sînt educate de Hristos, să se împodobească nu cu aur, ci cu Cuvîntul; că numai prin Acesta se vădește aurul. **2.** Fericiți ar fi fost vechii evrei, dacă, luînd podoabele femeilor, le-ar fi aruncat sau le-ar fi topit numai; dar așa, ei au topit aurul, au făcut din el un vițel și s-au închinat idolului [439]; dar n-au avut nici un folos; nici de pe urma artei lor, nici de pe urma lucrării lor; în schimb, însă, într-un mod cu totul alegoric, au dat lecție femeilor noastre să renunțe la podoabe. **3.** Pofta care se desfrînează cu aurul este idol, încercat prin foc; acestui foc îi este păstrată desfătarea, că desfătarea este idol, nu adevăr. De aceea Cuvîntul îi mustră pe evrei, zicîndu-le prin profet: *«Lucruri de argint și de aur a făcut casa lui Israel lui Baal»*[440], negreșit podoabe; **4.** și amenințînd-o cu foarte multă tărie, îi zice: *«Și-o voi pedepsi pe ea pentru zilele idolilor lui Baal, în care i-a adus jertfă, în care își punea cerceii ei și colierele ei»*[441]; și a adăugat și pricina împodobirii zicînd: *«Și va merge în urma amanților ei; iar pe Mine M-a uitat, zice Domnul»*[442].

---

[432] Olisboi — falus confecționat din piele.
[433] Sardia — pietre prețioase roșii și transparente.
[434] *Aristofan*, Fragm. 320, CAF, I, p. 474—477.
[435] *Lc.*, 12, 19.
[436] *Lc.*, 12, 20.
[437] E vorba de Elena, pricina războiului troian.
[438] *Sof.*, 1, 18.
[439] *Ieș.*, 32, 1—6.

127. 1. Femeile să arunce acestui viclean înșelător[443] podoabele de aur! Să nu participe la această găteală desfrînată, nici să se închine idolilor acoperite cu voaluri luxoase! **2.** Foarte minunat spune fericitul Petru[444]: *«Asemenea și femeile, nu cu împletituri sau cu aur sau cu mărgăritare sau cu haine scumpe, ci cum se cuvine femeilor care fac mărturisire de credință în Dumnezeu, împodobindu-se cu fapte bune»*[445]. **3.** Negreșit, apostolul poruncește ca femeile să îndepărteze de la ele găteala. Dacă femeile sînt frumoase, e de ajuns ceea ce le-a dat natura. Să nu se ia la întrecere arta cu natura! Adică să nu facă să se lupte înșelăciunea cu realitatea. Femeile urîte de la natură arată, însă, prin găteala lor, că nu pot adăuga ceea ce n-au.

128. 1. Se cuvine, dar, ca femeile, care se închină lui Hristos, să se poarte simplu. Într-adevăr, simplitatea se îngrijește de sfințenie, egalează poftele nesățioase, acoperă trebuințele prin lucruri care ne sînt la îndemînă și cu care de obicei se împlinesc cele ce sînt de prisos. Că simplitatea, așa cum o arată și numele, nu se întinde mai mult decît trebuie, nici nu se îngîmfă, nici nu se trufește, ci este întru totul egală, netedă, are același nivel, fără exces și este suficientă sieși. **2.** Iar suficiența este capacitatea de a ajunge la scopul dorit, fără să ai lipsă de ceva și fără să ai ceva de prisos. Mama simplității și a suficienței este dreptatea; iar aceea care le crește pe acestea două este dispoziția sufletească de a te mulțumi cu ceea ce ai. Mulțumire cu ceea ce ai este, la rîndul ei, capacitatea de a te socoti îndestulat cu cele ce trebuie; iar prin această mulțumire îți procuri cele care contribuie la crearea unei vieți fericite.

129. 1. Podoabă sfîntă pentru încheietura mîinilor voastre să vă fie o, femei, punerea în comun de bunăvoie a bunurilor voastre! Podoabă sfîntă să vă fie treburile din gospodărie! Scriptura spune: *«Cel care dă săracului împrumută pe Dumnezeu»*[446]; și *«Mîinile celor curajoși se*

---

[440] *Osea*, 2, 8.
[441] *Osea*, 2, 13.
[442] *Osea*, 2, 13.
[443] Adică: diavolului.
[444] De fapt: Fericitul Pavel.
[445] *1 Tim.*, 2, 9—10.
[446] *Prov.*, 19, 17.

îmbogățesc» [447]. A numit *«curajoși»* pe cei care disprețuiesc averile și pe cei care împart cu ușurință avuțiile lor.

Podoabă sfîntă pentru picioarele voastre să se arate graba voastră neobosită spre facerea de bine și drumul vostru spre facerea dreptății.

Coliere și salbe să vă fie simțul de rușine și castitatea. Niște podoabe ca acestea le face Dumnezeu din aur.

2. *«Fericit este omul, care a găsit înțelepciunea și muritorul, care a cunoscut priceperea»* [448], spune Duhul prin Solomon: *«că mai bună este neguțătoria ei decît vistierii de aur și argint; este mai scumpă decît pietrele cele prețioase»* [449]. Aceasta este găteala cea adevărată.

3. Urechile femeilor să nu fie găurite, împotriva naturii, ca să-și atîrne de ele cercei și pandantive; că nu-i îngăduit să silești natura împotriva a ceea ce vrea ea; și nici nu poate fi pentru urechi o altă podoabă mai bună, care să se coboare în găurile cele făcute de natură ale auzului, decît cateheza cea adevărată.

4. Ochii, care au fost fardați de Cuvînt, și urechile, care au fost găurite spre priceperea celor dumnezeiești, se pregătesc să audă și să contemple lucrurile cele sfinte, de vreme ce Cuvîntul le arată într-adevăr frumusețea cea adevărată *«pe care mai înainte ochiul n-a văzut-o și nici urechea n-a auzit-o»* [450].

---

[447] *Prov.*, 10, 4.
[448] *Prov.*, 3, 13.
[449] *Prov.*, 3, 14—15.
[450] *1 Cor.*, 2, 9.

CARTEA A TREIA

CAPITOLELE CĂRȚII A TREIA

I. Despre frumusețea cea adevărată.
II. Nu trebuie să ne împodobim.
III. Către bărbații care se împodobesc.
IV. Cu cine să ne petrecem timpul.
V. Cum să ne comportăm în băi.
VI. Numai creștinul este bogat.
VII. Simplitatea este bună merinde pentru creștin.
VIII. Tablourile și exemplele sînt o parte foarte însemnată din învățătura cea dreaptă.
IX. Pentru ce trebuie să facem baie.
X. Celor care viețuiesc după învățătura Cuvîntului le sînt îngăduite și exercițiile gimnastice.
XI. Expunere pe scurt a celei mai bune viețuiri.
XII. La fel, expunere pe scurt al celei mai bune viețuiri. Texte din Sfintele Scripturi, care caracterizează viața creștinului.

CAPITOLUL 1

DESPRE FRUMUSEȚEA CEA ADEVĂRATĂ

1. 1. Cea mai mare din toate învățăturile era, după cît se pare, aceea de a te cunoaște pe tine însuți. Dacă cineva se cunoaște pe el însuși, cunoaște și pe Dumnezeu; și cunoscînd pe Dumnezeu va fi asemenea cu Dumnezeu[1], nu purtînd haine brodate cu aur, nici îmbrăcăminte lungă pînă la călcîie, ci făcînd fapte bune și avînd mai ales nevoie de foarte puține lucruri. Singur Dumnezeu nu are nevoie de nimic; El se bucură mai cu seamă cînd ne vede că sîntem curați, cu sufletul împodobit, dar îmbrăcați și cu trup împodobit, cu haina cea sfîntă, haina castității.

2. Sufletul are trei părți: partea spirituală (τὸ νοερόν), care se numește și rațională (λογιστικον); este omul interior, cel care conduce pe omul pe care îl vedem; iar pe omul interior îl conduce altcineva, Dumnezeu; partea irascibilă (τὸ θυμιτικόν), care este sălbatică, locuiește în apropierea nebuniei; partea a treia, facultatea de a pofti (τὸ ἐπιθυμητικόν) ia multe chipuri, mai felurite ca Proteu[2], demonul marin; facultatea de a pofti ia cînd un chip, cînd altul; caută să placă și adulterului și desfrînării și stricăciunii.

> 3\. «La început și leul are coamă frumoasă»[3];

suport încă și această podoabă; că părul din bărbie îl arată pe bărbat;

> «Apoi, însă, ajunge balaur sau panteră sau mistreț puternic»[4],

că dragostea de podoabă alunecă spre desfrîu. Dar nu suport, ca un om să se arate ca o fiară.

---

[1] *In.*, 3, 2.

[2] Proteu, zeu marin, fiul lui Poseidon, de la care a primit darul de a prezice viitorul și de a se schimba după cum voia. Este înfățișat de obicei în bust de om, care se termină cu o coadă de pește.

[3] *Homer*, Odiseea, IV, 456.

[4] *Homer*, Odiseea, IV, 457.

«Apoi se face apă curgătoare și copac cu frunziș înalt» [5].

4. Pasiunile se duc, plăcerile slăbesc; frumusețea se veștejește și mai iute decît frunza cade la pămînt; cînd asupra frumuseții suflă cu putere furtunile erotice ale desfrînării, frumusețea se veștejește din pricina stricăciunii, înainte de venirea toamnei. Pofta se face orice, ia felurite chipuri; vrea să înșele, ca să-l bage în pămînt pe om. 5. Dar omul acela, în care Cuvîntul locuiește, nu este astăzi într-un fel și mîine în alt fel, nu ia felurite chipuri; are chipul Cuvîntului, care este asemenea cu Dumnezeu, este frumos, nu pune pe el găteală; este frumusețea cea adevărată, că este Dumnezeu; și este Dumnezeu și omul acela pentru că Dumnezeu o vrea.

2. 1. Drept a spus Heraclit: «Oamenii sînt Dumnezei și Dumnezeii sînt oameni! Căci Cuvîntul este același» [6]. Taină vădită: Dumnezeu este în om și omul este Dumnezeu; iar Mijlocitorul împlinește voia Tatălui. Cuvîntul este Mijlocitor, este comun celor doi, lui Dumnezeu și omului; este Fiu al lui Dumnezeu și Mîntuitor al oamenilor; este Diacon al lui Dumnezeu și Pedagog al nostru. 2. Pentru că trupul este rob, precum mărturisește Pavel, cum poate fi cu cale ca robul să se împodobească ca un seducător? Pentru că trupul are chip de rob, apostolul zice despre Domnul: «*S-a deșertat pe Sine, luînd chip de rob*» [7], numind rob pe omul exterior, înainte ca Domnul să ajungă rob și să poarte trup. 3. Dar milostivul Dumnezeu a slobozit trupul de stricăciune; și, liberîndu-l de robia cea aducătoare de moarte și amară, l-a îmbrăcat cu nestricăciune, punînd în jurul trupului această sfîntă podoabă a veșniciei, nemurirea.

3. 1. Oamenii mai au și altă frumusețe: dragostea. «*Dragostea*, după cum spune apostolul, *îndelung rabdă, se milostivește, nu pizmuiește, nu se semețește, nu se trufește*» [8]. Semețirea este o înfrumusețare, care arată suficiența și inutilitatea. 2. De aceea apostolul a adăugat: «*Nu se poartă cu necuviință*» [9], pentru că necuviința este ceva străin de om, nu stă în firea omului. Ceea ce este imitat este străin; și lucrul acesta îl explică apostolul, zicînd: «*Nu caută ce nu-i al său*» [10], pentru că adevărul nu numește al său decît ce-i este propriu, pe cînd dragostea de găteală caută ce este străin, ce este în afară și de Dumnezeu și de Cuvînt și de dragoste. 3. Duhul mărturisește prin Isaia că Domnul a fost urît la chip:

---

[5] *Homer*, Odiseea, IV, 458.
[6] *Heraclit*, Fragm. 62, Diels.
[7] *Fil.*, 2, 7.
[8] *1 Cor.*, 13, 4.
[9] *1 Cor.*, 13, 5.
[10] *1 Cor.*, 13, 5. După cum se vede, textul dat de Clement este diferit de cel dat de edițiile Noului Testament.

«Şi L-au văzut şi nu avea chip, nici frumuseţe, ci chipul Lui era fără de cinste, micşorat înaintea oamenilor» [11]. Şi cine este mai bun decît Domnul? Dar Domnul n-a arătat frumuseţea trupului, aceea care se vede, ci frumuseţea cea adevărată; şi a sufletului şi a trupului; frumuseţea cea făcătoare de bine, a sufletului şi frumuseţea cea nemuritoare, a trupului.

CAPITOLUL II

NU TREBUIE SĂ NE ÎMPODOBIM

4. 1. Deci nu trebuie împodobită înfăţişarea omului din afară, ci sufletul, cu podoaba frumuseţii morale; iar dacă e vorba de împodobirea trupului, apoi să-l împodobim cu podoaba înfrînării. Dar femeile, care-şi înfrumuseţează exteriorul lor şi lasă în părăsire sufletul lor, nu-şi dau seama că sînt împodobite ca şi templele egiptene. **2.** Templele acelea au aranjate cu grijă propileele, vestibulele, locurile împrejmuitoare — largi şi împădurite — şi curţile împrejmuite cu fel de fel de coloane; zidurile lucesc, fiind făcute cu pietre aduse din străinătate şi nici unul nu-i lipsit de tablouri artistice; templele strălucesc de aur, argint şi electron [12] şi aruncă raze din feluritele pietre preţioase, încrustate în ele, aduse din India şi Etiopia; sanctuarele sînt ascunse în dosul unor perdele brodate cu aur; **3.** dar dacă intri înăuntru, grăbindu-te să contempli ceea ce este mai bun, ca să cauţi statuia zeului, care locuieşte în templu, preotul, în grija căruia este statuia sau altul din cei care se ocupă cu ceremoniile sacre priveşte grav locul sfînt, cîntă un cîntec religios în limba egipteană, apoi dă puţin la o parte perdeaua, ca să-ţi arate zeul; şi atunci în loc de evlavie izbucneşti în rîs, **4.** că nu vei găsi zeul căutat, spre care te grăbeai, ci o pisică, sau un crocodil, sau un şarpe de prin acele locuri sau altă fiară la fel cu acestea, nevrednică de templu, ci vrednică de groapă, sau de vizuină, sau de mocirlă. Da, dumnezeul egiptenilor este un animal, pe care-l vezi tăvălindu-se pe un aşternut de purpură.

5. 1. Asemănătoare cu aceste temple mi se par femeile care poartă haine brodate cu aur, care-şi împodobesc buclele de păr, care-şi ung faţa şi-şi creionează ochii, care-şi vopsesc părul, care născocesc şi alte ticăloşii, pentru a-şi împodobi trupul — cu adevărat temple egiptene! — şi pentru a atrage amanţi cărora le place să se închine idolilor. **2.** Dar dacă dai la o parte perdeaua templului, adică podoabele din părul femeilor acestora, vopseala, haina, aurul, rujul, fardul, adică pînza de paianjen alcătuită din toate acestea, ca să găseşti înăuntru frumuseţea cea adevărată, ştiu bine, că te vei îngreţoşa. **3.** Nu vei găsi locuind înăuntru chipul vrednic de preţuire al lui Dumnezeu, ci în locul chipului aceluia vei vedea că s-a aşezat în sanctuarul sufletului desfrînata, adulterina, vei vedea o adevărată fiară.

---

[11] *Is.*, 53, 2—3.

[12] Electron, un fel de metal în care este amestecat aur şi argint.

> «o maimuţă mînjită cu fard» [13];

iar şarpele acela înşelător [14], care devorează mintea femeii prin dragostea de slavă, are în vizuina lui sufletul femeii. **4.** Acest balaur corupător, umplînd totul cu drogurile sale ucigaşe şi aruncîndu-şi veninul, a făcut din femei nişte desfrînate — că nu femeia, ci desfrînata este iubitoare de podoabe —; femeile acestea se îngrijesc puţin de gospodărie alături de bărbaţii lor, dar dezleagă pungile bărbatului şi-i cheltuiesc banii pe poftele lor, ca să poată avea mulţi martori ai părutei lor frumuseţi; stau cît este ziulica de mare de se gătesc şi-şi pierd timpul cu sclavii cumpăraţi cu bani.

6. 1. Cu mîncare proastă îşi fac trupul plăcut; stau toată ziua închise în casă, ca să nu li se topească fardul pe obraji şi să nu se vadă că-şi au părul vopsit; dar cum vine seara, această frumuseţe falsă iese ca dintr-o vizuină la lumina faclei; înşelătoria le este ajutată şi de beţia trecătorilor şi de puţinătatea luminii. **2.** Poetul comic Menandru izgoneşte din casă pe femeia care-şi vopseşte blond părul:

> «Iar acum, cară-te din casa aceasta! Că o femeie
> Cuminte nu trebuie să-şi facă părul blond» [15],

dar nici să-şi fardeze obrajii şi nici să-şi încondeieze ochii. **3.** Nu-şi dau seama nenorocitele că-şi pierd frumuseţea lor proprie cu adăugarea unei frumuseţi străine! Dar, de cum se face ziuă se dichisesc, îşi fac masaje şi-şi pun pe faţă măşti de creme; cu masajele ce-şi fac îşi strică pielea; cu cremele cu care se ung îşi slăbesc trupul; iar cu spălări fără rost îşi veştejesc floarea obrazului. **4.** De aceea faţa lor arată palidă din pricina fardurilor, se îmbolnăvesc uşor, pentru că trupul lor este slăbit, fiind mereu acoperit de creme şi de farduri. Femeile acestea, prin cele ce fac, ocărăsc pe Creatorul oamenilor, ca şi cum El nu le-ar fi dăruit frumuseţea pe care o meritau. Negreşit nu sînt bune de gospodărie; sînt ca nişte tablouri, ca nişte obiecte puse la priveală, nu ca să gospodărească.

---

[13] Dintr-un poet comic necunoscut, CAF, III, p. 503, nr. 517.
[14] *Fac.*, 3, 1—6; *Apoc.*, 12, 13.
[15] *Menandru*, Fragm. 610, CAF, III, p. 184.

7. 1. De aceea, în piesa poetului comic, femeia cu judecată spune:

> «Ce lucru cuminte şi strălucit am mai face noi femeile,
> Dacă am sta şi ne-am vopsi părul?» [16].

Nişte femei ca acestea, care-şi vopsesc părul, fac de ocară pe femeile libere; nişte femei ca acestea strică casele altora, sînt necredincioase în căsnicie, aduc copii presupuşi. **2.** La fel şi poetul comic Antifane [17], în piesa Maltache, îşi bate joc de desfrîul femeilor, spunînd cuvintele comune tuturor, născocite ca să-şi piardă vremea:

> «Vine,
> Revine, se apropie, se-ntoarce,
> Soseşte, e de faţă, se spală, păşeşte încoace,
> Se unge pe faţă, se piaptănă, intră în casă, zăboveşte,
> Face baie, se priveşte, se îmbracă, se parfumează,
> Se găteşte, îşi dă cu cremă; iar dacă ar avea ceva, se spînzură» [18].

3. De trei ori, nu odată, ar fi drept să piară femeile acelea care-şi pun pe faţă excremente de crocodil, care se ung cu spumă de putreziciuni, care frămîntă funingine pentru sprîncene şi care-şi dau pe obraz cu alb de ceruză.

8. 1. Cum să nu arunce credinţa cea adevărată departe pe aceste femei pentru purtarea lor, cînd şi poeţii păgîni sînt sătui de ele?

Alt poet comic, Alexis [19], le batjocoreşte. Voi cita cuvintele acestui poet, care, prin interpretarea sa nereţinută, face de ruşine îndrăzneala neruşinării lor; că nici poetul nu este nereţinut. Mă ruşinez, cînd văd că e atît de batjocorită camera femeii, care a fost creată să fie ajutor bărbatului [20], dar apoi a ajuns pieirea lui.

> **2.** «Grija ei cea mai dintîi e să cîştige şi să jefuiască pe vecini;
> Toate celelalte sînt pentru ea nimicuri.
> Se întîmplă să fie mică? O bucată de plută, la pantofi
> Îşi pune. Este înaltă? Poartă tocul scurt
> Şi-şi pleacă pe umăr capul, cînd iese din casă,
> Ca să-şi scurteze înălţimea. Nu are şolduri?
> Îşi pune pe dedesubt cîrpe cusute, una lîngă alta, ca cei care o văd
> Să spună: Ah, ce trup frumos! Are burta mare?
> Îşi pune sîni, aşa cum îşi pun actorii;

---

[16] *Aristofan*, Lizistrata, 42—43.

[17] Antifane din Rodos, poet comic grec (sec. IV î.d.H.).

[18] *Antifane*, Fragm. 148, CAF, II, p. 71. — Pentru ultima jumătate de vers din ultimul vers — *ἂν δ' ἔχοι τι ἀπάγχεται* s-au propus diferite traduceri: Stählin: «fehlt ihr was hängt sie sich auf»; Mondesert: «quant à celui qui a cette femme, il se pend»; J. M. Edmonds (în M, III, p. 24—25, n. 3): «Si l'on a quelque chose — c'est-à-dire une corde — sous la main, on se pend». N. Ştefănescu: «De-ar avea cu ce, la urmă, poate că s-ar spînzura»; Ediţia Migne dă două traduceri; una, în text «et si quid habet, enecatur»; alta, în note: «si quid displicet, se strangulat».

[19] *Alexis*, poet comic grec (sec. IV î.d.H.).

[20] *Fac.*, 2, 18.

Și sînii stînd drept, ca niște cornițe,
Duc înainte haina, care-i acoperă burta.
3. Are sprîncenele roșii? Și le dă cu funingine!
Se întîmplă să fie neagră? Își dă pe față cu alb de ceruză.
Este albă tare? Își dă cu fard roșu-aprins.
Are trup frumos? Și-l arată gol.
Are dinți bine formați? Trebuie neapărat să rîdă,
Ca să vadă cei de față, ce gură frumoasă are.
Dacă rîsul ei nu place, stă întreagă zi
Avînd drept între buze o mică ramură de mirt,
Încît cu vremea se înveselește, fie de vrea sau nu»[21].

9. 1. V-am citat cuvintele lui Alexis, ca să combat cu înțelepciunea păgînă reaua meșteșugire a iubirii de găteală, căci Cuvîntul vrea să scăpăm de această patimă, luptînd prin toate mijloacele împotriva ei. Puțin mai tîrziu vă voi da și leacurile din dumnezeieștile Scripturi. Că de obicei te depărtezi de păcatele, care nu pot rămîne ascunse, cînd te rușinezi de mustrările ce ți se fac.

2. După cum o mînă dată cu unsoare și un ochi uns te fac să bănuiești, numai ce le privești, că sînt bolnave, tot așa și fardurile și vopselele îți arată, fără să o spună, că sufletul este bolnav în adîncul lui.

3. Dumnezeiescul Pedagog ne îndeamnă să trecem *«rîul străin»*[22], adică femeia străină, femeia desfrînată — simbolizată prin acest rău străin — care trece pe la toți, care, cu desfrînarea ei, revarsă asupra tuturor viață de desfrîu. **4.** *«Depărtează-te de apa străină,* spune Pedagogul, și *din izvor străin să nu bei»*[23]; — ne îndeamnă să ne ferim de rîul vieții de plăceri — *«ca să trăim multă vreme și să ni se adauge ani vieții»*[24], dacă nu umblăm după plăcere străină și dacă ne depărtăm de erezii.

10. 1. Iubirea de mîncare și iubirea de băutură, deși sînt patimi mari, totuși nu sînt atît de mari ca dragostea de podoabe. Masa plină și paharele repetate sînt îndestulătoare să satisfacă lăcomia, dar pe iubitorii de aur, pe iubitorii de porfiră și pe iubitorii de pietre prețioase nu-i poate sătura nici aurul de deasupra pămîntului, nici aurul de sub pămînt, nici Marea Tirului, nici încărcătura corăbiilor din India și Etiopia, nici chiar rîul Pactolu, care aduce bogăție cu apele lui. **2.** Nici dacă unul din ei ar fi Midas, tot nu s-ar sătura; s-ar socoti încă sărac, pentru că dorește altă bogăție; unii ca aceștia sînt gata să moară lîngă aur.

Dacă bogăția este oarbă, precum și este, cum să nu fie oarbe și femeile care sînt înnebunite după bogăție și iubesc bogăția? **3.** Neavînd hotar poftei lor, ajung neruşinate. Au nevoie de teatru, de alai, de mulţime de privitori, de plimbări prin temple, de opriri la răscrucile străzilor, ca să poată fi văzute bine de toţi. **4.** Cele care se laudă cu faţa lor, nu cu inima lor[25], se împodobesc ca să placă altora; şi după cum pe robul fugar îl arată semnele făcute cu fierul roşu pe trupul lui, tot aşa pe desfrînată o arată îmbrăcămintea ei luxoasă. Cuvîntul a spus prin Ieremia: *«Chiar dacă te vei îmbrăca cu roşu, chiar dacă te vei împodobi cu podoabă de aur, chiar dacă-ţi vei unge ochii cu rimel,* zadarnică este înfrumuseţarea ta»[26].

---

[21] *Alexis,* Fragm. 98, 1, 2, 7—22. 24—26, CAF, II, p. 328 sq.
[22] *Prov.,* 9, 20.
[23] *Prov.,* 9, 20.
[24] *Prov.,* 9, 20.

11. 1. Apoi nu-i absurd ca păsările, caii şi celelalte vieţuitoare să se bucure de frumuseţea lor naturală, calul de coama lui şi de culoarea naturală a părului lui, păsările de penele lor de felurite culori, iar femeia să se socotească mai săracă decît animalele şi atît de lipsită de frumuseţe încît să aibă nevoie de frumuseţe străină, pe care o cumpără, ca să-şi zugrăvească faţa? **2.** Plase de păr şi fel de fel de baticuri, împletituri meşteşugite, dar şi nenumărate forme de pieptănături ale părului, costul foarte mare al oglinzilor în care se gătesc, toate, ca să vîneze pe cei care, ca nişte copii fără de minte, rămîn uimiţi de chipurile lor. Că acesta este scopul femeilor, care nu mai au nici o ruşine, pe care n-ai greşi de le-ai numi curtezane, că îşi fac măşti de teatru din feţele lor. **3.** Dar pe noi Cuvîntul ne îndeamnă *«să nu privim la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd; că cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veşnice»*[27]. Ceea ce a depăşit, însă, absurditatea este inventarea oglinzilor, în care femeile îşi privesc chipurile lor fardate, ca şi cum ar privi la o faptă frumoasă sau la o îndreptare a unui lucru rău făcut, cînd ar trebui să arunce un acoperămînt peste înşelăciunea pe care o privesc în oglindă. Căci, după cum spune mitul elenilor, nici frumosului Narcis[28] nu i-a adus vreun bine privirea propriului său chip.

12. 1. Dacă Moise porunceşte oamenilor să nu facă nici un chip[29] care să rivalizeze cu Dumnezeu, cum ar fi binecuvîntat ca femeile să-şi facă un chip fals după reflectarea chipului lor în oglindă? **2.** Profetul Samuil a fost trimis să ungă împărat pe unul din fiii lui Iesei cînd Samuil l-a văzut pe cel mai mare dintre fii că este frumos şi înalt, s-a bucurat şi s-a apropiat de el să-l ungă; dar atunci *«Domnul i-a spus: Să nu te uiţi la chipul lui, nici la înălţimea lui, că l-am lepădat pe el. Că omul se*

---

[25] 2 *Cor.*, 5, 12.
[26] *Ier.*, 4, 30.
[27] 2 *Cor.*, 4, 18.
[28] Narcis, personaj legendar, de o rară frumuseţe fizică. Uitîndu-se în apa unei fîntîni şi-a văzut chipul; s-a îndrăgostit atît de mult de chipul lui, încît s-a aruncat în fîntînă după el.
[29] *Ieş.*, 20, 4.

uită la ochi, dar Domnul la inimă» [30]; şi Samuil n-a uns pe cel frumos la trup, ci pe cel frumos la suflet. **3.** Dacă Domnul socoteşte frumuseţea trupului mai mică decît frumuseţea sufletului, ce gîndeşte El oare despre frumuseţea falsă, cînd Domnul îndepărtează cu totul orice minciună? «*Prin credinţă umblăm, nu prin vedere*» [31]. **4.** Prin Avraam, Domnul învaţă foarte lămurit pe cel ce urmează lui Dumnezeu să dispreţuiască şi rudele şi averile şi orice bogăţie [32]; l-a făcut pe Avraam străin; de aceea l-a numit şi «*prieten*» [33], pentru că a dispreţuit bogăţia casei sale; şi era doar de bun neam şi bogat. **5.** A învins cu cele treisuteoptsprezece slugi ale sale pe cei patru regi, care luaseră în robie pe Lot [34]. Din Scripturi aflăm că numai Estera s-a împodobit în chip îndreptăţit; femeia aceasta s-a împodobit tainic pentru împăratul ei [35], că frumuseţea ei a fost preţ de răscumpărare pentru poporul său, sortit morţii.

13. 1. Găteala face desfrînate din femei, iar pe bărbaţi îi face afemeiaţi şi adulterini; martor este poetul tragic care spune cam aşa:

«Venind din Frigia în Lacedemonia
Judecătorul zeiţelor [36], precum o spune mitul
Argienilor, îmbrăcat cu manta ce strălucea de aur
Şi cu podoabă minunată făcută de barbari [37],
S-a îndrăgostit de Elena, de care şi ea era îndrăgostită;
A răpit-o şi a dus-o la grajdurile din Ida [38],
Luînd-o, pe cînd Menelau [39] nu era acasă» [40].

2. O, frumuseţe adulterină! Iubirea de podoabele făcute de barbari şi poftele unui bărbat afemeiat au distrus Elada! Mantaua, podoaba şi strălucitoarea frumuseţe au stricat cuminţenia spartană! Podoabele făcute de barbari au arătat-o desfrînată pe fiica lui Zeus! **3.** Nu aveau un Pedagog, Care să le taie poftele şi nici să le spună: «*Să nu faci desfrînare!*» [41], nici: «*Să nu pofteşti!*» [42]. Nu aveau pe Acela Care să le spună: «Să nu mergi prin poftă la desfrîu şi nici să nu-ţi aprinzi dorinţele cu iubirea de podoabe!» **4.** Ce sfîrşit au avut toate acestea şi cîte rele au suferit cei care n-au vrut să pună capăt iubirii de sine! Două continente sînt puse în mişcare de nişte plăceri nestăpînite şi toate sînt zguduite de un barbar tînăr. Grecia întreagă porneşte pe mare; marea se strîmtează din pricina continentalilor pe care-i poartă. 5. Izbucneşte război lung; se dau lupte cumplite; cîmpiile se acopăr de morţi; barbarul atacă în port pe cei care veneau; nedreptatea stăpîneşte şi privirea lui Zeus, precum spune celebrul poet [43], spre Traci [44] se îndreaptă[45]. Cîmpiile barbare beau sîngele nobil; cursurile rîurilor sînt oprite de trupurile morţilor; piepturile izbucnesc în cîntece de jale şi jalea cuprinde pămîntul. Toate se cutremură:

---

[30] *1 Regi*, 16, 7.
[31] *2 Cor.*, 5, 7.
[32] *Fac.*, 12, 1.
[33] *Iac.*, 2, 23.
[34] *Fac.*, 14, 14—16.
[35] *Est.*, 5, 1—4.
[36] Adică: Paris.
[37] Adică: de troieni, socotiţi barbari de grecii din Elada.
[38] Ida, munte în Frigia în apropierea Troiei, unde a avut loc şi judecata făcută de Paris.
[39] Menelau, regele Lacedemoniei, soţul Elenei.
[40] *Euripide*, Ifigenia în Aulida, 71—77.
[41] *Ieş.*, 20, 14.
[42] *Ieş.*, 20, 17.

> «Poalele muntelui Ida, cel plin de izvoare,
> Culmile sale, cetatea troienilor şi corăbiile aheilor» [46].

14. 1. Unde să fugim, Homere? Unde să ne oprim? Arată-ne un pămînt, care să nu fie zguduit?... [47]. Nu te atinge de frîie, copile, eşti încă tînăr! Nu te sui în car ca să alergi, că n-ai învăţat să-l conduci [48]. Cerul se bucură de doi conducători de car şi numai de ei este condus focul în alergătura lui [49].

Mintea este abătută din calea ei de plăcere; cînd curăţenia minţii nu este condusă la Cuvînt, mintea alunecă spre desfrîu şi căderea ei îşi primeşte plata căderii. 2. Pildă pentru cele spuse sînt îngerii care au părăsit frumuseţea lui Dumnezeu [50] pentru o frumuseţe care se veştejeşte şi au căzut din ceruri pe pămînt. Dar şi sichimiţii sînt pedepsiţi; au căzut, pentru că şi-au bătut joc de o sfîntă fecioară [51]. Pedeapsa lor le-a fost mormîntul, iar amintirea pedepsei lor ne conduce la mîntuire.

CAPITOLUL III

CĂTRE BĂRBAŢII CARE SE ÎMPODOBESC

15. 1. Atît de mult a crescut luxul, încît nu numai femeile sînt bolnave de această rîvnă după deşertăciuni, ci şi bărbaţii caută să se îmbolnăvească de aceeaşi boală. Şi nu sînt sănătoşi, pentru că nu îndepăr-

---

[43] Adică: Homer.
[44] Adică: e de partea celor care se porniseră împotriva Troiei.
[45] *Homer*, Iliada, XIII, 4.
[46] *Homer*, Iliada, XX, 59—60.
[47] Aici textul are o lacună.
[48] Se face aluzie la Feton, fiul lui Helios (soarele) şi al Climenei, care a cerut tatălui său să-i conducă carul. Neputînd stăpîni caii, Zeus l-a trăznit.
[49] *Platon*, Fedru, 246 AD.
[50] *Fac.*, 6, 1—2.
[51] *Fac.*, 34, 1—2, 26—27.

tează de la ei gătelile; mai mult, îndreptîndu-se spre o viață molatecă, se feminizează; își tund părul ca derbedeii și desfrînatele.

> «Sînt îmbrăcați cu mantale strălucitoare, lungi
> și foarte scumpe.
> Mestecă gumă de mestecat și miros a parfum» [52].

2. Ce-ai putea spune cînd îi vezi pe aceștia? Gîndind ca un fizionomist, ai putea spune: Din înfățișare se cunosc desfrînații și afemeiații; vînează dragostea sub cele două forme, și ca bărbați și ca femei; urăsc părul, sînt fără de păr, au oroare de frumusețea bărbătească, se împodobesc cu peruci ca și femeile. Înșelătorii, spune Sibila,

> «Trăind din îndrăzneli lipsite de evlavie,
> Săvîrșesc fapte rele, nebunești» [53].

3. Din pricina acestora sînt pline orașele de cei care ung cu smoală ca să extirpeze părul, de frizeri și de cei care smulg părul bărbaților care vor s-o facă pe femeile. Pentru bărbații aceștia se construiesc și se deschid pretutindeni în orașe ateliere, iar lucrătorii, care sînt în slujba acestei desfrînări de curtezane, cîștigă pe față bani frumoși.

4. Acești desfrînați se lasă cu totul pe mîna lucrătorilor care-i ung cu smoală, ca să le smulgă părul; nu se rușinează de cei care îi văd și de cei ce trec și nici de ei înșiși, gîndindu-se că sînt bărbați. Așa fel de oameni sînt cei robiți de cele mai ticăloase patimi! Au tot trupul neted, că li se smulge cu smoală în chip forțat părul!

16. 1. Nici nu mă gîndesc să nu vorbesc mai departe de nerușinarea aceasta. Dacă acești bărbați nu se rușinează să facă, apoi nici eu n-am să mă rușinez de a vorbi. Diogene, pe cînd era vîndut ca sclav, a mustrat în chip pedagogic pe unul din acești ticăloși, spunîndu-i bărbătește: «Tinere, vino de-ți cumpără un bărbat!» Diogene a vrut să potolească desfrînarea aceluia cu un cuvînt cu două înțelesuri.

2. Nu-i oare o ticăloșie ca bărbații să-și radă și să-și smulgă părul, ca să-și facă trupul neted? Bărbații care o fac pe femeile ar trebui să părăsească vopselele de păr, unsorile de păr, tincturile galbene, îndeletnicirile ticăloase femeiești și pieptănăturile măiestre.

3. Bărbații socot că-și leapădă bătrînețea capului, cum își leapădă șarpele pielea cea veche, dacă-și vopsesc părul și-l întineresc. Chiar dacă-și ascund cu viclenie părul, nu vor putea scăpa de zbîrcituri; și nici nu vor scăpa de moarte, ascunzîndu-și cu viclenie anii. Nu-i cumplit, să fii bătrîn, cînd nu uiți că ești bătrîn. **4.** Omul cu cît se apropie de sfîrșit, cu atît pune mai mult preț pe credința cea adevărată, că are numai pe Dumnezeu mai bătrîn ca el; că Dumnezeu, cel mai bătrîn din toate exis-

---

[52] Poet comic necunoscut, CAF, III, p. 470, nr. 338
[53] *Oracolele Sibiline*, IV, 154—155.

tențele, este bătrîn veșnic. Profeția L-a numit pe Dumnezeu *«vechi în zile ; iar părul capului Lui ca Lîna curată»* [54], spune profetul. Domnul a spus : *«Nimeni altul nu poate face un fir de păr alb sau negru»* [55].

17. 1. Cum îndrăznesc acești necredincioși să se ia la întrecere cu Dumnezeu, făcîndu-se creatori, dar, mai bine spus, cum se silesc să se egaleze cu Dumnezeu, falsificînd părul pe care Dumnezeu l-a îmbătrînit ? Scriptura spune : *«Cununa bătrînilor este experiența lor cea mare»* [56], iar părul lor cel alb este floarea acestei mari experiențe. Bărbații care-și vopsesc părul, însă, fac de rușine ceea ce onorează vîrsta, părul cel alb. Nu este cu putință să aibă suflet bun cel care are părul capului falsificat! **2.** *«Voi, însă, n-ați învățat așa de la Hristos,* spune apostolul*; dacă L-ați ascultat și v-ați învățat întru El, precum este adevărul în Iisus, ca să lepădați față de viețuirea de mai înainte pe omul cel vechi»*, nu pe cel cu părul alb, ci *«pe omul care se strică după poftele înșelăciunii și să vă înnoiți»* nu cu vopsele și găteli, ci *«cu duhul minții voastre și să vă îmbrăcați în omul cel nou, cel zidit după Dumnezeu întru dreptate și întru sfințenia adevărului»* [57]. **3.** Nu se poartă oare ca o femeie bărbatul care se piaptănă, care-și dă părul jos cu briciul, ca să fie frumos, care se așează în fața oglinzii, ca să-și radă părul, să-și smulgă perii și să-și netezească obrajii ? Dacă nu i-ai vedea pe aceștia în pielea goală, ai crede că-s femei. **4.** Chiar dacă nu li se permite să poarte bijuterii de aur, totuși pentru a-și satisface pofta lor de a semăna cu femeile se înfășoară cu cingători și franjuri de aur sau își fac din același material forme sferice, pe care le pun la gleznele picioarelor sau le atîrnă de gît.

18. 1. Smulgerea părului de pe față este invenția năstrușnică a unor oameni moleșiți, care se tîrăsc în camerele femeilor, a unor fiare desfrînate și amfibii. Acest fel de șiretlic este desfrînat și fără Dumnezeu.

Dumnezeu a vrut ca femeia să n-aibă păr pe față și să se mîntuiască cu bogatul ei păr natural de pe cap, ca și calul de coamă ; iar pe bărbat Dumnezeu l-a împodobit cu barbă, ca pe lei, și să fie cunoscut ca bărbat după pieptul lui acoperit cu păr, semn de putere și conducere. **2.** La fel, Dumnezeu a împodobit pe cocoși, fiindcă apără găinile, cu creste, ca și cu niște coifuri. Dumnezeu socoate părul de mare importanță pentru bărbați, pentru că a poruncit ca părul să-i apară bărbatului odată cu priceperea ; și pentru că Dumnezeu admiră buna-cuviința l-a cinstit pe bărbat cu păr alb, vrednic de respect pentru gravitatea înfățișării sale. **3.** Priceperea și gîndurile pătrunzătoare, cresc odată cu timpul și întăresc bătrînețea prin tăria unei mare experiențe. Și astfel părul cel alb este o floare vrednică de a fi prețuită cu pasiune pentru venerabila ei înțelepciune și pentru încrederea binecuvîntată pe care o poți avea în ea.

---

[54] *Dan.*, 7, 9.
[55] *Mt.*, 5, 36.
[56] *Înț. Sir.*, 25, 8.
[57] *Ef.*, 4, 20—24.

19. 1. Barba este semnul distinctiv al bărbatului; prin ea se vede bărbatul; bărbatul este mai în vîrstă decît Eva; barba este simbol că bărbatul are o natură superioară. Dumnezeu a socotit că este drept ca bărbatul să aibă păr; și a răspîndit păr pe tot trupul bărbatului. Dumnezeu a luat ceea ce a fost fără păr și moale din coasta bărbatului [58] și a creat pe Eva, femeie delicată, pentru primirea sămînței bărbatului, ca să-i fie ajutor [59] pentru facerea de copii și pentru gospodărire. **2.** Iar Adam, pentru că i s-a luat carnea fără păr, a rămas bărbat și se arată bărbat. Dumnezeu a dat bărbatului lucrarea, iar femeii suferința. Prin natura lor, viețuitoarele care au păr sînt mai puternice și mai călduroase decît cele fără păr. De aceea și bărbații sînt mai puternici și mai călduroși decît femeile, taurii decît boii, cei ajunși la maturitate decît cei care n-au ajuns. **3.** Este necuvios lucru să batjocorești ceea ce este simbolul bărbăției, părul. Dacă un bărbat își face fața netedă — mă apucă căldurile cînd rostesc acest cuvînt — atunci el o face pe femeia; dacă e femeie, atunci o face pentru desfrînare; amîndoi trebuie izgoniți cît mai departe din societatea noastră. **4.** Domnul spune: *«Dar și perii capului vostru sînt numărați»* [60]. Sînt numărați și perii din barbă și perii de pe tot trupul.

20. 1. Nu trebuie smuls, împotriva voii lui Dumnezeu, părul, care este numărat prin voința Lui. Apostolul spune: *«Nu vă cunoașteți oare pe voi înșivă bine, că Hristos Iisus este în voi?»* [61]. Iar dacă știm că Hristos locuiește în noi, nu știu cum se face, că îndrăznim să-l ocărîm! **2.** Nu este oare culmea desfrînării să pui să ți se smulgă părul — preget chiar să vorbesc de această faptă nerușinată — să te răsucești, să te pleci înainte, să-ți dezgolești în văzul tuturor părțile corpului care nu trebuie văzute, să dansezi, să te învîrtești, să nu-ți fie rușine să faci figuri obscene în mijlocul tineretului, în mijlocul sălii pentru exerciții corporale, acolo unde se cercetează capacitățile fizice ale bărbaților? Ei bine, acolo te dai în spectacol, acolo cauți să-ți dai în vileag această îndeletnicire împotriva firii? Cei care fac niște fapte ca acestea în văzul tuturor cu greu s-ar rușina să le facă acasă la ei. **3.** Nerușinarea săvîrșită de ei în văzul tuturora dă mărturie de destrăbălarea lor cînd nu-s văzuți și cînd pot face orice vor. Da, cel care tăgăduiește ziua-n amiaza mare că este bărbat, negreșit poate fi învinuit că noaptea o face pe femeia. **4.** *«Să nu fie desfrînată,* spune Cuvîntul prin Moise, *între fiicele lui Israel și să nu fie desfrînat între fiii lui Israel»* [62]. Mi se poate spune, însă : «Smoala este de folos !». Dar să nu te acuze de desfrîu !, îți spun și eu. Nici un om cu bună judecată n-ar voi, dacă nu-i bolnav, să fie socotit bolnav și nimeni n-ar voi de bunăvoie să caute să-și facă de rîs chipul lui frumos. **5.** Dacă *«Dumnezeu pe cei chemați după voința Sa i-a cunoscut mai dinainte că sînt asemenea chipului Fiului Lui, pe care,* după cum spune apostolul, *«L-a hotărît să fie întîi-născut între mulți frați»* [63], cum să nu fie fără de Dumnezeu cei care insultă trupul lor, care este asemenea trupului Domnului ? **6.** Bărbatul care vrea să fie frumos trebuie să-și înfrumusețeze ceea ce este foarte frumos în om, mintea, pe care trebuie s-o arate în fiecare zi tot mai strălucitoare. Nu trebuie să-și smulgă perii, ci poftele.

---

[58] *Fac.*, 2, 21.
[59] *Fac.*, 2, 18.
[60] *Mt.*, 10, 30; *Lc.*, 12, 7.
[61] 2 *Cor.*, 13, 5.

21. 1. Mi-e milă de copiii de la vînzătorii de sclavi, pe care aceștia îi împodobesc ca să fie batjocoriți ; acești copii nu se batjocoresc de bunăvoaia lor, ci li se poruncește nefericiților să se împodobească pentru dorința de cîștig urît a negustorilor de sclavi. Dar cum să nu fie disprețuiți cei care fac de buna lor voie aceste blestemății, pe care, dacă ar fi bărbați, ar trebui să nu le facă ; ci dimpotrivă ar trebui să prefere moartea de li s-ar porunci să le facă ? **2.** Așa, însă, viața a ajuns la un atît de mare grad de desfrîu, încît nedreptatea se desfată ca la ea acasă. Desfrîul s-a răspîndit peste tot în orașe și a ajuns lege. În casele de prostituție femeile stau lîngă bărbați și-și vînd trupul lor pentru o plăcere plină de ocară, iar copiii își neagă firea de bărbați și sînt învățați s-o facă pe femeile. **3.** Desfrîul a întors totul cu susul în jos. Curiozitatea excesivă de desfrîu a făcut pe om de rușine. Curiozitatea aceasta caută totul, încearcă pe toate, le silește pe toate, amestecă sexurile, bărbații fac ceea ce trebuie să facă femeile, iar femeile o fac pe bărbații împotriva firii lor ; femeile sînt și femei, dar o fac și pe bărbații. **4.** Pentru desfrînare nici o cale nu-i nebătătorită ; plăcerile trupești sînt comune tuturor, iar desfrîul stă cu ei la masă. Ce priveliște vrednică de plîns ! Ce îndeletnicire de care nici nu poți vorbi ! Trofeele acestea arată desfrînarea voastră publică ! Prostituatele sînt vădirea faptelor voastre ! **5.** Vai cît este de mare nelegiuirea ! Nici nu-și dau seama nenorociții că împreunarea lor cu persoane necunoscute dă naștere la multe tragedii. De multe ori părinții trăiesc fără să știe cu fii lor, care se desfrînează, sau cu fiicele lor depravate. Nu se gîndesc că-și pun în primejdie copiii lor; că neînfrînarea lor cea mare îi face să fie bărbații propriilor lor fete.

---

[62] *Deut.*, 23, 17.
[63] *Rom.*, 8, 28—30.

22. 1. Aceste fapte sînt îngăduite chiar de înțeleptele lor legi! Li se îngăduie oamenilor să păcătuiască în chip legal și numesc ușurare îngăduirea plăcerilor oprite. Cei care fac adulter împotriva firii socot că nu fac adulter; dar dreptatea care pedepsește este pe urma faptelor lor îndrăznețe. Își atrag asupra lor o nenorocire pe care n-o pot evita și-și cumpără moartea cu cîteva monezi. Nenorociții negustori de carne vie aduc pe mare, ca pe grîu și vin, încărcături de desfrînare. 2. Alții, cu mult mai ticăloși, își cumpără plăcerile cum își cumpără pîinea și mîncarea, fără să le vină în minte cuvîntul acela al lui Moise: *«Să nu pîngărești fata ta, dînd-o spre desfrînare; să nu se desfrîneze pămîntul, ca pămîntul să se umple de nelegiuire»* [64]. Acestea s-au profețit de demult; dar împlinirea lor este vădită. Tot pămîntul s-a umplut de desfrînare și nelegiuire.

23. 1. Admir pe vechii legiuitori romani; aceia urau pe pederaști și pedepseau după legea dreptății cu aruncarea în groapă pe cei care se împreunau cu o femeie împotriva legilor firii.

2. Nu este îngăduit nicicînd să-ți smulgi părul din barbă, frumusețea care crește odată cu bărbatul, frumusețea cea plină de noblețe:

> «Celui căruia îi crește întîia oară barba, a cărui
> tinerețe este prea plăcută» [65].

Cînd tînărul crește în vîrstă își unge barba și este mîndru de ea; peste ea se pogoară mirul profetic al lui Aaron [66], care a fost cinstit cu harul preoției [67]. Se cuvine, dar, ca cel care a primit o educație bună, peste care s-a sălășluit pacea, să lase în pace și părul lui. 3. Ce nu pot face oare femeile care se sîrguiesc să trăiască în desfrînare, cînd văd, ca într-o oglindă, că bărbații îndrăznesc să facă ceea ce fac ele? Dar, mai bine spus, aceștia nu trebuie numiți bărbați, ci desfrînați, trebuie numiți femei; glasul lor seamănă cu glasul femeilor, iar îmbrăcămintea lor este ca a femeilor, moale cînd o atingi și colorată. 4. Pe aceștia îi arată și înfățișarea lor exterioară: îmbrăcămintea, încălțămintea, atitudinea, mersul, coafura, privirea. *«Din privire se va cunoaște omul,* spune Scriptura, *și din întîlnirea cu omul se va cunoaște omul; îmbrăcămintea bărbatului, călcătura piciorului și rîsul dinților vestesc cele despre el»* [68]. 5.

---

[64] *Lev.*, 19, 29.
[65] *Homer*, Iliada, 348.
[66] *Ps.*, 132, 2.
[67] *Ieș.*, 30, 25—30.
[68] *Înț. Sir.*, 19, 26—27.

Cei care duc luptă împotriva celuilalt păr de pe trup au grijă foarte mare numai de părul de pe cap, că puțin lipsește ca să-și lege, ca și femeile, părul cu plase de păr.

24. 1. Leii se laudă cu părul lor des; iar la luptă părul le este armă; și mistreții se mîndresc cu părul lor țepos; dar vînătorii se tem de părul lor, cînd mistreții se zburlesc.

> «Iar oile cu lîna lor bogată sînt împovărate de
> blana lor» [69].

dar și oilor, iubitorul de oameni Dumnezeu le-a înmulțit firele de păr, pentru tine, omule, învățîndu-te să le tunzi lîna.

2. Celții și sciții poartă părul lung, dar nu și-l împodobesc. Părul bogat al barbarului este oarecum înfricoșător, iar culoarea lui roșie amenință la război; culoarea părului lor e înrudită cu culoarea sîngelui. 3. Amîndouă aceste popoare barbare urăsc desfătarea; mărturii evidente ne sînt: cotiuga germanului și căruța scitului. Uneori scitul se satură și de căruță — că mărimea căruței i se pare barbarului adevărată bogăție —; barbarul, părăsind desfătarea, duce o viață simplă. 4. Calul îi este scitului îndestulătoare casă; e mai sprinten decît căruța; îl ia, se urcă pe el și se duce unde vrea; dacă-i este foame, calul îi este hrană; și-i dă și vinele lui; singurul lucru pe care-l are calul, sîngele, îl oferă stăpînului său; pentru nomad, calul este și căruță și hrană.

25. 1. Iar arabii — și aceștia tot nomazi — cînd ajung la vîrsta de pot lupta, călăresc pe cămile; se suie pe ele chiar cînd sînt îngreunate; cămilele poartă pe spatele lor pe stăpîni și în același timp și pasc și aleargă și le duc și casa lor. Dacă barbarii duc lipsă de apă, sug laptele cămilelor; iar cînd nu mai au hrană, nu cruță nici sîngele lor, ca și lupii turbați, după cum se spune. Cămilele sînt mai blînde decît barbarii; nu se răzbună pe cei care le fac rău, dimpotrivă străbat în fugă cu încredere pustiul, purtînd și hrănindu-și în același timp stăpînii. 2. Să piară fiarele acestea [70], cu instinct de conservare, pentru care sîngele le este hrană! Că oamenilor nici îngăduit nu le este să se atingă de sînge [71], că trupul nu-i altceva decît carne lucrată cu sînge. Sîngele omenesc a participat la Cuvînt și cu Duhul participă la har; dacă va face cineva vreo nedreptate sîngelui, acela nu va fi uitat. Sîngele poate chiar singur, lipsit de trup, să vorbească cu Domnul [72]. 3. Admir simplitatea barbarilor! Barbarii, iubind o viață săracă, au părăsit desfătarea. Ca unii ca

---

[69] *Hesiod*, Munci și zile, 234.
[70] Adică: oamenii care beau sînge.
[71] *Fac.*, 9, 4; *Lev.*, 3, 17.
[72] *Fac.*, 4, 10.

aceştia ne cheamă Domnul să fim. Lipsiţi de dorinţa pentru lucrurile fără de gust, lipsiţi de dorinţa de slavă deşartă şi depărtaţi de păcate! Numai lemnul vieţii [73] să-l purtăm pe noi, numai mîntuirea să o urmărim.

CAPITOLUL IV

CU CINE SĂ NE PETRECEM TIMPUL

26. 1. Fără să-mi dau seama, luat de duh, am trecut pe lîngă cele ce aveam de spus; trebuie, dar, să mă întorc iarăşi la subiectul meu şi să-mi îndrept cuvîntul împotriva celor care au mulţime mare de slugi. Aceştia, nevrînd să lucreze şi nici să se servească singuri, şi-au găsit scăparea la slugi. Şi-au cumpărat mulţime mare de sclavi; bucătari, slugi care să pună masa şi să servească la masă, slugi care se pricep să taie cu artă carnea în bucăţi. 2. Munca lor e foarte felurită: unii ostenesc slujind lăcomiei la mîncare a stăpînilor lor, cei care taie în bucăţi alimentele şi împart porţiile, cei care sînt meşteri în prepararea sosurilor, cei care fac prăjituri, cei care fac plăcinte cu miere, cei care fac prăjituri din aluat; unii se ocupă cu confecţionarea hainelor luxoase, alţii păzesc bijuteriile de aur ca zmeii, alţii păzesc argintul, alţii şterg paharele; unii se îngrijesc de pregătirea ospeţelor, alţii curăţă caii; toţi sînt îmbrăcaţi luxos de stăpîni; mulţime de paharnici şi cete de tineri frumoşi, ca nişte animale tinere, din care stăpînii mulg frumuseţea. 3. Coafori şi fete în casă stau în jurul femeilor; unele cu oglinzi, altele cu plase pentru păr, altele cu piepteni; mulţi eunuci, care aţîţă la desfrîu; sînt oameni de încredere, că eunucii nu pot să-şi satisfacă plăcerea, dar slujesc, fără să trezească bănuieli, celor care vor să se dedea plăcerilor fără să-şi facă griji. Dar eunuc cu adevărat nu-i cel care nu poate să se desfrîneze, ci cel care nu vrea.

27. 1. Prin profetul Samuil, Cuvîntul dă mărturie iudeilor, care călcaseră legea. Poporul iudeu ceruse împărat, dar Cuvîntul nu le-a făgăduit un împărat iubitor de oameni, ci îi ameninţă cu un tiran aspru şi petrecăreţ, *«care va lua fetele voastre, ca să-i facă parfumuri, să-i facă de mîncare şi să-i coacă pîine»* [74], un împărat care să-i stăpînească cu legea războiului, nu să le dea o viaţă paşnică.

---

[73] Adică: Crucea.
[74] *1 Regi*, 8, 13.

2. În case sînt mulți celți care ridică la înălțime lecticile femeilor și le poartă pe sus. Femeile nu mai sînt țesătoare, lucrătoare de lînă și de pînză. În camerele femeilor nu se mai lucrează, nici nu se mai gospodărește ; dimpotrivă, în camerele femeilor sînt mincinoșii, cei care spun povești de dragoste și-și trec ziua cu femeile, cei care, cu faptele și cuvintele lor pline de minciuni, sfîșie trupul și sufletul femeilor. **3.** «*Să nu fii cu cei mulți la rău,* spune Scriptura, *nici să te alături de mulțime*» [75], că înțelepciunea se vede la puțini, iar neorînduiala la mulțime. Femeile își cumpără purtători de lectice, nu din pricina seriozității lor, că adică n-ar voi să fie văzute — ce bine ar fi, dacă, avînd un astfel de gînd, și-ar pune pe ele un acoperămînt ! — dar nu, fiind desfrînate, doresc foarte mult să fie plimbate de servitori în lectice, ca să le vadă mulțimea.

28. 1. Cînd sînt ridicate perdelele de la litieră, femeile se uită cu stăruință la cei care le privesc, arătîndu-și cu asta gîndurile lor ; adeseori, înăuntrul lecticei, caută în jos rușinate, cu o seriozitate superficială, dar cu o curiozitate care alunecă spre păcat.

2. «*Nu te uita,* spune Scriptura, *împrejur, pe ulițele cetății, nici nu rătăci în locurile ei pustii*» [76]. Într-adevăr este loc pustiu acela în care nu este om cumpătat, chiar dacă sînt acolo mulți desfrînați.

3. Femeile acestea cutreieră templele, ca să aducă jertfe și să li se ghicească ; sînt însoțite în fiecare zi de ghicitori ambulanți, de preoți ai zeiței Cibela, care cerșesc pentru zeiță și de babe care așteaptă să le pice ceva de la altare și care cu cuvintele lor stric casele ; îngăduie șușotelile bătrînilor care ghicesc în pahare și învață de la șarlatani unele descîntece și cuvinte magice pentru distrugerea căsniciilor. **4.** Unele au bărbați, altele doresc să aibă, iar ghicitorii le făgăduiesc. Nu-și dau seama că sînt înșelate și se dau pe ele înșile ca obiect de plăcere celor care voiesc să trăiască cu ele ; își schimbă curăția lor cu o ocară plină de rușine, socotind rușinoasa lor stricăciune drept o faptă aducătoare de cîștig.

5. Mulți sînt cei care se pun în slujba desfrînării prostituatelor ; și se strecoară unul într-un chip, altul în alt chip. Desfrînații sînt înclinați spre desfrîu cum sînt porniți porcii să se scalde în mocirlă.

29. 1. De aceea Scriptura ne îndeamnă cu foarte mare tărie : «*Nu băga orice om în casa ta, că multe sînt cursele vicleanului*» [77] ; iar în altă parte spune : «*Bărbați drepți să fie cei care iau masa cu tine și în*

---

[75] *Ieș.*, 23, 2.
[76] *Înț. Sir.*, 9, 7.
[77] *Înț. Sir.*, 11, 31.

frica de Domnul să fie lauda ta» [78]. La naiba, desfrînarea! [79]. Apostolul spune: *«Ştiţi bine că nici un desfrînat sau necurat sau lacom, care este un închinător la idoli, nu are moştenire în împărăţia lui Hristos şi a lui Dumnezeu»* [80]. **2.** Acestor femei le plac întîlnirile cu bărbaţi afemeiaţi; în casele lor se strecoară mulţime de stricaţi fără frîu la gură, spurcaţi la trup, dar spurcaţi şi la cuvînt; bărbaţi în slujba celor desfrînaţi, slujitori ai adulterului; rîd în gura mare, şuşotesc şi scot din nas sunete care îndeamnă la desfrîu; caută să distreze cu cuvinte de ruşine şi cu mlădieri desfrînate ale trupului; provoacă rîs, care este înainte-mergător al desfrînării. **3.** Uneori, fie înşişi desfrînaţii, fie mulţime de stricaţi, care aţîţă la pierzare, sînt cuprinşi de o mînie fără rost şi încep să scoată pe nas zgomote ca broaştele, ca şi cum mînia ar locui în nările lor.

30. 1. Cele mai elegante dintre aceste femei cresc păsări din India, păuni din Media; stau lungite pe pat, se joacă cu bufonii şi fac haz de satirii care dansează dansul sicinis. Rîd cînd aud de Tersite şi-şi cumpăr cu preţ foarte mare oameni care seamănă cu Tersite; nu se laudă cu bărbaţii lor, cu care sînt înjugate la jugul căsniciei, ci cu aceşti Tersiţi, care sînt o povară pe pămînt. **2.** Femeile acestea trec cu vederea pe văduva, care trăieşte în cuminţenie, care-i cu totul altfel decît căţeluşul de Malta; nu se uită la bătrînul care trăieşte în dreptate şi-i mai distins, după cum cred, decît monstrul cumpărat cu bani; nu se apropie de copilul orfan, dar hrănesc papagalii şi păsările numite fluierari; aruncă pe copiii născuţi în casa lor, dar au grijă de puii păsărilor. **3.** Preferă animalele necuvîntătoare în locul fiinţelor înzestrate cu cuvînt şi raţiune, cînd ar trebui să hrănească pe bătrînii care sînt pildă de înţelepciune şi, după părerea mea, sînt mai frumoşi la chip decît maimuţele şi pot glăsui ceva mai bine decît privighetorile. Că spune Domnul: *«Întrucît aţi făcut unuia dintre aceştia mai mici, Mie aţi făcut»* [81]. **4.** Şi iarăşi femeile acestea preferă pe cei lipsiţi de orice educaţie în locul celor înţelepţi, pietrificîndu-şi avuţia lor în perle şi în smaralde indiene; îşi cheltuiesc averea şi aruncă banii pe culori, care se şterg, şi pe sclavi cumpăraţi pe argint, scormonind în murdăriile vieţii ca păsările sătule. Scriptura spune: *«Sărăcia umileşte pe om»* [82], adică sărăcia zgîrcitului, pentru că bogaţii o fac pe săracii cînd e vorba să dea, ca şi cum n-ar avea.

---

[78] *Inţ. Sir.*, 9, 21.

[79] Textual: La corbi, desfrînarea!, formulă de blestem. La greci cea mai mare dezonoare era părăsirea unui trup mort, ca să ajungă hrană corbilor.

[80] *Ef.*, 5, 5.

[81] *Mt.*, 25, 40.

[82] *Prov.*, 10, 4.

CAPITOLUL V

CUM SĂ NE COMPORTĂM ÎN BĂI

31. 1. Iată cum sînt băile acestor femei! Căzi de baie construite cu artă, solide, celebre, acoperite cu pînză transparentă; scaune aurite și cu ținte de argint, nenumărate vase de aur și argint, aduse unele pentru băuturi, altele pentru mîncări, altele pentru spălat și chiar grătare cu cărbuni. **2.** La atîta neînfrînare au ajuns aceste femei, că mănîncă și se îmbată și atunci cînd fac baie. Iar argintăria, cu care se laudă, o expun fără nici un gust în băi; poate că fac asta ca să se laude cu marea lor bogăție, dar, mai degrabă, ca să arate, de buna lor voie, că sînt niște femei prost crescute, niște femei care singure își învinuiesc bărbații că nu sînt bărbați, ci niște oameni stăpîniți de femei. Într-un fel oarecare arată singure că n-ar putea asuda fără aceste multe vase! Dar și femeile mai sărace, care nu sînt înconjurate de mare lux, au același fel de băi.

3. Are deci jegul bogăției multe învelișuri, ca să fie apărat de hulă! Cu acest lux, ca și cu o momeală, pescuiesc femeile acestea pe nenorociții care rămîn uimiți de strălucirea aurului. Uimind cu bogăția lor pe cei care nu știu ce-i frumosul, femeile acestea își pun în joc toată măiestria ca să fie admirate de amanții lor, care, după puțină vreme, le insultă goliciunea.

32. 1. Prefăcîndu-se că le e rușine, femeile acestea nu se dezbracă în fața bărbaților lor — ca să le arate că le sînt credincioase —; dar ele, care stau închise în casă, pot fi văzute de alți bărbați goale în băi; acolo se dezbracă, fără să se rușineze, în fața celor ce le privesc, ca în fața negustorilor de trupuri. **2.** Hesiod dă sfatul acesta:

> «Bărbații să nu-și spele pielea în baia femeilor» [83].

Băile sînt deschise în același timp și sînt comune și pentru bărbați și pentru femei; și acolo toți se dezbracă pentru fapte de rușine — «că de la vedere se naște în om pofta de dragoste» [84] — ca și cum în baie apa ar spăla simțul de rușine. **3.** Sînt femei care n-au ajuns la atîta nerușinare și nu se dezbracă în fața străinilor; fac însă, baie cu propriile lor slugi, se dezbracă și stau goale în fața robilor, care le fac masaje; și dau libertate poftei celui cuprins de teamă să le pipăie în toată voia; robii, care intră în băi la stăpînele lor goale, au grijă să se dezbrace pentru a îndrăzni ceea ce îi îndeamnă pofta,

---

[83] *Hesiod*, Munci și zile, 753.

[84] Agaton, Fragm. 29, TGF, ed. Nauck, p. 768; CAF, III, p. 622, nr. 1290.

«izgonind frica cu un rău obicei» [85].

33. 1. Atleţii din vechime se ruşinau să arate pe om gol; executau întrecerile îmbrăcaţi în slipuri, cu care îşi acopereau părţile ruşinoase; femeile acestea, însă, odată cu hainele dezbracă şi ruşinea, voind să pară frumoase; dar, fără voia lor, arată că-s urîte; mai ales trupul gol vădeşte cît de desfrînată le e pofta, aşa precum pe hidropici îi arată umezeala, care le acoperă pielea; boala amîndurora se cunoaşte din vedere.

2. Bărbaţii trebuie, deci, să le fie femeilor pildă nobilă de credinţă adevărată; să se ruşineze de a se dezbrăca la un loc cu ele şi să se ferească de alunecări; că spune Domnul: *«Cel care a privit cu poftă a şi păcătuit»* [86].

3. Acasă, trebuie să respectăm pe părinţi şi pe slugi, pe drum pe cei pe care-i întîlnim, la baie pe femei; cînd sîntem singuri noi pe noi înşine; dar pretutindeni pe Cuvîntul, Care este pretutindenea şi *«fără de Care nimic nu s-a făcut»* [87]. Dacă ai în sufletul tău gîndul că Dumnezeu este totdeauna lîngă tine, vei rămîne totdeauna fără de păcat.

CAPITOLUL VI

NUMAI CREŞTINUL ESTE BOGAT

34. 1. Bogăţia trebuie primită într-un chip vrednic de a fi luată în seamă şi trebuie dată într-un chip vrednic de iubirea de oameni; nici cu neglijenţă, nici cu mîndrie. Nu trebuie să prefacem iubirea de frumos în egoism şi în lipsă de gust, ca nu cumva să ni se spună: «Calul lui valorează cincisprezece talanţi [88], moşia lui, sluga lui, aurul lui valorează atîta, el, însă, valorează trei monezi de bronz». **2.** Ia de pe femei podoabele, ia de la stăpîni slugile şi vei vedea că stăpînii nu se deosebesc întru nimic de sclavii cumpăraţi cu bani, nici în mers, nici în privire, nici în vorbă. Atît de mult se aseamănă cu sclavii! Dar nu! Se deosebesc de sclavi, că sînt mai slabi ca sclavii şi se îmbolnăvesc mai repede ca sclavii.

3. Cea mai bună învăţătură, pe care trebuie să ne-o spunem de fiecare dată este aceasta: Omul cel bun, care e înţelept şi drept, îşi adună în cer averile sale [89]. Cel care vinde averile sale pămînteşti şi le dă săracilor[90], găseşte comoară nepieritoare, unde nu-i nici molie, nici fur[91]. **4.** Fericit cu adevărat este omul acesta, chiar de-ar fi mic, slab şi fără slavă! Este bogat cu adevărat, pentru că are cea mai mare bogăţie. De-ar fi cineva mai bogat decît Cinira şi Midas, dar este nedrept şi îngîmfat, ca cel care se desfăta în porfiră şi vison, care a dispreţuit pe Lazăr[92], acela-i un ticălos, trăieşte trist şi nu va trăi.

---

[85] Probabil un text dintr-un poet comic.
[86] *Mt.*, 5, 28.
[87] *In.*, 1, 3.
[88] Talantul de aur valora la Atena cca. 56.000 franci aur.
[89] *Mt.*, 6, 20.

35. 1. Mi se pare că bogăţia se aseamănă cu un şarpe, care se încolăceşte de mînă şi te muşcă, dacă nu ştii să-l prinzi fără să te vatăme, ţinînd fără primejdie animalul atîrnat de vîrful cozii departe de tine. Bogăţia, dobîndită prin muncă sau moştenită, odată ce încolăceşte pe cineva, este în stare să stea lipită de el şi să-l muşte, dacă acela n-o priveşte cu dispreţ şi nu se foloseşte de ea cu bună ştiinţă, ca să răzuiască de pe el fiara cu cuvintele de mîngîiere ale Cuvîntului şi să rămînă slobozit de patima bogăţiei.

2. Dar, după cît se pare, cel care posedă lucruri de mai mare valoare, el singur nu-şi dă seama că e bogat; şi de mai mare valoare nu sînt pietrele preţioase, nici argintul, nici haina, nici frumuseţea trupului, ci virtutea, învăţătura dată de Pedagog, învăţătura spre asceză. **3.** Învăţătura aceasta, te îndeamnă prin jurămînt să te lepezi de desfătare şi să-ţi faci toate treburile singur; învăţătura aceasta laudă simplitatea, fiica cumpătării şi spune: *«Luaţi învăţătură şi nu argint; şi ştiinţă mai vîrtos decît aurul încercaţi; mai bună este înţelepciunea decît pietrele preţioase şi tot ce este de preţ nu-i vrednic de ea»*[93]; şi iarăşi: *«Eu să fac roade mai multe decît aurul, pietrele preţioase şi argintul; că faptele mele sînt mai bune decît argintul curat»*[94]. **4.** Dacă trebuie să facem o deosebire, atunci bogat este cel care posedă multe, care este plin de aur ca un sac murdar, pe cînd omul drept este cu bună-cuviinţă; că bunacuviinţă este o rînduială chibzuită a ceea ce trebuie făcut pentru administrarea şi împărţirea averii. **5.** Că *«sînt cei ce seamănă şi adună mai mult»*[95], despre care Scriptura spune: *«A împărţit, a dat săracilor, dreptatea lui rămîne în veac»*[96]. Deci este bogat nu cel ce are şi păstrează, ci cel ce dă; iar pe omul fericit îl arată datul, nu păstratul.

36. 1. Datul de bunăvoie este rod al sufletului; deci bogăţia este în suflet. Bunurile adevărate pot fi dobîndite numai de oamenii buni; deci creştinii sînt oameni buni. Omul fără minte sau omul desfrînat nici nu poate simți binele, nici nu-l poate dobîndi; deci numai creștinii dobîndesc lucrurile cu adevărat bune. O bogăție mai mare decît aceste bunuri nu există; deci creștinii sînt singurii bogați. **2.** Bogăție adevărată este dreptatea și Cuvîntul; Cuvîntul, Care e mai de preț decît orice comoară, Care se înmulțește nu cu vite și moșii, ci este dar al lui Dumnezeu, bogăție care nu se poate lua — singur sufletul este comoara Lui —; Cuvîntul este cea mai bună avere pentru cel care Îl are și face pe om într-adevăr fericit. **3.** Dacă locuiește în noi Cuvîntul, atunci nu dorim nimic din cele care nu sînt în puterea noastră; dar tot ce vom dori vom dobîndi; iar dacă dorim în chip sfînt acelea pe care le cerem, pe acelea le primim de la Dumnezeu. Deci cum să nu fie bogat, cum să nu fie stăpîn pe multe bunuri de preț și pe multe averi cel care are pe Dumnezeu comoară veșnică? Domnul spune: «*Celui care cere i se va da, iar celui care bate i se va deschide*»[97]. Dacă Dumnezeu nu refuză nimic, atunci toate sînt ale celui care cinstește pe Dumnezeu.

---

[90] *Mt.*, 19, 21; *Mc.*, 10, 21; *Lc.*, 18, 22.
[91] *Mt.*, 6, 20.
[92] *Lc.*, 16, 19—20.
[93] *Prov.*, 8, 10—11.
[94] *Prov.*, 8, 19.
[95] *Prov.*, 11, 24.
[96] *Ps.*, 111, 8.

CAPITOLUL VII

SIMPLITATEA ESTE BUNĂ MERINDE PENTRU CREȘTIN

37. 1. Luxul care se risipește în plăceri este groaznic naufragiu pentru om. Viața plăcută și fără slavă pe care o duc cei mulți este străină de adevărata iubire de frumos și de plăcerile curate. Prin fire omul este o ființă superioară, maiestoasă și doritoare de frumos, pentru că este creatura singurului Care este frumos; dar viața dedicată pîntecelui este nedemnă, rușinoasă, urîtă și vrednică de rîs. **2.** Cu totul străin de firea dumnezeiască este gustul de plăcere, cînd gustul de plăcere este de nesăturat, cum este pofta de mîncare a vrăbiilor sau dorința de împerechere a porcilor și a taurilor. A socoti plăcerea un bine este desăvîrșită lipsă de gust, iar dragostea de bogăție îl depărtează pe om de la dreapta viețuire și-l înduplecă să nu se mai rușineze de fapte urîte, «dacă are puterea, ca fiarele, să mănînce și să bea orice și să se sature de orice plăcere trupească»[98]. **3.** De aceea foarte rar bogatul va moșteni împărăția lui Dumnezeu. Pentru ce pregătesc bogații atîtea mîncări? Decît ca să umple un singur stomac! Necurăția lăcomiei la mîncare o arată closetele, în care stomacurile scuipă resturile ospețelor noastre. **4.** Pentru ce

---

97. *Mt.*, 7, 7–8; *Lc.*, 11, 9–10.
98. *Platon*, Legile, VIII, 831 DE.

adună bogații atîția paharnici, cînd oaspeții pot să se sature de băut, slujindu-se de un singur pahar? Pentru ce lăzile cu haine? Pentru ce aurăriile? Pentru ce podoabele? Bogații le pregătesc pe acestea pentru hoți și răufăcători și pentru ochi pofticioși. Scriptura spune: *«Milostenia și credința să nu-ți lipsească»* [99].

38. 1. Iată avem pe Ilie Tesviteanu frumoasă pildă de simplitate! Cînd *«s-a așezat sub ienupăr»* [100], îngerul i-a adus de mîncare *«o pîine de orez coaptă sub cenușă și un urcior cu apă»* [101]. O mîncare ca aceasta, i-a trimis Domnul!

2. E de neapărată trebuință deci, ca noi, care călătorim spre adevăr, spre credința cea adevărată, să fim sprinteni. Că a spus Domnul: *«Să nu purtați pungă, nici traistă, nici încălțăminte»* [102], adică să nu aveți bogăție care să nu încapă în punga voastră; să nu umpleți hambarele voastre ca și cum ați pune sămînța într-o traistă, ci împărțiți cu cei nevoiași; să nu vă interesați de vite de jug și de slugi — înfățișate alegoric prin încălțăminte — care poartă poverile pe drumurile bogaților. **3.** Trebuie, deci, să aruncăm mulțimea de vase, argintăria, paharele de aur și ceata de slugi, și să luăm de la Pedagog ca prieteni buni și vrednici de prețuit simplitatea și hotărîrea de a munci singuri, fără servitori. Trebuie să mergem în armonie cu Cuvîntul și cînd avem soție și copii. Da, casa nu-i o povară pentru cel care-i învățat să aibă cu el un ghid înțelept.

39. 1. Trebuie să pregătim pentru drum și pe femeia care-și iubește bărbatul ca și pe bărbat, avînd cu ei simplitatea împreună cu buna-cuviință înțeleaptă, frumoasă merinde pentru călătoria la cer. După cum piciorul e măsura încălțămintei, tot așa și trupul e măsura averii fiecăruia; tot ce e de prisos, adică podoabele și mobilele sînt povară pentru bogați, nu podoabă trupului. **2.** Cel care se silește să se urce la ceruri [103] trebuie să aibă facerea de bine bun toiag de călătorie; să împartă adică celor nevoiași averile sale, ca să aibă parte de odihna cea adevărată. Scriptura dă această mărturie: *«Răscumpărarea sufletului bărbatului este bogăția lui»* [104]; adică dacă ești bogat, te vei mîntui, împărțindu-ți averile. **3.** După cum apa din fîntîni izvorăște tot atîta pe cît ai scos și crește pînă la vechea măsură, tot așa și împărțirea cea bună a averilor, care este izvor al iubirii de oameni, dacă se dă celor însetați, crește iarăși și se face la loc, așa precum sînii, care alăptează și sînt supți, izvorăsc mereu lapte. **4.** Cel care are pe Dumnezeu-Cuvîntul atoatețiitor nu are nevoie de nimic și nu-i lipsește vreodată ceva din cele de care are trebuință. Cuvîntul este avuție desăvîrșită și pricină a oricărui belșug.

---

[99] *Prov.*, 3, 3.
[100] 3 *Regi*, 19, 4.
[101] 3 *Regi*, 19, 6.
[102] *Lc.*, 10, 4.
[103] *Mt.*, 11, 12; *Lc.*, 16, 16.
[104] *Prov.*, 13, 8.

40. 1. Dacă ar spune cineva că a văzut un drept lipsit de pîine [105], lucru rar acolo unde nu este alt drept, acela să citească aceste cuvinte ale Scripturii: *«Nu numai cu pîine va trăi dreptul, ci și cu cuvîntul Domnului»* [106], care este pîine adevărată, pîinea cerurilor [107]. **2.** Omul bun niciodată n-are lipsă de ceva, atîta vreme cît are sănătoasă credința în Dumnezeu. Acesta poate să ceară și primește pe toate cele de care are nevoie de la Tatăl universului și se desfătează cu cele ale lui, dacă are în sine pe Fiul. Se poate și aceasta: să nu aibă nici o nevoie. **3.** Cuvîntul, Care este Pedagogul nostru, ne dă bogăție; El este bogat și nu invidiază pe cei care prin El ajung de n-au nevoie de nimic. Cel care are această bogăție va moșteni împărăția lui Dumnezeu.

CAPITOLUL VIII

TABLOURILE ȘI EXEMPLELE SÎNT O PARTE FOARTE ÎNSEMNATĂ DIN ÎNVĂȚĂTURA CEA DREAPTĂ

41. 1. Dacă cineva dintre voi, ducînd o viață simplă, va evita continuu luxul, se va deprinde ușor să rabde durerile care-i vin asupră-i fără voia lui; iar necazurile, pe care le îndură de buna sa voie, sînt exerciții continui în vederea persecuțiilor, pentru ca atunci cînd neapărat vor veni asupra lui necazuri, temeri și supărări să fie pregătit să le îndure cu curaj. Pentru aceasta noi nu avem patrie pe pămînt [108]; pentru că disprețuim averile pămîntești. **2.** Simplitatea este o stare sufletească datorită căreia te simți foarte bogat, nelipsindu-ți nimic pentru cheltuielile pe care le ai de făcut și în măsura în care trebuie făcute; că plățile pe care le faci sînt cheltuieli. **3.** Despre felul cum trebuie să trăiască bărbatul cu femeia, despre munca pe care o face cineva singur fără ajutorul cuiva, despre gospodărie și despre folosirea slugilor am vorbit în lucrarea mea *Despre căsătorie* [109]. Acum am să adaug numai cele care privesc educația, făcînd o descriere a vieții creștinilor. **4.** Negreșit cele mai multe au și fost spuse și a fost arătat și modul de educație; dar vom adăuga cele ce-au mai rămas. Exemplele nu sînt de puțină însemnătate pentru mîntuire. Tragedia spune :

---

[105] *Ps.*, 36, 25.

[106] *Deut.*, 8, 3; *Mt.*, 4, 4; *Lc.*, 4, 4

[107] *In.*, 6, 31—32.

[108] *Evr.*, 13, 14; *Fil.*, 3, 20.

[109] O lucrare pierdută a lui Clement.

> «Iată !
> Telemah[110] n-a ucis pe soția lui Ulise,
> Că ea n-a luat un alt bărbat în locul bărbatului ei,
> Iar în casa ei, camera conjugală a rămas curată»[111].

Mustrînd adulterul, poetul a arătat credincioșia soției, frumos exemplu de castitate. **5.** Lacedemonienii sileau pe iloți — că așa se numeau sclavii lacedemonienilor — să se îmbete, ca să li se arate lor, care rămîneau treji, efectele beției, spre a se vindeca de beție și a se îndrepta.

42. 1. Lacedemonienii, văzînd starea rușinoasă a sclavilor lor, ca să nu ajungă de rîs ca și aceia, se învățau minte din înfățișarea plină de batjocură a celor beți și se foloseau de exemplul lor pentru a nu cădea în acest păcat.

Unii oameni au scăpat de patimi, pentru că au fost învățați de alții; alți oameni s-au învățat singuri, fie că au dorit virtutea, fie că au căutat-o.

> **2.** «Acela este foarte bun care gîndește în el însuși toate»[112].

Un om ca acesta este Avraam, care a căutat pe Dumnezeu;

> «Dar bun este și acela care ascultă de cel care a vorbit bine»[113].

3. Aceștia sînt ucenicii, care au ascultat de Cuvîntul. De aceea unul a fost numit prieten al lui Dumnezeu, iar ceilalți au fost numiți apostoli. Cel dintîi L-a căutat cu stăruință pe Unul și Același Dumnezeu; ceilalți L-au propovăduit. Două popoare; amîndouă ascultă; un popor este ajutat, pentru că L-a căutat pe Dumnezeu; celălalt popor este mîntuit, pentru că L-a găsit.

43. 1.

> «Dar cel care nici nu gîndește singur, nici nu bagă în suflet
> Ce aude de la altul, acela-i un bărbat, care nu-i bun de nimic»[114].

Acesta-i alt popor; este poporul păgîn, care nu-i bun de nimic; este poporul care n-a urmat lui Hristos. **2.** Totuși Pedagogul cel iubitor de oameni l-a ajutat și pe acesta în multe chipuri[115]; pe unii din ei i-a sfătuit, pe alții chiar i-a mustrat; iar cînd alții au păcătuit, ne-a arătat nouă rușinea lor; ne-a făcut cunoscută pedeapsa pe care aceia au primit-o pentru păcatul lor; ne-a sfătuit și totodată ne-a condus și sufletul; și arătîndu-ne pe cei care au suferit mai înainte, Pedagogul lucrează cu iubire de oameni: vrea să ne întoarcem de la păcate. **3.** Prin aceste exemple, pe unii, care erau porniți spre rău, i-a oprit într-un chip foarte potrivit; pe alții, care îndrăzneau să facă la fel, i-a împiedicat; pe alții i-a întărit, ca să aibă răbdare; pe alții i-a oprit de la rău; iar pe alții, care au privit aceste exemple, i-a vindecat, pentru că s-au îndreptat spre o viață mai bună.

---

[110] Telemah, fiul lui Ulise și al Penelopei.
[111] *Euripide*, Oreste, 588—590.
[112] *Hesiod*, Munci și zile, 293.
[113] *Hesiod*, Munci și zile, 295.
[114] *Hesiod*, Munci și zile, 296—297
[115] *Evr.*, 1, 1.

4. Care om, oare, care merge pe un drum în urma altuia nu s-ar feri, cînd vede că cel dinaintea lui cade într-o groapă?[116] Nu se va păzi oare să nu facă aceeași greșală, ca să nu pățească la fel? Și iarăși, care atlet, care se exercitează și-i doritor să pășească pe drumul slavei, nu va alerga la cunună, cînd vede pe atletul dinaintea lui primind cununa? Nu va imita oare pe cel de mai înainte?

5. Înțelepciunea dumnezeiască are multe exemple de acest fel. Voi aminti un singur exemplu; îl voi povesti pe scurt. Pățania sodomiților este hotărîre judecătorească pentru cei ce păcătuiesc, dar învățătură pentru cei ce o aud[117].

44. 1. Sodomiții, din pricina luxului lor, au alunecat spre desfrînare; săvîrșeau fără teamă adultere și erau îndrăgostiți nebunește de tineri[118]. Cuvîntul cel atoatevăzător, Căruia nu-i poate rămîne tăinuit cei ce săvîrșesc nelegiuiri, i-a văzut; Păzitorul cel neadormit al omenirii[119] nu putea trece cu vederea desfrînarea lor. **2.** Deci, ca să ne îndepărteze de la imitarea lor și să ne ducă la înțelepciunea Lui, Cuvîntul a pedepsit pe acei păcătoși și a poruncit ca Sodoma să piară prin foc, pentru ca nu cumva, rămînînd nepedepsită desfrînarea lor, răul să se înmulțească și mai mult. Cuvîntul a revărsat asupra desfrînării lor puțin din focul acela spiritual; a revărsat focul, pentru ca nu cumva, rămînînd nepedepsită desfrînarea lor, să deschidă largi porțile pentru cei porniți spre desfrînări. **3.** Dreapta pedepsire a sodomiților este, deci, icoana unei binecuvîntate mîntuiri venite peste oameni. Cei care n-au făcut păcate asemănătoare celor săvîrșite de cei care au fost pedepsiți, nu vor suferi niciodată o pedeapsă asemănătoare cu pedeapsa dată acelor păcătoși, pentru că nepăcătuind sînt feriți de suferință. **4.** «*Vreau să știți*, spune Iuda, *că Dumnezeu după ce a mîntuit odată pe poporul Său din pămîntul Egiptului, a doua oară a pierdut pe cei care n-au crezut; iar pe îngerii care n-au păzit vrednicia lor, ci au părăsit locașul*

---

[116] *Mt.*, 15, 14.
[117] *Iuda*, 1, 7; 2 *Pt.*, 2, 6.
[118] *Fac.*, 19, 1—25.
[119] *Ps.*, 120, 3.

lor, îi păstrează în lanțuri veșnice pentru judecata zilei celei mari sub întunericul îngerilor sălbatici» [120].

45. 1. Iar puțin mai jos, apostolul zugrăvește foarte instructiv chipurile celor judecați : *«Vai lor, că au umblat în calea lui Cain, s-au dat cu totul la rătăcirea lui Balaam și au pierit ca în răzvrătirea lui Core»* [121]. Pe cei care nu pot suferi autoritatea înfierii, pe aceia frica îi face să nu ajungă mîndri. De aceea sînt pedepsele și amenințările, pentru ca, temîndu-ne de pedepse, să ne depărtăm de păcate. **2.** Pot să vă vorbesc și de pedepsele care vin peste iubirea de podoabe, de osînda care vine peste iubirea de slavă, nu numai de pedepsele, pe care le are neînfrînarea ; pe lîngă acestea pot să adaug și cuvintele aspre pe care Cuvîntul le-a spus despre bogăție, ca prin frică să ne oprească de la nedreptăți. Dar ca să nu lungesc prea mult lucrarea aceasta, îți voi aduce în cele ce urmează poruncile Pedagogului, ca să te ferești de amenințările Lui.

CAPITOLUL IX

PENTRU CARE PRICINĂ TREBUIE SĂ FACEM BAIE

46. 1. Așadar cu privire la băi — și aici trebuie să fac o digresiune — patru sînt pricinile pentru care trebuie să mergem la baie : sau pentru că să ne curățim, sau pentru căldură sau pentru sănătate sau pentru plăcere. Trebuie să căutăm să nu facem baie pentru plăcere ; trebuie să tăiem din rădăcină plăcerea aducătoare de rușine. Femeile trebuie să meargă la baie pentru curățenie și sănătate ; bărbații numai pentru sănătate. **2.** Baia pentru căldură este de prisos, pentru că cel cuprins de frig poate să se încălzească și în alt chip. Îmbăierile dese, însă, micșorează puterile și slăbesc tăria firească ; adeseori aduc slăbiciuni și leșinuri. **3.** Că în timpul îmbăierii, trupurile ca și arborii, beau nu numai cu gura, ci, după cum se spune, prin deschizăturile porilor întregului trup. Dovadă, adeseori, cînd sîntem însetați ne trece setea dacă ne băgăm în apă. **4.** Așa că dacă baia ne este folositoare la ceva, totuși nu trebuie să fim slăbiți de ea. Cei vechi numeau băile pive pentru oameni, pentru că băile zbîrcesc trupurile mai mult decît trebuie și le silesc să îmbătrînească înainte de vreme ; în baie trupurile se încălzesc, iar din pricina căldurii carnea, ca și fierul, se înmoaie ; de aceea e nevoie ca după baie să ne udăm și să ne băgăm în apă rece.

---

[120] *Iuda*, 1, 5—6.
[121] *Iuda*, 1, 11.

47. 1. Nu trebuie să facem baie în orice timp; iarăşi, nu trebuie să facem baie cînd ne este stomacul foarte gol sau foarte plin; de asemenea trebuie să facem baie potrivit cu vîrsta trupului şi cu timpul anului. Că nu toate îmbăierile ne sînt de folos, după cum spun înţelepţii. **2.** Trebuie să păstrăm o măsură, pe care s-o chemăm în ajutor tot timpul vieţii. Nu trebuie, apoi, să stăm atîta în baie, încît să fie nevoie să fim scoşi afară de mînă, nici nu trebuie să facem des baie şi de mai multe ori în fiecare zi, ca şi cum ne-am duce în piaţă. **3.** A te duce la baie cu mulţi servitori, ca să te spele, înseamnă a insulta pe cei cu care faci baie, înseamnă a te lăuda cu luxul tău şi a nu vrea să înţelegi că baia trebuie să fie în mod egal comună tuturor celor ce se spală. **4.** Mai cu seamă sufletul trebuie să ţi-l speli cu Cuvîntul cel curăţitor, iar trupul uneori, cînd este plin de murdărie sau atunci cînd vrem să-l scăpăm de oboseală. «*Vai vouă, cărturari şi farisei făţarnici,* spune Domnul, *că vă asemănaţi mormintelor văruite; mormîntul pe dinafară se vede frumos, dar pe dinăuntru este plin de oase de morţi şi de toată necurăţia*»[122].

48. 1. Şi iarăşi Domnul le spune tot lor: «*Vai vouă, că curăţiţi partea din afară a paharului şi a blidului, dar pe dinăuntru sînt pline de necurăţie! Curăţeşte întîi partea dinăuntru a paharului, ca să fie curată şi partea din afară*»[123]. **2.** Cea mai bună baie este aceea care curăţă murdăria sufletului, despre care profeţia vorbeşte deschis: «*Domnul va spăla murdăria fiilor şi fiicelor lui Israel şi va curăţi sîngele din mijlocul lor*»[124]; sîngele fărădelegii şi uciderile profeţilor. **3.** Iar felul curăţirii le-a arătat Domnul, cînd spune: «*Cu duhul judecăţii şi cu duhul arderii*»[125]. Cît priveşte îmbăierea trupului, ea se poate face şi numai cu apă, cum se face adeseori în ogoare, unde nu este baie.

CAPITOLUL X

CELOR CARE VIEŢUIESC DUPĂ ÎNVĂŢĂTURA CUVÎNTULUI LE SÎNT ÎNGĂDUITE ŞI EXERCIŢIILE GIMNASTICE

49. 1. Pentru exerciţiile corporale, tinerilor le este de ajuns locul public, chiar dacă se află acolo o baie; nu este deloc rău ca şi bărbaţii, înainte de orice şi înainte de a face baie, să se folosească de acest loc pentru exerciţii corporale. Exerciţiile corporale sînt de folos tinerilor pentru sănătatea lor; îi fac să fie sîrguincioşi şi ambiţioşi să se îngrijească nu numai de bunăstarea trupului, ci şi de bunăstarea sufletului. Este un lucru plăcut şi nu lipsit de folos să faci exerciţii corporale, fără, însă, să te depărtezi de alte îndeletniciri mai bune.

---

[122] *Mt.*, 23, 27.
[123] *Mt.*, 25, 23.
[124] *Is.*, 4, 4.
[125] *Is.*, 4, 4.

2. Femeile nu trebuie îndepărtate de la exerciţii corporale; dar nu trebuie puse la lupte şi la alergări; ele trebuie să facă exerciţii de lucrarea lînii, de ţesut şi de dat ajutor la facerea mîncărurilor, dacă e nevoie. **3.** Mai mult, femeile trebuie să aducă singure din cămară lucrurile de care se simte nevoie; nu e o ruşine pentru ele nici să se ducă la moară. Nu-i o ocară pentru o soţie, gospodină şi de ajutor în casă, să se ocupe şi cu bucătăritul, ca să fie plăcută soţului. **4.** Iar dacă soţia scutură singură aşternutul, dacă aduce apă soţului ei însetat, dacă-i pune să mănînce, ei bine toate acestea sînt fapte de foarte bună-cuviinţă şi sînt un exerciţiu corporal, care o fac sănătoasă şi înţeleaptă. **5.** Pe o femeie ca aceasta o laudă Pedagogul; o laudă pe femeia *«care-şi întinde braţele sale spre cele de folos, care ţine strîns în mîinile ei fusul, care deschide mîinile ei sărmanului şi dă hrană săracului»* [126]. Unei femei ca aceasta nu-i este ruşine să imite pe Sarra în cea mai frumoasă slujire a ei: slujirea unor călători. Avraam i-a zis Sarrei: *«Grăbeşte-te şi frămîntă trei măsuri de făină curată şi fă pîine coaptă pe vatră»* [127]. **6.** *«Iar Rahila, fiica lui Lavan,* spune Scriptura, *venea cu oile tatălui ei»* [128]. Şi Scriptura nu s-a mulţumit cu atît; ci, ca să ne arate că era cu totul lipsită de mîndrie, a adăugat: *«Că ea păştea oile tatălui ei»* [129].

50. 1. Nenumărate sînt exemplele, pe care le oferă Scripturile, pentru a ilustra simplitatea, munca personală şi exerciţiile corporale. Unii bărbaţi, dezbrăcaţi de haine, iau parte la luptele atletice; alţii joacă cu o minge mică, mai ales cînd e soare, jocul numit feninda; altora le este îndestulătoare o plimbare, cînd se duc la cîmp sau cînd coboară în oraş. **2.** Iar dacă bărbaţii ar pune mîna pe sapă, apoi să se ştie că nu este un lucru lipsit de nobleţe această îndeletnicire gospodărească de exerciţiu de lucrare a pămîntului. Era aproape să uit de vestitul Pitac [130], regele Mitilenei, care învîrtea la moară; se folosea de un exerciţiu corporal foarte bun. Este bine ca bărbaţii să scoată singuri apă şi să taie lemnele, de care au nevoie. **3.** *«Iacov păştea oile lui Lavan, cele care rămăseseră»* [131]; Iacov avea ca semn împărătesc *«toiag*

---

[126] *Prov.*, 31, 19—20.
[127] *Fac.*, 18, 6.
[128] *Fac.*, 29, 9.
[129] *Fac.*, 29, 9.
[130] Pitac, unul din cei şapte înţelepţi ai Greciei (sec. VI î.d.H), născut în Mitilene; a condus zece ani patria sa (589—578 î.d.H.), dîndu-i legi. A abdicat de bunăvoie
[131] *Fac.*, 30, 36.

din lemn de stirax»[132], pentru că avea de gînd să schimbe prin acest lemn spre mai bine firea[133]. Pentru mulți adeseori și cititul cu glas tare este un exercițiu corporal.

51. 1. Luptele atletice, pe care le-am încuviințat, să nu le facem din dorința fără rost de a învinge, ci ca să scoatem sudoarea din noi; și iarăși nu trebuie să ne luptăm ca să ajungem maeștri în aceste lupte, nici ca să arătăm ce putem, ci ca să ne exercităm gîtul, mîinile și coastele. Niște exerciții ca acestea, făcute cu o vigoare plină de bună-cuviință, sînt mai elegante, mai bărbătești și dătătoare de sănătate; celelalte exerciții gimnastice nu sînt exerciții potrivite pentru oameni cu stări sociale deosebite. **2.** În tot ce facem să ne gîndim la măsură. După cum este foarte bine ca munca să premeargă masa, tot așa o muncă exagerată este foarte rea, istovitoare și aducătoare de boală. Nu trebuie nici să stai degeaba, dar nici să muncești peste măsură.

3. Spun și acum ceea ce spuneam cînd am vorbit despre hrană. În tot ce facem și în orice împrejurare nu trebuie să urmărim plăcerea, nu trebuie să ducem o viață de desfrîu, dar nici să sărim în extrema cealaltă; ci între aceste două feluri de viețuire să alegem o viețuire chibzuită și cumpătată, lipsită și de răul uneia și de răul celeilalte, lipsită adică și de lux și de zgîrcenie.

52. 1. Așa precum am spus și mai înainte, a te servi singur, fără ajutorul altora, este un exercițiu corporal modest, de pildă a te încălța singur, a te spăla pe picioare, a-ți frecționa trupul cu o cremă oarecare; iar dacă și tu la rîndul tău frecționezi pe cel care te-a frecționat, atunci și acest lucru este un exercițiu corporal prin care se realizează dreptatea, ca și acela de a sta la căpătîiul unui prieten bolnav, de a te pune în slujba unui neputincios și de a ajuta pe un nevoiaș. **2.** «*Și Avraam*, spune Scriptura, *le-a întins masă celor trei sub copac și el stătea lîngă ei pe cînd aceia mîncau*»[134].

Frumoasă îndeletnicire este și pescuitul, cum era pentru Petru[135], numai dacă ne dau răgaz studiile cele de neapărată trebuință pentru învățarea doctrinei Cuvîntului. Da, această ocupație este cel mai bun pescuit; este pescuitul pe care l-a dăruit Domnul ucenicului Său, învățîndu-l să pescuiască pe oameni[136], cum se pescuiește peștele din apă.

---

[132] Fac., 30, 37. Stiraxul, un copăcel mic exotic, care face rășină mirositoare.
[133] *Fac.*, 30, 37—43.
[134] *Fac.*, 18, 8.
[135] *In.*, 21, 3.
[136] *Mt.*, 4, 19; *Mc.*, 1, 17; *Lc.*, 5, 10.

CAPITOLUL XI

EXPUNERE PE SCURT A CELEI MAI BUNE VIEȚUIRI

53. 1. Tot pentru pricinile arătate mai sus nu trebuie interzisă cu totul purtarea bijuteriilor de aur, nici folosirea hainelor luxoase; dar trebuie pus frîu pornirilor nesocotite, ca nu cumva, furați de multă tihnă, să ne trezim răpiți și împinși spre o viață de desfrîu. **2.** Da, cumplit lucru este luxul cînd crește peste măsură; este în stare să sară, să zvîrle din picioare și să arunce jos pe călăreț, adică pe Pedagog; dar Pedagogul are de mult în mîna Sa frîul și duce la mîntuire calul omenesc, adică partea irațională a sufletului, sălbăticită de plăceri, de dorințe vrednice de osîndit, de pietre prețioase, de aur, de haine scumpe și de alte obiecte de lux.

3. Să avem mai cu seamă în minte aceste cuvinte sfinte: *«Avînd purtarea voastră frumoasă între neamuri, ca de unde acum vă bîrfesc ca pe niște făcători de rele, privind mai de aproape faptele voastre cele bune, să slăvească pe Dumnezeu»* [137].

4. Pedagogul ne îngăduie să folosim o haină simplă, de culoare albă, așa precum am spus, pentru ca, obișnuindu-ne cu lucruri făcute de natură, nu cu lucruri făcute cu meșteșugită artă, să îndepărtăm de la noi tot ce este înșelător și tot ce perverteşte adevărul; să ne însușim adevărul, care este de un singur fel și cu o singură înfățișare. **5.** Sofocle, mustrînd un tînăr care o făcea pe femeia, i-a zis:

> «Te gătești cu haine strălucitoare, ca cei care imită pe femei» [138].

Ca și ostașul, corăbierul și conducătorul, tot așa și omul cuminte are haina sa proprie, fără de găteli, cu bună-cuviință și curată.

54. 1. Aceasta e pricina că legea dată prin Moise despre lepră îndepărtează ca necurată pestrițeala și orice obiect însemnat cu multe puncte [139], pentru că se aseamănă cu pielea împestrițată a șarpelui; Moise vrea ca noi, care nu mai sîntem înflorați cu împestrițarea culorilor, și am ajuns în întregime albi [140] de la cap pînă la vîrful picioarelor, vrea să fim curați, pentru ca, așa cum s-a schimbat trupul, tot așa să se schimbe și gîndurile cele împestrițate și viclene ale sufletului nostru, ca să iubim culoarea cea curată, simplă și neîndoielnică a adevărului. **2.** Iar filozoful, care a imitat și aici pe Moise, Platon cel prea minunat în toate, îngăduie acele ţesături pentru facerea cărora o femeie înţeleaptă nu are nevoie de mult timp. «Culorile albe, spune Platon, sînt potrivite pentru cineva care se respectă; culorile albe sînt potrivite şi în ţesături; celelalte culori, însă, să nu se pună decît la gătelile de război» [141]. Culoarea albă, deci, este potrivită oamenilor care iubesc pacea şi lumina.

---

[137] *1 Pt.*, 2, 12.
[138] *Sofocle*, Fragm. 702.
[139] Lev., 13, 12—17.
[140] Adică: prin botez.

55. 1. După cum semnele cele mai apropiate arată prezenţa cauzelor care le-au produs, dar, mai bine spus, arată prezenţa celui care a dat naştere semnului, de pildă fumul arată focul, iar culoarea frumoasă a pielii şi pulsul regulat arată sănătatea, tot aşa şi cu noi oamenii: îmbrăcămintea noastră ne arată purtările noastre. **2.** Cuminţenia cuiva este arătată de curăţia sa şi de simplitatea lui. Curăţia este o dispoziţie sufletească, prin care facem ca viaţa noastră să fie curată şi neamestecată cu ce este ruşinos; iar simplitatea este o dispoziţie sufletească, prin care înlăturăm tot ce este de prisos. **3.** O haină aspră, mai ales cînd nu-i dată la piuă, reţine căldura trupului; nu pentru că haina are în ea căldura, ci pentru că întoarce în trup căldura care vrea să iasă şi nu-i dă loc de trecere; dar chiar dacă îi vine căldură din afară, haina o primeşte şi o ţine în ea, este încălzită şi încălzeşte la rîndul ei şi trupul; din această pricină trebuie să ne folosim mai cu seamă iarna de o astfel de haină. **4.** Haina aceasta este fără de pretenţii; iar lipsa de pretenţii este dispoziţia sufletească prin care cineva renunţă la tot ce este de prisos şi primeşte numai cele care-i îndestulează nevoile, pentru ca să ducă o viaţă sănătoasă şi fericită, potrivit învăţăturii Cuvîntului.

56. 1. Femeia să poarte o îmbrăcăminte simplă şi serioasă; mai fină decît îmbrăcămintea cuvenită bărbatului; dar îmbrăcămintea femeii să nu ne facă să roşim şi să nu dea naştere la gînduri desfrînate. Îmbrăcămintea femeii să fie potrivită cu vîrsta, cu chipul, cu locul, cu firea sa femeiască şi cu ocupaţia. **2.** Dumnezeiescul apostol ne sfătuieşte foarte bine: *«Îmbrăcaţi-vă în Hristos Iisus şi să nu prefaceţi în pofte grija de trup»* [142]. **3.** Cuvîntul opreşte pe femeile care se silesc să-şi facă găuri la urechi. De ce nu şi la nas, ca să se împlinească cele spuse de Scriptură: *«Precum este cercelul în nasul porcului, aşa este frumuseţea femeii cu nărav rău»* [143]? **4.** În general vorbind, cel care socoteşte că se împodobeşte cu aur, este mai mic decît aurul; iar cel care-i mai mic decît aurul nu-i stăpînul aurului. Nu este oare cea mai mare prostie să mărturiseşti că eşti mai lipsit de podoabă şi mai fără de preţ decît nisipul de aur lidian? [144]. **5.** După cum un inel de aur se murdăreşte de necurăţenia scroafei, care scormonește cu rîtul în mocirlă, tot așa și femeile pornite spre desfrîu, mîndre de avuția lor, batjocoresc frumusețea cea adevărată cu murdăriile desfrînărilor lor.

---

[141] *Platon*, Legile, XII, 956 A.

[142] *Rom.*, 13, 14.

[143] *Prov.*, 11, 22.

[144] Fluviul Pactolos din Lidia, care izvorăşte din muntele Tmolos, rostogolea, după Herodot, la vale nisip de aur (I, 93; V, 101).

57. 1. Pedagogul dă femeilor inel de aur, dar nu ca podoabă, ci ca pecete, ca să le arate că ele trebuie să fie păzitoarele casei, să poarte grijă de gospodărie. Dacă toți am urma învățăturile Pedagogului, n-ar mai fi nevoie de peceți, că toți am fi la fel de cinstiți, și slugile și stăpînii. Dar pentru că nu ne lăsăm educați de Cuvînt, necinstea a luat mare avînt ; și de aceea avem nevoie de peceți.

2. Sînt, însă, și cazuri cînd trebuie slăbită severitatea. Că uneori femeile, cînd se mărită, n-au parte de un soț cuminte ; acestor femei trebuie să li se îngăduie să se gătească, ca să placă bărbaților lor. Dar acestor femei să li se pună hotar : să se gătească numai pentru bărbații lor. **3.** Aș dori, însă, ca nici ele să nu urmărească împodobirea trupului, ci să-și atragă pe soți cu dragostea lor, o dragoste plină de cumințenie, leac puternic și cinstit. Iar în cazul cînd bărbații vor să-și nenorocească sufletul, atunci femeile să caute, dacă vor să ducă o viață plină de cumințenie, să potolească încetul cu încetul pornirile nesocotite ale bărbaților și poftele lor. **4.** Că femeile trebuie să aducă pe nesimțite pe bărbații lor la o viață simplă, obișnuindu-i treptat cu un trai mai cumpătat. Că nu ajungi să ai un trai cuviincios prin adaos de poveri, ci prin înlăturarea a tot ce este de prisos.

58. 1. După cum se taie vîrfurile aripilor la păsări ca să nu poată zbura, tot așa trebuie tăiați și femeilor banii care le duc la lux și desfătare, la ușurătăți vătămătoare și la plăceri deșarte, din pricina cărora ajung înfumurate, prind aripi și zboară departe de căminul conjugal. De aceea femeile trebuie să se poarte cu bună-cuviință și să se încingă de jur împrejur cu simțul de rușine plin de cumințenie, ca nu cumva, din pricina ușurătății, să se îndepărteze de credința cea adevărată. Bine este ca bărbații să încredințeze soțiilor lor conducerea gospodăriei, că pentru aceasta le-a fost date de ajutor [145].

2. Dacă, însă, sîntem ocupați cu treburi la oraș sau avem de lucru la cîmp și adeseori ne lipsesc soțiile și trebuie să sigilăm ceva pentru siguranță, Pedagogul ne îngăduie, numai în acest scop, să folosim un inel cu pecete ; toate celelalte inele trebuie să le aruncăm de pe noi, pentru că, după cum spune Scriptura, *«pentru omul înțelept învățătura este podoabă de aur»* [146]. **3.** Femeile care poartă bijuterii de aur se tem, mi se pare, să nu fie socotite sclave, dacă li s-ar lua bijuteriile ; că sclavele nu poartă bijuterii. Dar omul cu adevărat nobil, care are în suflet frumușețea naturală, nu deosebește pe sclav prin aceea că a fost vîndut și cumpărat, ci prin aceea că are simțăminte nedemne de un om liber. Se cuvine ca noi, care sîntem educați de Dumnezeu și înfiați de Dumnezeu, să nu părem liberi, ci să fim liberi.

---

[145] *Fac.*, 2, 18, 20.
[146] *Înț. Sir.*, 21, 23.

59. 1. De aceea și statul pe loc și mișcarea și mersul și, într-un cuvînt, întreaga noastră viață trebuie să arate cît mai mult cu putință pe omul liber. Dar chiar inelul cu pecete nu trebuie purtat de bărbați la încheietura degetului — că acolo îl poartă femeile — ci în degetul cel mic și vîrît pînă în partea cea mai de jos a degetului; așa putem lucra ușor cu mîna treburile pe care avem nevoie să le facem, iar inelul-pecete nu poate cădea ușor din deget, pentru că e ținut de nodul cel mare al degetului.

2. Pecetea de pe inelele noastre să fie un porumbel sau un pește sau o corabie împinsă de un vînt favorabil sau o liră muzicală așa cum avea Policrate [147] pe inelul său; sau o ancoră nautică așa cum Seleuc [148] a pus să fie gravat pe inelul lui; dacă inelul are gravat un pescar, să ne aducă aminte pe apostol [149] și de copiii scoși din apă [150]. Nu trebuie să fie gravate pe pecețile inelelor chipuri de idoli, la care nu trebuie să ne uităm, nici sabie sau arc, pentru că noi urmărim pacea, nici cupe, pentru că trebuie să fim cumpătați.

60. 1. Mulți desfrînați și desfrînate își gravează în montura inelelor pe amanții sau amantele lor, ca și cum n-ar vrea să dea uitării vreodată patimile lor desfrînate, datorită acestei amintiri permanente a destrăbălării lor.

2. Despre păr, trebuie să spun acestea. Capul bărbaților trebuie să fie tuns, afară de cazul cînd au părul creț. Părul din barbă să fie bogat, dar cîrlionții părului capului să nu cadă prea mult în jos ca buclele femeilor. Pentru bărbați e de ajuns o barbă bine îngrijită. **3.** Iar dacă vrea să-și tundă barba, să nu și-o radă de tot; un bărbat ras complet ar avea înfățișare rușinoasă; iar rasul pînă la piele a bărbii îl apropie pe bărbat de cei care-și smulg părul din barbă și de spini. **4.** Psalmistul de pildă, laudă barba bogată, că spune: «*Ca mirul, care se pogoară pe barbă, pe barba lui Aaron*» [151]; prin repetarea cuvîntului «*barbă*», a lăudat chipul cel frumos, care ajunge strălucitor cu mirul Domnului.

61. 1. Tunsul părului capului nu trebuie făcut de dragul frumuseții, ci pentru anumite nevoi. Să se taie părul capului atît cît să nu crească prea mare și coborîndu-se să împiedice vederea. Trebuie rotunjit și părul de la mustață, ca să nu se murdărească atunci cînd mîncăm; dar nu cu briciul — că nu-i frumos — ci cu foarfecele de frizer. Nu trebuie să deranjăm cu ceva părul din barbă, care nu ne supără; barba dă figurii bărbatului o seriozitate care impune.

---

[147] Policrate, tiranul insulei Samos între 533—522 î.d.H. Cînd insula a fost cucerită de perși, în 522 î.d.H., Policrate a murit crucificat.

[148] Seleuc I Nictor (355—280 î.d.H.), general macedonean, fost locotenent al lui Alexandru cel Mare, apoi satrap al Babiloniei, întemeietorul dinastiei Seleucizilor.

[149] *Lc.*, 5, 10.

[150] Adică: din apa botezului.

[151] *Ps.*, 132, 2.

2. Pe mulți oameni înfățișarea îi face să nu păcătuiască, din pricină că înfățișarea îi dă de gol; altora, însă, care nu vor să se știe că păcătuiesc, le este foarte plăcut să aibă o înfățișare comună, cu nimic caracteristic, cu care, fiind acoperiți, pot păcătui fără să fie recunoscuți, din pricină că sînt la fel ca marea mulțime a oamenilor; așa că pot săvîrși fără teamă păcatul.

62. 1. Părul capului, tuns scurt, îi dă bărbatului nu numai o înfățișare serioasă, ci-i face și capul rezistent; îl obișnuiește și cu frigul și cu căldura, înlăturînd vătămările ce i le pot aduce frigul și căldura; că pletele mari sug ca un burete sudoarea produsă de căldură și duc la creier vătămarea sudorii.

2. Femeilor le este de ajuns să-și pieptene părul și să-și lege simplu cozile cu o agrafă ieftină la ceafă; cu o îngrijire nemeșteșugită și cu aranjarea cu cuminținie a părului își măresc frumusețea lor naturală. **3.** Împletirea părului, așa cum o fac femeile desfrînate, cu bucle în lanț, pe lîngă că le urîțesc, le mai strică și părul; împletindu-și meșteșugit părul își smulg perii din cap; iar de teamă să nu li se strice părul nici nu se ating de capetele lor; seara se duc cu frică la culcare, ca nu cumva, fără să-și dea seama, să deranjeze formele împletiturii.

63. 1. Adaosul de păr străin trebuie îndepărtat cu desăvîrșire. E cea mai mare nelegiuire să-ți pui pe cap plete de păr străin, să-ți acoperi craniul cu bucle de păr mort. Pe ce va pune mîna preotul? Ce va binecuvînta? Preotul nu va binecuvînta pe femeia împodobită cu perucă, ci părul străin, iar prin păr, alt cap. **2.** Dacă *«bărbatul este cap femeii, iar al bărbatului, Hristos»* [152], nu este oare o nelegiuire ca femeile să cadă în două păcate? Mai întîi, înșeală pe bărbații lor, pentru că îi arată alt păr în locul părului lor; în al doilea rînd, dezonorează, atît pe cît pot, pe Domnul, gătindu-se ca desfrînatele pentru a ascunde adevărul și aduc și ocară capului lor, care este cu adevărat frumos. **3.** Dar nici părul nu trebuie să și-l vopsească și nici să-i schimbe culoarea, dacă li se înălbește; că nu li se îngăduie nici haine împestrițate. Dar mai cu seamă nu trebuie ascuns ceea ce face ca vîrsta să fie venerabilă și vrednică de încredere; dimpotrivă, trebuie să arătăm deschis prețuirea, pe care ne-a dat-o Dumnezeu, pentru a-i face pe tineri să respecte bătrînețea. **4.** Adesecori apariția unui om cu capul alb în fața unor tineri obraznici este la fel ca apariția profesorului; îi cuminţeşte, iar strălucirea înfăţişării lui potoleşte zburdălnicia lor tinerească.

---

[152] *1 Cor.*, 11, 3.

64. 1. Femeile nu trebuie să-şi fardeze feţele cu dresurile unei arte pline de viclenie.

Să le arătăm noi arta de a se împodobi cu castitatea. Cea mai minunată frumuseţe este în primul rînd frumuseţea sufletească, aşa cum am spus de mai multe ori. Sufletul este frumos, cînd este împodobit cu Sfîntul Duh, cînd are în el podoabele date de Duhul cel Sfînt: dreptatea, curajul, castitatea, iubirea de bine, simţul ruşinii, culoare pe care n-o poţi vedea mai frumoasă şi mai înfloritoare în nici o altă parte. **2.** Femeile, să se ostenească apoi şi cu frumuseţea trupului. Frumuseţea trupului constă în simetria mădularelor şi a părţilor trupului, însoţite de o culoare frumoasă. Arta de a-ţi împodobi trupul cu sănătate este aici foarte potrivită; arta aceasta face trecerea de la chipul cel fardat la chipul cel adevărat, la chipul cel dat de Dumnezeu. Buna întocmire a băuturilor şi mîncatul cu măsură sînt în stare să-ţi dea frumuseţea cea firească. Cu ajutorul acestora trupul întăreşte nu numai sănătatea, dar face să i se vadă şi frumuseţea. **3.** Din înroşit trupul ajunge strălucitor şi scînteietor; din molatic, luminos şi plin de har; din şubred, bărbătos şi tare; dintr-un trup cu respiraţia grea, un trup cu o bună şi regulată respiraţie. Cu acestea toate este împodobit omul, această statuie armonioasă şi frumoasă a Cuvîntului! Da, frumuseţea este floarea minunată a sănătăţii. Sănătatea lucrează înăuntrul trupului, iar frumuseţea în afara trupului; amîndouă arată înfloritoarea culoare a feţii.

65. 1. Cele mai frumoase şi cele mai sănătoase exerciţii corporale dau trupului o frumuseţe adevărată şi permanentă, căci căldura produsă de exerciţii dă naştere transpiraţiei şi atrage aerul rece. Căldura, fiind produsă de mişcări, atrage spre ea aerul, şi atrăgîndu-l, preface treptat în vapori prisosul de hrană încălzit, datorită şi unei anumite cantităţi de umiditate, cît şi unui prisos mare de căldură. **2.** De aceea este şi dată afară mîncarea de mai înainte. Într-un corp, care nu face mişcare, mîncarea înghiţită nu este digerată, ci scoasă afară, aşa cum se scoate pîinea dintr-un cuptor rece; sau întreagă şi necoaptă sau numai partea de deasupra. **3.** E firesc apoi ca cei care mănîncă şi beau mai mult decît trebuie să aibă şi urina şi excrementele în mai mare cantitate, să aibă în mai mare cantitate şi celelalte secreţiuni; pe lîngă acestea şi sudoarea, pentru că hrana n-a fost asimilată, ci eliminată odată cu cele de prisos.

66. 1. De aici vin şi desfrînările, pentru că abundenţa excesivă din trup se îndreaptă spre părţile genitale ale naşterii de copii. Trebuie, deci, să cheltuim această abundenţă excesivă din trup prin mişcări corporale potrivite și prin mese simple, ca să înflorească în noi frumusețea noastră.

2. În sfîrșit, este absurd ca cei făcuți *«după chipul și asemănarea lui Dumnezeu»* [153] să-și pună pe ei podoabă străină, ca și cum ar vrea să batjocorească pe Cel după al Cărui chip am fost făcuți ; să prefere adică în locul creației dumnezeiești arta omenească cea rea. **3.** Pedagogul poruncește ca femeile să meargă *«cu îmbrăcăminte cuviincioasă și să se împodobească cu sfială și cu cumințenie* [154], *supunîndu-se bărbaților lor, pentru ca chiar dacă unii nu se pleacă Cuvîntului, să fie cîștigați, fără cuvînt, prin purtarea femeilor lor, văzînd* — spune Scriptura — *viețuirea voastră curată în Cuvînt ; podoaba lor să nu fie cea din afară, adică împletirea părului, podoabele de aur sau îmbrăcarea de haine scumpe, ci omul cel tainic al inimii, întru nestricăcioasa podoabă a Duhului celui blînd și liniștit, care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu»* [155].

67. 1. Munca pe care femeile o fac singure fără ajutorul cuiva, le aduce o frumusețe adevărată, pentru că munca le exercită trupurile și prin muncă se împodobesc, nu cu o podoabă adusă de munca altora, podoabă lipsită de podoabă, lipsită de libertate și desfrînată, ci cu o podoabă lucrată și confecționată de mîinile lor, de mîinile unei femei cinstite. Că nu se cuvine ca cele care trăiesc după Dumnezeu să se arate împodobite cu haine cumpărate din piață, ci cu haine făcute de mîinile lor. **2.** Foarte frumos lucru este ca femeia gospodină să se îmbrace și pe ea și pe bărbatul ei cu haine făcute cu mîinile ei ; acest lucru îi bucură pe toți ; copiii se bucură de mama lor, bărbatul de femeia lui, ea de toți și cu toții de Dumnezeu. **3.** Într-un cuvînt,

> «Femeia harnică este o comoară de virtute» [156].

Femeia aceasta *«bucatele nu le-a mîncat cu lene »* [157] și legile milosteniei în gura ei ; femeia aceasta *«și-a deschis gura sa în chip înțelept și după lege* [158], *iar copiii ei s-au ridicat și au fericit-o»* [159], *«iar bărbatul ei a lăudat-o»* [160], după cum spune Cuvîntul cel Sfînt prin Solomon. *«Femeia binecredincioasă se binecuvintează. Să laude ea frica de Domnul !»* [161]. Și iarăși : *«Femeia harnică este cunună pentru bărbatul ei»* [162].

---

[153] *Fac.*, 1, 26.
[154] *1 Tim.*, 2, 9.
[155] *1 Pt.*, 3, 1—4.
[156] *Alexandros.* Fragm. 5, CAF, III, p. 373.
[157] *Prov.*, 31, 27.
[158] *Prov.*, 31, 26.
[159] *Prov.*, 31, 28.
[160] *Prov.*, 31, 28.
[161] *Prov.*, 31, 30.
[162] *Prov.*, 12, 4.

68. 1. Femeile trebuie să-și îndrepte cît mai mult cu putință atitudinea, privirea, mersul și vocea. Nu cum fac unele femei, care imită pe artiștii de teatru, care privesc cu luare-aminte mișcările lascive ale dansatoarelor, ca să le reproducă în întîlnirile lor, cu mișcări lente, cu pași senzuali, cu glas afectat și cu priviri pline de dorinți; toate aranjate cu grijă ca să fie momeală plăcerii. **2.** «*Miere picură din buzele femeii desfrînate, care, vorbind ca să-ți facă plăcere, îți îndulcește gîtlejul, dar mai pe urmă mai amară decît fierea o vei afla și mai tăioasă decît sabia cu două tăișuri; că picioarele nebuniei pogoară cu moartea în iad pe cei ce se lipesc de ea*»[163]. **3.** Desfrînata a biruit pe nobilul Samson[164], iar cealaltă soție a lui și-a tuns bărbatul[165]. Dar o altă femeie nu l-a înșelat pe Iosif; ci egipteanca cea desfrînată a fost biruită; castitatea lui Iosif, cea înlănțuită, s-a arătat mai puternică decît puterea cea fără de lanțuri a femeii.

69. 1. Minunate sînt și cuvintele acestea:

> «Nu mă pricep deloc
> Să murmur cu dulceață, să merg legănat,
> Să-mi țin gîtul plecat, așa cum văd aici
> În oraș pe alți mulți invertiți
> Care se ung cu smoală, ca să-și smulgă părul»[166].

2. Trebuie cu totul interzise mișcările femeiești, atitudinile desfrînate și mlădierile lascive. Mișcările afemeiate la mers, «mersul ca femeile»[167], după cum spune Anacreon[168], sînt cu totul mișcări de desfrînate, după cît îmi pare. Comedia spune: «Este timpul să părăsești urmele femeilor stricate și viața de desfrîu»[169]. **3.** «*Urmele desfrînate nu se sprijină pe adevăr; nu umblă pe căile vieții; urmele roților ei sînt greșite și nu sînt bine cunoscute*»[170]. Mai cu seamă ochii trebuie păziți; că e mai bine să alunece picioarele decît ochii.

70. 1. Domnul vindecă foarte repede patima aceasta, spunînd: «*Dacă te smintește ochiul tău, scoate-l*»[171]. Smulge din rădăcini pofta! Ochii care privesc cu poftă, clipitul ochilor, care înseamnă a face semn cu ochii, nu sînt altceva decît desfrînare cu ochii, pentru că prin ochi pofta își aruncă departe săgețile ei. Ochii sînt corupți înaintea întregului trup. 2. «*Ochiul care vede bine veseleşte inima*»[172], adică se bucură, pentru că ştie să vadă bine; dar «*cel care face cu ochiul cu viclenie adună întristare peste oameni*»[173]. 3. Un om ca acesta era afemeiatul Sardanapal[174], regele asirienilor, care este înfăţişat întins pe pat cu picioarele în sus, desfăcîndu-şi haina de purpură şi aruncînd în sus albul ochilor. 4. Femeile care fac la fel se prostituează chiar cu ochii lor. «*Luminătorul trupului este ochiul*»[175] spune Scriptura; prin ochi se văd cele dinăuntrul omului, că sînt luminate de lumina ochilor. «*Desfrînarea femeii, prin ridicarea ochilor*»[176].

---

[163] *Prov.*, 5, 3—5.
[164] *Jud.*, 14, 15—17.
[165] *Jud.*, 16, 17—19.
[166] Un poet comic necunoscut, CAF, III. p. 470, nr. 339.
[167] *Anacreon*, Fragm. 168.
[168] Anacreon (sec. VI—V î.d.H.), celebru poet liric grec. A cîntat în poeziile sale dragostea și vinul. Din opera sa autentică n-au rămas decît scurte fragmente.
[169] Un poet comic necunoscut, CAF, III, p. 520, nr. 622.
[170] *Prov.*, 5, 6.
[171] *Mt.*, 5, 29; 18, 9; *Mc.*, 9, 47.

71. 1. Apostolul strigă: «*Omorîţi, dar, mădularele voastre cele de pe pămînt: desfrînarea, necurăţia, patima, pofta cea rea şi lăcomia, care este închinare la idoli, peste care vine mînia lui Dumnezeu*»[177]; noi, însă, reaprindem patimile şi nu ne ruşinăm. 2. Unele dintre femei mestecă gumă de mestecat, umblă de colo-colo şi rîd în gura mare trecătorilor; altele îşi dau aere, scărpinîndu-se în cap cu ace de păr, pe care le poartă cu ele, ca şi cum n-ar avea degete, şi se interesează ca acele de păr să fie făcute din carapace de broască ţestoasă sau din fildeş sau din oasele altui animal mort; 3. altele, ca să placă celor ce le văd, se gătesc dîndu-şi pe faţă cu farduri de diferite culori; şi astfel îşi murdăresc feţele şi le fac ca şi cum ar avea spuzeală. 4. Ca aceasta este, spune Pedagogul prin Solomon, «*femeia nebună şi obraznică! Nu ştie de ruşine! Stă la uşile casei ei pe scaun, chemînd, în văzul lumii, pe cei ce trec pe cale, pe cei ce-şi caută de drumul lor*»[178]. Prin înfăţişarea ei şi prin întreaga ei viaţă spune lămurit: «*Care este cel mai nebun dintre voi? Acela să se abată pe la mine! Iar celor lipsiţi de minte le porunceşte, zicînd: Atingeţi-vă cu plăcere de pîinile ascunse şi de apa cea dulce de furtişag*»[179]. Aşa vorbeşte Pedagogul de această Afrodită înclinată spre furt!

72. 1. De acest text s-a folosit beoţianul Pindar, cînd a spus: «Dulce-i îngrijirea care te fură a Cipridei»[180]. «*Nu ştie, nenorocitul, că pămîntenii pier alături de ea şi că o va întîlni în fundul iadului! Dar, fugi,* îi spune Pedagogul, *nu zăbovi în locul acela, nici nu-ţi întoarce ochii*

---

[172] *Prov.*, 16, 2.

[173] *Prov.*, 10, 11.

[174] Sardanapal, rege legendar al Asiriei, cu o viaţă destrăbălată şi desfrînată. A pierit ars de foc împreună cu averile, eunucii şi femeile lui, pe un rug căruia singur i-a dat foc. Unii istorici îl socot al patrulea şi ultimul rege al Asiriei, care a domnit douăzeci de ani (779—759 î.d.H.).

[175] *Mt.*, 6, 22; *Lc.*, 11, 34.

[176] *Înţ. Sir.*, 26, 10.

[177] *Col.*, 3, 5—6.

[178] *Prov.*, 9, 13—15.

[179] *Prov.*, 9, 15—17.

[180] *Pindar*, Fragm. 217, Schroeder; Ciprida este supranumele Afroditei.

către ea! Aşa vei trece de apa străină»[181], vei trece dincolo de Aheron. 2. De aceea, acestea zice Domnul prin Isaia: «*Pentru că au umblat fiicele Sionului cu grumajii ridicaţi şi cu clipitul ochilor, iar cu mersul îşi tîrăsc hainele şi cu picioarele joacă, Dumnezeu va smeri pe fiicele Sionului şi va dezveli chipul lor*»[182], chipul cel urît.

73. 1. Aş dori, apoi, ca slujnicele, care merg în stînga stăpînelor lor sau cele care vin în urma lor să nu vorbească cuvinte de ruşine şi nici să nu facă lucruri ruşinoase, ci să fie cuminţite de stăpînele lor. Poetul comic Filimon le critică foarte aspru, zicînd:

2. «Cînd am ieşit
Văd o femeie liberă
Urmată de o slujnică frumoasă;
Şi unul din Plateea le urma şi
Făcea ochi dulci servantei»[183].

3. Că desfrînarea slujnicii se întoarce asupra stăpînei; dă prilej celor care au încercat puţin să nu se teamă de a încerca mai mult; că stăpîna, de vreme ce n-a pedepsit desfrînarea slujnicii, arată că e de acord cu purtările ei neruşinate. Dacă nu te revolţi împotriva celor desfrînaţi, înseamnă că eşti de acord cu ei. Proverbul spune: «Cum e stăpîna aşa e şi cîinele»[184].

4. Trebuie să trimitem pe pustiu mersul cel nebunatic; să alegem mersul cel serios şi potolit, dar nu un mers, ca şi cum te-ai tîrî; nu trebuie să ne zbenguim pe drum, nici să privim cu dispreţ pe cei care-i întîlnim întorcînd capul, dacă aceştia au ochii aţintiţi asupra noastră, ca şi cum am intra pe scenă cu alai şi am aştepta să fim arătaţi cu degetul. **5.** Nu trebuie să fim împinşi de slugi, ca să urcăm o pantă, cum vedem că fac cei complet moleşiţi, deşi par sănătoşi, dar sînt istoviţi din pricina slăbiciunii lor sufleteşti. Bărbatul vrednic nu trebuie să dea semn de slăbiciune nici cu chipul lui, nici cu trupul lui.

74. 1. Deci nici în mişcările noastre, nici în atitudinea noastră să nu se găsească urmă de purtare urîtă, nedemnă de bărbat. Bărbatul, sănătos la trup şi suflet, nu trebuie să se folosească de slugi, ca de vitele de jug. **2.** După cum slugilor li se porunceşte «*să se supună stăpînilor lor cu toată frica, nu numai celor buni şi blînzi, ci şi celor suciţi*»[185], spune Petru, tot aşa este potrivit ca şi stăpînii să socotească pe slugile lor egali cu ei şi să se poarte cu ei cu îndelungă răbdare şi cu iubire de oameni. «*În sfîrşit*, spune Petru, *fiţi cu toţii într-un gînd, împreună-păti-*

---

[181] *Prov.*, 9, 18—19.
[182] *Is.*, 3, 15—16.
[183] *Filimon*, Fragm. 124, CAF, II, 517 sq.
[184] *Epicharm*, Fragm. 168, Kaibel.
[185] *1 Pt.*, 2, 18.

mitori, iubitori de frați, îndurători, smeriți» [186] și celelalte, *«ca să moșteniți binecuvîntarea»* [187]. **3.** După părerea mea, Zenon din Citium [188] a schițat chipul minunat și vrednic de iubit cu pasiune al unui tînăr. Îl sculptează, grăind așa : «Să fie, spune el, cu fața curată ; sprîncenele să nu-i fie încruntate ; privirea să nu-i fie holbată ; dar nici lipsită de viață; să nu stea cu gîtul dus pe spate ; mădularele trupului să nu-i fie moi, ci gata să se miște, la fel cu cei puternici ; să fie iute spre cuvîntul cel drept și ținitor de minte al celor grăite cu dreptate ; atitudinea și mișcările lui să nu dea nădejde celor desfrînați. **4.** Să înflorească în el simțul rușinii și bărbăția ! Departe să fie de el umbletul la prăvăliile care vînd parfumuri, la atelierele giuvaergiilor, la magazinele care vînd lînă, ca și la celelalte ateliere, unde cei gătiți, ca desfrînatele, își pierd ziua, ca femeile care stau în fața caselor de prostituție» [189].

75. 1. Dar nici bărbații să nu-și piardă timpul în frizerii și prăvălii, flecărind și pălăvrăgind ! Să înceteze de a mai vîna femeile ce trec prin fața lor ! Mulți bărbați nu contenesc a critica și a rîde de alții.

2. Trebuie oprit și jocul cu zarurile sau deprinderea cu pofta de cîștig, jucînd astragalul [190] pe care bărbații îl joacă cu multă plăcere. Risipa de bani a descoperit niște distracții ca acestea pentru cei care vor să-și piardă timpul ! De vină este lenea. Iubesc deșertăciunile cei care nu merg pe calea credinței celei adevărate. Parcă n-ar putea să se distreze și în alt chip, fără să se vateme. Felul în care fiecare voiește să trăiască este oglinda gîndurilor sale.

3. Dar, după cum se pare, numai întîlnirile cu oamenii buni sînt folositoare. Și atotînțeleptul Pedagog, cunoscînd că viețuirea împreună cu oamenii răi te face asemenea cu porcii, a interzis prin Moise, vechiului popor să mănînce carne de porc, pentru a arăta că cei care cheamă pe Dumnezeu nu trebuie să se amestece cu oameni necurați care, ca porcii, se bucură de plăcerile trupești, de mîncări pline de murdărie și de desfrînate gîdiliri. **4.** *«Nu trebuie să mănînci uliu sau bufniță cu aripile repezi sau vultur»* [191] spune Scriptura mai departe ; adică să nu te apropii de cei care-și duc viața, trăind din răpiri. Și toate cele spuse în Scriptură la fel cu acestea trebuie înțelese alegoric.

76. 1. Cu cine, dar, să ne împrietenim ? Cu drepții ! Și o spune aceasta Pedagogul servindu-se tot de alegorie, că zice : *«Orice animal*

---

[186] *1 Pt.*, 3, 8.

[187] *1 Pt.*, 3, 9.

[188] Zenon din Citium (Cipru), filozof grec (336—251 î.d.H.), întemeietorul stoicismului, o sinteză din cosmologia lui Heraclit, etica cinică și a unei părți din logica lui Aristotel.

[189] Zenon, Fragm. 174, Pearson.

[190] Astragal, un fel de joc de zaruri, care se joacă cu patru oscioare în mînă

[191] *Lev.*, 11, 15.

«care are copita despicată în două și rumegă» [192] este curat. Animalul cu copita despicată în două arată dreptatea ; că dreptatea are talerele egale ; acest animal apoi rumegă propria sa mîncare, mîncarea dreptății, adică Cuvîntul ; Cuvîntul intră în noi din afară prin cateheză, așa cum intră mîncarea ; iar dinăuntru, ca din stomac, este trimis minții spre a fi păstrat în memorie. **2.** Omul drept rumegă hrana cea spirituală cînd are în gura sa Cuvîntul ; dreptatea o desparte în două : sfințește și aici pe pămînt pe omul drept, dar îl trimite și în veacul ce va să fie.

3. Pedagogul nu ne va duce la spectacole ; că nu fără temei poți numi stadioanele și teatrele *«scaunul ciumaților»* [193] ; că și aici este *«sfat»* [194] rău, ca și sfatul făcut asupra Dreptului [195] ; de aceea este și blestemată adunarea care s-a făcut împotriva Lui. **4.** Adunările acestea, de la teatre și stadioane, sînt pline de multă neorînduială și fărădelege ; iar prilejurile acestea de adunare a oamenilor sînt pricină de dezordine morală, că se adună la un loc bărbații cu femeile, ca să se uite unii la alții.

77. 1. La aceste spectacole adunarea de lume este ușuratică. Poftele se încălzesc, pentru că privirea este pofticioasă ; ochii privesc mai îndrăzneț pe vecini, pentru că li se dă prilej să se înflăcăreze de pofte erotice.

2. Să fie oprite spectacolele cele pline de bufonerii și de pălăvrăgeli. Este oare vreun lucru de rușine, care să nu fie arătat pe scenele teatrelor ? Cîte cuvinte de rușine nu rostesc bufonii ? Cei care s-au distrat cu viciul înfățișat pe scenă, fac acasă cele văzute acolo. Dar cei care nu se lasă seduși și rămîn impasibili față de aceste spectacole, nu vor fi nicicînd furați de niște plăceri ușoare. **3.** Dacă mi s-ar spune că spectacolele teatrale trebuie socotite o joacă pentru distracție, aș răspunde că n-ar proceda înțelepțește orașele care ar căuta chiar să se distreze. **4.** Nu sînt jocuri, întrecerile organizate de iubitorii de slavă, întreceri pline de cruzime, care fac să moară atîția oameni ! Nu sînt jocuri, nici ambițiile deșarte și nesocotite și nici zadarnicile risipiri de bani ! Nu sînt jocuri nici învălmășelile pricinuite de aceste întreceri !

78. 1. Niciodată nu trebuie cumpărată distracția cu căutarea de lucruri fără preț. Un om cu judecată nu va prefera plăcutul înaintea binelui.

Mi se poate, însă, spune : «Dar nu filozofăm toți !» Și voi răspunde: Nu urmărim oare cu toții să avem viața cea veșnică ? Ce spui ? Cum ? Nu crezi ? Dar cum poți să iubești pe Dumnezeu și pe aproapele tău, fără să filozofezi ? Cum poți să te iubești pe tine însuți, dacă nu iubești viața cea veșnică? 2. «Nu știu carte!» mi se răspunde. Dar dacă n-ai învățat să citești, nu poți spune că nu auzi; și auzirea nu se învață. Credința nu-i un bun al înțelepților care trăiesc după lume, ci al înțelepților care trăiesc după Dumnezeu. Filozofia aceasta se învață fără cărți; iar cartea ei, care este în același timp și neștiutoare de carte și dumnezeiască, se numește dragoste, este carte duhovnicească. 3. Este cu putință să asculți și să trăiești și înțelepciunea dumnezeiască și este cu putință să fii și cetățean al acestei lumi; cele din lume nu te opresc să trăiești cu bună-cuviință, după Dumnezeu.

---

[192] *Lev.*, 11, 3.
[193] *Ps.*, 1, 1.
[194] *Ps.*, 1, 1.
[195] Adică : asupra lui Iisus.

4. Cel care vinde și cel care cumpără să nu spună niciodată două prețuri, cînd cumpără sau vinde; să aibă un singur preț și să gîndească să spună adevărul; dacă nu dobîndește prețul, dobîndește adevărul și se simte bogat cu conștiința lui cea dreaptă.

79. 1. Să nu te lauzi și să nu te juri cînd vinzi ceva! Să nu te juri nici cînd faci alte treburi. Vînzătorii și cumpărătorii care filozofează [196] să fie cu luare-aminte la aceste cuvinte ale Scripturii: «*Să nu iei numele Domnului în deșert, că nu va ierta Domnul pe cel ce ia numele Lui în deșert*» [197]. 2. Pe cei care lucrează împotriva acestor porunci, pe iubitorii de argint [198], pe mincinoși, pe fățarnici și pe cei care fac comerț cu adevărul, Domnul îi va izgoni din curtea Tatălui Său, pentru că nu vrea să fie casa cea sfîntă a lui Dumnezeu casă de negutătorie nedreaptă sau de cuvinte nedrepte sau de bunuri materiale [199].

3. Femeia și bărbatul cînd se duc la biserică să fie îmbrăcați cuviincios, cu mers nefalsificat, tăcuți, cu «*dragoste nefățarnică*» [200], curați cu trupul, curați cu inima, în stare să se roage lui Dumnezeu. 4. Mai mult decît atît, femeia să caute să fie acoperită, afară de cazul cînd este acasă; cînd e acoperită are o înfățișare serioasă și nu atrage privirile; nu va păcătui nicicînd dacă are înaintea ochilor ei voalul și simțul de rușine; și nu va face nici pe altul să alunece în păcat, ca atunci cînd ar fi cu fața descoperită. Aceasta o vrea Cuvîntul; pentru că se cuvine ca femeia să aibă voal pe cap [201]. 5. Se spune că femeia lui Enea [202], din pricina covîrșitoarei ei seriozități, s-a sfiit să-și dea voalul de pe cap nici cînd a fost cucerită Troia; ci, chiar fugind din cetatea în flăcări, ea a rămas acoperită.

---

[196] Adică: cei care trăiesc după învățătura creștină.
[197] *Ieș.*, 20, 7.
[198] *2 Tim.*, 3, 2.
[199] *Mt.*, 21, 12—13; *Mc.*, 11, 15—17; *Lc.*, 19, 45—46; *In.*, 2, 14—16.
[200] *Rom.*, 12, 9; *2 Cor.*, 6, 6.
[201] *1 Cor.*, 11, 5—6.
[202] Enea, principe troian. La căderea Troiei a fugit în Italia, unde s-a căsătorit cu Lavinia, fiica regelui Latinus. Poetul Virgiliu a făcut din Enea eroul epopeii sale Eneida.

80. 1. Ar trebui ca cei inițiați în Hristos [203], așa să fie totdeauna și așa să se poarte, ca în biserică, unde stau cu mai multă seriozitate; să fie, nu să pară, tot așa de blînzi, tot așa de evlavioși, tot așa de plini de dragoste. **2.** Dar nu știu cum se face, că își schimbă după loc și atitudinile și purtările, ca și caracatițele, despre care se spune, că se aseamănă cu pietrele pe care se așează; că arată ca pietrele și la culoare. **3.** După ce aceștia pleacă de la biserică, leapădă sfințenia adunării și se aseamănă cu marea mulțime a oamenilor între care trăiesc; dar, mai bine spus, cînd leapădă falsa lor fățărnicie de seriozitate arată ce erau cînd au intrat în biserică. **4.** Cît au stat în biserică, au cinstit cuvîntul care s-a spus despre Dumnezeu, dar l-au lăsat acolo unde l-au auzit; cînd ies afară, umblă de colo-colo împreună cu necredincioșii; li se umplu urechile de zgomotele instrumentelor cu coarde, de acordurile cîntecelor de dragoste cîntate din flaut, sînt înconjurați de oameni care fac scandal, de oameni beți și de o întreagă strînsură de lume; mulțimea cîntă și se alătură cîntecului mulțimii și cei care mai înainte înălțau imne nemuririi, cîntă și ei, ticăloșii, la sfîrșit cel mai nenorocit cîntec: *«Să mîncăm și să bem, că mîine vom muri»* [204].

81. 1. Aceștia într-adevăr nu mor mîine; dar sînt de pe acum morți pentru Dumnezeu [205]; își îngroapă morții lor [206], adică se îngroapă ei singuri spre moarte. Apostolul se adresează acestora cu foarte multă asprime, spunînd: *«Nu vă înșelați! Nici cei care fac adulter, nici desfrînații, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii* — și alții pe care i-a adăugat acestora — *nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»* [207]. **2.** Iar dacă sîntem chemați în împărăția lui Dumnezeu, atunci să viețuim în chip vrednic de împărăție [208], iubind pe Dumnezeu și pe aproapele [209]. Să se știe că dragostea nu se arată cu sărutarea [210], ci cu bunăvoința. Acestora, însă, nu li se aude în biserici nimic altceva decît sărutul; dar în sufletul lor nu sălășuiește dragostea. **3.** Sărutarea în biserică fără reținere dă naștere la bănuieli rușinoase și la hulă; și ar trebui ca sărutarea să fie tainică, *«sfîntă»* [211], cum o numește apostolul. Să viețuim, deci, în chip vrednic de împărăția lui Dumnezeu; sufletul nostru să-și arate dragostea sa cu gura, cu o gură castă și închisă; că prin o astfel de gură mai ales se arată purtarea cea cuviincioasă. **4.** Este și o altă sărutare, sărutarea criminală, plină de venin, care ia chipul sfințeniei. Oare nu știți că păianjenii veninoși numai ce se ating cu gura dau oamenilor dureri cumplite? Nu știți că de multe ori sărutările bagă în suflet otrava desfrînării?

---

[203] Adică: cei botezați, creștinii.
[204] *1 Cor.*, 15, 32; *Is.*, 22, 13.
[205] *1 Cor.*, 11, 30.
[206] *Mt.*, 8, 22; *Lc.*, 9, 60.
[207] *1 Cor.*, 6, 9—10.
[208] *Fil.*, 1, 27; *1 Tes.*, 2, 12.
[209] *Mt.*, 22, 37, 39.
[210] *Rom.*, 16, 16; *1 Cor.*, 16, 20; *2 Cor.*, 13, 12; *1 Tes.*, 5, 26.
[211] *Rom.*, 16, 16; *1 Cor.*, 16, 20; *2 Cor.*, 13, 12; *1 Tes.*, 5, 26.

82. 1. Să ne fie, dar, lămurit, că sărutarea nu înseamnă dragoste. *«Dragostea este de la Dumnezeu»* [212]. Ioan spune: *«Dragostea de Dumnezeu aceasta este să păzim poruncile»* — nu ca să ne lingușim unii pe alții cu gura —; *«și poruncile lui Dumnezeu nu-s grele»* [213]. **2.** Dar și îmbrățișările pe stradă ale oamenilor care se iubesc sînt pline de îndrăznire nesocotită; aceștia vor să arate celor care-i văd cît de mult se iubesc; dar fapta lor este lipsită cu totul de grație. **3.** Dacă este drept să ne rugăm lui Dumnezeu în taină în cămara noastră [214], urmează că și aproapelui nostru, pe care Dumnezeu ne-a poruncit să-l iubim îndată după El, să-i arătăm simțămintele noastre de dragoste ca și lui Dumnezeu, în taină, în casele noastre, *«răscumpărînd vremea»* [215]. **4.** Noi sîntem *«sarea pămîntului»* [216]; iar după cum zice Scriptura *«Cel care va binecuvînta cu glas mare dimineața, nu va părea că se deosebește de cel ce blestemă»* [217].

5. Se pare că mai presus de toate trebuie să ne ferim de a ne uita la femei. Păcătuiești nu numai dacă le atingi, ci și dacă le privești [218]; și trebuie să fugă mai cu seamă cel care este cu adevărat educat de Pedagog.

83. 1. *«Ochii tăi drept să caute și genele tale să clipească drept»* [219].

— Nu este oare cu putință să văd o femeie și să n-o poftesc?

— Da, dar să te păzești să nu cazi! Că e cu putință să vezi o femeie și să aluneci; dar e cu neputință s-o poftești, cînd n-o vezi.

2. Nu-i de ajuns ca oamenii care trăiesc în castitate să fie curați, ci trebuie să se și străduiască să fie mai presus de orice critică, să îndepărteze de la ei orice pricină de bănuială, pentru arătarea pe scurt a castității lor; că nu trebuie să fim numai credincioși, ci să arătăm că sîntem și vrednici de credință. **3.** Așadar, trebuie să ne ferim, după cum spune apostolul, *«de a nu fi defăimați de cineva, purtînd grijă de ce este bine nu numai înaintea Domnului, ci și înaintea oamenilor»* [220]. Scriptura spune: *«Întoarce-ți ochii de la femeia frumoasă și nu te uita la frumu-*

---

[212] *1 In.*, 4, 7.
[213] *I In.*, 5, 3.
[214] *Mt.*, 6, 6.
[215] *Ef.*, 5, 16; *Col.*, 4, 5.
[216] *Mt.*, 5, 13.
[217] *Prov.*, 27, 14.
[218] *Mt.*, 5, 28.
[219] *Prov.*, 4, 25.
[220] 2 *Cor.*, 8, 20—21.

sețe străină!» [221]. **4.** Iar dacă întrebi pentru care pricină, atunci Scriptura ți-o spune : *«Cu frumusețea femeii mulți s-au rătăcit; și de acolo se aprinde iubirea ca focul»* [222]. Iubirea, adică iubirea trupească, pornită din foc, duce, din pricina păcatului, la focul cel nestins [223].

CAPITOLUL XII

LA FEL, EXPUNERE PE SCURT A CELEI MAI BUNE VIEȚUIRI. TEXTE DIN SFINTELE SCRIPTURI CARE CARACTERIZEAZĂ VIAȚA CREȘTINĂ

84.1. Aș da sfatul ca soții, în casă, să nu-și sărute soțiile în fața slugilor. Aristotel nu îngăduia nici să se rîdă în fața slugilor [224]; cu atît mai mult bărbatul nu trebuie să-și arate în fața lor simțămintele lui de dragoste față de soție. Este bine să se arate cumințenia chiar de la începutul căsniciei, căci căsnicia, care este unită cu cumințenia dă naștere la plăceri curate.

2. Cu totul minunat spune tragedia :

«Ah ! Ah ! O, femei ! Oamenilor
Nu le aduce atît de felurite plăceri
Nici aurul, nici puterea, nici luxul bogăției
Cît sufletul drept și gîndirea cinstită
A unui bărbat vrednic și a unei femei evlavioase !» [225].

Acestea-s poruncile dreptății ! Nu trebuie nesocotite, chiar dacă sînt rostite de înțelepții din lumea aceasta !

85. 1. Așadar, pentru că fiecare din voi, *«cunoaște lucrul fiecăruia, petreceți cu frică timpul vremelniciei voastre, știind că nu cu lucruri stricăcioase, cu argint sau cu aur, am fost răscumpărați din viețuirea noastră, pe care o avem de la părinți, ci cu scumpul sînge al lui Hristos, ca al unui miel nevinovat și neprihănit»* [226]. **2.** *«Destul este că în vremurile trecute,* spune Petru, *am făcut voia păgînilor, umblînd în desfrînări, în pofte, în beții, în îmbuibare de mîncare și băutură și în nelegiuite închinări la idoli»* [227]. **3.** Hotar avem crucea Domnului cu care am îngrădit și înconjurat păcatele de mai înainte. Așadar, pentru că ne-am născut a doua oară, să ne țintuim în credința cea adevărată, să ne trezim și să ne sfințim, *«că ochii Domnului sînt peste cei drepți și urechile Lui spre rugăciunea lor, iar fața Domnului peste cei ce fac rele»* [228]. *«Și cine ne va face rău nouă, dacă sîntem rîvnitori ai binelui ?»* [229].

---

[221] *Înț. Sir.*, 9, 8.
[222] *Înț. Sir.*, 9, 9.
[223] *Mt.*, 3, 12 ; *Mc.*, 9, 43 ; *Lc.*, 3, 17.
[224] *Aristotel*, Fragm. 183, Rose, ed. III.
[225] *Apollonides*, Fragm. 1, TGF, ed. II, p. 825.
[226] *1 Pt.*, 1, 17 19.
[227] *1 Pt.*, 4, 3.

4. Cea mai bună viețuire este aceea care are o bună rînduială, o desăvîrșită bună-cuviință și o putere ordonată și întemeiată; care îndeplinește cu fapta, într-un chip minunat, toate îndatoririle care i se prezintă una după alta și care nu poate fi depășită cînd este vorba de virtute.

86. 1. Aceste sfaturi vi le-am dat, spune Pedagogul, deși, gîndindu-Mă la mîntuirea voastră, am vorbit mai cu asprime; am făcut asta, pentru că *«cel ce mustră cu îndrăznire face pace»* [230].

Voi, însă, vă veți mîntui, dacă mă veți asculta; dar dacă nu veți asculta de cele spuse, pe mine nu mă privește; totuși, și așa, mă privește, pentru că *«Dumnezeu voiește mai degrabă mîntuirea păcătosului decît moartea lui»* [231]. 2. Pedagogul iarăși spune : *«Iar dacă Mă veți asculta, bunătățile pămîntului veți mînca»* [232]. Pedagogul numește bunătăți ale pămîntului bunătățile omenești : frumusețea, bogăția, sănătatea, puterea, hrana; dar bunătăți cu adevărat sînt cele *«pe care urechea nu le-a auzit, nici la inimă nu s-au suit vreodată»* [233]; cele care sînt cu adevărat bunătăți sînt lîngă Cel Care este cu adevărat Împărat și ne așteaptă pe noi; că El este și dătător și păzitor de bunătăți; potrivit participării la acele bunătăți, Scriptura numește cu același nume și bunătățile pămîntești, căci Cuvîntul îndrumă dumnezeiește slăbiciunea omenească de la cele materiale la cele spirituale.

87.1. Pedagogul ne-a arătat din belșug ce trebuie să păzim cînd sîntem în casă și cum trebuie să ne îndrumăm viața. Pedagogului I-a plăcut să ne spună nouă, copiilor Săi, încetul cu încetul toate aceste învățături, pînă ce ne va duce la Didascal, la Învățător; ne-a dat și ne-a pus înainte pe scurt aceste învățături cu ajutorul Scripturilor, punîndu-ne de acord cu timpul cît ne-a condus; acum Îl lasă pe Didascal să ni le explice. Legea Didascalului vrea să slăbească frica și slobozește liberul nostru arbitru spre credință. 2. «Ascultă, spune Didascalul, ascultă, o copile, care ai fost bine îndrumat de Pedagog, ascultă, învățăturile de căpetenie ale mîntuirii! Îți voi dezvălui felul Meu de a fi, iar ţie îţi voi da acele bune porunci, prin care să ajungi la mîntuire. Te duc pe calea mîntuirii. Depărtează-te de căile rătăcirii, că *Domnul cunoaşte calea drepţilor, iar calea necredincioşilor va pieri*[234]. **3.** Urmează, aşadar, o, copile, calea cea bună, pe care ţi-o voi arăta! Apleacă spre Mine urechile tale, urechile cele ascultătoare *şi-ţi voi da ţie vistierii întunecate, ascunse, nevăzute*[235]. Nevăzute de neamuri, dar văzute de noi; «*comori nesecate*»[236] de înţelepciune, de care minunîndu-se apostolul zice: «*O, adîncul bogăţiei şi înţelepciunii!*»[237]. **4.** Vistierii multe, date de unicul Dumnezeu; unele descoperite prin lege, altele descoperite prin profeţi, altele prin gura cea dumnezeiască[238]; iar altă vistierie, prin cele şapte daruri ale Duhului, însoţeşte cu cîntecul ei gura cea dumnezeiască. Şi Domnul, Care este unul, este acelaşi Pedagog în toate acestea.

---

[228] *1 Pt.*, 3, 12; *Ps.*, 33, 14—15
[229] *1 Pt.*, 3, 13.
[230] *Prov.*, 10, 11.
[231] *Iez.*, 18, 23.
[232] *Is.*, 1, 19.
[233] *1 Cor.*, 2, 9.

88.1 Iată o învăţătură scurtă şi un sfat pentru viaţă, care cuprinde totul: «*Precum voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi-le şi voi asemenea*»[239]. Este cu putinţă ca toate poruncile să fie cuprinse în două porunci, aşa cum spune Domnul: «*Să iubeşti pe Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din toată puterea ta; iar pe aproapele tău ca pe tine însuţi*»[240]. Apoi adaugă: «*De acestea atîrnă toată legea şi profeţii*»[241]. **2.** Iar celui care L-a întrebat: «*Ce să fac, ca să moştenesc viaţa veşnică*», Domnul i-a răspuns: «*Ştii poruncile*»; iar după ce acela i le-a spus, Domnul i-a zis: «*Fă acestea şi te vei mîntui*»[242].

3. Trebuie, însă, să prezentăm mai pe larg iubirea de oameni a Pedagogului cu feluritele şi mîntuitoarele Sale porunci, ca să putem dobîndi cît mai repede mîntuirea pe temeiul bogatelor texte scripturistice.

89.1. Avem Decalogul dat prin Moise, care este arătat acoperit printr-o singură literă[243]. Decalogul descrie chipul în care putem scăpa de păcate. «*Să nu faci adulter*[244], *să nu te închini la idoli*»[245], să nu fii sodomit, «*să nu furi*[246], *să nu dai mărturie mincinoasă*[247], *cinsteşte pe*

---

[234] *Ps.*, 1, 6.
[235] *Is.*, 45, 3.
[236] *Lc.*, 12, 33.
[237] *Rom.*, 11, 33.
[238] Adică: prin gura Mîntuitorului.
[239] *Mt.*, 7, 12; *Lc.*, 6, 31.
[240] *Mt.*, 22, 37—38; *Mc.*, 12, 30—31.
[241] *Mt.*, 22, 40.
[242] *Lc.*, 10, 25—28.
[243] Prin litera iota — ι care înseamnă şi I, litera începătoare a cuvîntului Iisus (Ἰησοῦς), dar şi cifra 10, cele zece porunci ale Decalogului.
[244] *Ieş.*, 20, 14.
[245] *Ieş.*, 20, 4—5.
[246] *Ieş.*, 20, 15.
[247] *Ieş.*, 20, 16.

tatăl şi mama ta» [248] şi celelalte care urmează acestora. Aceste porunci trebuie să le păzim şi pe toate celelalte cîte ni le poruncesc Scripturile. **2.** Dar şi prin Isaia, Pedagogul ne porunceşte : *«Spălaţi-vă, curăţiţi-vă, ştergeţi răutăţile din inimile voastre înaintea ochilor Mei ; învăţaţi să faceţi bine, căutaţi judecata, scăpaţi pe cel nedreptăţit, judecaţi pricina orfanului, faceţi dreptate văduvei. Veniţi ca să vorbim, zice Domnul»* [249].

3. Putem găsi şi în alte cărţi ale Scripturii multe învăţături, de pildă despre rugăciune : *«Faptele cele bune sînt rugăciune bine primită înaintea Domnului»* [250], zice Scriptura. **4.** Ne arată şi chipul rugăciunii : *«Dacă vezi pe cel gol, îmbracă-l şi nu trece cu vederea pe cei ce sînt din sămînţa neamului tău. Atunci se va arăta de dimineaţă lumina ta şi vindecarea ta repede va veni şi va merge înaintea ta dreptatea ta şi slava lui Dumnezeu te va înconjura»* [251]. **5.** Care este fructul acestei rugăciuni ? *«Atunci vei striga şi Dumnezeu te va auzi ; încă grăind tu, va zice : Iată, aicea sînt !»* [252].

90. 1. Despre post zice : *«Pentru ce îmi postiţi ? zice Domnul. Nu acest post am ales Eu şi ziua, ca omul să-şi umilească sufletul său. Nici dacă îţi vei încovoia gîtul tău ca un cerc şi de te vei culca pe sac şi cenuşă, nici aşa nu veţi numi postul vostru, post primit»* [253].

2. Dar care este postul, pe care îl arată Domnul ?

«Iată, spune Scriptura, *acesta este postul, pe care l-am ales eu, zice Domnul. Dezleagă toată legătura nedreptăţii, dezleagă toate legăturile cele cu silă făcute, dă libertate celor asupriţi, rupe orice zapis nedrept. Frînge celui flămînd pîinea ta, du în casa ta pe săracii cei fără adăpost ; dacă vezi pe cineva gol, îmbracă-l»* [254].

3. Pedagogul dă porunci şi cu privire la jertfe. *«Ce nevoie am Eu de mulţimea jertfelor voastre ? zice Domnul. Sînt sătul de arderile de tot de carne, de seul mieilor. Nu vreau sînge de tauri şi de ţapi, nici să veniţi să vă arătaţi mie. Că cine a cerut acestea din mîinile voastre ? Nu veţi adăuga a călca în curtea Mea. Dacă veţi duce făină de grîu, e în deşert. Tămîie ? Este urîciune înaintea Mea ! Lunile cele noi ale voastre şi sîmbetele, nu le sufăr !»* [255].

---

[248] *Ieş.*, 20, 12.
[249] *Is.*, 1, 1—18.
[250] *Prov.*, 15, 8.
[251] *Is.*, 58, 7—8.
[252] *Is.*, 58, 9.
[253] *Is.*, 58, 4—5.
[254] *Is.*, 58, 6—7.
[255] *Is.*, 1, 11—14.

4. Dar cum voi jertfi Domnului? aş putea fi întrebat.

— «*Jertfă Domnului*, spune Scriptura, este *inima înfrîntă*»[256].

— Cum să pun cunună sau cum să ung cu mir? Sau cum voi tămîia Domnului?

— «*Mireasmă cu bun miros lui Dumnezeu, este inima care slăveşte pe Cel Ce a plăsmuit-o*»[257]. Iată cununile, jertfele, aromatele şi florile lui Dumnezeu!

91. 1. Despre răbdare Pedagogul spune: «*De-ţi va greşi fratele tău, ceartă-l; şi de se va pocăi, iartă-l. De-ţi va greşi fratele tău de şapte ori pe zi şi de se va întoarce de şapte ori către tine zicînd: Mă pocăiesc!, iartă-l*»[258]. **2.** Prin Ioan porunceşte ostaşilor să se mulţumească cu lefurile lor[259], iar vameşilor să nu ia nimic mai mult decît cele rînduite[260]. Judecătorului îi spune: «*Să nu cauţi la faţă, cînd judeci; că darurile orbesc pe cei care văd şi strică cuvintele cele drepte*»[261], şi: «*Izbăviţi pe cei nedreptăţiţi*»[262]. **3.** Celor zgîrciţi: «*Averea adunată cu fărădelege se împuţinează*»[263]. Despre dragoste: «*Dragostea acoperă mulţime de păcate*»[264]. Despre stat: «*Daţi cezarului cele ale cezarului, şi lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu*»[265]. **4.** Despre jurămînt şi ranchiună: «*Nu Eu am poruncit părinţilor voştri, cînd au ieşit din pămîntul Egiptului, să-Mi aducă arderi de tot şi jertfe; Eu acestea le-am poruncit: Fiecare din voi să nu poarte în inima lui ranchiună semenului şi să nu iubească jurămîntul mincinos*»[266].

92.1. Pe mincinoşi şi pe îngîmfaţi îi ameninţă; pe unii: «*Vai de cei ce zic că dulcele este amar şi amarul dulce*»[267]; pe alţii: «*Vai de cei care singuri se cred înţelepţi şi deştepţi în ochii lor*»[268]; şi: «*Cel ce se va smeri pe sine, pe sine se va înălţa, iar cel ce se înalţă pe sine se va smeri*»[269]. **2.** Pe cei milostivi îi fericeşte, «*că ei vor fi miluiţi*»[270],

---

256. *Ps.*, 50, 18.

257. Text necunoscut în Scriptură. Cu privire la acest text o glosă marginală a manuscrisului H spune: «Psalmul 50 şi în Apocalipsa lui Adam» (să se vadă: *Epistola zisă a lui Barnaba*, Cap. II, 10, nota 12, în: Scrierile Părinţilor Apostolici, Bucureşti, 1979, p. 116, nota 12, Colecţia: Părinţi şi Scriitori bisericeşti, nr. 1).

258. *Lc.*, 17, 3—4.

259. *Lc.*, 3, 14.

260. *Lc.*, 3, 12—13.

261. *Ieş.*, 16, 19.

262. *Is.*, 1, 17.

263. *Prov.*, 13, 11.

264. *1 Pt.*, 4, 8.

265. *Mt.*, 22, 21; *Mc.*, 12, 17; *Lc.* 20, 25.

266. *Ier.*, 7, 22—23; *Zah.*, 7, 10; 8, 17.

267. *Is.*, 5, 20.

268. *Is.*, 5, 21.

269. *Mt.*, 23, 12; *Lc.*, 14, 11; 18, 14.

270. *Mt.*, 5, 7.

Înţelepciunea nefericeşte mînia, *«că mînia pierde şi pe cei înţelepţi»* [271]. **3.** Pedagogul ne porunceşte apoi să iubim pe duşmani, să binecuvîntăm pe cei ce ne blestemă şi să ne rugăm pentru cei ce ne necăjesc [272]. *«Celui care te loveşte peste un obraz, dă-i-l şi pe celălalt ; iar dacă-ţi ia haina, nu-l opri să-ţi ia şi cămaşa»* [273]. **4.** Despre credinţă zice : *«Toate cîte veţi cere, rugîndu-vă cu credinţă, veţi primi»* [274] ; iar după Pindar : «pentru cei care nu cred, nimic nu este de crezut» [275]. Trebuie să ne purtăm cu slugile cum ne purtăm cu noi înşine, fiindcă sînt oameni ca şi noi. «Dacă cercetezi bine lucrurile, înaintea lui Dumnezeu sînt egali toţi : şi cei liberi şi robii» [276].

93.1. Nu trebuie să pedepsim slugile care greşesc, ci să le certăm. *«Cel care-şi cruţă băţul, îşi urăşte fiul»* [277]. **2.** Pedagogul alungă cu mînie iubirea de slavă, spunînd : *«Vai vouă, fariseilor, că iubiţi scaunele cele dintîi în sinagogi şi închinăciunile în pieţe»* [278].

3. Pedagogul preţuieşte pocăinţa păcătosului, pentru că iubeşte pocăinţa care urmează păcatelor. Că numai Cuvîntul este fără de păcat.

«A păcătui este în firea tuturora
Şi e comun oamenilor ; dar a se ridica din păcat
Nu-i a oricărui bărbat, ci a acelui vrednic de respect» [279].

4. Despre dărnicie, a spus : *«Veniţi la Mine toţi cei binecuvîntaţi de moşteniţi împărăţia gătită vouă de la întemeierea lumii. Că am flămînzit şi Mi-aţi dat să mănînc, am însetat şi Mi-aţi dat să beau, străin am fost şi M-aţi primit, gol şi M-aţi îmbrăcat ; bolnav şi M-aţi cercetat, în închisoare am fost şi aţi venit la Mine»* [280]. **5.** Dar cînd am făcut noi unul din aceste lucruri Domnului ? [281]. Şi Pedagogul va spune iarăşi, întorcînd spre El binefacerea, plină de dragoste, arătată de noi fraţilor : *«Întrucît aţi făcut acestora mici, Mie aţi făcut* [282]. *Şi vor merge unii ca aceştia în viaţa veşnică»* [283].

94.1. Aşa sînt legile date de Cuvînt ! Sînt cuvinte de îndemn, scrise de degetul Domnului, nu pe plăci de piatră [284], ci scrise în inimile oamenilor[285]; dar numai în inimile acelea, care n-au primit în ele stricăciunea. De aceea au fost sparte plăcile celor învîrtoşaţi la inimă[286], pentru ca să fie întipărită în suflete moi credinţa pruncilor. Amîndouă legile — una dată prin Moise, cealaltă prin apostoli — au slujit Cuvîntului pentru învăţarea şi educarea omenirii.

---

[271] *Prov.*, 15, 1.
[272] *Lc.*, 6, 27—28.
[273] *Lc.*, 6, 29.
[274] *Mt.*, 21, 22.
[275] *Pindar*, Fragm. 233, Schroeder.
[276] Poate un citat din Menandru ; cf. *Blass*, în Hermes, XXXV, 1900, p. 341.
[277] *Prov.*, 13, 25.
[278] *Lc.*, 11, 43.
[279] Versuri atribuite de *Blass* (Hermes, XXV, 1900, p. 340—341) lui Menandru.
[280] *Mt.*, 25, 34—36.
[281] *Mt.*, 25, 37—39.
[282] *Mt.*, 25, 40, 46.
[283] *Mt.*, 25, 46.
[284] *Ieş.*, 31, 18.

2. Iată acum şi pedagogia dată de Cuvînt prin apostoli! Mi se pare că este de neapărată trebuinţă să vorbesc şi de acest fel de pedagogie, dar mai bine spus, gîndindu-mă la ceea ce am afirmat, anume că Pedagogul Însuşi vorbeşte prin apostoli, voi expune iarăşi poruncile date prin apostoli, aşa cum aş arunca nişte seminţe. 3. «*Lepădînd minciuna, vorbiţi fiecare adevărul cu aproapele său, pentru că sîntem unul altuia mădulare. Soarele să nu apună peste mînia voastră, nici nu daţi loc diavolului. Cel care fură să nu mai fure, ci mai degrabă să se ostenească lucrînd binele, ca să poată da celui care are nevoie*[287]. 4. *Toată amărăciunea şi urgia şi mînia şi strigarea şi defăimarea să se lepede de la voi, împreună cu toată răutatea*[288]. *Fiţi, dar, înţelepţi şi următori ai lui Dumnezeu, ca nişte copii iubiţi şi umblaţi în dragoste, precum şi Hristos ne-a iubit pe noi*[289]. 5. *Femeile să se supună bărbaţilor lor, ca Domnului*[290], *iar bărbaţii să-şi iubească femeile lor*[291], *precum şi Hristos a iubit Biserica*»[292].

95.1. Cei căsătoriţi să se iubească unul pe altul, «*aşa cum îşi iubesc trupurile lor*[293]. *Copiilor, ascultaţi pe părinţii voştri*[294]. *Părinţilor, nu întărîtaţi pe copiii voştri, ci-i creşteţi în învăţătura şi îndrumarea Domnului. Slugilor, ascultaţi pe stăpînii voştri cei după trup cu frică şi cu cutremur, în curăţia inimii voastre ca pe Hristos, slujindu-le din suflet cu bunăvoinţă*[295]. *Stăpînilor, purtaţi-vă bine cu slugile voastre, încetînd cu ameninţarea, ştiind că Stăpînul, şi al lor şi al vostru, este în ceruri; şi la El nu este părtinire*[296]. 2. *Dacă trăim cu Duhul, cu Duhul să şi umblăm: Să nu căutăm slava deşartă, întărîtîndu-ne unul pe altul, pizmuindu-ne unul pe altul*[297]. *Purtaţi sarcinile unul altuia şi aşa să îm-*

---

[285] 2 *Cor.*, 3, 3.
[286] *Ieş.*, 32, 19.
[287] *Ef.*, 4, 25—28.
[288] *Ef.*, 4, 31.
[289] *Ef.*, 5, 1—2.
[290] *Ef.*, 5, 22.
[291] *Ef.*, 5, 28.
[292] *Ef.*, 5, 29.
[293] *Ef.*, 5, 28.
[294] *Ef.*, 6, 1.
[295] *Ef.*, 6, 4—6.
[296] *Ef.*, 6, 9.
[297] *Gal.*, 5, 25—26.

pliniţi legea lui Hristos[298]. *Nu vă amăgiţi! Dumnezeu nu se lasă batjocorit*[299]. *Să nu ne descurajăm, făcînd binele; la timpul potrivit vom secera, dacă nu ne vom lenevi*[300]. **3.** *Trăiţi în pace între voi. Vă rugăm, fraţilor, mustraţi pe cei fără rînduială, mîngîiaţi pe cei slabi la suflet, sprijiniţi pe cei neputincioşi, fiţi îndelung-răbdători faţă de toţi. Vedeţi să nu răsplătească cineva cuiva rău pentru rău*[301]. *Duhul să nu-l stingeţi, profeţiile să nu le dispreţuiţi. Toate le încercaţi, ţineţi ce este bun. Feriţi-vă de tot felul de rău*[302]. **4.** *Stăruiţi în rugăciune, priveghind în ea cu mulţumire*[303]. *Umblaţi cu înţelepciune faţă de cei din afară, răscumpărînd vremea. Cuvîntul vostru să fie totdeauna plăcut, dres cu sare, că trebuie să ştiţi cum să răspundeţi fiecăruia»*[304].

96.1.«*Hrăniţi-vă cu cuvintele credinţei*[305]; *exercitaţi-vă în credinţa cea adevărată; că exerciţiul trupesc este de puţin folos, pe cînd credinţa cea adevărată este spre toate folositoare, pentru că avem făgăduinţa vieţii celei de acum şi a celei viitoare*[306]. **2.** *Cei care au stăpîni credincioşi să nu-i dispreţuiască, sub cuvînt că sînt fraţi; ci mai mult să le slujească, pentru că sînt credincioşi*[307]. **3.** *Cel ce împarte să fie cu curăţie sufletească; cel ce stă în frunte să fie cu rîvnă; cel ce miluieşte să miluiască cu voie bună. Dragostea să fie nefăţarnică.* **4.** *Urîţi răul, apropiaţi-vă de bine. Iubiţi-vă cu dragoste frăţească unul pe altul; în cinste, daţi-vă unii altora întîietate; în sîrguinţă, nu pregetaţi, cu duhul fiţi fierbinţi; slujiţi Domnului; bucuraţi-vă, pentru că aveţi nădejde; fiţi răbdători în suferinţă, stăruiţi în rugăciune, urmaţi iubirea de străini, luaţi parte la nevoile sfinţilor»*[308].

97. 1. Acestea sînt puţine din multele texte ale dumnezeieştilor Scripturi, alese ca exemplu, pe care Pedagogul le pune înaintea copiilor Săi; şi cu ajutorul lor, ca să spun aşa, taie desăvîrşit răul şi îngrădeşte nedreptatea. **2.** Nenumărate sînt, însă, regulile de purtare cuprinse în cărţile cele sfinte, adresate anumitor categorii de persoane, unele preoţilor, altele episcopilor şi diaconilor, altele văduvelor, despre care vom vorbi cu alt prilej. **3.** Multe din ele sînt spuse în enigme, multe în pilde; dar toate sînt de folos celor care le citesc.

---

[298] *Gal.*, 6, 2.
[299] *Gal.*, 6, 7.
[300] *Gal.*, 6, 9.
[301] *1 Tes.*, 5, 13—15.
[302] *1 Tes.*, 5, 19—22.
[303] *Col.*, 4, 2.
[304] *Col.*, 4, 5—6.
[305] *1 Tim.*, 4, 6.
[306] *1 Tim.*, 4, 7—8.
[307] *1 Tim.*, 6, 2.
[308] *Rom.*, 12, 8—13.

«Nu-i, însă, sarcina Mea, spune Pedagogul, să dau şi aceste învăţături ! Avem nevoie de Didascal, de Învăţător, pentru explicarea acelor sfinte cuvinte. Este, dar, timpul ca Eu să pun capăt Pedagogiei, iar voi să-L ascultaţi pe Didascal».

98. 1. Luîndu-vă în mîinile Sale, pe voi care aţi primit vieţuirea cea bună, Didascalul vă va învăţa învăţăturile acelea. Şcoală este Biserica aceasta, iar Mirele ei, unicul Didascal, voinţă bună a bunului Părinte, înţelepciune curată, sfinţenie a cunoştinţei. **2.** «*Şi El este jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre*» [309], după cum spune Ioan. El este Cel Care vindecă şi trupul şi sufletul nostru, vindecă omul în întregime. «*Este jertfă de ispăşire nu numai pentru păcatele noastre, ci şi pentru ale întregii lumi. Şi prin aceasta ştim că L-am cunoscut, dacă păzim poruncile Lui.* **3.** *Cel care zice : «L-am cunoscut pe El», dar poruncile Lui nu le păzeşte, este mincinos şi în el nu este adevărul ; iar cel care păzeşte poruncile Lui, în acela cu adevărat dragostea de Dumnezeu este desăvîrşită. După aceasta cunoaştem că noi sîntem în El. Cel care spune că rămîne în El este dator să umble şi el aşa cum a umblat Acela*» [310].

99.1. O, odrasle ale fericitei pedagogii ! Noi, pruncii, să plinim chipul cel frumos al Bisericii şi să alergăm la mama cea bună. Şi de vreme ce am fost auditori ai Cuvîntului, să slăvim întruparea cea fericită, datorită căreia omul este condus de Pedagog, dar este şi sfinţit în calitate de copil al lui Dumnezeu ; este educat pe pămînt, dar locuieşte în ceruri ; şi acolo primeşte pe Tatăl, despre Care a aflat pe pămînt. **2.** Cuvîntul pe toate le şi face, le şi învaţă, le şi educă. Calul este condus cu frîul, taurul este dus cu jugul, fiara este prinsă cu cursa ; omul, însă, este transformat de Cuvînt ; prin Cuvînt fiarele se îmblînzesc, peştii sînt ademeniţi, iar păsările sînt coborîte. Cuvîntul într-adevăr face frîu pentru cal, jug pentru taur, cursă pentru fiară, undiţă pentru peşte şi lanţ pentru pasăre. **3.** Cuvîntul conduce cetatea, Cuvîntul lucrează pămîntul, Cuvîntul porunceşte, Cuvîntul slujeşte, Cuvîntul pe toate le creează :

> «El a făcut pămîntul, El cerul, El marea,
> El stelele toate, care încununează cerul» [311].

100.1. O, dumnezeieşti creaturi ! O, dumnezeieşti porunci !

«Apa ! Să se mişte în ea însăşi ! Focul ! Să-şi stăpînească mînia ! Aerul în eter să se plimbe ! Iar pămîntul să se întărească şi să se mişte, după voia Mea ! Vreau încă să fac pe om. Am ca materie, stihiile ! Locuiesc împreună cu făptura Mea ! Dacă Mă cunoşti, îţi va sluji focul».

---

[309] *I In.*, 2, 2.
[310] *1 In.*, 2, 2—6.
[311] *Homer*, Iliada, XVIII, 483, 485.

2. Așa este Cuvîntul Acesta, Pedagogul, Creatorul lumii și al omului; și de dragul omului și Pedagog al lumii. Amîndoi — și lumea și omul — am fost făcuți prin porunca Lui; și amîndoi așteptăm judecata. «Înțelepciunea nu aduce muritorilor cuvînt ascuns, ci cuvînt care grăiește tare»[312], așa cum spune Bacilide[313]. **3.** Iar după cum spune Pavel «*ca să vă arătați fii fără prihană, curați și nepătați ai lui Dumnezeu, ca niște luminători în lume, în mijlocul unui neam sucit și stricat*»[314].

101.1. Deci, după o astfel de laudă adusă Cuvîntului, să ne rugăm Cuvîntului:

Milostivește-Te de noi copii Tăi, Pedagogule, Tată, conducătorul lui Israel, Fiule și Tată, amîndoi în unul, Doamne! Dă-ne nouă, celor care sîntem următori poruncilor Tale, să împlinim în noi asemănarea chipului[315]; să simțim, după puterea noastră, că Dumnezeu e judecător bun și nu aspru. Dă-ne Tu toate; dă-ne să trăim în pacea Ta, să ne mutăm în cetatea Ta, să trecem neacoperiți de valuri vîltoarea păcatului; să fim purtați de Duhul și de Înțelepciunea cea negrăită, avînd vreme senină. **2.** Noaptea și ziua, pînă în cea din urmă zi, să aducem laudă de mulțumire Unicului Tată și Fiu, Fiului și Tatălui, Fiului Pedagog și Didascal, împreună și cu Sfîntul Duh. Toate Unicului, în Care sînt toate[316], pentru Care toate sînt una, pentru Care veșnicia, ale Cărui mădulare sîntem toți[317], a Căruia este slava, ale Căruia sînt veacurile. Toate Celui bun, toate Celui frumos, toate Celui înțelept, toate Celui drept, Căruia slava și acum și în veci. Amin.

3. Dar pentru că Însuși Pedagogul ne-a așezat în Biserică și ne-a încredințat purtării Sale de grijă, ce bine ar fi, ca ajunși aici, să-I plătim Pedagogului, Care învață și vede totul, să-I plătim Domnului datoria de dreaptă mulțumire și să-I înălțăm laudă pentru minunata Sa Pedagogie.

---

[312] *Bacilide*, Fragm. 26, Blass-Snell.
[313] Bacilide, poet liric grec (sec. VI î.d.H.).
[314] *Fil.*, 2, 15.
[315] *Fac.*, 1, 26.
[316] *In.*, 1, 3; *1 Cor.*, 8, 6; *Col.* 1, 16—17.
[317] *Rom.*, 12, 5; *1 Cor.*, 12, 12; *Ef.*, 5, 30.

IMN
CĂTRE MÎNTUITORUL HRISTOS

Frîu al mînjilor nevinovaţi,
Aripă a păsărilor, ce nu se rătăcesc,
Cîrmă tare a corăbiilor,
Păstor al oilor împărăteşti,

Adună pe copiii Tăi
Cei nevinovaţi,
Să laude cu sfinţenie,
Să cînte fără viclenie
Şi cu guri nevinovate
Pe Hristos, Conducătorul copiilor.

Împărate al sfinţilor,
Cuvinte, Care supui toate,
Cuvinte al Tatălui Celui Prea Înalt,
Conducătorule al înţelepciunii,
Eşti sprijin în nevoi
Şi-Ţi place veşnicia!

Mîntuitorule Iisuse,
Păstorule, Plugarule
Al celor muritori,
Cîrmă, frîu
Aripă cerească
A turmei celei sfinte,
Pescar al muritorilor
Celor ce s-au mîntuit,
Cu viaţa cea dulce, scoţi
Din oceanul răutăţii,
Din valul duşmanului
Peştii cei curaţi.
Păstorule sfinte
Al oilor celor cuvîntătoare,
Condu, Împărate,
Pe copiii Tăi cei nevinovaţi!

Că urmele lui Hristos
Sînt cale către cer.

Cuvinte veşnice,
Veac nesfîrşit,
Lumină nestinsă,
Izvor plin de milă,
Lucrător al virtuţii
Celor care laudă pe Dumnezeu
Prin viaţa lor sfîntă !

Hristoase Iisuse,
Lapte ceresc
Stors
Din înţelepciunea Ta,
Din sînii cei dulci
Ai Miresei harurilor !
Noi, micii copii
Cu lapte ne hrănim
Şi ne săturăm sugînd
Cu guri nevinovate
Cu duh înrourat
Din sînul Cuvîntului.

Împărate Hristos
Să-I cîntăm cu toţii
Laude nevinovate
Şi imne curate ;
Iar pentru învăţătura vieţii
Plată cuvioasă să-I plătim.

Noi, copiii lui Hristos,
Poporul cel cuminte,
Cu inimi curate
Cor de pace să-nălţăm
Copilului puternic !
Să lăudăm cu toţii
Pe Dumnezeul păcii ! [318].

---

[318] Imnul acesta a mai fost tradus în româneşte de *Pr. Prof. I. G. Coman,* în : *Pr. Prof. Petre Vintilescu,* Despre poezia imnografică în cărţile de ritual şi cîntarea bisericească, Bucureşti, 1937, p. 287—289 ; *Dr. N. Ştefănescu,* în : Clement Alexandrinul, Pedagogul, Bucureşti, 1939, p. 350—352 (Izvoarele Ortodoxiei, 3) ; *Prof. D. Onciulescu,* Mijloacele educaţiei după Clement Alexandrinul, în : RP, 9 (1939) ; caietul I—II, p. 140—141.

INDICE SCRIPTURISTIC

S-au folosit următoarele sigle : B — Care bogat se va mîntui ? C — Cuvînt de îndemn către eleni ; P I — Pedagogul, cartea I ; P II — Pedagogul, cartea II ; P III — Pedagogul, cartea III ; I — Imn către Mîntuitorul Hristos.

Facere 1, 1 — C, 81, 3.
1, 26 — B, 36, 2.
C, 98, 4.
P I, 7, 2 ; 9, 1 ; 98, 2.
P III, 66, 2 ; 101, 1.
1, 27 — C, 5, 4 ; 49, 2.
P II, 83, 2.
1, 28 — C, 94, 2.
P II, 9, 2 ; 36, 1 ; 83, 2 ; 95, 1.
1, 29 — P II, 16, 3.
2, 7 — P I, 7, 1, 3.
2, 15 — P II, 71, 1.
2 ,18 — P I, 21, 3 ; P III, 19, 1.
2, 21 — P III, 19, 1.
3, 1—6 — C, 7, 6 ; 12, 2.
P III, 5, 3.
3, 1—7 — P II, 123, 1.
3, 7 — P II, 111, 2.
3, 14 — P II, 7, 4.
3, 15 — C, 106, 2.
4, 10 — P I, 47, 3.
P III, 25, 2.
4, 21 — C, 5, 2.
6, 1—2 — P III, 14, 2.
8, 6 — P III, 49, 5.
9, 3 — P II, 16, 3.
9, 4 — P III, 25, 2.
9, 20—23 — P II, 51, 1.
9, 21 — P II, 34, 3.
9, 23—26 — P II, 34, 3.
12, 1 — P III, 12, 4.
14, 14—16 — P III, 12, 5.
17, 1 — P I, 56, 2. 3.
17, 2 — P I, 56, 3.
17, 7 — P I, 56, 3.
18, 8 — P III, 52, 2.
19, 1—25 — P II, 89, 2. 3.
P III, 44, 1.
19, 26 — C, 103, 4.
19, 31—38 — P II, 81, 3.
22, 6 — P I, 23, 1.
26, 8 — P I, 21, 3 ; 22, 3.
28, 11—19 — P II, 78, 3.
28, 15 — P I, 56, 4.
29, 9 — P III, 49, 6.
30, 36 — P III, 50, 3.
30, 37 — P III, 50, 30.
30, 37—43 — P III, 50, 3.
32, 24 — P I, 56, 4.
32, 28 — P I, 57, 2.
32, 29 — P I, 57, 1.
32, 30 — P I, 57, 2.
34, 1—2 — P III, 14, 2.
34, 26—27 — P III, 14, 2.
46, 3 — P I, 57, 3.
49, 6—7 — P I, 58, 3.
49, 11 — P I, 15, 3 ; 47, 3.

Ieşire 3, 2 — C, 8, 3.
3, 2—5 — P II, 75, 1.
3, 8 — P I, 34, 3 ; 45, 1.
3, 17 — P I, 34, 3 ; 45, 1.
3, 18—19 — P I, 76, 3.
13, 21—22 — C, 8, 1.
14, 31 — P I, 60, 1.
16, 4—19 — P I, 40, 2.
16, 19 — P III, 91, 2.
17, 6 — P II, 19, 2.
20, 4 — C, 62, 2 ; P III, 12, 1.
20, 4—5 — P III, 89, 1.
20, 5—6 — P I, 71, 3.
20, 7 — P III, 79, 1.
20, 12 — P III, 89, 1.
3, 14 — P I, 71, 2.
20, 14 — P II, 89, 1 ; P III, 13, 3 ; 89, 1.
20, 15 — P III, 89, 1.
20, 16 — P III, 89, 1.
20, 17 — P III, 13, 3.
20, 20 — P I, 67, 1.
23, 1 — P II, 57, 3.
23, 2 — P III, 27, 3.
30, 25—30 — P III, 23, 2.
31, 18 — P III, 94, 1.
32, 1—6 — P I, 90, 2 ; P II, 126, 2.
32, 6 — P I, 96, 3.
32, 19 — P III, 94, 1.
32, 33—34 — P I, 57, 4.
32, 34 — P I, 58, 1. 2.
34, 6 — B, 39, 6.

Levitic 3, 17 — P III, 25, 2.
11, 3 — P III, 76, 1.
11, 4—5 — P II, 17, 1.
11, 6 — P II, 83, 4.
11, 6—7 — P II, 17, 1.
11, 10 — P II, 17, 2.
11, 15 — P III, 75, 4.
11, 39 — P II, 17, 2.
12, 8 — P I, 14, 3.
13, 12—17 — P III, 54, 1.
14, 22 — P I, 14, 3.
15, 11 — P I, 14, 3.
15, 29 — P I, 14, 3.
18, 20 — P I, 91, 1.
17, 10 — P II, 17, 2.
19, 18 — C, 108, 5. P II, 120, 4.
18, 22 — P II, 91, 1.
19, 29 — P III, 22, 2.
25, 23 — C, 94, 3.
26, 21 — P I, 85, 3.
26, 23 — P I, 85, 3.
26, 27 — P I, 85, 3.

Numeri 6, 9 — P I, 5, 1.
6, 12 — P I, 5, 2.
14, 21—24 — C, 85, 2.
20, 11 — P II, 19, 2.
25, 5—18 — P I, 90, 2.
25, 9 — P II, 101, 2.

Deuteronom 5, 8 — C, 62,
6, 2 — P I, 59, 2.
6, 4 — C, 80, 4.
6, 5 — C, 108, 5.
6, 13 — C, 80, 4.

8, 3 – P II, 7, 2; P III, 40, 1.
9, 19 – C, 82, 3.
8, 15 – P II, 19, 2.
10, 16 – P II, 73, 6.
12, 16 – P II, 17, 2.
14, 7 – P II, 17, 1; 83, 4.
14, 8 – P II, 17, 1.
14, 10 – P II, 17, 2.
14, 21 – P II, 17, 2.
18, 15 – P I, 60, 3.
18, 19 – P I, 60, 3.
23, 1—2 – C, 25, 1.
23, 17 – P III, 20, 4.
30, 6 – P I, 93, 1.
30, 14 – C, 109, 2.
30, 15 – C, 95, 2.
30, 19 – C, 95, 2.
31, 20 – P I, 91, 4.
32, 5—6 – P I, 81, 2.
32, 10—12 – P I, 56, 1.
32, 13 – P I, 45, 2.
32, 13—14 – P I, 52, 1.
32, 20 – P I, 70, 1.
32, 23—25 – P I, 68, 2.
32, 39 – C, 79, 1.
32, 41—42 – P I, 69, 1.
33, 17 – P I, 17, 1.

Judecători 14, 15—17 – P III, 68, 3.
16, 17—19 – P III, 68, 3.

1 Regi 16, 7 – P III, 12, 2.
16, 23 – C, 5, 4.
28, 18 – P I, 5, 3.

2 Regi 6, 19 – P II, 18, 1.
12, 30 – P II, 61, 2.

3 Regi 19, 4 – P III, 38, 1.
19, 6 – P III, 38, 1.
19, 13 – P II, 112, 3.
19, 19 – P II, 112, 3.

4 Regi 1, 8 – P II, 112, 3.
2, 11 – C, 92, 3.

1 Paralipomene 20, 2 – P II, 61, 2.

Estera 5, 1—4 – P III, 12, 5.
9, 20 – C, 88, 2.

Iov 39, 10 – P I, 17, 1.

Psalmi 1, 1 – P I, 92, 1. P III, 76, 3.
1, 1—2 – P I, 90, 1.
1, 3 – P I, 92, 1.
1, 4 – P I, 92, 2.
1, 6 – P III, 87, 3.
2, 3 – P I, 73, 1.
2, 5 – P I, 25, 2.
2, 7 – P I, 61, 3.
2, 10—11 – C, 80, 5.
4, 2 – C, 81, 1.
5, 6 – P I, 18, 1.
7, 10 – B, 41, 7.
8, 3 – P I, 13, 1.
8, 4 – C, 63, 2. P I, 73, 1.
10, 4 – P I, 73, 1.
17, 31 – P II, 73, 6.
17, 48—49 – P I, 80, 2.
18, 4 – C, 116, 2. P II, 61, 3.
18, 9 – C, 113, 1.
18, 11 – C, 113, 2. P I, 51, 1.
21, 24 – C, 113, 4.
22, 1 – P I, 11, 2.
22, 5 – P I, 61, 3.
23, 1 – C, 103, 3.
32, 1—3 = P II, 43, 3.
32, 6 – C, 63, 1.
32, 9 – C, 63, 3. P I, 26, 3.
33, 8 – C, 88, 1.
33, 11 – C, 88, 1; 95, 2.
33, 12 – C, 88, 1.
33, 13 – P I, 59, 2.
33, 14—15 – P III, 85, 3.
36, 25 – P III, 40, 1.
38, 8 – P I, 44, 1.
44, 9 – P I, 59, 2.
44, 9—10 – P II, 65, 3.
44, 10 —11 – P II, 110, 2.
47, 7 – P I, 90, 2.
48, 12 – P I, 101, 2.
48, 21 – P I, 101, 2.
50, 18 – P III, 90, 4.
55, 6 – C, 106, 2.
57, 4—5 – C, 105, 4.
61, 8 – C, 106, 4.
68, 36 – C, 106, 5.
69, 5 – C, 107, 1.
71, 9 – C, 106, 2.
72, 1 = P I, 1 ,1.
77, 10—11 – P I, 86, 1.
77, 36 – P I, 86 ,2.
77, 13 – P I, 86, 1.
77, 29 = P I, 41, 2.
77, 36 – P I, 86, 2.
77, 38—39 – P I, 86, 2.
77, 42—43 – P I, 87, 2.
81, 6 = C, 123, 1; P I, 26, 2.
85, 2—3 – P I, 6, 1.
85, 14 – B, 39, 6.
88, 14—15 – P I, 87, 3.
91, 11 – P I, 17, 1.
94, 8—10 – C, 84, 3.
94, 10—12 – C, 84, 4.
94, 12 – C, 85, 1.
95, 5 – C, 62, 4.
102, 14 – P I, 62, 2.
102, 20 – P I, 73, 1.
103, 2 – P II, 113, 4.
103, 3 – C, 81, 4.
103, 30 – P I, 70, 2.
109, 3 – P I, 61, 3.
109, 4 – C, 6, 3; 84, 2.
111, 8 – P III, 35, 5.
112, 1 – P I, 13, 4.
113, 12 – C, 46, 1.
117, 18 = P I, 61, 2, 3.
117, 24 – P I, 12, 5; 13, 1.
118, 103 = P I, 51, 1.
120, 3 – P III, 44, 1.
131, 7 – P II, 62, 1.
132, 2 – P III, 23, 2; 60, 4.
140, 6 – P I, 78, 4.
148, 5 – P I, 26, 3.
149, 1 – P II, 44, 4.
149, 2 – P II, 44, 4.
149, 3 – P II, 44, 4.
149, 4 – P II, 44, 4.
150, 3 – P II, 41, 4.
150, 4 – P II, 41, 4. 5.
150, 5 – P II, 41, 5; 42, 1.

Proverbe 1, 7 – P I, 77, 1.
1, 10 – P I, 94, 3.
1, 11—12 –P I, 94, 3.
1, 15 – P I, 94, 3.
1, 24—25 – P I, 85, 4.
2, 6 – C, 80, 1.
3, 3 – P III, 37, 4.
3, 11 – C, 82, 1.
3, 11—12 – P I, 78, 4.
3, 13 – P I, 91, 3.
P II, 129, 2.
3, 14—15 – P II, 129, 2.
4, 25 – P III, 83, 1.
5, 3—5 – P III, 68, 2.
5, 6 – P III, 69, 3.
6, 9 – C, 80, 2.
6, 12 = C, 80, 2.
8, 4 – P I, 90, 1.
8, 6 = P I, 90, 1.
8, 10—11 – P III, 35, 3.
8, 19 = P III, 35, 3.
8, 22 – C, 80, 1.
8, 34 – P II, 79, 3.
9, 13—15 = P III, 71, 4.
9, 15—17 – P III, 71, 4.
9, 18—19 – P III, 72, 1.
9, 20 = P III, 9, 3, 4.
10, 4 – P II, 129, 1. P III, 30, 4.
10, 11 – P III, 70, 2; 86, 1.
10, 13 – B, 38, 2.
10, 15 = P II, 57, 3.
10, 20 – P II, 52, 4.
11, 22 – P III, 56, 3.
11, 24 = P III, 35, 5.
12, 4 – P III, 67, 3.
13, 8 = P III, 39, 2.
13, 11 – P III, 91, 3.
13, 25 – P III, 93, 1.

13, 26 – P II, 14, 6.
14, 3 – P II, 53, 2.
15, 1 – P III, 92, 2.
15, 8 – P III, 89, 3.
15, 17 – P II, 16, 3.
16, 2 – P III, 70, 2.
17, 6 – P II, 71, 2.
19, 17 – P II, 129, 1.
19, 29 – P II, 93, 3.
20, 1 – P II, 29, 1.
23, 3 – P II, 4, 1.
23, 13 – P I, 82, 1.
23, 19—20 – P II, 27, 1.
23, 28 – P II, 27, 4.
23, 28—29 – P II, 27, 4.
23, 32—33 – P II, 28, 1.
27, 14 – P III, 82, 4.
31, 19—20 – P III, 49, 5.
31, 26 – P III, 67, 3.
31, 27 – P III, 67, 3.
31, 28 – P III, 67, 3.
31, 30 – P III, 67, 3.

Isaia 1, 2—3 – P I, 77, 3.
1, 3 – C, 92, 1.
1, 4 – P I, 78, 2; 80, 1.
1, 11—14 – P III, 90, 3.
1, 16—17 – P I, 59, 2.
1, 16—18 – P III, 89, 2.
1, 17 – P III, 91, 2.
1, 18 – B, 39, 4.
1, 19 – P III, 86, 2.
1, 19—20 – C, 95, 2.
1, 20 – C, 82, 1.
1, 23 – P I, 81, 2.
2, 3 – C, 2, 3.
3, 15—16 – P III, 72, 2.
4, 4 – P III, 48, 2. 3.
5, 20 – P III, 92, 1.
5, 21 – P III, 92, 1.
7, 14 – P I, 52, 1.
8, 11 – P I, 5, 3.
8, 18 – P I, 13, 4.
9, 6 – P I, 24, 1.
9, 6—7 – P I, 24, 2.
10, 13—14 – C, 79, 6.
11, 1 – P I, 61, 1.2.
11, 3—4 – P I, 61, 2.
13, 10 – C, 81, 4.
20, 2 – P II, 112, 3.
22, 13 – P II, 8, 1. P III, 80, 4.
22, 14 – P II, 8, 2.
29, 13 – P I, 76, 4. P II, 62, 5.
29, 15 – P II, 99, 5.
30, 1 – P I, 78, 1.
30, 9 – P I, 79, 1.
34, 4 – C, 81, 4.
35, 5—6 – C, 6, 1.
40, 3 – C, 9, 1.
40, 8 – C, 78, 4.
40, 11 – P I, 15, 4.
40, 12 – C, 78, 2.
40, 18—19 – C, 79, 5.
42, 18 – C, 119, 3.
43, 2 – P I, 84, 4.
45, 3 – P III, 87, 3.
45, 19—20 – C, 79, 3.
45, 21—23 – C, 79, 4.
48, 22 – P I, 94, 2.
51, 6 – C, 78, 4.
53, 1 – C, 120, 4.
53, 2—3 – P III, 3, 3.
53, 3 – C, 110, 1.
53, 6 – P I, 67, 3.
53, 9 – P II, 110, 2.
54, 1 – C, 9, 2. 4.
54, 17 – C, 93, 2; 94, 1.
55, 1 – C, 94, 1.
56, 7 – P I, 91, 4.
57, 19 – C, 88, 2.
57, 21 – P I, 94, 2.
58, 4—5 – P III, 90, 1.
58, 6—7 – P III, 90, 2.
58, 7—8 – P III, 89, 4.
58, 9 – C, 116, 4, P I, 84, 4; P III, 89, 5.
62, 2 – P I, 14, 5.
64, 1 – C, 78, 2.
65, 2 – P I, 24, 3.
65, 15 – P I, 14, 5.
65, 16 – P I, 14, 5.
66, 1 – C, 78, 2.
66, 12—13 – P I, 21, 1.
66, 22 – P I, 19, 3.

Ieremia 1, 5 – P I, 59, 3; 60, 1.
1, 7 – P I, 59, 3; 60, 1.
1, 16 – P I, 77, 4.
2, 12—13 – P I, 78, 2.
2, 13 – P I, 77, 4.
2, 19 – P I, 77, 4.
3, 3—4 – P I, 81, 1.
3, 8 – P I, 80, 2.
3, 9 – P I, 76, 1.
5, 8 – P I, 15, 1, P II, 89, 2.
4, 26 – C, 78, 3.
5, 8—9 – P I, 77, 1.
5, 11—12 – P I, 80, 2.
6, 9 – P I, 92, 3.
6, 10 – P I, 79, 1.
6, 16 – P I, 93, 1.
7, 8 – P I, 76, 1.
7, 10 – P II, 87, 4.
7, 20 – P I, 5, 3.
7, 22—23 – P III, 91, 4.
8, 2 – C, 78, 3.
9, 22—23 – P I, 37, 2.
9, 25 – P I, 79, 1.
10, 12 – C, 80, 3.
12, 9 – P II, 87, 4.
13, 1 – P II, 113, 1.
17, 10 – B, 41, 7. P I, 9, 2.
20, 2 – P I, 56, 2.
20, 13—16 – C, 108, 5.
23, 23—24 – C, 78, 1.
31, 33 – C, 114, 4.
31, 34 – C, 114, 5.
32, 29 – P I, 76, 1.
34, 20 – C, 78, 3.

Plîngeri 1, 1—2 – P I, 80, 3.
1, 8 – P I, 78, 3.

Iezechiel 2, 6—7 – P I, 76, 2.
13, 13 – P I, 5, 3.
13, 20 – P I, 5, 3.
18, 4—9 – P I, 95, 1, 2.
18, 21—24 – B, 40, 3.
18, 23 – B, 39, 4. C, 118, 5. P I, 58, 2, P III, 86, 1.
18, 32 – C, 118, 5. P I, 58, 2.
21, 26 – B, 1, 3.
32, 7 – C, 81, 4.
32, 14 – P I, 45, 2.
33, 11 – C, 118, 5. P I, 58, 2.
34, 14 – P I, 84, 2.
34, 16 – P I, 84, 2.
34, 23 – P I, 84, 3.

Daniel 3, 8—28 – B, 41, 7.
7, 9 – P II, 108, 2, P III, 16, 4.
9, 7 – C, 88, 2.

Osea 2, 8 – P II, 126, 3.
2, 13 – P II, 126, 4.
4, 15 – P I, 77, 2.
5, 2 – P I, 53, 3.
13, 4 – C, 79, 2.

Ioil 2, 10 – C, 81, 4.

Amos 4, 11 – P I, 69, 1.
4, 13 – C, 79, 2.
6, 4 – P I, 14, 2. P II, 30, 3.
6, 6 – P II, 30, 3.

Iona 2, 2—11 – B, 41, 7.
3, 5—10 – C, 99, 4.

Naum 3, 4 – P I, 81, 1.

Sofonie 1, 18 – P II, 126, 1.

Agheu 1, 6 – P II, 39, 1.

Zaharia 3, 2 – C, 90, 3.
7, 10 – P III, 91, 4.
8, 17 – P III, 91, 4.
9, 9 – P I, 15, 2, 3.

Maleahi 4, 2 — C, 114, 3.

Tobit 4, 20 — P II, 28, 1.

Baruh 3, 9 — P I, 91, 3.
3, 13 — P I, 92, 3.
4, 4 — P I, 91, 3.

4 Ezdra 1, 19 — P I, 41, 2.

Înțelepciunea lui Solomon
3, 11 — B, 40, 3.
6, 18 — P II, 7, 1.
7, 11 — P II, 99, 6.
11, 24 — P I, 62, 3.
16, 20 — P I, 41, 2.
16, 26 — P II, 7, 2.

Sirah 1, 1 — P I, 97, 3.
1, 19 — P I, 69, 2.
1, 20 — P I, 68, 2.
1, 21 — P I, 68, 2.
7, 15 — P II, 59, 3.
7, 24 — P I, 75, 2.
9, 8 — P III, 83, 3.
9, 9 — P III, 83, 4.
9, 10 — P II, 54, 1.
9, 10—11 — P II, 54, 1.
9, 23 — P II, 59, 3.
11, 4 — P II, 109, 3.
11, 8 — P II, 58, 3.
14, 1 — P II, 53, 4.
16, 11 — P I, 81, 3.
16, 13—14 — P I, 72, 1.
16, 14 — P I, 71, 3; 81, 3.
18, 12—13 — P I, 81, 3.
18, 30 — P II, 101, 2.
18, 32 — P II, 8, 2.
19, 2—4 — P II, 101, 3.
19, 5 — P II, 101, 3.
19, 26—27 — P III, 23, 4.
20, 4 — P II, 52, 4.
20, 7 — P II, 52, 4.
21, 7 — P I, 62, 1.
21, 22 — P II, 46, 4.
22, 6—7 — P I, 66, 3.
22, 7 — P I, 66, 3.
23, 4—5 — P III, 93, 3.
23, 24—26 — P II, 99, 3.
23, 27 — P II, 99, 4.
25, 8 — P III, 17, 1.
26, 9 — P II, 33, 2.
26, 10 — P III, 70, 4.
26, 22 — P II, 98, 2.
30, 8 — P I, 87, 1.
31, 18 — P II, 55, 2.
31, 19 — P II, 55, 2.
31, 20, — P II, 55, 2.
31, 21 — P II, 34, 4.
31, 23 — P II, 34, 3.
31, 29 — P II, 31, 3.
31, 30 — P II, 26, 3.
31, 33 — P II, 23, 3.
31, 34 — P II, 24, 3.
31, 36 — P II, 53, 1.
31, 37 — P II, 53, 1.
32, 4 — P II, 58, 2.
32, 7—8 — P II, 58, 2.
32, 12 — P II, 56, 1.
32, 18 — P I, 78, 4.
33, 6 — P I, 78, 4.
33, 6 — P I, 102, 1.
34, 13 — P I, 67, 2.
38, 1—2 — P II, 69, 2.
38, 8 — P II, 69, 2.
39, 17—19 — P II, 76, 3.
39, 20 — P II, 44, 2.
39, 24 — P II, 44, 2.
39, 31—32 — P II, 76, 5.

Matei 3, 3 — C, 9, 1; 10, 1; 85, 1.
3, 4 — P II 16, 1; 112, 1.
3, 7 — C, 4, 3. P I, 80, 1.
3, 9 — C, 4, 2.
3, 10 — B, 29, 3.
3, 12 — P I, 83, 3. P III, 83, 4.
3, 17 — C, 82, 5. P I, 25, 2; 43, 3.
4, 4 — P II, 7, 2. P III, 40, 1.
4, 17 — C, 87, 3.
4, 19 — P III, 52, 2.
5, 3 — B, 16, 3; 17, 4. C, 99, 4.
5, 6 — B, 17, 4.
5, 7 — P III, 92, 2.
5, 8 — B, 19 3.
5, 10 — C, 99, 4.
5, 13 — B, 36, 1. P III, 82, 4.
5, 14 — B, 36, 1.
5, 18 — C, 82, 1.
5, 22 — P II, 50, 2.
5, 27 — P II, 51, 2.
5, 25 — B, 40, 5.
5, 28 — C, 108, 5. P II, 51, 2. P III, 33, 2.
5, 29 — P III, 70, 1.
5, 29—30 — B, 24, 2.
5, 36 — P III, 16, 4.
5, 37 — P II, 103, 2.
5, 39 — B, 18, 4. C, 108, 5.
5, 44 — B, 22, 3. P I, 70, 3.
5, 45 — C, 114, 3. P I, 72, 2. 3; 88, 2.
5, 48 — B, 1, 2.
6, 6 — P III, 82, 3.
6, 9 — P I, 73, 1.
6, 19—20 — C, 93, 3.
6, 20 — B, 12, 3. C, 105, 3; P III, 34, 3.
6, 21 — B, 17, 1.
6, 22 — P III, 70, 4.
6, 24 — C, 94, 3.
6, 25 — P II, 102, 3.
6, 26 — P II, 14, 5; 102, 4.
6, 28—29 — P II, 102, 5.
6, 30—31 — P II, 103, 1.
6, 32 — P II, 103, 4, 5.
6, 33 — P II, 103, 5; 120, 2.
7, 1 — B, 33, 4.
6, 34 — P I, 17, 2; 98, 4.
7, 2 — B, 33, 4.
7, 7 — B, 10, 2.
7, 7—8 — P III, 36, 3.
7, 11 — B, 39, 6.
7, 12 — P III, 88, 1.
7, 13—14 — C, 100, 1.
7, 14 — B, 26, 8.
7, 15 — C, 4, 3.
7, 18 — P II, 45, 1.
7, 21 — B, 29, 6.
8, 12 — B, 12, 4. P I, 91, 1.
8, 22 — B, 23, 2. P III, 81, 1.
9, 7 — P I, 6, 3.
9, 8 — P I, 6, 3.
9, 9—13 — B, 12, 5.
9, 12 — P I, 83, 2.
9, 13 — B, 39, 4.
9, 15 — C, 107, 3.
9, 29 — P I, 29, 3.
10, 16 — C, 106, 2. P I, 14, 2.
10, 22 — B, 32, 6; P I, 22, 2.
10, 27 — B, 21, 1.
10, 30 — P III, 19, 4.
10, 39 — B, 24, 2.
10, 40 — B, 30, 6.
10, 41—42 — B, 31, 4.
10, 42 — B, 31, 1.
11, 3—6 — P I, 90, 2.
11, 5 — C, 6, 1.
11, 11 — B, 31, 3.
11, 12 — B, 21, 3; 42, 19. P III, 39, 2.
11, 16—17 — P I, 13, 3.
11, 19 — P II, 32, 3.
11, 25 — B, 31, 1. P I, 32, 2. 3.
11, 27 — B, 8, 1. C, 10, 3. P I, 20, 2; 74, 1; 88, 2.
11, 28 — P I, 91, 2.
11, 28—30 — C, 120, 5.
11, 30 — C, 3, 2.
12, 7 — B, 39, 4.
12, 35 — B, 17, 2.
12, 36 — P II, 50, 2.
12, 37 — P II, 50, 2.

12, 50 — B, 9, 2.
13, 16—17 — B, 29, 6.
13, 22 — B, 11, 2. P II, 73, 3.
13, 31 — P I, 96, 1.
13, 38 — B, 5, 4.
P II, 104, 3.
13, 46 = P II, 118, 1.
14, 19 — P II, 13, 2; 38, 1.
15, 11 = P II, 8, 4; 16, 3.
15, 14 — P I, 9, 2. P III, 43, 4.
15, 17 = P II, 4, 1.
15, 18 — P II, 49, 1.
15, 36 = P II, 13, 2.
16, 25 — B, 24, 2.
17, 5 = C, 82, 5. P I, 97, 2.
17, 27 — B, 21, 4. P II, 14, 1.
17, 51 = P I, 43, 3.
18, 1—4 — P I, 16, 1.
18, 3 — C, 82, 4. P I, 12, 4; 16, 2.
18, 9 — P III, 70, 1.
18, 10 — B, 31, 1.
19, 13—14 — P I, 12, 3.
19, 16—30 = B, 5, 1.
19, 17 — B, 1, 2. P I, 71, 3; 72, 2; 74, 1.
19, 19 = C, 108, 5.
P II, 120, 4.
19, 21 = B, 10, 1; 11, 1; 19, 4, 6. P II, 36, 2.
P III, 34, 3.
19, 22 = B, 20, 1.
19, 23 — P II, 38, 5.
19, 24 — B, 2, 2.
19, 25 — B, 20, 3.
19, 26 = B, 2, 2; 21, 1.
20, 22—23 — P I, 46, 1.
20, 28 — P I, 85, 1.
21, 2 = P I, 15, 3.
21, 4 — P I, 15, 2.
21, 5 — P I, 15, 3.
21, 7 — P I, 15, 3.
21, 8—9 — P I, 12, 5.
21, 12—13 — P III, 79, 2.
21, 16 — P I, 13, 1.
21, 22 — P III, 92, 4.
22, 13 — B, 12, 4.
P I, 91, 1.
22, 21 — P II, 14, 1.
P III, 91, 3.
22, 37 — C, 108, 5.
P I, 59, 2.
P III, 81, 2.
22, 37—38 — P II, 43, 1.
P III, 88, 1.
22, 39 — C, 108, 5.
P II, 120, 4.
P III, 81, 2.
22, 40 — P III, 88, 1.
23, 8 — P I, 17, 3.
23, 9 — B, 23, 2.
23, 12 — B, 1, 3.
P III, 92, 1.
23, 27 — P III, 47, 4.
23, 33 — P I, 80, 1.
23, 35 — P I, 47, 3.
23, 37 — P I, 14, 4; 76, 1; 79, 2.
23, 38—39 — P I, 79, 2.
24, 13 — P I, 22, 2.
25, 23 — P III, 48, 1.
25, 30 = B, 12, 4.
P I, 91, 1.
25, 33 = P I, 71, 3.
25, 34—36 — P III, 93, 4.
25, 34—40 — B, 30, 2—4.
25, 35—36 — B, 12, 4.
25, 37—39 — P III, 93, 5.
25, 40 = B, 32, 4.
P III, 30, 3; 93, 5.
25, 41 — B, 12, 4.
C, 83, 2.
25, 41—46 — B, 30, 5.
25, 46 — P III, 93, 5.
26, 7—13 — P II, 61, 1.
26, 23 — P II, 38, 1; 62, 4.
26, 28 — P III, 32, 2.
26, 29 — P II, 32, 3.
26, 39 — P I, 46, 1.
26, 42 — P I, 46, 1.
26, 64 — P I, 4, 1.
26, 75 — B, 42, 14.
27, 29 — P II, 73, 3.

Marcu 1, 3 = C, 9, 1; 85, 1.
1, 6 — P II, 16, 1; 112, 1.
1, 7 — P II, 117, 4.
1, 11 — C, 82, 5.
P I, 25, 2; 43, 3.
1, 17 — P III, 52, 2.
2, 7 — B, 39, 5.
2, 11 — P I, 6, 3.
2, 12 — P I, 6, 3.
2, 14—17 — B, 12, 5.
2, 17 — P I, 83, 2.
4, 19 — B, 11, 2.
4, 31 — P I, 96, 1.
6, 39 — P II, 38, 1.
7, 15 — P II, 49, 1.
7, 19 — P II, 4, 1.
7, 20 — P II, 49, 1.
8, 35 — B, 24, 2.
9, 7 — P I, 43, 3; 97, 2.
9, 33—37 — P I, 16, 1.
9, 43 — P III, 83, 4.
9, 43 — B, 24, 2.
P III, 83, 4.
9, 45 — B, 24, 2.
9, 47 — B, 24, 2.
P III, 70, 1.
10, 13—14 — P I, 12, 3.
10, 17—31 — B, 4, 4, 10.
10, 18 — B, 1, 2.
P I, 71, 3; 72, 2; 74, 1.
10, 20 — B, 8, 2; 10, 4.
10, 21 — B, 10, 1, 3; 11, 1; 16, 1; 19, 4, 6.
P II, 36, 2.
P III, 34, 3.
10, 22 — B, 20, 1.
10, 23 = B, 18, 1.
P II, 38, 5.
10, 24 — B, 31, 1.
10, 25 = B, 26, 7.
10, 26 — B, 20, 3.
10, 27 — B, 2, 2.
10, 28 — B, 21, 5.
10, 29—30 — B, 22, 1.
10, 30 — B, 25, 1, 8.
10, 31 = B, 26, 1.
10, 38—39 — P I, 46, 1.
10, 45 — P I, 85, 1.
11, 15—17 — P III, 79, 2.
12, 17 — P II, 14, 1.
P III, 91, 3.
12, 30 — B, 27, 3.
C, 108, 5.
P I, 59, 2.
12, 30—31 — P II, 43, 1.
P III, 88, 1.
12, 31 — B, 28, 1.
C, 108, 5.
P II, 120, 4.
13, 13 — P I, 22, 2.
14, 3—9 — P II, 61, 1.
14, 15 — P II, 32, 3.
14, 20 — P II, 38, 1; 62, 4.
14, 36 — P I, 46, 1.
14, 62 — P I, 4, 1.
15, 17 — P II, 73, 3.
16, 19 — P I, 4, 1.

Luca 1, 13 — C, 9, 2.
1, 20 — C, 10, 1.
1, 35 — P I, 43, 2.
2, 24 — P I, 14, 3.
3, 4 — C, 9, 1; 85, 1.
3, 7 — C, 4, 3.
3, 8 — C, 4, 2.
3, 9 — B, 29, 6.
3, 12—13 — P III, 91, 2.
3, 14 — P III, 91, 2.
3, 16 — P II, 117, 4.
3, 17 — P I, 83, 3.
P III, 83, 4.
3, 22 — C, 82, 5.
P I, 25, 2; 43, 3.
4, 4 — P II, 7, 2.
P III, 40, 1.

4, 18 – C, 119, 3.
5, 10 – P III, 52, 2; 59, 2.
5, 20 – P I, 6, 4.
5, 21 – B, 39, 5.
5, 23 – P I, 6, 4.
5, 24 – P I, 6, 3.
5, 25 – P I, 6, 3.
5, 27—29 – B, 12, 5.
5, 31 – P I, 83, 2.
6, 20 – C, 99, 4.
6, 27 – B, 22, 3.
6, 27—28 – P III, 92, 3.
6, 28 – P I, 70, 3.
6, 29 – B, 18, 4.
C, 108, 5.
P III, 92, 3.
6, 30 – B, 31, 9.
6, 31 – P III, 88, 1.
6, 35 – B. 22, 3.
P I, 72, 2.
6, 36 – P I, 72, 2.
6, 38 – B, 33, 4.
6, 39 – P I, 9, 2.
6, 43 – P II, 45, 1.
6, 46 – B, 17, 2.
6, 46 – B, 29, 6.
6, 49 – C, 82, 5.
7, 19 – P I, 90, 2.
7, 22 – C, 6, 1.
7, 22—23 – P I, 90, 2.
7, 25 – P II, 109, 3.
7, 28 – B, 31, 3.
P I, 24, 4.
7, 34 – P II, 32, 3.
7, 37—50 – P II, 61, 1.
7, 47 – P II, 61, 3.
8, 14 – B, 11, 2.
9, 35 – C, 82, 5.
P I, 43, 3; 97, 2.
9, 46—48 – P I, 16, 1.
9, 60 – B, 23, 2.
P III, 81, 1.
9, 62 – B, 39, 6.
10, 16 – B, 39, 6.
10, 16 – B, 30, 6.
10, 20 – B, 21, 6.
10, 21 – P I, 32, 2, 3.
10, 22 – P I, 20, 2; 88, 22.
10, 25—28 – P III, 88, 2.
10, 27 – C, 108, 5.
P I, 59, 2.
P II, 43, 1; 120, 4.
10, 29 – B, 28, 2.
10, 30—35 – B, 28, 3.
10, 34 – B, 29, 4.
10, 35 – B, 29, 4.
10, 36 – B, 28, 4.
10, 37 – B, 28, 4.
10, 41—42 – B, 10, 6.
11, 8 – B, 42, 19.
11, 9 – B, 10, 2.
11, 9—10 – P III, 36, 3.
11, 13 – B, 39, 6.
11, 27—28 – P I, 41, 3.
11, 34 – P III, 70, 4.
11, 43 – P III, 93, 2.
12, 4 – B, 31, 1.
12, 7 – P III, 19, 4.
12, 19 – P II, 125, 2.
12, 20 – P II, 125, 2.
12, 22—23 – P II, 102, 3.
12, 24 – P II, 102, 4.
12, 27 – P II, 102, 5.
12, 28—29 – P II, 103, 1.
12, 29 – P II, 103, 3.
12, 30 – P II, 103, 4, 5.
12, 31 – P II, 103, 5; 120, 2.
12, 32 – B, 31, 2.
12, 33 – P III, 87, 3.
12, 34 – B, 17, 1.
12, 35—37 – P II, 79, 1.
12, 58 – B, 40, 5.
13, 15 – P I, 15, 3.
13, 19 – P I, 96, 1.
13, 34 – P I, 76, 1; 79, 2.
13, 35 = P I, 79, 2.
14, 8 = P II, 4, 4.
14, 10 – P II, 4, 4.
14, 11 – B, 1, 3.
P III, 82, 1.
14, 12 – P II, 4, 4.
14, 13 – P II, 4, 4.
14, 15 – P II, 5, 3.
14, 26 – B, 22, 2; 24, 2.
15, 7 – B, 39, 3.
15, 10 – B, 39, 3.
15, 11—14 – P II, 9, 2.
15, 22—24 – B, 39, 2.
16, 8 – P II, 80, 4.
16, 9 – B, 12, 3; 31, 5; 32, 6.
16, 13 – C, 94, 3.
16, 16 – P III, 39, 2.
16, 17 – C, 82, 1.
16, 19 – P II, 105, 1.
16, 19—20 – P III, 34, 4.
16, 20—21 – P II, 105, 1.
17, 3—4 – B, 39, 5.
P III, 91, 1.
17, 33 – B, 24, 2.
18, 14 – B, 1, 3.
P III, 92, 1.
18, 15—16 – P I, 12, 3.
18, 18—30 – B, 5, 1.
18, 19 – B, 1, 2.
P I, 71, 3; 72, 2; 74, 1.
18, 22 – B, 10, 3; 19, 4, 6.
P II, 36, 2.
P III, 34, 3.
18, 23 – B, 20, 1.
18, 24 – P II, 38, 5.
18, 27 – B, 2, 2; 21, 1.
19, 5—10 – B, 12, 5.
19, 8 – B, 40, 5.
19, 9 – B, 12, 5.
19, 45—46 = P III, 79, 2.
20, 25 – P II, 14, 1.
P III, 91, 3.
20, 34 = P II, 100, 3.
20, 34—35 – P I, 10, 3.
20, 36 = P I, 36, 6.
P II, 100, 3.
22, 42 – P I, 46, 1.
22, 48 = P II, 62, 4.
22, 62 – B, 42, 14.
22, 69 – P I, 4, 1.
24, 41 – P II, 15, 2.
24, 42—44 – P II, 15, 2.
24, 44—49 = P II, 15, 2.

Ioan 1, 1 – C, 6, 3, 4; 7, 1.
110, 1.
P I, 4, 1; 62, 4.
1, 3 – P I, 60, 2; 97, 3.
P III, 33, 3; 101, 2.
1, 3—4 – P I, 27, 1.
P II, 79, 3.
1, 5 – P I, 28, 3.
P II, 79, 3; 99, 6.
1, 9 – C, 84, 6; 88, 2.
1, 14 – P I, 9, 4.
P II, 20, 1.
1, 17 – B, 8, 1.
P I, 60, 1.
1, 18 – B, 37, 1.
P I, 8, 2.
1, 20—23 – C, 9, 1.
1, 23 – C, 9, 1.
1, 27 – P II, 117, 4.
1, 29 – P I, 24, 4.
1, 36 = P I, 24, 4.
2, 1—11 P – P II, 29, 1.
2, 14—16 – P III, 79, 2.
3, 2 – P III, 1, 1.
3, 5 – C, 82, 4.
3, 13 – C, 100, 1.
3, 19 = C, 101, 2.
3, 31 – C, 59, 3; 100, 1.
3, 36 – P I, 29, 2.
4, 6 – P I, 85, 1.
4, 7 – P II, 38, 2.
4, 14 – P I, 83, 3.
4, 25 – C, 59, 3.
4, 48 – C, 8, 3.
5, 17, – C, 59, 3.
5, 24 – P I, 27, 1.
5, 26 – B, 6, 4.
6, 10 – P II, 38, 1.
6, 11 – P II, 13, 2.
6, 31—32 – P III, 40, 1.
6, 32—33 – P I, 46, 2.
6, 40 – P I, 28, 5.
6, 50—51 – B, 23, 4.
6, 51 – P I, 46, 2; 47, 1.

6, 53 — P I, 38, 2; 42, 3.
6, 55 — P I, 36, 5.
8, 23 — C, 59, 3.
8, 44 — P II, 7, 4.
10, 2 — P I, 84, 1.
10, 9 — C, 10, 2.
10, 11 — C, 116, 1.
P I, 37, 3; 53, 2; 84, 1; 85, 2; 97, 3.
10, 14 — P I, 37, 3; 53, 2; 84, 1.
10, 16 — P I, 53, 3.
10, 28 — B, 23, 2.
10, 30 — P I, 62, 4.
10, 38 — P I, 24, 3.
11, 43 — P I, 6, 3.
11, 44 — P I, 6, 3.
12, 3—8 — P II, 61, 1.
12, 13 — P I, 12, 5.
12, 15 — P I, 15, 2, 3.
12, 36 — P II, 80, 4.
13, 4—5 — P II, 38, 1.
13, 33 — P I, 13, 3.
13, 34 — B, 37, 4.
14, 6 — B, 16, 2.
C, 100, 1.
14, 8—11 — B, 23, 2.
14, 15 — B, 29, 5.
14, 23 — B, 29, 5.
14, 27 — B, 37, 4.
15, 1 — P I, 15, 3; 66, 4.
15, 2 — P I, 66, 4.
15, 5—6 — B, 37, 6.
15, 13 — B, 37, 5.
P I, 85, 2.
15, 14—15 — B, 31, 1.
15, 15 — C, 115, 4.
16, 27 — P I, 8, 2.
17, 2 — B, 6, 4.
17, 3 — B, 7, 1.
17, 12 — C, 94, 3.
17, 21 — P I, 53, 1.
17, 21—23 — C, 88, 2.
P I, 71, 1.
17, 23 — P I, 8, 2.
17, 24—26 — P I, 71, 2.
18, 11 — P I, 46, 1.
19, 2 — P II, 73, 3.
19, 23 — P II, 113, 3.
21, 3 — P III, 52, 2.
21, 4—5 — P I, 12, 2.
21, 5 — B, 31, 1.
21, 9 — P II, 13, 2.
21, 15 — P I, 14, 2.

Fapte 6, 2 — P II, 56, 1.
6, 15 — P I, 36, 6.
7, 55 — P I, 4, 1.
10, 10—15 — P II, 16, 2.
13, 33 — P I, 25, 2.
15, 23 — P II, 58, 2.
15, 28—29 — P II, 56, 2.
15, 29 — P II, 8, 3.

Romani 1, 3 — B, 29, 4.
1, 14 — C, 120, 2.
1, 17 — B, 8, 5.
1, 21 — C, 81, 2.
1, 22 — P I, 32, 2.
1, 23 — C, 81, 2.
1, 25 — C, 81, 2.
1, 26—27 — P II, 86, 3.
3, 5—6 — P I, 69, 1.
3, 21 — P I, 73, 2.
3, 22 — P I, 73, 2.
3, 26 — P I, 73, 2.
5, 4 — B, 25, 6.
6, 3 — P I, 29, 5.
6, 23 — P I, 26, 2.
7, 12 — B, 9, 2.
P I, 73, 3.
8, 5 — P I, 36, 6.
8, 9 — P I, 36, 6.
8, 15 — C, 88, 3.
8, 17 — B, 9, 2; 36, 2.
C, 113, 5; 115, 4.
8, 19—21 — B, 29, 4.
8, 27 — P I, 9, 2.
8, 28—30 — P III, 20, 5.
8, 29 — C, 82, 7.
10, 4 — B, 9, 2.
10, 21 — P I, 24, 3.
11, 22 — P I, 70, 2.
11, 33 — P III, 87, 3.
11, 36 — B, 1, 2; 27, 4.
12, 5 — P III, 101, 2.
12, 8—13 — P III, 96, 3, 4.
12, 9 — P II, 50, 4.
13, 3 — P I, 82, 4.
13, 4 — P I, 82, 4.
P III, 56, 2.
13, 9 — P II, 120, 4.
13, 10 — B, 9, 2.
13, 12—13 — P II, 40, 3.
13, 19 — C, 108, 5.
14, 3 — P II, 10, 3.
14, 6 — P II, 10, 3.
14, 9 — B, 42, 20.
14, 16—17 — P II, 6, 2.
14, 17 — P II, 6, 2.
14, 21 — P II, 11, 1.
16, 16 — P III, 81, 2, 3.
16, 18 — P I, 19, 5.
16, 19 — P I, 19, 5
19, 9 — P III, 79, 3.

1 Corinteni 1, 13 — C, 112, 3
1, 18—22 — P I, 16, 3.
2, 9 — B, 23, 3.
C, 94, 4; 118, 4.
P I, 37, 1.
P II, 129, 4.
P III, 86, 2.
2, 13 — P I, 6, 1.
3, 1—2 — P I, 34, 3; 35, 2.
3, 2 — P I, 36, 4, 5; 49, 2.
3, 2—3 — P I, 36, 6.
3, 3 — P I, 36, 3, 4.
3, 13 — B, 25, 6.
3, 17 — B, 18, 2.
4, 21 — P I, 61, 3.
5, 11 — P II, 10, 6.
6, 9—10 — P III, 81, 1.
6, 13 — P I, 45, 2.
P II, 4, 2, 3.
6, 15 — P I, 22, 2.
P II, 101, 1.
6, 19 — P II, 101, 1.
7, 29 — P II, 35, 4; 36, 1.
7, 30 — P II, 36, 1.
7, 34 — P II, 109, 4.
8, 1 — P I, 25, 1.
8, 4 — P II, 10, 5.
8, 6 — P II, 10, 5.
P III, 101, 2.
8, 7—8 — P II, 8, 4.
8, 8 — P II, 9, 1.
8, 9 — P II, 9, 1.
8, 11 — P II, 10, 5.
8, 12 — P II, 10, 5.
8, 13 — P II, 10, 4.
9, 4 — P II, 10, 5.
9, 4—5 — P II, 9, 1.
9, 25 — B, 3, 6.
P II, 94, 3.
10, 6 — P II, 101, 2.
10, 7 — P I, 96, 3.
10, 20 — P II, 8, 4; 73, 2.
10, 21 — P II, 9, 1; 10, 6.
10, 23 — P II, 14, 3; 120, 2.
10, 25 — P II, 10, 1; 72, 4.
10, 27 — P II, 10, 1; 72, 4.
10, 31, — P II, 13, 2.
11, 3 — P III, 63, 2.
11, 5—6 — P III, 79, 4.
11, 20 — P II, 33, 5.
11, 21—22 — P II, 12, 2.
11, 30 — P III, 81, 1.
11, 33—34 — P II, 12, 3.
12, 12 — P III, 101, 2.
12, 13 — P I, 31, 2.
12, 31 — B, 38, 1.
13, 1 — P I, 36, 2.
13, 3 — P II, 5, 4.
13, 2 — P II, 5, 4.
13, 4 — B, 38, 2.
P III, 13, 1.
13, 5 — B, 38, 1.
P III, 3, 2.
13, 6—8 — B, 38, 2.
13, 7—8 — P II, 5, 3.
13, 11 — P I, 33, 2, 3; 34, 2.
13, 12 — P I, 36, 6; 58, 1.

13, 13 – B, 18, 1; 29, 4; 38, 2.
14, 20 – P I, 33, 1.
15, 32 – P III, 80, 4.
15, 33 – P II, 50, 4.
15, 42 – P I, 84, 4.
15, 53 – P I, 32, 4.
  P II, 100, 2.
15, 53—54 – P II, 109, 3.
15, 55 – P II, 74, 3.
16, 20 – P III, 81, 2, 3.

2 Corinteni 1, 3 – B, 39, 6.
  P I, 72, 2.
1, 22 – P I, 29, 2.
2, 14—16 – P II, 63, 3.
3, 3 – P III, 94, 1.
4, 4 – C, 98, 4.
  P I, 26, 2.
4, 6 – C, 115, 3.
4, 7 – B, 34, 1.
4, 18 – B, 25, 8.
5, 2 – P II, 109, 3.
5, 5 – P I, 29, 2.
5, 7 – P III, 12, 3.
5, 17 – B, 12, 1.
  P I, 32, 4.
5, 19 – B, 39, 5.
5, 20 – C, 87, 4.
6, 6 – P III, 79, 3.
8, 20—21 – P III, 83, 3.
9, 6 – B, 31, 8.
9, 7 – B, 31, 8.
11, 2 – P I, 18, 2.
12, 2 – P I, 37, 1.
12, 4 – B, 23, 3.
  P I, 37, 2.
13, 5 – P III, 20, 1.
13, 12 – P III, 81, 2, 3.

Galateni 2, 21 – B, 8, 2.
3, 23—25 – P I, 30, 3.
3, 24 – P I, 97, 1.
3, 26—28 – P I, 31, 1.
3, 27 – P I, 29, 5.
3, 28 – C, 112, 3.
4, 1—5 P I, 33, 4.
4, 7 – P I, 34, 1.
4, 9 – C, 65, 4.
4, 16 – P I, 83, 1.
4, 26 – P I, 45, 1.
4, 27 – C, 9, 2.
5, 14 – C, 108, 5.
  P II, 120, 4.
5, 19 – P II, 100, 3.
5, 19—21 – P I, 36, 6.
5, 25—26 – P III, 95, 2.
6, 2 – P III, 95, 2.
6, 7 – , 41, 7.
  P III, 9, 2.
6, 9 – P III, 95, 2.
6, 15 – B, 12, 1.
  C, 112, 3; 114, 3.

Efeseni 1, 4 – C, 6, 4.
1, 14 – P I, 29, 2.
1, 22 – P I, 22, 3.
2, 2 – C, 8, 1.
2, 3 – C, 27, 2.
2, 3—5 – C, 27, 2.
2, 12 – C, 23, 2.
2, 17 – C, 88, 2.
4, 1 – P I, 59, 3.
4, 12 – P I, 18, 4.
4, 13—15 – P I, 18, 3.
4, 15 – P I, 18, 4.
4, 17—19 – C, 83, 3.
4, 20—24 – P III, 17, 1.
4, 22 – P I, 32, 4.
4, 24 – C, 112, 3.
4, 25—28 – P III, 94, 3.
4, 29 – P II, 50, 1.
4, 31 – P III, 94, 4.
5, 1—2 – P III, 94, 4.
5, 3 – P II, 98, 1.
5, 3—4 – P II, 50, 1.
5, 4 – P II, 53, 3.
5, 8 – C, 92, 5.
  P I, 28, 2.
5, 14 – C, 84, 2.
5, 16 – P III, 82, 4.
5, 18 – P II, 29, 1.
5, 19 – P II, 44, 1.
5, 22 – P III, 94, 5.
5, 23 – P I, 22, 3.
  P II, 73, 3.
5, 28 – P III, 94, 5; 95, 1.
5, 29 – P III, 94, 5.
5, 30 – P I, 22, 2.
  P III, 101, 2.
6, 1 – P III, 95, 1.
6, 4—6 – P III, 95, 1.
6, 9 – P III, 95, 1.
6, 12 – B, 29, 2.
6, 14 – C, 116, 3.
6, 16 – C, 116, 3, 4.
6, 17 – C, 116, 3.

Filipeni 1, 27 – P III, 81, 2.
2, 6—7 – C, 8, 4.
2, 7 – P I, 4, 1.
  P III, 2, 3.
2, 9 – P II, 74, 1.
2, 14 – B, 31, 8.
2, 15 – P III, 100, 3.
3, 3 – P I, 37, 2.
3, 8 – P II, 39, 2.
3, 11—14 – P I, 52, 2.
3, 15 – P I, 52, 3.
3, 19 – P II, 18, 4.
3, 20 – P III, 41, 1.
4, 5 – C, 87, 4.

Coloseni 1, 15 – C, 82, 7.
1, 16—17 – P III, 101, 2.
1, 18 – C, 82, 7.
  P I, 22, 3.
  P II, 73, 3.
3, 5—6 – P III, 71, 1.
3, 11 – C, 112, 3.
3, 16 – P II, 43, 1; 44, 1.
3, 16—17 – P II, 43, 2.
4, 2 – P III, 95, 4.
4, 5 – P III, 82, 4.
4, 5—6 – P III, 95, 4.

1 Tesaloniceni 2, 6—7 – P I, 19, 2.
2, 12 – P III, 81, 2.
4, 9 – P I, 27, 2; 37, 2.
5, 5 – P II, 80, 1, 4.
5, 6—7 – P II, 80, 1.
5, 8 – P II, 80, 1.
5, 13—15 – P III, 95, 3.
5, 19—22 – P III, 95, 3.
5, 26 – P III, 81, 2, 3.

2 Tesaloniceni 2, 3 – C, 94 3.
3, 6 – P II, 10, 1.
3, 11 – P II, 10, 1.
3, 14 – P II, 10, 1.

1 Timotei 1, 2 – B, 36, 2.
1, 14 – C, 85, 1.
1, 17 – B, 35, 2.
2, 4 – C, 85, 3.
2, 9 – P III, 66, 3.
2, 9—10 – P II, 127, 2.
4, 6 – P III, 96, 1.
4, 7—8 – P III, 96, 1.
4, 8 – C, 85, 3.
4, 10 – C, 86, 1.
5, 23 – P II, 19, 1.
6, 2 – P III, 96, 2.
6, 4 – P I, 32, 2.
6, 10 – P II, 39, 3.
6, 11 – C, 4, 3.

2 Timotei 2, 8 – B, 29, 4.
3, 15 – C, 87, 1.
3, 16—17 – C, 87, 2.
3, 17 – C, 4, 3.
4, 8 – P II, 74, 1.

Tit 1, 4 – B, 36, 2.
2, 11—13 – C, 7, 2.
3, 3—5 – C, 4, 4.
3, 5 – C, 88, 2.
  P I, 26, 2.

Evrei 1, 1 – P III, 43, 1.
1, 5 – P I, 25, 2.
1, 6 – C, 82, 7.
1, 9 – P I, 59, 2.
1, 14 – B, 29, 4.
2, 11 – C, 113, 5.
  P I, 85, 2.

2, 17 — P I, 24, 4.
3, 5 — B, 8, 1.
3, 7—9 — C, 84, 3.
3, 9—11 — C, 84, 4.
3, 10 — C, 85, 1.
4, 12 — B, 41, 7.
C, 27, 2.
P I, 66, 5.
4, 14 — C, 120, 2.
4, 15 — P I, 24, 4; 62, 2.
5, 5 — P I, 25, 2.
11, 4 — P I, 47, 3.
12, 5 — C, 82, 1.
12, 21 — C, 82, 3.
12, 22 — C, 82, 6.
12, 23 — B, 21, 6; C, 82, 6.
13, 14 — P III, 41, 1.
13, 17 — B, 42, 13.

Iacov 1, 17 — P I, 26, 2.
2, 8 — C, 108, 5.
P II, 120, 4.
2, 23 — P III, 12, 4.
5, 11 — B, 39, 6.

1 Petru 1, 3 — B, 23, 2.
1, 12 — B, 23, 3.
1, 17—19 — P III, 85, 1.
1, 20 — P I, 59, 3.
2, 1 — P I, 31, 2.
2, 1—2 — P I, 44, 1.
2, 3 — P I, 44, 1.
2, 9 — P I, 32, 4.
2, 9—10 — C, 59, 3.
2, 11 — P I, 31, 2.
2, 12 — P III, 53, 3.
2, 18 — P III, 74, 2.
2, 22 — P II, 110, 2.
3, 1—4 — P III, 66, 3.
3, 4 — P II, 80, 4.
3, 8 — P III, 74, 2.
3, 9 — P III, 74, 2.
3, 12 — P III, 85, 3.
3, 13 — P III, 85, 3.
4, 3 — P III, 85, 2.
4, 8 — B, 38, 2.
P III, 91, 3.
4, 12 — B, 25, 6.

2 Petru 1, 17 — C, 82, 5.
P I, 43, 3.
2, 2 — C, 106, 2.
2, 6 — P III, 43, 5.
3, 10 — B, 36, 3.

1 Ioan 2, 2 — P III, 98, 2.
2, 2—6 — P III, 98, 2, 3.
3, 15 — B, 37, 6.
4, 7 — P III, 82, 1.
4, 8 — B, 37, 1.
4, 16 — B, 37, 1.
4, 18 — B, 38, 2.
4, 19 — B, 27, 5.
5, 3 — P III, 82, 1.

Iuda 1, 5—6 — P III, 44, 4.
1, 7 — P III, 43, 5.
1, 23 — P I, 32, 4.

Apocalipsa 1, 4 — P I, 71, 2.
1, 8 — P I, 36, 1.
2, 23 — B, 41, 7.
6, 9 — P II, 108, 3.
9, 11 — P II, 108, 3.
11, 17 — P I, 71, 2.
12, 13 — P III, 5, 3.
14, 12 — P I, 22, 2.
21, 6 — P I, 36, 1; 45, 2.
21, 18—21 — P II, 119, 1.
22, 13 — P I, 36, 1.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

Aceleaşi sigle ca şi la indicele scripturistic

A

Aaron, barba lui —, P III, 60, 4 ; mirul profetic al lui —, P III, 23, 2.
Abderitul, Democrit —, C, 66, 2 ; P II, 94, 3.
Abel, sîngele dreptului —, P I, 47, 3 ; sîngele lui — a arătat pe Cuvîntul Care va pătimi, P I, 47, 3.
Abimeleh, regele —, P I, 21, 3 ; regele — este Hristos ; P I, 22, 2 ; — simbolizează o înţelepciune mai presus de lume, P I, 21, 3.
Abid, oraş, P II, 3, 1.
Acarnania, ţinutul —, C, 39, 8.
Acefalos, steaua —, P II, 34, 1.
Acragantinul, Empedocle —, C, 27, 3 ; 64, 2.
Acrisie, C, 45, 1.
Acropolă, — la din Atena, C, 45, 1 ; — la din Larisa, C, 45, 1.
Actios, capul —, C, 39, 8.
Adam, P II, 29, 1 ; P III, 19, 2.
Adevăr, aparenţa de —, P II, 5, 1 ; aripa -ului, C, 93, 3 ; calea -ului, C, 106, 2 ; căutarea -ului, P II, 103, 5 ; cei care se ocupă cu -ul sînt copii înaintea lui Dumnezeu, P I, 12 ; cîntecul -ului, C, 74, 3 ; -ul credinţei, B, 2, 4 ; culoarea -ului, P III, 54, 1 ; cunoaşterea -ului, B, 3, 6 ; C, 85, 3 ; P I, 53, 3 ; cunoştinţa -ului, P I, 36, 5 ; Cuvîntul -ului, C, 75, 1 ; cuvîntul -ului, C, 117, 4 ; cuvîntul Domnului este lege a -ului, C, 95, 2 ; Cuvîntul este hrana -ului, P I, 45, 2 ; cuvintele -ului, C, 107, 1 ; îndemnul -ului, C, 117, 3 ; în numele -ului, C, 67, 2 ; 92, 3 ; limanul -ului, P II, 28, 3 ; lumina -ului, C, 10, 1 ; mărturie despre —, C, 73, 1 ; Moise marele preot al -ului, C, 25, 1 ; Mîntuitorul este —, B, 6, 1 ; oracole pline de —, C, 43, 4 ; oraş al -ului, P II, 65, 1 ; dobîndirea -ului, B, 1, 4 ; dramele -ului, C, 119, 1 ; Dumnezeu este măsura -ului tuturor existenţelor, C, 69, 1 ; duşmani ai -ului, P I, 69, 2 ; -ul este harul Tatălui şi lucrarea veşnică a Cuvîntului, P I, 60, 2 ; folosirea -ului, C, 77, 3 ; Isaia cel iubitor de —, C, 8, 2 ; întărirea -ului, C, 24, 2 ; patimile sînt depărtate de —, P I, 64, 4 ; puterea -ului, C, 74, 7 ; razele -ului, P II, 113, 3 ; -ul religios, C, 24, 2 ; roua -ului, C, 114, 3 ; sfinţenia -ului, P III, 17, 2 ; — simplu, P I, 39, 1 ; stadionul -ului, C, 96, 3 ; -ul la suprafaţă, C, 68, 2 ; temelia -ului, C, 77, 1 ; uitarea -ului, C, 114, 1 ; -uri, C, 74, 2 ; 74, 7 ; -urile din vise, P II, 80, 4.
Admet, stăpînul lui Apolon, C, 35, 1.
Adonis, amantul zeiţei Terefata, C, 33, 8 ; 33, 9.
Adrast, pedagogul copiilor lui Cresus, P I, 55, 1.
Adulter, slujitori ai -ului, P III, 29, 2.
Adunare, -a Domnului, C, 25, 1 ; -a sfîntă a dragostei este Biserica cerească, P II, 6, 2 ; sfinţenia -rii, P III, 80, 3.
Afrodita, zeiţă, C, 14, 2 ; 33, 7 ; 33, 9 ; 35, 2 ; 36, 1 ; 38, 2 ; 57, 2 ; 59, 1 ; 60, 2 ; 76, 1 ; P II, 123, 2 ; — Caligluta, C, 39, 2 ; —Calipiga, C, 39, 2 ; — Curtezana, C, 39, 2 ; împreunarea -ei cu Ares, C, 60, 2 ; orgiile pline de desfrîu ale-ei, C, 13, 4 ; — Peribasa, C, 39, 2 ; statuia -ei Cnidiene, C, 53, 5 ; statuia de fildeş a -ei, C, 57, 3 ; statuia de marmură a -ei din Cnidos, C, 57, 3 ; statuia zeiţei — Anaitis din Babilon, Susa şi Ecbatana, C, 65, 3 ; statuia zeiţei — din Cnidos, C, 57, 4 ; tablourile -ei, C, 53, 6 ; templul zeiţei —, C, 45, 4 ; — Timboriha, C, 38, 5 ; —, zeiţa marină a plăcerii, C, 14, 2.
Agamemnon, regele elenilor, C, 38, 2.
Agapă, P II, 4, 3, 4 ; 5, 4 ; 7, 3 ; 8, 1 ; 9, 3 ; -pe, P II, 12, 2 ; ce este -pa, P II, 7, 1 ; -pa este hrană cerească, ospăţ duhovnicesc, P II, 5, 3 ; -pa cea sfîntă, P II, 4, 3 ; cum trebuie înţeleasă -pa, P II, 16, 4.
Agra, misterele din —, C, 34, 2.
Agesarh, Tatăl lui Ptolomeu, autorul lucrării «Despre Filopator», C, 45, 4.
Agiieus, supranume al lui Apolon, C, 50,5.
Ahaian, corăbiile -ienilor, P III, 13, 5.

Ahaia, C, 42, 4; 118, 2.
Aheron, fluviul infernului, P III, 72, 1; nisipurile -ului, C, 50, 3.
Ahile, erou troian, P I, 55, 1.
Aiacos, amantul nimfei Nereis, C, 33, 8.
Aidoneus, regele molossienilor în Epir, C, 17, 1; 36, 2.
Ajutor, -ul averilor, B, 13, 7; -ul lui Dumnezeu, C, 104, 3; — obştesc, P II, 120, 3; soţia este — în casă, P III, 49, 3; -ul trupului, P I, 102, 3.
Alastori, genii rele, C, 26, 3.
Alcibiade, ucenicul lui Socrate, C, 12, 1; 53, 6; P I, 55, 1.
Alciona, fiica zeului Eon, C, 32, 2; 54, 1.
Alcman, poet grec, C, 31, 1.
Alcmena, mama lui Heracle, C, 33, 3.
Alcmeon Crotoniatul, doctor şi filozof grec, C, 66, 2.
Alergare, -gări atletice, P III, 49, 2.
Alexandria, C, 48, 3.
Alexandru cel Mare, C, 54, 2; 54, 4; 96, 4; 97, 1; P I, 55, 1.
Alexarhu, gramatic grec, C, 54, 3.
Alexis, poet comic, P III, 8, 1; 9, 1.
Alfa, P I, 36, 1.
Alfabet, litera a zecea a -ului, P II, 43, 3.
Altar, -ul lui Apolon din Telmisu, C, 45, 3; -ele cele lipsite de Dumnezeu, C, 11, 1; -ele egiptenilor şi ale tirienilor, C, 11, 2.
Aloeu, C, 39, 3.
Alopa, mama lui Hipotoon, C, 32, 2.
Amazoană, timpul -nelor, C, 53, 2.
Ameninţare, -a Caribdei, C, 118, 1; -a lui Dumnezeu, P I, 70, 1; -a cu pedeapsă, C, 95, 1; -ţările Pedagogului, P III, 45, 2.
Amestec, omul — dumnezeiesc, P II, 20, 1; -ul legii celei vechi şi a Cuvîntului celui nou, P II, 29, 1; -ul trupului şi a sîngelui lui Hristos este Domnul, hrana pruncilor, P I, 43, 2; -ul de vin cu apă, P II, 20, 1.
Amfiarion, sanctuarul ghicitorului Amfiarau, C, 11, 2.
Amfigiei, supranumele lui Hefaistos, C, 35, 3.
Amfiloh, ghicitor grec, C, 11, 2.
Amfion Tebeul, cîntăreţ grec, C, 1, 1.
Amfitrita, zeiţă, C, 32, 2; statuile de nouă coţi ale lui Poseidon şi -ei din Tinos sînt opera lui Telesias Atenianul, C, 47, 5.
Amietu, Hermes —, C, 102, 1.
Amimona, fiica lui Danaos, C, 32, 2.
Amin, B, 4, 10; 22, 1; 30, 4; P I, 11, 2; 27, 3; 74, 1; P III, 101, 2.
Amionta, Tatăl regelui Filip al Macedoniei, C, 54, 5.
Amitaon, renovatorul Jocurilor Olimpice, C, 93, 5.
Amon, zeu egiptean, C, 28, 3; Fiul lui — C, 54, 2.
Amor, -urile zeilor, C, 32, 1.
Amorg, insulă din arhipelagul Cicladelor, stofe preţioase din — P II, 115, 2.
Amos, profetul, P I, 69, 2; P II, 30, 3.
Anactotelest, şef al coribanţilor, -eşti, C, 19, 2.
Anaitis, zeiţă orientală, identificată de greci cu Afrodita, statuia zeiţei Afrodita — din Babilon, Susa şi Ecbatana, C, 65, 3.
Anaxagora Clazomenianul, filozof grec, B, 11, 4; C, 66, 1.
Anaximandru, filozof grec, C, 66, 1.
Anaximene, filozof ionian, C, 64, 2.
Andocide, orator atenian, Hermes al lui —, C, 102, 1.
Andrei, apostolul, B, 25, 2.
Androcrate, C, 40, 2.
Anhise, prinţ troian, C, 33, 9.
Animal, — cu copita despicată în două, P III, 76, 1; -e sugrumate, P II, 56, 2.
Anib, C, 40, 2.
Anticlide, istoric grec, lucrarea: «Întoarceri» a lui —, C, 42, 5.
Antifane, poet comic, P III, 7, 2.
Antifane, poet comic grec, piesa sa: «Maltache», P III, 7, 2.
Antifane din Delos, doctor, P II, 2, 3.
Antigonide, cupele — numite aşa, după numele regelui macedonean Antigon, P II, 35, 2.
Antinou, iubitul împăratului Adrian, C, 49, 1; mormîntul, templul şi oraşul lui —, C, 49, 3; nopţile sfinte ale lui —, C, 49, 1.
Antioh, istoric grec, lucrarea sa: «Istorii», C, 45, 1.
Antioh din Cizic, regele Siriei, C, 52, 3
Antiohia, P II, 56, 2; locuitorii oraşului Seleucia de lîngă — C, 48, 3.
Antistene Cinicul, C, 71, 2.
Antistene, ucenicul lui Socrate, C, 71, 2.
Apă, -pa este băutură naturală, P II, 19, 2; -pa cea cuvîntătoare, C, 99, 3; -pa, leacul cumpătării, P II, 20, 2; amestecul de vin cu —, P II, 20, 1; izvorul -pei celei vii, P I, 78, 2; pahar cu — rece, B, 31, 4; vin amestecat cu —, P I, 47, 1; P II, 25, 4; vinul şi -pa sînt creaţii ale lui Dumnezeu, P II, 23, 3; trandafirul sădit la curgeri de -pe, P II, 76, 3.
Apanhomena, supranumele zeiţei Artemis, C, 38, 3.
Apelas, lucrarea sa: «Delfica», C, 47, 7.
Apele, pictor grec, P II, 125, 3.
Apele, sculptor grec, C, 62, 3.
Apis, boul sacru adorat în Egipt, C, 39, 5; 48, 6; 52, 6; înmormîntarea lui — C, 48, 6.
Apocalipsa, P II, 108, 3.

Apolodor, istoric grec, C, 13, 1; 29, 4.
Apolon, zeu, C, 11, 2; — Actios, C, 39, 8; — Arcadianul, C, 28, 3; — Cehenu, C, 38, 4; — ghicitorul, C, 43, 2; — Libianul, C, 28, 3; — Nomios, C, 28, 3; — Smintieu, C, 39, 7; altarul lui — din Telmisu, C, 45, 3; templul lui — Delianul, C, 45, 2; statuia lui — Opsofagos, C, 38, 4; statuile lui Zeus și — din Patara Liciei, lucrate de Fidias, C, 47, 4; sînt șase zei cu numele —, C, 28, 3; templul din Delfi al lui —, C, 53, 3.
Apoloni, C, 28, 4.
Apolonia, Diogene din —, C, 64, 2.
Apostol, (-ul Ioan): B, 8, 1; 42, 1, 2, 3, 8, 10, 11, 12, 15; (-ul Iuda): P III, 45, 1; (-ul Matei): P II, 16, 1; (-ul Pavel): C, 23, 2; C, 65, 4; 84, 2, 4; 87, 1, 2; 116, 3; P I, 18, 2, 4; 19, 5; 27, 2; 30, 2; 31, 1, 2; 33, 3, 4; 34, 3; 36, 5, 6; 37, 3; 45, 2; 49, 2; 52, 2; 61, 3; 83, 1; P II, 4, 2; 5, 4; 6, 2; 8, 4; 9, 1; 10, 1, 3, 4, 6; 11, 1; 12, 2, 3; 13, 2; 18, 4; 19, 1; 29, 1; 33, 5; 35, 4; 36, 1; 39, 3; 40, 3; 43, 1, 2; 44, 1; 50, 1, 4; 53, 3; 63, 3; 86, 3; 98, 1; 120, 2; 127, 3; P III, 2, 2; 3, 2; 17, 2; 20, 1, 5; 29, 1; 59, 2; 71, 1; 81, 1, 3; 83, 3; 87, 3; -ul Domnului, C, 7, 2; 87, 4; cuvîntul -ului, B, 31, 8, 9; dumnezeiescul —, P III, 56, 2; fericitul —, C, 83, 3; sfîntul — al lui Dumnezeu, C, 81, 2; -ii sînt picioarele Domnului, P, II, 62, 1; -ii sînt picioarele cele unse cu mir ale Domnului, P II, 61, 3; cei doisprezece -i, P II, 56, 1; harul glasului -ilor, P II, 119, 1.
Aproapele, B, 28, 1, 2, 4; 29, 1, 2; C, 108, 5; 115, 5; P I, 77, 1; 95, 2; P II, 6, 1; 43, 1; 53, 1; 100, 1; 120, 4; P III, 78, 1; 81, 2; 82, 3; 88, 1; 94, 3; binele -pelui, P I, 97, 3; femeia -pelui, P I, 95, 1.
Arab, C, 46, 2; -i, P II, 42, 2; P III, 25, 1.
Arat, poet și astronom grec, C, 73, 2.
Arătare, -a Cuvîntului, Care era la început și preexista, C, 7, 3; -a slavei marelui Dumnezeu, C, 7, 2.
Arbitru, Stăpînul universului este — C, 96, 3; — al întrecerilor, B, 3, 6; liberul —, B, 14, 4; P III, 87, 1.
Arcadia, C, 29, 2; 36, 5.
Arcadian, C, 36, 5; -dieni, C, 6, 4; 28, 3; P II, 42, 2.
Ardere, — de tot, C, 42, 6; -ri de tot, P III, 90, 3; 91, 4.
Ares, zeu, C, 29, 2, 3, 4; 30, 5; 33, 9; 35, 3; 36, 1; 46, 4; 59, 1; 64, 5; 102, 4; — cel iubăreț, C, 59, 1; — războinicul, C, 64, 3; împreunarea Afrodiei cu —, C, 60, 2.
Argian, -ieni, C, 38, 5; 39, 2; mitul -ienilor, P III, 13, 1.
Argos, C, 39, 2; 47, 8; curtezana din —, P II, 109, 4; templul din —, C, 53, 2.
Argos, sculptor grec, xoanonul zeiței Hera din Tirins a fost sculptat de —, C, 47, 5.
Arginu, iubitul zeiței Afrodita, C, 38, 2.
Arhelau Atenianul, filozof grec, C, 66, 1.
Arhemor, fiul lui Licurg, regele Nemeei, C, 34, 1.
Arhiereu, acest veșnic Iisus, singurul Mare — al unicului Dumnezeu, C, 120, 2.
Arion Metimneul, cîntăreț, C, 1, 1.
Aristip Cirenianul, filozof grec, P II, 64, 1; 69, 1.
Aristofan, poet comic grec, P II, 124, 1; Thesmoforiile, piesa lui —, P II, 124, 1.
Aristomene, erou mesenian, C, 42, 2.
Aristu din Salamina, istoric grec, C, 54, 3.
Aristotel, filozof grec, C, 28, 3; P II, 18, 3; P III, 84, 1; părintele școlii filozofice peripatetice, C, 66, 4.
Ariusia, regiune în insula Hios, P II, 30, 1.
Armă, -mele luminii, P II, 40, 3; -me nevulnerabile, C, 116, 4; -mele păcii, C, 116, 3.
Armonie, C, 5, 1, 2, 3; — dumnezeiască, C, 88, 3; -ia Tatălui, C, 120, 4; -ia trupului, P II, 94, 4; cîntecul cel nou este temelia universului și -ia tuturor existențelor, C, 5, 2; cîntecul cel veșnic al noii -nii, C, 2, 4.
Arsinoa, iubita lui Apolon, C, 32, 3.
Artă, -ta dă materiei formă, C, 56, 5; -ta lui Dumnezeu, P II, 76, 5; -ta omenească cea rea, P III, 66, 2; -tele de prost gust, C, 58, 1; -a rafinată a cizelărilor pe vase de sticlă, P II, 35, 3; -a celui viclean, P II, 125, 1; înțelepciunea este o — despre viață, P II, 25, 3.
Artaxerxe. fiul lui Darius Ohos, C, 65, 3.
Artemis, zeița —, C, 38, 3; 41, 2; 42, 3, 9; P II, 72, 3; — Helitis, C, 38, 5; loc consacrat zeiței — din Delos, C, 45, 2; statuia zeiței —, C, 46, 3; templul din Efes al zeiței — C, 50, 2; 53, 2; templul zeiței —, C, 45, 3; xoanul zeiței — Munihia din Sicion, C, 47, 8; zeița — Tauropolu, C, 42, 6.
Artorie, medic grec, P II, 23, 1.
Asceză, B, 36, 3; învățătura spre —, P III, 35, 2, 3.
Asclepie, zeul medicinei, C, 29, 1; 30, 1, 2; doctorul, C, 26, 7; statuia lui — din Epidaur, C, 52, 4.
Ascra, oraș în Beoția, P II, 3, 1.
Ascultare, -a de prunci, B, 9, 1; -a de rațiune, P I, 102, 2; -a de rațiune o numim credință, P I, 101, 1; Cuvîntul poate deosebi -a de neascultare, P I, 68, 1; harul -tării, C, 95, 2.

Asemănare, -a chipului, P III, 101, 1; -a chipului omului celui stricăcios, C, 81, 2; -a cu Dumnezeu, B, 7, 3; 36, 2; chip şi : P I, 98, 2; după chip şi —, P I, 9, 1; chipul şi -a lui Dumnezeu, C, 98, 4; P III, 66, 2; creştinul este chip şi — a lui Dumnezeu, C, 122, 4.

Asia, locuitorii -iei, C, 65, 1.

Asirian, -eni, C, 70, 1; Sardanapal, regele -enilor, P III, 70, 3.

Asprime, -a lui Dumnezeu, P I, 70, 2; -a mîntuirii, C, 109, 1.

Astrabacu, demon cinstit de laconieni, C, 40, 2.

Astragalos, joc cu zaruri, P III, 75, 2.

Astrologie, C, 67, 2.

Atac, -uri ale celui viclean, C, 104, 4.

Ateu, atei, C, 64, 3; P II, 100, 4.

Atena (oraşul), C, 20, 2; 26, 4; 47, 3; 53, 3, 6; acropola din —, C, 45, 1; prin Cuvîntul toată lumea a ajuns — şi Grecia, C, 112, 1; sanctuarul lui Demetrie Catavate în —, C, 54, 6; statuia din — a lui Dionisos Morihu, C, 47, 7; statuia zeiţei Atena Polias din —, C, 47, 2.

Atena (zeiţa), C, 18, 1; 28, 3; 35, 2; 36, 2; 54, 6; 55, 4; P II, 31, 1; camera zeiţei —, C, 54, 6; sînt cinci zeiţe —, C, 28, 2; născătoarea războiului, C, 28, 2; statuia -nei Polias, C, 52, 4; statuia zeiţei — Polias din Atena, C, 47, 2; zeiţa Palas —, C, 47, 2; templul -nei, C, 45, 1; zeiţa —, C, 18, 1; 54, 6; 55, 4; zeiţa — este numită «muscă obraznică», C, 76, 1.

Atenian, -ul, C, 108, 4; -ieni, C, 20, 1; 26, 2; 34, 2; 39, 2; 44, 3; 54, 6; arhonţii -ienilor, P II, 105, 3; misterele secrete ale -ienilor, C, 21, 1; -ca, zeiţa Atena, C, 28, 2.

Atenodor, filozof grec, fiul lui Sandon, C, 48, 4.

Atic, -i, P II, 117, 3, 122, 3; drahmă -ă, P II, 115, 4; încălţăminte -ă, P II, 116, 2; limbă -ă, P I, 14, 1; -ii folosesc cuvîntul copil şi pentru băieţi şi pentru fete, P I, 11, 1.

Atica, C, 20, 1; 34, 2; 42, 7; P II, 3, 1; Olimpianul este opera mîinilor unor oameni din —, C, 98, 3.

Atlet, -ul Iacov, P I, 57, 1; regimul forţat de hrană pentru -eţi, P II, 2, 1.

Atropa, una din parce, C, 26, 5.

Atis, zeul vegetaţiei, C, 15, 1; 19, 4.

Auditor, -i ai Cuvîntului, P III, 99, 1.

Aur, iubitorii de — P III, 10, 1; — împărătesc, P II, 38, 2; 39, 4; — încercat, P III, 35, 3; -ul simbolul împărăţiei lui Hristos, P II, 63, 5; -ul simbolizează Cuvîntul, P II, 63, 3; mantia de — a lui Zeus din Sicilia, C, 52, 2; statuia de — a lui Zeus, C, 52, 3; viţel de — P I, 90, 2.

Autoritate, -a Domnului, P II, 36, 1; -a dreptăţii lui Dumnezeu, P I, 87, 3; -a înfierii, P III, 45, 1.

Auz, vietăţi care n-au nici văz, nici —, nici glas, de pildă scoicile, C, 51, 5.

Auxo, una din graţii, C, 26, 5.

Ava, Părinte! C, 88, 3.

Avere, — adunată cu fărădelege, P III, 91, 3; administrarea şi împărţirea -rii, P III, 35, 4; dorul după —, B, 12, 4; faceri de bine faţă de oameni, -a cea mai preţioasă, P II, 36, 2; folosirea -rii, B, 12, 4; lipsa de — B, 13, 1; omul este cea mai frumoasă — din toate -rile lui Dumnezeu, C, 122, 2; pofta şi dorinţa de — B, 12, 4; -i pămînteşti, B, 3, 5; P III, 34, 3; 41, 1; -i spirituale, B, 21, 6; ajutorul -lor, B, 13, 7; despărţirea de -i, B, 14, 6; dorinţa de stăpînire a -i, B, 26, 6; Dumnezeu vrea ca folosirea -lor să fie comună, P II, 120, 5; folosirea -lor, B, 13, 6; împărţirea -lor, P III, 39, 3; împărţirea -lor este izvor al iubirii de oameni, P III, 39, 3; lăcomia de —, P II, 14, 3; oameni care răpesc -le altora, C, 4, 1; stăpînul -lor, B, 24, 1.

Avraam, C, 4, 2; P I, 23, 1; 56, 2, 3; P III, 12, 4; 42, 2; 52, 2.

Avuţie, -ii, boala după : B, 11, 2; dragostea de -ii, B, 11, 2.

B

Baal, P I, 76, 1; P II, 126, 3; zilele idolilor lui —, P II, 126, 4.

Babilon, C, 96, 4; statuia Afroditei Anaitis din : Susa şi Ecbatana, C, 65, 3.

Bacantă, -te, C, 12, 2; 16, 3; 22, 2; -nţi, C, 22, 2.

Bactrian, -ieni, C, 65, 3.

Bahic, celebrările misterelor -e, C, 2, 2.

Bahus, misterele lui —, P, II, 73, 1.

Baie, -ia pentru curăţire, căldură, sănătate, plăcere, P III, 46, 1, 2; -ia cea duhovnicească, P I, 50, 3; pentru care pricină trebuie să facem —, P III, 46—48.

Baier, -e, C, 115, 2.

Bacilide, poet liric grec, P III, 100, 2.

Balaam, rătăcirea lui — P III, 45, 1.

Ban, dragoste de -i, B, 8, 3; lipsă de -i, C, 52, 3; pofta de -i, B, 11, 2.

Bactrian, -ieni, C, 65, 3.

Barbă, -ba lui Aaron, P III, 60, 4; -ba este semnul distinctiv al bărbatului, P III, 19, 1; -ba este simbol că bărbatul are o natură superioară, P III, 19, 1; Dumnezeu l-a împodobit pe bărbat cu — şi cu păr pe piept, P III, 18, 1.

Baubo, locuitor străvechi al Elevsinei, C, 20, 2, 3; 21, 1.

Bărbat, — desăvîrşit, P I, 18, 3; -ul este cununa femeii, P II, 71, 1; aceeaşi virtute este şi pentru — şi pentru femeie, P I, 10, 1; barba este semn distinctiv al -ului, P III, 19, 1; barba este simbol că -ul are o natură superioară, P III, 19, 1; căsătoria este cununa -ului, P II, 71, 1; Dumnezeu l-a împodobit pe — cu barbă şi cu păr pe piept, P III, 18, 1; este un singur Dumnezeu şi un singur Pedagog şi pentru — şi pentru femeie, P I, 10, 2; Hristos este cap şi —, singurul desăvîrşit între dreptate, P I, 18, 4; în veacul acesta se deosebeşte femeia de —, în celălalt, nu, P I, 10, 3; în viaţa de dincolo omul este lipsit de dorinţa, care pe pămînt desparte pe — de femeie, P I, 10, 3; aceleaşi premii se dau şi -ului şi femeii pentru viaţa lor sfîntă dusă în căsnicie, P I, 10, 3; timpul împreunării -ului cu femeia, dar numai a celor căsătoriţi, P II, 83, 1; -aţi care o fac pe femeile, P III, 16, 2; -ţi care se împodobesc, P III, 15—25; -ţi drepţi, P III, 29, 1; -ţi împodobiţi cu dragoste, B, 34, 2; camere de -ţi, P II, 65, 1; capacităţile fizice ale -ţilor, P III, 20, 2; capul -ţilor, P III, 60, 2; Cuvîntul este în chip egal Pedagog şi pentru -ţi şi pentru femei, P I, 10, 1; dragoste sub cele două forme, ca -ţi şi ca femei, P III, 15, 2; firea de -ţi, P III, 21, 2; împreunări între -ţi, P II, 87, 3; 99, 1; întîlnirile cu -ţi afemeiaţi, P III, 29, 2; numele de om este comun şi pentru -ţi şi pentru femei, P I, 10, 3; ospăţ de -ţi, P II, 54, 2.

Bătrîn, Dumnezeu este — veşnic, P III, 16, 4; -ul din Ithaca, C, 86, 2; -ul tebeu, P II, 24, 1; -i cinstitori de Dumnezeu, B, 34, 2; cununa -ilor, P III, 17, 1; cununa -ilor sînt fiii fiilor, P II, 71, 2; -ii sînt pildă de înţelepciune, P III, 30, 3; sfatul -ilor, C, 109, 2.

Băutură, -ra credinţei celei adevărate, P II, 29, 1; -ra cumpătării, P II, 19, 2; -ra nemuririi, B, 23, 4; vinul şi sîngele sînt pentru oameni -ri spre mîntuire, vinul pentru trup, sîngele pentru duh, P I, 15, 3.

Beros, preot babilonean, istoric şi astronom, lucrarea lui: «Istoria haldaică», C, 65, 3.

Bine-binele, B, 10, 3; 20, 2; 30, 1; C, 41, 3; 61, 4; 68, 2; 72, 2; 76, 4; 88, 1; 89, 3; 90, 1; 92, 3; 95, 3; P I, 2, 2; 9, 3; 19, 5; 59, 2; 63, 1, 3; 67, 2; 70, 3; 91, 3; 94, 1; 99, 2; P II, 36, 2; 50, 4; 76, 5; P III, 36, 1; 37, 2; 78, 1; 89, 2; 94, 3; 95, 2; 96, 4; — adevărat, C, 117, 2; — aproapelui, P I, 97, 3; — oamenilor, P I, 67, 2; — poate da naştere dispreţului, P I, 96, 2; — real, P II, 115, 5; — şi dreptatea sînt virtuţi, P I, 64, 1; amintirea -lui, P I, 32, 1; Dumnezeu este cauza întregului —, C, 68, 5; faceri de — faţă de oameni, averea cea mai preţioasă, P II, 36, 2; necunoaşterea -lui, P II, 38, 2; raportul dintre — şi dreptate, P I, 64, 1—2; separarea răului din amintirea -lui, P I, 32, 1.

Bion, filozof grec, spusele lui —, C, 56, 1.

Biserică, B, 42, 3, 9, 10, 15; P I, 18, 4; 22, 2, 3; 38, 3; 46, 3; P II, 41, 4; 73, 3; 74, 2; 96, 2; 110, 2; P III, 80, 1, 3, 4; 94, 5; 98, 1; 101, 3; adunare sfîntă a dragostei este — cerească, P II, 6, 2; cum să mergem la —, P III, 79, 3; Fecioara este —, P I, 42, 1; mîntuirea oamenilor se cheamă —, P I, 27, 2; sărutarea în —, P III, 81, 3; -ca cea înaltă, cea mai presus de noi, cea care atinge cerurile, P I, 84, 3; -ca celor întîi născuţi, C, 82, 6; -ca cuvioşilor, P II, 44, 4; -ca lui Dumnezeu, P II, 12, 2; -ca, mama noastră, P I, 21, 1; chipul cel frumos al -cii, P III, 99, 1; conducerea -cii, B, 42, 15; Hristos este cununa întregii -ci, P II, 71, 2; întîi stătătorii -cii, P I, 37, 3; numele trainic al -cii este răbdarea, P I, 22, 2; podoaba -cii, P II, 110, 2; -ci, B, 42, 2; P I, 83, 1; P III, 81, 2.

Blistiha, iubita lui Ptolomeu II Filadelful, C, 48, 2.

Blîndeţe, -ea Cuvîntului, P I, 89, 1; duhul -ei, P I, 61, 3; văduve înarmate cu —, B, 34, 2.

Boală, boli ale sufletului, C, 115, 2; — sufleteşti, B, 15, 6; 21, 6; -le omenirii, P I, 6, 2.

Bogat, — după Dumnezeu, B, 19, 3; — în patimi, B, 19, 3; — în virtuţi, B, 19, 1; -ul din Evanghelie, P II, 125, 2; numai creştinul este —, C, 122, 4; P III, 34—36; masa -ului, P II, 105, 1; poarta -ului, P II, 105, 1.

Bogăţie, — duhovnicească, B, 19, 7; — materială, B, 20, 2; — pămîntească, C, 98, 3; comoară de — P II, 120, 5; Cuvîntul este — desăvîrşită, P III, 39, 4; dragostea de —, P III, 37, 2; dreptatea şi Cuvîntul sînt — adevărată, P III, 36, 2; femeile înnebunite după — P III, 10, 3; -ia este oarbă, P III, 10, 3; -ia patimilor, B, 16, 1; -ia spirituală, B, 20, 2; -ia nu e făcută spre desfătarea unuia singur, ci este făcută spre a fi împărţită în comun, P II, 14, 6; prieteni cu -ia ne-

dreaptă, B, 13, 3; 31, 5; adîncul -iei și înțelepciunii lui Dumnezeu, P III, 87, 3; bîrfelile și greutățile -iei, B, 39, 1; farmecele -iei, B, 20, 2; înfățișările plăcute ale -iei, B, 20, 2; luxul -iei, P III, 84, 2; patima -iei, P III, 35, 1.
Boier, -rii neamurilor, P II, 36, 4.
Bold, -ul mîntuirii, C, 117, 4.
Boltă, -ta cerului, C, 68, 3.
Botez, P I, 25, 3; 29, 5; 30, 1; 32, 1; 50, 4; P II, 118, 5; -ul este pentru iertarea păcatelor, P I, 50, 4; credința primește în timpul -ului învățătura Sfîntului Duh, P I, 30, 2.
Braț, -ul Cuvîntului, P I, 15, 4; Cuvîntul lui Dumnezeu este -ul Domnului, C, 120, 4.
Brimo, supranumele zeiței Deo, C, 15, 1.
Briaxis, sculptor grec, C, 47, 4; 48, 5.
Bucate, sensul simbolic al -lor, P I, 36, 5; folosirea -lor, P II, 12, 1.
Bucurie, — de o zi, P II, 104, 3; — sfîntă, P I, 22, 2; -ria cea desăvîrșită, P I, 36, 5; Cuvîntul este fîntîna sfîntă a -riei, P II, 32, 2; parfumul cel pururea viu al -riei, P I, 98, 3; untdelemnul -riei, P II, 65, 3.
Bun, P III, 78, 2; — public, P II, 114, 3; -uri, B, 14, 1; 15, 6; 20, 2; P II, 35, 2; 38, 4; 45, 4; -uri adevărate, P III, 36, 1; -uri, de preț, P III, 36, 3; -uri materiale, P III, 79, 2; -uri pămîntești, C, 93, 3; -uri trecătoare, B, 26, 2; toate -urile pămîntului sînt comune, P II, 120, 3; comuniunea -rilor, P II, 129, 1; Dumnezeu a adus neamul omenesc la părtășia -urilor Sale, P II, 120, 3.
Bună-cuviință, B, 3, 6; P II, 31, 1, 3; 33, 1; 32, 2; 46, 1; 55, 2; P III, 35, 4; 39, 1; 51, 1; 53, 5; 58, 1; 78, 3; — desăvîrșită, P III, 85, 4; fapte de —, P III, 49, 4; fapte lipsite de —, P II, 52, 1; voal de —, P II, 127, 1.
Bunătate, B, 3, 6; 18, 1; C, 4, 4; 107, 1; P I, 19, 4; 70, 2; 92, 2; 93, 2; — adevărată, P III, 86, 2; -a dreptății, P I, 92, 3; -a lui Dumnezeu, P I, 70, 2; 87, 2; -a lui Iisus, P I, 85, 4; 98, 1; -tăți, B, 23, 3; C, 24, 1; 88, 1; 93, 2; 115, 1; P I, 92, 2; P II, 7, 3; 17, 2; 18, 4; 77, 1; 96, 2; 125, 2; -tăți omenești, P III, 86, 2; -tăți trecătoare, B, 26, 4; cele mai mari -tăți : Dumnezeu și viața, C, 121, 2; Dătător de -tăți, C, 105, 3; Dumnezeu este dătător și păzitor de -tăți, P III, 86, 2; participare la -tăți, P III, 86, 2; prin Cuvînt, toate au ajuns un ocean de tăți, C, 110, 3; -tățile ascunse în ceruri, C, 118, 4; -tățile cele noi, P I, 20, 3; -tățile cele viitoare, P I, 29, 3; -tățile pămîntești, P III, 86, 2; -tățile pămîntului, P III, 86, 2; C, 95, 2; -tățile veșnice, B, 39, 1; Cuvîntul este cauza tuturor -tăților, C, 7, 1; desfătarea -tăților nespuse, B, 23, 3.

C

Cabir, -i, divinități misterioase, C, 19, 4.
Cain, Calea lui —, P III, 45, 1; sămînța lui —, B, 37, 6.
Cal, -ul omenesc, adică partea irațională a sufletului, P III, 53, 2.
Calcedonia, C, 66, 2.
Cale, — către cer, I, 34; -a adevărului, C, 106, 2; -a cea bună, P III, 87, 3; -a cea îngustă, B, 26, 8; -a cea mai înaltă, B, 38, 1; -a de mijloc, P II, 16, 4; -a Domnului, P I, 3; -a dreaptă, B, 42, 6; C, 25, 4; 27, 4; 80, 5; P I, 85, 4; -a drepților, P III, 87, 2; -a lui Cain, P III, 45, 1; -a mîntuirii, B, 2, 2; C, 101, 2; P III, 87, 2; -a necredincioșilor, P III, 87, 2; -a păcătoșilor, P I, 90, 1; Domnul este -a, C, 100, 1; căi scurte de mîntuire, C, 77, 1; căi strîmbe, P I, 85, 3; poruncile Cuvîntului sînt căi scurte și directe spre veșnicie, P I, 9, 4; căile Domnului, C, 9, 1; 84, 4; 85, 1; P II, 110, 1; căile lui Dumnezeu, P II, 79, 4; căile oamenilor, P II, 99, 4; căile rătăcirii, P III, 87, 2; căile vieții, P III, 69, 3.
Calimah, gramatic și poet alexandrin, C, 29, 4; imnele lui —, C, 37, 4.
Calistagora, demon în insula Tinos, C, 40, 2.
Calos, sculptor, C, 47, 3.
Cambise, regele Persiei, C, 52, 6.
Cameră, -ra zeiței Atena, C, 54, 6.
Cantarele, cupe de băut, P, II, 35, 2.
Cap, femeia să poarte voal pe —, P III, 4; Hristos este — și bărbat, singurul desăvîrșit întru dreptate, P I, 18, 4; -ul care a fost sfințit, P I, 5, 1; -ul lui Hristos, P II, 74, 1, 3; -ul împărătesc al lui Hristos, P I, 22, 3.
Capul Actios, C, 39, 8; — insulei Peloron, P II, 3, 1.
Capitoliul mistuit de foc, C, 53, 2.
Capră, -re mitologice, C, 6, 4.
Carian, -rieni, C, 29, 4.
Caribda, amenințarea -dei, C, 118, 1.
Carne de iepure, P II, 88, 3; — de jertfe, P II, 8, 3, 4; C, 12, 2; — de porc, P II, 16, 2; P III, 75, 3; arderi de tot de —, P III, 90, 3; interzicerea mîncării de — de hienă, P II, 83, 5; negustori de — vie, P III, 22, 1; interzicerea mîncării -nii de iepure, P II 83, 5; mîncarea -ii de iepure, P II, 88, 1.
Carte, — de despărțire, P I, 80, 2; -a lui Dumnezeu, P I, 57, 4; cărți ale Scrip-

turii, P III, 89, 3; cărți sfinte, P III, 97, 2; reprezentări din cărțile scriitoarei Filainis, C, 61, 2.

Casă, -sa Dumnezeului celui viu, P II, 87, 4; -sa lui Dumnezeu, P III, 79, 2; -a lui Israel, P I, 80, 2; P II, 126, 3; -sa lui Iuda, P I, 80, 2; -sa lui Zaheu, a lui Levi a lui Matei, B, 13, 5; -sa lui Zeu Aigiohos, C, 55, 4; femeile să fie păzitoarele -sei, P III, 57, 1; idolii -sei lui Israel, P I, 95, 1; -sele lui Hefaistos, C, 59, 1.

Castalia, izvorul -iei, C, 11, 1.

Castitate, —, C, 61, 4; P II, 14, 3; 100, 2, 129, 1; P III, 64, 1; 83, 2; — veșnică, P II, 100, 2; exemplu de —, P III, 41, 4; -a căsniciei, P II, 97, 3; -a familiei, P II, 97, 2; -a lui Iosif, P III, 68, 3; alifia de ambrozie a -tății, P II, 65, 2; haina -tății, P III, 1, 1.

Castor, unul din Dioscuri, C, 30, 5.

Catavate, supranumele lui Demetrie Poliorcete, sanctuarul lui Demetrie — în Atena, C, 54, 6.

Cateheză, P I, 36, 4; 38, 1; P III, 76, 1; — adevărată, P II, 129, 3; -za duce la credință, P I, 30, 2.

Catehizare, -a cea dintîi, C, 96, 2.

Cauză, -za existenței, P I, 62, 3; Cuvîntul este -za tuturor bunătăților, C, 7, 1; Dumnezeu este -a întregului bine, C, 68, 5; elementele sînt -zele primare ale tuturor lucrurilor, C, 64, 2.

Căință —, C, 92, 1; — adevărată, B, 39, 2; — sinceră, B, 40, 6; — zădarnică, C, 90, 3; temeiul -ței, C, 104, 3.

Călătorie la cer, P III, 39, 1; lucrarea — «în jurul pămîntului» a lui Eudoxos, C, 64, 5.

Călăuză, legea a fost — spre Hristos, P I, 30, 3.

Călcîi, -iul drepților, C, 106, 2.

Cărare, -rile cele veșnice ale Domnului, P I, 93, 1.

Carne, cărnurile necurate ale jertfelor, C, 119, 1.

Cărturar, -i fățarnici, P III, 47, 4.

Căsătorie, lucrarea despre — a lui Clement Alexandrinul, P III, 41, 3; -ia este cununa bărbatului, P II, 71, 1; copii sînt florile -iei, P II, 71, 1; Hera zeița -iei, C, 36, 2; scopul -iei, P II, 95, 2; scopul -iei este nașterea de copii, P II, 83, 1; ținta -iei sînt copii buni, P II, 83, 1; -rii silnice, C, 76, 6; -riile zeilor, C, 58, 3.

Căsnicie, castitatea -iei, P II, 97, 3; distrugerea -iei, P III, 28, 3; jugul -iei, P III, 30, 1; legătura -iei, P II, 59, 1; rostul -iei, P II, 97, 1.

Căutare, -a adevărului, P II, 103, 5.

Căutătură, — desfrînată, P II, 41, 3.

Ceată, — profetică, C, 79, 2; -ta filozofilor, C, 63, 4; -ta profeților, C, 8, 2; -ta sfîntă a profeților, C, 2, 2.

Cecrops, erou grec, mormîntul lui —, C, 45, 1.

Celebrare, -brările misterelor bahice, C, 2, 2.

Celeu, regele legendar al Eleusinei, fetele lui —, C, 45, 1.

Celt, -lți, P II, 32, 1; P III, 24, 2; 27, 2.

Cepion, cîntăreț grec, cîntecul lui —, C, 2, 4.

Cer, al treilea — P I, 37, 1; cale către —, P I, 34; comori în —, B, 13,3; Cuvîntul a venit din —, C, 112, 1; Dumnezeu este luminătorul tuturor celor din —, C, 72, 4; înțelepciunea punct de plecare spre —, C, 107, 2; legătura naturală dintre oameni și — a fost întunecată de neștiință, C, 25, 3; pîinea cea adevărată din —, P I, 46, 2; Dumnezeu -ului și al pămîntului, P I, 32, 2; Făcătorul -ului, C, 105, 1; împărăția -ului, P II, 38, 5; oastea -ului, C, 79, 2; puterile -ului, C, 81, 4; omul a fost creat pentru contemplarea -ului, C, 63, 4; 100, 3; priveliștea -ului, C, 26, 1; bunătățile ascunse în -uri, C, 118, 4; comori în -uri, B, 19, 7; Cuvîntul cel din -uri, P I, 46, 1; Cuvîntul se numește pîine din -uri, P I, 46, 2; învățături mai presus de -uri, B, 23, 4; locuința veșnică în -uri, B, 32, 1; locul cel mai presus de -uri, C, 56, 4; mila cea din -uri, C, 91, 2; patria din -uri, C, 86, 2; viețuirea din -uri, C, 25, 4; Biserica cea înaltă, cea mai presus de noi, cea care atinge -urile, P I, 84, 3; împăratul -urilor, B, 2, 2; 17, 1; 19, 3; 20, 6; 21, 5; 29, 6; 31, 2, 3; C, 6, 2; 82, 4; 87, 3; 99,, 4; 116, 2; P I, 12, 3, 4; 13, 3; 16, 1; P II, 120, 2; cetățeni ai -urilor, P I, 45, 2; limanurile -urilor, P I, 54, 3; moștenirea -urilor, C, 9, 2; moștenirea împărăției -urilor, B, 3, 1; moștenitor al împărăției -urilor, B, 16, 3; porțile -urilor, C, 10, 2; pîinea -urilor, P I, 47, 1; P III, 40, 1.

Ceremonie, -a cabirică, C, 19, 4; -ii bahice, C, 120, 2; -ii de curățire cu dumnezeiască cuviință, C, 10, 2; -ii de inițiere, C, 20, 1; P II, 73, 1; -ii misterioase, C, 12, 1; -ii religioase, C, 75, 4; -ii religioase cu mistere, C, 74, 3; -ii sacre, P III, 4, 3; -iile bahice, C, 119, 3; -iile de inițiere, P II, 108, 4; -iile religioase ale mamei zeilor, C, 24, 1; -iile samotraciloor, C, 13, 3; -iile tainice ale naturii, P II, 96, 2; sfintele -ii ale Cuvîntului, C, 119, 1; șarpele simbolul de

-ii al lui Dionisos Basaru, C, 22, 4; reprezentările -iilor înşelătoare, C, 99, 2.

Certare, — cu purtare de grijă, P I, 74, 2; -a este doctorie a iubirii de oameni a lui Dumnezeu, P I, 74, 2; -a Domnului, P I, 61, 2; -a lui Dumnezeu, P I, 81, 3.

Cestru, peşte marin, -ri, P II, 3, 1.

Cetate, -a lui Dumnezeu, P III, 101, 1; -a sfinţilor, P II, 119, 2; -a troienilor, P III, 13, 5; zidurile -tăţii Ilion, C, 35, 1.

Cetăţean, — al raiului, C, 92, 3; -ţeni ai cerurilor, P I, 45, 2.

Ceix, fiul lui Eol, C, 54, 1.

Cheie, -eia credinţei, C, 10, 3.

Chef, -urile zeilor, C, 58, 3.

Chemare, răsplata -mării celei de sus, P I, 52, 2.

Chip, — dat de Dumnezeu, P III, 64, 2; — de desfrînare, P II, 20, 4; — de lumină, P II, 75, 1; — de om, P II, 7, 4; — de rob, P III, 2, 2; — şi asemănare, P I, 97, 2; 98, 2; creştinul este — şi asemănare a lui Dumnezeu, C, 122, 4; Cuvîntul a luat — de om, C, 110, 2; după —, P I, 98, 3; după — şi asemănare, P I, 9, 1; omul adevărat este — al Cuvîntului, mintea care este în om, C, 98, 4; răpitori cu — de om, C, 4, 3; statuile cu — de om, C, 65, 3; -ul şi asemănarea lui Dumnezeu, C, 98, 4; P III, 66, 2; -ul Cuvîntului, P III, 1, 5; -ul Domnului, P II, 63, 5; -ul dreptăţii, C, 120, 5; -ul Dumnezeului nostru este spiritual, C, 51, 6; -ul Fiului lui Dumnezeu, P III, 20, 5; -ul frumos al Bisericii, P III, 99, 1; -ul lui Dumnezeu, B, 23, 2; 32, 4; 36, 2; C, 5, 4; 59, 2; 71, 3; P II, 73, 2; 83, 2; P III, 5, 3; -ul luminos al credinţei celei adevărate, C, 2, 1; -ul muzelor, C, 31, 4; -ul omului, C, 54, 2; -ul rînduielii Cuvîntului spre mîntuire este felurit, P I, 74, 3; -ul rugăciunii, P III, 89, 4; -ul statuilor, C, 57, 1; -ul şarpelui, P II, 123, 3; -ul tatălui, P II, 7, 4; -ul trupului lui Heracle, C, 30, 7; asemănarea -ului, P III, 101, 1; asemănarea -ului omului celui stricăcios, C, 81, 2; frumuseţea -lui, P II, 13, 1; Olimpianul este -ul unui —, C, 93, 3; -uri ale lui Dumnezeu, C, 120, 4; -uri ale zeilor, C, 65, 1, 2; -uri de demoni, C, 99, 2; -uri de idoli, P II, 73, 2; P III, 59, 2; -urile lui Pan, C, 61, 1.

Chitară, David împăratul, cîntăreţul din —, C, 5, 4; coarda -rei Locrianului, C, 1, 2.

Cibela, zeiţă, C, 15, 1; preoţi ai zeiţei —, P III, 28, 3; preoţii -lei, C, 24, 1.

Ciceon, băutură, C, 20, 3; 21, 1, 2.

Cicleu, demon în Platea, C, 40, 2.

Ciclu, Dumnezeu este Tatăl tuturor, minte şi însufleţire în tot -l C, 72, 4; -rile solare, P I, 6, 5.

Cilicia, P II, 56, 2.

Cilician, pînzeturi din ţara -cienilor, P II, 115, 2.

Cimerian, C, 88, 2.

Cină, -na cea sfîntă, P II, 61, 1; -na Domnului, P II, 33, 5.

Cinira, regele Ciprului, C, 13, 4; 33, 9; 45, 4; P III, 34, 4; prietena lui —, C, 14, 2.

Cinopolit, -iţi, C, 39, 5.

Cinosarge, gimnaziu pentru exerciţii corporale în Atena, C, 54, 5.

Cinosuris, regiune în Arcada, C, 30, 2.

Ciprida, supranumele Afroditei, P III, 72, 1.

Ciprian, poemele -iene, C, 30, 5.

Cipriot, C, 57, 3.

Cipru, C, 14, 2; 39, 2; 57, 3; floarea de —, P II, 71, 4; insula — C, 13, 4; lucrarea «Despre —» a lui Filostefanos, C, 57, 3; parfumul de —, P II, 64, 4.

Cirenian, C, 24, 2.

Cira, scaunul cu trei picioare din — C, 11, 1.

Cirbas, tatăl unui Apolon, C, 28, 3.

Cirus, 43, 2, 4.

Citeron, munte, C, 2, 1, 2, 3; 119, 1.

Citium, Zenon din —, P III, 74, 3.

Citnian, -ieni, locuitori ai insulei Citnos din Ciclade, C, 40, 2.

Cizic, C, 24, 1; Antioh din —, C, 52, 3.

Cîntec, — mîntuitor, C, 81, 1; — numit scolion, P II, 44, 3; — religios, P III, 4, 3; omul nemuritor este — frumos al lui Dumnezeu, C, 107, 1; -ul adevărului, C, 74, 3; -ul care poartă numele lui Dumnezeu, C, 2, 4; -ul cel adevărat, C, 5, 4; -ul cel mîntuitor, C, 77, 2; -ul cel mîntuitor deşi nu nu este nou, C, 6, 3; -ul cel nou, C, 2, 4; 4, 4; 5, 1; 6, 1; 7, 3; -ul cel nou este temelia universului şi armonia tuturor existenţelor, C, 5, 2; -ul cel nou este un imn pentru Împăratul Universului, C, 119, 2; -ul cel veşnic al marii armonii, C, 2, 4; -ul Cuvîntului, C, 113, 4; -ul de înmormîntare al şarpelui, C, 1, 2; -ul de pace al lui Hristos, C, 116, 2; -ul doric şi lidian, C, 5, 1; -ul frigian sau lidian sau dorian, C, 2, 4; -ul greierului, C, 1, 2; -ul leviţilor, C, 2, 4; -ul lui Dumnezeu, C, 115, 2; -ul lui Eunomos, C, 1, 2; -ul lui Terpandros al lui Cepion, C, 2, 4.

Cîntare, — cerească, C, 4, 3; — duhovnicească, P II, 44, 1; — nouă, C, 4, 4; P II, 43, 3; -a buzelor, P II, 44, 2; -a lui Eunomos, C, 1, 3; -a lui Moise, P I, 50, 1; -tări de psalmi, P II, 43, 1; -tări duhovnicești, P II, 43, 2 ; -țări pline de înțelepciune, P II, 44, 5 ; -țările lui Dumnezeu, P II, 44, 4.

Cîntăreț, -ul meu (Cuvîntul), C, 3, 2 ; 4, 2 ; David împăratul, -ul din chitară, C, 5, 4.

Clarie, supranumele lui Apolon și al lui Zeus, C, 11, 2.

Clazomenianul, Anaxagora, —, C, 66, 1.

Clădire, -a credinței, P I, 1, 1.

Cleante Pedaseul, filozof stoic, C, 72, 1, 3.

Clement Alexandrinul, lucrări ale lui, de care singur amintește : «Despre căsătorie», P III, 41, 3 ; «Despre înfrînare», P II, 52, 2 ; 94, 1 ; «Despre înviere», P I, 47, 1 ; P II, 104, 3 ; «Despre principii și teologie», B, 26, 8.

Cleohu, rege legendar al Eleusinei, C, 45, 2.

Cletor, Eurimedusa, fiica lui —, C, 39, 6.

Cloto, una din parce, C, 26, 5.

Cnidos, lucrarea : «Despre orașul —» a lui Posidippos, C, 53, 5 ; 57, 3.

Coborîre, începutul -rii celei vechi a lui Hristos, P II, 75, 2.

Coif, -ul mîntuirii, C, 116, 3.

Colaborator, Cuvîntul este — al iubirii de oameni a lui Dumnezeu, P I, 63, 3.

Colofon, izvorul din —, C, 11, 1.

Comoară, — de virtute, P III, 67, 3 ; — în cer, B, 4, 6; 19, 7; — nepieritoare, P III, 34, 3 ; — veșnică, P III, 36, 3 ; -ra omului, B, 17, 1 ; -mori în cer, B, 13, 3 ; -mori nesecate de înțelepciune, P III, 87, 3.

Comuniune, P II, 6, 1 ; -a bunurilor, P II, 129, 1.

Concetățean, putere prin care Dumnezeu ajunge — cu oamenii, C, 117, 1.

Conducător, — ceresc, P I, 1, 3 ; — de car frigian, C, 34, 1; -ul lui Israel, P III, 101, 1 ; -ul înțelepciunii, I, 14 ; Cuvîntul, -ul universului, P I, 65, 3 ; Cuvîntul este — al poporului celui nou, P I, 58, 1 ; Hristos bunul — de car al oamenilor, C, 121, 1 ; Hristos, -ul copiilor, I, 10.

Conducere, -a Bisericii, B, 42, 15.

Conduită, reguli duhovnicești de —, P I, 103, 1.

Condilitis, supranumele zeiței Artemis, C, 38, 3.

Contemplare, omul a fost creat pentru -a cerului, C, 63, 4 ; 100, 3 ; -a de nesăturat a Cuvîntului, P II, 9, 3 ; -a lui Dumnezeu, P I, 54, 1.

Contemplație, P I, 8, 3 ; P II, 29, 3.

Convorbire, -ri sfinte, P II, 43, 1.

Copil (Domnul), P I, 24, 1, 2, 3, 4 ; — puternic, I, 64 ; -ul Tatălui, P I, 24, 4 ; Isaia îl numește pe Domnul —, P I, 24, 1 ; nașterea -lui, P I, 52, 1.

Copil (omenesc) al lui Dumnezeu, B, 36, 2 ; C, 111, 1 ; — credincios, P I, 56, 3 ; — credincios și bun, C, 115, 4 ; — al pierzării, C, 94, 3 ; -ul Iakhos, C, 21, 1 ; aticii folosesc cuvîntul — și pentru băieți și pentru fete, P I, 11, 1 ; Cuvîntul este pentru — Tată, Mamă, Pedagog, Hrănitor, P I, 42, 3 ; facerea -ului, P II, 93, 1 ; laptele este izvorul hranei -ului, P I, 49, 2 ; numirea de —, P I, 20, 1 ; numirile de — și prunc, P I, 25 ; omul este — al lui Dumnezeu, P III, 99, 1 ; -pii cuminți, P I, 87, 1 ; -pii de sîn, P I, 45, 3 ; -pii fără de minte, P III, 11, 2 ; -pii fără răutate, C, 108, 3 ; -pii întîi născuți, C, 82, 7 ; -pii mici, I, 48 ; -pii nelegitimi, P II, 91, 2 ; -pii noi născuți, P I, 35, 3 ; -ii presupuși, P III, 7, 1 ; -piii buni sînt ținta căsătoriei, P II, 83, 1 ; -piii cei nevinovați, I, 32 ; -piii femeii de bun neam, C, 9, 5 ; -piii lui Dumnezeu, P I, 32, 4 ; -piii lui Hristos, I, 60 ; -piii nu trebuie să trăiască fără Pedagog, P I, 11, 2 ; -piii sînt florile căsătoriei, P II, 71, 1 ; cei care se ocupă cu adevărul sînt -pii înaintea lui Dumnezeu, P I, 12 ; cu mintea -pii, P I, 33, 1 ; cor de -pii, P I, 19, 4 ; coruperi de -pii, C, 33, 4 ; Domnul a numit pe ucenici -pii, P I, 12, 2 ; dragostea de -pii, P I, 78, 4 ; facerea de -pii, P II, 90, 3 ; P III, 19, 1 ; joc de -pii, P I, 21, 4; 22, 1; joc dumnezeiesc pe -pii, P I, 21, 4 ; nașterea de -pii, P I, 49, 4 ; P II, 98, 2 ; scopul căsătoriei este nașterea de -pii, P II, 83, 1 ; Scriptura numește pe creștini -pii, P I, 12, 1 ; sînt -pii numai cei care cunosc pe Dumnezeu de Tată, P I, 17, 1 ; sperietoare de -pii, C, 67, 1 ; taina jocului de -pii, P I, 21, 3 ; cum sînt -iii, P I, 17, 1 ; legea este pedagogie pentru -piii greu de stăpînit, P I, 96, 3 ; buna creștere a -piilor, P I, 64, 3 ; creșterea -piilor, P I, 49, 4 ; duhul -piilor lui Hristos, P I, 21, 4 ; Hristos conducătorul -piilor, I, 10 ; pedagogia înseamnă educarea -piilor, P I, 12, 1 ; slava -piilor sînt părinții, P II, 71, 2 ; trupul -piilor, P II, 17, 3.

Copilărie, -a în Hristos este desăvîrșire, P I, 34, 2.

Copită, -a despicată, P II, 17, 1; animal cu -te despicate în două, P III, 76, 1.

Cor, — de pace, I, 63 ; — plin de cumințenie, C, 119, 1 ; Hristos, bunul conducător de — al oamenilor, C, 121, 1.

Corabie, -ia legii, B, 8, 5 ; -ia Mîntuitorului, B, 8, 5 ; -ia vieții, C, 118, 4; corăbiile ahaienilor, P III, 13, 5 ; corăbiile vieții, B, 36, 1.

Core, C, 12, 2 ; 16, 1 ; 20, 1 ; 41, 2 ; rătă-

cirea lui —, C, 12, 2; răzvrătirea lui —, P III, 45, 1; statuia zeiței —, C, 62, 3.
Coribant, preot al zeiței Cibela, trupul -ului, C, 19, 2, 4; -nți, C, 15, 1; orgiile -nților, C, 19, 1.
Corinteni, P I, 18, 2; P II, 33, 5; Epistola către —, P I, 33, 1; 61, 3.
Cort, — veșnic la Tatăl, B, 31, 6; -ul cel veșnic, B, 31, 9; -urile cele veșnice, B, 13, 3; 31, 5.
Corifasia, supranumele zeiței Atena, C, 28, 2.
Cot, statuile de nouă -ți ale lui Poseidon și Amfitritei din Tinos sînt opera lui Telesias Atenianul, C, 47, 5.
Crainic, Cuvîntul -ul păcii, C, 110, 3.
Crates din Teba, filozof grec, B, 11, 4; traista lui —, P II, 93, 4.
Creator, -ul este drept, P I, 72, 3; -ul lumii, C, 63, 4; 67, 2; -ul oamenilor, P III, 6, 4; -ul principiilor lumii, C, 65, 4; -ul universului, C, 98, 3; 105, 1; Domnul este Fiul -ului, P I, 73, 1; Dumnezeu este -ul puterilor Lui și al lucrurilor, C, 72, 4.
Creatură, -ri dumnezeiești, P III, 100, 1; omul este ființa cea mai frumoasă dintre toate -rile, P I, 63, 1.
Creație, — dumnezeiască, P III, 66, 2; frumusețea artistică a -ției, C, 63, 1; -ții ale imaginației, C, 55, 7; mulțimea dumnezeilor sînt -ții ale imaginației, C, 27, 5; vinul și apa sînt -ții ale lui Dumnezeu, P II, 23, 3; puterea -ției externe a lui Dumnezeu, P I, 7, 3.
Credincios, cei -oși erau cunoscuți de Dumnezeu înainte de întemeierea lumii P I, 59, 3; învierea -oșilor, P I, 28, 3; răbdarea -șilor, P I, 22, 2.
Credință, -ța cea adevărată, C, 2, 2, 3; 4, 2; 6, 2, 3; 27, 1, 5; 96, 2; 109, 1, 2; 118, 1; 119, 3; P I, 1, 1; 3, 1; 15, 1; P II, 2, 1, 3; 14, 3; 106, 1; 108, 1, 4; 116, 2; P III, 8, 1; 16, 4; 38, 2; 58, 1; 85, 3; 96, 1; -ța cea nouă, P II, 62, 2; -ța este desăvîrșirea învățăturii, P I, 29, 1; -ța este desăvîrșirea prin ea însăși, P I, 29, 2; -ța este în luminare, P I, 29, 3; -ța firească este martor însemnat în ființa omului, C, 95, 3; -ța în Dumnezeu, C, 3, 2; 4, 2; 70, 1; 77, 1; 85, 3; 90, 3; 91, 1; 100, 3; 108, 3; 113, 1; 122, 1; P I, 1, 1, 2, 3; 53, 3; 102, 2; P II, 121, 4; P III, 40, 2; -ța în Dumnezeu este îndemnătoare, P I, 1, 3; -ța în Dumnezeu face atît cît e cu putință pe om asemenea cu Dumnezeu, C, 86, 2; -ța în Hristos, C, 87, 1; P I, 70, 2; 31, 1; 73, 2; -ța lui Iisus Hristos, P I, 73, 2; -ța omului, P I, 29, 5; -ța primește în timpul botezului învățătura Sfîntului Duh, P I, 30, 2; -ța pruncilor, P III, 94, 1; -ța și nașterea din nou înseamnă desăvîrșire, P I, 27, 2; actul de — în Dumnezeu, P I, 102, 3; adevărata — în Dumnezeu, C, 58, 4; adevărul -ței, B, 2, 4; ascultarea de rațiune o numim —, P I, 101, 1; băutura -ței celei adevărate, P II, 29, 1; cateheza duce la —, P I, 30, 2; cheia -ței C, 10, 3; chipul luminos al -ței celei adevărate, C, 2, 1; cuvintele -ței, P III, 96, 1; dramele -ței celei adevărate, C, 119, 1; dreapta —, C, 47, 1; funia -ței, P I, 10, 1; începutul -ței în Hristos, P I, 35, 1; învățătura -ței celei adevărate, C, 12, 1; lipsa de — în Dumnezeu, C, 56, 2; 58, 3; mărturie vrednică de —, P II, 97, 2; mărturisire de — Dumnezeu, P II, 127, 2; nădejdea este sîngele -ței, P I, 38, 3; pavăza -ței, C, 116, 3; pilda nobilă de — adevărată, P III, 33, 2; roadele -ței celei adevărate, P I, 13, 2; roua -ței celei adevărate, C, 114, 3; slăbiciunea -ței, P I, 78, 2; spectatorii -ței celei adevărate, C, 12, 1; sufletul e înrudit cu — în Dumnezeu, P I, 1, 3; trupul -ței, P I, 38, 3; unde este -ța, acolo este și făgăduința, P I, 29, 3; untdelemnul -ței, C, 120, 5; unitatea -ței, P I, 18, 3; venirea -ței, P I, 30, 3; vrednici de —, P III, 83, 2.
Cresus, regele Lidiei, C, 43, 4; P I, 55, 1.
Creștin, -ul este chip și asemănare a lui Dumnezeu, C, 122, 4; felul de viață a -ului, P II, 38, 3; numai -ul este bogat, P III, 34—36; numai -ul este bogat, sănătos la minte și nobil, C, 122, 4; numai -ul este cinstitor de Dumnezeu; C, 122, 4; numele de —, P II, 1, 1; viața -ilor, P III, 41, 3; viața veșnică a -lor, P I, 102, 4; viețuirea -lor, P I, 95, 2.
Creta, C, 28, 1, 3; 37, 4; 42, 5; 47, 8; P II, 30, 2; locuitorul -tei, C, 37, 4.
Cretan, Minos -ul, C, 112, 2; -i, C, 37, 4; P II, 42, 2.
Cronion, fiul lui Cronos, C, 30, 1.
Cronos, Zeu, C, 28, 1, 2; 30, 3.
Cruce, -a Domnului, P III, 85, 3; -a (răstignirii), P II, 74, 1.
Cugetare, omul este asemănător Cuvîntului prin -a din inima sa? C, 98, 4.
Culoare, -a penelor, P II, 84, 3; -a statuii lui Osiris, C, 48, 6.
Cult, -ul lui Dionisos, P II, 108, 4; -ul zeilor, C, 44, 3, 4; 58, 4; 90, 3; 109, 1, 3; flecăreala -ului zeilor, C, 109, 3; jucăușii -ului zeilor, C, 96, 4.
Cumințenie, — spartană, P III, 13, 2; cor plin de —, C, 119, 1; dragoste plină de —, P III, 57, 3; lecții de —, C, 37, 3;

roadele -i, C, 117, 5; viața plină de —, P III, 57, 3; frumusețea -i, P II, 121, 3.

Cumpătare, apa, leacul -tării, P II, 20, 2; simplitatea, fiica -tării, P III, 35, 3.

Cunoaștere, -a adevărului, B, 3, 6; C, 85, 3; P I, 53, 3; -a credinței, P I, 3, 1; -a lui Dumnezeu, B, 7, 3; C, 69, 1; 100, 3; P I, 7, 3; 18, 3; P II, 1, 3; Cuvîntul, adică -a lui Dumnezeu, C, 120, 3.

Cunoștință, — echilibrată, P I, 88, 3; -ța adevărului, P I, 36, 5; -ța este luminare, P I, 29, 3; -ța este luminare și alungă neștiința, P I, 29, 4; -ța lui Dumnezeu, B, 7, 2; mireasma -ței lui Hristos, P II, 63, 3; razele -ței, C, 115, 4; răsplata -ței, P I, 92, 3; sfințenia -ței, P III, 98, 1; sfîrșitul -ței este odihna, P I, 29, 3; -țe bărbătești mai desăvîrșite, P I, 33, 3; -țe duhovnicești, P I, 39, 1; -țe elementare, P I, 25, 1.

Cunună, -a bătrînilor sînt fiii fiilor, P II, 71, 2; -na de spini, P II, 73, 3; 74, 2, 3; -na Domnului, P II, 73, 3; -na dreptății, P II, 74, 1; -na înțelepciunii, P I, 69, 2; -na vieții veșnice, B, 1, 4; Hristos este -na întregii Biserici, P II, 71, 2; înălțarea cu -na de spini, P II, 75, 2; -nile nemuririi, B, 3, 5.

Curățenie, — adevărată, B, 42, 19; — sufletească, P III, 96, 3; viața de —, P I, 10, 2; -ia gîndirii, P I, 14, 2; -ia inimii, P III, 95, 1; -ia minții, P III, 14, 1; aripa -iei, C, 106, 3; definiția -iei, P III, 55, 2.

Curățire, baia pt —, P III, 46, 1, 2; ceremonii de — cu dumnezeiască cuviință, C, 10, 2; -a lunară, P I, 48, 1; P II, 92, 1; -a sufletelor, P I, 93, 1.

Cursă, -sele vicleanului, P III, 29, 1.

Curte, -a cea cerească, P II, 109, 3; -a Tatălui, P III, 79, 2.

Curtezană, -na din Argos, P II, 109, 4; -na Frina Thespiaca, C, 53, 6; -na Lamia, C, 54, 6.

Cutie, -tiile mistice, C, 22, 4.

Cuțit, Cuvîntul e —, P I, 66, 5.

Cuviință, — dumnezeiască, B, 36, 1; ceremonii de curățire cu dumnezeiască —, C, 10, 2.

Cuvios, biserica -oșilor, P II, 44, 4.

Cuvîntul, B, 3, 6; 6, 1; 36, 1; C, 4, 3; 5, 3; 6, 3, 4; 8, 4; 9, 2, 3, 5; 10, 1; 27, 2; 63, 1; 84, 3, 5; 88, 2, 3; 93, 3; 100, 2; 110, 3; 113, 2, 3; 116, 1, 4; 119, 1; 121, 2; P I, 5, 2; 6, 1; 13, 2; 14, 4, 5; 15, 3; 23, 2; 25, 1, 2; 29, 5; 31, 2; 33, 2; 37, 3; 41, 3; 42, 2; 43, 2, 3, 4; 46, 1; 47, 3; 49, 4; 50, 4; 51, 1, 3; 53, 3; 57, 3; 60, 1; 62, 3, 4; 66, 5; 67, 1; 68, 1; 69, 2; 72, 2, 3; 74, 4; 88, 2, 3; 89, 1; 91, 3; 96, 2; 98, 3; 99, 1, 2; 100, 1; P II, 1, 2; 4, 3; 14, 2; 19, 3; 20, 1; 72, 2; 73, 3; 75, 2; 77, 1; 91, 1, 2; 100, 1; 110, 2; 111, 3; 126, 1, 3; 129, 4; P III, 2, 1; 3, 2; 9, 1; 10, 4; 11, 3; 14, 1; 20, 4; 25, 2; 27, 1; 33, 3; 36, 2, 3; 38, 3; 40, 3; 42, 3; 44, 2; 45, 2; 56, 3; 57, 1; 66, 3; 76, 1, 2; 79, 4; 93, 3; 94, 1, 2; 99, 2, 3; 100, 2; 101, 1; -ței, C, 113, 4; I, 12; -e al Tatălui! I, 13; -e veșnice! I, 35; — adevărului, C, 75, 1; 117, 1; 121, 2; — adică cunoașterea lui Dumnezeu, C, 120, 3; — a fost dascălul lui Iacov, P I, 57, 1; — a fost numit Mîntuitor, P I, 100, 1; — a fost pedagog prin lege și profeți, P I, 96, 3; — a fost Pedagog prin Moise și profeți, P I, 96, 3; — a fost un adevărat luptător, împreună luptător cu făptura Sa omenească, C, 110, 3; — a luat chip de om, C, 110, 2; — a luat de la om acea materie cu care a făcut pe om, P I, 7, 3; — a venit din cer, C, 112, 1; — a vorbit prin profeți, C, 8, 3; — are privirea pătrunzătoare și vede cele ascunse ale inimii, P I, 9, 2; — are și sarcina de a învăța, P I, 2, 1; — s-a arătat în lume Dumnezeu adevărat, egal cu Stăpînul universului, C, 110, 1; — cel atoatevăzător, P III, 44, 1; — cel Atotțiitor și părintesc, P I, 84, 1; — blînd, C, 106, 1; — cel ceresc, C, 2, 3; — cel conducător, P I, 61, 1; — cel curățitor, P III, 47, 4; — cel din ceruri, P I, 46, 1; — cel dulce ca mierea, C, 110, 1; — cel dumnezeiesc, B, 1, 3; C, 74, 4; 82, 3; 110, 1; 116, 4; — cel feciorelnic, P I, 19, 3; — cel iubitor de oameni, P I, 58, 2; — cel mîntuitor, C, 110, 1; P I, 74, 2; — cel mîntuitor, soarele sufletului, C ,68, 4; — cel nemuritor, P II, 39, 4; — cel nou, P I, 3; — cel purificator, C, 110, 1; — cel sfînt, C, 74, 3; P III, 67, 3; — cel Sfînt dă premiul, C, 96, 3; — cel Unul-Născut a fost trimis pentru om din sînurile Tatălui, P I, 8, 2; — cel veghetor, P II, 81, 4; — ceresc și mîntuitor, C, 115, 2; — conduce omenirea, P I, 55, 2; —, crainicul păcii, C, 110, 3; — dă sînge, P I, 15, 3; — Domnului, C, 78, 4; P II, 43, 1; — Domnului este lege a adevărului, C, 95, 2; — dumnezeiesc, C, 117, 2; — dumnezeiesc este Fiu adevărat al Minții, este Lumina Luminii primitive, C, 98, 4; — era în Dumnezeu, P I, 62, 4; — era la Dumnezeu, C, 7, 3; 110, 1; — este bogăția adevărată, P III, 36, 2; — este bogăție desăvîrșită, P III, 39, 4; — este cauza tuturor bunătăților, C, 7, 1; — este colaborator al iubirii de oameni a lui Dumnezeu, P I, 63, 3; — este conducător al poporului celui nou, P I, 58, 1; — este Conducătorul cel ceresc, P I, 1, 3; — este cuțit, P I, 66, 5; — este diacon al lui Dumnezeu și pedagog al nostru, P III, 2, 1; — este drept, P I, 89, 1; — este Fiu al lui Dumnezeu, P III, 2, 1; — este fîntîna sfîntă a bucuriei, P II, 32, 2; — este hrana adevărului, P I, 45, 2; — este iubitor de oameni, P I, 3, 3; — este izvorul vieții, P I, 45, 2; — este în același timp îndemnător, tămăduitor și sfătuitor, P I, 1, 4; — este în chip egal Pedagog și pentru bărbați și pentru femei, P I, 10; — este judecător, P I, 67, 3; — este laptele lui Hristos, P I, 35, 3; — este lapte sfînt, P I, 42, 1; — este lege, P I, 9, 4; — este lumină între oameni, C, 84, 6; — este lumină obștească, C, 88, 2; — este miere, P I, 51, 1; — este mijlocitor, P III, 2, 1; — este mijlocitor al oamenilor, P III, 2, 1; — este numit alegoric: mîncare, trup, hrană, pîine, sînge, lapte, P I, 47, 2; — este numit izvor de untdelemn, P I, 45, 2; — este Pedagog, P I, 1, 4; 53, 3; — este Pedagogul cel desăvîrșit, P I, 60, 2; — este Pedagogul omenirii, P I, 57, 1; — este pentru copil: Tată, Mamă, Pedagog, Hrănitor, P I, 42, 3; — este simbolizat prin pietre prețioase, mărgăritar, smarald, aur, P II, 63, 5; — este sînge, P I, 47, 3; — este și Dumnezeu și Om, C, 7, 1; — este și Judecător și Pedagog, P I, 58, 2; — este unic, același și în întregime în toate acțiunile, P I, 1, 2; — este unit cu iubirea de oameni, P I, 51, 1; — este un vrăjitor sfînt al sufletului bolnav, P I, 6, 1; — Hristos, C, 7, 1; — iubește pe om, P I, 63, 1; — izvorul cel de viață făcător, C, 110, 3; — izvorul cel pașnic, C, 110, 3; — îndemnător, P I, 1, 1, 3; — — Învățător, P I, 2, 1; P III, 52, 2; — lui Dumnezeu, C, 5, 3; 8, 2; 82, 3; 116, 3; 118, 4; 120, 2; P I, 97, 2; P II, 7, 2; 118, 5; — lui Dumnezeu este brațul Domnului, puterea peste toate lucrurile, voința Tatălui, C, 120, 4; — lui Dumnezeu este chip al lui Dumnezeu, C, 98, 4; — lui Dumnezeu este Duh întrupat, P I, 43, 3; — lui Dumnezeu este putere peste toate puterile, C, 120, 4; — lui Dumnezeu este trup ceresc sfințit, P I, 43, 3; — lui Dumnezeu, instrument muzical, C, 6, 1; — lui Dumnezeu s-a făcut om, C, 8, 4; P I, 74, 4; —, marele general, conducătorul universului, P I, 65, 3; — Mijlocitorul, C, 110, 3; — mîngîietor, P I, 1, 2; —, Mîntuitorul nostru, C, 110, 3; — născut desăvîrșit, P I, 25, 3; — păstor, P I, 15, 4; —, Pedagogul cel desăvîrșit, P I, 60, 2; — Pedagogul liberei voințe, P I, 31, 1; —, Pedagogul omenirii, P I, 75, 1; — poate deosebi ascultarea de neascultare, P I, 68, 1; — poate ierta păcatele, P I, 68, 1; —, prin învățătura Sa îndumnezeiește pe om, C, 114, 4; — s-a arătat ca Mîntuitor, ca Învățător, C, 7, 3; — s-a arătat în lume Dumnezeu adevărat, egal cu Stăpînul universului, C, 110, 1; — s-a făcut om, P I, 24, 4; — s-a făcut trup, P I, 9, 4; — s-a legat cu trup, C, 111, 2; — se bea, P I, 45, 2; — se numește pîine din ceruri, P I, 46, 2; — se varsă pe întreaga față a pămîntului, C, 110, 3; — sfătuitor, P I, 1, 2; — singurul instrument muzical făcător de pace, P II, 42, 3; — Tatălui, B, 6, 1; C, 80, 2; P I, 6, 2; 7, 3; — Tatălui este singurul doctor, P I, 6, 1; — universului este unul, P I, 42, 1; — vindecă însuși sufletul, P I, 6, 4; adevărul este harul Tatălui și lucrarea veșnică a -ui, P I, 60, 2; amestecul legii celei vechi cu — cel nou, P II, 29, 1; arătarea -ui Care era la început și preexista, C, 7, 3; auditori ai -ui, P III, 99, 1; binefacerile -ui aduse omenirii, C, 114, 4; blîndețea -ui, P I, 89, 1; brațul -ui, P I, 15, 4; chipul -ui, P III, 1, 5; chipul rînduielii -ui spre mîntuire este felurit, P I, 74, 3; Cînd — a săvîrșit drama cea mîntuitoare a omenirii, C, 110, 2; contemplarea de nesăturat a -ui P II, 9, 3; cuvintele de mîngîiere ale -ui, P III, 35, 1; Dascăl este —, C, 112, 1; Domnul este Duh și Cuvînt, P I, 43, 2; Domnul este instrument muzical armonios și sfînt al lui Dumnezeu, Înțelepciune mai presus de lume, Cuvînt ceresc, C, 5, 4; dovada despre Cuvînt; C 96, 1; Duhul -ui, P I, 47, 3; Duhul este tăria -ui, P II, 19, 4; Dumnezeu educă pe om prin — Său, P I, 63, 3; Dumnezeu era —, P I, 62, 4; Dumnezeu și — sînt iubitori de om, P I, 63, 1; fața lui Dumnezeu este —, P I, 57, 2; făpturile cuvîntătoare ale -ui dumnezeiesc, C, 6, 4; glasul -ui dumnezeiesc, C, 84, 6; Hristos, Care ne-a născut din nou ne hrănește cu propriul Lui lapte, cu —, P I, 49, 3; Ioan (Botezătorul) este glasul -ui, C, 9, 1; Ioan (Botezătorul), predicatorul -ui, C, 10, 1; iubirea de oameni a -ui, C, 27, 3; Înțelepciunea, Care este — lui Dumnezeu, C, 80, 3; înțelepciunea pedagogiei -ui, P I, 74, 3; învățătura -ui, C, 110, 3; P II, 6, 1; 15, 3; 61, 2; învățăturile date de Cuvînt, P I, 102, 4; la poporul cel vechi — era înger, P I, 59, 1; Legea a fost dată prin Cuvînt, P II, 75, 1; legea este harul cel vechi dat de Cuvînt prin Moise, P I, 60, 1; metodele pedagogice ale -ui, P I, 75, 3; mieii -ui, P I, 15, 4; Moise, slujitorul -ui, P I, 60, 1; numele -ui, P I, 60, 2; omul adevărat este chip al -ui, mintea, care este în om, C, 98, 4; omul este asemănător -ui prin cugetarea din inima sa, C, 98, 4; omul este prieten al lui Dumnezeu prin mijlocirea -ui, C, 122, 3; omul în care locuieşte —, P III, 1, 5; omul statuie armonioasă şi frumoasă a -ui, P III, 64, 3; o, statuie ale -ui! (oameni), C, 121, 1; Pavel numeşte — lapte, P I, 45, 2; pedagogia -ui, P I, 92, 1; pentru poporul cel nou — s-a născut P I, 59, 1; porţile -ui, C, 10, 3; porunca -ui, P II, 89, 1; poruncile -ui sînt convingătoare, nu inspiră teamă, P I, 9, 4; prin Cuvînt, Dumnezeu este pus în lumină şi cunoscut, P I, 57, 2; prin Cuvînt toată lumea a ajuns un ocean Atena şi Grecia, C, 112, 1; prin Cuvînt toate au ajuns un ocean de bunătăţi, C, 110, 3; prin Cuvînt vedem pe Dumnezeu, C, 84, 6; puterea -ui, P I, 58, 1; revelaţia -ui, P I, 3, 3; rînduiala -ui, P I, 69, 2; rolul -ui ca Creator, Învăţător şi Dumnezeu, C, 7, 3; scîntei ale -ui dumnezeiesc, C, 74, 7; Sfîntul — lui Dumnezeu, 89, 3; Sfîntul Dumnezeu Iisus —, este Pedagogul nostru, P I, 55, 2; sfintele ceremonii ale -ui, C, 119, 1; Sfîntul Dumnezeu Iisus, —, este Pedagog şi conduce întreaga omenire, P I, 55, 2; sfintele puteri ale -ui, C, 112, 1; sîngele lui Abel a arătat —, Care va pătimi, P I, 47, 3; sîngele viţei de vie este în chip simbolic —, P II, 32, 2; sînul -ui, I, 53; C, 119, 1; Tatăl universului a pus — pedagog al nostru, P I, 68, 1; tinereţea -ui, P I, 59, 2; trupul -ui, P I, 47, 3; turma -ui, P I, 15, 4; unicul Cuvînt al lui Dumnezeu, C, 120, 3; viaţă potrivită învăţăturii -ui, P III, 55, 4; vrednicia de Domn a -ui, P I, 58, 2.

Cuvînt, -ul apostolului (Pavel), B, 31, 8, 9; -ul copil, P I, 20, 2; -ul despre Dumnezeu, P III, 80, 4; -ul din Evanghelie, P I, 71, 1; -ul Domnului, B, 2, 2; 31, 9; C, 2, 3; -ul Domnului este pîine adevărată, pîinea cerurilor, P III, 40, 1; -ul este roada sufletului, P II, 45, 1; -ul Evia, C, 12, 2; -ul lui Hristos, C, 116, 2; -ul lui Moise, P III, 22, 2; -ul nestricăciunii, C, 117, 4; -ul profetic, C, 62, 4; -vinte ale Domnului, B, 4, 3; -vinte ale evangheliei, B, 22, 2; -vinte acoperite, C, 71, 3; -vinte aspre, P III, 45, 2; -vinte ce nu se cuvin; P II, 53, 3; -vinte cu privire la contemplaţie, P I, 8, 3; -vinte cu privire la învăţătură, P I, 8, 3; -vinte dumnezeieşti, P I, 98, 2; -vinte educative, P II, 50, 3; -vinte înţelepte, P II, 49, 2; 52, 1; -vinte magice, P III, 28, 3; -vinte sfinte, C, 108, 5; P III, 53, 3; -vintele adevărului, C, 107, 1; -vintele apostolice, B, 42, 17; -vintele celebrului psalmist, C, 80, 5; -vintele credinţei, P III, 96, 1, -vintele Cuvîntului, C, 113, 4; -vintele Domnului, B, 2, 3; -vintele dumnezeieşti ale Scripturii, C, 107, 2; -vintele Înţelepciunii, C, 80, 1; -vintele lui Dumnezeu, C, 79, 3; -vintele profetice, P I, 22, 2; -vintele profeţilor, C, 81, 4; -vintele rugăciunii, P II, 59, 3; -vintele Scripturii, P I, 5, 3; 9, 1; 36, 2; P III, 40, 1; 79, 1; adîncimea -vintelor lui Hristos, B, 20, 4; şiruri de -vinte, B, 42, 15.

Cuvîntare, -tări de sfătuire, P I, 66, 1; -tări engomiastice, P I, 66, 1; -tările de hulă, P I, 66, 1; -tările de îndemn, P I, 66, 1; -tările de mîngîiere, P I, 66, 1; -tările de ocară, P I, 66, 1.

Cuvîntător, omul este —, C, 98, 4.

D

Daeira, mama lui Imaradu, C, 45, 1.

Dafne (insulă), P II, 3, 1.

Dafne (nimfă), C, 32, 3.

Damasc, C, 65, 3.

Daniil profetul, P II, 108, 2, 3.

Dans, -ul sicinnis, P I, 55, 1; P III, 30, 1.

Dar, — al lui Dumnezeu, P III, 36, 2; — de mulţumire, C, 48, 2; -ul cel veşnic, C, 94, 1; -uri ale lui Dumnezeu, B, 16, 3; -uri desăvîrşite B, 38, 3; P I, 26, 3; şapte -uri ale Duhului, P III, 87, 4; -rurile fireşti date de Dumnezeu, P II, 125, 1; -urile Tatălui, P II, 9, 2.

Dardan, — a instituit misterele în Samotracia, C, 13, 3.

Darius, împăratul perşilor, C, 52, 6,; Artaxerxes, împăratul perşilor, fiul lui — Ohos, C, 65, 3.

Dăruitor, Pedagogul este mare — , P I, 85, 2.

Dascăl, Cuvîntul este —, C, 112, 1; Dumnezeu, — potrivit, C, 86, 2; Cuvîntul a fost -ul lui Iacov, P I, 57, 1; -ii lui Platon, C, 70, 1.

David, C, 5, 2, 3; P I, 13, 4; 18, 1; 61, 2; 80, 2; 86, 1; 87, 3; 90, 1, 2; 92, 1; P II, 18, 2; 43, 3; 65, 3; 110, 2; 113, 4; —, împăratul, cîntăreţul din chitară, C, 5, 4; fericitul —, C, 80, 5; via lui —, B, 29, 4.

Dătător, — de bunătăţi, C, 105, 3; -ul celor veşnice, B, 7, 1; -ul de bunăvoie,

B, 31, 8; Dumnezeu este — și păzitor de bunătăți, P III, 86, 2; izvorul cel — de viață, C, 92, 3.
Dedal, personaj mitologic, vaca sculptată în lemn de —, C, 57, 6.
Deget, -ul Domnului, P III, 94, 1; -ul lui Zeus Olimpicul, C, 53, 4; lucrul -elor lui Dumnezeu, C, 63, 2.
Delfi, C, 1, 2; greierul de la —, C, 1, 2; statuia de aramă a lui Eunomos la —, C, 1, 3; șarpele mort din —, C, 1, 2; templul din — al lui Apollon, C, 53, 3.
Delfica, lucrarea: «—» a lui Apellas, C, 47, 7.
Delian, locuitor în Delos, -ieni, C, 40, 2.
Delir, -ul sacru, C, 12, 2.
Delos, loc consacrat zeiței Artemis din —, C, 45, 2.
Demarat, istoric grec, lucrarea: «Materiale de tragedii» a lui —, C, 42, 7.
Demetra, zeiță, C, 16, 1; 33, 8; 35, 3; 41, 2; împreunările de dragoste ale lui Zeus cu mama sa —, C, 15, 1; statuia zeiței —, C, 62, 3.
Demetrie de Trozen, istoric grec, lucrarea: «Argolica» a lui —, C, 47, 5.
Demetrie I Poliorcete, regele Macedoniei, C, 5 , 6; sanctuarul lui — Catavate Poliorcete, regele Macedoniei, în Atena, C, 54, 6.
Democrate, demon în Plateea, C, 40, 2.
Democrit, filozof grec, B, 11, 4; C, 68, 5; 92, 4; 66, 2; definiția pe care — o dă medicinei, P I, 6, 2; idolii lui —, C, 66, 5.
Demofon, regele legendar al Atenei, C, 47, 6.
Demon, -ul cel mare Serapis Egipteanul, C, 48, 1; -ul numit ventriloc, P II, 15, 4; -ul pîntecelui, P II, 15, 4.
Deo, zeiță, C, 12, 2; 13, 1; 15, 2; 16, 1; 20, 1, 2, 3; 57, 2; — a fost numită Brimo, C, 15, 1; — mamă sau femeie a lui Zeus, C, 15, 1; misterele lui —, C, 15, 1; rătăcirea lui —, C, 12, 2; serbările lui—, C, 13, 5; sînul zeiței —, C, 15, 2; ura lui—, C, 15, 1; zeița —, C, 20, 1.
Depărtare, patimile sînt — de adevăr, P I, 64, 4.
Deplinătate, măsura vîrstei -tății lui Hristos, P I, 18, 3.
Desăvîrșire, — înseamnă lepădare de păcate, naștere din nou în credința Celui Ce singur este desăvîrșit și uitare de păcatele de mai înainte, P I, 52, 3; -a Mîntuitorului, B, 6, 1; credința și nașterea din nou înseamnă —, P I, 27, 2; copilăria în Hristos este —, P I, 34, 2; credința este -a învățăturii, P I, 29, 1.
Descoperire, — deplină, P I, 36, 5; -a slavei fiilor lui Dumnezeu, B, 29, 4.
Desfătare, — adevărată, P II, 120, 5; — plină de păcate, P II, 37, 3; -a bunătăților nespuse, B, 23, 3; -a viitoare, P I, 75, 3; viață petrecută în -tări, P II, 18, 1.
Desfrînare, — cu ochii, P III, 70, 1; — publică, P III, 21, 4; -a femeii, P III, 70, 4; -a slujnicei, P III, 73, 3; acoperirea -rii, P II, 96, 1; arta -rii, C, 14, 2; atacurile -rii, P II, 48; 1; chip de —, P II, 20, 4; culmea -rii, P III, 20, 2; focul este rodul -rii, P II, 89, 3; încărcături de —, P III, 22, 1; lecții de —, C, 59, 2; lovitura -rii, P II, 49, 2; patima -rii, P II, 98, 3; pildă de —, C, 33, 6; pofta de —, P II, 85, 4; rîsul, înainte-mergătorul -rii, P III, 29, 2; vin de —, P II, 29, 1; murdăriile -rilor, P III, 56, 5.
Desfrînata, mădulare ale -tei, P II, 101, 1; nu femeia, ci -ta este iubitoare de podoabe, P III, 5, 4.
Desfrîu, — împotriva firii, P II, 113, 2; -ul femeilor, P III, 7, 2; -ul lui Zeus, C, 60, 2; femeile pornite spre —, P III, 56, 5; inițiere plină de rușine în —, C, 34, 5; orgiile pline de — ale Afroditei, C, 13, 4; viața de —, P II, 33, 1; P III, 9, 3; 51, 3; 53, 1; 69, 2; furturile erotice ale -lui, P III, 1, 4; înlăturarea -lui P II, 52, 1; otrava -lui, P III, 81, 4.
Despărțire, carte de —, P I, 80, 2; -a de averi, B, 14, 6.
Deșertăciune, -a lumii, B, 29, 4; -a minții, C, 83, 3.
Dezordine, -a stihiilor naturii, C, 5, 1; -ni morale, P III, 76, 4.
Diacon, Cuvîntul este — al lui Dumnezeu și pedagog al nostru, P III, 2, 1.
Diagora, filozof grec, C, 24, 2, 4.
Dialect, — eolian, C, 31, 2.
Dialog, -ul Fedru, P II, 86, 2; -ul Filebos, P II, 100, 4.
Diavol, -ul desăvîrșit în răutate, P I, 18, 1; îngerii -ului, C, 83, 2.
Didascal, P III, 87, 1; 97, 3; 98, 1; domeniul -ului, P II, 76, 1; laudă Fiului Pedagogului și -ului, P III, 101, 2; legea -ului, P III, 87, 1; -ul este voință bună a bunului Părinte, înțelepciune curată, sfințenie a cunoștinței, P III, 98, 1.
Didimeon, templul lui Apolon, C, 11, 2; — din Milet, C, 45, 2.
Didim Gramaticul, C, 28, 3.
Dice, zeiță, C, 26, 5.
Dinon, istoric grec, C, 65, 1.
Diogene din Apollonia, filozof grec, C, 64, 2; P I, 48, 3.
Diogene din Cizic, lucrarea «Istoria perșilor» de —, C, 65, 1.
Diogene din Sinope, P III, 16, 1.

Diomede, erou troian, C, 36, 1 ; 47, 6 ; P II, 78, 1.

Dionisie, cel tînăr, tiranul Siracuzei, C, 52, 2.

Dionisios, istoric grec, lucrarea sa : «Cyclos», C, 47, 6.

Dionisos, zeu, C, 13, 1 ; 17, 2 ; 19, 4 ; 26, 2 ; 34, 2, 3, 4, 5 ; 42, 5 ; 54, 2 ; 57, 2 ; 76, 2 ; — Hiropsalu, C, 39, 3 ; — cel nebun, C, 76, 2 ; cultul lui —, P II, 108, 4 ; inima lui —, C, 18, 1 ; mădularele lui —, C, 18, 1, 2 ; misterele lui —, C, 17, 2 ; organele genitale ale lui —, C, 19, 4 ; picăturile de sînge ale lui —, C, 19, 3 ; şarpele, simbolul de ceremonii al lui — Basaru, C, 22, 4 ; statuia din Atena a lui — Morihos, C, 47, 7 ; templul lui — Eleutereul, C, 53, 3.

Dioscuri, personaje mitologice, C, 47, 8 ; -rii, mîntuitorii oamenilor, C, 26, 7 ; doi —, C, 30, 4, 6 ; istoria -lor, C, 30, 4.

Dipinu, sculptor grec, C, 47, 8.

Disaule, locuitor străvechi al Eleusinei, C, 20, 2.

Discipol, -ii lui Hristos C, 112, 2 ; Heraclit şi -ii săi, C, 64, 6.

Dispreţ, binele poate da naştere -ului, P I, 96, 2.

Divinitate, -a ajuns piesă de teatru, C, 58, 4.

Dobîndire, -a adevărului, B, 1, 4 ; -a făgăduinţei, P I, 28, 3, 5 ; -a mîntuirii, P I, 1, 1 ; -a vieţii veşnice, B, 10, 5.

Dogmă, -mele cuminţeniei, P II, 97, 2.

Doctorie, -ia nemuririi, C, 106, 2 ; -rii spirituale, P I, 100, 1 ; certarea este -ria iubirii de oameni a lui Dumnezeu, P I, 74, 2 ; mustrarea este —, P I, 65, 1.

Doctrină, — fără de Dumnezeu, C, 65, 4.

Dodona, oraş în Epir, vasul de bronz din —, C, 11, 1.

Dojană, — legală, P I, 81, 2 ; efectele -nei, P I, 65, 2 ; metoda de —, P I, 93, 3.

Domeniu, -l Didascalului, P II, 76, 1 ; -l Pedagogului, P II, 76, 1.

Domn, -ul răutăţii, C, 90, 1 ; -ul stăpînirii văzduhului, C, 8, 1 ; ieslea -ului său, C, 92, 1.

Domnul (Domnul Dumnezeu), B, 5, 3, 4 ; 6, 1. 3. 4 ; 8, 1 ; 13, 3. 4. 7 ; 15, 6 ; 16, 3 ; 17, 2. 3 ; 18, 4 ; 20, 1. 4 ; 21, 1 ; 24, 1 ; 26, 2 ; 28, 1. 4 ; 29, 1 ; 30, 1 ; 31, 1. 3. 6. 7. 9 ; 32, 5. 6 ; 33, 1 ; 39, 5 ; 40, 2 ; 42, 13 ; C, 5, 3. 4 ; 6, 2 ; 7, 6 ; 8, 1. 3. 4 ; 9, 2. 3 ; 78. 1 ; 79, 3. 5. 6 ; 80, 1. 2. 3. 4. 5 ; 82, 1 ; 83, 1. 3 ; 84, 1 ; 87, 3. 4 ; 92, 1. 5 ; 93, 2 ; 94, 1. 3. 4 ; 95, 1. 2 ; 103, 3 ; 106, 3. 4 ; 110, 1 ; 111, 2. 3 ; 114, 5 ; 118, 5 ; 120, 1 ; P I, 5, 3 ; 8, 2 ; 10, 1. 3 ; 11, 2 ; 12, 2. 4. 5 ; 13, 4 ; 14, 2 ; 16, 1 ; 17, 3 ; 18, 1. 2 ; 20, 1 ; 23, 1. 2 ; 25, 2 ; 26, 1 ; 27, 1 ; 28, 2. 5 ; 29, 1. 3 ; 31, 2 ; 36, 1. 5 ; 37, 2 ; 38, 2. 3 ; 42, 2 ; 44, 1 ; 45, 3 ; 47, 1 ; 49, 2 ; 50, 1 ; 51, 3 ; 52, 1 ; 56, 1 ; 58, 1. 2 ; 59, 3 ; 60, 1 ; 61, 2. 3 ; 62, 1. 3 ; 64, 3 ; 66, 2. 4 ; 67, 2. 3 ; 68, 2 ; 69, 2 ; 71, 1. 2 ; 72, 1 ; 73, 1 ; 74, 1 ; 75, 2. 3 ; 76, 2. 3. 4 ; 77, 1. 3. 4 ; 78, 1. 2. 4 ; 79, 1. 2 ; 80, 2 ; 81, 2. 3 ; 84, 4 ; 85, 4 ; 90, 2 ; 91, 1. 2. 4 ; 92, 2 ; 93, 1 ; 94, 2 ; 95, 2 ; 97, 3 ; 98, 4 ; P II, 4, 4 ; 8, 4 ; 10, 3 ; 13, 2 ; 14, 1 ; 15, 2 ; 18, 2 ; 19, 2 ; 27, 5 ; 29, 1 ; 32, 3 ; 33, 5 ; 34, 3 ; 36, 2 ; 38, 1.2 ; 42, 1 ; 43, 3 ; 44, 4 ; 49, 1 ; 50, 2 ; 61, 2 ; 62, 2. 4. 5 ; 63, 2. 4 ; 69, 2 ; 73, 3. 4. 6 ; 74, 1. 2. 4 ; 76, 3 ; 79, 1 ; 95, 2 ; 102, 3 ; 103, 2. 4. 5 ; 104, 1 ; 105, 1 ; 108, 3 ; 109, 3 ; 110, 2 ; 113, 4 ; 125, 2 ; 126, 4 ; P III, 2, 2 ; 3, 3 ; 12, 2. 3. 4 ; 16, 4 ; 19, 4 ; 25, 2. 3 ; 30, 3 ; 33, 2 ; 36, 3 ; 38, 1. 2 ; 47, 4 ; 48, 1. 2. 3 ; 52, 2 ; 63, 2 ; 70, 1 ; 72, 2 ; 79, 1. 2 ; 83, 3 ; 87, 2 ; 88, 1. 2 ; 89, 3 ; 90, 1. 2. 3. 4 ; 93, 5 ; 94, 5 ; 96, 4 ; 101, 3 ; — a fost prin Moise pedagog al poporului celui vechi, P I, 58, 1 ; — a numit pahar împlinirea patimii Sale, P I, 46, 1 ; — a numit pe ucenici copii, P I, 12, 2 ; — ca Dumnezeu ne iartă păcatele, P I, 7, 1 ; — ca om ne învaţă să nu mai păcătuim, P I, 7, 1 ; — Cel Ce a ales Ierusalimul, C, 90, 2 ; — Dumnezeu, B, 27, 3 ; C, 80, 4 ; 108, 5 ; 122, 2 ; P I, 56, 2 ; 57, 2 ; 59, 2 ; P II, 6, 1 ; 43, 1 ; — Dumnezeu era fără nume că nu se făcuse om, P I, 57, 2 ; — este cale, C, 100, 1 ; — este credinţă din belşug, P I, 8, 2 ; — este desăvîrşit în dreptate, P I, 18, I ; — este Duh şi Cuvînt, P I, 43, 2 ; — este Fiul Celui drept, P I, 73, 1 ; — este Fiul Creatorului, P I, 73, 1 ; — este instrument muzical armonios şi sfînt al lui Dumnezeu, Înţelepciune mai presus de lume, Cuvînt ceresc, C, 5, 4 ; — este laptele turmei, P I, 37, 3 ; — este Marele Preot, C, 120, 1 ; — este unul, P II, 75, 2 ; P III, 87, 4 ; — Hristos, fructul Fecioarei, P I, 41, 3 ; — Iisus, P I, 43, 3 ; P II, 10, 5 ; — iubitor de oameni, C, 85, 3 ; — Marele Preot, P II, 67, 1 ; — ne ajută în toate şi ne este de folos ca om şi Dumnezeu, P I, 7, 1 ; — numeşte trupul lui pîine, P I, 46, 3 ; — păcii, P I, 24, 2 ; — ,Pedagogul nostru, P I, 62, 2 ; — puterilor, P I, 85, 3 ; — s-a făcut om pentru noi, P II, 32, 2 ; — tuturor lucrurilor, C, 91, 2 ; — universului, B, 35, 1 ; P II, 38, 1 ; — vînturilor, focului, C, 67, 2 ; adunarea -lui, C, 25, 1 ; amestecul trupului şi sîngelui lui

Hristos este —, hrana pruncilor, P I, 43, 2 ; —, atotputernicul Domn al universului, P II, 75, 1 ; apostol al -ui, C, 7, 2 ; apostolul -ui, C, 87, 4 ; autoritatea -ui, P II, 36, 1 ; buna mireasmă a -ui, P II, 63, 3 ; calea -ui, P I, 92, 3 ; căile -ui, C, 9, 1 ; 85, 1 ; P II, 112, 1 ; cărările cele veșnice ale -ui, P, I, 93, 1 ; certarea -ui, P I, 61, 2 ; chipul -ui, P II, 63, 5 ; cina -ui, P II, 33, 5 ; crucea -ui, P III, 85, 3 ; cununa -ui, P II, 73, 3 ; Cuvîntul -ui, B, 2, 2 ; 31, 9 ; C, 2, 3 ; P II, 43, 1 ; Cuvîntul -ui este lege a adevărului, C, 95, 2 ; Cuvîntul -ui este pîine adevărată, P III, 40, 1 ; Cuvintele -ui, B, 2, 3 ; 3, 1 ; 4, 3 ; 11, 1 ; 20, 1 ; P I, 8, 3 ; P II, 113, 3 ; degetul -ui, P III, 94, 1 ; Dumnezeirea -ui, P I, 23, 2 ; Dumnezeu și Tatăl -ui nostru Iisus Hristos P I, 72, 2 ; exemplul -ui, P I, 83, 1 ; fața -ui, C, 81, 4 ; P I, 70, 1 ; P III, 85, 3 ; fereastra prin care s-a arătat — este trupul Lui, P I, 23, 1 ; Fiul Iisus Hristos, — viilor și al morților, B, 42, 20 ; frica de —, P I, 69, 2 ; P III, 29, 1 ; 67, 3 ; gura -ui, C, 82, 1 ; 95, 2 ; haina -ui, P II, 113, 3 ; Hristos —, C, 84, 2 ; Iisus cel vestit mai dinainte de lege este umbra -ui Iisus, P I, 60, 3 ; Isaac este simbol al -ui, P I, 23, 1 ; Isaia îl numește pe — Copil, P I, 24, 1 ; împărăția -ui, C, 94, 4 ; încălțămintea -ui, P II, 117, 4 ; îndemnările -ui cel iubitor de oameni, C, 87, 3 ; învățătura ui, P II, 61, 3 ; învățătura și îndrumarea -ui, P III, 95, 1 ; învățăturile -ui, C, 82, 1 ; P I, 78, 4 ; învățăturile frumoase ale -ui, B, 13, 2 ; jertfa -ui, P III, 90, 4 ; laptele este mîncarea a -ui, P I, 45, 1 ; legea -ui, P I, 90, 1 ; mîna ui, P I, 83, 3 ; mîinile întinse ale -ui, C, 111, 2 ; mînia -ui, P I, 68, 3 ; mila -ui, P I, 81, 3 ; mirul -ui, P III, 60, 4 ; mustrarea -ui, P I, 85, 4 ; nemurirea -ui, P II, 19, 4 ; Noul Testament al -ui, B, 3, 6 ; numele -ui, P I, 13, 4 ; 79, 2 ; P III, 79, 1 ; numele -ui Iisus, P II, 43, 2 ; numim sîngele -ui lapte, P I, 47, 2 ; ocară a -ui, P II, 73, 5 ; ochii -ui, P, II, 99, 4 ; P III, 85, 3 ; patima -ui, P II, 63, 1, patimile -ui, P I, 95, 1 ; P II, 62, 3 ; 63, 2 ; 73, 3 ; pecetea -ui, B, 42, 4 ; picioarele -ui, P II, 62, 1 ; picioarele unse cu mir ale -ui, P II, 63, 1 ; pildă vie de nestricăciune, viețuirea -ui, P I, 98, 3; porunca -ui, C, 113, 1; P II, 14, 1 ; poruncile -ui, P I, 9, 4 ; 103, 1 ; puii -ui, P I, 14, 4 ; sfinții -ui, C, 94, 4 ; sîngele -ui, P I, 23, 2 ; sîngele -ui este dublu : sîngele Lui trupesc și sîngele Lui duhovnicesc, P II, 19, 4 ; sîngele -ui este numit alegoric vin, P I, 47, 2 ; trupul -ui, P I, 47, 1 ; P III, 20, 5 ; ucenici ai -ui, C, 113, 4 ; uleiul este însuși —, P II, 62, 3 ; urechile -ui, P III, 85, 3 ; vrăjmașii -ui, C, 106, 2 ; vrednicia de Domn a Cuvîntului, P I, 58, 2 ; ziua -ui, C, 114, 2 ; ziua mîniei -ui, P II, 126, 1 ; Doamne ! B, 29, 6 ; 30, 3 ; C, 113, 5 ; P I, 6, 1 ; P II, 7, 2 ; 16, 2 ; P III, 101, 1.

Dor, -ul după avere, B, 12, 4.

Dorian, cîntecul —, C, 2, 4.

Doric, cîntecul —, C, 5, 1.

Dorință, -ța de adevăr, P I, 102, 3 ; -ța de avere, B, 12, 4 ; -ța de cîștig urît, P III, 21, 1; -ța de împerechere, P III, 37, 2 ; -ța de mîntuire, C, 105, 1 ; -ța de stăpînire a averilor, B, 26, 6 ; -ța de viața de aici, P I, 1, 3 ; -ța de viața viitoare, P I, 1, 3 ; în viața de dincolo omul este lipsit de -ța care pe pămînt desparte pe bărbat de femeie, P I, 10, 3 ; odihna este cel din urmă punct al -ței noastre, P I, 29, 3 ; -țe firești, P II, 16, 4 ; -țe necurate, P II, 14, 3 ; -țe nesocotite, P II, 102, 1 ; -țe puternice, P II, 88, 3 ; -țe rușinoase, C, 34, 4 ; -țele bătrînilor, P II, 22, 3 ; picturi cu -țele rușinoase ale zeilor, C, 60, 1 ; priviri pline de -țe, P III, 68, 1.

Doroteu, istoric grec, lucrarea : «Istorii italice», C, 42, 7.

Dosida, poet grec, C, 42, 5.

Dovadă, -da despre Cuvîntul, C, 96, 1 ; -da puternică a tainelor, C, 96, 1.

Dovedire, -a învățăturilor, B, 42, 17.

Dragoste, B, 3, 6 ; 18, 1 ; 28, 4 ; 29, 1. 4 ; 31, 9 ; 32, 6 ; 33, 1 ; 35, 1 ; 37, 2. 4 ; 38, 1. 2. 3. 4 ; C, 26, 4 ; 37, 2 ; 48, 2 ; 60, 2 ; 86, 1 ; 88, 2 ; 102, 3 ; 107, 1 ; P I, 9, 1. 3 ; 10, 2 ; 18, 3 ; 49, 4 ; 61, 3 ; 99, 1 ; P II, 5, 3. 4 ; 6, 1 ; 7, 1 ; 16, 4 ; 53. 3 ; 97, 3 ; P III, 3, 1. 2 ; 78, 2 ; 80, 1 ; 81, 2 3 ; 82, 1 ; 91, 3; 93, 5; 94, 4; 96, 3 ; — desăvîrșită, B, 38, 2 ; — filială, P I, 48, 1 ; — frățească, P III, 96, 4 ; — maternă, P I, 49, 2 ; — nebună de găteală, P II, 109, 3 ; nefățarnică, P III, 79, 3 ; — — plină de cumințenie, P II, 57, 3 ; — — sălbatică, B, 25, 4 ; — sub cele două forme, ca bărbați și ca femei, P III, 15, 2 ; — trupească, P II, 68, 1 ; -a de avuții, B, 11, 2 ; -a de bani, B, 8, 3 ; -a de băutură, P II, 93, 2 ; -a de bogății, P III, 37, 2 ; -a de cîștig, B, 3, 1 ; 25, 3 ; 1 ; 25, 3 ; -a de copii, P I, 78, 4 ; -a de Dumnezeu, B, 7, 3 ; P III, 98, 3 ; -a de

Dumnezeu este cea mai frumoasă faptă din viața omului, C, 122, 2; -a de femei, P II, 93, 2; -a de găteală, P II, 104, 1; 106, 1; P III, 3, 2; -a de mîncare bună, P II, 93, 2; -a de om, C, 123, 2; P II, 120, 4; -a de podoabă, P II, 104, 2; P III, 1, 3; -a de podoabe, P II, 105, 2; P III, 10, 1; -a de slavă, P III, 5, 3; -a lui Dumnezeu, B, 37, 1; C, 27, 2; P I, 70, 1; 88, 2; -a este bogăție adevărată, P III, 36, 2; -a veche a înțelepciunii, C, 113, 1; acordurile cîntecelor de —, P III, 80, 4; cîntece de — P II, 44, 4; din pricina -i Sale Tatăl a ajuns femeie, B, 37, 2; instrumente muzicale care aprind -a, P II, 42, 1; îmbrățișări pline de —, P II, 93, 1; împreunările de — ale lui Zeus cu mama sa Demetra, C, 15, 1; jertfa -i, P II, 67, 1; laptele -i, P I, 43, 4, legături de — P II, 90, 4; oameni stăpîniți de —, C, 57, 3; pentru poporul cel nou frica s-a prefăcut în —, P I, 59, 1; plăcerile -i, C, 32, 4; P II, 93, 2; 95, 1; 102, 1; povești de —, P III, 27, 2; pofta de —, P III, 32, 2; relație de —, P I, 71, 3; renunțarea la -a de podoabe, P II, 62, 2; sărutarea înseamnă —, P III, 82, 1; scînteie a -i, P II, 7, 1; simțăminte de —, P III, 82, 3; 84, 1; tainele i-, B, 37, 1; temeiul -i, P II, 53, 3.

Dramă, cînd Cuvîntul a săvîrșit -ma cea mîntuitoare a omenirii, C, 110, 2; -me de mister, C, 12, 2; -mele adevărului, C, 119, 1; -mele credinței celei adevărate, C, 119, 1.

Dreptate, B, 14, 3; 38, 3; C, 4, 3; 6, 1; 7, 2; 10, 2; 19, 4; 31, 2; 55, 4; 56, 1; 69, 4; 75, 3; 76, 4; 79, 3; 85, 1; 87, 2; 93, 1. 2; 94, 4; 98, 2; 104, 2; 105, 3. 4; 106, 4; 107, 1; P I, 59, 2; 63, 67, 2; 68, 3; 84, 3; 85, 3; 86, 3; 87, 3; 88, 3, 93, 2; 95, 1; P II, 6, 2; 14, 3; 59, 2; 121, 4; 128, 2; P III, 17, 2; 22, 1; 30, 2; 35, 5; 52, 1; 64, 1; 76, 1. 2; 89, 2. 4; — -a cea bună, P I, 88, 2; -a cea veche, P I, 88, 3; -a cerească, C, 117, 2; -a este bună, P I, 73, 3; -a legii, B, 8, 4; -a lui Dumnezeu, B, 11, 3; 17, 4; C, 69, 3; P I, 69, 1; 73, 2; 88, 2; -a Pedagogului, P I, 85, 3; 87, 2; autoritatea -tății lui Dumnezeu. P I, 87, 3; balanța -tății, P I, 71, 3; bărbați împodobiți cu —, B, 34, 2; binele și — sînt virtuți, P I, 64, 1; bunătatea -tății, P I, 92, 3; chipul -tății, C, 120, 5; cununa -tății P II, 74, 1; Domnul este desăvîrșit în —, P I, 18, 1; drum spre facerea -tății, P II, 129, 1; egalitatea balanței -tății, P I, 92, 2; fapte întru —, C, 4, 4; Hristos este cap și bărbat, singurul desăvîrșit întru —, P I, 18, 4; legea -tății, P III, 23, 1; mîncarea -tății, P III, 76, 1; momeala -tății, P II, 14, 1; platoșa tății, C, 116, 3; poruncile -tății, P III, 84, 2; predica -tății, C, 116, 1; raportul dintre bine și —, P I, 64, 1—2; Soarele tății, C, 114, 3.

Drum, -ul cel drept, P I, 18, 4; -ul la viața veșnică, B, 39, 1; -ul pocăinței, P I, 5, 1; -ul slavei, P III, 43, 4; -ul spre facerea dreptății, P II, 129, 1; -ul vieții veșnice, B, 20, 1; devierile de la —, C, 89, 2; sfîrșitul -ului, B, 3, 6; -urile bogaților, P III, 38, 2.

Duhul (Sfîntul Duh), B, 42, 2. 20; C, 5, 3; 66, 5; 78, 1; 79, 2; 82, 1; 84, 4; 118, 4; P I, 15, 4; 21, 2; 24, 1; 28, 1; 31, 2; 32, 2; 36, 3; 49, 2; 56, 1; 73, 1; 78, 1; 87, 3; 98, 2; P II, 6, 2; 8, 1. 2; 20, 1; 30, 3; 41, 4. 5; 42, 1; 44, 4; 56, 2; 62, 1; 87, 4; 100, 1; 113, 4; 129, 2; 126, 1; P III, 3, 3; 64, 1; 95, 2. 3; 101, 1. 2; — cel ceresc, C, 118, 3; — Cuvîntul, P I, 47, 3; — este tăria Cuvîntului, P II, 19, 4; — gurii lui Dumnezeu, C, 63, 1; — lui Dumnezeu, B, 17, 1; 21, 2; — Mîntuitorului, B, 5, 4; — profetic, P I, 12, 5; — Sfînt al lui Dumnezeu, C, 112, 3; — Sfînt este unul, P I, 42, 1; Credința primește în timpul botezului învățătura Sfîntului Duh, P I, 30, 2; Cuvîntul lui Dumnezeu este Duh întrupat, P I, 43, 3; Domnul este Duh și Cuvînt, P I, 43, 2; podoaba nestricăcioasă a -ului blînd și liniștit, P III, 66, 3; podoaba Sfîntului Duh, P III, 64, 1; pogorîrea -ului, P I, 25, 3; roua -ului, B, 40, 1; roua -ului Sfînt, B, 34, 1; sabia -ului, C, 116, 3; sfîntul mir al -ului, P II, 65, 2; strălucirea neîntinată a ființei -ului, P II, 119, 2; șapte daruri ale -ului, P III, 87, 4; trupul lui Hristos a fost creat de -ul Sfînt, P I, 43, 2; ungerea cu Sfîntul Duh, P II, 61, 3.

Duh, C, 8, 1; P I, 32, 1; 67, 2; 86, 1; P III, 25, 2; 26, 1; 96, 4; — înrourat, I, 52; — profetic, B, 6, 3; -ul blîndeței, P I, 61, 3; -ul copiilor lui Hristos, P I, 21, 4; -ul judecății și al arderii, P III, 48, 3; -ul minții, P III, 17, 2; cuvinte de —, C, 56, 1; filtrarea a -ului, P I, 32, 1; limba este psaltirea -ului, P II, 41, 4; privirea -ului, P I, 28, 1; sărac cu -ul, B, 16, 3; 17, 4; sărac după —, B, 19, 2. 3; vedere în —, P I, 37, 1; vinul și sîngele sînt pentru oameni băutură spre mîntuire, vinul pentru trup, sîngele pentru —, P I, 15, 3; demonii sînt -uri rele și necurate, C, 55, 5.

Dumnezeire, -a, C, 56, 2; 66, 3; P I, 26, 2; 28, 1; 68, 3; 76, 3; 100, 3; -a Domnului, P I, 23, 2.

Dumnezeu, B, 1, 2; 4, 5. 9; 6, 3; 10, 1. 2; 11, 3; 12, 1; 14, 1. 4; 16, 3; 17, 4; 18, 7; 19, 3; 20, 2; 21, 1, 2, 3; 23, 3; 25, 4; 26, 3, 4. 5. 6; 27, 4. 5; 28, 1; 29, 1. 5; 31, 8. 9; 32, 4; 33, 3; 34, 3; 35, 2; 37, 1. 2. 6; 6; 38, 3; 39, 1. 2. 3. 5; 40, 1; 41, 5. 7; 42, 7. 9. 17. 18; C, 1, 2; 4, 2; 5, 3; 6, 1. 3. 4; 7, 1. 3; 8, 4; 9, 1; 10, 2. 3; 13, 5; 16, 2; 18, 2; 23, 1. 2; 26, 7; 27, 2; 39, 1; 50, 1; 56, 3. 5; 61, 4; 62, 4; 63, 1. 2. 3; 64, 2; 66, 2. 4. 5; 67, 2; 68, 1. 2. 3. 4, 5; 69, 3. 4; 71, 1. 2. 4; 72, 3. 4; 73, 3; 74, 1. 2. 6; 77, 2. 3; 78, 1. 2; 79, 1. 4; 81, 2. 3; 82, 2. 7; 83, 1; 84, 1; 85, 1; 86, 1; 87, 2; 88, 1. 3; 89, 2. 3; 90, 1. 2. 3; 91, 3; 92, 2. 3. 5; 93, 1. 2; 94, 2. 3. 4; 95, 1. 2. 4; 96, 4; 97, 2; 99, 4; 100, 4; 103, 1. 2. 3. 4; 104, 2. 3; 105, 2. 3; 106, 3. 5; 107, 1; 108, 1. 3. 4; 110, 3; 111, 1; 113, 2. 4. 5; 114, 1. 5; 115, 1. 5; 116, 1. 4; 118, 4; 120, 1. 2. 4. 5; 121, 1. 3; 122, 2. 3. 4; 23, 2; P I, 1, 2. 3; 4, 1; 7, 1. 2; 13, 4; 14, 3; 17, 1. 3; 20, 1. 2; 21, 2; 22, 1; 24, 3; 25, 1. 2; 26, 3; 27, 2; 30, 2; 33, 4; 34, 1; 36, 1; 37, 2; 43, 4; 47, 3; 54, 2; 56, 2. 4; 57, 1. 2. 3; 60, 3; 62, 2. 3. 4; 67, 1; 68, 3; 69, 1. 2; 70, 2. 3; 71, 2. 3; 74, 4; 77, 2. 4; 79, 2; 82 4; 86, 1. 2. 3; 87, 1. 2. 3; 88, 1. 2. 3; 91, 3; 93, 3; 99, 1; 101, 3; 102, 4; 103, 1; P II, 4, 2; 5, 1; 7, 1; 8, 4; 10, 3. 5; 14. 1. 5. 6; 16, 2. 3; 18, 4; 29, 1; 30, 2; 36, 1. 2; 38, 1; 42, 1. 3; 43, 1. 2. 3; 44, 2; 63, 3; 67, 1; 69, 3; 73, 6; 77, 1; 79, 2. 3; 82, 3; 83, 2; 86, 3; 92, 3; 99, 4; 100, 1. 4; 101, 1; 102, 4; 103, 1. 3; 104, 3; 109, 4; 110, 2; 111, 3; 112, 2; 119, 2. 3; 120, 1. 5; 125, 2; 129, 1; P III, 1, 1. 2. 5; 2, 1. 3; 3, 2; 12, 1. 4; 16, 4; 17, 1. 2; 18, 2; 19, 1, 2; 20, 5; 24, 1; 33, 3; 36, 3; 42, 2. 3; 44, 4; 53, 3; 63, 3; 66, 3; 67, 1. 2; 72, 2; 75, 3; 78, 1. 3; 79, 3; 81, 1. 2; 82, 1. 3; 86, 1; 88, 1; 89, 5; 90, 4; 91, 3; 92, 4; 94, 4; 95, 2; 101, 1; I, 40; — a vrut ca femeia să n-aibă păr pe faţă, P III, 18, 1; — a adus neamul omenesc la părtăşia bunurilor Sale, P II, 120, 3; — a dat pe propriul Său Fiu, P II, 120, 3; — a făcut pe toate cele din lume prin poruncă, dar pe om cu mîna Lui şi prin suflare asupra lui, P I, 7, 1; -l cel bun, B, 6, 4; -ul cel fără de început, C, 65, 1; -l cel iubitor de oameni, P II, 74, 1; -l cel nenăscut, C, 56, 4; l-Cel Unul-născut, B, 37, 1; -l cel veşnic, B, 7, 1; -l cel viu mîntuitor al tuturor oamenilor, C, 86, 1; -l cerului şi al pămîntului, P I, 32, 2; — Creatorul, P I, 39, 3; — cuprinde începutul, sfîrşitul şi mijlocul tuturor lucrurilor, C, 69, 4; — Cuvîntul, P I, 24, 4; 36, 1, 5; P III, 39, 4; —, dascălul potrivit, C, 86, 2; — de aproape, nu — de departe, C, 78, 1; Domnul —, C, 80, 4; — educă pe om prin Cuvînt P I, 63, 3; — era Cuvîntul, P I, 62, 4; — este bătrîn veşnic, P III, 16, 4; — este bun, P I, 7, 3; 68, 2; — este bun şi de folos, P I, 63, 1; — este bun şi drept, P I, 71, 1—2; — este cauza întregului bine, C, 68, 5; — este creatorul puterilor lumii şi al lucrurilor, C, 72, 4; — este dătător şi păzitor de bunătăţi, P III, 86, 2; — este de dorit pentru El Însuşi, P I, 8, 1; — este drept, P I, 73, 2; — este fără vină, P I, 69, 1; — este Împăratul şi Stăpînul tuturor, C, 73, 3; — este îndurător, P I, 87, 2; — este legiuitorul, C, 108, 4; — este luminătorul tuturor celor din cer, C, 72, 4; — este măsura adevărului tuturor existenţelor, C, 69, 1; — este mişcarea tuturor lucrurilor, C, 72, 4; — este spiritual, nu-i o imagine sensibilă, C, 51, 6; — este Tatăl tuturor, minte şi însufleţire în tot ciclul, C, 72, 4; — este unul şi acelaşi P I, 73, 1; —, fiinţa cea fericită, P I, 93, 2; — foloseşte tuturora, P I, 63, 2; — hrănitorul, P I, 41, 2; — iubitorul de oameni, C, 83, 1; P I, 55, 2; — l-a împodobit pe barbat cu barbă şi cu păr pe piept, P III, 18, 1; — nu vrea răul, P I, 70, 2; -l păcii, B, 22, 3; I, 66; prieten al lui —, P III, 42, 3; puterea lui —, C, 73, 2; — s-a făcut om pentru noi, P I, 62, 1; — se îngrijeşte de om şi se ocupă de el, P I, 63, 2; — tare, P I, 24, 2; — şi Cuvîntul sînt iubitori de om, P I, 63, 1; — şi Om, C, 106, 4; — şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, P I, 72, 2; -l universului, C, 69, 2; P I, 74, 1; — vrea ca folosirea averilor să fie comună, P II, 120, 5; acest veşnic Iisus, singurul mare Arhiereu al unicului —, C, 120, 2; actul de credinţă în —, P I, 102, 3; adaosul puterii lui —, B, 21, 1; adevărata credinţă în —, C, 58, 4; arătarea slavei marelui —, C, 7, 2; ajutorul lui —, C, 104, 3; altarele cele lipsite de —, C, 11, 1; ameninţarea lui —, P I, 70, 1; a nu păcătui este propriu lui —, P I, 4, 3; asprimea lui —, P I, 70, 2; aşezămîntul lui —, P I, 86, 1; autoritatea dreptăţii lui —, P I, 87, 3; bătrînii cinstitori de —, B, 34, 2; Biserica lui —, P II, 12, 2; bogat după —, B, 10, 3; bunătatea lui —, P I, 70, 2; 87, 2; bunul —, B, 7, 1; casa -lui viu, P II, 87, 4; cartea lui —, P I, 57, 4; cea mai mare lucrare a lui — este mîntuirea omenirii, P I, 100, 1; cei care se ocupă cu adevărul sînt copii înaintea lui —, P I, 12; cei credincioși erau cunoscuți de — înainte de întemeierea lumii, P I, 59, 3; cele mai mari bunătăți: — și viața, C, 121, 2; cele două piscuri ale neștiinței sînt necredința în — și superstiția, C, 25, 1; cercetarea este doctorie a iubirii de oameni a lui —, P I, 74, 2; chip dat de —, P III, 64, 2; -ului nostru este spiritual, C, 51, 6; chipul Fiului lui —, P III, 20, 5; chipul lui —, B, 32, 4; C, 59, 2; P II, 3, 2; 83, 2; P III, 5, 3; chipul și asemănarea lui —, B, 36, 2; C, 98, 4; P III, 66, 2; chipuri ale lui —, C, 120, 4; — Cuvîntul, P I, 24, 4; cîntările lui —, P II, 44, 4; cîntecul care poartă numele lui —, C, 2, 4; cîntecul lui —, C, 115, 2; contemplarea lui —, P I, 54, 1; copil al lui —, C, 111, 1; copiii lui —, P I, 32, 4; credința în —, B, 15, 5; C, 3, 2; 4, 2; 77, 1; 85, 3; 90, 3; 91, 1; 100, 3; 108, 3; 113, 1; P I, 53, 3; 102, 2; P III, 40, 2; credința în — face pe om atît cît e cu putință asemenea cu —, C, 86, 2; creștinul este chip și asemănare a lui —, C, 122, 4; cunoașterea lui —, C, 69, 1; 100, 3; P I, 18, 3; P II, 1, 3; cunoștința lui —, B, 7, 2; Cuvîntul, adică cunoașterea lui —, C, 120, 3; Cuvîntul lui —, P II, 118, 5; Cuvîntul era la —, C, 7, 3; 110, 1; P I, 62, 4; Cuvîntul e colaborator al iubirii de oameni a lui —, P I, 63, 3; Cuvîntul este diacon al lui — și Pedagog al nostru, P III, 2, 1; Cuvîntul este Fiu al lui —, P III, 2, 1; Cuvîntul este și — și om, C, 7, 1; Cuvîntul lui —, C, 5, 3; 8, 2; 82, 3; 116, 3; 118, 4; 120, 2; P II, 56, 1; Cuvîntul lui — este chip al lui —, C, 98, 4; Cuvîntul lui — este brațul Domnului, putere peste toate lucrurile, voința Tatălui, C, 120, 4; Cuvîntul lui — este Duh întrupat, P I, 43, 3; Cuvîntul lui — este instrument muzical, C, 6, 1; Cuvîntul lui — este trup ceresc sfințit, P I, 43, 3; Cuvîntul lui — s-a făcut om, C, 8, 4; P I, 74, 4; Cuvîntul s-a arătat în lume — adevărat, egal cu Stăpînul universului, C, 110, 1; cuvîntul despre —, P III, 80, 4; este un singur —, un singur Pedagog și pentru bărbat și pentru femeie, P I, 10, 2; dar al lui —, P III, 36, 2; daruri ale lui —, B, 16, 3; darurile firești date de —, P II, 125, 1; descoperirea slavei fiilor lui —, B, 29, 4; doctrina fără de —, C, 65, 4; Domnul —, B, 27, 3; C, 108, 5; 122, 2; P I, 56, 2; P II, 6, 1; Domnul este instrument muzical armonios și sfînt al lui —, Înțelepciune mai presus de lume, Cuvînt ceresc; C, 5, 4; dragostea de —, P III, 98, 3; dragostea de — este cea mai frumoasă faptă din viața omului, C, 122, 2; dragostea lui —, P I, 70, 1; dreptatea lui —, B, 11, 3; 17, 4; C, 69, 3; P I, 69, 1; 73, 2; Duhul Sfînt al lui —, C, 112, 3; Duhul lui —, B, 17, 1; 21, 2; facerea lumii este opera voinței lui —, C, 63, 3; fața lui —, P I, 70, 1; fața lui — este Cuvîntul, P I, 57, 2; făgăduința lui —, P II, 4, 3; făptura lui —, C, 103, 3; Fiul lui —, B, 8, 4; 12, 1; C, 110, 1; P I, 24, 4; fiu al lui —, C, 92, 3; fii ai lui —, C, 27, 3; P I, 31, 1; fiii fără prihană ai lui —, P III, 100, 3; fiii lui —, C, 82, 7; fiicele lui —, C, 119, 1; flecăreala față de —, P II, 59, 3; frica de —, P II, 42, 3; frumusețea lui —, P III, 14, 2; glas de la —, C, 104, 1; harul lui —, B, 16, 2; P I, 29, 5; harul mîntuitor al lui —, C, 7, 2; Hristos este Fiul lui —, P I, 23, 1; imitarea lui —, C, 117, 1; imn adus de Sibila lui —, C, 77, 2; inspirația lui —, C, 71, 1; 72, 5; instrument muzical al lui —, C, 6, 2; iubirea de oameni a lui —, C, 4, 4; 82, 2; P I, 62, 1; 70, 1; împărăția lui —, B, 4, 8, 9; 21, 3; 24, 2; 26, 7; P I, 16, 2; P II, 5, 3; 6, 2; 103, 5; P III, 29, 1; 37, 3; 40, 3; 81, 1, 2; îngăduința lui —, P I, 73, 2; înger al lui —, C, 104, 2; în numele lui —, C, 68, 1; Însuși — ne este pedagog, P I, 55, 2; întruparea lui —, C, 59, 3; Înțelepciunea care este Cuvîntul lui —, C, 80, 3; înțelepți după —, P III, 78, 2; învățătura lui — este desăvîrșită, P I, 27, 3; învățătura lui — este mîntuire veșnică a veșnicului Mîntuitor, P I, 27, 3; judecata lui —, B, 1, 2; laptele lui —, P I, 43, 3; legile lui —, C, 108, 4; lipsă de credință în —, C, 56, 2; 58, 3; locaș lui —, C, 84, 5; lucrarea lui —, P II, 11, 1; lucrarea lui — se numește lume, P I, 27, 2; lucru și har al lui —, C, 117, 5; lumea întreagă este opera lui —, C, 63, 2; marele —, P I, 1, 1; măreția iubirii de oameni a lui —, B, 3, 5; măreția lui —, C, 78, 2; mărturie în fața lui —, C, 73, 1; mărturisire de credință în —, P II, 127, 2; Mielul lui —, P I, 24, 4; misterele celor față —, C, 23, 1; mînia lui —, B, 35, 1; P I, 68, 3; P II, 33, 2; P III, 71, 1; Moise robul lui —, B, 9, 2; muntele cel sfînt al lui —, C, 2, 2; munte iubit de —, C, 119, 1; necredința în —, B, 23, 4; C, 67, 1; 93, 1; 108, 2; 121, 3; necunoaşterea lui —, B, 7, 3; numai creştinul este cinstitor de —, C, 122, 4; numele cel nou al lui —, P, I, 57, 1; ochii lui —, P I, 70, 2; odihna veşnică în —, P I, 102, 2; ofrandă lui —, C, 59, 2; om al lui —, B, 41, 1; C, 4, 3; om fără —, C, 25, 2; omul este cea mai frumoasă avere din toate averile lui —, C, 122, 2; omul este copil al lui —, P III, 99, 1; omul este —, P III, 1, 5; omul este ființă iubitoare de —, P I, 63, 1; omul este prieten al lui —, prin mijlocirea Cuvîntului, C, 122, 3; omul în chip natural este apropiat de —, C, 100, 2; omul lui —, C, 87, 2; omul nemuritor este frumosul cîntec al lui —, C, 107, 1; omul poate ajunge —, C, 8, 4; oameni fără —, C, 24, 2; oameni iubitori de —, C, 121, 2; operele lui —, C, 67, 2; orfani iubitori de —, B, 34, 2; pedagogia cea după —, P I, 54, 1; Pedagogul este — şi Creator, P I, 97, 3; pîrgă lui —, C, 117, 5; Plugarul lui — este Hristos, C, 114, 4; pofte fără —, B, 25, 4; popor al lui —, C, 59, 3; poruncile lui —, B, 26, 2; prieten al lui —, B, 33, 2; prin Cuvînt, — este pus în lumină şi cunoscut, P I, 57, 2; prin Cuvînt, vedem pe —, C, 84, 6; profetul lui —, C, 50, 1; providența lui —, C, 66, 4; prunc al lui —, P I, 32, 4; purtarea de grijă a lui —, P I, 76, 4; puterea lui —, B, 40, 6; C, 63, 2; puterea lui — Tatăl, B, 34, 1; putere prin care — ajunge concetățean cu oamenii, C, 117, 1; puterea voinței lui —, P I, 26, 3; sălaş lui — în oameni, C, 117, 4; sfîntul apostol al lui — (Pavel), C, 81, 2; Sfîntul Cuvînt al lui —, C, 89, 3; Sfîntul — Iisus, Cuvîntul, este Pedagogul nostru, P I, 55, 2; silnicia este duşman al lui —, B, 10, 2; singurul — adevărat, C, 71, 1; singurul şi adevăratul —, C, 25, 2; sîngele lui — Fiul, B, 34, 1; slugi ale unui singur —, P II, 38, 3; slujitorii lui —, P I, 79, 2; slujire a lui —, P I, 53, 3; templul lui —, B, 18, 2; P II, 101, 1; testamentul veşnic al lui —, C ,94, 1; unicul —, P III, 87, 4; ucenici ai lui —, B, 33, 5; C, 112, 2; ucenicii lui —, B, 42, 17; unicul Cuvînt al lui —, C, 120, 3; unicul —, C, 120, 3; urmele lui —, P I, 98, 3; vederea lui —, P I, 57, 2; venirea lui —, a lui Hristos, C, 10, 1; viața lui —, C, 83, 3; vinul şi apa sînt creații ale lui —, P II, 23, 3; voia lui —, B, 18, 2; P III, 20, 1; voia lui — este mîntuirea oamenilor, P I, 27, 2; voința lui —, C, 63, 3; P I, 59, 3; P II, 119, 3; P III, 20, 5; voința lui — este altă mîncare a lui Hristos, P I, 45, 3; voința lui — este lucrare, P I, 27, 2; voința părintească a lui —, C, 5, 2; ziua continuă a lui — este egală cu veşnicia, C, 84, 6.

Dumnezeu (zeu), C, 36, 5; 37, 2; 49, 2; 50, 5; 52, 6; 96, 4; 102, 1, 4; — străin, P I, 56, 1; cercul luminos în jurul soarelui sau lunii nu este —, C, 102, 1; curcubeul nu este —, C, 102, 1; -zei, C, 12, 1; 23, 1; 24, 3; 26, 1, 6; 27, 4; 30, 1; 32, 4; 33, 3, 5, 6; 35, 1; 36, 1; 39, 3, 4; 40, 1; 42, 1, 8; 43, 2; 44, 2; 50, 5; 55, 5; 56, 1, 3, 4; 62, 3, 4; 63, 1, 2; 65, 2; 66, 2; 67, 2; 68, 4; 79, 3; 97, 2; 102, 1, 2, 3, 4; 123, 1; P I, 26, 1; P III, 2, 1; -zei-bărbați, C, 33, 7; -zei-femei, C, 33, 7; -zei-gemeni, C, 102, 3; -zei falşi, C, 25, 2; -zeii egiptenilor, C, 41, 4; P III, 4, 4; -zeii elenilor, C, 39, 4; -zeii păgînilor, C, 62, 4; amorurile -zeilor, C, 32, 1; mulțimea -zeilor sînt creații ale imaginației, C, 27, 5; modurile în care au fost născuți -zeii, C, 26, 1—7;

Duşman, — al vieții veşnice, B, 27, 1; silnicia este — al lui Dumnezeu, B, 10, 2; -i ai adevărului, P I, 69, 2.

Duşmănie, — duhovnicească, B, 22, 7.

E

Ecbatana, statuia zeiței Afrodita Anaitis din Babilon, Susa şi —, C, 65, 3.

Educare, -a omenirii, P III, 94, 1; pedagogia înseamnă -a copiilor, P I, 12, 1.

Educație, P I, 49, 4; P III, 30, 4; 41, 3; — bună, P II, 14, 4; P III, 23, 2; — îngrijită, P I, 4, 3; -a oamenilor, P I, 1, 4; grija de —, P II, 7, 1; mod de — P III, 41, 4; toiag pentru —, P I, 61, 1.

Eetion, rege al cilicienilor, C, 13, 3.

Efes, B, 42, 2, 3, 4; C, 50, 2; templul din —al zeiței Artemis, C, 50, 2; 53, 2.

Efeseni, Epistola către —, P I, 18, 3.

Egalitate, -a balanței dreptății, P I, 92, 2; -a mîntuirii, P I, 28, 5; -a puterii, P I, 71, 3.

Egiohu, supranumele lui Zeus; Olimpul casa lui Zeus —, C, 55, 4.

Egipt, C, 13, 5; 48, 2, 4; 49, 1; 50, 3; P I, 57, 3; P II, 30, 2; Apis din —, C, 52, 6; minuni şi semne în —, C, 8, 1; pămîntul -ului, P I, 56, 2; P III, 44, 4; 91, 4; pietre prețioase din —, C, 48, 5; pînză fină din —, P II, 115, 2; statuia lui Serapis din —, C, 52, 4; templul lui Serapis din —, C, 50, 3.

Egiptean, -teni, C, 6, 4; 24, 3; 39, 4, 5, 6; 65, 2; 70, 1; P II, 42, 2; altarele -tene, C, 11, 2; dumnezeii -teni, C, 41, 4; limba -teană, P III, 4, 3.

Egipteancă, -ca cea desfrînată, P III, 68, 3 ; zeița Atena — -ca, C, 28, 2.
Elada, P III, 13, 2.
Element, -ele, cauzele primare ale tuturor lucrurilor, C, 64, 2.
Elean, -i, C, 38, 4.
Elena, soția lui Menelau, eroina Iliadei, C 35, 2 ; 76, 1 ; P II, 125, 3 ; P III, 13, 1.
Elen, C, 112, 3 ; P I, 31, 1 ; -i C, 39, 4, 9 ; 65, 2 ; 68, 5 ; 74, 7 ; 120, 2 ; P I, 31, 2 ; P II, 78, 3 ; -ii vechi, P II, 78, 2 ; gloria -ilor (Ulise), C, 118, 3 ; mitul -ilor, P III, 11, 3 ; dumnezeii -ilor, C, 39, 4.
Elefantina, locuitorii -ei, C 39, 5.
Element, -e, numărul -elor, C, 64, 2 ; -ele sînt cauzele primare ale tuturor lucrurilor, C, 64, 2.
Elpenor, însoțitorul lui Ulise, P II, 34, 2.
Elis, oraș în Grecia, C, 38, 4.
Eleusina, C, 20, 2 ; 45, 1 ; împrejurimile -ei, C, 20, 1 ; misterele de la —, C, 12, 2 ; 91, 2.
Eleusinion, templu în Atena, C, 45, 1.
Emanație, — divină, C, 68, 2.
Empedocle Acragantinul, C, 27, 3 ; 64, 2.
Encratit, -tiți, P II, 33, 1.
Endimion, iubitul zeiței Selena, C, 33, 8.
Enigmă, tăcere tainică a -ei profetice, C, 10, 1.
Enio, zeița războiului, C. 102, 4.
Eol, Ceix, fiul lui —, C, 54, 1.
Eolian, dialect —, C, 31, 2.
Eos, zeița aurorei, C, 33, 8.
Epialte, fiul lui Aloeu, C, 29, 3.
Epicur, gîndirea lui —, C, 66, 5.
Epidaur, statuia lui Asclepios din —, C, 52, 4.
Epiharm, cinic grec, poet, C, 29, 2 ; P II, 18, 3.
Epimenide cel Bătrîn, filozof grec, C, 26, 4.
Episcop, B, 42, 3, 8, 9 ; -ul locului, B, 42, 3 ; -i, B, 42, 2 ; P III, 97, 2.
Epistola către Romani, P I, 19, 5 ; — către Corinteni, P I, 33, 1 ; 61, 3 ; — către Efeseni, P I, 18, 3.
Erehteu, erou atenian, C, 42, 7.
Erehtizi, descendenții lui Erehteu, C, 22, 1.
Erezie, P III, 9, 4 ; vînturile -iilor, P I, 18, 4.
Ergana, zeița, C, 97, 3.
Erifila, soția lui Amfiaraos, P II, 109, 4.
Erihtoniu, rege legendar al Atenei, C, 45, 1.
Erinii, zeițele răzbunării, C, 26, 3.
Eros, zeul dragostei, C, 44, 2.
Estera, izbăvitoarea poporului evreu, P III, 12, 5.
Eter, divinitate greacă, C, 28, 1.
Etiopia, P III, 4, 2 ; 10, 1.
Etiopian, -i, C, 36, 5.
Etile, istoric grec, C, 46, 3.
Etusa, fica lui Poseidon, C, 32, 3.
Euboleu, locuitor străvechi al Eleusinei, C, 17, 1 ; 20, 2.
Eudox, mare navigator din antichitate, lucrarea sa : «Călătorie în jurul pămîntului», C, 64, 5.
Euforion, poet grec, C, 39, 9.
Euharistie, -ia, har lăudat și frumos, P II, 20, 1.
Euhemer Acragantinul, scriitor grec, C, 24, 2.
Eumenide, zeițe binevoitoare, C, 26, 3.
Eumolpizi, descendenții lui Eumolpos, C, 20, 2.
Eunom, cîntăreț grec, C, 1, 3 ; 2, 4 ; — Locrianul, C, 1, 2 ; cîntecul lui —, C, 1, 2, 3 ; statuia de aramă a lui — la Delfi, C, 1, 3.
Euripide, poet tragic grec, C, 30, 2 ; C, 42, 3 ; 68, 3 ; 76, 1, 3, 5, 6.
Eurimedusa, fiica lui Cletor, C, 39, 6.
Euristeu, regele Micenei, C, 24, 4.
Eva, C, 7, 6 ; 12, 2 ; P II, 123, 3 ; P III, 19, 1.
Evanghelie, B, 4, 3, 10 ; 6, 2 ; 22, 1 ; 25, 7 ; C, 10, 1 ; P I, 13, 4 ; 71, 2 ; 76, 1 ; 79, 2 ; 80, 1 ; 85, 1 ; P II, 9, 2 ; 62, 1 ; 109, 3 ; -lii, B, 5, 1 ; 42—47 ; -lia după Ioan, P I, 38, 2 ; -lia după Marcu, B, 5, 1 ; -lia este trompeta lui Hristos, C, 116, 3 ; bogatul din —, P II, 125, 2 ; Cuvîntul din —, P I, 71, 1 ; cuvinte ale -liei, B, 22, 2 ; temeiul -liei, B, 6, 2.
Evia, cuvîntul —, C, 12, 2.
Evlavie, C, 56, 4 ; 60, 1 ; P III, 4, 3 ; 15, 2 ; — din silă, P I, 87, 2 ; — falsă, C, 22, 3 ; — liberă, P I, 87, 2 ; învățătură de —, C, 19, 4.
Evreu, -ei, C, 8, 1, 3 ; 12, 2 ; 70, 1 ; P I, 87, 2 ; 90, 2 ; P II, 8, 1 ; 19, 2 ; 63, 2 ; 126, 3 ; P III, 12, 4 ; -eu plin de înțelepciune, C, 80, 1 ; -reii vechi, C, 85, 2 ; P I, 41, 2 ; P II, 92, 2 ; 126, 2 ; împărat al -eilor, P II, 43, 3 ; împărați ai -eilor, P II, 61, 2 ; modelul psalmilor -eilor, P II, 44, 3 ; pînzeturi din țara -eilor, P II, 115, 2 ; profeția -eilor, C, 71, 4.
Exemplu, — de castitate, P III, 41, 4 ; — mîntuitor, P I, 84, 2 ; — -l Domnului, P I, 83, 1.
Exercițiu, — corporal, P III, 49, 4 ; 50, 2, 3 ; 52, 1 ; — trupesc, P III, 96, 1 ; — -ții atletice, P II, 49, 2 ; -ții corporale, P III, 49, 2 ; 50 1, 65, 1 ; -ții gimnastice, P III, 49—52, ; folosul -țiilor corporale, P III, 49—52 ; sală pentru -ții corporale, P III, 20, 2.
Existență, C, 7, 1, 2 ; -țe, P III, 16, 4 ; cauza -ței, P I, 62, 3 ; cîntecul cel nou este temeiul universului și armonia tuturor -țelor, C, 5, 2 ; natura, creatoarea

-lor, P II, 85, 3; Dumnezeu este măsura adevărului tuturor -țelor, C, 69, 1; natura -țelor, C, 69, 3.
Explicare, -a rînduielii nașterii din nou, P II, 81, 3.

F

Facere, — de bine, B, 28, 4; 31, 8; P I, 92, 2; P III, 39, 2; grabă neobosită spre -a de bine, P II, 129, 1; -ri de bine, P II, 96, 2; -ri de bine față de oameni, averea cea mai prețioasă, P II, 36, 2; -a de copii, P II, 90, 3; 93, 1; P III, 19, 1; -a de rău, B, 22, 6; -a lumii este opera voinței lui Dumnezeu, C, 63, 3.
Facultate, -a de a pofti a sufletului, P III, 1, 2.
Faleron, port al Atenei, C, 40, 2.
Familie, castitatea -iei, P II, 97, 2; -a creștină, caracterele ei, P I, 10, 2.
Fanocle, lucrarea sa: «Amorurile sau frumoșii», C, 38, 2.
Fapt, — rușinos, P II, 52, 2.
Faptă, —, aducătoare de cîștig, P III, 28, 4; — bună, B, 16, 3; P I, 82, 4; — convenabilă, P I, 102, 2; — dreaptă, B, 31, 6; — femeiască, P II, 68, 4; — frumoasă, P III, 11, 3; — josnică, P II, 13, 1; 93, 2; — îndrăzneață, C, 93, 1; — mîntuitoare, P II, 4, 3; — nedumnezeiască, P II, 83, 3; — nerușinată, P III, 20, 2; dragostea de Dumnezeu este cea mai frumoasă — din viața omului, C, 122, 2; -ta este o lucrare a sufletului rațional, P I, 102, 3; -te bune, B, 1, 4; 40, 3; C, 93, 3; P I, 77, 1; 97, 1; P II, 127, 2; P III 1, 1; 53, 3; 89, 3; -te bune și frumoase, P II, 65, 2; -e cu păcat, P II, 52, 2, 3; -te de blamat, P II, 114, 3; -te de bună-cuviință, P III, 49, 4; -te de jale, C, 1; -te de ocară, C, 39, 3; -te de rușine, P I, 77, 1; P II, 40, 3; 45, 4; 51, 1; P III, 32, 2; -te foarte mari, B, 10, 4; -te frumoase, P II, 63, 2; -te îndrăznețe, P III, 22, 1; -te întru dreptate, C, 4, 4; -te lipsite de bună-cuviință, P II, 52, 1; -te mari, C, 30, 6; -te nelegiuite, C, 58, 3; -te omenești, P I, 6, 6; -te prezente, C, 55, 2; -te raționale, P I, 102, 4; -te rele, B, 42, 5; P III, 15, 2; pocăința de -rele, P I, 32, 1; -te și cuvinte pline de minciuni, P III, 27, 2; -te trecute, C, 55, 2; -te urîte, C, 53, 1; P I, 82, 3; P III, 37, 2; -tele Apostolilor, P II, 16, 2; -tele oamenilor din vechime, C, 31, 3; -tele sfinte, P I, 54, 1; -tele trupului, P II, 100, 3.
Faraon, P I, 76, 3.
Fasis, oraș în Asia Mică, P II, 3, 2.
Față, -ța Domnului, C, 81, 4; P I, 70, 1; P III, 85, 3; -ța lui Dumnezeu, C, 78, 2; P I, 70, 1; 87, 3; -ța lui Dumnezeu este Cuvîntul, P I, 57, 2; Cuvîntul se revarsă pe întreaga — a pămîntului, C, 110, 3; Dumnezeu a vrut ca femeia să n-aibă păr pe —, P III, 18, 1.
Făcător, C, 81, 2; P II, 44, 1; -ul cerului, C, 63, 4; 105, 1; -ul universului, C, 65, 4; 68, 1; Cuvîntul, singurul instrument muzical — de pace, P II, 42, 3.
Făclie, -ia cea bună, C, 80, 2; -ii neadormite, P II, 99, 6.
Făgăduință, -ța dumnezeiască a harului, C, 95, 1; -ța lui Dumnezeu, P II, 4, 3; -ța omenească, P I, 25, 3; -ța vieții de acum și a celei viitoare, C, 85, 3; P III, 96, 1; așezămintele -ței, C, 23, 2; dobîndirea -ței P I, 28, 3, 5; harul -ței lui Dumnezeu, C, 84, 5; moștenitori după —, P I, [illegible] 4; odihna este împlinirea -ei, P I, 29, 3; unde este credința acolo este și -ța, P I, 29, 3; -țele bunului Păstor, P I, 84, 2.
Făptură, -ra lui Dumnezeu, omul, C, 61, 4; 92, 2; 103, 3; -ra nouă, B, 12, 1; C, 114, 3; -ra omului, P I, 6, 2; Cuvîntul a fost un adevărat luptător, împreună luptător cu -ra Sa omenească, C, 110, 3; -rile cuvîntătoare ale Cuvîntului dumnezeiesc, C, 6, 4; -rile pămîntești, C, 25, 4.
Făt, formare -ului, P I, 48, 1.
Fată, fetele lui Celeos, C, 45, 1; fetele spartane, P II, 114, 1.
Feac, -ci, locuitori'ai insulei Sheria (Corfu), P II, 72, 1.
Febos, zeul soarelui, C, 29, 4; 32, 3; 43 3; 50, 1.
Fecioara, P I, 42, 1; — a fost mamă, dar n-a avut lapte, că n-a ajuns femeie, P I, 42, 1; — cheamă la Ea pe copii și-i alăptează cu lapte sfînt, cu Cuvîntul, Care a fost prunc, P I, 42, 1; — este Biserică, P I, 42, 1; — n-a avut lapte, P I, 42, 2; Domnul Hristos, fructul -ei, P I, 41, 3; laptele -ei a fost trupul lui Hristos, P I, 42, 2.
Fecioară, C, 28, 3; P I, 19, 3; 42, 1; 81, 1; P III, 14, 2; — curată, P I, 18, 2; -re, C, 33, 4; 54, 6; 119, 2.
Feciorie, P I, 81, 1.
Fedru, dialogul —, P II, 86, 2.
Femeie, — cu bărbat, P II, 98, 2; — cu judecată, P III, 7, 1; — cinstită, P III, 67, 1; — cuminte, P II, 109, 4; P III, 6, 2; — evlavioasă, P III, 84, 3; — frumoasă, P III, 83, 3; — îndoliată, C, 23, 1; — înțeleaptă, P III, 54, 2; — liberă, P III, 73, 2; -ia aproapelui, P I, 95, 1;

beată, P II, 33, 2; -ia bine-credincioasă, P III, 67, 3; -ia cea păcătoasă, simbolismul faptei ei, P II, 61, 1—63, 3; i-a cu mir, P II, 61, 2; -ia desfrînată măritată, P II, 98, 3; -ia harnică, P III, 67, 3; -ia gospodină, P III, 67, 2; -ia lui Enea, P III, 79, 5; -ia lui Lot, C, 103, 4; -ia măritată, P II, 54, 1; 109, 4; -ia nebună, P III, 71, 4; -ia nemăritată, P II, 109, 4; -ia plătită, P II, 98, 2; -ia să poarte îmbrăcăminte simplă și serioasă, P III, 56, 1; -ia să poarte voal pe cap, P III, 79, 4; -ia stearpă, C, 9, 2, 3, 5; -ia străină desfrînată, P III, 9, 3; aceeași virtute este și pentru bărbat și pentru —, P I, 10, 1; aceleași premii se dau și bărbatului și -eii pentru viața lor sfîntă dusă în căsnicie, P I, 10, 3; baia -meii, P III, 32, 2; bărbatul -meii celei sterpe, C, 9, 5; bărbatul este cununa -meii, P II, 71, 1; buzele -meii desfrînate, P [illegible], 68, 2; copiii -meii de bun neam, C, 9, 5; desfrîul -meii, P III, 7, 2; desfrînarea -meii, P III, 70, 4; din pricina dragostei Sale, Tatăl a ajuns —, B, 37, 2; Dumnezeu a vrut ca -ia să n-aibă păr pe față, P III, 18, 1; firea slabă a -meii, P II, 107, 2; frumusețea -meii, P III, 83, 4; frumusețea -meii cu nărav rău, P III, 56, 3; glasul -meii, P III, 23, 3; îmbrăcămintea -meii, P II, 111, 1; în veacul acesta se deosebește -ia de bărbat, în celălalt nu, P I, 10, 3; în viața de dincolo omul este lipsit de dorința, care pe pămînt desparte pe bărbat de —, P I, 10, 3; mersul cu -mei, P III, 69, 2; mintea -meii, P III, 5, 3; nu -ia, ci desfrînata este iubitoare de podoabe, P III, 5, 4; părul -meii, P III, 5, 2; părțile rușinoase ale -meii, C 22, 5; pîntecele -meii, P I, 49, 1; podoaba -meii trebuie să fie înăuntrul ei, P II, 121, 2; podoabele -meii, P II, 126, 2; purtarea -meii, P III, 66, 3; sînul -meii, P I, 49, 2; sufletul -meii, P III, 5, 3; timpul împreunării bărbatului cu -ia, dar numai a celui căsătorit, P II, 83, 1; trupul și sufletul -meii, P III, 27, 2; urmele -meii stricate, P III, 69, 2; -mei bogate P II, 39, 2; -mei căsătorite, P I, 55, 2; -mei cuminți, P II, 105, 2; 114, 3; -mei desfrînate, P II, 97, 3; 105, 2; 110, 1; P III, 62, 3, -mei elegante, P III, 30,1; -mei fără minte, P II, 118, 3; -mei frumoase, P II, 127, 3; -mei îndrăcite, P II, 118, 5; -mei libere, P III, 7, 1; -mei măritate, P II, 54, 2; -mei nemăritate, P II, 54, 2; -mei prost crescute, P III, 31, 2; -mei sărace, P III, 31, 2; -mei urîte, P II, 127, 3; -meile hiperboreene, C, 45, 2; -meile iubitoare de podoabe, P III, 5, 4; -meile înnebunite după bogăție, P III, 10, 3; -meile nesănătoase la cap, P II, 69, 4; -meile pornite spre desfrîu, P III, 56, 5; -meile să fie păzitoarele casei, P III, 57, 1; -meile semenilor, P I, 15, 1; băile -meilor, P III, 31, 1; bucle la -mei, P III, 60, 2; camere de -mei, C, 109, 2; P II, 65, 1; 118, 4; P III, 8, 1; 18, 1; 27, 2; ceata de -mei, C, 32, 2; Cuvîntul este în chip egal Pedagog și pentru bărbați și pentru -mei, P I, 10, 2; dragostea, sub cele două forme, ca bărbați și ca -mei, P III, 15, 2; grija -meii, P III, 8, 2; împreunări cu -mei însărcinate, P II, 88, 3; numele de om este comun și pentru bărbați și pentru -mei, P I, 10, 3; oamenii stăpîniți de -mei, P III, 31, 2; picioarele -meilor, P II, 122, 4; sărutările -meilor stricate, P II, 98, 1; scopul -meilor desfrînate, P III, 11, 2; urechile -meilor, P II, 129, 3.

Fenicia, C, 39, 9.

Fenix, pedagogul copiilor lui Cresus, P I, 55, 1.

Fenomen, -ele cerești, C, 63, 4; 67, 2.

Fere, orașul —, C, 35, 1.

Ferefata, zeiță, C, 16, 1, 3; 33, 8; 42, 7; răpirea -tei, C, 17, 1.

Fereastră, -ra, prin care s-a arătat Domnul, este trupul Lui, P I, 23, 1.

Feton, divinitate greacă, fiul zeului Soare, C, 33, 9.

Fiară, — răpitoare, C, 91, 3; -ra plăcerii, P II, 93, 4; -ra vicleană, C, 7, 4; -a cea lacomă, P II, 7, 4; dinții -relor, P I, 68, 2; mînia -relor, P I, 68, 2.

Fidias, sculptor grec, C, 34, 1; 47, 2; 53, 4; 98, 1; lei sculptați de —, C, 47, 4; statuile lui Zeus și Apolon din Patara Siciliei sînt sculptați de —, C, 47, 4.

Fier, — adus din India, P II, 37, 2; semnele făcute cu -ul roșu pe trup, P III, 10, 4; toiag de —, P I, 61, 3.

Figură, -ri de animale, P II, 109, 1; -ri de ceară, C, 58, 1; -ri de joc, P II, 113, 2; -ri de lemn, C, 58, 1; -ri pline de rușine, P III, 20, 2.

Fiică, -ca Ierusalimului, P I, 15, 2; -ca Sionului, P I, 15, 2; -cele lui Dumnezeu, C, 119, 1; -cele lui Israel, P III, 20, 4; 48, 2; -cele Sionului, P III, 72, 2; -cele lui Testios, C, 33, 4.

Ființă, -ța cea cugetătoare, adică omul, P I, 100, 3.

Fildeș, paturi de —, P II, 30, 3; 37, 3; statui de —, C, 58, 1; 74, 2; statuia de — a Afroditei, C, 57, 3.

Fileb, dialogul lui Platon —, P II, 100, 4.

Filenis, reprezentări din cărțile scriitoarei —, C, 61, 2.

Filemon, poet comic, P II, 122, 4; P III, 73, 1.
Filip, regele Macedoniei —, fiul lui Amyntas din Pella, C, 54, 5; P I, 55, 1.
Filipide, poet comic, C, 44, 3.
Filohor, istoric grec, C, 30, 3; 47, 5.
Filomede, supranumele Afroditei, C, 14, 2.
Filopator, Ptolomeu IV, lucrarea «Despre —» a lui Ptolomeu fiul lui Agesarhos; C, 45, 4.
Filostefan, gramatic grec, lucrarea «Despre Cipru» a lui —, C, 57, 3.
Filozofie, credința cea adevărată este —, P II, 117, 4; -ia ebraică, P II, 18, 1; -ia este cea mai înaltă știință, P I, 101, 2; -ia, sfat de lungă durată, C, 113, 1.
Finic, ramuri de —, P I, 12, 5.
Fire, desfrîu împotriva -rii, P II, 113, 2; împreunări împotriva -rii, P II, 86, 1; îndeletnicire împotriva -rii, P III, 20, 2; legile -rii, P III, 23, 1; omul este prin — o ființă superioară, P III, 37, 1; purtări desfrînate împotriva -rii, P II, 105, 3; -a de bărbați, P, III, 21, 2; -a dumnezeiască, P III, 37, 2; -a nu se poate schimba, P II, 84, 1; -a omenească, P I, 100, 3; P III, 3, 2; -a slabă a femeii, P II, 107, 2.
Fiul (Dumnezeu-Fiul), B, 6, 4; 8, 1; 33, 6; C, 10, 3; 107, 3; 120, 4; P I, 20, 2; 24, 1; 28, 5; 29, 1; 33, 4; 53, 1; 74, 1; 88, 2; 94, 3; P III, 40, 2; 101, 1. 2; — cel adevărat, C, 82, 5; — cel iubit, C, 82, 5; P I, 25, 2; 97, 2; —, Iisus Hristos, Domnul viilor și al morților, B, 42, 20; — în Tatăl, P I, 24, 3; 74, 1; — lui Dumnezeu, B, 8, 4; 12, 1; C, 110, 1; P I, 24, 4; — Omului, P I, 76, 2; P II, 32, 3; —, Pedagog și Didascal, P III, 101, 2; — Tatălui, P I, 97, 2; —, veșnicul biruitor, C, 121, 1; chipul -ui lui Dumnezeu, P III, 20, 5; Cuvîntul dumnezeiesc este — adevărat al Minții, este lumina Luminii primitive, C, 98, 4; Cuvîntul este — lui Dumnezeu, P III, 2, 1; Domnul este — Creatorul, P I, 73, 1; Dumnezeu a dat pe propriul Său fiu, P II, 120, 3; Hristos este — lui Dumnezeu, P I, 23, 1; sîngele lui Dumnezeu —, B, 34, 1; unicul Tată și —, P III, 101, 2.
Fiu (fiul oamenilor), — al lui Dumnezeu, C, 92, 3; legitim, C, 94, 3; — nelegitim, C, 94, 3; -l lui Noe, P II, 51, 1; fii ai lui Dumnezeu, C, 27, 3; fii ai împărăției, B, 5, 4; fii ai luminei, C, 92, 5; fii ai luminii și ai zilei, P II, 80, 1; fii ai mîniei, C, 27, 2; fii fără de lege, P I, 80, 1; fii fără prihană ai lui Dumnezeu, P III, 100, 3; fii iubiți, C, 91, 3; fiii lui Avraam, C, 4, 2; fiii lui Dumnezeu, C, 82, 7; P I, 31, fiii lui Iesei, P III, 12, 2; fiii lui Israel, P III, 20, 4; 48, 2; fiii lui Zevedeu, B, 25, 2; fiii luminii celei adevărate, P II, 80, 4; fiii neascultători, C, 6, 1; 8, 1; fii nelegitimi, C, 92, 5, fiii nelegiuirii, C, 27, 3; fiii oamenilor, C, 81, 1; P I, 90, 1; fiii răzvrătiți, P I, 78, 1; fiii străini, P I, 80, 2; cununa bătrînilor sînt fiii fiilor, P II, 71, 2; descoperirea slavei fiilor lui Dumnezeu, B, 29, 4.
Fîntînă, Cuvîntul este -na sfîntă a bucuriei, P II, 32, 2.
Flecăreală, -la cultul zeilor, C, 109, 3; -la față de Dumnezeu, P II, 59, 3.
Floare, -orile înțelepciunii, P II, 110, 3.
Foc, -ul cel cumplit, B, 37, 6; -ul cel înțelept, C, 53, 3; -ul cel nestins, P III, 83, 4; -ul cel veșnic, B, 33, 3; amenințarea -ului, P II, 20, 2; Domnul -ului, C, 67, 2; stîlp de —, C, 8, 3.
Folosire, -a averii, B, 12, 4; -a averilor, B, 13, 6.
Foroneu, regele legendar al Argosului, C, 44, 1; legile lui —, C, 108, 4.
Frate, -le oamenilor (Hristos) a vrut să fie Pedagog, P I, 85, 2; Întîi-Născut între mulți -ați, P III, 20, 5.
Frică, -ca de Domnul, C, 88, 1; P I, 69, 2; P III, 29, 1; 67, 3; -ca de Dumnezeu, P II, 42, 3; -ca este de două feluri: una însoțită de respect, alta însoțită de ură, P I, 87, 1—2; legea educă pe popor cu —, P I, 59, 1; pentru poporul cel nou -ca s-a prefăcut în dragoste, P I, 59, 1; rădăcinile amare ale -cii, P I, 83, 2.
Frigia, P III, 13, 1.
Frigian, C, 35, 1; cîntecul —, C, 2, 4; conducător de car —, C, 34, 1; văcarul —, C, 37, 2; -gieni, C, 6, 4; 13, 2; 15, 1; 26, 1.
Fruct, Domnul Hristos este -ul Fecioarei, P I, 41, 3; -ul poftei, P II, 51, 2; -ul rugăciunii, P III, 89, 5.
Frumos, -ul real, P II, 106, 2; 115, 5; iubirea de -ul real, P II, 122, 1; natura -ului, P II, 106, 1.
Frumusețe, -a adevărată, P II, 122, 2; 129, 4; P III, 1, 3, 5; 3, 3; 5, 2; 56, 5; 65, 1; 67, 1; -a adulterină, P III, 13, 2; -a artistică a creației, C, 63, 1; -a cumințeniei, P II, 121, 2; -a este floarea minunată a sănătății, P III, 64, 3; -a falsă, P III, 6, 1; 12, 3; -a femeii cu nărav rău, P III, 56, 3; -a lui Dumnezeu, P III, 14, 2; -a morală este bună, P II, 121, 3; -a naturală, P II, 125, 3; P III, 58, 3; 62, 2;

-a părută, P III, 5, 4; -a proprie, P III, 6, 3; -a purtării, P II, 113, 1; -a străină, P III, 6, 3; 11, 1; -a sufletească, P III, 64, 1; -a sufletului, P III, 3, 3; 12, 3; definiția -ții trupului, P III, 64, 2; arhetipul adevărat al -ții, C, 49, 2; omul să fie împăratul -ții, nu tiranul ei, C, 49, 2; sufletul arată și -a și urîțenia, P II, 121, 2.
Frina, curtezana — Tespiaca, C, 53, 6.
Fum, — -ul jertfelor, C, 41, 3.
Funie, -la credinței, P I, 10, 1.
Furie, -rii bahice, C, 118, 5.
Furtună, -nile erotice ale desfrîului, P III, 1, 4.

G

Galatean, -eni, P I, 83, 1.
Ganimede, iubitul lui Zeus, C, 33, 5; 49, 1.
Găteală, — adevărată, P II, 129, 2; dragostea de —, P II, 104, 1; 106, 1; dragostea nebună de —, P II, 109, 3; reaua meșteșugire a iubirii de —, P III, 9, 1; -teli de război, P III, 54, 2; -teli din lumea aceasta, P II, 106, 2.
Gen, — feminin, C, 12, 2; — engomiastic, P I, 89, 2; — parenetic, P I, 89, 2.
General (Dumnezeu), C, 100, 4; Cuvîntul, marele —, P I, 65, 3.
Generație, -ția cea veche, P I, 19, 4.
German, cotiuga -ului, P III, 24, 3.
Ghicit, -ul oracolelor, C, 119, 3.
Ghicitor, -i ambulanți, P III, 28, 3.
Ghid, — înțelept, P III, 38, 3.
Gimnastică, maestru de —, B, III, 6.
Gînd, — curat, P I, 19, 3; — desfrînat, P II, 116, 1; -uri desfrînate, B, 16, 2; P III, 56, 1; -uri dumnezeiești, P II, 22, 1; -uri pătrunzătoare, P III, 18, 3; -uri străime, B, 12, 1; -uri zadarnice, C, 90, 1; în sămînța bărbatului sînt însămînțate -urile naturii, P II, 83, 3; oglinda -urilor, P III, 75, 2.
Gîndire, — cinstită, P III, 84, 2; — deșartă, C, 70, 2; — matură, B, 8, 3; -a engomiastică, P I, 89, 3; -a lui Epicur, C, 66, 5; -a parenetică, P I, 89, 2; -a tainică a Mîntuitorului, B, 5, 4; adîncul supraceresc al -rii Mîntuitorului, B, 5, 4; curăția -rii, P I, 14, 2.
Glas, — adevărat, C, 88, 3; — de la Dumnezeu, C, 104, 1; — de trîmbiță, P II, 41, 4; -ul celui care strigă în pustie, C, 9, 1; -ul Cuvîntului dumnezeiesc, C, 84, 6; -ul descîntătorilor, C, 105, 4; -ul îngerului, C, 9, 2, 3; -ul lui Dumnezeu, C, 84, 3, 5; -ul lui Ioan Botezătorul, C, 9, 3; -ul profetic, C, 4, 2; -ul rațiunii, P II, 78, 3; trîmbița cea cu mare —, C, 116, 2; vietăți care n-au nici văz, nici auz, nici —, de pildă scoicile, C, 51, 5.
Gomora, P I, 69, 2.
Gnostic —, P I, 35, 1; -i, P I, 31, 2; 52, 2; ereticii -i, P I, 37, 1.
Gnoză, P I, 39, 1.
Grajd, -urile din Ida, P III, 13, 1.
Grăsime, mirosul de — al jertfelor, C, 41, 4; mirosul -mii de la jertfe, C, 51, 2.
Grăunte, -le de muștar exprimă alegoric mîntuirea, P I, 96, 2; Pedagogul se aseamănă pe El cu -le de muștar, P I, 96, 1.
Grecia, C, 20, 1; 49, 1; 112, 1; P II, 3, 1; 72, 1; P III, 13, 4; Prin Cuvîntul toată lumea a ajuns Atena și —, C, 112, 1.
Grec, -i, C, 1, 2, 3; 13, 2; 22, 1; 24, 1, 2; 34, 1; vechii -i, P II, 44, 3, 72, 1.
Grecesc, popoare -ești, C, 48, 4.
Greiere, -le de la Delfi, C, 1, 2; cîntecul -rului, C,.1, 2.
Grijă, — binecuvîntată, P I, 84, 2; purtarea de —, C, 103, 1; purtarea de — a lui Dumnezeu, C, 110, 1; -jile lumii, P I, 17, 2.
Grilos, tatăl lui Xenofon, C, 71, 4.
Grozăvie, -iile de după moarte, C, 22, 2.
Gură, -a cea dumnezeiască, P III, 87, 4; -a Domnului, C 82, 1; 95, 2; -a nebunilor, P II, 53, 2; -a profeților, C, 8, 3; -a pruncilor, P I, 13, 1; Duhul -rii lui Dumnezeu, C, 63, 1; fără frîu la —, P III, 29, 2; -ri fără răutate, I, 9; -ri nevinovate, I, 9; 51.
Gust, vietăți care au un simț analog cu simțul mirosului sau al -ului, C, 51, 4.

H

Hades, zeul infernului, C, 34, 3, 5.
Haină, -na castității, P III, 1, 1; -na Domnului, P II, 113, 3; -na nestricăciunii, P I, 84, 3; -na păcatului, P I, 32, 4; -na sfîntă, P III, 1, 1.
Halis, fluviu în Asia Mică, C, 43, 3.
Halimus, misterele din —, C, 34, 2.
Hamadriade, nimfe ale pădurii, C, 58, 2.
Har, -ul ascultării, C, 95, 2; -ul cel de sus, C, 104, 2; -ul făgăduinței lui Dumnezeu, C, 84, 5; -ul glasului apostolilor, P II, 119, 1; -ul iubirii de oameni a lui Dumnezeu, C, 8, 1; -ul îngeresc, P II, 82, 3; -ul lui Dumnezeu, B, 16, 2; C, 117, 5; P I, 29, 5; P II, 44, 2; 104, 3; -ul lui Hristos, B, 9, 2; -ul luminării, P I, 30, 1; -ul mîntuitor al lui Dumnezeu, C, 7, 2; -ul Mîntuitorului, B, 1, 4; -ul preoției, P III, 23, 2; adevărul este -ul Tatălui și lucrarea veșnică a Cuvîntului, P I, 60, 2; euharistia este — lăudat și frumos, P II, 20, 1; făgăduința dumnezeiască a -ului, C, 95, 1; legea este -ul cel vechi dat de

Cuvîntul prin Moise, P I, 60, 1; noutatea -ului, B, 8, 1; -urile tămăduirilor, P I, 6, 4; Mireasa -urilor, I, 47.
Harismă, P I, 26, 2, 3.
Harmos, general atenian, C, 44, 2.
Hefaistos, zeul focului, C, 28, 2, 3; 29, 1, 5; 57, 2; 64, 6; P II, 34, 2; — este numit beteag de amîndouă picioarele, C, 76, 1; casele lui —, C, 59, 1; stăpînul —, C, 59, 1.
Heimarmene, soartă, C, 26, 5.
Helicon, munte în Grecia, C, 2, 1, 2, 3.
Helios, zeul soarelui, C, 36, 2; 54, 3.
Helitis, supranumele zeiţei Artemis, C, 38, 5.
Hera, zeiţă, C, 33, 9; 54, 1; P II, 72, 3; căsătoria zeiţei —, C, 36, 2; statuia zeiţei — Citeronia, C, 46, 3; statuia zeiţei — Samiana, C, 46, 3; xoanonul zeiţei —, C, 47, 2; xoanonul zeiţei — din Tirins, făcut din lemn de păr, a fost sculptat de Argos, C, 47, 5.
Heracle, erou mitic grec, C, 24, 4; 30, 6, 7; 33, 4; 35, 1; 36, 2; 38, 4; 39, 6; 41, 2; 57, 2; 76, 5; — Apomiie, C, 38, 4; — Fobu, C, 38, 4; — Piretu, C, 38, 4; chipul trupului lui —, C, 30, 7; — îndepărtătorul de rele, C, 26, 7; muncile lui —, C, 61, 2; statuia de lemn a lui —, C, 24, 4; statuia lui — din Tirins, C, 47, 8.
Heracleopolit, -ţi, locuitori ai oraşului Heracleopolis, C, 39, 5.
Heraclide Ponticul, filozof grec, lucrarea sa: «Zidirile templelor», C, 39, 9; 66, 5.
Heraclit Efeseanul, filozof grec, C, 22, 2; 34, 5; 50, 4; 64, 2; P I, 22, 1; P II, 99, 5; P III, 2, 1; — şi discipolii săi, C, 64, 6.
Hermes, zeu, C, 29, 1; 50, 5; 54, 4; 102, 1; — Amietu, C, 102, 1; — Tihon, C, 102, 1; — a lui Andocide, C, 102, 1; statuile lui —, C, 53, 6.
Hersonesul Tauric, C, 42, 3.
Hesiod, poet grec, C, 26, 6; 73, 3; P III, 32, 2.
Hespiride, nimfe, C, 17, 2.
Hiacint, iubitul lui Apolon, C, 33, 5.
Hicesie lucrarea: «Despre mistere» a lui —, C 64, 5
Hienă. -na-femelă, P II, 86, 1; -na-mascul, P II, 86, 1; interzicerea cărnii de —, P II, 83, 5; partea de prisos de la —, P II, 87, 2.
Hilas, iubitul lui Heracle, C, 33, 5.
Hiona, iubita lui Poseidon, C, 32, 2.
Hios, insulă greacă, P II, 30, 1; Metrodor din —, C, 66, 1; sofistul Teocrit din —, C, 97, 1.
Hipasu, filozof grec, — Metapontinul, C, 64, 2.
Hipocontizi, descendenţii lui Hipocoon, C, 36, 2.
Hipon, filozof grec, C, 24, 2; 55, 1; oracolul lui —, C, 55, 2.
Hipotoa, fiica lui Nestor, C, 32, 2.
Hiperborean, -reeni, C, 29, 4; femeile -reene, C, 45, 2.
Hiperoha, fecioară din nordul Sciţiei, C, 45, 2.
Hiron, centaur, C, 42, 4.
Hisipila, iubita lui Apolon, C, 32, 3.
Hoaspis, fluviu, P II, 30, 3.
Homer, C, 26, 6; 29, 3; 30, 4, 6, 7; 33, 1, 2, 7; 35, 2; 36, 1, 21; 38, 1; 41, 4; 55, 4; 59, 1, 2; 76, 1, 2; P I, 36, 1; P II, 105, 4; 111, 2; 123, 2; P III, 14, 1.
Hrană, — duhovnicească, P I, 35, 3; P II, 112, 1; israeliteană, P II, 18, 2; — spirituală, P III, 76, 2; — uşoară, P II, 14, 1; — vremelnică, P II, 83, 2; -na cea duhovnicească, P I, 35, 3; 50, 3; -na cea duhovnicească se aseamănă cu laptele, P I, 40, 2, -na cea dumnezeiască, P II, 9 1; -na cea sfîntă, P I, 45, 1; -na cea veche, P I, 43, 1; -na cu lapte, P I, 45, 2; -na îngerilor, P I, 41, 2; -na păgînilor, P II, 18, 2; -na tare, P I, 44, 1; agapa este — cerească, P II, 5, 3; amestecul trupului şi sîngelui lui Hristos este Domnul, -na pruncilor, P I, 43, 2; Cuvîntul este -na adevărului, P I, 45, 2; Cuvîntul este numit în chip alegoric —, P I, 47, 2; îndulcirea -nei, P I, 51, 1; laptele este izvorul -nei copilului, P I, 49, 2; naşterea din nou a omului este duhovnicească, iar -na lui este tot duhovnicească, P I, 49, 3; pentru noi însuşi Hristos ne este —, P I, 46, 1; regimul forţat de — pentru atleţi, P II, 2, 1.
Hrănitor (Cuvîntul), P I, 43, 3; Cuvîntul este pentru copil: Tată, Mamă, Pedagog, —, P I, 42, 3.
Hrisis, preoteasă, C, 53, 2.
Hristos, B. 3. 6; 6, 4; 9, 2; 10, 1; 11, 2; 12, 1, 2; 13, 5, 6; 22, 5; 23, 5; 24, 1, 2; 25, 2, 3; 30, 1; 42, 3, 8, 13; C, 9, 1; 10, 1, 2, 3; 27, 2; 59, 2; 95, 4; 113, 2; 116, 2; 117, 3; 119, 3; 120, 4; 121, 1; 123, 1; P I, 15, 2; 18, 2; 19, 2; 25, 2; 31, 1; 34, 2, 3; 35, 2, 3; 49, 4; 52, 2; 53, 1; 90, 2; 97, 1; 98, 1, 3, 4; 102, 4; P II, 9, 3; 10, 4, 5; 51, 2; 63, 3, 4; 65, 3; 126, 1; 128, 1; P III, 17, 2; 20, 2; 43, 1; 63, 2; 94, 5; 95, 1; — a purtat pe capul şi în mintea trupului Lui toate răutăţile noastre, P II, 74, 3; — bunul conducător de car al oamenilor, C, 121, 1; —, Care ne-a născut din nou, ne hrăneşte cu propriul Lui lapte, cu Cuvîntul, P I, 49, 3; —, conducătorul copiilor,

I, 10; — Domnul, C, 84, 2; — este cap și bărbat, singurul desăvîrșit întru dreptate, P I, 18, 4; — este cununa întregii Biserici, P II, 71, 2; — este Fiul lui Dumnezeu, P I, 23, 1; — este hrană duhovnicească, P I, 41, 3; — Iisus, B, 29, 5; C, 122, 4; P I, 31, 1; 52, 2; P III, 20, 1; 56, 2; I, 42; adîncimea cuvintelor lui —, B, 20, 4; amestecul trupului și sîngelui lui — este Domnul, hrana pruncilor, P I, 43, 2; armata cea nesîngeroasă a lui —, C, 116, 2; capul împărătesc al lui —, P I, 22, 3; cîntecul de pace al lui —, C, 116, 2; copiii lui —, I, 60; copilăria în — este desăvîrșire, P I, 34, 2; credința în —, C, 87, 1; P I, 70, 2; credința în — Iisus, P I, 31, 1; Cuvîntul —, C, 7, 1; Cuvîntul este laptele lui —, P I, 35, 3; cuvîntul lui —, C, 116, 2; discipolii lui —, C, 112, 2; Domnul —, fructul Fecioarei, P I, 41, 3; duhul copiilor lui —, P I, 21, 4; —, Lucrător al virtuții, I, 39; — lumină nestinsă, I, 37; evanghelia este trîmbița lui —, C, 116, 3; Fiul Iisus —, Domnul viilor și al morților, B, 42, 20; hrană duhovnicească este —, P I, 41, 3; Iisus —, B, 8, 1; inițiați în —, P III, 80, 1; împărăția lui —, P III, 29, 1; Împăratul —, I, 54; împlinirea legii este —, B, 9, 2; începutul credinței în —, P I, 35, 1; întregul —, C, 112, 3; laptele Fecioarei a fost trupul lui —, P I, 42, 2; legea a fost călăuză spre —, P I, 30, 3; legea desăvîrșită a lui —, B, 9, 2; legea lui —, B, 23, 1; P III, 95, 2; mădularele lui —, P I, 22, 2; P II, 101, 1; măsura vîrstei deplinătății lui —, P I, 18, 3; mireasma cunoștinței lui —, P II, 63, 3; mirosul lui —, P II, 65, 2; mîinile lui —, P I, 24, 3; mîntuirea constă în a-I urma lui —, P I, 27, 1; Mîntuitorul Iisus —, C, 7, 2; numelui lui —, C, 87, 4; P I, 37, 2; nestricăciunea lui —, P I, 32, 4; ostașii cei pașnici ai lui —, C, 116, 2; pedagogia lui —, P I, 99, 2; pentru — era mîncare împlinirea voinței Tatălui, P I, 46, 1; pentru noi înșine — ne este hrană, P I, 46, 1; prietenul lui —, C, 115, 4, 5; prunci în —, P I, 36, 2; regele Abimeleh este —, P I, 22, 3; sîngele lui —, C, 116, 2; P I, 36, 5; 42, 2, 3; 47, 3; 49, 4; sîngele lui — este ca laptele, P I, 40, 2; sîngele scump al lui —, P III, 85, 1; sufletul lui — egal în valoare cu întreg universul, B, 37, 4; trupul lui —, P I, 42, 3; 46, 2, 3; 47, 1; trupul lui — a fost creat de Duhul Sfînt, P I, 43, 2; trupul lui — este simbolic Duhul Sfînt, P I, 43, 2; ucenic al lui —, B, 30, 1; 20, 3; urmele lui —, I, 33; venirea lui Dumnezeu, a lui —, C, 10, 1; venirea lui —, P I, 20, 2; viețuirea lui —, P I, 43, 1; zidirea trupului lui —, P I, 18, 4; ziua lui —, P I, 40, 2.
Hrisip, iubitul lui Zeus, C, 33, 5.
Hisipila, iubita lui Apolon, C, 32, 3.

I

Iacov, B, 25, 2; P I, 56, 3, 4; 57, 1, 2, 3; P II, 78, 3; P III, 50, 3; — a primit numele de Israel, P I, 57, 2; atletul —, P I, 57, 1; Cuvîntul a fost dascălul lui —, P I 57, 1.
Iad, P I, 94, 3; P II, 36, 4; 105, 1; P III, 68, 2; fundul -ului, P III, 72, 1.
Iakhos, numele orfic al lui Dionisos, C, 22, 7; copilul —, C, 21, 1; statuia lui —, cel din mistere, C, 62, 3.
Iasion, amantul zeiței Demetra, C, 33, 8.
Ibis, pasărea —, C, 65, 2.
Iber, -ii, P II, 32, 1.
Icaru, insulă, C, 46, 3.
Icoană, -na veacurilor, C, 84, 6.
Ida, munte în Frigia, grajdurile din —, P III, 13, 1; poalele muntelui —, P III, 13, 5.
Idee, — goală, C, 22, 3; — greșită, P II, 16, 3; — pedagogică, P II, 57, 2; idei greșite, C, 25, 4; idei omenești, C, 26, 5.
Idol, C, 30, 6; 57, 5; P II, 10, 5; 126, 2, 3; -i, C, 3, 1; 5, 4; 7, 5; 16, 3; 50, 1; 55, 4; 56, 1; 66, 2; 69, 3; 70, 2; 78, 3; 79, 5; 80, 3; 91, 1; 96, 4; 97, 2; 108, 1; 118, 5; P I, 77, 2; P II, 17, 2; 72, 2; 73, 1; 87, 4; 106, 1; 127, 1; P III, 5, 1; 98, 1; — al frumosului, P II, 106, 1; -i ai demonilor, C, 62, 4; -ii casei lui Israel, P I, 95, 1; -ii din piatră, C, 62, 1; -ii lui Democrit, C, 66, 5; chipuri de -i, P III, P III, 59, 2; închinarea la -i, C, 6, 2; 95, 1; 101, 1, 3; 118, 1, 2; P III, 71, 1; închinările nelegiuite la -i, P III, 85, 2; închinător la -i, P II, 10, 6; P III, 29, 1; închinătorii la -i, C, 52, 1; 79, 6; jertfele -ilor, P II, 56, 2; lanțul ticălos al închinării la -i, C, 7, 5; Serapis -ul pontic, C, 48, 3; slăbiciunea -ilor, C, 53, 1; templele -ilor, C, 91, 1; teologia -ilor, C, 74, 3; zilele -ilor lui Baal, P II, 126, 4.
Idololatrie, C, 80, 4; 121, 3; P II, 87, 4.
Iele, C, 102, 2.
Iepure, interzicerea mîncării cărnii de —, P II, 83, 5; mîncarea cărnii de —, P II, 88, 1.
Ieremia, C, 80, 3; P I, 59, 3; 77, 1; 78, 2; 79, 1; 80, 2, 3; 81, 1; 91, 3; 92, 3; 93, 1; P II, 87, 4; 89, 2; 113, 1; P III, 10, 4; profetul —, C, 78, 3; profetul — cel prea înțelept, C, 78, 1.
Ierihon, B, 28, 3;
Ieronim, filozof grec, C, 30, 7.

Iertare, B, 40, 1, 5; 42, 14, 15, 18; P I, 92, 3; — de păcate, B, 39, 5; 40, 1; P II, 32, 2; botezul este pentru -a păcatelor, P I, 50, 4.
Ierusalim, B, 28, 3; C, 2, 3; 121, 1; P I, 78, 3; 79, 2; P II, 62, 3; -ul cel de sus, P I, 45, 1; P II, 119, 1; Domnul Cel Ce a ales —, C, 90, 2; fiica -ului, P I, 15, 2.
Iesei, fiii lui —, P III, 12, 2; rădăcina lui —, P I, 61, 1.
Ieşire, -a din lumea aceasta, B, 3, 6; 40, 5; 42, 17.
Iezechiel, P I, 76, 2; 84, 2; 91, 2; 95, 1; P II, 95, 2.
Iisus, B, 4, 5, 6, 8, 9, 10; 8, 2; 9, 1; 22, 1; 29, 3; C, 85, 2; 120, 2; P I, 12, 3; 16, 1; 32, 2, 3; 60, 2; 71, 3; 97, 2; 98, 1; P II, 73, 5; 118, 5; P III, 17, 2; — cel fără vicleşug, P II, 110, 2; — este Pedagog, P I, 53, 2; — Hristos, B, 8, 1; P I, 60, 1 bunătatea lui —, P I, 85, 4; ce înseamnă a bea sîngele lui —, P II, 19, 4; credinţa în Hristos —, P I, 31, 1; credinţa în —, P I, 73, 2; credinţa lui —, Hristos, P I, 73, 2; Domnul —, P I, 43, 3; Dumnezeu şi Tatăl Domnului — Hristos, P I, 72, 2; Fiul, — Hristos, Domnul viilor şi al morţilor, B, 42, 20; Hristos —, B, 29, 5; C, 122, 4; I, 42; litera iota (ι) din numele lui —, P I, 85, 4; Mîntuitorul —, I, 17; Mîntuitorul — Hristos, C, 7, 2; numele de Iisus, care a fost vestit de lege mai înainte, este numele Domnului —, P I, 60, 3; umbra Domnului —, P II, 43, 2; omenirea întreagă are nevoie de —, P I, 83, 3; psaltirea cu zece coarde arată pe — Cuvîntul, P II, 43, 3; Pedagogul se numeşte —, P I, 53, 1; pentru poporul cel nou s-a născut acel tainic înger —, P I, 59, 1; Sfîntul Dumnezeu — Cuvîntul este Pedagogul nostru, P I, 55, 2; sîngele lui —, P I, 39, 1; singurul mare Arhiereu al unicului Dumnezeu este Acest veşnic —, C, 120, 2; trupul lui —, P I, 39, 1.
Ilie Tesviteanul, C, 8, 3; 9, 1; 92, 3; P II, 112, 3; P III, 38, 1.
Ilion (Troia), C, 47, 6; zidurile cetăţii —, C, 35, 1.
Imagine, Dumnezeu este spiritual; nu-i o — sensibilă, C, 51, 6.
Imaginaţie, mulţimea dumnezeilor sînt creaţii ale -ţiei, C, 27, 5.
Imitare, -a lui Dumnezeu, C, 117, 1.
Imaradu, fiul lui Eumolpos şi al Daeirei, C, 45, 1.
Imn, cîntecul cel nou este un — pentru Împăratul universului, C, 119, 2; -ele lui Calimah, C, 37, 4.
India, P II, 30, 3; P III, 4, 2; 10, 1; păsări din —, P III, 30, 1; stofe din —, P II, 107, 3.
Indian, -ieni, C, 26, 1; animal —, C, 47, 6; smaralde -iene, P III, 30, 4.
Infern, P II, 8, 3.
Inimă, — curată, P I, 19, 1; — înfrîntă, P III, 90, 4; -ma lui Dionisos, C, 18, 1; -ma omului, P I, 37, 1; -ma Tatălui, B, 29, 4; -mi curate, I, 57, 62; -mile cele nevinovate, P I, 19, 5; -ei învîrtoşaţi la —, P II, 73, 5; împietrirea -mii, C, 83, 3; învîrtoşirea -mii, C, 4, 2; învîrtoşirea -mii iudeilor, P II, 32, 3; omul este asemănător Cuvîntului prin cugetarea din -ma sa, C, 98, 4; plăcile celor învîrtoşaţi la —, P III, 94, 1; vasul spiritual al -mii, C, 74, 4.
Iniţiere, C, 15, 3; — în desfrîu, plină de ruşine, C, 34, 5; -ri, C, 22, 3; ceremonii de —, C, 20, 1; P II, 73, 1; 108, 4; sanctuarele de — ale tracilor, C, 2, 1.
Iniţiat, -aţi în Hristos, P III, 80, 1.
Inspiraţie, -ia lui Dumnezeu, C, 71, 1; 72, 5.
Instrument, -ul cel cu multe voci al naturii, C, 5, 3; Cuvîntul, singurul — muzical făcător de pace, P II, 42, 2; Cuvîntul lui Dumnezeu, — muzical, C, 6, 1; omul, acest frumos — muzical însufleţit, C, 5, 4; omul, — muzical al lui Dumnezeu, C, 5, 3; 6, 2.
Ino, zeiţă marină, C, 57, 2.
Insulă, -la Cipru, C, 13, 4; -la Lemnos, C, 29, 5; -la Naxios, P II, 30, 2; -la Patmos, B, 42, 2.
Interpret, Pavel, -ul glasului dumnezeiesc, C, 87, 4.
Ioan (Botezătorul), B, 31, 3; C, 9, 1, 2, 4; 85, 1; P I, 24, 4; 25, 3; 80, 1; P II, 16, 1; 117, 4; P III, 91, 2; — este înainte mergător, C, 9, 2; — fericitul, P II, 112, 1; —, glasul Cuvîntului, C, 9, 1; — predicatorul Cuvîntului, C, 10, 1; glasul lui —, C, 9, 3.
Ioan, (apostolul şi evanghelistul), B, 8, 1; 25, 2; 37, 6; 42, 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 15; C, 59, 3; P III, 98, 2; evanghelia după —, P I, 38, 2.
Ion, piesa «Ion» a lui Euripide, C, 76, 6.
Ionia, C, 112, 1.
Ionian, -ieni, P II, 105, 4.
Iota, litera — (ι) din numele lui Iisus, P I, 85, 4.
Isaac, P I, 21, 3; 22, 2; 23, 1, 2; — este simbol al Domnului, P I, 23, 1; — se traduce rîs, P I, 21, 3.
Isaia, C, 8, 3; 78, 2; 79, 3; 93, 2; P I, 13, 4; 67, 3; 76, 4; 77, 3, 4; 78, 1, 2; 80, 1; 81, 2; 91, 4; P II, 8, 1; 99, 5; 112, 3; P III, 3, 3; 72, 2; 80, 2; — cel iubitor

de adevăr, C, 8, 2; — este martor plin de garanție, P I, 15, 4; — Îl numește pe Domnul copil, P I, 24, 1.
Iosif, castitatea lui —, P III, 68, 3.
Isidor, geograf grec, C, 48, 3.
Isis, zeiță, C, 50, 3; templul zeiței —, C, 50, 3.
Ispășire, jertfă de —, P III, 98, 2.
Ispită, C, 62, 2.
Ispitire, ziua -rii în pustie, C, 84, 3.
Israel, C, 80, 4; 92, 1; P I, 1, 1; 77, 2, 3, 4; 91, 3; P II, 18, 2; 73, 6; casa lui —, P I, 80, 2; P II, 126, 3; conducătorul lui —, P III, 101, 1; fiii și fiicele lui —, P III, 20, 4; 48, 2; Sfîntul lui —, P I, 78, 2; Iacob a primit numele de —, P I, 57, 2; idolii casei lui —, P I, 95, 1.
Istorie, -ia Dioscurilor, C, 30, 4; — -ia mitică, C, 20, 1; -ia muzelor, C, 31, 4; -iile mitice, C, 32, 1.
Istmic, jocurile -e, C, 34, 1.
Istmos, istmul corintic, C, 34, 1.
Itaca, bătrînul din —, C, 86, 2.
Italia, P II, 30, 2; lîna din —, P II, 111
Iubire, -a de argint, C, 42, 9; P II, 14, 1; 39, 3; -a de bine, P III, 64, 1; -a de frați, B, 18, 1; -a de frumos, P I, 99, 1; P III, 34, 1; 37, 1; -a de frumosul real, P II, 122, 1; -a de libertate, P I, 99, 1; -a de oameni, C, 6, 3; 91, 3; 104, 2; P I, 3, 1; 46, 1; 59, 1; 62, 2; 68, 1; 76, 2, 3; 79, 2; 86, 3; P II, 96, 1; 99, 1; P III, 34, 1; 74, 2; -a de oameni a Cuvîntului, C, 27, 3; P I, 91, 4; -a de oameni a lui Dumnezeu, C, 4, 4; 82, 2; 104, 3; P I, 62, 1; 70, 1; 93, 2; P II, 44, 2; -a de oameni a Pedagogului, P I, 96, 1; P III, 88, 3; -a de podoabe, P II, 122, 1; P III, 13, 2, 3; 45, 2; -a de sine, P III, 13, 4; -a de slavă, P III, 45, 2; 93, 2; -a de slavă deșartă, P II, 122, 1; -a de străini, P III, 96, 4; -a trupească, P III, 83, 4; cercetarea este doctorie a -rii lui Dumnezeu, P I, 74, 2; Cuvîntul este colaborator al -rii de oameni a lui Dumnezeu, P I, 63, 3; Cuvîntul este unit cu -a de oameni, P I, 51, 1; harul -rii de oameni a lui Dumnezeu, C, 8, 1; împărțirea averilor este izvor al -rii de oameni, P III, 39, 3; măreția -rii de oameni a lui Dumnezeu, B, 3, 5; reaua meșteșugire a -rii de găteală, P III, 9, 1.
Iubitor, — de argint, C, 30, 1; -i de argint, P III, 79, 2; -i de slavă, P III, 77, 4.
Iuda, (apostolul) P III, 44, 4; 45, 1.
Iuda, (trădătorul) P II, 62, 3, 4; trădarea lui —, P II, 63, 1; uleiul îl arată pe —, P II, 63, 1.
Iuda, (poporul lui Iuda), casa lui —, P I, 80, 2; casa cea necredincioasă a lui —, P I, 80, 2.
Iudeu, poporul —, P III, 27, 1; -ei, B, 28, 2; P I, 31, 1, 2; 33, 4; 34, 2; 86, 2, 3; P II, 17, 1; 74, 1; 117, 4; P III, 27, 1; împărații -eilor, P II, 63, 4.
Iuval, C, 5, 2.
Izvor, — de mîntuire, P I, 81, 3; — plin de milă, I, 38; — străin, P III, 9, 4; -ul apei celei vii, P I, 78, 2; -ul Castaliei, C, 11, 1; -ul cel dătător de viață, C, 92, 3; P I, 83, 3; -ul din Colofon, C, 11, 1; Cuvîntul este -ul cel de viață făcător, C, 110, 3; Cuvîntul este -ul cel pașnic, C, 110, 3; Cuvîntul este -ul vieții, P I, 45, 2; Cuvîntul este numit — de untdelemen, P I, 45, 2; împărțirea averilor este — al iubirii de oameni, P III, 39, 3; sîngele este -ul hranei copilului, P I, 49, 2; -voarele apelor, P I, 92, 1.

Î

Împărat (Dumnezeu), —, B, 30, 4; P I, 15, 2; P II, 44, 4; 73, 6; P III, 86, 2; I, 11, 31; -ul Hristos, I, 54; -ul frumuseții, C, 49, 2; -ul sfinților, I, 11; -ul tuturora, P II, 109, 3; -ul universului, C, 68, 5; 69, 1; -ul veacului, B, 35, 2; cîntecul cel nou este un imn pentru -ul universului, C, 119, 2.
Împărat (om), — iudeu, P III, 12, 2, 5; 27, 1; -ul evreilor, P II, 43, 3; -ul Solomon, P II, 102, 5; David -ul, cîntărețul din chitară, C, 5, 4; -ații cei din vechime, C, 54, 1; -ații evreilor, P II, 61, 2; -ații iudeilor, P II, 63, 4; nebunii de -ați, P II, 30, 3.
Împărăție, -ia cea părintească, C, 82, 5; — cerească, B, 32, 2; -ia cerurilor, B, 2, 2; 17, 1; 18, 1; 19, 3; 20, 6; 21, 5; 29, 6; 31, 2, 3; 42, 16; C, 6, 2; 82, 4; 87, 3; 99, 4; 116, 2; P I, 12, 3, 4; 13, 3; 16, 1; P II, 38, 5; 120, 2; -ia Domnului, C, 94, 4; -ia lui Dumnezeu, B, 4, 8, 9; 21, 3; 24, 2; 26, 7; P I, 16, 2; P II, 5, 3; 6, 2; 103, 5; P III, 37, 3; 40, 3; 81, 1, 2, 3; -ia lui Hristos și a lui Dumnezeu, P III, 29, 1; -ia lui Hristos este simbolizată prin aur, P II, 63, 5; -ia Tatălui, P II, 32, 3; fii ai -iei, B, 5, 4; moștenirea -iei cerurilor, B, 3, 1; moștenitor al -iei cerurilor, B, 16, 3.
Împărțire, -a averii, P III, 35, 4; -a averilor este izvor al iubirii de oameni, P III, 39, 3.
Împietrire, -a inimii, C, 83, 3.
Împlinire, -a legii este Hristos, B, 9, 2; -a nădejdii, B, 4, 1; Domnul a numit pahar -a patimii Sale, P I, 46, 1; odihna este

-a făgăduinţei, P I, 29, 3; -a voinţei Tatălui era mîncare pentru Hristos, P I, 46, 1.
Înainte-Mergător (Ioan Botezătorul) este -ul, C, 9, 2.
Înălţime, -a mîntuirii, C, 116, 1.
Înălţare, — cu cununa de spini, P II, 75, 2.
Încălţăminte, — atică şi sicioniană, P II, 116, 2; — din Persia şi Tir, P II, 111, 2; -a Domnului, P II, 117, 4; dezlegarea -i, P II, 117, 4.
Început, — al mîntuirii, C, 108, 3; P I, 26, 3; — căilor, C, 80, 1; — şi sfîrşit al veacului, P II, 75, 2; -ul coborîrii celei vechi a lui Hristos, P II, 75, 2; -ul credinţei în Hristos, P I, 35, 1; Dumnezeu cel fără de —, C, 65, 4; Dumnezeu cuprinde -ul, sfîrşitul şi mijlocul tuturor lucrurilor, C, 69, 4; sfîrşitul nostru, — al veşniciei, P I, 102, 2.
Închinăciune, -ni în pieţe, P III, 93, 2.
Închinare, -a la idoli, C, 6, 2; 80, 3; 93, 1; 95, 1; 101, 1, 3; 118, 1, 2; P II, 41, 1; P III, 71, 1; -a la zei, C, 108, 3; -nări nelegiuite la idoli, P III, 85, 2; lanţul ticălos al -nării la idoli, C, 7, 5.
Închinător, — la idoli, P II, 10, 6; P III, 29, 1; -i la idoli, C, 52, 1; 79, 6; -i la pietre, C, 52, 1; 96, 4; -i la zei, C, 38, 1.
Închisoare, — de aramă, C, 29, 3.
Îndemn, -ul adevărului, C, 117, 3; cuvinte de —, P III, 94, 1; -urile Domnului cel iubitor de oameni, C, 87, 3; -urile sfinţilor, C, 87, 3.
Îndreptare, -tările lui Dumnezeu, P I, 95, 2.
• Îndrumare, -a Domnului, P III, 95, 1.
Înfăţişare, -a lui Hristos, C, 110, 1; -a omului din afară, P III, 4, 1.
Înfrînare, frunzele -nării, C, 10, 2; podoaba -nării, P III, 4, 1.
Îngăduinţă, -ţa lui Dumnezeu, P I, 73, 2.
Înger, C, 9, 4; P I, 8, 11; P II, 38, 1; — al lui Dumnezeu, C, 104, 2; — de mare sfat, P I, 24, 1; -ul pocăinţei, B, 42, 18; glasul -ului, C, 9, 2, 3; la poporul cel vechi Cuvîntul era —, P I, 59, 1; pentru poporul cel nou s-a născut acel tainic —, Iisus, P I, 59, 1; -i, B, 23, 3; 29, 4; 31, 1; 39, 3; 42, 16; C, 63, 2; 82, 6; 119, 2; 120, 2; P I, 36, 6; P II, 89, 2; P III, 44, 4; -i care au căzut, P III, 14, 2; -i, veghetori, P II, 79, 2; -ii diavolului, C, 83, 2; hrana -ilor, P I, 41, 2; împreună dănţuitori cu -ii, P I, 45, 2; întunericul -ilor sălbatici, P III, 44, 4; ajunge la măsura -ilor, P II, 100, 3.
Înmormîntare, -a lui Osiris şi Apis, C, 48, 6; cîntecul de — al şarpelui, C, 1, 2; cîntece de —, C, 34, 1; funeralii de —, C, 48, 6.
Însufleţire, Dumnezeu este Tatăl tuturor, minte şi — în tot ciclul C, 72, 4.
Înşelăciune, -a şarpelui, C, 22, 3; şcoli de —, C, 11, 3; misterele -nii, C, 2, 1.
Înşelător, — viclean, P II, 127, 1.
Întărire, -a adevărului, C, 24, 2.
Întemeiere, -a lumii, B, 30, 2; C, 6, 4; P I, 71, 2; P III, 93, 4; cei credincioşi erau cunoscuţi de Dumnezeu înainte de -a lumii, P I, 59, 3.
Întîi-Născut, — între mulţi fraţi, P III 20, 5.
Întîi-stătător, -ii Bisericii, P I, 37, 3.
Întocmire, -a universului, C, 72, 4.
Întrupare, -a cea fericită, P III, 99, 1; -a lui Dumnezeu, C, 59, 3.
Întuneric, -ul cel mai din afară, B, 13, 4; P I, 91, 1; -ul este voal al patimilor, P II, 99, 3; -ul îngerilor sălbatici, P III, 44, 4; -ul neştiinţei, P II, 80, 1; adînc —, P I, 9, 2; lucrurile -ului, P II, 40, 3; stăpînitorii -ului, B, 29, 2.
Înţelepciune, -a Care este Cuvîntul lui Dumnezeu, C, 80, 3; -a cea lăudăroasă, P I, 39, 1; -a cea moartă, B, 11, 4; -a cea negrăită, P III, 101, 1; -a Cuvîntului, P I, 6, 2; P III, 92, 2; -a dumnezeiască, B, 5, 2; C, 63, 4; P II, 27, 1; P III, 43, 5; 78, 3; -a este o artă despre viaţă, P II, 25, 3; -a lui Dumnezeu, C, 80, 3; -a lui Hristos, I, 45; -a lui Sirah, P I, 69, 2; 72, 1; 75, 2; 102, 1; P II, 8, 2; 24, 3; 54, 1; 58, 2; 59, 3; -a lui Solomon, P II, 7, 1; -a omenească, P I, 6, 1; 37, 2; -a păgînă, P III, 9, 1; -a Pedagogului, P I, 61, 2; -a pedagogiei Cuvîntului, P I, 74, 3; -a Prea Sfîntului Păstor, P I, 84, 1; -a, punct de plecare spre cer, C, 107, 2; -a scapă sufletul de patimi, P I, 6, 2; albinele simbolizează o — mai presus de lume, P I, 21, 3; adevărata —, C, 112, 2; adîncul bogăţiei şi -nii, P III, 87, 3; bătrîni pildă de —, P III, 30, 3; comori nesecate de —, P III, 87, 3; cununa -nii, P I, 69, 2; cuvîntele -nii, C 80, 1; dragostea veche a -nii, C, 113, 1; Domnul este instrument muzical armonios şi sfînt al lui Dumnezeu, — mai presus de lume, Cuvînt ceresc, C, 5, 4; evreu plin de —, C, 80, 1; florile, -nii, P II, 113, 3; măiestria -nii, P I, 75, 1; Pedagogul este -a Tatălui, P I, 97, 3; vieţuirea cu —, 77, 1.
Înţelept, -ţi după Dumnezeu, P III, 78, 2; -ţi după lume, P III, 78, 2; pretinşi -ţi, C, 67, 1.
Învăţare, -a omenirii, P III, 94, 1.
Învăţător (Cuvîntul), B, 2, 2; 4, 4; 6, 1; 14, 1; 21, 6; 27, 3; P I, 25, 2; 53, 3; P II, 62, 4; P III, 97, 3; Cuvîntul s-a

arătat ca —, C, 7, 3; Pedagogul —, P I, 3, 3; 32, 2.
Învățătură, -ra cea desăvîrșită, P I, 25, 1; -ra cea dumnezeiască, C, 104, 4; -ra credinței celei adevărate, C, 12, 1; -ra Cuvîntului, C, 57, 4; 110, 3; P II, 6, 1; 15, 3; 61, 2; P III, 52, 2; -ra dată de Pedagog, P III, 35, 2; -ra de evlavie, C, 10, 4; -ra Domnului, P I, 81, 3; P [illegible] 61, 3; P III, 95, 1; -ra dumnezeiască, C, 87, 1; P II, 11, 2; 61, 3; -ra lui Dumnezeu, C, 6, 2; -ra lui Dumnezeu este desăvîrșită, P I, 27, 3; -ra lui Dumnezeu este mîntuire veșnică a veșnicului Mîntuitor, P I, 27, 3; -a Noului Testament, P I, 20, 2; -a omenească, C, 112, 1; -a Pedagogului, marea varietate a naturii ei, măreția și vitalitatea puterii ei raționale, P I, 96, 1; -a scurtă, P III, 88, 1; -a spre asceză, P III, 35, 2, 3; -a vieții, I, 58; credința este desăvîrșirea -rii, P I, 29, 1; credința primește în timpul botezului — Sfîntului Duh, P I, 30, 2; Cuvîntul prin -ra Sa îndumnezeiește pe om, C, 114, 4; puterea duhovnicească a -rii Pedagogului, P I, 96, 1; scopul și dovedirea -rii, B, 42, 1; sîngele și laptele sînt simboale ale patimii și -rii Domnului, P I, 49, 4; viața potrivită -rii Cuvîntului, P III, 55, 4; -ri dogmatice; P I, 2, 1; -rii dumnezeiești, P I, 103, 1; -ri mai presus de ceruri, B, 23, 4; -ri secrete, P I, 33, 3; -rile date de Cuvîntul, P I, 102, 4; -rile de căpetenie ale mîntuirii, P III, 87, 2; -rile Domnului, C, 82, 1; P I, 78, 4; -rile frumoase ale Domnului, B, 13, 2; -rile Pedagogului, P III, 57, 1; -rile zeilor, C, 61, 1; poruncile sînt -ri, P I, 102, 2; primele -ri, P I, 39, 1.
Înviere, despre —, lucrare a lui Clement Alexandrinul, P I, 47, 1; -a credincioșilor, P I, 28, 3; -a Domnului, P II, 15, 2; -a trupului, P II, 41, 4; trofeul -rii, B, 42, 15.
Învîrtoșare, -a inimii, P I, 81, 3; -a inimii Iudeilor, P II, 32, 3; -a inimilor, C, 4, 2.

J

Jale, -a zeițelor Deo și Core, C, 12, 2; cîntec de — pentru șarpe, C, 1, 2.
Jertfă, — bineprimită, C, 42, 2; — de bun neam, C, 42, 2; — de ispășire, P III, 98, 2; -a Domnului, P III, 90, 4; — pentru păcate, P I, 14, 3; vase de —, C, 15, 3; -a dragostei, P II, 67, 1; -fe pline de cruzime, C, 42, 1; -fele idolilor, P II, 56, 2; carne de -fe, C, 12, 2; P II, 8, 3, 4; cărnurile necurate de -fe, C, 119, 1; fumul de -fe, C, 41, 3; mirosul de grăsime al- felor, C, 41, 4; 51, 2; mulțimea -felor, P III, 90, 3.
Jertfelnic, P II, 108, 3.
Joc, — de copii, P I, 21, 4; 22, 1; — dumnezeiesc de copii, P I, 21, 4; -ul cu zarurile, P III, 75, 2; -ul numit feninda, P III, 50, 1; -ul tainic, P I, 22, 2; case de —, C, 11, 3; figuri de —, P II, 113, 2; taina -ului de copii, P I, 21, 3; -urile istmice, C, 34, 1; -urile nemeene, C, 34, 1; -urile olimpice, C, 34, 1; -urile pitiene, C, 34, 1.
Jucărie, -ii funeste, C, 58, 2.
Jucăuș, -ii cultului zeilor, C, 96, 4.
Judecată, — bună, P I, 102, 3; P III, 20, 4; — dreaptă, P I, 95, 2; -ta lui Dumnezeu, B, 1, 2; -ta zilei celei mari, P III, 44, 4; dreapta —, B, 12, 1; 13, 7; C, 120, 2; P I, 5, 3; P II, 29, 2; duhul -cății, P III, 48, 3; om cu — P III, 78, 1; om cu dreaptă —, C, 102, 2; oameni fără —, C, 58, 1; C, 103, 1; ziua -cății, P II, 50, 2.
Judecător, -ul zeițelor (Paris), P III, 13, 1; Cuvîntul este și — și Pedagog, P I, 58, 2.
Jug, -ul căsniciei, P III, 30, 1; -ul cel bun, C, 3, 2; -ul robiei, C, 35, 1; vite de —, P III, 38, 2.
Junincă, ochi de —, C, 33, 9.
Junghiere, -ri, de măgari, C, 29, 4.
Jurămînt, — mincinos, P III, 91, 4.
Justețe, -a rațiunii, P I, 101, 2.

L

Laconia, C, 38, 3.
Laconian, -ieni, C, 38, 5; 40, 2; Marea -ă, P II, 115, 1.
Lacedemonia, C, 30, 4.
Lacedemonian, -ieni, C, 35, 1; P II, 42, 2; 105, 2; P III, 13, 1; 41, 5, 42, 1.
Lacrimă, -mi de pocăință, P II, 61, 2; -mile înseamnă pocăință, P II, 62, 2.
Lahesis, una din parce, C, 26, 5.
Lamia, curtezana —, C, 54, 6.
Lanț, -uri, veșnice, P III, 44, 4.
Laodica, fecioară din nordul Sciției, C, 45, 2.
Laomedon, regele Troiei, C, 35, 1.
Lapte, — ceresc, I, 43; — sfînt este Cuvîntul, P I, 42, 1; -le dragostei, P I, 43, 4; -le duhovnicesc, P I, 44, 1; -le este izvorul hranei copilului, P I, 49, 2; -le este mîncarea Domnului, P I, 25, 1; -le Fecioarei a fost trupul Domnului, P I, 42, 2; -le lui Dumnezeu, P I, 43, 3; Cuvîntul este — sfînt, P I, 42, 1; Cuvîntul este -le lui Hristos, P I, 35, 3; Cuvîntul este numit în chip alegoric —, P I, 47, 2; Domnul este -le turmei, P I,

37, 3; hrana cea duhovnicească se aseamănă cu -le, P I, 40, 2; hrana cu —, P I, 45, 2; Hristos, Care ne-a născut din nou ne hrăneşte cu propriul Lui —, cu Cuvîntul, P I, 49, 3; natura hrănitoare a -lui, P I, 35, 3; numim — sîngele Domnului, P I, 47, 2; Pavel numeşte Cuvîntul —, P I, 45, 2; sîngele lui Hristos este ca -le, P I, 40, 2; sîngele se schimbă în —, P I, 39, 2; 40, 2; 45, 1; 50, 1; sîngele şi -le sînt simboale ale patimii şi învăţăturii Domnului, P I, 49, 4.

Larisa, acropola -sei, C, 45, 1.

Laţ, -urile lumii, B, 17, 1.

Laudă, — de mulţumire, P III, 101, 2; — lui Dumnezeu, P II, 44, 4; cuvinte de —, B, 1, 1, 3; P II, 38, 4; — de nemăsurate, B, 1, 3; -de nevinovate, I, 56.

Lavan, P III, 50, 3; Rahila, fiica lui —, P III, 49, 6.

Lazăr, săracul —, P III, 34, 4.

Lazăr, cel înviat din morţi, P I, 6, 3; P II, 105, 1.

Leac, -ul cel adevărat, C, 2, 4; -uri din dumnezeieştile Scripturi, P III, 9, 1; -urile mîntuirii, P I, 100, 1.

Leandrios, istoric grec, C, 45, 2.

Lecţie, -ii de cuminţenie, C, 37, 3.

Leda, soţia lui Tindar, regele Spartei, C, 37, 2, 3, 4; 60, 2.

Legătură, -ra naturală dintre oameni şi cer a fost întunecată de neştiinţă, C, 25, 3; -ra nedreptăţii, P III, 90, 2; -ri cu sila făcute, P III, 90, 2; -rile cu oamenii dumnezeieşti, P II, 50, 3.

Lege, -a fost călăuză spre Hristos, P I, 30, 3; -a a fost dată prin Cuvînt, P II, 75, 1; -a dată prin Moise, P III, 54, 1; -a desăvîrşită a lui Hristos, B, 9, 2; -a Didascalului, P III, 87, 1; -a Domnului, P I, 90, 1; -a dreptăţii, P III, 23, 1; -a dumnezeiască, C, 69, 4; -a educa pe popor cu frică, P I, 59, 1; -a era însoţită de frică, P I, 31, 1; -a este harul cel vechi, dat de Cuvînt prin Moise, P I, 60, 1; -a este pedagogie pentru copiii greu de stăpînit, P I, 96, 3; -a este sfîntă, P I, 73, 3; -a este trecătoare, P I, 60, 1; -a lui Dumnezeu, P I, 86, 1; -a lui Hristos, B, 23, 1; P III, 95, 2; -a lui Moise B, 8, 2; -a războiului, P III, 27, 1; -a Scripturii, P I, 37, 2; -gi nelegiuite, C, 99, 2; -gi scrise, C, 114, 5; -gile cele adevărate, C, 70, 1; -gile firii, P III, 23, 1; -gile lui Dumnezeu, C, 108, 4; -gile lui Foroneus, C, 108, 4; -gile lui Licurg, C, 108, 4; -gile lui Solon, C, 108, 4; -gile milosteniei, P III, 67, 3; -gile naturii, P I, 44, 1; -gile vieţii, C, 115, 1; amestecul -gii celei vechi cu Cuvîntul cel nou, P II, 20, 1; corabia -gii, B, 8 5; Cuvîntul a fost Pedagog prin — şi profeţi, P I, 11, 1; cuvîntul Domnului este -a adevărului, C, 95, 2; Cuvîntul este —, P I, 9, 4; darea -gii, P II, 75, 2; dreptatea -gii, B, 8, 4; Iisus cel vestit mai înainte de — este umbra Domnului Iisus, P I, 60, 3; împlinirea -gii este Hristos, B, 9, 2; lucrătorul -gii, B, 9, 1; P II, 29, 1; oraşe conduse de -gi bune, P II, 65, 1; păzirea -gilor, P II, 7, 1; poruncile -gii, B, 9, 1, 2; 20, 1; pruncii cei din —, P I, 33, 3; slava deşartă a -gii, P II, 62, 2; vieţuirea după —, P I, 33, 2.

Legiuitor, -ul este Dumnezeu, C, 108, 4; vechii -i romani, P III, 23, 1.

Lemn, -ul vieţii, P III, 25, 3; -ele de jertfă, P I, 23, 1; figurile de —, C, 58, 1; statui din —, C, 51, 2; 58, 1; stîlpi de —, C, 46, 2; toiag din — de stirax, P III, 50, 3; vaca sculptată de Dedal în —, C, 57, 6.

Lemnos, insula —, C, 29, 5.

Leonida, pedagogul lui Alexandru cel Mare, P I, 55, 1.

Lesbos, insulă greacă, P III, 30, 2; Mirsilos din —, C, 31, 4.

Lesbian, -ieni, C, 42, 5; Macar, regele -lenilor, C, 31, 2.

Leto, iubita lui Zeus, C, 41, 2.

Leucip din Milet, filozof grec, C, 66, 1.

Leucofrina, zeiţă, mormîntul -nei, C, 45, 3.

Leucon, demon în Plateea, C, 40, 2.

Levi, casa lui —, B, 13, 5.

Levit, B, 28, 3; cîntecul -iţilor, C, 2, 4.

Libertate, -a de voinţă, P I, 33, 3; 76, 3; iubirea de —, P I, 99, 1.

Libia, Marea -iei, P II, 28, 2.

Licanon, regele Arcadiei, C, 36, 5.

Licopolit, -iţi, locuitori ai oraşului Licopolis, C, 39, 5.

Licurg, legiuitorul Spartei, legile lui —, C, 108, 4.

Licurg, personaj din Iliada, ucigaşul —, C, 76, 2.

Lidian, cîntecul —, C, 2, 4; 5, 1; nisipul de aur, —, P III, 56, 4.

Lieţian, -ţieni, locuitori din Creta, C, 42, 5.

Limbă, -a atică, P I, 14, 1; -a egipteană, P III, 4, 3; -a este chimval, P II, 41, 5; -a este psaltirea Duhului, P II, 41, 4.

Liman, -ul adevărului, P II, 28, 3; -ul corurilor, P I, 54, 3.

Limbaj, — simbolic, P I, 37, 3.

Linişte, -a pustiei, P II, 112, 2.

Lipara, insulă, P II, 3, 1.

Lisip, sculptor grec, C, 62, 3.

Lite, zeiţe, C, 50, 1.

Literă, o singură —, iota (ι), P III, 89, 1; -ra a zecea a alfabetului, P II, 43, 3; -ra iota (ι) din numele lui Iisus, P I, 85, 4.
Lînă, — din Milet, din Italia, P II, 111, 3.
Loc, -ul cel dintîi, P II, 4, 4; -ul cel din urmă, P II, 4, 4; -ul cel mai presus de ceruri, C, 56, 4; — consacrat zeiţei Artemis din Delos, C, 45, 2; — de odihnă, P I, 36, 1; — pustiu, P III, 28, 2; — sfînt, P III, 4, 3.
Locaş, — lui Dumnezeu, C, 84, 5.
Locrian, Eunomos -ul, coarda chitarei -ului, C, 1, 2, 3.
Locuinţă, — veşnică în ceruri, B, 31, 1.
Locuitor, -ii Asiei, C, 65, 1; -ii Elefantinei, C, 39, 5; -ii oraşului Seleucia de lîngă Antiohia, C, 48, 3; -ii Troiei, C, 39, 7; -ul Cretei, C, 37, 4.
Lot, P II, 81, 3; P III, 12, 5; femeia lui —, C, 103, 4.
Lucrare, -a diavolească, B, 25, 3; -a lui Dumnezeu, P II, 11, 1; -a Pedagogului, P III, 45, 2; -rările lui Dumnezeu, C, 84, 4; cea mai mare lucrare a lui Dumnezeu este mîntuirea omenirii, P I, 100, 1; voinţa lui Dumnezeu este —, P I, 27, 2.
Lucrător, — al legii, B, 9, 1; P II, 29, 1; — al virtuţii, I, 39; dumnezeiescul —, P II, 71, 1.
Lume, -a a fost făcută pentru om, P I, 7, 3; -a cea mare, C, 5, 3; -a cea mică, C, 5, 3; -a întreagă este opera lui Dumnezeu, C, 63, 2; dăinuirea -ii, P II, 83, 2; deşertăciunea -ii, B, 29, 4; facerea -ii este opera voinţei lui Dumnezeu, C, 63, 3; întemeierea -ii, B, 30, 2; C, 6, 4; P I, 71, 2; P III, 93, 4; lucrarea lui Dumnezeu se numeşte —, P I, 27, 2; prin Cuvînt toată -a a ajuns Atena şi Grecia, C, 112, 1; plecarea din această —, P I, 29, 2; 37, 1; sfîrşitul -mii, C, 84, 6; stihiile -mii, P I, 33, 4.
Lumină, -na adevărată, C, 86, 2; -na adevărului, C, 10, 1; -na cea din afară, P II, 80, 4; -na cea neumbrită, B, 42, 16; -na materială, P II, 99, 5; -na minţii, P II, 97, 1; -na nestinsă, I, 37; -na spirituală, P II, 99, 5; -na cea veşnică, P I, 28, 2; 32, 1; armele -nii, P II, 40, 3; fiii -nii, P II, 80, 1; fiii -nii celei adevărate, P II, 80, 4; oameni care iubesc -na, P III, 54, 2; rază de —, P II, 29, 3; sfînta — mîntuitoare, P I, 26, 2; ziua este simbol al -nii, C, 84, 6.
Luminare, harul -nării, P I, 30, 1; prin — dispare întunericul, P I, 29, 4.
Luminător, -ul trupului, P III, 70, 4.
Lună, influenţa -nii, C, 51, 5.

M

Macar, regele lesbienilor, C, 31, 1, 2, 3.
Macedonean, P I, 55, 1; -neni, C, 65, 1; 87, 4.
Mag, -i, P II, 63, 5; -ii persani, C, 65, 1.
Magnes, tatăl unui elen, care se numea Apolon, C, 28, 3.
Magnesia, C, 45, 3.
Malta, căţeluş de —, P III, 30, 2.
Maltache, piesa lui Antifane, P III, 7, 2.
Mamă, Biserica este -ma noastră, P I, 21, 1; ceremoniile religioase ale -mei zeilor, C, 24, 1; Cuvîntul este pentru copil: Tată, — Pedagog, Hrănitor, P I, 42, 3; Deo, — sau femeie a lui Zeus, C, 15, 1; împreunările de dragoste ale lui Zeus cu -ma sa Demetra, C, 15, 1.
Mantie, -ia de aur a lui Zeus din Sicilia, C, 52, 2.
Marcu, evanghelia după —, B, 5, 1.
Mare, -a Laconiană, P II, 115, 1; -a Libiei, P II, 28, 2; -a Tirului, P III, 10, 1.
Maria, sora Martei, B, 10, 6.
Marius romanul a jertfit zeilor pe propria lui fiică, C, 42, 7.
Marmură, — de Paros, C, 56, 5; statuile de — ale Afroditei din Cnidos, C, 57, 3.
Marpesa, iubita lui Apolon, C, 32, 3.
Marta, sora Mariei, B, 10, 6.
Martor, credinţa firească, — însemnat în fiinţa omului, C, 95, 3.
Masă, -sa demonilor, P II, 9, 1.
Mască, măştile demonilor, C, 58, 4.
Matei, apostolul, B, 17, 4; P II, 16, 1; casa lui —, B, 13, 5.
Mădular, -ele lui Dionisos, C, 18, 1, 2; -ele lui Hristos, P I, 22, 2; P II, 101, 1.
Măreţie, -ia iubirii de oameni a lui Dumnezeu, B, 3, 5; -ia lui Dumnezeu, C, 78, 2; -ia Mîntuitorului, B, 8, 1.
Mărgăritar, -ul simbolizează Cuvîntul, P II, 63, 5; 118, 5.
Mărturie, — în faţa lui Dumnezeu, C, 73, 1.
Mărturisire, — de credinţă în Dumnezeu, P II, 127, 2.
Măsură, Dumnezeu este -ra adevărului tuturor existenţelor, C, 69, 1.
Megalco, fiica lui Macar, C, 31, 1, 2, 4.
Media, stat în antichitate, P II, 3, 2; păuni, din —, P III, 30, 1.
Medicină, -na, după definiţia lui Democrit, P I, 6, 2; -na este o artă care se învaţă prin înţelepciunea omenească, P I, 6, 1; definiţia -nei, P I, 6, 1.
Melamp, doctor şi ghicitor grec, C, 13, 5.
Melanipa, iubita lui Poseidon, C, 32, 2.
Melicerte, zeu marin, C, 34, 1.
Melos, cap al insulei Sicilia, P II, 3, 1.

Menandru, poet comic, C, 68, 4; 75, 2; 76, 1; P I, 11, 1; P II, 50, 3; P III, 6, 2; piesa «Birjarul» a lui —, C, 75, 2; piesa «Preoteasa» a lui —, C, 75, 4.
Mendeean, -eeni, locuitori ai orașului Mendes, C, 39, 5.
Mendes, oraș în delta Nilului, P II, 30, 2.
Mene, zeița Luna, purtătoarea de lumină, C, 74, 4.
Menecrate, doctorul —, C, 54, 3.
Menedemon, demon local în Citnos, C, 40, 2.
Menelau, regele Lacedemoniei, P III, 13, 1.
Menoitie, Patroclu fiul lui —, C, 55, 3.
Merops, regele insulei Cos din Dodecanez, C, 4, 41.
Metimna, oraș în insula Lesbos, P II, 42, 2.
Mesenia, ținut în Peloponez, C, 42, 2.
Mesenian, -ieni, locuitorii Meseniei, C, 28, 2.
Meșter, Dumnezeu-Tatăl, marele —, C, 98, 3.
Metodă, — de pedepsire și de dojană, P I, 93, 2; — pedagogică, P I, 77, 3; 78, 4; -da pedagogiei Cuvîntului, P I, 75, 3.
Metimneul, Arion —, C, 3, 1.
Mezi, locuitorii Mediei, C, 40, 2.
Metrodor din Hios, filozof grec, C, 66, 1.
Midas, regele frigian, C, 13, 3; P III, 10, 2; 34, 4.
Miel, -ul lui Dumnezeu, P I, 24, 4; -eii Cuvîntului, P I, 15, 4.
Miere, Cuvîntul cel dulce ca -a, C, 110, 1; Cuvîntul este —, P I, 51, 1.
Mijloc, Dumnezeu cuprinde începutul, sfîrșitul și -ul tuturor lucrurilor, C, 69, 4.
Mijlocire, Omul este prieten al lui Dumnezeu prin -a Cuvîntului, C, 122, 3.
Mijlocitor, Cuvîntul este —, P III, 2, 1; Cuvîntul este — al oamenilor, P III, 2, 1.
Milă, -la Domnului, P II, 62, 3; P I, 81, 3; -la lui Dumnezeu, B, 40, 1; C, 4, 4; P I, 81, 3.
Milo, insulă în arhipelagul grec, C, 24, 2.
Milet, oraș ionian în Asia Mică, C, 64, 2; 66, 1; lînă din —, P II, 111, 3; smaraldul de —, P II, 116, 3; Didimeon din —, templul lui Apolon, C, 45, 2; Leucip din —, C, 66, 1; Tales din —, 64, 2.
Minos Cretanul, regele legendar al Cretei, C, 112, 2.
Minte, -a trupului lui Hristos, P II, 74, 3; Cuvîntul dumnezeiesc este Fiu adevărat al -nții, este lumina Luminii primitive, C, 98, 4; Dumnezeu este Tatăl tuturor, — și însuflețire în tot ciclul, C, 72, 4; omul adevărat este chip al Cuvîntului, -a care este în om, C, 98, 4.
Minune, -ni și semne în Egipt, C, 8, 1.
Mir, — din aromate cerești, P II, 65, 3; picioarele unse cu — ale Domnului, P II, 63, 1; sfîntul — al Duhului, P II, 65, 2; -ul Domnului, P III, 60, 4; -ul profetic al lui Aaron, P III, 23, 2.
Mira, divinitate greacă, personificarea destinului, C, 55, 1.
Mireasă, -sa harurilor, I, 47.
Mireasmă, buna -a Domnului, P II, 63, 3; -ma cunoștinței lui Hristos, P II, 63, 3.
Mirmidon, fiul lui Zeus, C, 39, 6.
Miros, -ul lui Hristos, P II, 65, 2; bunul — duhovnicesc, P II, 67, 1; tămîia cea cu bun —, P II, 67, 1.
Mirsil din Lesbos, istoric grec, C, 31, 4.
Mister, -ele bahice, C, 119, 1; -ele celor fără de Dumnezeu, C, 23, 1; -ele criminale, C, 3, 1; -ele de la Eleusis, C, 12, 2; -ele eleusiene, C, 21, 2; -ele din Agra și din Halimus, C, 34, 2; -ele înșelăciunii, C, 2, 1; -ele lui Bahus, P II, 73, 1; -ele lui Deo, C, 15, 1; -ele lui Dionisos, C, 12, 2; 17, 2; -ele mamei zeilor, C, 13, 3; -ele lui Sabazios, C, 16, 2; -ele secrete ale atenienilor, C, 21, 1; -ele sînt crime și morminte, C, 19, 2; -ele sînt mituri, C, 2, 2; -ele sînt un obicei, o idee goală, o înșelăciune a șarpelui, transformată în religie, C, 22, 3; celebrările -elor bahice, C, 2, 2; drame de —, C, 12, 2.
Mișcare, Dumnezeu este -a tuturor lucrurilor, C, 72, 4.
Mit, -ul argienilor, P III, 13, 1; -urile elenilor, P III, 11, 3; -urile despre zei, C, 54, 5.
Misia, ținut în Asia Mică, C, 31, 1.
Misian, -iene, servitoare din Misia, C, 31, 2, 3.
Mitimna, oraș în insula Lesbos, C, 38, 3.
Mitridate, regele Pontului, C, 54, 2.
Mius Aticul, de la care ar deriva cuvîntul: mister, C, 31, 1.
Mînă, -na lui Dumnezeu, C, 79, 6; -ni omenești, C, 79, 6; -nile întinse ale Domnului, C, 111, 2; -nile lui Dumnezeu, C, 79, 1, 2; -nile lui Hristos, P I, 24, 3; *Olimpianul este opera -nilor unor oameni din Atica*, C, 98, 3.
Mîncare, — cerească, P II, 4, 2; Cuvîntul este numit în chip alegoric —, P I, 47, 2; laptele este -a Domnului, P I, 45, 1; pentru Hristos împlinirea voinței Tatălui era-, P I, 46, 1; voința lui Dumnezeu este o altă -a lui Hristos, P I, 45, 3.
Mîngîiere, cuvintele de — ale Cuvîntului, P III, 35, 1; Tatăl a toată -a, B, 39, 6.
Minte, -la lui Dumnezeu, B, 35, 1; C, 80, 5; 84, 4; P I, 68, 3; 87, 2; P II, 33, 2;

P III, 71, 1; ziua -niei Domnului, P II, 126, 1.

Mîntuire, —, P I, 30, 2; — continuă, B, 19, 5; -a constă în a-l urma lui Hristos, P I, 27, 1; -a oamenilor, B, 16, 3; -a oamenilor este felurită, C, 8, 3; -a oamenilor se cheamă Biserică, P I, 27, 2; -a păcătosului, P III, 86, 1; boldul -irii, C, 117, 4; căi scurte de —, C, 77, 1; calea -irii, C, 101, 2; cea mai mare lucrare a lui Dumnezeu este -a omenirii, P I, 100, 1; chipul rînduielii Cuvîntului spre — este felurit, P I, 74, 3; egalitatea -irii, P I, 28, 5; grăuntele de muștar exprimă alegoric -a, P I, 96, 2; învățătura lui Dumnezeu este -a veșnică a veșnicului Mîntuitor, P I, 27, 3; învățăturile de căpetenie ale -irii, P III, 87, 2; nădejdea -irii, B, 3, 2; 20, 5; P I, 91, 2; porțile -irii, C, 63, 4; vinul și sîngele sînt pentru oameni băutură spre —, vinul pentru trup, sîngele pentru duh, P I, 15, 3; voia lui Dumnezeu este -a oamenilor, P I, 27, 2; voința și dorința de —, C, 105, 1.

Mîntuitor, -ul este untdelemnul, B, 29, 4; -ul este vinul, B, 29, 4; adîncul supraceresc al gîndirii -ului, B, 5, 4; corabia -ului, B, 8, 5; Cuvîntul a fost numit —, P I, 100, 1; Cuvîntul este -ul nostru, C, 110, 3; Cuvîntul s-a arătat ca —, C, 7, 3; harul -ului, B, 1, 4; învățătura lui Dumnezeu este mîntuire veșnică a veșnicului —, P I, 27, 3; măreția -ului, B, 8, 1; Moise profețește numele Pedagogului —, P I, 60, 3; poruncă a -ului, B, 10, 4; poruncile -ului, B, 1, 5; 22, 4; puterea -ului, B, 2, 4; urmarea -ului, B, 21, 7; venirea -ului, B, 11, 4; viața mîntuitoare a -ului, P I, 98, 3.

Mnemosrina, zeița memoriei, C, 31, 1.

Moarte, -a cea veșnică, P I, 74, 2; -a păcătosului, B, 39, 4; C, 118, 5; P III, 86, 1; grozăviile de după —, C, 22, 2; păcatul este — veșnică, C, 115, 2; pedeapsa cu -a, P I, 65, 2; robia cea aducătoare de —, P III, 2, 3.

Mod, — de educație, P III, 41, 4.

Model, -ul psalmilor evreilor, P II, 44, 3.

Moise, B, 8, 1; C, 69, 2; 79, 1, 2; 82, 3; P I, 5, 1; 14, 3; 46, 2; 57, 4; 60, 2, 3; 67, 1; 76, 3; 81, 2; 91, 4; P II, 17, 1; 75, 1; 83, 4, 5; 84, 1; 88, 1, 3; 98, 1; 90, 4; 91, 1; 92, 1, 2, 3; P III, 12, 1; 20, 4; 54, 1, 2; 75, 3; 89, 1; 94, 1; — a fost profet, P I, 96, 3; — cel sfînt cu adevărat, C, 69, 2; —, marele preot al adevărului, C, 25, 1; — preaînțeleptul, C, 8, 2; 109, 2; — profețește numele Pedagogului Mîntuitor, P I, 60, 3; —, robul lui Dumnezeu, B, 9, 2; —, slujitorul Cuvîntului, P I, 60, 1; cîntarea lui —, P I, 56, 1; Cuvîntul a fost Pedagog prin —, P I, 96, 3; cuvîntul lui —, P III, 22, 2; Domnul a fost prin — Pedagogul poporului celui vechi, P I, 58, 1; dumnezeiescul —, C, 80, 4; legea dată prin prin —, P III, 54, 1; legea este harul cel vechi dat de Cuvînt prin —, P I, 60, 1; legea lui —, B, 8, 2; urmașul lui —, C, 85, 2.

Monimos, filozof grec, lucrarea lui: «Adunare de minuni», C, 42, 4.

Mormînt, -ul Leucofrinei, C, 45, 3; -ul lui Acrisie, C, 45, 1; -ul lui Antinou, C, 49, 3; -ul lui Cecrops, C, 45, 1; -ul lui Telmiseu prezicătorul, C, 45, 3; misterele sînt -minte, C, 19, 2; serbări lîngă -minte, C, 34, 1; templele sînt -minte al zeilor, C, 49, 3.

Moștenire, -a cea adevărată, C, 114, 4; -a cerurilor, C, 9, 2; -a împărăției cerurilor, B, 3, 1.

Moștenitor, — al împărăției cerurilor, B, 16, 3; -i după făgăduință, P I, 33, 4; -i după testamentul cel dintîi, P I, 33, 4.

Mulțime, — de filozofi, C, 67, 1; — de păcate, B, 38, 2; P III, 91, 3; -a jertfelor, P III, 90, 3.

Mulțime, -a zeilor sînt creații ale imaginației, C, 27, 5.

Muncă, -ca de unul singur, P II, 78, 2; -ca exagerată, P III, 51, 2; -ca personală, P III, 41, 3; 50, 1; 52, 1; 67, 1; -cile lui Heracle, C, 61, 2.

Munte, — iubit de Dumnezeu, C, 119, 1; — umbrit de păduri sfinte, C, 119, 1; -le cel sfînt, P I, 84, 2, 3; 91, 4; -le cel sfînt al lui Dumnezeu, C, 2, 2; -le Citeron, C, 2, 1; 119, 1; -le Helicon, C, 2, 1; -le Oeta, C, 30, 7; -nții Heliconului și Citeronului, C, 2, 2; -nții odrișilor, C, 2, 1; poalele -lui Ida, P III, 13, 5; sfîntul — Nisa, C, 76, 2.

Murdărie, -ia sufletului, P III, 48, 2.

Murdărie, -a sufletului, P I, 5, 1.

Muritori, Pescar al -ilor, I, 23.

Museos, odrasla Menei, purtătoare de lumină, C, 74, 4.

Mustrare, — aspră, P I, 80, 1; — defăimătoare, P I, 81, 1; — publică, P I, 78, 2; -a Domnului, P I, 85, 4; -a este doctorie, P I, 65, 1; -a patimilor sufletești, P I, 64, 4; asprimea și curățenia -rării sînt aducătoare de folos, datorită usturimii ei, P I, 96, 1; efectele -rării, P I, 65, 1.

Muștar, grăunte de —, P I, 96, 1.

Muzică, -ca tracică, C, 5, 2.

N

Naiade, divinătăți ale fîntînilor și rîurilor, C, 58, 2.

Nausitoos, pedagogul lui Filip, regele Macedoniei, P I, 55, 1.
Narcis, personaj legendar, de o rară frumuseţe, P III, 11, 3.
Naştere, — din nou, B, 42, 15; C, 88, 2; -a Copilului, a lui Hristos, P I, 52, 1; -a din nou a omului este duhovnicească, P I, 49, 3; -a omului, P II, 83, 2; a doua —, P I, 12, 4; 25, 1; credinţa şi -a din nou înseamnă desăvîrşire, P I, 27, 2; desăvîrşirea înseamnă — din nou, P I, 52, 3; explicarea rînduielii -rii din nou, P II, 81, 3; -ri sfinte, P I, 42, 3; -rile zeilor, C, 58, 3.
Natură, -ra existenţelor, C, 69, 3; -ra frumosului, P II, 106, 1; -ra, mamă universală şi creatoarea existenţelor, P II, 85, 3; dezordinea stihiilor -rii, C, 5, 1; instrumentul cel cu multe voci al -rii, C, 5, 3; în sămînţă sînt însămînţate gîndurile -rii, P II, 83, 3; legile -rii, P I, 44, 1; măiestria -rii, P II, 85, 3.
Navi, Isus al lui —, P I, 60, 3.
Naxios, insulă, P II, 30, 2.
Nădejde, — de mîntuire, P I, 91, 2; — de viaţă veşnică, B. 42, 13 — temeinică de mîntuire, B, 42, 1; -a este sîngele credinţei, P I, 38, 3; -a în viaţa veşnică, B, 25, 4; -ea mîntuirii, B, 3, 2; -a odihnei, P I, 45, 1; -a unei vieţi mai bune, B, 37, 6; fericita —, C, 7, 2; împlinirea -dii, B, 4, 1; sufletul -dii, P I, 38, 3; -di deşarte, B, 25, 4; P II, 93, 3; -di pentru mîntuire, B, 20, 5; -dile sufletului, C, 56, 6.
Neam, — îndărătnic, P I, 86, 1; — necinstit şi stricat, P I, 81, 2; — păcătos, P I, 80, 1; Dumnezeu a adus -ul omenesc la părtăşia bunurilor Sale, P II, 120, 3; jertfă de bun —, C, 42, 2.
Neascultare, osînda pentru —, C, 95, 2.
Nebunie, -ia oamenilor, C, 42, 1.
Necredincios, sfatul -oşilor, P I, 90, 1.
Necredinţă, — dublă, C, 23, 1; -ţa în Dumnezeu, B, 23, 4; C, 67, 1; 93, 1; 108, 2; 121, 3; cele două piscuri ale neştiinţei sînt -ţa în Dumnezeu şi superstiţia, C, 25, 1; ochi de —, C, 2, 1.
Necunoaştere, -a lui Dumnezeu, B, 7, 3.
Negustor, -i de carne vie, P III, 22, 1; -i de trupuri, P III, 32, 1.
Nedreptate, legătura -tăţii, P III, 90, 2.
Nelucrător, — al vieţii celei adevărate, B, 9, 1.
Nemeea, vîlcea în Argolida, C, 34, 1.
Nemeean, jocurile -eene, C, 34, 1.
Nemurire, — veşnică, B, 19, 5; -a Domnului, B, 6, 1; P II, 19, 4; -a este podoaba sfîntă a veşniciei, P III, 2, 3; adevărata —, B, 6, 1; băutura -rii, B, 23, 4; cununile -rii, B, 3, 5; doctoria -rii, C, 106, 2.
Nonivitoan, -teni, C, 99, 4.
Nenorocire, -rile celor de demult, P II, 89, 3.
Nereide, nimfele mării, C, 58, 2.
Nereis, nimfă, C, 33, 8.
Neruşinare, -a demonilor, P II, 8, 4.
Nerv, trupul omenesc este organ muzical, iar -ii lui sînt strunele, P II, 41, 5.
Nestricăciune, -a lui Hristos, P I, 32, 4; haina -nii, P I, 84, 3; veşnicia este identică -a, P I, 20, 4; vieţuirea Domnului este pildă de —, P I, 98, 3.
Neştiinţă, -ţa are două piscuri: necredinţa în Dumnezeu şi superstiţia, C, 25, 1; -ţa dă naştere întunericului, P I, 29, 4; cunoştinţa este luminare şi alungă -ţa, P I, 29, 4; întunericul -ţei, P II, 80, 1; legătura naturală dintre oameni şi cer a fost întunecată de —, C, 25, 3; omul cufundat în —, C, 4, 1; relele aduse de —, C, 99, 2; somn adînc de —, P II, 106, 2.
Nevinovăţie, sufletească, P I, 14, 4.
Nevoie, -ile sfinţilor, P III, 96, 4.
Nicagoras, sofist atenian, C, 54, 4.
Nicandru, poet grec, C, 39, 2; 51, 3.
Nicanor, Ciprianu, filozof grec, C, 24, 2.
Nicostratul, poet comic, P II, 123, 3.
Nictim, — copilul lui Licaon, C, 36, 5.
Nil, curgerile -ului, C, 50, 3.
Nil, zeu egiptean, C, 28, 2.
Nimfă, -fe, divinităţi secundare, C, 58, 2.
Nimfodor, lucrarea sa: «Obiceiuri barbare», C, 65, 1.
Niobe, regina legendară a Frigiei, C, 103, 4.
Nisa, sfîntul munte —, C, 76, 2.
Nisip, -ul de aur lidian, P III, 56, 4; -urile pustiei, C, 11, 1.
Nobleţe, -ţa sufletului, B, 36, 1.
Noe, P II, 34, 3; 51, 1; dreptul —, P II, 51, 1; fiul lui —, P II, 51, 1.
Nor, — luminos, C, 92, 3.
Norod, -ul lui Dumnezeu, P II, 44, 4.
Noutate, -a harului, B, 8, 1.
Număr, -ul elementelor, C, 64, 2.
Nume, — nou, P I, 14, 5; -le cel nou al lui Dumnezeu, P I, 57, 1; -le Cuvîntului, P I, 60, 2; -le de creştin, P II, 1, 1; -le de dumnezei, C, 23, 1; -le de om, P I, 10, 3; -le de sărac, B, 19, 2; -le Domnului, P I, 13, 4; 79, 2; P III, 79, 1; -le Domnului Iisus, P II, 43, 2; -le lui Dumnezeu, P II, 44, 4; -le lui Hristos, B, 36, 1; C, 87, 4; 96, 2; P I, 37, 2; P II, 32, 1; -le Tatălui, C, 115, 4; -le trainic al Bisericii este: răbdare, P I, 22, 2; -le zeilor, C, 54, 3; cin-

tecul care poartă -le lui Dumnezeu, C, 2, 4; Domnul Dumnezeu era fără —, că nu se făcuse om, P I, 57, 2; Iacov a primit — -le de Israel, P I, 57, 2; litera iota (ι) din -le lui Iisus, P I, 85, 4; Moise profețește -le Pedagogului Mîntuitor, P I, 60, 3.
Numire, -a de copil, P I, 20, 1; -a de prunc, P I, 19, 1; -a de tînăr, P I, 60, 1; -rile de copil și prunc, P I, 25, 1.

O

Oaie, — bolnavă, P I, 84, 2; — oloagă, P I, 84, 2; — rătăcită, P I, 84, 2; oi cuvîntătoare, I, 30; oi împărătești, I, 4; lupi îmbrăcați în piei de oi, C, 4, 3; Păstor al oilor împărătești, I, 4; Păstorul oilor, P I, 84, 1.
Oaste, -a cerului, C, 79, 2.
Obicei, — nenorocit, C, 89, 3; — rău, C, 89, 2; 90, 3; P III, 32, 3; — transmis de părinți, C, 89, 1; misterele sînt un —, C, 22, 3; -urile bune, P II, 50, 4; -urile părintești, C, 96 2.
Obiect, -ele sfinte, C, 76, 2.
Obol, avere de patru -i, B, 21, 5.
Ocară, — plină de rușine, P III, 28, 4; -ra Domnului, P II, 73, 5; cuvînt de —, P II, 53, 1; fapte de —, C, 39, 3; paharul ocării, P II, 22, 2; patimi de —, P II, 86, 3; plăcere plină de —, P III, 21, 2; pofte de —, P I, 83, 2; toiag de P II, 53, 2.
Ocean, -ul răutății, I, 26; prin Cuvînt toate au ajuns un — de bunătăți, C, 110, 3.
Oceanos, zeu, C, 28, 2.
Ochi, — de juninca, C, 33, 9; — de necredință, C, 2, 1; — pofticioși, P III, 37, 4; -i cei purtători de lumină ai sufletului, C, 113, 2; -i Domnului, P II, 99, 4; P III, 85, 3; -i lui Dumnezeu, P I, 70, 2; -i orbilor, C, 6, 1; 119, 3; desfrînare cu -i, P III, 70, 1; lumina -lor, P I, 56, 1; P III, 70, 4; mărgăritarul este de mărimea -ului unui pește mare, P II, 118, 4.
Odihnă, -na adevărată, P III, 39, 2; -na desăvîrșită, B, 6, 1; -na este cel din urmă punct al dorinței noastre, P I, 29, 3; -na este împlinirea făgăduinței, P I, 29, 3; -na lui Dumnezeu, C, 84, 4; -na omului desăvîrșit, P I, 35, 1; -na veșnică în Dumneztu, P I, 102, 2; loc de —, P I, 36, 1; nădejdea -nei, P I, 45, 1; sfîrșitul cunoștinței este —, P I, 29, 3.
Odraslă, -la diavolului, B, 37, 6; -le ale mîniei, C, 27, 2.
Odrisian, locuitor al vechii Tracii, C, 13, 3; munții odrișilor, C, 2, 1.
Oeta, muntele —, C, 30, 7.
Ofrandă, — lui Dumnezeu, C, 59, 2.
Oiagros, tatăl lui Orfeu, C, 74, 3.
Olimp —, casa lui Zeus Eigiohu, C, 55, 4; —, locuință dumnezeiască, C, 29, 5; poalele -ului, C, 19, 1.
Olimpianul, Zeus, C, 47, 6; 56, 5; — — este chipul unui chip, C 98, 3; — este opera mîinilor unor oameni din Atica, C, 98, 3.
Olimpic, jocurile -e, C, 34, 1.
Olimpihu, lucrarea lui: «Fapte și întîmplări din Samos», C, 47, 2.
Om —, acest frumos instrument muzical însuflețit, C, 5, 4; — al lui Dumnezeu, B, 41, 1; C, 4, 3; — bogat, B, 18 5; P II, 105, 1; — cuminte, P III, 53, 5; — cumpătat, P II, 56, 1; 57, 2; P III, 28, 2; — cu dreaptă judecată, C, 102, 2; — cu judecată, P II, 70, 2; P III, 78, 1; — cu mintea sănătoasă, C, 57, 5; — drept, P I, 95, 2; P II, 100, 2; — fără Dumnezeu, C, 25, 2; — fericit, P III, 35, 5; -ul ființa cea mai cuprinzătoare, C, 99, 3; — hulitor, B, 23, 1; — în întregime, P III, 98, 2; — înțelept, C, 92, 3; P II, 15, 1; — înțelept și desăvîrșit, P I, 22, 1; — lăuntric, P II, 45, 3; — lipsit de dumnezeiasca putere roditoare, C, 25, 2; — neînfrînat, P II, 67, 3; — nesățios, P II, 34, 3; — nobil, P III, 58, 3; — pierdut, B, 42, 9; — prost, P II, 46, 4; — — rău, B, 17, 2; P I, 88, 1; —, sadul cel ceresc, C, 25, 4; — sfînt și ceresc, P I, 98, 2; — slab de fire, P II, 48, 1; —, statuie însuflețită, C, 98, 3; — și Dumnezeu, C, 106, 4; -ul a fost creat pentru contemplarea cerului, C, 63, 4; -ul a fost făcut pentru contemplarea cerului, C, 100, 3; -ul a fost plăzmuit de Dumnezeu și făcut după chipul și asemănarea Lui, P I, 7, 2; -ul, amestec dumnezeiesc, P II, 20, 1; -ul bogat, P II, 121, 4; -ul bun, B, 17, 2; P II, 121, 4; P III, 34, 3; -ul care cugetă sănătos, C, 57, 4; -ul cel ascuns, C, 115, 4; -ul cel nou, P III, 17, 2; -ul cel tainic al inimii, P III, 66, 3; -ul cel vechi, P I, 32, 4; P III, 17, 2; -ul cu bună creștere, P II, 34, 4; -ul cu judecată, P II, 46, 4; -ul cufundat în neștiință, C, 4, 1; -ul cuminte, P II, 121, 4; -ul drept, P I, 95, 1; P II, 121, 4; P III, 35, 4; 76, 2; -ul de știință, P II, 81, 5; -ul desăvîrșit, P I, 93, 2; -ul este asemănător Cuvîntului prin cugetarea din inima sa, C, 98, 4; -ul este cea mai

frumoasă avere din toate averile lui Dumnezeu, C, 122, 2; -ul este cea mai mare operă a lui Dumnezeu, P I, 6, 6; -ul este copil al lui Dumnezeu, P III, 99, 1; -ul este cuvîntător, C, 98, 4; -ul este de dorit pentru el însuși, P I, 8, 1; -ul este Dumnezeu, P III, 1, 5; -ul este ființa cea mai frumoasă dintre toate creaturile, P I, 63, 1; -ul este ființă iubitoare de Dumnezeu, P I, 63, 1; -ul este instrument muzical de pace,P II, 42, 1; -ul este iubit de Dumnezeu, P I, 8, 2; -ul este iubit de Dumnezeu, pentru că e făptura Lui, P I, 7, 1; -ul este în chip natural apropiat de Dumnezeu, C, 100, 2; -ul este prieten al lui Dumnezeu prin mijlocirea Cuvîntului, C, 122, 3; -ul este prin fire o ființă superioară, P III, 37, 1; -ul exterior, P III, 2, 2; -ul instrument muzical, C, 5, 3; -ul interior, P III, 1, 2; -ul în care locuiește Cuvîntul, P III, 1, 5; -ul este în chip natural apropiat de Dumnezeu, C, 100, 2; -ul înțelept, P I, 4, 3; P III, 58, 2; -ul lui Dumnezeu, C, 87, 2; 104, 2; -ul nemuritor este cîntec frumos al lui Dumnezeu, C, 107, 1; -ul nou, C, 112, 3; -ul păcătos, P, I, 78, 4; -ul poate ajunge Dumnezeu, C, 8, 4; -ul, sad ceresc, C, 100, 3; -ul să fie împăratul frumuseții, nu tiranul ei, C, 49, 2; -ul statuie armonioasă și frumoasă a Cuvîntului, P III, 64, 3; -ul statuie vie și mișcătoare, C, 59, 2; -ul sugrumat de păcate, C, 77, 1; -ul supus patimilor, P I, 51, 2; -ul urît, P I, 88, 1; -ul vîrtos este și frumos și bun, P II, 121, 3; asemănarea chipului -ului celui stricăcios, C, 81, 2; cel dintîi —, C, 111, 1; P I, 101, 3; P II, 111, 3; credința în Dumnezeu face atît cît e cu putință pe — asemenea cu Dumnezeu, C, 86, 2; credința -ului, P I, 29, 5; Cuvîntul a luat chip de —, C, 110, 2; Cuvîntul este și Dumnezeu și —, C, 7, 1; Cuvîntul lui Dumnezeu s-a făcut —, C, 8, 4; P I, 74, 4; Cuvîntul prin învățătura Sa îndumnezeiește pe —, C, 114, 4; Cuvîntul s-a făcut —, P I, 24, 4; Domnul s-a făcut — pentru noi, P II, 32, 2; Domnul Dumnezeu era fără nume, că nu se făcuse —, P I, 57, 2; dragostea de Dumnezeu este cea mai frumosă faptă din viața -ului, C, 122, 2; dragostea de —, P II, 120, 4; Dumnezeu educă pe — prin Cuvîntul Său, P I, 63, 3; Dumnezeu s-a făcut — pentru noi, P I, 62, 1; Dumnezeu se îngrijește de — și se ocupă de el, P I, 63, 2; Dumnezeu și Cuvîntul sînt iubitori de —, P I, 63, 1; fața -ului P I, 31, 1; ființa cea cugetătoare, adică -ul, P I, 100, 3; firea -ului, P III, 3, 2; Hristos era —, P II, 32, 2; înfățișarea -ului din afară, P III, 4, 1; în viața de dincolo -ul este lipsit de dorința care pe pămînt desparte pe bărbat de femeie, P I, 10, 3; nașterea din nou a -ului este duhovnicească și hrana lui tot duhovnicească, P I, 49, 3; numele de — este comun și pentru bărbați și pentru femei, P I, 10, 3; odihna -ului desăvîrșită, P I, 35, 1; mintea, care este în —, este chip al Cuvîntului, C, 98, 4; Pedagogul este creator al luminii și al -ului, P III, 100, 2; pentru — Dumnezeu a trimis pe Cuvîntul cel Unul-Născut din sînurile Tatălui, P I, 8, 2; pocăința -ului, P I, 70, 1; pricina pentru care a fost creat -ul, P I, 7, 3; răpitori cu chip de —, C, 4, 3; rostul -ului pe pămînt, P II, 14, 6; sămînța -ului, P I, 45, 1; sîngele este substanța trupului -ului, P I, 49, 1; statuile cu chip de —, C, 65, 3; sufletul -ului, C, 117, 2; vederile -ului celui ascuns, P III, 80, 4.

Oameni, — blînzi, C, 4, 3; — bogați, B, 13, 5; 26, 3. 4; — care iubesc pacea și lumina, P III, 54, 2; care răpesc averile altora, C, 4, 1; — cuminți, C, 22, 6; — cumpătați, P II, 69, 5; — de încredere, P III, 26, 3; — de rînd, P II, 78, 2; — dedați plăcerilor, C, 4, 1; — drepți, P I, 36, 1; — duhovnicești, P I, 36, 2. 3; — desăvîrșiți, P I, 36, 4; — fără de minte, C, 6, 1; 50, 1; P II, 118, 1; — fără Dumnezeu, C, 24, 2; — fără judecată, C, 58, 1; 103, 1; — înțelepți, P II, 46, 3; 58, 1; — învățați, C, 68, 5; — muritori, C, 70, 2; — necredincioși, C, 11, 3; — necurați, P III, 75, 3; — plini de mînie, C, 4, 1; — plini de pasiuni, C, 36, 1; — plini de zel, C, 121, 2; — răi, P III, 75, 3; — rătăciți, C, 63, 1; 67, 2; — sfinți, P II, 77, 3; — simpli, C, 54, 3; — superstițioși, P II, 41, 1; — trupești, P I, 36, 2. 3. 4. 6; — ușuratici, C, 4, 1; — vicleni, C, 4, 1; P II, 48, 3; — veninoși, C, 4, 3; amăgirea -lor, P I, 18, 3; averea cea mai prețioasă este facerea de bine față de —, P II, 36, 2; căile -lor, P II, 99, 4; Cuvîntul este colaborator al iubirii de — al lui Dumnezeu, P I, 63, 3; Cuvîntul este lumină între —, C, 84, 6; Cuvîntul este mijlocitor al -lor, P III, 2, 1; Domnul cel iubitor de —, C, 85, 3; Dumnezeul cel viu, mîntuitor al tuturor -lor, C, 80, 1; Dumnezeu este iubitor de —, C, 83, 1; Dumnezeu este Părinte, mare binefăcător al -lor, C, 73, 2; faptele -lor din vechime, C, 31, 3; harul iubirii de — al lui Dumnezeu, C, 8, 1; Hristos, bunul conducător de car al -lor, C, 121, 1; Hristos, fratele -lor, a vrut să fie Pedagog, P I, 85, 2; iubirea de — a lui Dumnezeu, C 4, 4; 82, 2; iubirea de — a Pedagogului, P III, 88, 3; întîlnirile cu — buni, P III, 75, 3; legătura naturală dintre — și cer a fost întunecată de neștiință, C, 25, 3; legăturile cu -i dumnezeiești, P II, 50, 3; măreția iubirii de — a lui Dumnezeu, B, 3, 5; mîntuirea -lor, B, 16, 3; C, 6, 2; mîntuirea -lor este felurită, C, 8, 3; mîntuirea -lor se cheamă Biserică, P I, 27, 2; Olimpianul este opera mîinilor unor — din Atica, C, 98, 3; păcatele -lor, C, 6, 2; purtările -lor, P II, 41, 3; statui ale Cuvîntului sînt -i, C, 121, 1; trăirea lui Hristos pentru —, P II, 75, 2; viața -lor, P I, 98, 3; vinul și sîngele sînt pentru — băutură spre mîntuire, vinul pentru trup, sîngele pentru duh, P I, 15, 3; voia lui Dumnezeu este mîntuirea -lor, P I, 27, 2.

Omenire, -a întreagă are nevoie de Iisus, P I, 83, 3; cea mai mare lucrare a lui Dumnezeu este mîntuirea -rii, P I, 100, 1; cînd Cuvîntul a săvîrșit drama cea mîntuitoare a -rii, C, 110, 2; Cuvîntul conduce -a, P I, 55, 2; Cuvîntul este Pedagogul -rii, P I, 57, 1; 75, 1; Hristos păzitorul cel neadormit al -rii, P III, 44, 1; învățătura și educarea -rii, P III, 94, 1; tinerețea -rii, P I, 15, 2.

Omfala, regina legendară a Lidiei, C, 35, 1.

Operă, facerea lumii este -ra voinței lui Dumnezeu, C, 63, 3; lumea întreagă este -ra lui Dumnezeu, C, 63, 2.

Oracol, -ul lui Hipon, C, 55, 2; -e pline de adevăr, C, 43, 4.

Oraș, — al adevărului, P II, 65, 1; -e conduse de legi bune, P II, 65, 1.

Orator, -ul atenian, Demostene, C, 61, 1.

Orfeu, C, 21, 1; 74, 5; tracul —, C, 17, 2; tracul —, fiul lui Oiagros, în același timp și mare preot și poet, C, 74, 3; versurile lui —, C, 21, 1.

Organ, trupul omenesc este — muzical, iar nervii lui sînt strunele, P II, 41, 5.

Orgie, -iile coribanților, C, 19, 1; -iile pline de desfrîu ale Afroditei, C, 13, 4; -iile religioase, C, 22, 7; -iile samotracilor, C, 13, 3; șarpele consacrat este semn al -iilor bahice, C, 12, 2.

Oriade, nimfe ale munților, C, 58, 2.

Orînduire, buna — a lui Dumnezeu, P I, 6, 5. 6.

Ornit, regele orașului Teuthis din Argolida, C, 36, 2.

Osana, ce înseamnă — în limba greacă, P I, 12, 5.

Osea, C, 79, 2; P I, 53, 3; 77, 2.

Osiris, zeu egiptean, C, 48, 6; înmormîntarea lui —, C, 48, 6; statuia lui — C, 48, 5.

Osirapis, — este unirea a două nume Osiris și Apis, C, 48, 6.

Ospăț, — cumpătat, P II, 41, 1; — de mulțumire, P II, 43, 3; — pămîntesc, P II, 6, 1; agapa este — duhovnicesc, P II, 5, 3; -pețele zeilor, C, 58, 3.

Ostaș, -ii cei pașnici ai lui Hristos, C, 116, 2.

Oștire, -a Mîntuitorului, B, 42, 18.

Otos, fiul lui Aloeus, C, 29, 3.

Oxirinh, oraș în Egipt, C, 39, 5.

P

Pace, păcii lui Dumnezeu nu este hotar, P I, 24, 2; armele păcii, C, 116, 3; cîntecul de — al lui Hristos, C, 116, 2; Cuvîntul este singurul instrument muzical făcător de —, P II, 42, 3; cor de —, I, 63; Cuvîntul, crainicul păcii, C, 110, 3; Domn al păcii P I, 24, 2; Dumnezeul păcii, B, 22, 3; I, 66; oameni care iubesc -a, P III, 54, 2; omul este instrument muzical de —, P II, 42, 1; timp de —, P I, 98, 4.

Pactolu, rîul legendar de aur, C, 85, 4; P III, 10, 1.

Pafos, oraș în insula Cipru, C, 45, 4.

Pahar, -cu apă rece, B, 31, 4; Domnul a numit — împlinirea patimii Sale, P I, 46, 1.

Palamnei, zei ucigași, C, 26, 3.

Paladion, statuia zeiței Atena căzută din cer, C, 47, 6.

Palas, uriaș, C, 28, 2.

Palas Atena, zeiță, C, 18, 1; 47, 7.

Pan, Zeul păstorilor, C, 44, 3; chipurile lui —, C, 61, 1; -i, C, 58, 2.

Pantarce, atlet olimpic atenian, C, 53, 4.

Paniasis, poet epic grec, C, 35, 3; 36, 2.

Parmenide Eleatul, filozof grec, C, 64, 2.

Parnas, munte în Grecia, C, 18, 2.

Paros, marmura de —, C, 56, 5.

Parte, -a irascibilă a sufletului, P III, 1, 2; -a spirituală sau rațională a sufletului, P III, 1, 2.

Pasăre, -a ibis, C, 65, 2.

Patara, oraș în Licia (Asia Mică), statuile lui Zeus și Apolon din — Liciei, lucrate de Fidias, C, 47, 4.

Patimă, -ma bogăției, P III, 35, 1; -ma desfrînării, P II, 98, 3; -ma Domnului, P II, 61, 3; 63, 1; -ma lui Hristos

P II, 74, 3; -mi de ocară, P II, 86, 3; -mile Domnului, P I, 95, 1; P II, 62, 3; 63, 2; 73, 3; -mile sînt departe de adevăr, P I, 64, 4; -mile sufletești, B, 12, 2; -mile sufletului, B, 14, 5; P I, 65, 3; -*mile trupului, P I*, 43, 1; cauzele -milor, P I, 100, 1; Domnul a numit pahar împlinirea -ii Sale, P I, 46, 1; mustrarea -milor sufletești, P I, 64, 4; omul supus -milor, P I, 51, 2; sîngele și laptele sînt simboale ale -mii și învățăturii Domnului, P I, 49, 4; urmările -milor, B, 29, 3.

Patmos, insula —, B, 42, 2.

Patrie, -ia cea de sus, B, 3, 6; -ia din ceruri, C, 86, 2.

Patrocle Turianul, C, 30, 4.

Patroclu, erou troian, fiul lui Menoitios, C, 55, 3.

Pavăză, -za credinței, C, 116, 3.

Pavel, B, 38, 1; C, 85, 3; 87, 4; P I, 19, 2; 33, 3; 34, 1. 2. 3; 52, 2. 3, 73, 2. 3; 97, 1; P II, 101, 1; P III, 2, 2; 100, 3; — numește Cuvîntul lapte, P I, 45, 2; fericitul —, P I, 33, 1.

Păcat, -ul este moarte veșnică, C, 115, 2; -ul este o *faptă făcută cu judecată, P* I, 5, 2; -ul fără judecată este numit năpraznic, P I, 5, 2; -ul fără de voie, P I, 5, 1; -ul săvîrșit mai înainte, P I, 5, 3; haina -ului, P I, 32, 4; pornire spre —, P I, 68, 1; răsplata -ului, P II, 8, 2; rușinea -ului, P I, 74, 2; sfiala față de —, P I, 14, 3; temeiul -ului, C, 104, 3; tristețea -ului, P II, 53, 4; vîltoarea -ului, P III, 101, 1; -ele de mai înainte, P III, 85, 3; -ele oamenilor, C, 6, 2; -ele vechi, P I, 59, 2; -ele viețuirii rele de mulți ani, B, 40, 3; Cuvîntul poate ierta -ele, P I, 68, 1; din pricina întunericului cădem în -e, P I, 29, 4; iertarea de -e, B, 39, 5; 40, 1; mulțime de -e, P III, 91, 3; pricini de -e, P II, 53, 5; scăparea de -e, P I, 26, 3.

Păcătos, mîntuirea -ului, P III, 86, 1; moartea -ului, B, 39, 4; C, 118, 5; P III, 86, 1; pocăința -ului, P III, 93, 3; -oșii pămîntului, P I, 61, 2; calea -oșilor, P I, 90, 1.

Păgîn, dumnezeii -ilor, C, 62, 4.

Pămînt, — fără apă, P I, 56, 1; -ul cel bun, P I, 34, 3; 91, 4; -ul egiptenilor, C, 6, 4; -ul Egiptului, P I, 56, 2; P III, 44, 4; 91, 4; bunătățile -ului, C, 95, 2; P III, 86, 2; centrul -ului, C, 76, 3; Cuvîntul se revarsă pe întreaga față a -ului, C, 110, 3; deschizăturile -ului, C, 50, 2; despicarea -ului, C, 17, 1; Dumnezeul cerului și al -ului, P I, 32, 2; lucrarea -ului, P II, 83, 1; păcătoșii -ului, P I, 61, 2; sarea -ului, B, 36, 1; P III, 82, 4; toate bunurile -ului sînt comune, P II, 120, 3.

Păr, -ul capului, P III, 16, 4; -ul din barbă, P III, 60, 2, 3; -ul este simbolul *bărbăției, P III*, 19, 3; *Dumnezeu a vrut* ca femeia să nu aibă — pe față, P III, 18, 1; Dumnezeu l-a împodobit pe bărbat cu barbă și cu — pe piept, P III, 18, 1.

Păr, xoanonul zeiței Hera din Tiryns, făcut din lemn de —, a fost sculptat de Argos, C, 47, 5.

Părinte, B, 30, 2; P I, 32, 2, 3; 71, 1, 2; — blînd, C, 82, 2; — mare binefăcător al oamenilor, C, 73, 2; — veșnic, P I, 24, 2; Ava —, C, 88, 3; voință bună a bunului —, P III, 98, 1; obicei transmis de -nți, C, 89, 1.

Părtășie, Dumnezeu a adus neamul omenesc la -șia bunurilor Sale, P II, 120, 3.

Păstor, P I, 53, 2; — al oilor împărătești, I, 4; -ul cel bun, C, 116, 1; *P* I, 53, 2; 85, 2; 97, 3; -ul oilor, P I, 84, 1; -le, I, 18; -ule sfinte, I, 29; bunul —, P I, 37, 3; Cuvîntul ca —, P I, 15, 4; făgăduințele bunului —, P I, 84, 2; înțelepciunea preasfîntului —, P I, 84, 1.

Pățanie, -ia sodomiților, P III, 43, 5.

Păun, -i din Media, P III, 30, 1.

Păzitor, -ul cel neadormit al omenirii, P III, 44, 1; Dumnezeu este dătător și — de bunătăți, P III, 86, 2; femeile să fie -toarele case, P III, 57, 1.

Pecete, -a Domnului, B, 42, 4.

Pedagog, atotînțeleptul —, P III, 75, 3; ce este -ul, P I, 53, 3; Cuvîntul este diacon al lui Dumnezeu și — al nostru, P III, 2, 1; Cuvîntul este în chip egal — și pentru bărbați și pentru femei, P I, 10; Cuvîntul este pentru copii Tată, Mamă, —, Hrănitor, P I, 42, 3; Cuvîntul este -ul liberei voințe, P I, 31, 1; Cuvîntul este -ul omenirii, P I, 57, 1; Cuvîntul este și Judecător și —, P I, 58, 2; Cuvîntul, -ul omenirii, P I, 75, 1; Cuvîntul, -ul cel desăvîrșit, P I, 60, 2; domeniul -ului, P II, 76, 1; Domnul a fost prin Moise — al poporului celui vechi, P I, 58, 1; Domnul, -ul nostru, P I, 62, 2; dreptatea -ului, P I, 85, 3; 87, 2; dumnezeiescul —, P I, 81, 1; P II, 49, 2; P III, 9, 3; dumnezeiescul — este împodobit cu știință, bunăvoință și îndrăznire, P I, 97, 3; este un singur Dumnezeu și un singur — și pentru bărbat și pentru femeie, P I, 10, 2; faptele -ului, P I, 9, 1; Fiul, — și Didascal, P III, 101, 2; Iisus este —, P I, 53, 2; în birea de oameni a -ului, P I, 96, 1; P III, 88, 3; însuşi Dumnezeu ne este —, P I, 55, 2; însuşirile -ului, P I, 4, 1; înţelepciunea -ului, P I, 61, 2; învăţătura dată de —, P III, 35, 2; învăţăturile -ului, P III, 57, 1; Moise profeţeşte numele -ului Mîntuitor, P I, 60, 3; poruncile -ului, P III, 45, 2; purtarea de grijă a -ului, P I, 61, 2; puterea -ului, P I, 61, 2, 3; scopul -ului, P I, 1, 4; Sfîntul Dumnezeu Iisus Cuvîntul este -ul nostru, P I, 55, 2; Tatăl universului a pus Cuvîntul — al nostru, P I, 68, 1.

Pedagogul, P I, 1, 1; 3, 1; 5, 1; 8, 3; 54, 2, 3; 56, 1, 2, 3, 4; 57, 1, 3; 59, 2; 61, 1; 62, 2; 76, 1; 78, 1, 2, 4; 79, 1; 80, 1, 2, 3; 81, 2, 3; 82, 1; 84, 1, 2, 3, 4; 86, 1, 2; 90, 1; 92, 1, 2; 93, 1; 94, 3; 97, 1, 2; 98, 1, 3, 4; 100, 3; P II, 1, 4; 17, 1; 28, 1; 49, 2; 51, 2; 52, 1; 95, 2; 96, 2; 99, 3, 5; 101, 2, 3; 109, 3; P III, 9, 4; 13, 3; 38, 3; 40, 3; 43, 2; 49, 5; 53, 2, 4; 57, 1; 58, 2; 66, 3; 71, 4; 72, 1; 76, 3; 82, 5; 86, 1, 2; 87, 1, 2, 4; 89, 2; 90, 3; 91, 1; 92, 3; 93, 2, 3, 5; 94, 2; 97, 1, 3; 97, 1, 3; 99, 1; -e, P III, 101, 1, 3; — a vrut să fie fratele oamenilor, P I, 85, 2; — a luat conducerea vieţii noastre, P I, 5, 2; — cel bun este Înţelepciune, Cuvîntul Tatălui, Creatorul omului, Doctorul, P I, 6, 2; — cel drept, P I, 89, 3; — dă mărturie, P I, 74, 3; — dumnezeiesc, P I, 100, 2; — este asemenea Tatălui, P I, 4, 1; — este bun în chip drept, P I, 85, 1; — este cu chipul lui Dumnezeu, P I, 4, 1; — este cu totul lipsit de pasiunile omeneşti, P I, 4, 2; — este creator al lumii şi al omului, P III, 100, 2; — este Cuvîntul, P I, 53, 3; — este Cuvîntul Dumnezeu, P I, 4, 1; — este Dumnezeu în chip de om, P I, 4, 1; — este Dumnezeu şi Creator, P I, 97, 3; — este Fiul Tatălui, P I, 4, 1; — este icoană fără pată, P I, 4, 2; — este iubitor de oameni, P I, 7, 1; — este în Tatăl, P I, 4, 1; — este Înţelepciunea Tatălui, P I, 97, 3; — este mare dăruitor, P I, 85, 2; — este singurul Judecător, P I, 4, 2; — este slujitor al voinţei Tatălui, P I, 4, 1; — este şi Învăţător, P I, 32, 2; — face sufletul în stare să primească revelaţia Cuvîntului, P I, 3, 3; — grăieşte prin Moise, P I, 5, 1; — ia conducerea vieţii noastre, P I, 4, 1; — lumii, P III, 100, 2; — ne conduce ca Învăţător, P I, 3, 3; — pregăteşte sufletul curat pentru dobîndirea cunoştinţei, P I, 3, 3; — pruncilor, P I, 84, 1; — se aseamănă pe El cu grăuntele de muştar, P I, 96, 1; — se îngrijeşte de educaţia oamenilor, nu de instrucţia lor, P I, 1, 4; — se numeşte Iisus, P I, 53, 1; — se ocupă cu lucrurile practice, P I, 2, 1; — şade de-a dreapta Tatălui, P I, 4, 1; — vindecă patimile noastre, P I, 3, 3; — vindecă prin sfaturile sale patimile sufletului nostru, P I, 6, 1.

Pedagog, P I, 57, 4; 60, 2; copiii nu trebuie să trăiască fără —, P I, 11, 2; -ii împărăteşti, P I, 55, 2.

Pedagogie, P III, 94, 2; 97, 3; — dumnezeiască, P I, 103, 1; -ia are multe înţelesuri, P I, 54, 1; -ia Cuvîntului, P I, 92, 1; -ia înseamnă educarea copiilor, P I, 12, 1; -ia lui Hristos, P I, 99, 2; -ia Pedagogului, P I, 96, 1; caracteristica -i lui Iisus, P I, 98, 1; ce este -ia cea după Dumnezeu, P I, 54, 1; definiţia -i, P I, 16, 1; fericita —, P III, 99, 1; înţelepciunea -i Cuvîntului, P I, 74, 3; legea este — pentru copiii greu de stăpînit, P I, 96, 3; metoda -i Cuvîntului, P I, 75, 3; minunata — a Pedagogului, P III, 101, 3.

Pedaseul, Cleante —, filozof stoic, C, 72, 1.

Pedeapsă, -sa cu moartea, P I, 65, 2; ameninţarea cu —, C, 95, 1; -sa este răsplătirea răului, P I, 70, 3; -depse corporale, P I, 65, 2; -depse în bani, P I, 65, 2.

Pedepsire, — dreaptă, P III, 44, 3; metoda de —, P I, 93, 3.

Peleu, iubitul zeiţei Tetis, C, 33, 8; 42, 4.

Pela, oraş în Macedonia, C, 42, 4; P I, 55, 1.

Pelops, fiul lui Tantal, regele Frigiei, C, 34, 1; oasele lui, — C, 47, 6.

Pelops, iubitul lui Poseidon, C, 33, 5.

Peloron, cap în insula Sicilia, P II, 3, 1.

Penelopa, soţia lui Ulise, P II, 97, 2.

Perioadă, -de de ani, C, 65, 3.

Peripatetician, -ieni, C, 66, 4.

Pers, -şi, C, 46, 2; 65, 1, 3, 4; P I, 55, 2.

Persan, magii -i, C, 65, 1.

Persia, încălţăminte, din —, P II, 116, 2.

Pescar, — al muritorilor, I, 23.

Peşte, — numit fagros, C, 39, 5; — numit maiotes, C, 39, 5; -tii cei curaţi, I, 28.

Petru, B, 4, 10, 21, 5; 25, 2; P I, 44, 1; P II, 14, 1; 16, 2; P III, 52, 2; 74, 2; 85, 2; fericitul —, P II, 127, 1; laude aduse lui —, B, 21, 4.

Piatră, -ra preţioasă simbolizează Cuvîntul, P II, 65, 5; idoli din —, C, 62, 1; plăci de —, P III, 94, 1; statui de —, C, 51, 2; 74, 2; pietre netrebnice, C, 50, 3; pietre preţioase din Egipt, C, 48, 5; închinătorii la pietre, C, 52, 1.

Piaţă, închinăciunile în pieţe, P III, 93, 2.

Picior, picioarele Domnului, P II, 61, 1, 3; P II, 62, 1, 3; picioarele ucenicilor, P II, 38, 1; 63, 2; picioarele unse cu mir ale Domnului, P II, 63, 1; spălarea picioarelor ucenicilor, P II, 63, 2; spălatul picioarelor, P II, 37, 2.

Pieria, ţinut în Macedonia, P II, 72, 3.

Pierzare, copil al -zării, C, 94, 3; prăpăstiile -zării, C, 89, 3.

Pigmalion, sculptor grec din Cipru, C, 57, 3.

Pildă, — de desfrînare, C, 33, 6; — de pocăinţă adevărată, B, 42, 15; — vie de nestricăciune este vieţuirea Domnului, P I, 98, 3; -de încurajatoare, P I, 3, 1; -de rele, P I, 2, 2.

Pilos, oraş în Peloponez, C, 36, 2.

Pindar Beoţianul, poet liric grec, C, 30, 1; P III, 72, 1, 4; 92, 4.

Pisa, oraş în Peloponez, C, 34, 1.

Pisc, cele două -uri ale neştiinţei sînt necredinţa în Dumnezeu şi superstiţia, C, 25, 1.

Pitac, regele Mitilinei, P III, 50, 2.

Pitagora din Samos, filozof grec, P I, 94, 1; P II, 11, 1.

Pitagorian, -ieni, C, 72, 4.

Pitia, preoteasa lui Apolon de la Delfi, C, 40, 2.

Pitian, jocurile -tiene, C, 34, 1.

Pitios, templul lui Apolon din Delfi, C, 11, 2.

Pito, vechi nume al oraşului Delfi, C, 34, 1.

Pitocle, retor atenian, lucrarea sa: «Despre unire», C, 42, 6.

Pîine, — coaptă, P I, 46, 3; -a cea adevărată din cer, P I, 46, 2; -a cerurilor, P I, 47, 1; P III, 40, 1; Cuvîntul Domnului este — adevărată, P III, 40, 1; Cuvîntul este numit în chip alegoric —, P I, 47, 2; Cuvîntul se numeşte — din ceruri, P I, 46, 2; Domnul numeşte trupul Lui —, P I, 46, 3; drept lipsit de —, P III, 40, 1; sensul tainic al -nii, P I, 46, 3.

Pîntece, -le chitului, B, 41, 7; demonul -lui, P II, 15, 4; pofta -lui, P II, 93, 3; viaţa supusă -lui, P II, 14, 4.

Pîrgă, -ga lui Dumnezeu, C, 117, 5.

Pînză, — fină din Egipt, P II, 115, 2.

Placă, plăcile celor învîrtoşaţi la inimă, P III, 94, 1; plăci de piatră, P III, 94, 1.

Plată, — cuvioasă, I, 59.

Plateea, oraş din Beoţia, P III, 73, 2.

Platean, -teeni, locuitori ai Plateii, C, 40, 2.

Platon, C, 68, 1, 5; 71, 1; P I, 67, 1, 2; 82, 3; P II, 18, 1, 2; 36, 3; 86, 2; 89, 2; 91, 1; P III, 54, 2; O, Platone, C, 68, 1; 70, 1; —, ucenicul filozofiei barbare, P II, 100, 4; dascălii lui —, C, 70, 1.

Platoşă -şa dreptăţii, C, 116, 3.

Plăcere, — plină de ocară, P III, 21, 2; — ruşinoasă, P II, 110, 2; — străină, P III, 9, 4; -a cea trainică, P II, 9, 3; -a este desfrînată frumoasă, C, 118, 2; -a stomacului, P II, 7, 4; -ri curate, P III, 37, 1; 84, 1; -ri desfrînate, C, 32, 1; -ri deşarte, P III, 58, 1; -ri felurite, P III, 84, 2; -ri împotriva firii, C, 39, 4; -ri nefolositoare, C, 92, 4; -ri nestăpînite, P III, 13, 4; -ri ruşinoase, P II, 100, 1; -ri sexuale, C, 33, 7; 34, 3; -ri trupeşti, P II, 91, 2; P III, 21, 4; 75, 3; -ri uşoare, P III, 77, 2; -ri vătămătoare, P II, 2, 2; -rile dragostei, C, 32, 4; P II, 93, 2; 95, 1; 102, 1; -rile sexuale omeneşti, C, 36, 4; Afrodita zeiţa marină a -rii, C, 14, 2; fiara -rii, P II, 93, 4; iubitorul de -ri, P I, 102, 1; îngăduirea -rii oprite, P III, 22, 1; momeala -rii, P III, 68, 1; noaptea era acoperămînt -rii, C, 22, 8; obiect de —, P III, 28, 4; oameni dedaţi -rii, C, 4, 1; rîul vieţii de -ri, P III, 9, 4; rîurile -rilor, C, 92, 4; sărac în -ri, B, 18, 5; satisfacerea -rilor pierzătoare, P II, 108, 5; săturarea de —, P II, 97, 3; şarpele simbolizează -a, viciu pămîntesc, C, 111, 1; viaţa de -ri, P II, 103, 3, 4; viaţă dusă în -ri, P II, 14, 3.

Plecare, -a de aici, C, 90, 3; -a din această lume, P I, 29, 2; 37, 1; înţelepciunea, punct de — spre cer, C, 117, 2.

Plinire, -a vremii, P I, 33, 4; P II, 29, 1.

Plîngere, -rile profetice, P II, 62, 3.

Plîns, -ul peste măsură, P II, 56, 3.

Ploaie, -ia cea aducătoare de mîntuire, C, 92, 3.

Plugar (Hristos), -ule! I, 18; -ul lui Dumnezeu, C, 114, 4.

Plugar (Ioan Botezătorul), -ul pustiei, C, 9, 5.

Pluton, zeul infernului, C, 41, 2; 48, 2.

Poală, -lele muntelui Ida, P III, 13, 5; -lele Olimpului, C, 19, 1.

Poartă, porţile cerurilor, C, 10, 2; porţile Cuvîntului, C, 10, 3; porţile mîntuirii, C, 63, 4.

Pocăinţă, — curată, B, 38, 4; C, 99, 4; — de fapte rele, P I, 32, 1; — nefăţarnică, B, 41, 6; — mîntuitoare, P I, 88, 3; -ţa omului, P I, 70, 1; -ţa păcătosului, C, 118, 5; P III, 93, 3; îngerul -ţei, B, 42, 18; lacrimi de —, P II, 61, 2; pildă de — adevărată, B, 42, 15; prilejuri de —, P I, 76, 3; timpul de după —, B, 40, 3.

Podagra, supranumele zeiţei Artemis, C, 38, 3.

Podoabă, — de aur, P III, 58, 2; — sfîntă, P II, 120, 1; — străină, P III, 66, 2; -ba Bisericii, P II, 110, 2; -ba frumuseţii morale, P III, 4, 1; -ba înfrînării, P III, 4, 1; -ba nestricăcioasă a Duhului blînd și liniștit, P III, 66, 3; -be neînsuflețite, P II, 120, 6; -bele Sfîntului Duh, P III, 64, 1; iubirea de -be, P III, 13, 2, 3; nemurirea, -ba sfîntă a veșniciei, P III, 2, 3; nu femeia, ci desfrînata este iubitoare de -be, P III, 5, 4.

Poezie, -ia greacă, P II, 28, 2.

Poftă, -ta cea rea, P III, 71, 1; -ta de avere, B, 12, 4; -ta de desfrînare, P II, 85, 4; -ta de dragoste, P III, 32, 2; -ta de mîncare, P III, 37, 2; -ta nesățioasă, P II, 100, 2; -ta pîntecelui și a împreunării, P II, 93, 3; -ta tulburătoare, P II, 21, 1; -te de ocară, P I, 83, 2; -te erotice, P III, 77, 1; -te fără Dumnezeu, B, 25, 4; -te lumești, C, 7, 2; -te necuviincioase, P II, 93, 3; -te nesățioase, P II, 128, 1; -te rele, P II, 89, 2; -te rușinoase, P II, 99, 2; -te sălbatice, P II, 20, 3; -te spurcate, P II, 86, 1; -te tinerești, B, 8, 3; -tele cele nebunești, P I, 16, 3; -tele înșelăciunii, P III, 17, 2; -tele trupești, P I, 31, 2; 47, 1; 51, 2; P II, 102, 1; cheltuiala pe -te zadarnice este pierdere, P II, 120, 5; deșteptarea -telor, P II, 53, 5; instrumente muzicale care ațîță -tele, P II, 42, 1; organele -tei, P II, 20, 3; rădăcinile -telor nesocotite, P I, 100, 1; sărăcia de -te, P II, 39, 4.

Pogorîre, -a Duhului, P I, 25, 3.

Polemon, filozof grec, C, 36, 2; 38, 4; 39, 7; 47, 7; lucrarea lui: «Către Timaios», C, 47, 3.

Pallas, statuia Atenei —, C, 52, 4; templul zeiței —, C, 45, 1.

Policlit, sculptor grec, C, 98, 1.

Policrat, tiranul insulei Samos, P III, 59, 2.

Polideuce, alt nume al lui Polux, fiul lui Dioscur, C, 30, 5.

Popor, — al lui Dumnezeu, C, 59, 3; — ales, 59, 3; — nou, P I, 14, 5; — plin de păcate, P I, 80, 1; — sfînt, P I, 32, 4; 91, 2; — tînăr, P I, 14, 5; -ul cel cuminte, I, 61; -ul cel nou, P I, 19, 4; 20, 3; 57, 1; -ul cel rătăcit, P II, 73, 6; -ul cel tînăr, P I, 42, 2; -ul cel vechi, P I, 20, 3; 59, 1; -ul de muncitori, C, 97, 3; -ul iudeu, P III, 27, 1; -ul taurienilor, C, 42, 3; popoare grecești, C, 48, 4; popoare barbare, P III, 24, 3; Cuvîntul era înger pentru -ul cel vechi, P I, 59, 1; Cuvîntul este conducător al -ului celui nou, P I, 58, 1; Domnul a fost Pedagogul -ului celui vechi, P I, 58, 1; Domnul a fost Pedagogul -ului celui vechi, P I, 58, 1; legea educa pe — cu frică, P I, 59, 1; pentru -ul cel nou Cuvîntul s-a născut, frica s-a prefăcut în dragoste și s-a născut acest tainic înger, Iisus, P I, 59, 1; pentru -ul cel nou s-a dăruit un testament nou, P I, 59, 1; sauromații, — scit, C, 64, 5.

Pornire, -a spre păcat, P I, 68, 1; -ri nesocotit, P III, 53, 1; P III, 57, 3; -rile necugetate, P I, 75, 1; -rile tinerilor, P II, 21, 1.

Port, — al mîntuirii, C, 107, 2; -urile cerurilor, C, 118, 4.

Poruncă, — apostolică, C, 8, 1; -ca Cuvîntului, P II, 89, 1; -ca Domnului, C, 113, 1; P II, 14, 1; -ca este sfîntă, dreaptă și bună, P I, 73, 1; -ca lui Dumnezeu, P I, 26, 3; P II, 44, 2; -ca Mîntuitorului, B, 10, 4; -ci ale Mîntuitorului, B, 22, 4; -ci bune, P III, 87, 2; -ci dumnezeiești, P III, 100, 1; -ci mai aspre, P I, 64, 4; -ci omenești, P I, 76, 4; -ci puternice, B, 34, 3; -cile Cuvîntului sînt scurte și directe spre veșnicie, P I, 9, 4; -cile Cuvîntului sînt convingătoare și nu inspiră teamă, P I, 9, 4; -cile Domnului, P I, 9 4; 103, 1; -cile dreptății, P III, 84, 2; -cile dumnezeiești, B, 19, 5; -cile legii, B, 9, 1, 2; 20, 1; -cile lui Dumnezeu, B, 26, 2; P I, 95, 2; P III, 82, 1; -cile lui Hristos, B, 29, 5; -cile Mîntuitorului, B, 1, 5; -cile Pedagogului, P I, 98, 1; 100, 3; P III, 45, 2; -cile sînt învățături, P I, 102, 2; -cile vieții, P I, 91, 3; -cile voinței Pedagogului, P I, 9, 1; ascultarea de -ci, B, 9, 1; sfintele -ci, P I, 98, 2; uitarea -cilor, P II, 27, 5.

Poseidon, zeu, C, 30, 3; 32, 2; 35, 1, 3; 56, 5; 57, 2; 64, 4; 76, 6; statuia lui —, C, 64, 3; statuile de nouă coți ale lui — și Amfitritei din Tinos sînt opera lui Telesias Atenianul, C, 47, 5.

Posidip, poet grec, lucrarea sa: «Despre orașul Cnidos», C, 53, 5; 57, 3.

Post, -uri îndelungate, B, 42, 15.

Praxitele, sculptor grec, C, 53, 5; 98, 1; — a executat statuile zeițelor Demetra și Core și statuia lui Iakhos, C, 62, 3.

Prăpastie, prăpăstiile pierzării, C, 89, 3; deschizăturile prăpăstiilor pline de vrăjitorii, C, 11, 1.

Prăznuire, -ri deșarte, C, 74, 2.

Preciziune, -a științei, P II, 58, 2.

Predicator, Ioan Botezătorul -ul Cuvîntului, C, 10, 1.

Predică, -ea dreptății, C, 116, 1; -ca lui Ioan Botezătorul, C, 9, 1; scurtimea -cii, C, 99, 4.

Premiu, Cuvîntul cel Sfînt dă -l, C, 96, 3; -miile Mîntuitorului, B, 3, 5; aceleași -mii se dau și bărbatului și femeii pentru viața lor sfîntă dusă în căsnicie, P I, 10, 3.

Preot, Domnul este Marele —, C, 120, 1; P II, 67, 1; mare —, C, 74, 3; o, mare —! C, 22, 7; Moise, marele — al adevărului, C, 25, 1; Orfeu tracul, în același timp și mare — și poet, C, 74, 3; marii -ți, C, 20, 2; -ții misterelor, C, 19, 2; -ții zeiței Cibela, C, 24, 1; P III, 28, 3.
Preoție, — împărătească, C, 59, 3; harul -iei, P III, 23, 2.
Presbiter, B, 42, 4, 9.
Preț, — de răscumpărare, P III, 12, 5; mîntuirea cea de mare —, C, 86, 1.
Pricină, -ni de păcate, P II, 53, 5; -ni duhovnicești, P II, 17, 1.
Prieten, — al lui Dumnezeu, B, 33, 2; P III, 42, 3; — al lui Hristos, C, 115, 4; 117, 5; -ul vameșilor, P II, 32, 3; -i adevărați, C, 82, 7; -i cu bogăția nedreaptă, B, 13, 3; 31, 5; -i desfrînați, P II, 68, 1; omul este al lui Dumnezeu prin mijlocirea Cuvîntului, C, 122, 3.
Prietenie, scopul ospățului este -nia, P II, 53, 3.
Prigoană, -na cea îndelungată, B, 25, 7.
Prilej, -uri de pocăință, P I, 76, 3.
Primejdie, -dia bahică, P II, 21, 1.
Primitor, -ul de străini, C, 37, 1.
Principiu, -pii pedagogice, P I, 102, 4.
Prisos, -ul de mir, P II, 61, 2.
Priveghere, — continuă, P II, 80, 2; starea de —, P III, 80, 3.
Priveliște, — vrednică de plîns, P III, 21, 4; -a cerului, C, 26, 1; -a întregii lumi, C, 2, 3.
Privire, — aspră, P II, 49, 1; — disprețuitoare, P II, 49, 1; -a Duhului, P I, 28, 1; -a dulce a Soarelui, C, 77, 2; -a lui Zeus, P III, 13, 5; -a sufletului, P II, 1, 2; -ri îngrozitoare, C, 97, 3; -ri pline de dorinți, P III, 68, 1; -rile sufletului, C, 68, 4.
Procesiune, -ni publice, P II, 35, 4.
Procle, arhontele —, C, 46, 3.
Prodic, sofistul din Ceos, P II, 110, 1.
Profet, Moise a fost —, P I, 96, 3; -ul Amos, P II, 30, 3; -ul Daniil, P II, 108, 2, 3; -ul lui Dumnezeu, C, 50, 1; -ul Ieremia, C, 78, 3; -ul Ieremia cel preaînțelept, C, 78, 1; -ul profeților, B, 6, 3; -ul Samuil, P III, 12, 2; 27, 1; -ul Sofonie, P II, 126, 1; -ul Zaharia, C, 90, 2; ceata sfîntă a -ților, C, 2, 2; 8, 2; cuvintele -ților, C, 81, 4; Cuvîntul a fost Pedagog prin -ți, P I, 96, 3; gura -ților, C, 8, 3; scrierile -ților, C, 77, 1; 78, 4; uciderile -ților, P III, 48, 2.
Profetiță, -ța evreilor, C, 71, 4; -ța Sibila, C, 50, 1, 4; 77, 2; -ța și poeta Sibila, C, 27, 5.
Profeție, — cu bun miros, P II, 61, 3.
Prosimn, cel care a arătat lui Dionisos drumul în Hades, C, 34, 3, 4.
Prostropei, zei care răzbună crimele, C, 26, 3.
Protoa, iubita lui Apolon, C, 32, 3.
Protivnic, cel potrivnic, P I, 65, 3.
Providență, -ța lui Dumnezeu, C, 66, 4.
Prozelit, B, 28, 2.
Prunc, — al lui Dumnezeu, P I, 32, 4; -ci în Hristos, P I, 36, 2; -cii cei din lege, P I, 33, 3; amestecul trupului și sîngelui lui Hristos este Domnul, hrana -cilor, P I, 43, 2; credința pruncilor, P III, 94, 1; gura -cilor, P I, 13, 1; numirea de —, P I, 19, 1; numirile de copil și —, P I, 25, 1; Pedagogul -cilor, P I, 84, 1.
Psalm, cîntări de -i, P II, 43, 1; modolul -ilor evreilor, P II, 44, 3.
Psalmist, cuvintele celebrului —, C, 80, 5.
Psaltire, — cu zece coarde, P II, 43, 3; -a cea veche, P II, 42, 3; -a cu zece coarde arată pe Iisus-Cuvîntul, P II, 43, 3; limba este -a Duhului, P II, 41, 4.
Psihic, -i, P I, 31, 2.
Ptolomeu II Filadelful, regele Egiptului, C, 48, 2, 3.
Ptolomeu IV Filopator, regele Egiptului, C, 54, 2.
Ptolomeu Megapolitul, lucrarea sa: «Despre Filopator», C, 45, 4.
Pui, -ii Domnului, P I, 14, 4.
Punct, înțelepciunea este — de plecare spre cer, C, 107, 2; odihna este cel din urmă — al dorinței noastre, P I, 29, 3.
Punere, -a mîinilor, P I, 12, 3.
Purtare, — cuviincioasă, P II, 10, 2; P III, 81, 3; -de grijă dumnezeiască, P II, 96, 1; — demnă, P II, 93, 4; — frumoasă, P III, 53, 3; — neastîmpărată, P II, 93, 3; -a de grijă a lui Dumnezeu, C, 110, 1; P I, 76, 4; -a de grijă a Pedagogului, P I, 61, 2; -a femeilor, P III, 66, 3; -tări desfrînate, P II, 68, 4; -tări desfrînate împotriva firii, P II, 105, 3; -tări nobile, P II, 66, 3; -tări rușinoase, P III, 73, 3; -tările oamenilor, P II, 41, 3; -tările trupului, P II, 121, 3; certare cu — de grijă, P I, 74, 2; frumusețea -tării, P II, 113, 1; reguli de —, P II, 102, 3; P III, 97, 2.
Pustie, glasul celui care strigă în —, C, 9, 1; liniștea -tiei, P II, 112, 2; nisipurile -tiei, C, 11, 1; plugarul -tiei, C, 9, 5; ziua ispitirii în —, C, 84, 3.
Putere, — dumnezeiască, C, 9, 5; — ordonată și întemeiată, P III, 85, 4; — prin care Dumnezeu ajunge concetățean cu oamenii, C, 117, 1; — vitală, P I, 38, 3; -a adevărului, C, 74, 7; -a Cuvîntului, P I, 98, 1; -a Domnului, P II, 63, 2;

-a duhovnicească a învăţăturii Pedagogului, P I, 96, 1; -a dumnezeiască, C, 103, 1; 110, 1; -a lui Dumnezeu, B, 40, 6; 63, 2; 73, 2, 3; 80, 3; 104, 3; P II, 75, 1; -a lui Dumnezeu-Tatăl, B, 34, 1; -a Mîntuitorului, B, 2, 4; -a Pedagogului, P I, 61, 2, 3; -a voinţei lui Dumnezeu, P I, 26, 3; -ri de înţelegere, P I, 20, 3; -ri minunate, C, 64, 1; -rile cerului, C, 81, 4; adausul -rii lui Dumnezeu, B, 21, 1; Cuvîntul lui Dumnezeu este — peste toate lucrurile, C, 120, 4; Domnul -rilor, P I, 85, 3; Dumnezeu este creatorul -rilor Lui şi al lucrurilor, C, 72, 4; sfintele -ri ale Cuvîntului, C, 112, 1.

R

Racotis, înălţime în Egipt, C, 48, 2.
Rahila, fiica lui Lavan, P III, 49, 6.
Ramură, — de măslin, C, 34, 4; — de mirt, P III, 8, 3; -ri de finic, P I, 12, 5; -ri de măslin, C, 22, 4; P I, 12, 5.
Raţionament, — sofistic, P II, 64, 1.
Raţiune, ancorele -nii, P II, 22, 4; ascultarea de —, P I, 101, 1; 102, 2; dreapta —, P I, 101, 1; fiinţele înzestrate cu cuvînt şi —, P III, 30, 3; glasul -nii, P II, 78, 3; justeţea -nii, P I, 101, 2; virtutea este o dispoziţie sufletească conformă cu — pe întreaga viaţă, P I, 101, 2.
Rază, — de lumină, P II, 29, 3; -zele adevărului, P II, 113, 3; -zele cunoştinţei, C, 115, 4; -zele Soarelui, C, 84, 2; -zele soarelui, C, 71, 4.
Răbdare, -a credincioşilor, P I, 22, 2.
Rădăcină, -na lui Iesei, P I, 61, 1; -na păcatului, P II, 51, 2; -na răutăţii, B, 29, 3; -nile amare ale fricii, P I, 83, 2; -nile păcatelor, P II, 51, 2; -nile poftelor nesocotite, P I, 100, 1.
Răpire, -a Ferefatei, C, 17, 1; -a zeiţelor Deo şi Core, C, 12, 2.
Răscumpărare, -a cea mare, B, 34, 2; -a sufletului bărbatului, P III, 39, 2; preţ de —, P III, 12, 5.
Răsplată, — bună, C, 90, 1; -ta chemării celei de sus, P I, 52, 2; -ta cunoştinţei, P I, 92, 3; -ta păcatului, P II, 8, 2.
Răsplătire, pedeapsa este — a răului, P I, 70, 3.
Răsuflare, — totală şi desăvîrşită a sufletului, C, 117, 3; ultima —, C, 117, 3.
Rătăcire, -a cu privire la zei, C, 24, 2; -a idolească, C, 6, 3; -a omenească, C, 55, 1; -a religiei păgîne, C, 24, 2; -a zeiţelor Deo şi Core, C, 12, 2; calea -rii, P III, 87, 2; timp al -rii, C, 55, 3.
Rău, cel —, P I, 57, 1; Dumnezeu nu vrea -l, P I, 70, 2; pedeapsa este răsplătire a -lui, P I, 70, 3; separarea -lui din amintirea binelui, P I, 32, 1; simboale ale -lui, P II, 123, 2; făcători de rele, P III, 53, 3; Heracle, îndepărtătorul de rele, C, 26, 7; urmările relelor, C, 26, 3; zeii care îndepărtează relele, C, 42, 7.
Răutate, acropolă a -tăţii, P II, 38, 5; 39, 3; copii fără —, C, 108, 3; diavolul este desăvîrşit în —, P I, 18, 1; Domnul -tăţii, C, 90, 1; gură fără —, I, 9; împletitura -tăţii, P II, 73, 4; lipsa de —, P I, 14, 3; oceanul -tăţii, I, 26; rădăcina -tăţii, B, 29, 3; sămînţa -tăţii, C, 13, 5.
Război, — lung, P III, 13, 13, 5; instrumente muzicale de —, P II, 42, 1; legea -ului, P III, 27, 1; timp de —, C, 40, 2; P I, 98, 4; -boaie medice, P II, 72, 1.
Răzbunător, -ul crimelor, C, 37, 1.
Rebeca, — se traduce răbdare, P I, 21, 3.
Recapitulare, P II, 75, 2.
Refugiu, — sfînt, C, 63, 4.
Rege -le sciţilor, C, 24, 1.
Regulă, -li de conduită, P I, 2, 1; 3, 1; -li de purtare, P I, 2, 2; P II, 102, 3; P III, 97, 2; -li duhovniceşti de conduită, P I, 103, 1.
Religie, — adevărată, C, 89, 3; — lumească, P I, 1, 2; — înşelătoare, C, 3, 1; — falsă, C, 44, 1; rătăcire -giei păgîne, C, 24, 2.
Reprezentare, -tări din cărţile scriitoarei Filainis, C, 61, 2; -tările ceremoniilor înşelătoare, C, 99, 2.
Respect, frica este de două feluri: una însoţită de —, alta însoţită de ură, P I, 87, 1—2.
Revelaţie, -ţia Cuvîntului, P I, 3, 3.
Ritm, — războinic, C, 81, 1; -urile muzicii, P II, 42, 3; farmecele -urilor muzicale pline de jale, P II, 41, 3.
Rînduială, — bună, P II, 60, 5; P III, 85, 4; — firească, P II, 86, 3; — potrivnică, P II, 17, 2; -la Cuvîntului, P I, 69, 2; -la firii, P II, 86, 3; chipul -lii Cuvîntului spre mîntuire este felurit, P I, 74, 3; explicarea -ielii naşterii din nou, P II, 81, 3; marea — a Tatălui, B, 36, 2.
Rîs, -etele zeilor, C, 58, 3; Isaac se traduce —, P I, 21, 3.
Rîu, Pactolos -l legendar de aur, C, 85, 4.
Rob, — credincios, B, 8, 1; -ii lui Dumnezeu, P I, 14, 5; -ii pasiunilor, C, 35, 1; chip de —, P III, 2, 2; Moise, -ul lui Dumnezeu, B, 9, 2; trupul este —, P III, 2, 2.
Robie, — amară, C, 3, 2; -ia cea aducătoare de moarte şi amară, P III, 2, 3; -ia celui potrivnic, P I, 65, 3; jugul -iei, C, 35, 1.

Roadă, -dele credinţei celei adevărate, P I, 13, 2; -dele cuminţeniei, C, 117, 5; Cuvîntul este — a sufletului, P II, 45, 1.
Rod, — al sufletului, P III, 36, 1; -ul viţei de vie, P II, 32, 3; -urile ţarinilor, P I, 52, 1; focul este -ul desfrînării, P II, 89, 3.
Roma, C, 46, 4; 53, 2.
Roman, -i, C, 38, 4; 51, 1; împăratul — Adrian, C, 49, 1, 3; vechii legiuitori, -i, P III, 23, 1.
Rouă, -ua adevărului, C, 114, 3; -ua Duhului, B, 40, 1; -ua Duhului Sfînt, B, 34, 1.
Rudenie, — trupească, B, 22, 7.
Rug, -ul care nu ardea, P II, 75, 1.
Rugăciune, -ni bogate, B, 42, 15; -ni către Dumnezeu, B, 1, 4; -ni cuvioase, B, 34, 3; -nile sfinţilor, B, 34, 3; chipul -nii, P III, 89, 4; cuvintele -nii, P II, 59, 3; fructul -nii, P III, 89, 5; timp de —, P III, 96, 2.
Rugăminte, -ţile lui Zeus, C, 15, 1.
Ruină, Sibila numeşte templele -ne, C, 50, 2.
Ruşine, — publică, C, 34, 2; -a beţiei, P II, 34, 3; -a păcatului, P I, 74, 2; -a trupului, P II, 107, 5; cuvinte de —, P II, 48, 2; 49, 2; 51, 1; 52, 3; P III, 29, 2; 77, 2; fapte de —, P II, 40, 3; 51, 1; P III, 32, 2; figuri pline de —, P III, 20, 2; iniţiere plină de — în desfrîu, C, 34, 5; lucru de —, P III, 77, 2; lucruri de —, P II, 47, 2; 51, 1; membrele de —, C, 14, 2; ocară plină de —, P III, 28, 4; povestiri pline de —, C, 61, 3; protector al -nii, C, 39, 3; rostirea cuvintelor de —, P II, 50, 1; simţul de —, P II, 100, 2; 129, 1; P III, 32, 2; 64, 1; 74, 4; 79, 4; vorbe de —, P II, 50, 1.

S

Sabazie, zeu trac, misterele lui —, C, 16, 2.
Sabie, -ia Duhului, C, 116, 3; ascuţişul sabiei, P II, 26, 3.
Sac, —, haina smereniei, P II, 112, 3.
Sacrificiu, -cii de măgari, C, 29, 4.
Sad, omul, -ul cel ceresc, C, 25, 4; 100, 3.
Safo, poetă, P II, 72, 3.
Saiţi, locuitori ai provinciei Sait din delta Nilului, C, 39, 5.
Samarineanca, P III, 38, 2.
Samaritean, B, 28, 3.
Samieni, locuitori ai insulei Samos, C, 39, 9.
Samos, insulă greacă în Marea Egee, C, 47, 2; P I, 94, 1.
Samotraci, orgiile şi ceremoniile -lor, C, 13, 3.
Samson, P III, 68, 3.
Sanctuar, -ul lui Demetrios Catavates din Atena, C, 54, 6; -ul lui Serapis, C, 53, 2; -ul sufletului, P III, 5, 3; -ele de iniţiere ale tracilor, C, 2, 1.
Sandon, Atenodor fiul lui —, C, 48, 4.
Sardanapal, regele asirienilor, P III, 70, 3.
Sardes, capitala Lidiei, C, 35, 1; culoarea de —, P II, 108, 5.
Sardieni, locuitori din Sardes, C, 65, 3.
Sare, -a pămîntului, B, 36, 1; P III, 82, 4; bob de —, C, 22, 4; grăunte de—, C 14, 2.
Sarpedon, erou troian, C, 55, 3, 4.
Sarra, femeia lui Avraam, P III, 49, 5.
Satir, -i, divinităţi secundare, C, 68, 2; -i beţi, C, 61, 1.
Saul, regele iudeilor, C, 5, 4.
Sauromat, popor scit, C, 64, 5, -ţi, C, 65, 1, 4.
Săgeată, -geţile aprinse ale celui viclean, C, 116, 4.
Sălaş, — lui Dumnezeu în oameni, C, 117, 4.
Sămînţă, — rea, P I, 80, 1; -ţa bărbatului, P I, 40, 1; -ţa cea mîntuitoare, C, 110, 1; -ţa este principiul naşterii, P II, 83, 3; -ţa lui Cain, B, 37, 6; -ţa neamului, P III, 89, 4; -ţa omului, P I, 45, 1; -ţa răutăţii, C, 13, 5; -ţa veşnică, B, 11, 2; în — sînt însămînţate gîndurile naturii, P II, 83, 3.
Sănătate, -a sufletului, P I, 96, 2; P II, 44, 5; baia pentru —, P III, 46, 1, 2; frumuseţea este floarea minunată a -tăţii, P III, 64, 3; urări de —, P II, 32, 1.
Sărac, — cu duhul, B, 16, 3; — curat la suflet, B, 19, 2; — după duh, B, 19, 2, 3; — după lume, B, 19, 2, 3; — fără adăpost, P III, 90, 2; — în plăceri, B, 18, 5; — rău, B, 19, 2; -i cu duhul, B, 17, 4; -i trupeşti, B, 19, 7; -ii aruncaţi pe străzi, B, 11, 3; numele de —, B, 19, 2.
Sărăcie, -ia de pofte, P II, 39, 4; -ia duhovnicească, B, 17, 4.
Sărbătorire, -a şarpelui, C, 34, 1.
Sărutare, — criminală, P III, 81, 4; — în biserică, P III, 81, 3; — înseamnă dragoste, P III, 82, 1; — plină cu venin, P III, 81, 4; -tările femeilor stricate P II, 98, 1.
Săvîrşire, -a virtuţii, P II, 15, 4.
Scaun, -ul lui Dumnezeu, P I, 87, 3.
Scăpare, -a de păcate, P I, 26, 3.
Scenă, -ne indecente, P II, 60, 5.
Sciat, insulă la nord de Eubeea, P II, 3, 1.
Scit, P III, 24, 3, 4; -ţii, C, 24, 1; 29, 4; 64, 5; P III, 24, 2; -ţii C, 46, 2; căruţa -ului, P III, 24, 3; regele -ţilor, C, 24, 1; sauromaţii, popor —, C, 64, 5.

Scintele, -tei ale Cuvîntului celui dumnezeiesc, C, 74, 7.
Sclav, -i cumpăraţi cu bani, P III, 5, 4; 34, 2; starea ruşinoasă a -ilor, P III, 2, 1; mulţime mare de -i, P III, 26, 1; vînzători de -i, P III, 21, 1.
Scop, -ul învăţăturilor, B, 42, 17; -ul ospăţului este prietenia, P II, 53, 3.
Scopas, arhitect şi sculptor grec, C, 47, 3.
Scillis, sculptor din Creta, C, 47, 8.
Scriere, — apostolică, C, 4, 4; -rile dumnezeieşti, C, 77, 1; -rile profeţilor, C, 77, 1; 78, 4.
Scriptură, C, 9, 4; 82, 1, 4; 84, 3; 87, 2; 88, 1; 92, 1, 2; 103, 3; 105, 4; 106, 2, 4; 116, 4; P I, 5, 3; 6, 1; 7, 3; 9, 1, 2; 12, 3; 13, 1; 14, 4; 15, 3; 17, 3; 19, 3; 21, 1; 22, 3; 23, 1; 24, 4; 29, 1; 34, 2, 3; 45, 1; 47, 3; 52, 1; 53, 1; 56, 1, 3, 4; 57, 1; 60, 1, 2; 66, 3; 68, 2, 3; 76, 1; 87, 4; 87, 1, 2; 96, 3; 101, 3; 103, 2; P II, 4, 2; 6, 1; 7, 2; 14, 6; 27, 4; 29, 1; 31, 3; 33, 2; 34, 3, 4; 36, 4; 39, 1; 44, 2, 4; 46, 4; 52, 4; 53, 1, 2; 55, 2; 56, 1; 57, 3; 58, 3; 59, 3; 69, 2; 71, 1, 2; 76, 3, 5; 80, 1; 93, 3; 94, 4; 98, 2, 3; 99, 4, 6; 103, 2; 113, 3; 118, 5; 119, 2; 120, 2; 129, 1; P III, 12, 5; 17, 1; 23, 4; 27, 3; 29, 1; 30, 4; 35, 5; 37, 4; 39, 2; 49, 6; 50, 1; 52, 2; 56, 3; 58, 2; 66, 3; 70, 4; 75, 4; 82, 4; 83, 3, 4; 86, 2; 87, 1; 89, 1, 3; 90, 2, 4; -ra numeşte pe creştini copii, P I, 12, 1; cărţi ale -rii, P III, 89, 3; cuvinte ale -rii, P III, 79, 1; cuvintele -rii, P I, 36, 2; P III, 40, 1; cuvintele dumnezeieşti ale -rii, C, 107, 2; dumnezeieştile -ri, P II, 91, 1; leacuri din dumnezeieştile -ri, P III, 9, 1; legea -rii, P I, 37, 2; sfintele -ri, C, 87, 1; simbolismul -rii, P II, 119, 2; texte ale dumnezeieştii -ri, P III, 97, 1; texte din —, C, 82, 1; P I ,62, 1.
Scutec, -e sfinte, P I, 42, 3.
Silabă, -be ale Sfintei Scripturi, C, 87, 2.
Stare, -a ruşinoasă a sclavilor, P III, 42, 1.
Selena, zeiţă, C, 33, 8.
Seleuc I Nictor, satrap al Babiloniei, P III, 59, 2.
Seleucia, oraş lîngă Antiohia, C, 48, 3.
Semela, zeiţă, C, 37, 2; — aruncătoarea de fulgere, C, 119, 1.
Semizeu, -ei, C, 41, 4.
Semn, minuni şi -e în Egipt, C, 8, 1; şarpele consacrat este — al orgiilor bahice, 12, 2.
Sens, — ascuns, B, 5, 2.
Serapis, zeu, C, 50, 3; — idol pontic, C, 48, 3; sanctuarul lui —, C, 53, 2; demonul cel mare, — egipteanul, C, 48, 1; semnificaţia numelui lui —, C, 48, 6; statuia lui —, C, 48, 1, 2, 4, 6; statuia lui — din Egipt, C, 52, 4; templul lui —, C, 48, 2; templul lui — din Egipt, C, 50, 3.
Serbare, -bările thesmoforiilor, C, 17, 1; -bările zeiţei Deo, C, 13, 5.
Sesostris, regele Egiptului, C, 48, 4, 5.
Sfat, — bun, P I, 1, 1; — pentru viaţă, P III, 88, 1; -ul de bătrîni, C, 109, 2; -ul necredincioşilor, P I, 90, 1; -uri mîntuitoare, P I, 90, 1; -urile Cuvîntului sînt căi scurte şi directe spre veşnicie, P I, 9, 4; -urile Domnului, P I, 85, 4; -urile Pedagogului, P I, 6, 1; filozofia, — de lungă durată, C, 113, 1; înger de mare —, P I, 24, 1.
Sfetnic, — minunat, P I, 24, 2.
Sfială, — faţă de păcat, P I, 14, 3.
Sfinţenie, -nia adevărului, P III, 17, 2; -nia adunării, P III, 80, 3; -nia cunoştinţei, P III, 98, 1.
Sfînt, -inţii Domnului, C, 94, 4; Împărat al -inţilor, I, 11; îndemnurile -inţilor, C, 87, 3; nevoile -inţilor, P III, 96, 4; rugăciunile -inţilor, B, 34, 3.
Sfîrşit, -ul cunoştinţei este odihna, P I, 29, 3; -ul lumii C, 84, 6; -ul nostru, început al veşniciei, P I, 102, 2; -ul tuturor lucrurilr, B, 40, 2; -ul vieţii, B, 40, 3; C, 108, 3; Dumnezeu cuprinde începutul, -ul şi mijlocul tuturor lucrurilor, C, 69, 4; început şi — al veacului, P II, 75, 2; viaţa fără de —, B, 23, 2; C, 123, 2.
Sibila, profetiţa şi poeta, —, C, 27, 5; 50, 1, 3, 4; 62, 1; 77, 2, 3; P II, 98, 3; P III, 15, 2; — numeşte templele ruine, C, 50, 2; imn adus de — lui Dumnezeu, C, 77, 2.
Sichimiţi, popor din vechime, P III, 14, 2.
Sicilia, C, 30, 3; P II, 3, 1; mantia de aur a lui Zeus din —, C, 52, 2.
Sicilieni, P II, 42, 2.
Sicin, pedagogul copiilor lui Temistocle, P I, 55, 1.
Sicon, fiul lui Eupalamos, C, 47, 7.
Sicion, xoanonul zeiţei Artemis Munihia din — capitala Sicinoniei din Peloponez, C, 47, 8.
Sicionieini, locuitorii Sicioniei, C, 39, 3.
Sidon, oraş în Fenicia, P II, 115, 1.
Sieniti, locuitori ai oraşului Siena, din Tehaida, C, 39, 5.
Silen, tatăl lui Apolon Arcadianul, C, 28, 3.
Silnicie, -cia demonilor, B, 34, 3; -cia este duşman al lui Dumnezeu, B, 10, 2; -cia tiranului, B, 32, 3.
Simbol, -boalele secrete ale zeiţei Temis, C, 22, 5; Isaac este — al Domnului, P I, 23, 1; părul este — al bărbăţiei, P

III, 19, 3; sîngele și laptele sînt -boale ale patimii și învățăturii Domnului, P I, 49, 4; șarpele, -ul de ceremonii al lui Dionisos Basaros, C, 22, 4; vinul este — tainic al sfîntului sînge, P II, 29, 1; ziua este — al luminii, C, 84, 6.
Simfonie, —, armonia Tatălui, C, 120, 4; -ia sensului, B, 5, 1.
Simonide de Amorgos, poet grec, P II, 64, 3.
Simplitate, -a este bună merinde pentru creștin, P III, 37—40; -a este fiica cumpătării, P III, 35, 3; pildă de —, P III, 38, 1.
Simț, -ul de rușine, C, 107, 1; P II, 100, 2; 110, 1; 129, 1; P III, 32, 2; 58, 1; 64, 1; 74, 4; 79, 4; viețăți care au — analog cu -ul simțul mirosului sau al gustului, C, 51, 4.
Simțămînt, -minte de dragoste, P III, 82, 3; 84, 1.
Sinagogă, scaunele cele dintîi din -gi, P III, 93, 2.
Sinopeeni, locuitori din Sinope, C, 48, 2.
Sion, P I, 61, 3; fiica -ului, P I, 15, 2; fiicele -ului, P III, 72, 2.
Siracuza, oraș în Sicilia, P II, 30, 2.
Siracuzieni, C, 39, 2.
Sirah, Înțelepciunea lui —, P I, 69, 2; 72, 1; 75, 2.
Sirenă, -nele mitice, C, 118, 1.
Siria, P II, 56, 2.
Sirieni, C, 39, 9.
Sîn, -ul Cuvîntului, I, 53; -ul femeii, P I, 49, 2; -ul Tatălui, B, 37, 1; P I, 43, 4; -ul zeiței Deo, C, 15, 2; -i dulci, I, 46; copii de —, P I, 45, 3; -urile cele părintești, P I, 46, 1; -urile Tatălui, B, 42, 16; P I, 8, 2; P II, 105, 1.
Sînge, — cald, C, 62, 1; — bun, P I, 50, 1; — de strugure, P I, 47, 3; — de zei, C, 36, 3; — menstrual, P I, 39, 3; — nobil, P III, 13, 5; — omenesc, P III, 25, 2; — putrezit, C, 36, 3; -le cel nou al lui Hristos, P I, 47, 3; -le cel vechi (al lui Abel), P I, 47, 3; -le Domnului, P I, 23, 2; -le Domnului este dublu: -le trupesc și -le cel duhovnicesc, P II, 19, 4; -le Dmnului este numit alegoric vin, P I, 47, 1, 2; -le dreptului Abel, P I, 47, 3; -le duhovnicesc al lui Hristos, P II, 19, 4; -le este substanța trupului omului, P I, 49, 1; -le este tăria trupului, P II, 19, 4; -le fărădelegii, P III, 48, 2; -le lui Abel a arătat Cuvîntul Care va pătimi, P I, 47, 3; -le lui Dumnezeu-Fiul, B, 34, 1; -le lui Hristos, C, 116, 2; P I, 36, 5; 38, 2; 42, 2, 3; 47, 3; 49, 4; P II, 19, 3; 32, 2; -le lui Hristos este ca laptele, P I, 40, 2; -le lui Iisus, P I, 39, 1; -le scump al lui Hristos, P III, 85, 1; -le se preface în lapte, P I, 39, 2; 40, 2; 45, 1; 50, 1; -le strugurelui, P II, 19, 3; 78, 5; -le și laptele sînt simboale ale patimii și învățăturii Domnului, P I, 49, 4; -le trupesc al lui Hristos, P II, 19, 4; -le vițel de vie, P II, 29, 1; -le vițel de vie este în chip simbolic Cuvîntul, P II, 32, 2; amestecul trupului și -lui lui Hristos este Domnul, hrana pruncilor, P I, 43, 2; capul plin cu —, P II, 68, 3; ce înseamnă a bea -le lui Iisus, P II, 19, 4; culoarea -lui, P III, 24, 2; curgere de —, P I, 95, 1; Cuvîntul este numit în chip alegoric — P I, 47, 2; Cuvîntul este —, P I, 47, 3; Cuvîntul dă, —, P I, 15, 3; digestia mîncării dă -le, P I, 45, 1; frați de —, B, 25, 7; numim -le Domnului lapte, P I, 47, 2; om înrudit prin —, B, 28, 2; picăturile de — ale lui Dionisos, C, 19, 3; spuma -lui, P I, 48, 3; substanța -lui, P I, 30, 5; umezeala -lui, P I, 47, 1; unii au spus că -le este ființa sufletului, P I, 39, 2; vărsare de —, C, 42, 2; P II, 73, 3; vinul este simbol tainic al sfîntului -, P II, 29, 1; vinul și -le sînt pentru oameni băutură spre mîntuire, vinul pentru trup, -le pentru duh, P I, 15, 3.
Slavă, — deșartă, B, 11, 4; 12, 2; C, 64, 1; 99, 1; 101, 3; P II, 2, 3; 14, 1; 36, 3; 78, 1; P III, 25, 3; 95, 2; — trecătoare, P II, 109, 3; -va deșartă a legii, P II, 62, 2; -va lui Dumnezeu, C, 81, 2; P II, 13, 2; P III, 89, 4; -va noastră este Tatăl universului, P II, 71, 2; -va Mîntuitorului, B, 42, 18; arătarea -vei marelui Dumnezeu, C, 7, 2; descoperirea -vei fiilor lui Dumnezeu, B, 29, 4; drumul -vei, P III, 43, 4; formele -vei dumnezeiești, C, 62, 3; iubirea de —, P III, 5, 3; 45, 2; 93, 2; iubirea de — deșartă, P II, 122, 1; iubitori de —, P III, 77, 4; pasiune nebună după —, P II, 125, 1.
Slăvire, -a lui Dumnezeu, C, 70, 1.
Slăbiciune, -a idolilor, C, 53, 1; -a omenească, P III, 86, 2; -a trupului, P I, 62, 2; -ni sufletești, P III, 73, 5; -nile omenești, P I, 6, 1.
Slujbă, -ba faptelor nelegiuite, C, 58, 3; -ba cea dumnezeiască, P II, 41, 4; -ba oamenilor, C, 65, 4.
Slujire, -a lui Dumnezeu, P I, 53, 3.
Slujitor, Moise, -ul Cuvîntului, P I, 60, 1; -ii lui Dumnezeu, P I, 79, 2.
Slugă, -i ale unui singur Dumnezeu, P II, 38, 3; cele de -gi, P III, 38, 3; folosirea -gilor, P III, 41, 3; mulțime mare de -gi, P III, 20, 1; purtarea cu -gile,

P III, 92, 4; raportul cu -gile, P III, 74, 1, 2.
Smarald, -ul de Milet, P II, 118, 3; -ul simbolizează Cuvîntul, P II, 63, 5; -e indiene, P III, 30, 4.
Smerenie, sacul, haina -niei, P II, 112, 3.
Smilis, fiul lui Euclide, C, 47, 2.
Soare (Hristos), C, 114, 4; —! C, 68, 4; -le dreptății, C, 114, 3; -le învierii, C, 84, 2; privirea dulce a -lui, C, 77, 2; razele -lui, C, 84, 2; Cuvîntul cel mîntuitor este -le sufletului, C, 68, 4.
Soartă, schimbările -tei, C, 26, 3.
Societate, -a omenească, B, 13, 1.
Socrate, C, 71, 3; școala lui —, C, 76, 3.
Socoteală, -la dreaptă, P II, 9, 1.
Sodoma, C, 103, 4; P I, 69, 2; P II, 89, 2.
Sodomit, P III, 89, 1; -ți, C, 103, 4; P III, 44, 1, 3; 81, 1; patima -ților, P III, 43, 5.
Sofil, tatăl lui Sofocle, C, 74, 2.
Sofocle, C, 29, 2; 90, 1; P II, 72, 3; P III, 53, 5; — fiul lui Sofil, C, 74, 2.
Sofonie, profetul, P II, 126, 1.
Solomon, împăratul, P I, 78, 4; 82, 1; 90, 1; 91, 3; 94, 3; P II, 102, 5; 129, 2; P III, 67, 3; 71, 4.
Solon, legislator, poet și filozof grec, C, 43, 2, 4; legile lui —, C, 108, 4.
Somn, — adînc de neștiință, P II, 106, 2.
Sosibie, istoric grec, C, 36, 2; 38, 3.
Sparta, C, 29, 2; 38, 2.
Spartan, C, 108, 4; P II, 114, 1; fetele -ilor, C, 38, 5.
Spălare, -a picioarelor ucenicilor, P II, 63, 2.
Spălat, -ul mîinilor, P II, 37, 2; -ul picioarelor, P II, 37, 2.
Spectacol, -e, P III, 77, 1, 2; -ele teatrale, P III, 77, 3.
Spectator, -i ai virtuții, C, 61, 4; -ii credinței celei adevărate, C, 12, 1.
Spin, cununa de -i, P II, 73, 3; 74, 2, 3; înălțarea cu cununa de -i, P II, 75, 2.
Stadion, -ul adevărului, C, 96, 3; -ul vieții, B, 3, 6; întreceri înarmate în -dioane, C, 42, 1.
Stafil, istoric grec din Egipt, C, 38, 2.
Stare, — sufletească, B, 15, 2; P III, 41, 2; -a de veghe, P II, 81, 5; 82, 3; -a de priveghere, P II, 80, 3; -a sufletului, B, 18, 7; -ări sociale deosebite, P III, 51, 1; -ări sufletești, B, 3, 6.
Statuie, — de marmură, C, 57, 3, 5; -ia de aramă a lui Eunomos la Delfi, C, 1, 3; -ia de aur a lui Zeus, C, 52, 3; -ia de lemn a lui Heracle, C, 24, 4; -ia din Atena a lui Dionisos Morihos, C, 47, 7; -ia lui Asclepios din Epidaur, C, 52, 4; -ia lui Heracle din Tirins, C, 47, 8; -ia lui Iakhos cel din mistere, C, 62, 3; -ia lui Osiris, C, 48, 5; -ia lui Poseidon, C, 64, 3; -ia lui Serapis, C, 48, 1, 2, 4, 6; -ia lui Serapis din Egipt, C, 52, 4; -ia lui Zeus din Olimp, C, 47, 2; -ia lui Zeus Olimpianul, C, 52, 4; -ia zeiței Demetra, C, 62, 3; -ia zeiței Hera Citheronia, C, 46, 3; -ia zeiței Hera Samiana, C, 46, 4; -ia zeului, C, 51, 6; P II, 115, 3; -tui de piatră, de lemn, de aur și de fildeș, C, 58, 1; -tuile zeilor, C, 50, 4; 51, 4, 5, 6; 52, 1, 4, 5; 57, 2, 5; -tuile de nouă coți ale lui Poseidon și Amfitritei din Tinos, C, 47, 5; -tuile lui Hermes, C, 53, 6; -tuile lui Zeus și Apolon din Patara Liciei, lucrate de Fidias, C, 47, 4; culoarea -tuii lui Osiris, C, 48, 6; frumusețea -tuilor, C, 57, 3; om, — însuflețită, C, 98, 3; omul, -tuia armonioasă și frumoasă a Cuvîntului, P III, 64, 3; omul — vie și mișcătoare, C, 59, 2; Paladion, — căzută din cer, C, 47, 6; tehnica sculpturală a -tuilor, C, 46, 4.
Stăpîn, -ul Hefaistos, C, 59, 1; -ul lumii, C, 74, 4; -ul universului, C, 91, 2; -ul universului este arbitru, C, 96, 3; -ul vieții celei nesfîrșite, B, 25, 7; Cuvîntul s-a arătat în lume Dumnezeu adevărat, egal cu -ul universului, C, 110, 1; Dumnezeu este Împăratul și -ul tuturor, C, 73, 3.
Stăpînitor, -ii întunericului, B, 29, 2.
Stea, — rătăcitoare, P II, 34, 1; -eaua Acefalos, P II, 34, 1.
Steropa, fiica lui Cfeus, regele Tegeii, C, 32, 3.
Stihie, -iile lumii, P I, 33, 4; dezordinea -iilor naturii, C, 5, 1.
Stirax, toiag din lemn de —, P III, 50, 3.
Stîlp, — de foc, C, 8, 3, 4.
Stofă, -fe din India, P II, 107, 3.
Stoic, -i, P II, 90, 2; filozofia -ilor, P I, 102, 2.
Stomac, nebunia -ului, P II, 12, 1.
Străin, iubirea de -i, P III, 96, 4.
Străjer, -i ai sufletului și trupului, B, 34, 3.
Strălucire, -a neîntinată a ființei Duhului, P II, 119, 2.
Strugure, -le cel mare, P II, 19, 3; -le profetic, P II, 19, 3; sîngele -lui, P II, 76, 5.
Strună, trupul omenesc este organ muzical, iar nervii lui sînt -nele, P II, 41, 5.
Substanță, -ța sîngelui, P I, 39, 5; sîngele este -ța trupului omului, P I, 49, 1.
Suflare, -a lui Dumnezeu, P I, 7, 3.
Suflet, — bolnav, P I, 6, 1; 65, 2; 88, 1; — bun, P III, 17, 1; — cumpărat, P II, 82, 2; — drept, P III, 84, 2; — incendiat, P II, 21, 1; — înnebunit de pofte P II, 30, 1; — înflăcărat, B, 42, 3; —

înţelept, C, 107, 1; — murdar, C, 60, 3; — necurat, B, 16, 2; — nesimţitor, P I, 74, 2; — sănătos, B I, 5; -ul are trei părţi: partea spirituală sau raţională, partea irascibilă şi facultatea de a pofti, P III, 1, 2; -ul arată şi frumuseţea şi urîţenia, P II, 121, 2; -ul este înzestrat cu inteligenţă şi înţelepciune, P I, 6, 6; -ul este mereu în mişcare, P II, 82, 1; -ul femeii, P III, 5, 3; 27, 2; -ul fratelui, B, 42, 9, 10; -ul lui Hristos, P I, 85, 1, 2; -ul lui Hristos egal în valoare cu întreg universul, B, 37, 4; -ul nostru să se asemene cu Pedagogul, P I, 4, 2; -ul omului, C, 117, 2; -ul păcătosului, P II, 27, 3; -ul tare, P II, 29, 3; -ul universului, C, 66, 4; -le curate, C, 84, 5; -ele bolnave ale bogaţilor, B, 1, 4; adîncul -ului, B, 26, 6; boli ale -ului, C, 115, 2; bunăstarea -ului, P III, 49, 1; calul omenesc, adică partea iraţională a -ului, P III, 53, 2; curăţirea -elor, P I, 93, 1; Cuvîntul cel mîntuitor, Soarele -ului, C, 68, 4; Cuvîntul este rodul -ului, P II, 45, 1; frumos la — , P III, 12, 2; frumuseţea -ului, P III, 3, 3; 12, 3; libera voinţă a -ului, B, 10, 1; moleşeala -ului, P II, 42, 3; murdăria -ului, P III, 48, 2; nădejdile -ului, C, 56, 6; nobleţea -ului, B, 36, 1; ochii cei purtători de lumină ai -ului, C, 113, 2; patimile -ului, B, 14, 5; P I, 65, 3; privirea -ului, P II, 1, 2; privirile -ului, C, 68, 4; răscumpărarea -ului bărbatului, P III, 39, 2; rod al -ului, P III, 36, 1; sănătatea -ului, P I, 96, 2; P II, 44, 5; sanctuarul -ului, P III, 5, 3; sărac, curat la —, B, 19, 2; slabi la —, P III, 95, 3; starea şi dispoziţiile -ului, B, 18, 7; străjeri ai -ului, B, 34, 3; trupul este împreună luptător cu -ul, P I, 102, 3; unii au spus că sîngele este fiinţa -ului, P I, 39, 2; vederea -ului, P I, 77, 2; veselia -ului, P II, 23, 3; virtutea -ului, B, 18, 1.

Sunet, cel din urmă — de trîmbiţă, B, 3, 6.

Superstiţie, cele două piscuri ale neştiinţei sînt necredinţa în Dumnezeu şi -ia, C, 25, 1.

Ş

Şarpe, -le consacrat este semn al orgiilor bahice, C, 12, 2; -le înşelător, P III, 5, 3; -le mort din Delfi, C, 1, 2; -le pitian, C, 34, 1; -le simbolizează plăcerea, viciul pămîntesc, C, 111, 1; -le, simbolul de ceremonii al lui Dionisos Basaru, C, 22, 4; -le, tiran viclean, C, 7, 5; bijuterii în formă de , P II, 123, 3; cîntec de jale pentru —, C, 1, 2; cîntecul de înmormîntare al -lui, C, 1, 2; înşelăciunea -lui, C, 22, 3; moartea -lui, C, 1, 2; pielea împestriţată a -lui, P III, 54, 1; sărbătorirea -lui, C, 34, 1; bijuterii cu chipuri de şerpi şi de ţipari, P II, 123, 3.

Şcoală, -la lui Socrate, C, 76, 3; şcoli de înşelăciune, C, 11, 3.

Ştiinţă, filozofia este cea mai înaltă, —, P I, 101, 2; preciziunea -ţei, P II, 58, 2.

T

Tablou, -rile zeilor, C, 57, 2, 5.

Taină, — dumnezeiască, C, 111, 2; -na jocului de copii, P I, 21, 3; -ne negrăite, B, 36, 1; -ne cu adevărat sfinte, C, 120, 1; -nele cele sfinte, C, 123, 2; -nele Cuvîntului, C, 119, 1; -nele dragostei, B, 37, 1; -nele sfinte, C, 118, 4; dovada puternică a -nelor, C, 96, 1.

Tales din Milet, filozof grec, C, 64, 2.

Talo, una din cele trei graţii, C, 26, 5.

Tasos, insulă din arhipelagul grec, P II, 30, 2.

Tatăl (Dumnezeu-Tatăl), B, 27, 4, 5; 31, 1, 2; 33, 6; 39, 2, 3, 6; 40, 1; 41, 5; C, 6, 1; 10, 3; 41, 2; 68, 1; 82, 4, 5; 82, 5; 91, 3; 94, 1, 2, 3; 99, 3; 107, 3; 111, 1; 113, 4, 5; 114, 3; 115, 4, 5; 119, 2; 120, 1, 2; 121, 1; 123, 1; P I, 8, 2; 13, 2; 15, 1; 17, 1, 2; 32, 1; 33, 4; 41, 2; 46, 2; 53, 1; 72, 2, 3; 74, 1; 81, 2; 87, 2; 88, 2; 91, 2; 98, 3; P II, 43, 2; 75, 2; 76, 5; P III, 99, 1; 101, 1, 2; — a toată mîngîierea, B, 39, 6; — cel bun, B, 23, 2; 39, 6; 42, 19; — cel desăvîrşit, P I, 25, 3; — cel iubitor de oameni, P I, 41, 3; — cel mult milostiv, B, 39, 6; — este bun şi creator, P I, 72, 3; — iubitor, P I, 97, 2; — în Fiul, P I, 24, 3; — îndurărilor, B, 39, 6; — Meu este lucrătorul P, I, 66, 4; —, marele Meşter, C, 98, 3; — nostru, P I, 73, 1; — Pedagogului, P I, 4, 1; —, simfonie armonioasă, C, 120, 4; — universului, C, 66, 4; 105, 1; P I, 21, 2; P III, 40, 2; — universului a pus Cuvîntul Pedagog al nostru, P I, 68, 1; — universului este desăvîrşit, P I, 53, 1; — universului este unul, P I, 42, 1; — adevărul este harul -ui, şi lucrarea veşnică a Cuvîntului, P I, 60, 2; Copilul -ui P I, 24, 4; cort veşnic la —, B, 31, 6; curtea -ui, P III, 79, 2; Cuvîntul este pentru copil: —, Mamă, Pedagog, Hrănitor, P I, 42, 3; Cuvîntul -ui, B, 6, 1; 80, 2; P I, 6, 1, 2; 71, 3; Cuvînt al -ui, I, 13; Cuvîntul lui Dumnezeu este voinţa -ui, C, 120, 4; darurile -ui, P II, 9, 2; din pricina dragostei Sale, a ajuns femeie, B, 37, 2; Dumnezeu este tuturor, Minte și însuflețire în tot ciclul, C, 72, 4; Dumnezeu și —, Domnul și Iisus Hristos, P I, 72, 2; Fiul în —, P I, 74, 1; Fiul -ui, P I, 97, 2; inima -ui, B, 29, 4; împărăția -ui, P II, 32, 3; marea rînduială și analogie a -ui, B, 36, 2; numele -ui, C, 115, 4; Pedagogul este înțelepciunea -ui, P I, 97, 3; pentru Hristos era mîncare împlinirea voinței -ui, P I, 46, 1; puterea lui Dumnezeu —, B, 34, 1; sînul -ui, B, 37, 1; P I, 43, 4; sînurile -ui, P I, 8, 2; P II, 105, 1; slava noastră este — universului, P II, 71, 2; unicul Tată și Fiu, P III, 101, 2; voința -ui, B, 9, 2; 29, 6; C, 120, 2; P I, 28, 5; 89, 1; 98, 3; P II, 20, 1; P III, 2, 1.

Tăcere, -a lui Zaharia, C, 10, 1; -a tainică a enigmelor profetice, C, 10, 1.

Tămîie, -ia cu bun miros, P II, 67, 1; arderile de —, P II, 76, 3.

Tărie, Duhul este -ia Cuvîntului, P II, 19, 4.

Teatru, divinitatea a ajuns piesă de —, C, 58, 4.

Teba, C, 119, 3; zidurile -bei, C, 1, 1; două -be, C, 118, 5.

Teban, -i, locuitorii Tebei, C, 26, 2; 39, 5, 6.

Tebeu, -l, C, 3, 1.

Tehnică, -ca sculpturală a statuilor, C, 46, 4.

Telemah, fiul lui Ulise, P III, 41, 4.

Telesias Atenianul, sculptor grec, statuile de nouă coți ale lui Pseidon și Amfitrita sînt opera lui —, C, 47, 5.

Telmiseu, mormîntul lui — prezicătorul, C, 45, 3.

Telmisu, oraș în Asia Mică, altarul lui Apolon din —, C, 45, 3.

Temei, -ul căinței, C, 104, 3; -ul dragostei, P II, 53, 3; -ul evangheliei, B, 6, 2; -ul păcatului, C, 104, 3.

Temelie, -ia adevărului, C, 77, 1.

Temis, simboalele secrete ale zeiței —, C, 22, 5.

Temistocle, general și om de stat atenian, P I, 55, 1.

Templu, — al patimilor rușinoase, P II, 101, 1; Dumnezeu zidește — în oameni, C, 117, 4; -ul lui Dionisos Eleuthereus, C, 53, 3; -ul lui Dumnezeu, B, 18, 2; P II, 101, 1; -ul lui Serapis, C, 48, 2; -ul lui Serapis din Egipt, 50, 3; -ul zeiței Isis, C, 50, 3; -ul zeiței Polias, C, 45, 1; -le ale morților, C, 49, 3; -le egiptene, P III, 5, 1; -lele egiptene, P III, 4, 1, 2; -lele idolilor, C, 91, 1; -lele sînt morminte ale zeilor, C, 49, 3; perdeaua -lui, P III, 5, 2; plimbări prin -le, P III, 10, 3; Sibila numește -lele ruine, C, 50, 2.

Teocrit, sofistul din Hios, C, 97, 1.

Teodor Cirenianul, filozof grec, C, 24, 2.

Teofrast din Eresos, ucenic al lui Aristotel, C, 66, 5.

Teogonie, C, 26, 6; — poetică, C, 72, 1.

Teologie, — adevărată, C, 72, 1; -ia ideilor, C, 74, 3; -ia insultelor, C, 61, 1.

Teopomp, regele macedonenilor, C, 42, 2.

Terpandru, poet și cîntăreț grec, cîntecul lui —, C, 2, 4.

Tersite, personaj din Iliada, C, 56, 1; P II, 59, 2; P III, 30, 1.

Tesalia, C, 42, 4.

Tesalian, -ieni, C, 39, 6.

Tesmoforiile, serbări în cinstea zeiței Demetra și a fiicei sale Core, C, 17, 1; 19, 3.

Tespia, oraș în Beoția, C, 46, 3.

Testpratia, regiune în Epir, caldarea din —, C, 11, 1.

Testament, — nou, B, 37, 4; — vechi, P I, 59, 1; -ul veșnic al lui Dumnezeu, C, 94, 1; învățătura Noului —, P I, 20, 2; moștenitori după -ul cel dintîi, P I, 33, 4; Noul —, P I, 59, 2; Noul — al Domnului, B, 3, 6; pentru poporul cel nou este — nou, P I, 59, 1.

Text, — din Scriptură, P I, 62, 1; -ul scripturistic, P I, 35, 3; -e scripturistice, P I, 35, 1; P III, 88, 3; -e ale dumnezeieștii Scripturi, P III, 97, 1; -e din Scriptură, C, 82, 1; -le scripturistice, P II, 1.

Testie, rege legendar al Etoliei, fiicele lui —, C, 33, 4.

Tetis, nimfă, C, 33, 8.

Tihe, zeiță, C, 51, 1.

Timotei, apostol, C, 87, 1; P II, 19, 1.

Timp, — al rătăcirii, C, 55, 3; — de pace, P I, 98, 4; — de război, P I, 98, 4; 99, 1; — de rugăciune, P II, 96, 2; — potrivit, P I, 100, 1; P II, 16, 4; 46, 1; P III, 95, 2; -ul amazoanelor, C, 53, 2; -ul anului, P III, 47, 1; -ul de după pocăință, B, 40, 3; -ul ospețelor, P II, 44, 3; -ul predicării, P II, 62, 2; -ul războiului, C, 40, 2; -ul vieții, P III, 47, 2; -ul vremelniciei, P III, 85, 1; -urile prezente, P I, 90, 2; ancorele -ului, P II, 22, 4; cele trei -uri, trecut, prezent și viitor, P I, 71, 2; întunecimea -ului, C, 55, 2; măsură de —, P I, 33, 3; organe ale -ului, C, 63, 1; pietrele prețioase, jucării ale -ului, B, 32, 3; scurgerea -ului, P II, 22, 3.

Tinerețe, — fără bătrînețe, P I, 20, 3; -a Cuvîntului, P I, 59, 2; -a omenirii, P I, 15, 2; zvîcnirile -ții, B, 8, 3.

Tinieni, locuitorii insulei Tinos, C, 40, 2.

Tinos, insulă, una din Ciclade, C, 30, 3.

Tir, oraș în Liban, P II, 115, 1; încălțăminte din —, P II, 116, 2; Marea -ului, P III, 10, 1.
Tiran, -ul viclean, C, 7, 5; -i ai oamenilor, C, 103, 2; silnicia -ului, B, 32, 3.
Tirenia, azi Toscana, C, 19, 4.
Tirenieni, C, 19, 4; 20, 1; P II, 42, 2; altarele -nilor, C, 11, 2.
Tiresie, ghicitor din Teba, C, 119, 3.
Tirins, oraș în Argolida (Grecia), statuia lui Heracle din —, C, 47, 8; xoanonul zeiței Hera din —, C, 47, 5.
Tirs, bastonul bacantelor și bacanților, C, 119, 1.
Titanida, fiică sau soră a Titanilor, C, 28, 2.
Titon, prinț troian, C, 33, 8.
Tîlhar, banda de -i, B, 42, 7, 9; căpitan de -i, B, 42, 7, 15; straja -ilor, B, 42, 11.
Tînăr, — cu trup înfloritor, C, 49, 2; — cuminte, P II, 20, 4; numirea de —, P I, 60, 1; -ineri obraznici, P III, 63, 4.
Tmuitean, locuitor al orașului Tmuis din delta Nilului, țapul -tenilor, C, 32, 4.
Toiag, — bun de călătorie, P III, 39, 2; — de fier, P I, 61, 3; — de ocară, P II, 53, 2; — de putere, P I, 61, 3; — din lemn de stirax, P III, 50, 3; — învățătoresc, P I, 61, 3; — pentru conducere. P I, 61, 1; — pentru educație, P I, 61, 1; — pentru stăpînire, P I, 61, 1.
Trac, C, 1, 1; P I, 55, 1; -ul celebrul (Orfeu), C, 3, 1; 17, 2; -i, C, 13, 2; 70, 1; P II, 32, 1; 42 2; P III, 13,, 5; sanctuarele de inițiere, ale -ilor, C, II, 1.
Tracia, C, 29, 2.
Tracic, muzică -ă, C, 5, 2.
Tradiția, P II, 119, 1.
Trai, — cumpătat, P III, 57, 4; — cuviincios, P III, 57, 4; -ul simplu, P II, 37, 3.
Trădare, -a lui Iuda, P II, 63, 1.
Trăire, -a lui Hristos printre oameni, P II, 75, 2.
Tristețe, -a păcatului, P II, 53, 4.
Triptolem, locuitor străvechi al Eleusinei, C, 20, 2.
Trîmbiță, -ța cea cu mare glas, C, 116, 2; cel din urmă sunet de —, B, 3, 6; glas de —, P II, 41, 4; Evanghelia este — lui Hristos, C, 116, 3.
Trîndăvie, -ia minții, P I, 66, 2; viața de P II, 114, 4.
Trofeu, -l învierii, B, 42, 15.
Troia, P III, 79, 5; locuitorii -iei, C, 39, 7.
Troian, cetatea -ienilor, P III, 13, 5.
Trup, — bine legat, B, 42, 3; — bolnav, P II, 19, 1; — frumos, P III, 8, 2, 3; — împodobit, P III, 1, 1; — omenesc, B, 37, 3; — plăcut, P III, 6, 1; -ul bărbatului, P III, 19, 1; -ul Cuvîntului, P I, 47, 3; -ul Domnului, P I, 47, 1; P III, 20, 5; -ul este împreună luptător cu sufletul, P I, 102, 3; -ul este înzestrat cu frumusețe și armonie, P I, 0, 6; -ul este rob, P III, 2, 2; -ul femeii, P II, 114, 1; P III, 27, 2; -ul gol, P III, 33, 1; -ul lui Hristos, P I, 38, 2; 42, 3; 46, 2, 3; 47, 1; -ul lui Hristos a fost creat de Duhul Sfînt, P I, 43, 2; -ul lui Hristos este simbolic Duhul Sfînt, P I, 43, 2; -ul lui Iisus, P I, 39, 1; -ul mort, C, 18, 2; -ul omenesc, C, 8, 3; -ul omenesc este organ muzical, iar nervii lui sînt strune, P II, 41, 5; -uri bolnave, B, 40, 4; C, 8, 2; -uri moarte, P II, 87, 4; -urile copiilor, P II, 17, 3; -urile morților, C, 7, 4; P III, 13, 5; acoperirea -ului, P II, 106, 3; ajutorul -ului, P I, 102, 3; alcătuirea -ului, P II, 107, 5; amestecul -ului și sîngelui lui Hristos este Domnul, hrana pruncilor, P I, 43, 2; armonia -ului, P II, 94, 4; beția -ului, C, 34, 5; bolile -ului, P I, 6, 2; bunăstarea -ului, P III, 49, 1; căldura -ului, P III, 55, 3; chipul -ului lui Heracle, C, 30, 7; creșterea -ului, P II, 2, 1; Cuvîntul este numit în chip alegoric —, P I, 47, 2; Cuvîntul lui Dumnezeu este — ceresc sfințit, P I, 43, 3; Cuvîntul s-a făcut —, P I, 9, 4; Cuvîntul s-a legat cu -ul C, 111, 2; Domnul numește -ul Lui pîine, P I, 46, 3; faptele -ului, P II, 100, 3; fereastra prin care s-a arătat Domnul este -ul Lui, P I, 23, 1; forma -ului, P II, 107, 5; frumos la —, P III, 12, 2; frumusețea -ului, B, 18, 2; P II, 114, 3; 121, 3; P III, 3, 3; 12, 3; 35, 2; 64, 2; grija de —, P III, 56, 2; Hristos a purtat în mintea -ului Lui toate răutățile noastre, P II, 74, 3; îmbăierea -ului, P III, 48, 3; împodobirea -ului, P III, 4, 1; 57, 3; învierea -ului, P II, 41, 4; laptele Fecioarei a fost -ul lui Hristos, P I, 42, 2; luminătorul -ului, P III, 70, 4; mădularele -ului, P I, 39, 3; P II, 52, 2; P III, 74, 3; mlădierile desfrînate ale -ului, P III, 29, 2; negustori de -uri, P III, 32, 1; patimile -ului, P I, 43, 1; părțile -ului, C, 21, 1; P III, 64, 2; părțile rușinoase ale -ului, P II, 51, 1; podoaba -ului, P II, 61, 2; P III, 39, 1; purtările -ului, P II, 121, 3; puterea și mărimea -ului, B, 18, 3; rușinea -ului, P II, 107, 5; reaua constituție fizică a -ului, P II, 2, 2; semnele făcute cu fierul roșu pe —, P II, 10, 4; sîngele este substanța -ului omului, P I, 49, 1; sîngele este tăria -ului, P II, 19, 4; slăbiciunea -ului, P I, 62, 2; spurcații la —, P III, 29, 2; străjeri ai -ului, B, 34, 3; tînăr cu — înfloritor, C, 49, 2; trebuințele -ului, P II, 7, 3; țesătura -ului, P II, 27, 3; vi-

nul şi sîngele sînt pentru oameni băutură spre mîntuire, vinul pentru —, sîngele pentru duh, P I, 15, 3; virtutea face să înflorească -ul, P II, 121, 3; vîrsta -ului, P III, 47, 1; zidirea -ului lui Hristos, P I, 18, 4.
Turian, poporul -ienilor, C, 42, 3.
Turmă, — mică, B, 31, 2; — sfîntă, I, 22; -ma Cuvîntului, P I, 15, 4; -ma oamenilor, C, 116, 1; Domnul este laptele mei, P I, 37, 3.

Ţ

Ţap, -ul thmuitenilor, C, 32, 4; sînge de -i, P III, 90, 3.
Ţară, — străină, B, 36, 2; pînzeturi din -ra evreilor şi cilicienilor, P II, 115, 2.
Ţarină, rodurile -nilor, P I, 52, 1.
Ţintă, -ta căsătoriei sînt copiii buni, P II, 83, 1.

U

Ucenic, — al lui Hristos, B, 30, 1; -ul lui Hristos, B, 31, 3; -ul luminii, C, 115, 4; -ii Domnului, C, 113, 4; -ii lui Dumnezeu, B, 33, 5; 42, 17; C, 112, 2; -ii lui Hristos, B, 20, 3; -ii lui Pitagora, P II, 11, 1; -ii Mîntuitorului, B, 31, 7; Antistene, -ul lui Socrate, C, 71, 2; Domnul a numit pe -i copii, P I, 12, 2; mulţimea -ilor, P II, 56, 1; picioarele -ilor, P II, 38, 1; 63, 2; Platon, -ul filozofiei barbare, P II, 100, 4; spălarea picioarelor -ilor, P II, 63, 2.
Ucidere, -ri de oameni, C, 42, 1; -rile profeţilor, P III, 48, 2.
Uitare, -a poruncilor, P II, 27, 5.
Ulei, — mirositor duhovnicesc, P II, 67, 2; -ul arată pe Iuda, P II, 63, 1; -ul este Însuşi Domnul, P II, 62, 3.
Ulise, celebru erou al războiului troian, C, 35, 2; 47, 6, P II, 59, 2; 78, 2; faimosul —, C, 118, 2; soţia lui —, P III, 41, 4.
Umbră, -ra morţii, C, 114, 1; Iisus cel vestit mai înainte de lege este -ra Domnului Iisus, P I, 60, 3.
Umflătură, -rile mîndriei, P I, 65, 1.
Untdelemn, -ul bucuriei, P II, 65, 3; -ul credinţei, C, 120, 5; Cuvîntul este numit izvor de —, P I, 45, 2; Mîntuitorul este —, B, 29, 4.
Ungere, — cu Sfîntul Duh, P II, 61, 3.
Unire — duhovnicească, P I, 51, 2; potrivit -rii Fiinţei unice, C, 88, 2.
Unitate, -a cea bună, C, 88, 2; -a credinţei, P I, 18, 3.
Univers, atotputernicul Domn al -ului, P II, 75, 1; centrul -ului, C, 5, 2; cîntecul cel nou este un imn pentru Împăratul -ului, C, 119, 2; Creatorul şi Tatăl -ului, C, 105, 1; Cuvîntul, Conducătorul -ului, P I, 65, 3; Cuvîntul s-a arătat în lume Dumnezeu adevărat, egal cu Stăpînul -ului, C, 110, 1; Cuvîntul -ului este unul, P I, 42, 1; Domnul -ului, B, 35, 1; Dumnezeul -ului, C, 69, 2; P I, 74, 1; P II, 38, 1; elemente extreme ale -ului, C, 5, 1; Făcătorul -ului, C, 65, 4; Împăratul -ului, C, 68, 5; 69, 1; întocmirea -ului, C, 72, 4; marginile -ului, C, 5, 2; slava noastră este Tatăl -ului, P II, 71, 2; Stăpînul -ului, C, 91, 2; Stăpînul -ului este arbitru, C, 96, 3; sufletul -ului, C, 66, 4; sufletul lui Hristos egal în valoare cu întreg -ul, B, 37, 4; Tatăl -ului, C, 66, 4; P I, 21, 2; 53, 1; P III, 40, 2; Taţăl -ului a pus Cuvîntul Pedagog al nostru, P I, 68, 1; Tatăl -ului este unul, P I, 42, 1.
Unul-Născut, Dumnezeu cel —, B, 37, 1.
Ură, -ra zeiţei Deo, C, 15, 1; frica este de două feluri : una însoţită de respect, alta însoţită de —, P I, 87, 1—2.
Uranus, divinitatea cea mai veche din mitologia greacă, C, 14, 2.
Ureche, -chi ascultătoare, P III, 87, 3; -chile Domnului, P III, 85, 3.
Urgie, -ia lui Dumnezeu, P I, 87, 2.
Urîţenie, sufletul arată şi frumuseţea şi -ia, P II, 121, 2.
Urmă, -mele lui Dumnezeu, P I, 98, 3; -mele lui Hristos, I, 33.
Urmare, -a Mîntuitorului, B, 21, 7; -mările patimilor, B, 29, 3; -mările relelor, C, 26, 3.
Urmaş, -ul lui Moise, C, 85, 2.
Urnă, -ne funerare, P II, 26, 1.
Uşă, uşile lui Dumnezeu, P II, 79, 4.

V

Vacă, -ca sculptată în lemn de Dedal, C, 57, 6.
Val, -ul beţiei, P II, 28, 3; -ul duşmanului, I, 27; -urile lumii, B, 36, 1; -urile vinului, P II, 28, 3.
Valoare, sufletul lui Hristos egal în — cu întreg universul, B, 37, 4.
Vas, -ul de bronz din Dodona, C, 11, 1; -ul spiritual al inimii, C, 74, 4; -e de jertfă, C, 15, 3.
Văcar, -ul frigian, C, 37, 2.
Văduvă, -ve înarmate cu blîndeţe, B, 34, 2.
Văzduh, domnul stăpînirii -ului, C, 8, 1; lărgimea -ului, P II, 3, 2.
Veac, — nesfîrşit, I, 36; -ul acesta, P I, 32, 3; P II, 100, 3; -ul ce va să fie, B, 25, 8; P I, 36, 5; P III, 76, 2; -ul de acum, C, 7, 2; -ul fericit, C, 74, 4; icoana -urilor, C, 84, 6; Împăratul -ului,

B, 35, 2; în -ul acesta se deosebeşte femeia de bărbat, în celălalt nu, P I, 10, 3; început şi sfîrşit al -ului, P II, 75, 2.
Vechi, Cel — în zile, P II, 108, 2; P III, 16, 4.
Vechime, faptele oamenilor din —, C, 31, 3.
Veci, C, 81, 4; -cii vecilor, B, 42, 20; P I, 27, 3; 74, 1.
Vedere dumnezeiască, P I, 75, 1; — în duh, P I, 77, 1; -a lui Dumnezeu, P I, 57, 2; -a sufletului, P I, 77, 2; -rile omului celui ascuns, P II, 80, 4; conducător cu — bună, P I, 83, 3.
Veghe, stare de —, P II, 81, 5; 82, 3.
Venire, -a lui Dumnezeu, a lui Hristos, C, 10 1; -a lui Hristos, P I, 20, 2; -a Mîntuitorului, B, 11, 4.
Ventrîloc, demonul numit —, P II, 15, 4.
Vers, -urile lui Orfeu, C, 21, 1.
Veselie, -ia sufletului şi inimii, P II, 23, 3.
Veşnicie, -cia este identică cu nestricăciunea, P I, 20, 4; -cia fără bătrîneţe, P I, 15, 2; nemurirea, podoaba sfîntă a -ciei, P III, 2, 3; sfîrşitul nostru, început al -ciei, P I, 102, 2; viaţa fericită a -ciei, P I, 98, 4; ziua continuă a lui Dumnezeu este egală cu -cia, C, 84, 6.
Viaţă, — adevărată, P II, 27, 5; 80, 2; — aspră, P II, 20, 2; — bună, P II, 38, 3; — cumpătată, P I, 98, 4; — contemplativă, P I, 9, 4; — de curăţie, P I, 10; — de desfătare lipsită de gust, P II, 35, 3; — de desfrîu, P II, 33, 1; P III, 9, 3; 51, 3; 53, 1; 69, 2; — de plăceri, P II, 103, 3, 4; — de trîndăvie, P II, 114, 4; — dedicată ştiinţei, P I, 1, 4; — desfrînată, P II, 9, 2; — dulce, P III, 37, 1; — dusă în plăceri, P II, 14, 3; — înţeleaptă, P I, 1, 4; — luxoasă, P II, 105, 3; — mai bună, P I, 52, 3; 74, 3; P III, 43, 3; — molatecă, P III, 15, 1; — moleşită, P II, 72, 1; — morală, P I, 2, 1; — nebunească, B, 1, 2; — paşnică, P III, 27, 1; — petrecută în desfătări, P II, 18, 1; — plină de cuminţenie, P III, 57, 3; — plină de desfătare, P II, 72, 1; — plină de plăceri, P II, 64, 1; — săracă, P III, 25, 3; — sfîntă, I, 41; — simplă, P I, 98, 4; P II, 17, 1; 112, 1; P III, 24, 3; 41, 1; 57, 4; — stricată, B, 40, 3; — supusă pîntecelui, P II, 14, 4; — trupească, P I, 103, 2; P II, 4, 3; — unipersonală, P II, 38, 3; — veşnică, B, 2, 2; 4, 4, 10; 6, 2; 7, 1, 2; 8, 2, 4; 9, 1; 10, 3, 4, 5, 7; 11, 1, 3; 16, 3; 18, 2, 3, 6; 19, 1, 5; 20, 2, 5; 21, 3; 23, 2; 25, 2, 8; 26, 2, 4; 27, 1; 42, 16, 18, 19; C, 7, 1, 3; 9, 3; 83, 2; P I, 1, 1; 28, 5; 29, 1, 2; 38, 4; 95, 2; 102, 4; P II, 82, 3; P III, 88, 2; 93, 5; — veşnică a creştinilor, P I, 102, 4; — viitoare, P I, 1, 3; — vrednică de milă, C, 91, 1; -ţa cea adevărată, B, 8, 1; C, 4, 4; 114, 4; P I, 98, 1; -ţa cea de sus, B, 22, 7; -ţa cea dulce, I, 25; -ţa cea fără de sfîrşit, C, 123, 2; -ţa cea trecătoare, P II, 7, 5; -ţa creştinilor, P III, 41, 3; -ţa de aici, B, 2, 2; C, 114, 1; P I, 1, 3; 103, 2; P II, 106, 2; -ţa de mai înainte, P I, 52, 3; -ţa fără de sfîrşit, B, 23, 2; -ţa fericită, P I, 95, 2; P II, 18, 1; 25, 3; 128, 2; -ţa fericită a veşniciei, P I, 98, 4; -ţa fericită de dincolo, P I, 103, 2; -ţa lui Dumnezeu, C, 83, 3; -ţa mîntuitoare a Mîntuitorului, P I, 98, 3; -ţa noastră, P I, 5, 2; -ţa oamenilor, P I, 98, 3; -ţa omenească, B, 8, 2; C, 3, 1; 99, 1; 103, 2; -ţa practică, P I, 9, 4; -ţa sănătoasă şi fericită, potrivit învăţăturii Cuvîntului, P III, 55, 4; alunecuşul vieţii, C, 77, 1; căile vieţii, P III, 69, 3; cele mai mari bunătăţi: Dumnezeu şi -ţa, C, 121, 2; cununa vieţii veşnice, B, 1, 4; Cuvîntul este izvorul cel de — făcător, C, 110, 3; Cuvîntul este izvorul vieţii. P I. 45. 2; dobîndirea vieţii veşnice, B, 10, 5; dragostea de Dumnezeu este cea mai frumoasă faptă din — omului, C, 122, 2; drumul la -ţa veşnică, B, 39, 1; drumul vieţii veşnice, B, 20, 1; Dumnezeu este Stăpînul vieţii celei nesfîrşite, B, 25, 7; Dumnezeu este vistiernicul vieţii veşnice, B, 6, 4; duşmanul vieţii veşnice, B, 27, 1; făgăduinţa vieţii de acum şi a celei viitoare, C, 85, 3; felul de — a creştinului, P II, 38, 3; în -ţa de dincolo, omul este lipsit de dorinţa, care pe pămînt desparte pe bărbat de femeie, P I, 10, 3; înnoirea vieţii, C, 59, 3; înţelepciunea este o artă despre —, P II, 25, 3; învăţătura vieţii, I, 58; legile vieţii, C, 115, 1; lemnul vieţii, P III, 25, 3; murdăriile vieţii, P III, 30, 4; nădejdea unei vieţi mai bune, B, 37, 6; nădejdea vieţii veşnice, B, 25, 4; 42, 13; poruncile vieţii, P I, 91, 3; rîul vieţii de plăceri, P III, 9, 4; sămînţa vieţii veşnice, B, 11, 2; scopul vieţii este folosul, P II, 38, 2; sfat pentru —, P III, 88, 1; spinii din — de aici, B, 11, 2; stadionul vieţii, B, 3, 6.
Viciu, săvîrşitori ai -lui, C, 61, 4; şarpele simbolizează plăcerea, -l pămîntesc, C, 111, 1.
Viclean, C, 95, 1; arta celui —, P II, 125, 1; atacurile celui —, C, 104, 4; cel —, C, 116, 4; cursele -ului, P III, 29,

1; săgeţile aprinse ale celui —, C, 116, 4.

Viclenie, artă plină de viclenie, P III, 64, 1.

Vie, via cea sfîntă, P II, 19, 3; via lui David, B, 29, 4.

Vieţuire, — aspră, P II, 80, 2; — bună, P I, 86, 1; 95, 2; — chibzuită şi cumpătată, P III, 51, 3; — desfrînată, P I, 54, 3; — dreaptă, P I, 53, 3; 100, 2; P III, 37, 2; — dumnezeiască, P I, 54, 3; — mîntuitoare, P I, 54, 2; — nouă, P I, 43, 1; — proastă, P II, 107, 2; -a cea bună, P III, 98, 1; -a cerească, P I, 98, 3; — creştină, P II, 14, 3; -a creştinilor, P I, 95, 2; -a cu înţelepciune, C, 77, 1; -a din ceruri, C, 25, 4; -a Domnului este pildă vie de nestricăciune, P I, 98, 3; -a după lege, P I, 33, 2; -a lui Hristos, P I, 43, 1; buna —, P III, 84—101; cea mai bună —, P III, 53—101; definiţia celei mai bune -ri, P III, 85, 4; păcatele -rii rele de mulţi ani, B, 40, 3.

Vin, — amestecat cu apă, P I, 47, 1; — curat, P II, 26, 3; — de desfrînare, P II, 29, 1; — neamestecat cu apă, P II, 25, 4; — strecurat, P II, 30, 3; -ul este simbol tainic al sfîntului sînge, P II, 29, 1; -ul şi apa sînt creaţii ale lui Dumnezeu, P II, 23, 3; -ul şi sîngele sînt pentru oameni băutură spre mîntuire, -ul pentru trup, sîngele pentru duh, P I, 15, 3; amestecul de — cu apă, P II, 20, 1; băutori de —, P II, 27, 1; iubitorul de —, P II, 27, 5; Mîntuitorul este —, B, 29, 4; sîngele Domnului este numit alegoric —, P I, 47, 1, 2; valurile -ului, P II, 28, 3.

Vină, Dumnezeu este fără —, P I, 69, 1.

Vindecare, -a patimilor, P I, 1, 4; 3, 1.

Vindere, -a tuturor bunurilor, B, 14, 16.

Viperă, -re surde, C, 105, 4; pui de —, C, 4, 3; P I, 80, 1.

Virtute, -a este o dispoziţie sufletească conformă cu raţiunea pentru întreaga viaţă, P I, 101, 2; -a face să înflorească trupul, P II, 121, 3; -a sufletului, B, 18, 1; aceeaşi — este şi pentru bărbat şi pentru femeie, P I, 10, 1; binele şi dreptatea sînt -ţi, P I, 64, 1; bogat în -ţi; B, 19, 1; comoară de -ţi, P III, 67, 3; Lucrător al -ţii, I, 39; săvîrşirea -ţii, P II, 15, 4; spectatori ai -ţii, C, 61, 4.

Vis, -e mincinoase, C, 101, 3; -ele cele adevărate sînt gînduri ale unui suflet cumpătat, P II, 82, 2; -uri pline de stricăciune, B, 25, 4; adevărurile din -e, P II, 80, 4.

Vistierie, — bună, B, 17, 2; — rea, B, 17, 2.

Vistiernic, — al vieţii, veşnice, P 6, 4.

Viţă, -ţa cea adevărată, P I, 66, 4; sîmburele strugurului -ţei de vie, P I, 45, 1; sîngele -ţei de vie, P II, 29, 1; sîngele -ţei de vie este în chip simbolic Cuvîntul, P II, 32, 2.

Viţel, — de aur, P I, 90, 2; P II, 126, 2.

Vîltoare, -a păcatului, P III, 101, 1.

Vînt, Domnul -urilor, C, 67, 2.

Vînzător, -ii de sclavi, P III, 21, 1.

Vîrstă, -ta copilăriei, P I, 20, 4; fierbinţeala -tei, P II, 21, 1; floarea -tei, C, 53, 6; P II, 21, 2; înaintat în —, P II, 22, 3; măsura -tei deplinătăţii lui Hristos, P I, 18, 3.

Voal, — de bună-cuviinţă, P II, 127, 1; femeia să poarte — pe cap, P III, 79, 4.

Voce, instrumentul cel cu multe -ci al naturii, C, 5, 3.

Voie, vezi: voinţă.

Voinţă, — bună, B, 10, 5; — de mîntuire, C, 105, 1; — sinceră, C, 117, 2; -ţa bună a bunului Părinte, P III, 98, 1; -ţa Cuvîntului, P III, 100, 1; -ţa iubitoare de bine, P I, 99, 2; -ţa lui Dumnezeu, B, 18, 2; C, 63, 3; P I, 59, 3; P II, 119, 3; P III, 20, 1, 5; -ţa lui Dumnezeu este lucrare, P I, 27, 2; -ţa lui Dumnezeu este mîntuirea oamenilor, P I, 27, 2; -ţa lui Dumnezeu este putere ascunsă în Dumnezeu, P I, 7, 3; -ţa lui Hristos, B, 29, 5; — a lui Zeus, C, 55, 4; -ţa părintească, C, 110, 3; -ţa părintească a lui Dumnezeu, C, 5, 2; -ţa Pedagogului, P I, 9, 1; -ţa Tatălui, B, 9, 2; 29, 6; C, 120, 2; P I, 89, 1; 98, 3; P II, 20, 1; P III, 2, 1; -ţa Tatălui Meu, P I, 28, 5; Cuvîntul este Pedagogul liberei -ţe, P I, 31, 1; Cuvîntul lui Dumnezeu este -ţa Tatălui, C, 120, 4; facerea lumii este opera -ţei lui Dumnezeu, C, 63, 3; împrejurări în afară de —, B, 39, 1; libera — a sufletului, B, 10, 1; libertatea de —, P I, 76, 3; pentru Hristos împlinirea -ţei Tatălui era mîncare, P I, 45, 3; 46, 1; puterea -ţei lui Dumnezeu, P I, 26, 3.

Vorbă, -be ruşinoase, P II, 50, 1; -be frumoase, C, 77, 1; -be proaste, P II, 50, 1; -bele imorale, P II, 53, 5; -bele rele, P II, 50, 4.
Vorbire, -rile neruşinate, P II, 27, 4.
Vrăjitor, — sfînt, P I, 6, 1.
Vrăjitorie, deschizăturile prăpăstiilor pline de -rii, C, 11, 1.
Vrăjmaş, — al vieţii veşnice, B, 27, 1; -ii Domnului, C, 106, 2.
Vrednicie, -cia de Domn a Cuvîntului, P I, 58, 2.
Vreme, — îndelungată, B, 32, 6; plinirea -mii, P II, 29, 1; 33, 4; -murile trecute, P I, 90, 2; P III, 85, 2.
Vremelnicie, timpul -ciei, P III, 85, 1.

X

Xenocrate, filozof grec, C, 66, 2.
Xenofon, Atenianul, istoric, filozof şi general, C, 71, 3.
Xoanon, -ul zeiţei Artemis Munihia din Sicion, C, 47, 8; -ul zeiţei Hera, C, 47, 2; -ul zeiţei Hera din Tirins, făcut din lemn de păr, C, 47, 5; -ul zeului Pluton, C, 48, 2.

Z

Zaharia, profetul, C, 90, 2.
Zaharia, tatăl sfîntului Ioan Botezătrul, tăcerea lui —, C, 10, 1.
Zaheu, casa lui —, B, 13, 5.
Zapis, — nedrept, P III, 90, 2.
Zopir tracul, pedagogul ui Alcibiade, P I, 55, 1.
Zălog, -ul datornicului, P I, 95, 1.
Zel, — după deşertăciune, P III, 15, 1; oameni plini de —, C, 121, 2.
Zeleia, oraş în Misia (Asia Mică), C, 54, 4.
Zenon din Citium, filozof grec, P III, 74, 3.
Zenon din Mindos, gramatic grec, C, 45, 3.
Zeuxipa, iubita lui Apolon, C, 32, 3.
Zevedeu, fiii lui —, B, 25, 2.
Zeiţă, -a Deo, C, 20, 1; -ţa Ergana, C, 97, 3; -ţa Hera, C, 33, 9; P II, 72, 3; -ţa Tihe C, 51, 1; -ţe atice, C, 26, 5; -ţe numite venerabile, C, 47, 3; Hera, -ţa căsătoriei, C, 36, 2; judecătorul -ţelor, (Paris), P III, 13, 1; locul consacrat -ţei Artemis din Delos, C, 45, 2; simbolurile secrete ale -ţei Temis, C, 22, 5; sînul -ţei Deo, C, 15, 2; statuia -ţei Demetra, C, 62, 3; statuia -ţei Hera Citeronia, C, 46, 3; statuia -ţei Hera Samiana, C, 46, 3; surorile -ţei Semela, aruncătoarea de fulgere, C, 119, 1; templul din Efes al -ţei Artemis, C, 50, 2; 53, 2; templul -ţei Isis, C, 50, 3; templul -ţei Pallas, C, 45, 1; xoanonul -ţei Hera, C, 47, 2; xoanonul -ţei Hera, din Tirs, C, 47, 5.
Zeu, — nou, C, 49, 1; zeii care îndepărtează relele, C, 42, 7; zei funeşti, C, 99, 2; zei subpămînteni, P II, 72, 3; cauzele care au făcut pe oameni să creeze zei, C, 55, 2—3; căsătoriile zeilor, C, 58, 3; ceremoniile religioase ale mamei zeilor, C, 24, 1; chefurile zeilor, C, 58, 3; chipuri ale zeilor, C, 65, 1, 2; cultul zeilor, C, 44, 4; 58, 4; 90, 3; 109, 1, 3; fleacăreala cultului zeilor, C, 109, 3; jucăuşii cultului zeilor, C, 96, 4; cinstea zeilor, C, 61, 2; închinători la zei, C, 30, 1; învăţăturile zeilor, C, 61, 1; mama zeilor, C, 75, 3; misterele mamei zeilor, C, 13, 3; miturile despre zei, C, 54, 1, 5; naşterile zeilor, C, 58, 3; numele zeilor, C, 54, 3; numirile zeilor, C, 26, 1—7; ospeţele zeilor, C, 58, 3; picturi cu dorinţele ruşinoase ale zeilor, C, 60, 1; rătăcirea cu privire la zei, C, 24, 2; rîsetele zeilor, C, 58, 3; statuia -ului, C, 51, 6; P II, 115, 3; P III, 4, 3; statuile zeilor, C, 50, 4; 51, 4, 5, 6; 52, 1, 4, 5; tablourile zeilor, C, 61, 2; tablourile şi statuile zeilor, C, 57, 2, 5; templele sînt morminte ale zeilor, C, 49, 3.
Zeus, C, 13, 1; 15, 2; 16, 1, 2; 18, 2; 28, 1, 2, 3; 29, 5; 30, 2; 31, 1; 32, 4; 33, 1, 2, 3, 4; 34, 1; 36, 5; 37, 1, 2, 3, 4; 38, 2; 39, 6, 9; 41, 2; 42, 5, 6; 49, 1; 54, 1, 3; 56, 1; 57, 2; 68, 5; 76, 6; 112, 2; P I, 22, 1; P II, 34, 2; — Apomios, C, 38, 4; — chel C, 39, 2; — Olimpianul, C, 47, 6; — Itometul, C, 42, 2; degetul lui — Olimpicul, C, 53, 4; Deo, mamă sau femeie a lui —, C, 15, 1; desfrîul lui —, C, 60, 2; împreunările de dragoste ale lui — cu mama sa Demetra, C, 15, 1; mantia de aur a lui — din Sicilia, C, 52, 2; Olimpul este casa lui — Aiglohus, C, 55, 4; privirea lui —, P III, 13, 5; rugămintile lui —, C, 15, 1; sînt trei zei care poartă numele lui —, C, 28, 1; statuia de aur a lui —, C, 52, 3; statuia lui — Olimpicul, C, 52, 4; statuia lui — din Olimp, C, 47,

2; statuile lui — și Apolon din Patara Liciei, lucrate de Fidias, C, 47, 4.

Zi, ziua cea de apoi, P I, 28, 5; ziua continuă a lui Dumnezeu este egală cu veșnicia, C, 84, 6; ziua este simbol al luminii, C, 84, 6; ziua de mîine, P I, 17, 2; 98, 4; ziua Domnului, C, 114, 2; ziua ispitirii în pustie, C, 84, 3; ziua judecății, P II, 50, 2; ziua lui Hristos, P I, 40, 2; ziua mîniei Domnului, P II, 126, 1; -le bune, C, 88, 1; -lele cele de mai înainte, P I, 5, 2; -lele idolilor lui Baal, P II, 126, 4; bucurie de o —, P II, 104, 3; cea din urmă zi, P I, 29, 1; P III, 101, 2; Cel vechi în -le, P II, 108, 2; P III, 16, 4; fii ai -lei, P II, 80, 1; hrana cea de toate -lele, B, 11, 3; judecata -lei celei mari, P III, 44, 4; trecerea -lei, P II, 77, 1; ultima — a vieții, B, 1, 5.

Zidire, -a trupului lui Hristos, P I, 18, 4.

Ziditor, -ul este drept, P I, 73, 1; -ul lumii, P I, 73, 1.

Zid, -urile cetății Ilion, C, 35, 1; -urile Tebei, C, 1, 1.

CUPRINSUL

INTRODUCERE

A. Preliminarii 5
B. Viaţa lui Clement Alexandrinul 8
C. Scrierile lui Clement Alexandrinul 11
Literatura 19
Prescurtări 32

CARE BOGAT SE VA MÎNTUI ?

Care bogat se va mîntui ? 35

CUVÎNT DE ÎNDEMN CĂTRE ELENI
(PROTREPTICUL)

Capitolul I 69
Capitolul II 77
Capitolul III 103
Capitolul IV 107
Capitolul V 122
Capitolul VI 125
Capitolul VII 129
Capitolul VIII 133
Capitolul IX 136
Capitolul X 140
Capitolul XI 150
Capitolul XII 158

PEDAGOGUL

CARTEA I 165

Capitolul I. Ce făgăduieşte Pedagogul 166
Capitolul II. Din pricina păcatelor noastre Pedagogul ia conducerea vieţii noastre 168
Capitolul III. Pedagogul este iubitor de oameni 170
Capitolul IV. Cuvîntul este în chip egal Pedagog şi pentru bărbaţi şi pentru femei 172

Capitolul V. Toți cei care se ocupă cu credința cea adevărată sînt copii înaintea lui Dumnezeu 173

Capitolul VI. Contra celor care susțin că numirile de «*copil*» și de «*prunc*» arată acoperit învățarea cunoștințelor elementare 180

Capitolul VII. Cine este Pedagogul și care este pedagogia Lui . 196

Capitolul VIII. Contra celor care socotesc că ceea ce este drept nu este bun 202

Capitolul IX. Binefacerea și pedepsirea aparțin pe bună dreptate aceleași puteri. Care este metoda pedagogiei Cuvîntului? 209

Capitolul X. Același Dumnezeu, prin același Cuvînt, îndepărtează prin amenințări pe oameni de păcate, iar prin sfaturi îi mîntuie 217

Capitolul XI. Cuvîntul a fost Pedagog prin lege și profeți . . . 221

Capitolul XII. Pedagogul, ca și un tată, se folosește de asprime și bunătate 223

Capitolul XIII. După cum fapta bună se săvîrșește potrivit dreptei rațiuni, tot așa și păcatul se săvîrșește împotriva dreptei rațiuni 225

CARTEA II 227

Capitolul I. Cum trebuie să ne purtăm față de mîncări 228

Capitolul II. Cum trebuie să ne purtăm față de băutură . . . 240

Capitolul III. Nu trebuie să ne străduim să avem mobilă luxoasă . 250

Capitolul IV. Cum trebuie să ne purtăm la ospețe 253

Capitolul V. Despre rîs 256

Capitolul VI. Despre vorbitul cuvintelor de rușine 258

Capitolul VII. Ce trebuie să păzească cei care vor să trăiască cuviincios împreună 261

Capitolul VIII. Dacă trebuie să folosim parfumuri și coroane . . . 265

Capitolul IX. Cum trebuie să ne folosim de somn 275

Capitolul X. Ce trebuie să spunem despre nașterea de copii . . 278

Capitolul X *bis.* Despre luxul la îmbrăcăminte 288

Capitolul XI. Despre încălțăminte 296

Capitolul XII. Nu trebuie să ne dăm în vînt după pietre prețioase și podoabe de aur 297

CARTEA III 305

Capitolul I. Despre frumusețea cea adevărată 306

Capitolul II. Nu trebuie să ne împodobim 308

Capitolul III. Către bărbații care se împodobesc 314

Capitolul IV. Cu cine să ne petrecem timpul 321

Capitolul V. Cum să ne comportăm în băi 324

Capitolul VI. Numai creștinul este bogat 325

Capitolul VII. Simplitatea este bună merinde pentru creştin . . 327
Capitolul VIII. Tablourile şi exemplele sînt o parte foarte însemnată din învăţătura cea dreaptă 320
Capitolul IX. Pentru care pricină trebuie să facem baie . . . 332
Capitolul X. Celor care vieţuiesc după învăţătura Cuvîntului le sînt îngăduite şi exerciţiile gimnastice 333
Capitolul XI. Expunere pe scurt a celei mai bune vieţuiri . . . 336
Capitolul XII. La fel, expunere pe scurt a celei mai bune vieţuiri. Texte din Sfintele Scripturi care caracterizează viaţa creştină 351
Imn către Mîntuitorul Hristos 361
Indice scripturistic 363
Indice real şi onomastic 372
Cuprins 429